

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria-Vlada-Government

**Programi Kombëtar për Zbatimin e Marrëveshjes së Stabilizim-
Asociimit (PKZMSA) 2020 - 2024**

Korrik 2020
Prishtinë

Faqe e zbrastë

Përmbajtja

<i>Vendimi i Qeverisë për miratimin e PKZMSA 2020 – 2024</i>	5
HYRJE	6
Marrëdhëniet ndërmjet Republikës së Kosovës dhe Bashkimit Evropian.....	8
1. BLOKU 1: KRITERET POLITIKE	10
1.1. Demokracia dhe sundimi i ligjit	10
1.1.1. Kushtetuta, parlamenti dhe sistemi zgjedhor	10
1.1.2. Administrata publike	16
1.1.3. Avokati i Popullit	22
1.1.4. Mbikëqyrja civile e forcave të sigurisë	25
1.2. Bashkëpunimi rajonal dhe obligimet ndërkombëtare	27
2. BLOKU 2: KRITERET EKONOMIKE	36
2.1. Ekzistenca e ekonomisë funksionale të tregut	37
2.2. Kapaciteti për t'u përballur me presionin e konkurrencës dhe forcat e tregut brenda Unionit ..	53
3. BLOKU 3: STANDARDET EVROPIANE – PËRAFRIMI I LEGJISLACIONIT TË KOSOVËS ME ACQUIS-NË E BE-SË	67
3.0. Korniza ligjore për përafrimin e legjislacionit të Kosovës me acquis-në e BE-së	67
3.1. Kapitulli 1 i acquis-së: Lëvizja e lirë e mallrave	69
3.2. Kapitulli 2 i acquis-së: Liria e lëvizjes së punonjësve	77
3.3. Kapitulli 3 i acquis-së: E drejta e themelimit të kompanive dhe liria e ofrimit të shërbimeve	79
3.4. Kapitulli 4 i acquis-së: Lëvizja e lirë e kapitalit	84
3.5. Kapitulli 5 i acquis-së: Prokurimi publik	88
3.6. Kapitulli 6 i acquis-së: E drejta e kompanive.....	93
3.7. Kapitulli 7 i acquis-së: E drejta e pronësisë intelektuale	97
3.8. Kapitulli 8 i acquis-së: Politikat e konkurrencës	102
3.9. Kapitulli 9 i acquis-së: Shërbimet financiare.....	108
3.10. Kapitulli 10 i acquis-së: Shoqëria e informacionit dhe mediat.....	119
3.11. Kapitulli 11 i acquis-së: Bujqësia dhe zhvillimi rural.....	124
3.12. Kapitulli 12 i acquis-së: Politikat e sigurisë së ushqimit, veterinarisë dhe ato të fitosanitarisë	129
3.13. Kapitulli 13 i acquis-së: Peshkataria	133
3.14. Kapitulli 14 i acquis-së: Politikat e transportit	134
3.15. Kapitulli 15 i acquis-së: Energjia	139
3.16. Kapitulli 16 i acquis-së: Tatimet	149
3.17. Kapitulli 17 i acquis-së: Politikat ekonomike dhe monetare	155
3.18. Kapitulli 18 i acquis-së: Statistikat	159
3.19. Kapitulli 19 i acquis-së: Politikat sociale dhe punësimi	167
3.20. Kapitulli 20 i acquis-së: Politikat e ndërmarrjeve dhe ato të industrisë	171
3.21. Kapitulli 21 i acquis-së: Rrjetet trans-evropiane	175
3.22. Kapitulli 22 i acquis-së: Politikat rajonale dhe koordinimi i instrumenteve strukturore	180
3.23. Kapitulli 23 i acquis-së: Gjyqësori dhe të drejtat themelore	183
3.24. Kapitulli 24 i acquis-së: Drejtësia, liria dhe siguria	194
3.25. Kapitulli 25 i acquis-së: Shkenca dhe kërkimet shkencore	209
3.26. Kapitulli 26 i acquis-së: Arsimi dhe kultura	211
3.27. Kapitulli 27 i acquis-së: Mjedisi	216
3.28. Kapitulli 28 i acquis-së: Mbrojtja e konsumatorit dhe e shëndetit	226
3.29. Kapitulli 29 i acquis-së: Unioni Doganor	231
3.30. Kapitulli 30 i acquis-së: Marrëdhëniet me jashtë	238
3.31. Kapitulli 31 i acquis-së: Politika e jashtme, e sigurisë dhe ajo e mbrojtjes	241
3.32. Kapitulli 32 i acquis-së: Kontrolli financiar	243

3.33. Kapitulli 33 i acquis-së: Dispozitat financiare dhe buxhetore	252
3.34. Kapitulli 34 i acquis-së: Institucionet	253
3.35. Kapitulli 35 i acquis-së: Çështjet e tjera	253
MATRICA E MASAVE AFATSHKURTA	254

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Nr. 03/14
Datë: 14.07.2020

Në mbështetje të nenit 92 paragrafi 4. dhe të nenit 93 paragrafi (4) të Kushtetutës së Republikës së Kosovës, duke u bazuar në nenin 4 të Rregullores Nr.06/2020 për Fushat e Përgjegjësisë Administrative të Zyrës së Kryeministrit dhe Ministrive, e ndryshuar dhe e plotësuar me Rregulloren Nr. 07/2020, në pajtim me nenin 19 të Rregullores së Punës së Qeverisë së Republikës së Kosovës Nr. 09/2011, Qeveria e Republikës së Kosovës, në mbledhjen e mbajtur më 14 korrik 2020, merr këtë:

V E N D I M

1. Aprovohet Programi Kombëtar për Zbatimin e Marrëveshjes së Stabilizim-Asociimit (PKZMSA) 2020 - 2024.
2. Buxheti për zbatimin e këtij Programi mbetet brenda ndarjeve buxhetore të organizatave buxhetore për vitin 2020 dhe në pajtim me Kornizën Afatmesme të Shpenzimeve.
3. Për zbatimin e këtij vendimi obligohet Zyra e Kryeministrit dhe institucionet e tjera përgjegjëse, sipas Programit.
4. Obligohet Zyra e Kryeministrit të inkorporojë në Program komentet e Komisionit Evropian.
5. Obligohet Zyra e Kryeministrit që gjatë vitit, sipas nevojës, të inkorporojë në Program veprimet pasuese të dala nga konkluzionet e takimeve të raundit më të fundit të organeve të Stabilizim-Asociimit të themeluara me MSA.
6. Obligohet Sekretari i Përgjithshëm i Zyrës së Kryeministrit që të përcjellë këtë Program për miratim në Kuvendin e Republikës së Kosovës.
7. Vendimi hyn në fuqi ditën e nënshkrimit.

Avdullah HOTI

Kryeministër i Republikës së Kosovës

Iu dërgohet:

- Zëvendëskryeministrave
- të gjitha ministrive (ministrave)
- Sekretarit të Përgjithshëm të ZKM-ës
- Arkivit të Qeverisë

HYRJE

Programi Kombëtar për Zbatimin e Marrëveshjes së Stabilizim-Asociimit (PKZMSA) 2020 – 2024 është programi i pestë me radhë për zbatimin e MSA-së ndërmjet Bashkimit Evropian (BE) dhe Republikës së Kosovës¹ që nga hyrja e saj në fuqi, më 1 prill 2016. Ky program ka për qëllim zbatimin e të gjitha reformave për adoptimin e acquis-së së BE-së në legjislacionin kombëtar në të gjithë kapitujt e saj. Ai zbatohet krahas Agjendës për Reforma Evropiane (ERA), e cila parasheh prioritetet e nivelit politik dhe reformat konkrete për përbushjen e tyre, dhe si e tillë është e ndërlidhur me këtë program.

Ndërkohë që zbatimi i tij ka vazhduar, rishikimi i rregullt vjetor i PKZMSA-së ka filluar në tetor 2019, ndërsa dokumenti është finalizuar në mars 2020, pas miratimit të Programit të Qeverisë së votuar në Kuvend në fillim të shkurtit 2020, ndërsa gjithashtu është modifikuar gjatë qershorit, për t'u harmonizuar më Programin e Qeverisë së re të votuar në Kuvend në fillim të qershorit. Bazuar në Vendimin e Qeverisë nr. 06/22, të 3 prillit 2015,² ky proces është udhëhequr nga Ministria e Integritit Evropian (MIE) (aktualisht në proces të tranzicionit në Agjenci për Integritim Evropian (AIE) në kuadër të Zyrës së Kryeministrit), si institucioni kryesor koordinues, në bashkëpunim të ngushtë me ministrinë dhe institucionet e tjera përgjegjëse për secilin kapitull. Puna në nivel të institucioneve të linjës është koordinuar nga Departamentet për Koordinim të Politikave dhe Integritim Evropian (DIEKP-të) dhe strukturat ekuivalente, me pjesëmarrjen e Departamenteve Ligjore (DL) dhe strukturave të tjera të linjës brenda institucioneve të veçantë të mandatuar me zhvillimin dhe zbatimin e politikave për fushat përkatëse. MIE si institucioni koordinues gjithashtu ka marrë pjesë aktive në punën e këtyre ekipeve në të gjitha fazat e rishikimit.

Ndarja e përgjegjësive ka qenë sikur në ciklin paraprak të rishikimit. MIE ka propozuar masat afatshkurtra, bazuar në reformat e dakorduara në mbledhjet e organeve të stabilizim-asociimit BE – Kosovë të mbajtura gjatë vitit 2019. Pas kësaj, institucionet e linjës i kanë zhvilluar ato më tej, në raport me zbatueshmërinë e tyre (bazuar në kapacitetet në dispozicion, kohën e nevojshme, etj.), kanë bërë ndërlidhjen e tyre me dokumente të tjera të politikave, si dhe i kanë kostuar dhe konfirmuar ato. Edhe në këtë cikël të rishikimit janë zhvilluar konsultime formale me institucionet e tjera të 'Qendrës së Qeverisë' mbi përmbajtjen e reformave të propozuara në Program, me qëllim të planifikimit më të qëndrueshëm dhe realist, në harmoni me Planin e Punës së Qeverisë (PPQ) 2020-2022 dhe dokumente të tjera të politikave, si dhe janë kostuar masat afatshkurtra, sipas metodologjisë së hollësishme për kostim. Sipas Vendimit të Qeverisë nr. 06/22, MIE ka përditësuar *Udhëzuesin për rishikimin e Programit*, me udhëzime të hollësishme dhe konkrete për përmbajtjen dhe strukturën e dokumentit, kërkesat përmbajtëse dhe ato të koordinimit ndërinstitucional të rishikimit, si dhe hapat dhe afatet kohore. Konsultimet publike janë zhvilluar gjatë prillit 2020, ndërsa Programi në versionin aktual është miratuar nga Qeveria më 14 korrik (shihni vendimin në fq. 5).

Sa i përket përmbajtjes, Programi i rishikuar paraqet një kornizë gjithëpërfshirëse të reformave konkrete afatshkurtra dhe objektivave prioritarë afatmesme me prioritet (për periudhën 2020-2024) për zbatimin e MSA-së, përmes përfarimit të legjislacionit kombëtar me atë të BE-së dhe zbatimit të legjislacionit të përafuar. Bazuar në strukturën e Kriterëve të Kopenhagës, të gjitha masat dhe prioritetet janë të ndara në tri blloqe: *Kriteret Politike, Kriteret Ekonomike, dhe Standardet Evropiane – Përafrimi i Legjislacionit të Kosovës me Acquis-në e BE-së*.

---

¹ Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit, në dispozicion në http://www.mei-ks.net/repository/docs/kosovo-eu_saa_final_sq.pdf; dhe në Gazetën Zyrtare të Bashkimit Evropian, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2016:071:0003:0321:EN:PDF>; Ligji nr. 05/L-069 për ratifikimin e MSA-së, në dispozicion në <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=11239>.

² Vendimi i Qeverisë nr. 06/22, në dispozicion në http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Vendimet_e_mbledhjes_se_22_te_Qeverise_2015_.pdf, fq. 6.

Bloku 1: Kriteret politike mbulon fushat e ligjvënies, ekzekutivit, reformave kushtetuese, reformës së sistemit zgjedhor dhe të administratës publike, bashkëpunimit rajonal, si dhe, pjesërisht, ato të sundimit të së drejtës, gjyqësorit, të drejtave të themelore dhe mbrojtjes së minoriteteve. Ky bllok ndërlidhet ngushtë edhe me kapitujt 23 dhe 24 të acquis-së (të bllokut të tretë), dhe përmban pesë kapituj: *Kushtetuta, Parlamenti dhe sistemi zgjedhor; Administrata publike; Avokati i Popullit; Mbikëqyrja civile e forcave të sigurisë; dhe Bashkëpunimi rajonal dhe obligimet ndërkombëtare.*

Bloku 2: Kriteret ekonomike është i harmonizuar me Programin për Reforma Ekonomike (PRE). Ky bllok gjithashtu reflekton prioritete dhe aktivitete të dalë nga mekanizma të tjerë të dialogut me BE-në, si prioritete vjetore, konkluzionet e strukturave të MSA-së, ose nga mekanizmat multilateralë, si marrëveshjet me FMN, etj. Ky bllok përmban dy kapituj: *Ekzistenca e ekonomisë funksionale të tregut, dhe Kapaciteti për t'u përballur me presionin e konkurrencës dhe forcat e tregut brenda Unionit.*

Bloku 3: Standardet evropiane - përafrimi i legjislacionit të Kosovës me acquis-në e BE-së përfshin të gjitha politikat publike që mbulon acquis e BE-së dhe kërkon reformimin e tërë qeverisjes përmes miratimit të saj në legjislacionin kombëtar dhe zbatimit të saj, gjë që kërkon edhe kapacitetet administrative për këtë qëllim. Ai përmban 33 kapituj të acquis-së dhe një kapitull mbi kornizën ligjore për përafrimin e legjislacionit vendor me acquis.

Secili kapitull është i ndarë në dy pjesë: pjesa narrative dhe matrica e masave afatshkurtra. Pjesa narrative përmbledh detyrimet e MSA-së dhe detyrimet nga mekanizmat e të tjerë të aderimit në BE, gjenden aktuale (kornizën ligjore, përfshirë nivelin e përafrimit të legjislacionit vendor me acquis, kornizën e politikave dhe atë institucionale, dhe asistencën e jashtme), dhe objektivat prioritare afatmesme. Matrica e masave afatshkurtra përmban masat konkrete që do të ndërmerren për zbatimin e reformave, të ndara në dy kategori: masa legjislative (të ndara më tej në masa të legjislacionit kornizë dhe akteve nënligjore e akteve të tjera rregullative) dhe masa zbatuese (të ndara më tej në masa të kornizës së politikave, reformave institucionale e ngritjes së kapaciteteve institucionale, dhe ato për zbatim në praktikë).

Secili organ i administratës shtetërore do të jetë përgjegjës për zbatimin e Programit dhe monitorimin e zbatimit të tij në kuadër të fushëveprimit të kompetencave të tij. Si mekanizmi qendror qeverisës në vend për përmbushjen e detyrimeve që dalin nga MSA, përgjegjëse për këto në nivelin më të lartë është Qeveria, secili anëtar i saj dhe krerët e institucioneve të tjera të administratës shtetërore. Rol kyç në këtë do të luajnë edhe strukturat formale të stabilizim-asociimit. Koordinimin e përgjithshëm do ta bëjë Agjencia e ardhshme për Integrim Evropian (AIE), në bashkëpunim me institucionet përkatëse të linjës, përfshirë përmes monitorimit të rregullt të zbatimit dhe raporteve të rregullta tremujore mbi zbatimin e tij. Masat që parashohin miratimin e projektligjeve do të vlerësohen si të zbatuara me miratimin e projektligjeve përkatëse nga Qeveria.

Më tej, Kuvendi do të jetë një nga shtyllat kryesore institucionale në zbatimin e këtij programi, në veçanti miratimin e legjislacionit, përfshirë përmes Komisionit për Integrim Evropian dhe Komitetit Parlamentar të Stabilizim-Asociimit (KPIE).

Në emër të BE-së, rol të rëndësishëm në përmbushjen e detyrimeve të MSA-së, dhe rrjedhimisht në zbatimin e PKZMSA-së, do të luajë edhe Komisioni Evropian (KE) dhe Zyra e BE-së (ZBE) në Kosovë.

Rolin e tyre në zbatimin e reformave të planifikuara në Program e kanë edhe shoqëria civile dhe palët e tjera të interesuara. AIE, si institucioni përgjegjës i Qeverisë për integrim evropian, do të bashkëpunojë me këta akterë në këtë drejtim. Kjo do të arrihet kryesisht përmes qasjes së tyre në raportet e rregullta mbi zbatimin e Programit dhe sistemit të konsultimeve publike. Sa i përket kësaj të fundit, në përmirësimin e përfshirjes së shoqërisë civile dhe palëve të tjera të interesuara gjithashtu do të ndikojë funksionimi i mekanizmit konsultues me to në kuadër të organeve të përbashkëta të stabilizim-asociimit BE - Kosovë të krijuara me MSA.

Marrëdhëniet ndërmjet Republikës së Kosovës dhe Bashkimit Evropian

Më 1999 BE ka propozuar themelimin e *Procesit të Stabilizim-Asociimit* (PSA) si kornizë për anëtarësimin e vendeve të Ballkanit Perëndimor në të. PSA ishte lansuar në nëntor 2000, në Samitin e Zagrebit. Bazuar në Kriteret e Kopenhagës, BE aty kishte nënvizuar se perspektiva evropiane e këtyre vendeve varet nga progres i tyre drejt demokracisë së Qëndrueshme, shtetit ligjor, ekonomisë së tregut dhe bashkëpunimit rajonal. Kjo perspektivë ishte rikonfirmuar në Këshillin Evropian të Selanikut, në qershor 2003.

Sa i përket Kosovës, në prill 2005 Komisioni Evropian ka publikuar komunikatën *E ardhmja evropiane për Kosovën*, kurse më 2006 Këshilli ka miratuar Partneritetin e parë Evropian për Kosovën e të dytin më 2008. Si përgjigje ndaj Partneritetit Evropian, gjatë periudhës 2008 -2012 Qeveria ka miratuar dhe zbatuar Planin Veprimi të Partneritetit Evropian (PVPE), e më pas, gjatë periudhës 2013 – 2015, Planin e Veprimi për MSA (PVMSA) dhe Planin e Veprimi për adresimin e rekomandimeve të Raportit të Progresit (PVRP).

Më 17 shkurt 2008, Kuvendi i Kosovës shpalli Kosovën shtet të pavarur dhe sovran. Republika e Kosovës deri më tani është njohur nga njëqindëgjatëmbëdhjetë (116) shtete³, përfshirë 22 shtete anëtare të BE-së (23 shtete anëtare deri në largimin e Britanisë së Madhe nga BE, në fund të janarit 2020).

Deri në fund të vitit 2009 dialogu i reformave ndërmjet Kosovës dhe BE-së zhvillohej përmes Mekanizmit Përcjellës të procesit të Stabilizim-Asociimit (MPSA). Më pas në tetor 2009 KE ka publikuar komunikatën *Kosova – përmbushja e perspektivës së saj evropiane*, duke forcuar perspektivën evropiane të Kosovës. Dialogu i reformave ishte avancuar në kornizën e Dialogut të Procesit të Stabilizim-Asociimit (DPISA), ndërsa gjithashtu ishte propozuar inicimi i procesit drejt pjesëmarrjes së Kosovës në Programet e BE-së.

Procesi drejt MSA-së ka nisur në tetor 2011, me rekomandimin e KE-së për iniciimin e *Studimit të Fizibilitetit për Marrëveshjen e Stabilizim-Asociimit në mes të BE-së dhe Kosovës*, i cili studim, në tetor 2012, kishte konstatuar se Kosova ishte e gatshme për t'i filluar negociatat për MSA. Negociatat ishin hapur në tetor 2013 dhe ishin përmbyllur në korrik 2014. Kjo kishte pasuar me miratimin e kësaj marrëveshjeje nga Qeveritë e Shteteve Anëtare, dhe nënshkrimin e saj, më 27 tetor 2015. Krejt në fund, MSA është miratuar nga Qeveria e Kosovës (më 30 tetor 2015) dhe ratifikuar nga Kuvendi (më 2 nëntor 2015) dhe ka hyrë në fuqi më 1 prill 2016. Gjatë vitit 2016 gjithashtu janë funksionalizuar organet e përbashkëta Kosovë – BE të krijuara me MSA për mbikëqyrjen e zbatimit të saj: Këshilli i Stabilizim-Asociimit, Komiteti, nënkomitetet dhe grupet e veçanta, si dhe Komiteti Parlamentar i Stabilizim-Asociimit. Gjatë vitit 2019 këto organe janë mbledhur në raundin e katërt.

Zhvillim tjetër me rëndësi përbën vendosja e kornizës së *Dialogut të Nivelit të Lartë Kosovë – BE mbi Prioritetet Kyçe*, që është pasuar me lansimin e zbatimit të Agjendës për Reforma Evropiane (ERA), në nëntor 2016, e cila përmban 22 prioritete afatmesme. ERA ka për qëllim fokusimin e zbatimit të MSA-së duke i dhënë vëmendjen më të lartë politike realizimit të reformave kyçe ekonomike, fuqizimit të sundimit të ligjit dhe konsolidimit të qeverisjes së mirë, ndërsa prioritetet aktuale janë edhe më tej në zbatim e sipër.

Qeveria e re e zgjedhur në fillim të qershorit 2020 ka vendosur të shuajë Ministrinë e Integritit Evropian, duke transferuar përkohësisht strukturat e saj në kuadër të Zyrës së Kryeministrit (ZKM). Gjatë qershorit janë zhvilluar konsultime dhe është vendosur që të themelohet Agjencia për Integrit Evropian (AIE) në kuadër të ZKM-së. Për këtë qëllim, më 1 korrik 2020 Qeveria ka miratuar *Vendimin nr. 01/09 për sistemin të përkohshëm të strukturave të ish MIE-së*, i cili parashihet hartimit dhe miratimit të një ligji për themelimin e kësaj agjencie dhe sistemit të strukturave të ish-MIE-së në këtë agjenci.

³ MPJ, *Njohjet ndërkombëtare të Republikës së Kosovës*, <http://www.mfa-ks.net/politika/483/njohjet-ndrkombtare-t-republiks-s-kosovs/483>.

Sa i përket procesit të *liberalizimit të vizave*, më 18 korrik 2018 KE ka nxjerrë rekomandimin për heqjen e regjimit të vizave me Kosovën. Pas kësaj, më 30 gusht, Komiteti i Parlamentit Evropian për të Drejtat Civile, Drejtësi dhe Punë të Brendshme (LIBE) ka miratuar këtë rekomandim. Ky rekomandim ka mbetur të miratohet përfundimisht nga shtetet anëtare në Këshillin e BE-së.

Gjatë vitit 2018 janë ratifikuar dhe kanë hyrë në fuqi marrëveshjet për pjesëmarrjen e Kosovës në katër (4) Programe të BE-së: *Evropa për Qytetarët*, *Evropa Kreative*, *COSME* dhe *ERASMUS+*. Përveç këtyre, gjatë vitit 2019 është iniciuar procesi për lidhjen e marrëveshjeve për pjesëmarrjen e Kosovës në Programet *Customs 2020* dhe *Fiscalis*.

1. **BLLOKU 1: KRITERET POLITIKE**
- 1.1. **Demokracia dhe sundimi i ligjit**
- 1.1.1. **Kushtetuta, parlamenti dhe sistemi zgjedhor**

Kushtetuta

Kushtetuta e Republikës së Kosovës është miratuar nga Kuvendi më 9 prill 2008 dhe ka hyrë në fuqi më 15 qershor 2008. Rendi kushtetues i Republikës së Kosovës bazohet në parimet e lirisë, paqes, demokracisë, barazisë, respektimit të të drejtave dhe lirive të njeriut, sundimit të ligjit, mos-diskriminimit, të drejtës së pronës, mbrojtjes së mjedisit, drejtësisë sociale, pluralizmit, ndarjes së pushtetit dhe ekonomisë së tregut. Këto parime demokratike janë të parapara edhe në MSA, konkretisht në nenit 3 të saj.

Marrë parasysh që këto parime përbëjnë elementet thelbësore të funksionimit shtetëror dhe të MSA-së, institucionet e Kosovës kanë ndërmarrë veprime konkrete për të filluar të përmbushin kriteret e MSA-së përmes ndryshimeve të nevojshme kushtetuese. Konkretisht, për të përmbushur kërkesat e MSA dhe gjetjet e raporteve kryesore për vendin nga KE.

Republika e Kosovës mbetet e përkushtuar për të përmbushur obligimet e tjera që dalin nga MSA. Në këtë drejtim, Kosova do të zbatojë reformat, përfshirë ato në fushën e administratës, drejtësisë dhe fushat e tjera varësisht nga nevojat që shfaqen gjatë periudhës zbatuese në vitet në vijim.

Parlamenti

Ky kapitull mbulon fushëveprimin e Kuvendit të Republikës së Kosovës si organ ligjvënës, që miraton ligje e rezoluta, dhe shqyrton e miraton marrëveshje ndërkombëtare. Ai mbulon edhe aspektin mbikëqyrës të Kuvendit që ka të bëjë me mbikëqyrjen e punës së Qeverisë dhe institucioneve të tjera publike të cilat në bazë të Kushtetutës dhe ligjeve i raportojnë Kuvendit, si dhe rolin e tij në procesin e integritimit evropian. Pika e tjera të rëndësishme që trajtohen nga ky kapitull përfshijnë: reformat kyçe kushtetuese që kërkon aderimi në BE; përbërjen dhe strukturën, përfshirë imunitetin e deputetëve; funksionet e përgjithshme të Kuvendit; funksionimin e strukturave të Kuvendit (bazuar edhe në Rregulloren e punës), me fokus në çështjet relevante për kërkesat e integritimit evropian, përfshirë ato të MSA-së; funksionin legjislativ të Kuvendit; funksioni mbikëqyrës të Kuvendit; funksionin zgjedhor të Kuvendit (cilat organe/autoritete të administratës shtetërore i zgjedh/emëron dhe shkarkon, dhe procedurat e përgjithshme); rolin e Kuvendit në procesin e harmonizimit të legjislacionit kombëtar me acquis-në e BE-së dhe strukturat përgjegjëse; dhe zgjedhjet (legjislacionin, sistemin zgjedhor, funksionimin dhe ecurinë e proceseve zgjedhore).

Kërkesat e MSA-së

MSA, në nenin 132, parasheh funksionimin e Komisionit Parlamentar i Stabilizim-Asociimit (KPSA) si forum i përbashkët i deputetëve të Parlamentit Evropian dhe atyre të Kuvendit të Republikës së Kosovës për të shkëmbyer mendimet rreth zbatimit të MSA-së. Kuvendi i Kosovës, në zbatim të nenit 132 të MSA-së më 18 mars, 2016 ka themeluar KPSA. Kuvendi në legjislaturën e V, më 16-17 maj 2016 ka mbajtur takimin e parë të Komisionit Parlamentar të Stabilizim-Asociimit BE-Kosovë ku është miratuar Rregullorja e Punës e këtij Komisioni. Gjatë legjislaturës së VI janë mbajtur takimet e përbashkëta të të dyja delegacioneve të cilat shënojnë ngritjen e bashkëpunimit të Kuvendit të Kosovës me Parlamentin Evropian në nivel më të lartë. KPSA mbledhet dy herë në vit, në intervale kohore për të cilat dakordohen.

Kërkesat e dala nga organet e stabilizim-asociimit

Në kuadër të nënkomiteteve të stabilizim-asociimit nga Kuvendi kërkohet të sigurojë emërimin e anëtarëve të bordeve të institucioneve të pavarura të cilat janë kompetencë e Kuvendit. Kjo duhet të kryhet duke u bazuar në parim të meritokracisë dhe profesionalizmit duke shmangur politizimin për këto emërimet. Kuvendi, bazuar në Memorandumin e bashkëpunimit me Mbretërinë e Bashkuar, do të

angazhohet që të sigurojë emërimin e anëtarëve të bordeve të institucioneve të pavarura të cilat janë në kompetencë të Kuvendit përmes një procesi transparent dhe meritore.

Kërkesat e dala nga Raporti vjetor i KE-së për Kosovën

Me qëllim të adresimit të kërkesave nga Raporti të Vendit për vitin 2019, Kuvendi i Republikës së Kosovës do të vazhdojë të fuqizojë ushtrimin e funksionit mbikëqyrës ndaj ekzekutivit dhe komisionet parlamentare do të vazhdojnë të ushtrjnë mbikëqyrjen parlamentare. Komisioni për Mbikëqyrjen e Financave Publike, që përgatit rekomandimet të cilat i miraton Kuvendi do të mbajë më shumë dëgjime të ministrave. Derisa, roli i mbikëqyrjes parlamentare të Forcave të Sigurisë së Kosovës dhe Agjencisë së Inteligjencës së Kosovës duhet të rritet. Për më tepër, administrata e Kuvendit do të krijojë ekspertizë të specializuar për t'i dhënë mbështetje më efektive deputetëve dhe komisioneve të Kuvendit.

Gjithashtu, si kërkesë e dalë edhe nga *Raporti i KE-së për Kosovën - 2019*, Kuvendi dhe Qeveria duhet të zbatojnë rekomandimet e vlerësimit të agjencive të pavarura në mënyrë që të racionalizojnë numrin e agjencive që i raportojnë Kuvendit.

Sa i përket kërkesës që administrata e Kuvendit të krijojë ekspertizë të specializuar për t'i dhënë mbështetje më efektive deputetëve dhe komisioneve të Kuvendit, tashmë Drejtorinë për Çështje Ligjore dhe Procedurale ka rekrutuar stafin në pajtim me Rregulloren për Përgjegjësitë dhe Organizimin e Administratës së Kuvendit. Në këtë drejtim, Kuvendi do të forcojë procedurën legislative në mënyrë që të sigurojë ekspertizë ndër-sektoriale dhe përputhshmëri me *acquis*.

Gjendja aktuale

Korniza legislative

Sistemi politik i Kosovës është i bazuar në parimet e demokracisë parlamentare. Kuvendi i Kosovës është institucion ligjvënës dhe zgjedhjet drejtpërdrejt nga populli për një mandat katër vjeçar. Kuvendi i Kosovës është organi ligjvënës dhe fushë-veprimtarinë e vet e ushtron në bazë të Kushtetutës së Republikës së Kosovës dhe Rregullores së Kuvendit të Kosovës.

Përbërja dhe struktura e Kuvendit përcaktohet me kapitullin e IV të Kushtetutës së Republikës së Kosovës. neni 64 i Kushtetutës përcakton strukturën e Kuvendit, ndërsa paragrafi 1 i nenit 64 përcakton, si vijon; *"Kuvendi ka njëqind e njëzet (120) deputetë të zgjedhur me votim të fshehtë bazuar në listat e hapura. Vendet në Kuvend ndahen midis të gjitha partive, koalicioneve, nismave qytetare dhe kandidatëve të pavarur, në përprosim me numrin e votave të vlefshme, të fituara prej tyre, në zgjedhjet për Kuvendin."*

Rregullorja e Kuvendit të Republikës së Kosovës përcakton organizimin dhe funksionimin e Kuvendit, organeve të trupave të punës së tij, si dhe të drejtat dhe detyrat e deputetëve.

Komisionet parlamentare pasqyrojnë përbërjen politike në Kuvend. Komisionet kanë kryetarin dhe dy zëvendëskryetarë që i përkasin grupeve të ndryshme parlamentare, ku së paku një zëvendëskryetar është nga radhët e komunitetit tjetër nga ai i kryetarit.

Një nga rolet kyçe të Kuvendit, përveç përafrimit të legjislacionit vendor me *acquis*, është shqyrtimi dhe verifikimi i këtij përafrimi. Struktura përgjegjëse për harmonizimin e legjislacionit me *acquis* përbëhet nga Drejtoria për Shërbime Juridike dhe Përafrim të Legjislacionit dhe Komisioni për Integrim Evropian, i cili shqyrton harmonizimin me *acquis* të çdo ligji që miraton Kuvendi. Drejtoria dhe Komisioni shqyrtojnë jo vetëm tekstin e projektligjeve, por edhe amendamentet e bëra nga komisionet funksionale, apo nga deputetët, duke siguruar pajtueshmërinë e tyre me aktet juridike të BE-së.

Kosova është vend vullnetar në adaptimin e Rezolutës nr. 06-R-001, për Objektivat për Zhvillim të Qëndrueshëm (SDG) dhe gjithashtu për krijimin e Këshillit për Zhvillim të Qëndrueshëm. Agjenda 2030 e Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe Strategjia Kombëtare për Zhvillim 2016-2021 ofrojnë kornizën kryesore për aktivitetet e Këshillit. Këshilli ka për qëllim të bashkojë parlamentarët dhe përfaqësuesit e të tjerë institucionalë, organizatat ndërkombëtare dhe organizatat e shoqërisë civile, për t'u koordinuar për një aksion të përbashkët në arritjen, zbatimin dhe monitorimin e Objektiveve për Zhvillim të Qëndrueshëm. Këshilli përbehet nga deputet, përfaqësues nga administrata, shoqëria civile, ZKM, ASK dhe përfaqësues të organizatave ndërkombëtare.

Në kuadër të administratës, Drejtoria për Standardizim dhe përafrim dhe harmonizim ligjor bën verifikimin e opinioneve të MIE-së për përafrimin e projektligjeve me *acquis* të BE-së, si dhe mbikëqyrjen e përafrimit të legjislationit me të dhe me standardet ndërkombëtare të aplikueshme në Kosovë për gjitha projektligjet që i propozohen Kuvendit për shqyrtim. Më tej, Drejtoria për Protokoll dhe Marrëdhënie Ndërkombëtare, konkretisht Njësia për Marrëdhënie Ndërkombëtare, është e angazhuar në mbledhjet e Komisionit Parlamentar të Stabilizim-Asociimit BE – Kosovë, konkretisht në përpilimin e temave të diskutimit, si dhe në rezolutat e nxjerra nga takimet e përbashkëta si dhe mbarëvajtjen e aktivitetit.

Me qëllim të përmirësimit të mbikëqyrjes parlamentare ndaj ekzekutivit sa u përket çështjeve buxhetore dhe financiare, në korrik 2019 është funksionalizuar Njësia për Analiza Buxhetore dhe Financiare në kuadër të Drejtorisë për Hulumtime, Bibliotekë dhe Arkiv. Kjo njësi përgatit raporte dhe analiza për: KASH-in, projekt-buxhetin e shtetit, raportet periodike dhe vjetore të shpenzimit të buxhetit, analizon raportet e Përgjithshëm të Auditimit dhe njofton komisionet parlamentare për fushat që mbulojnë, si dhe përgatit analiza krahasimtare në mes vitit aktual dhe viteve të kaluara buxhetore për institucionet dhe agjencitë, bazuar në të dhënat kryesore. Me qëllim të përafrimit me *acquis*-në e BE-së dhe praktikat e mira evropiane, kjo njësi gjithashtu duhet të ofrojë analiza profesionale për buxhetimin e përgjegjshëm gjinor, në përputhje me Ligjin për Barazi Gjinore dhe kërkesat e Direktivës nr. 2004/113/KE për zbatimin e parimit të trajtimit të barabartë midis burrave dhe grave në qasje dhe furnizim me mallra dhe shërbime.

Njësia për Marrëdhënie Ndërkombëtare gjithashtu ka asistuar dhe në konceptimin e tezave të diskutimit për deputetët si dhe është përkujdesur edhe për detaje tjera për mbarëvajtjen e takimit.

Korniza e politikave

Kuvendi aktivitetin e vet si organ legjislativ dhe mbikëqyrës e ushtron bazuar në këto dokumente:

- Programin Legjislativ të Qeverisë së Republikës së Kosovës;
- Planet e Punës së Komisioneve Parlamentare;
- Programin Kombëtar për Zbatimin e MSA-së.

Dinamika e programit të punës realizohet në dy (2) pjesë: Sesioni pranveror dhe Sesioni vjeshtor, që përfshin punën e Kryesisë së Kuvendit, të komisioneve parlamentare dhe të seancës plenare.

Kuvendi i Republikës së Kosovës, me qëllim të ngritjes së kapaciteteve profesionale të administratës së saj, rregullisht mban trajnime të vazhdueshme, varësisht prej nevoja të administratës.

Korniza institucionale

Për funksionimin e tij Kuvendi zgjedh, nga radhët e veta, Kryesinë (Kryetarin dhe Nënkryetarët), dhe emëron Komisionet parlamentare të përhershme dhe funksionale, si dhe Komisionet parlamentare *ad hoc*.

Funksionimi i Kuvendit të Republikës së Kosovës përcaktohet me nenin 65 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës. Ndër funksionet kryesore të Kuvendit është funksioni ligjvënës, ndërsa krahas këtij funksioni, Kuvendi ushtron edhe funksionin mbikëqyrës. Me qëllim të mbajtjes në përgjegjësi, Kuvendi

mbikëqyr punën e institucioneve dhe organeve të cilat zgjedhën nga Kuvendi. Përveç kësaj, Kuvendi, kryesisht përmes komisioneve parlamentare, mbikëqyr edhe zbatimin e ligjeve duke rekomanduar marrjen e masave në rast të mos zbatimit apo zbatimit jo adekuat të ligjeve të mbikëqyrura.

Kuvendi i Republikës së Kosovës ka gjithsej 120 deputetë, përfshirë vendet e garantuara për komunitetet jo-shumicë në Republikën e Kosovës.

Në kuadër të përgjegjësiave kushtetuese që ka Kuvendi, janë edhe zgjedhja e Qeverisë, Presidentit, dhe Institucioneve të Pavarura. Institucionet e pavarura të cilat zgjedhën nga Kuvendi i Republikës së Kosovës si dhe ato të propozuara nga Qeveria dhe të zgjedhura nga Kuvendi, raportojnë ashtu siç është e paraparë me legjislacionin përkatës në fuqi.

Sa i përket koordinimit në nivel administrativ të Kuvendit me Qeverinë, ky komunikim bëhet në nivel të drejtorëve. Përveç kësaj, Njësia për Propozime dhe Parashtrësia është në koordinim me zyrtarin ndërlidhës të Qeverisë lidhur me procedimin e projektligjeve, raporteve, propozimeve për emërimet e anëtarëve të bordeve dhe shkresave tjera. Gjithashtu, Kuvendi përmes zyrës për propozime dhe parashtrësia i procedon Qeverisë dhe Institucioneve tjera Vendime, Shkresa, Pyetje Parlamentare, Kërkesat për Interpelanca, etj. Kjo zyrë bën dërgimin e Ligjeve të miratuara në Kuvend për dekretim tek Zyra e Presidentit; gjithashtu Zyra për propozime dhe parashtrësia i dorëzon Ligjet e Dekretuara në Gazetën Zyrtare për Publikim. Qeveria e Republikës së Kosovës ka krijuar një mekanizëm dhe sistem të konsoliduar të koordinimit të punës me Kuvendin e Kosovës.

Kuvendi në mënyrë të rregullt shqyrton raportet e komisioneve parlamentare mbi zbatimin e ligjeve dhe miraton rekomandimet për përmirësimin e zbatimit të ligjeve të monitoruara.

Në çdo fillim legjislature, Kuvendi i përcjellë ftesën për regjistrim dhe akreditim përmes bazës së të dhënave të shoqërisë civile të gjitha OJQ-ve.

Kuvendi ka institucionalizuar partneritetin me shoqërinë civile përmes përgjegjësiave të përbashkëta në çdo hap të procesit politik dhe vendimmarrës në hartimin dhe mbikëqyrjen e zbatimit të ligjeve dhe politikave duke përfillur Deklaratën për Partneritet mes Kuvendit dhe Shoqërisë Civile. Megjithëkëtë, sipas OShC-ve që merren me kornizën e bashkëpunimit të institucionalizuar ndërmjet Kuvendit dhe shoqërisë civile, ky bashkëpunim mbetet i kufizuar, pasi që shumë OShC kanë deklaruar se kanë kontakte shumë të kufizuara me Kuvendin. Prandaj kërkohet përkushtim më i madh për bashkëpunim formal, të strukturuar, dhe të bazuar në kritere obligative në mes të Kuvendit dhe shoqërisë civile; si dhe që t'i mundësohet shoqërisë civile komunikim transparent dhe pjesëmarrje të mirëfilltë e përmbytësore, përtej aspekteve protokollare.

Bazuar në parimet e Strategjisë së Kuvendit për informim dhe marrëdhënie me publikun, Kryesia e tij, me vendim, ka themeluar Forumin për Transparencën Parlamentare, i përberë nga deputetë, përfaqësues të administratës dhe përfaqësues të shoqërisë civile. Ai është i thirrur që të avancojë dhe sigurojë angazhimin më të madh qytetar duke promovuar kulturën parlamentare përmes informatave, qasjes në informata dhe në punën e Parlamentit si dhe duke fuqizuar qytetarët në procesin legjislativ dhe rritjen e llogaridhënies.

Pas një hulumtimi fillestar, Forumi ka zhvilluar Planin e Veprimit për një Kuvend të hapur dhe transparent (2016-2020), për të konfirmuar transparencën dhe hapjen e Kuvendit sipas standardeve ndërkombëtare. Forumi ka lansuar sistemi elektronik për përcjelljen e legjislacionit LTS, e cila u mundëson qytetarëve të përcjellin projektligjet në të gjitha fazat e procesit të hartimit të tyre. Gjithashtu, me qëllim të informimit sa më të drejtë dhe efikas, në vitin 2018, gjatë Ditës Ndërkombëtare të Demokracisë, Forumi ka lansuar profilet e deputetëve, një platformë online e integruar në faqen e internetit të Kuvendit, e cila u lejon qytetarëve që në mënyrë më efektive të mbajnë përgjegjës

përfaqësuesit e zgjedhur gjatë gjithë mandatit të tyre në Kuvend. Forumi për transparencë parlamentare është në fazën e krijimit të platformës e-participation.

Kryesia e Kuvendit ka miratuar Strategjinë për Informim dhe Komunikim, me theks të veçantë në komunikimin e procesit të integritimit evropian. Në këtë strategji, miratuar më 2019, Kuvendi ka shtuar edhe një kapitull të ri që i kushtohet procesit të komunikimit për integrim evropian. Gjithashtu, grupi punues ka finalizuar Vizionin e Kuvendit për Teknologji Informative, Rregulloren për shërbimet e IT-së, Doracakun për deputetët dhe të punësuarit për shërbimet e teknologjisë sipas standardeve dhe Strategjinë për teknologji informative sipas standardeve të IPU-së 2020-2025.

Administrata e Kuvendit, nën autoritetin e Sekretarit të Përgjithshëm, ofron shërbime profesionale, teknike, administrative si dhe shërbime të tjera mbështetëse të nevojshme për Kuvendin dhe organet e tij.

Objektivat prioritarë afatmesme:

- Miratimi i Rregullores së re të Kuvendit;
- Ngritja e kapacitetit legjislativ të Kuvendit, sidomos kapaciteteve të Drejtorisë për Çështje Ligjore dhe Procedurale;
- Përmirësimi i mbikëqyrjes së ekzekutivit, përfshirë sektorin e sigurisë, përmes shqyrtimit të legjislacionit dhe monitorimit të zbatimit të politikave dhe ligjeve;
- Organet përgjegjëse të Kuvendit do të sigurojnë një mbikëqyrje të fortë të shpenzimeve buxhetore të parlamentit gjatë vitit financiar, përfshirë analizën, zbatimin dhe monitorimin e buxhetimit të përgjeshëm gjinor;
- Theks i veçantë do t'i kushtohet Komisionit Parlamentar për Integrim Evropian dhe Drejtorisë për Protokoll dhe Marrëdhënie Ndërkombëtare, marrë parasysh rolin e tyre në procesin integruar;
- Kuvendi do të zhvillojë kapacitetet profesionale të administratës së saj përmes bashkëpunimit me parlamentet e vendeve tjera, përmes prioritetëve të dala nga Strategjia për Bashkëpunim Ndërkombëtar dhe Marrëdhënie ndër-parlamentare.

Reforma e sistemit zgjedhor

Ndër prioritetet kryesore të Kuvendit të Republikës së Kosovës mbetet dhe ndryshimi i legjislacionit përkatës që mundëson reformën e mirëfilltë zgjedhore, përkitazi me standardet e pranuar evropiane. Kjo do të sigurojë adresimin efektiv të dobësive të identifikuara ndër vite të cilat vazhdojnë të kenë impakt negativ gjatë gjithë ciklit zgjedhor. Shumë nga rekomandimet e bëra pas misionëve vëzhgues të zgjedhjeve të BE-së më 2014 dhe 2017 ende nuk janë adresuar. E në anën tjetër, KQZ pas pranimit të secilit raport të misionëve vëzhgues të zgjedhjeve të BE-së harton planin e vet të veprimit për adresim të rekomandimeve që nuk kërkojnë ndryshime të ligjeve.

Korniza e rishikuar ligjore për financimin e partive politike dhe fushatave duhet të jetë në përputhje me rekomandimet e Komisionit të Venecias. Gjithashtu, KQZ dhe veçanërisht Zyra për Regjistrim dhe Çertifikim të Partive Politike do të rrisë kapacitetet në mënyrë që të sigurojë zbatimin efektiv të rregullave për financim të partive dhe fushatave politike. Kjo synohet të arrihet në një periudhë afatmesme përmes adresimit të rekomandimeve të Komisionit të Venedikut dhe të konkretizohet përmes arritjes së konsensusit të partive politike që përbëjnë Kuvendin e Republikës së Kosovës.

Komisioni përkatës parlamentar që do të angazhohet për reformë zgjedhore pritet të adresojë aspektet kyçe të procesit zgjedhor në mënyrë që këto elemente të detajohen në ligje dhe të shërbejnë si mënyrë e ngritjes së sigurisë ligjore, si dhe ngritjes së besimit në proceset zgjedhore përkitazi me standardet dhe praktikatat më demokratike evropiane. Përveç rritjes së kontrollit financiar të subjekteve politike, aspektet në vazhdim duhet të adresohen nga reforma zgjedhore: a) zgjatja e afateve (afatet për: organizim të zgjedhjeve të parakohshme, afatet për paraqitje të ankesave, konfirmimi dhe sfidimi i listës së votuesve,

aplikimi për votim jashtë Kosovës), b) adresimi i mangësive të votimit me postë, dhe c) barazia gjinore në listat zgjedhore, duke respektuar përfaqësimin e grave deri në 50%, sipas Ligjit për Barazi Gjinore. Udhëheqësit e grupeve parlamentare të Kuvendit të Kosovës në prill 2019 kanë ndërmarrë një nismë të përbashkët për të përmirësuar dhe forcuar procesin zgjedhor duke krijuar një komision parlamentar *ad hoc*, ku kanë përfshirë ekspertë vendorë dhe ndërkombëtarë si dhe palë të interesuara. Ky komision nuk ka arritur të përfundojë punën e nisur për amendamentimin e Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme.

Në kuadër të reformës zgjedhore dhe me qëllim të përmbushjes së obligimeve të cilat dalin nga raportet e BE-së për Kosovën, Kosova duhet të plotësoj-ndryshoj Ligjin për Zgjedhjet e Përgjithshme dhe Ligjin për Financimin e Partive Politike, si dhe të siguroj konsistencë të përmbajtjes në mes të këtyre dy ligjeve. Konkretisht, Kuvendi i Republikës së Kosovës do të angazhohet që të themeloj Komisionin *ad hoc* për Reformë Zgjedhore, të cilit do t'i sigurojë buxhet për të përmbushur obligimet të cilat dalin nga ky proces. Ndërsa, me qëllim të zbatimit të Ligjit për Financimin e Partive Politike, Kuvendi i Republikës së Kosovës do të angazhohet që rishpërndarja e funksioneve të kontrollit financiar të subjekteve politike të përcillet me: a) fuqizimin e Zyrës për Regjistrim dhe Çertifikim të Partive Politike, e cila zyrë do të gëzojë një shkallë më të lartë të pavarësisë se Zyra e tanishme⁴, apo b) krijimin e një autoriteti të ri të pavarur në kuadër të ndonjë institucioni tjetër të pavarur.

Gjendja aktuale

Korniza legislative

Reforma zgjedhore në Republikë e Kosovës është e rregulluar sipas këtyre ligjeve:

- Ligjit nr. 03/L-073 për Zgjedhjet e Përgjithshme;
- Ligjit për Zgjedhjet Lokale në Republikën e Kosovës i plotësuar dhe ndryshuar në nëntor 2010;
- Ligjit nr. 03/L-174 mbi Financimin e Subjekteve Politike.

Kushtetuta dhe Ligji nr. 03/L-256 për plotësim-ndryshimin e Ligjit nr. 03/L-073 për Zgjedhjet e Përgjithshme në Republikën e Kosovës rregullojnë sistemin zgjedhor në Kosovë. Sipas Kushtetutës dhe Ligjit, Kosova konsiderohet një zonë zgjedhore me shumë kandidatë. Duke ushtruar të drejtën e tij/saj të votës, votuesi voton për një (1) subjekt politik të certifikuar dhe mund të votojë për deri në pesë (5) kandidatë nga lista e kandidatëve të këtij subjekti politik, ndërsa nëse voton për më tepër se pesë (5) kandidatë, atëherë numërohet vetëm vota e hedhur për subjektin politik. Kuvendi i Republikës së Kosovës ka njëqind e njëzet (120) deputetë të zgjedhur me votim të fshehtë bazuar në listat e hapura. Vendet në Kuvend ndahen midis të gjitha partive, koalicioneve, nismave qytetare dhe kandidatëve të pavarur, në përpjesëtim me numrin e votave të vlefshme të fituara prej tyre në zgjedhjet për Kuvendin. Në kuadër të kësaj ndarjeje, njëzet (20) prej njëqind e njëzet (120) vendeve janë të garantuara për përfaqësimin e komuniteteve që nuk janë shumicë në Kosovë. Legjislacioni zgjedhor në Kosovë gjithashtu garanton barazinë gjinore në sistemin zgjedhor, në bazë të nenit 7.2 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës, dhe neneve 6, 2 dhe 4.4. të Ligjit për Barazi Gjinore.

Ky legjislacion ofron bazë të mjaftueshme për zgjedhje demokratike në pajtim me instrumentet ndërkombëtare për të cilat Kosova është zotuar në Kushtetutën e saj. Korniza ligjore që ka rregulluar zgjedhjet e kaluara parlamentare dhe lokale edhe përkundër te metave, megjithatë ka siguruar një funksionim dhe ecuri normale të rrjedhjes së procesit të gjithmbarshëm zgjedhor në zgjedhjet parlamentare dhe ato lokale të 2017 si dhe zgjedhjet parlamentare të 2019. Zgjedhjet kanë kaluar në atmosferë të qetë dhe pa ndonjë incident të madh. Në kuadër të procesit zgjedhor të vitit 2014, sistemi i ulëseve 'të rezervuara' i paraparë me kushtetutë për subjektet politike që përfaqësojnë komunitetet jo-shumicë, i përdorur si masë e përkohshme për dy legjislaturat paraprake, është zëvendësuar me sistemin

⁴ Perifrazim i opinionit në Komisionit të Venedikut, pika 26, faqe 9, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)016-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)016-e).

e përhershëm të ndarjes së 20 ulëseve të ‘garantuara’ për subjektet politike që përfaqësojnë komunitetet jo-shumicë.

Në kuadër të reformës zgjedhore dhe me qëllim të përmbushjes së obligimeve të cilat dalin nga raportet e BE-së për Kosovën sa i përket financimit të partive politike dhe fushatave me 2 shkurt 2019 Kuvendi ka miratuar në shqyrtim të parë projektligjin për financimin e subjekteve politike. Ky projektligj ka për qëllim amendamentimin e Ligjit për Financimin e Subjekteve Politike, të ndryshuar dhe plotësuar me Ligjin nr. 04/L-058 dhe Ligjin nr. 04/L-122 si dhe Ligjin për Zgjedhje të Përgjithshme, me fokus te veçantë kontrollin financiar, publikimin e raportit vjetor financiar të vitit paraprak dhe raportin e deklarimit financiar të fushatës së zgjedhjeve paraprake, dispozitat ndëshkuese, si dhe dispozita te tjera qe ndërlihen me Ligjin për Zgjedhjet e Përgjithshme. Komisioni funksional për Buxhet dhe Financa ka shqyrtuar, amendamentuar dhe proceduar Raportin për shqyrtim të dytë në Kuvend. Amendamentet e Komisionit Funksional për Buxhet dhe Financa kanë shkaktuar reagime të shumta të opinionit publik, protestave të organizatave të shoqërisë civile, si dhe Shefes së Zyrës së BE-së dhe shefave të misioneve të BE-së në Kosovë⁵, e si rezultat Qeveria e Kosovës e ka tërhequr projektligjin për amendamentimin e Ligjit për Financimin e Subjekteve Politike. I njëjti projektligj është përfshirë në Programin Legjislativ të Qeverisë për vitin 2020 dhe pritet të miratohet në K4 2020.

Përkundër një numri të madh përpjekjesh për të reformuar sistemin zgjedhor në Kosovë para zgjedhjeve për kryetar komune dhe zgjedhjeve komunale në vjeshtë të vitit 2017, para zgjedhjeve të parakohshme parlamentare të 11 qershorit 2017 dhe më pas të zgjedhjeve të parakohshme parlamentare të 6 tetorit 2019, apo me iniciativën e Kuvendit të Kosovës në prill 2019, reforma nuk ka ndodhur. Një varg të metash kanë përcjellë këto procese zgjedhore të cilat janë identifikuar edhe nga Raporti i Vendit 2019 i Komisionit Evropian si dhe nga Deklarata preliminare e Misionit të vëzhgimit të zgjedhjeve të BE-së. Megjithatë, një sërë frikësimesh mes komunitete të shumta serbe të Kosovës, që shënjestronin posaçërisht kandidatët që nuk i përkasin partisë Lista Serbe, paraqesin brengë. Një numër dobësish afatgjate, sidomos financimi i partive politike, pjesëmarrja e barabartë e grave në listat zgjedhor, mekanizmat e kontesteve zgjedhore, listat e pasakta të votuesve, si dhe sistemi në masë të madhe i mangët i votimit për qytetarët e Kosovës jashtë vendit, mbeten për t’u adresuar. Këto sfida duhen trajtuar si çështje prioritare, të udhëzuara nga rekomandimet e misioneve evropiane të vëzhgimit të zgjedhjeve.

Reforma e sistemit zgjedhor duhet të shqyrtojë edhe mospërputhjen e Ligjit nr. 03/L-073 për Zgjedhjet e Përgjithshme dhe Ligjit nr. 03/L072 për Zgjedhje Lokale me Ligjin nr. 05/L-020 mbi Barazinë Gjinore. Aktualisht ligjet për zgjedhje parashohin një kuotë gjinore prej së paku 30% përfaqësim në lista të partive politike, ndërsa Ligji mbi Barazinë Gjinore parashih si në vijim: “Përfaqësimi i barabartë gjinor në të gjitha organet legjislative, ekzekutive dhe gjyqësore dhe institucionet e tjera publike arrihet kur sigurohet përfaqësim minimal prej pesëdhjetë për qind (50%) për secilën gjini, përfshirë edhe organet e tyre drejtuese dhe vendimmarrëse.” Partitë politike obligohen që përmes akteve të tyre të brendshme të zbatojnë masat për promovimin e pjesëmarrjes së barabartë të grave dhe burrave në organet dhe trupat e partive, në pajtim me dispozitat e nenit 6 të këtij ligji. Edhe këto mospërputhje do të duhej të adresoheshin përmes reformës së pritur zgjedhore.

1.1.2. Administrata publike

Administrata publike është një ndërlidhje në mes të qeverisë, shoqërisë civile, sektorit privat dhe qytetarëve, që zbaton politikat publike të ndërmarra nga qeveria duke rritur kështu kohezionin social dhe besimin midis shtetit dhe qytetarëve. Pra, administratën publike e përbejnë njësitë institucionale qeveritare që rregullojnë funksionimin e shoqërisë. Administrata publike efektive është vendimtare për zhvillimin e vendit duke zbatuar procedurat administrative transparente, të qarta dhe të thjeshta dhe

⁵ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/64291/statement-head-eu-officeeur-and-heads-eu-missions-kosovo-draft-law-financing-political_en.

ofron shërbime të fokusuara tek qytetarët. Administrata publike gjithashtu ndihmon bizneset gjatë ushtrimit të veprimtarisë së tyre, duke u lehtësuar procedurat, dhe heqjen e barrierave burokratike.

Kërkesat e MSA-së

Në kuadër të kritereve për fushën e administratës publike që duhet plotësuar nga qeveria dhe institucionet relevante të Republikës së Kosovës në pajtim me nenin 120 të MSA-së, mbetet konsolidimi i plotë i kornizës ligjore (miratimi i legjislacionit sekondar pas miratimit të pakos ligjore për RAP nga Kuvendi) si dhe zbatimi i politikave dhe legjislacionit në tërësi.

Pjesë e obligimeve të MSA-së, sipas preambulës (pikës 4), zhvillimi i shoqërisë civile dhe demokratizimi janë elemente mbi të cilat palët angazhohen për të kontribuar në stabilizimin politik, ekonomik dhe institucional të Kosovës. Në këtë kontekst, ndër parimet e përgjithshme të MSA-së (neni 3) në fushën e administratës publike është respekti për parimet demokratike si bazë për formësimin e politikave. Kjo kërkon bashkëpunimin ndër-sektorial ndërmjet Qeverisë dhe shoqërisë civile, ku edhe bëhet mundësi i gjithëpërfshirjes në procesin e hartimit të politikave nëpërmjet procesit të konsultimit publik.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Në mbledhjen e tretë të Komitetit të Stabilizim-Asociimit, të 8 tetorit 2019, KE theksoi se zbatimi i reformës së administratës publike duhet të jetë një përpjekje e tërë Qeverisë, dhe theksoi shqetësimet për emërimet politike në administratën publike. Prandaj, Kosova do të sigurojë që të gjitha rekrutimet, veçanërisht për postet e larta të menaxhmentit, të respektojnë parimet e meritës, transparencës dhe përfaqësimit të drejtë e të barabartë.

Përgjegjësitë menaxheriale do të zbatohen në të gjithë Qeverinë, në mënyrë të koordinuar nga ish-Ministria e Administratës Publike (tash MPB), Ministria e Financave Zyra e Kryeministrit. KE gjithashtu i bëri thirrje Kosovës që të zbatojë Planin e Veprimit të Racionalizimit dhe Vendosjes së Vijave të Qarta të Llogaridhënies për Agjencitë të cilat funksionojnë në Kuvendin e Kosovës në mënyrë gjithëpërfshirëse dhe transparente. Kjo është planifikuar të ndodhë në një periudhë afatmesme, duke nisur nga viti 2020 me Valën e Parë të Racionalizimit.

Sa u përket gjetjeve të *Raportit të KE-së për Kosovën – 2019*, ndër sfidat kryesore që janë identifikuar janë: ndikimi i politik në rekrutimin e pozitave të larta drejtuese në shërbimin civil dhe rekrutimet jo të bazuara në merita; vonesat në miratimin e ligjeve të veçanta në përputhje me Ligjin për Procedurën e Përgjithshme Administrative (LPPA); vlerësimi jo i drejtë i performancës, i cili vazhdon të ketë pak ndikim në zhvillimin e karrierës për nëpunësit civilë.

Sa u përket rekomandimeve, duhet të miratohen aktet nënligjore të pakos ligjore dhe të fillohet sa më parë zbatimi i tyre; duhet rritur llogaridhënien në institucione, në veçanti tek niveli menaxherial; duhet harmonizuar legjislacioni me LPPA; duhet të respektohen parimet gjatë rekrutimit dhe heqja e ndikimit të politikës në administratë; duhet krijuar njësi të reja për menaxhimin e burimeve njerëzore sipas pakos ligjore dhe duhet ofruar shërbime më të mira për qytetarët përmes digjitalizimit të shërbimeve (Portali e-Kosova).

Sipas *Konkluzioneve të takimit të GVRAP të vitit 2019*, planifikimi në fushën e administratës publike duhet të jetë më strategjik dhe i ndërlidhur me prioritetet e Qeverisë, strategjitë sektoriale, kornizën afatmesme të shpenzimeve dhe buxhetin në dispozicion. Kriter i rëndësishëm është përfundimi i procesit të klasifikimit të vendeve të punës. Në mënyrë që ky proces të përfundohet me sukses, Kuvendi i Kosovës ka miratuar pakon e ligjeve kornizë për RAP, i cili vendos bazën ligjore, ndërsa ky proces do të përfundohet pas rishikimit të dispozitave të Ligjit për Zyrtarët Publikë dhe Ligjit për Paga nga Gjykata Kushtetuese. Këto ligje janë pezulluar me vendime nga Gjykata Kushtetuese të datave 25 nëntor dhe respektivisht 17 dhjetor. Pezullimi i Ligjit për Zyrtarët Publik dhe atij për Paga është vazhduar deri në

fund të qershorit 2020. Vakumi i krijuar në këtë rast plotësohet nga Ligji për Shërbim Civil dhe Ligji i vjetër i Pagave të nëpunësve civilë si dhe aktet nënligjore që derivojnë nga këto ligje. Përmes aktgjykimit të dates 30 qershor 2020 Gjykata Kushtetuese ka theksuar se Ligji për Zyrtarët Publik përmban disa nene të cilat nuk janë në përputhshmëri me Kushtetutën e Kosovës. Si rrjedhojë, Gjykata Kushtetuese ka kërkuar nga Kuvendi i Kosovës që të plotësojë/ndryshojë ato nene bazuar në gjetjet e aktgjykimit në fjalë. Ndërsa, Ligji për Paga është shfuqizuar në tërësi pasi që sipas Gjykatës Kushtetuese ky Ligj nuk është në përputhshmëri me Kushtetutën në tërësinë e tij. Si rrjedhojë, ky Ligj është shpallur i pavlefshëm, derisa në të njëjtën kohë janë shfuqizuar vendimet për caktimin e masave të përkohshme rreth pezullimit të tij.

Sa u përket shërbimeve publike dhe menaxhimit të burimeve njerëzore nevojiten përpjekje të mëtejshme për të depolitizuar administratën dhe për të zbatuar plotësisht dispozitat relevante për parandalimin e korrupsionit dhe promovimin e integritetit në shërbimet civil.

Në mars 2017 Kuvendi dhe Qeveria kanë nënshkruar Memorandum Bashkëpunimi për racionalizimin e agjencive shtetërore dhe grupi punues i krijuar nga MAP (tash MPB, sipas nenit 19 (6.2) të Rregullores së Punës së Qeverisë nr. 09/2011 (GZ, nr. 15/2011, dt. 12 shtator 2011) dhe Rregullores (QRK) nr. 07/2020 për Ndryshimin dhe Plotësimin e Rregullores (QRK) nr. 06/2020 për Fushat e Përgjegjësive Administrative të Zyrës së Kryeministrit dhe Ministrive) ka përfunduar Koncept Dokumentin për Valën e Parë të Racionalizimit dhe Vendosijes së Vijave të Qarta të Llogaridhënës për Agjencitë të cilat funksionojnë në Kuvendin e Kosovës, i cili është miratuar nga Qeveria më datën 9 tetor 2018. Ligji për Valën e Parë të Racionalizimit dhe Vendosijes së Vijave të Qarta të Llogaridhënës për Agjencitë të cilat funksionojnë në Kuvendin e Kosovës është planifikuar të nënshkruhet gjatë pjesës së dytë të vitit 2020, edhe pse duke gjykuar situatën aktuale të pandemisë Covid-19, zbatimi i masave të parapara në PKZMSA do të shtyhet për disa muaj. Për më shumë, Grupi i Veçantë për Reformën e Administratës Publike (GVRAP) ka theksuar edhe zvogëlimin e barrës administrative si prioritet të lartë.

Pas takimit të GVRAP më 22 majit 2019, MAP ka formuar Grupet Punuese për zbatimin e pakos ligjore. Më pas ka ndarë detyrat dhe përgjegjësitë për grupet punuese si dhe ka përcaktuar afatin për kryerjen e aktiviteteve të përcaktuara për secilin grup. Projektet-rregulloret të cilat derivojnë nga Pakoja Ligjore për RAP janë hartuar dhe i janë nënshtruar procesit të konsultimit publik në Platformën për Konsultime Publike. Ndërkohë pritet dhe miratimi i tyre gjatë vitit 2020. Të gjitha këto rregullore janë hartuar me mbështetjen e ekspertëve nga projekti i BE-së mbështetje për Reformën e Administratës Publike dhe tani janë në fazën e konsultimeve paraprake. Qeveria do t'i japë prioritet të lartë konsolidimit të kornizës ligjore për RAP, në këtë mënyrë duke theksuar edhe përshpejtimin në harmonizimin e pezullimit të më shumë se 200 pjesëve të legjislacionit sektorial me Ligjin mbi Procedurat e Përgjithshme Administrative me qëllim të garantimit të sigurisë ligjore për qytetarët dhe bizneset.

Kosova në kuadër të RAP do të zhvillojë një dokument gjithëpërfshirës të politikës së kontrollit financiar publik, me fokus në përcaktimin dhe zbatimin e përgjegjësive menaxheriale dhe kontrollin e brendshëm financiar publik në sektorin publik.

Si obligime të tjera që kanë dalë në takimit e majit të GVRAP, dhe në mënyrë që të sigurohet zbatim sa më efektiv i reformës së administratës publike dhe të sigurohet që burimet e nevojshme financiare dhe njerëzore të alokohen për këtë rol, do të përmirësohet ndjeshëm zhvillimi profesional i nëpunësve civilë si dhe do të përmirësohet cilësia dhe numri i trajnimeve të siguruara nga IKAP.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative

Korniza ligjore në fushën e administratës publike është vendosur, megjithatë ende nuk është kompletuar. Legjislacioni primar i Shërbimit Civil është në përputhje me parimet e BE-së, por mangësitë shfaqen

sidomos në rregullimin e procedurave administrative, përgjegjësinë publike, me parimet e barazisë gjinore, procedurat gjyqësore administrative; si dhe llogaridhënien e institucioneve publike.

Ligjet bazike mbi bazën e të cilave funksionon Administrata Publike janë:

- Ligji nr. 06/L-113 për Organizimin dhe Funksionimin e Administratës Shtetërore dhe të Agjencive të Pavarura;
- Ligji nr. 06/L-111 për Pagat në Sektorin Publik. Ky ligj është shfuqizuar nga Gjykata Kushtetuese me aktgjykim të datës 30 qershor 2020. Si rrjedhojë, kthehet në funksion Ligji 03/L-147 i Pagave të Nëpunësve Civilë.
- Ligji nr. 06/L-114 për Zyrtarët Publikë. Ky ligj është kërkuar të amandamentohet nga Kuvendi i Kosovës me aktgjykim të datës 30 qershor 2020 lëshuar nga Gjykata Kushtetuese; ndërkohë vakumi i krijuar nga ky pezullim do të mbushet përmes Ligjit nr. 03/L-149 për Shërbim Civil.
- Ligji nr. 05/L-031 për Procedurën e Përgjithshme Administrative;
- Ligji nr. 04/L-145 për Organet Qeveritare të Shoqërisë së Informacionit.

Korniza e politikave

Korniza strategjike për reformën e administratës publike është përcaktuar nga Këshilli i Ministror për Reformën e Administratës Publike, duke dhënë udhëzimet e nevojshme për rolet dhe përgjegjësitë e institucioneve përgjegjëse. Në këtë mënyrë, qasja për reformën e administratës publike është përcaktuar përmes Pakos Strategjike të Reformës së Administratës publike e përbërë nga tri dokumente të ndara, të përgatitura dhe menaxhuara nga portofolat kryesore, më një nivel të koordinimit qendror. Në formësimin e qasjes së re të reformës, janë marrë parasysh çështjet kyçe të përcaktuara në strategjinë e zgjerimit të Komisionit Evropian dhe të paraqitura në hollësi nga OECD/SIGMA përmes Parimeve të Administratës Publike. Konkretisht, administrata publike në Republikën e Kosovës është duke u angazhuar që të funksionojë mbi bazën e parimeve dhe fushave kryesore të OECD/SIGMA, siç janë:

- Korniza strategjike e reformës së administratës publike;
- Zhvillimi dhe koordinimi i politikave;
- Shërbimi publik dhe menaxhimi i burimeve njerëzore;
- Llogaridhënia;
- Ofrimi i shërbimeve;
- Menaxhimi i financave publike.

Në përputhshmëri me këto parime, fushat përkatëse janë grupuar në tri "Shtylla të RAP-it", në kuadër të të cilave portofolave kryesore i është dhënë përgjegjësia për zhvillimin e një ose më shumë dokumenteve strategjike. Tri shtyllat e kornizës strategjike për reformën në administratë publike janë:

- Shtylla e parë - Zhvillimi dhe koordinimi i politikave - nën përgjegjësinë e Zyrës së Kryeministrit;
- Shtylla e dytë - Shërbimi civil, burimet njerëzore, llogaridhënia dhe ofrimi i shërbimeve - nën përgjegjësinë e ish-Ministrit të Administratës Publike, tash Ministrit të Punëve të Brendshme;
- Shtylla e tretë - Menaxhimi i financave publike - nën përgjegjësinë e Ministrit të Financave.

Shtylla e dytë duhet të përfshijë kriterin e ofrimit të shërbimeve sipas parimit të trajtimit të barabartë për gra dhe burra.

Korniza e politikave për shtyllën e parë të reformës së administratës publike përbëhet nga këto dokumente kryesore:

- Strategjia për Përmirësimin dhe Koordinimin e Politikave 2017-2022;
- Strategjia për Rregullim më të Mirë 2017-2021.

Korniza e politikave për shtyllën e dytë të reformës së administratës publike përbëhet nga:

- Strategjia për Modernizimin e Administratës Publike 2015-2020;
- Strategjia e Qeverisjes Elektronike 2016-2020.

Korniza e politikave për shtyllën e tretë të reformës së administratës publike përbëhet nga:

- Strategjia e Kontrollit të Brendshëm të Financave Publike 2015-2019;
- Strategjia e Menaxhimit të Financave Publike.

Përveç këtyre, Qeveria gjithashtu ka miratuar *Strategjinë e re Qeveritare për Bashkëpunim me Shoqërinë Civile 2019 – 2023*, me synim përmirësimin e pjesëmarrjes së shoqërisë civile në hartim dhe zbatim të politikave dhe legjislacionit; ndërtimin e një sistemi të ofrimit të shërbimeve publike nëpërmjet OShC-ve; ndërtimin e një sistemi të bazuar mbi kritere të përcaktuara për përkrahje financiare për OShC-të; dhe nxitjen e një qasjeje të integruar për zhvillimin e vullnetarizmit.

Korniza institucionale

Në kuadër të ish-Ministrisë për Administratën Publike, tash Ministrisë së Punëve të Brendshme (MPB), fusha e administratës publike në aspektin e kornizës institucionale në nivel vendi përbëhet nga Agjencia e Shoqërisë së Informacionit (ASHI) dhe Instituti i Kosovës për Administratë Publike (IKAP).

Ish-MAP, tash MPB, ka të ndërtuar tani një infrastrukturë të avancuar për të mundësuar ofrimin e shërbimeve elektronike përmes Rrjetit Shtetëror i cili mbulon të gjitha zyrat e administratës qendrore dhe lokale. Kjo infrastrukturë u shërben të gjitha institucioneve të nivelit qendror edhe atij lokal. Arkitektura aktuale e kësaj infrastrukture është një bazë e fuqishme për dhënien e shërbimeve elektronike për qytetarë si dhe për modernizimin e administratës publike. Modernizimi i mëtejshëm i administratës publike kërkon mirëmbajtje dhe investime të vazhdueshme konform rritjes së shërbimeve elektronike, trendëve të zhvillimeve tekniko-teknologjike dhe rritjen e sigurisë.

Rregullorja nr. 05/2016 mbi Standardet Minimale për konsultimet Publike është miratuar në prill 2016 dhe ka filluar së zbatuari që nga janari i vitit 2017. Zyra për Qeverisje të Mirë (ZQM. ZKM), sipas Rregullores nr. 05/2016 për standardet minimale për konsultime me publikun, është organi përgjegjës për koordinimin e procesit të konsultimeve, të cilat kryhen përmes *Platformës Online për Konsultime me Publikun*. Rregullorja gjithashtu parasheh përdorimin e formave dhe teknikave të tjera të konsultimit publik, me qëllim që të ketë gjithë-përfshirje të grupeve të interesit në politikë-bërje. Këto forma dhe teknika të tjera duhet të jenë të përshtatshme dhe të qasshme për qytetarët dhe qytetarët e Kosovës varësisht prej temës që trajtohet dhe specifikave e ndjeshmërisë që ka ajo temë. Përveç këtij mekanizmi, nga viti 2018 funksionon edhe mekanizmi konsultues ndërmjet Qeverisë dhe OShC-ve e palëve të tjera të interesuara në kuadër të strukturave të përbashkëta institucionale BE – Kosovë të themeluara me MSA. I rregulluar sipas udhëzuesit përkatës të miratuar nga Ministria e Integritimit Evropian më 2018, ky mekanizëm është forum i përshtatshëm që kontribuon në formësimin e politikë-bërjes dhe zbatimin e MSA-së, dhe si i tillë duhet të shfrytëzohet me mirë nga Qeveria dhe shoqëria civile.

Nga viti 2017 me miratimin e Rregullores MF-nr. 04/2017 Kosova ka ndërtuar një sistem me rregulla të unifikuara sa i përket financimit publik të OJQ-ve, rregulla këto të cilat përcaktojnë kriteret minimale të ndërlihdura me financimin publik. Për më shumë, Qeveria, më 2 prill 2019, me vendimin nr. 05/96, ka themeluar mekanizmat për bashkëpunim të Qeverisë me shoqërinë civile, konkretisht Këshillin për Bashkëpunim të Qeverisë me Shoqërinë Civile. Ai është mekanizmi kryesor dhe i përhershëm këshillues që koordinon dhe përmirëson të gjithë procesin e bashkëpunimit qeveritar me shoqërinë civile, ku ZQM shërben si Sekretariat. Këshilli bashkë-kryesohet nga Sekretari i Përgjithshëm i ZKM-së dhe Drejtori Ekzekutiv i Platformës CiviKos. Ky këshill përbëhet prej 29 anëtarëve: 15 nga OShQ-të dhe 14 nga institucionet.

Mbështetja e donatorëve

Sa i përket donatorëve në fushën e administratës publike, aktualisht ka përkrahje me projekte të cilat janë të fokusuara në ngritjen e kapaciteteve të burimeve njerëzore në administratë, ofrimin e shërbimeve më të mira për qytetarët, dhe rishikimin funksional të administratës, me theks të veçanët agjencive të pavarura dhe ekzekutive. Këto projekte janë si në vijim:

- *Forcimi i mëtutjeshëm i aftësive trajnuese të Institutit të Kosovës për Administratë Publike (IKAP), me periudhë zbatimi 2019-2020, përkrahur nga Qeveria Gjermane;*
- *Përmirësimi i Raportimit të Kornizës Strategjike të RAP, me periudhë zbatimi 1 janar – 30 qershor 2020, përkrahur nga SIGMA/OECD;*
- *Mbështetje për Zyrën e Planifikimit Strategjik të Zyrës së Kryeministrit, përkrahur nga BE (IPA);*
- *Mbështetje për përmirësimin e zhvillimit të politikave në Kosovë në kuadër të Zyrës së Kryeministrit, me periudhë zbatimi 2016-2020, përkrahur nga SIDA.*

Objektivat prioritarë afatmesme:

- Krijimi i një shërbim civil apolitik, profesional, të bazuar në merita dhe të menaxhuar mire përmes ri-organizimit të ministrive dhe organeve vartëse të tyre, finalizimit të procesit të klasifikimit të vendeve të punës, zbatimi të sistemit të ri të pagave dhe gradimeve;
- Përmirësimi i sistemit për menaxhim të burimeve njerëzore përmes ndërlihdjes së tij me sistemin e pagave, pasi që të finalizohet procesi i klasifikimit të vendeve të punës sipas legjislacionit të ri;
- Ngritja e kapaciteteve të nëpunësve civilë në administratë me grupet jo-shumicë, duke u bazuar në legjislacionin në fuqi, me 10% në nivel qendror (nga 8.75% sa është tani) dhe në proporcion të drejtë me popullsinë në kuadër të komunës relevante të nivelit lokal;
- Përforcimi edhe më tej i administratës përmes zhvillimit të kapaciteteve për planifikim, analizim, zhvillim dhe zbatim të politikave në mënyrë që të krijojë politika substanciale, ekonomikisht efikase dhe financiarit të përballueshme;
- Kompletimi i kornizës ligjore dhe operative të RAP-it dhe finalizimi i reformave të kostimit do të formojnë bazën për përcaktimin e fushëveprimit e përgjithshëm dhe financiar të përkrahje buxhetore sektoriale;
- Përmirësimi i mëtejshëm i cilësisë së konsultimeve publike, në përputhje me Rregulloren për Standardet Minimale për këtë proces;
- Sigurimi i fondeve të mjaftueshme për Zbatimin e pakos ligjore për RAP;
- Ofrimi shërbimeve më të mira për qytetarët përmes Qendrave të Shërbimit për Qytetarët (*One Stop Shop*) si dhe krijimit të Portalit të Shërbimeve e-Kosova;
- Avancimin i qeverisjes elektronike me qëllim të rritjes së efektivitetit të shërbimeve dhe transparencës ndaj publikut. ASH/ish-MAP (tash MPB) ka për qëllim modernizimin dhe ngritjen e cilësisë për ofrimin e shërbimeve elektronike e cila do të ndikojë në ngritjen e transparencës;
- Ngritja e transparencës ndaj publikut përmes avancimit të Portalit për hapjen e të dhënave, ku do të publikohen të dhënat nga institucionet e nivelit qendror dhe lokal.

Vetëqeverisja lokale

Baza kushtetuese e vetëqeverisje lokale jepet nga Kushtetuta e Republikës së Kosovës, Kapitulli X përcakton se “Njësia themelore e vetëqeverisjes lokale në Kosovë është komuna. Komunitat gëzojnë shkallë të lartë të vetëqeverisjes lokale dhe inkurajojnë e sigurojnë pjesëmarrje aktive të të gjithë qytetarëve gra dhe burra në procesin e vendimmarrjes së organeve komunale”.

E drejta e vetëqeverisjes lokale garantohet me kushtetutë dhe rregullohet me ligj. Gjithashtu, vetëqeverisja lokale ushtrohet nëpërmjet organeve përfaqësuese të zgjedhura në zgjedhje lokale të përgjithshme, të barabarta, të lira e të drejtpërdrejta dhe me votim të fshehtë. Republika e Kosovës merr parasysh dhe zbaton Kartën Evropiane për Vetëqeverisjen Lokale në masën e kërkuar nga vendi nënshkrues. Vetëqeverisja lokale bazohet në parimet e qeverisjes së mirë, barazisë gjinore, transparencës, efikasitetit dhe efektivitetit në ofrimin e shërbimeve publike, duke u kushtuar kujdes të veçantë nevojave

dhe brengave specifike, përfshirë personave me aftësi të kufizuara si dhe të komuniteteve që nuk janë shumicë dhe pjesëtarëve të tyre.

Sa i përket barazisë gjinore, ndonëse respektimi i parimit të barazisë gjinore në kuadër të vetëqeverisjes lokale është detyrim ligjor, zyrtarët për barazi gjinore në Komuna përballen me vullnetin e pamjaftueshëm politik për t'i përfshirë ata në proceset e politikave, gjë që kontribuon në mungesën e pikëpamjes gjinore në legjislacionin dhe politikat në nivelin lokal. Për me tepër, disa zyrtarë të tillë kanë kapacitete të dobëta të analizës gjinore dhe për procese të tjera të politikave, gjë që i pengon të kryejnë përgjegjësitë e tyre, ndërsa mungesa e kompetencave ekzekutive, fondet e pamjaftueshme dhe agjendat e partive politike gjithashtu minojnë punën e tyre. Këto dhe obligime të tjera janë kërkesa që dalin edhe nga Plani i Veprimit Gjinor i BE-së.

Raporti i KE-së për Kosovën – 2019 thekson se niveli i përfaqësimit të grave në pozita drejtuese në nivelin lokal mbetet çështje që duhet adresuar me prioritet më të lartë, edhe pse ka pasur progres në këtë drejtim. Gjithashtu duhet rritur cilësinë e konsultimeve publike në nivelin lokal. Duhet rritur kapaciteti i burimeve njerëzore dhe financiare që të mundësohet rritja e cilësisë së shërbimeve komunale. Gjithashtu theksohet nevoja për depolitizuar më tej administratën lokale dhe përmirësuar mbikëqyrjen e Kuvendeve Komunale.

1.1.3. Avokati i Popullit⁶

Ky kapitull mbulon fushëveprimin e Institucionit të Avokatit të Popullit (IAP), si institucion i pavarur kushtetues që monitoron, mbron dhe promovon të drejtat dhe liritë e njeriut. Në të përfshihen kriteret e dala në kuadër të procesit integruar të Republikës së Kosovës në Bashkimin Evropian, gjendjen aktuale të përmbushjes së mandatit, sfidave me të cilat përballët ky institucion dhe planet dhe prioritetet për të ardhmen.

Kërkesat e MSA-së

Pasi që BE i kushton rëndësi të veçantë të drejtave të njeriut, në mënyrë që të garantohet respektimi i tyre ka imponuar disa parakushte, përfshirë kriteret politike të Kopenhagës, të cilat, ndër të tjerë, kërkojnë stabilitet të institucioneve që garantojnë demokracinë, sundimin e ligjit, të drejtat e njeriut dhe respektimin dhe mbrojtjen e pakicave kombëtare, ku hyn edhe Institucioni i Avokatit të Popullit.

Në këtë kuadër, nenet relevante të MSA-së që ndërlidhen me Institucionin e Avokatit të Popullit dhe mandatin e tij janë si në vijim:

- Neni 3: *"Respekti për parimet demokratike dhe të drejtat e njeriut siç janë shpallur në Deklaratën Universale të Drejtave të Njeriut të vitit 1948 dhe siç janë përkufizuar në Konventën për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut të vitit 1950, në aktin final të Helsinkit dhe në Kartën e Parisit për një Evropë të re, respekti për parimet e së drejtës ndërkombëtare, përfshirë bashkëpunimin e plotë me Tribunalin Penal Ndërkombëtar për ish-Jugosllavinë (TPNj) dhe mekanizmit të saj të mbetur, Tribunalin Penal Ndërkombëtar, dhe respekti i shtetit të së drejtës dhe parimet e ekonomisë së tregut siç pasqyrohen në Dokumentin e Konferencës së Bonit për Bashkëpunim Ekonomik të Konferencës për Bashkëpunim për Siguri në Evropë formojnë bazën e politikave të BE-së dhe të Kosovës dhe përbëjnë elementët thelbësorë të kësaj Marrëveshje;*
- Neni 4: *"Kosova angazhohet të respektojë të drejtën dhe instrumentet ndërkombëtare, por jo vetëm ato që ndërlidhen me mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe të drejtave themelore, e deri tek mbrojtja e personave që u përkasin minoriteteve dhe pa diskriminim mbi çfarëdo baze."*
- Neni 7: *"Zhvillimi i bashkëpunimit rajonal dhe marrëdhënieve të mira fqinjësore, si dhe respektimi i të drejtave të njeriut, përfshirë të drejtat e personave që u përkasin minoriteteve, janë të rëndësishme për PSA-*

⁶ Ky kapitull lidhet me Kapitullin 23 i *acquis*-së: *Gjyqësori dhe të drejtat themelore* (matrica e masave afatshkurtra).

në. Arritja dhe zbatimi i kësaj Marrëveshje bëhet në kuadër të PSA-së dhe bazohet në vet meritat e Kosovës”.

Ndërsa në nenin 120 të MSA-së përveç që kërkohet administratë publike profesionale, efiçente dhe llogaridhënëse, aty shprehimisht thuhet “ *Bashkëpunimi do të përfshij gjithashtu përmirësimin e efikasitetit dhe kapacitetit të organeve të pavarura që shërbejnë për funksionimin e administratës publike dhe për një sistem efikas të kontrolleve dhe balancave.* ”

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Në konkluzionet takimit më të fundit të Nënkomitetit për Drejtësi, Liri dhe Siguri, të qershorit 2019, ashtu si edhe në Raportin e KE-së për Kosovën për 2019 theksohet kërkesa që të sigurohet përcjellja adekuate e zbatimit të rekomandimeve të Avokatit të Popullit. Duhet përmendur gjithashtu që bazuar në treguesit 7.3.1 dhe 7.3.2 në Marrëveshjen e Kontratës Buxhetore Sektoriale për Reformë të Administratës Publike në mes të Qeverisë së Kosovës dhe Komisionit Evropian, është dakorduar që deri më 2020 shkalla e zbatimit të rekomandimeve që IAP lëshon për autoritetet publike në Republikën e Kosovës do të jetë të paktën 60%.

Në përgjithësi, Republika e Kosovës duhet të përmirësojë kushtet për funksionimin e Institucionit të Avokatit të Popullit, si në aspektin e zbatimit të kornizës ligjore, garantimin e qëndrueshëm të pavarësisë financiare, organizative dhe funksionale ashtu edhe dhe adresimin dhe përcjelljen adekuate të zbatimit të rekomandimeve që IAP lëshon.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative

Në vijim është listuar korniza kryesore ligjore e cila rregullon fushë-veprimtarinë e Institucionit të Avokatit të Popullit në Republikën e Kosovës:

- Kushtetuta e Republikës së Kosovës;
- Ligji për Avokatin e Popullit;
- Ligji për Mbrojtjen nga Diskriminimi;
- Ligji për Barazi Gjinore;
- Ligji për Qasjen në Dokumente Publike.

Me pakon ligjore për të drejtat e njeriut, e cila është përbërë nga Ligji për Avokatin e Popullit, Ligji për Mbrojtjen nga Diskriminimi dhe Ligji për Barazi Gjinore, e miratuar në korrik 2015, Institucionit të Avokatit të Popullit i janë bartur edhe disa përgjegjësi të reja.

Me qëllim që IAP të jetë në harmoni të plotë me Parimet e Parisit për Institucionet Kombëtare për të Drejtat e Njeriut, që janë kriteret minimale ndërkombëtare që duhet të plotësoj çdo institucion kombëtar për të drejtat e njeriut në një vend në mënyrë që të mund të konsiderohet kredibil dhe i denjë që të kryej mandatin e tij, Ligji i ri për Avokatin e Popullit është përpjekur që ta fuqizojë edhe me tutje rolin e këtij institucioni, duke shtuar dispozitat që garantojnë pavarësi organizative, administrative dhe financiare. Për me tepër, me këtë ligj është shtrirë imuniteti funksional jo vetëm për Avokatin e Popullit dhe zëvendësit e tij, por për të gjithë stafin, pastaj Qeveria dhe komunat janë obliguar që të sigurojnë hapësira apo zyra të përshtatshme për punë në pronësi publike në mënyrë që të mundësohet kryerja efektive e funksioneve dhe përgjegjësi të IAP e gjithashtu është garantuar edhe pavarësia financiare. Sipas nenit 35 të këtij ligji përcaktohet:

- *“Pavarësisht nga dispozitat e ligjeve të tjera, Institucioni i Avokatit të Popullit përgatit propozimin e buxhetit të tij vjetor dhe ia dërgon atë për miratim Kuvendit të Republikës së Kosovës, cili nuk mund të jetë më i vogël se buxheti i miratuar për vitin e mëparshëm. Buxheti mund të shkurtrohet vetëm me miratimin e Avokatit të Popullit.”*

- Në rast të shtimit të obligimeve dhe kompetencave të Institucionit të Avokatit të Popullit me këtë ligj dhe ligje të tjera, kjo përcillet edhe me burime shtesë përkatëse dhe adekuate financiare dhe njerëzore.
- Institucioni i Avokatit të Popullit menaxhon në mënyrë të pavarur me buxhetin e tij”.

Pakoja ligjore për të drejtat e njeriut ndër të tjera ka përcaktuar afate më të shpejta kohore për shqyrtim të rasteve, themelimin e Mekanizimit Kombëtar për Parandalimin e Torturës (MKPT), mbulimin jo vetëm të sektorit publik por edhe atij privat, përkritazi me rastet e diskriminimit, masa ndëshkimore për mosbashkëpunim me Avokatin e Popullit, iniciimin e procedurave gjyqësore nga Avokati i Popullit, paraqitjen e Avokatit të Popullit në cilësinë e Mikut të Gjykatës (*amicus curiae*) në proceset gjyqësore që kanë të bëjnë me të drejtat e njeriut, çështjet e barazisë, përfshirë ato të barazisë gjinore dhe mbrojtjes nga diskriminimi, etj.

Avokati i Popullit, në kuadër të përgjegjësive si MKPT, është i obliguar që t’i vizitojë rregullisht dhe pa paralajmërim të gjitha vendet ku mbahen personat e privuar nga liria (duke përfshirë ndalimin policor, paraburgimin, qëndrimin në institucionet shëndetësore, ndalimin doganor, ndalimin e emigrimit dhe çdo vend tjetër kur dyshohet se ka shkelje të të drejtave dhe lirive të njeriut); si dhe të krijoj mekanizëm të veçantë që do të kryej të gjitha funksionet e MKPT-së. Avokati i Popullit duhet të bashkëpunojë me mekanizmat ndërkombëtar dhe vendor në fushën e parandalimit të torturës si dhe formave të tjera të trajtimit apo ndëshkimit mizor, jonjerëzor dhe poshtëruës. Gjithashtu, Avokati i Popullit mund të jap sugjerime dhe rekomandime për personat dhe institucionet përgjegjëse ku mbahen personat e privuar nga liria pa marrë parasysh llojin apo objektin dhe rrethanat e mbajtjes së tyre, për përmirësimin e trajtimit dhe kushteve të tyre.

Sa i përket transpozimit të *acquis* në legjislacionin kombëtar të kësaj fushe, deri më tani është arritur transpozim i konsiderueshëm (i pjesshëm), më konkretisht Ligji për Mbrojtje nga Diskriminimi dhe Ligjin për Barazi Gjinore.

Institucioni i Avokatit të Popullit në Kosovë ka vazhduar të punojë në përmbushjen e misionit kushtetues që të jetë mbrojtës i të drejtave të qytetarëve të Kosovës vis-à-vis veprimeve të autoriteteve publike. Aktualisht, IAP veprimtarinë e tij e zhvillon në Zyrën Qendrore në Prishtinë dhe në zyrat rajonale në: Prizren, Pejë, Gjilan, Ferizaj, Gjakovë, Graçanicë, Mitrovicë dhe në Mitrovicën e Veriut.

Sipas raportit vjetor të Avokatit të Popullit është evidentuar rritje progresive nga viti në vit i numrit të rekomandimeve të dërguara në institucionet përgjegjëse si dhe trend pozitiv i zbatimit të tyre, gjë e cila ka ndikuar në ngritjen e besimit të qytetarëve në institucion dhe rritje të përgjegjshmërisë nga ana e autoriteteve publike, sa i përket përmbushjes së obligimeve të tyre kushtetuese dhe ligjore, në shërbim të qytetarit.

Objektivat prioritarë afatmesme

Bazuar në mandatin dhe misionin e IAP, synimi dhe objektivi themelor i punës është hetimi i rasteve, sipas parashtrësive të qytetarëve burra dhe gra, me qëllim që mbrojtja dhe promovimi i të drejtave dhe lirive themelore të njeriut të realizohet me përgjegjësi, shpejtësinë e duhur dhe profesionalizëm. Në këtë drejtim, IAP në këtë periudhë do të rrisë më tej përqindjen dhe numrin e rasteve të zgjidhura pozitivisht dhe numrin e rekomandimeve të drejtuara autoriteteve përgjegjëse. IAP gjithashtu do të rrisë numrin e trajtimit të rasteve *ex officio* me anë të të cilave do të adresojë çështje sistematike të të drejtave të njeriut që përfshijnë numër të madh të qytetarëve dhe në këtë mënyrë të ndikojë në përmirësimin e sistemit të të drejtave të njeriut në Republikën e Kosovës. Kjo e fundit do të arrihet përmes ngritjes së kapaciteteve profesionale të bashkëpunëtorëve në IAP-it në fusha të caktuara, që do të përcillet me rritjen kualitative të trajtimit të rasteve, rekomandimeve dhe zbatimit të tyre, që pritet të shënojë rritje të konsiderueshme nga viti në vit. IAP do t’i kushtojë rëndësi edhe avancimit të bashkëpunimit me autoritete publike, shoqëri civile dhe media, por gjithashtu edhe anëtarësimit në rrjete të ndryshme ndërkombëtare, të cilat

mundësojnë shkëmbimin e informatave rreth zhvillimeve më të reja në fushën e të drejtave të njeriut dhe përvojave të institucioneve të tjera simotra, në mënyrë që të njëjtat t'i zbatojë në Kosovë.

Konkretisht, objektivat prioritare afatmesme në këtë kapitull janë si në vijim:

- Ngritja e besueshmërisë së qytetarëve në Institucionin e Avokatit të Popullit dhe promovimi i të drejtave të njeriut;
- Ngritja e vazhdueshme e zbatimit të rekomandimeve të Institucionit të Avokatit të Popullit nga institucionet përgjegjëse;
- Mbrojtja e të drejtave dhe lirive të njeriut, me fokus të veçantë në çështjet sistematike të cilat janë më të rëndësishme për interesin dhe shqetësimet e qytetarëve;
- Ngritja e kapaciteteve të departamenteve të reja për realizimin e mandatit të tyre në pajtueshmëri me ligjin, me fokus në Departamentin për Mbrojtje nga Diskriminimi dhe Departamentin për të Drejtat e Fëmijëve;
- Avancimi i bashkëpunimit si me autoritetet publike, shoqëri civile dhe media, por gjithashtu edhe me rrjete të ndryshme ndërkombëtare.

1.1.4. Mbikëqyrja civile e forcave të sigurisë⁷

Ky kapitull mbulon mbikëqyrjen demokratike civile ndaj institucioneve të sigurisë, i cili i referohet ushtrimit të kontrollit civil përmes Kuvendit të Republikës së Kosovës, përkatësisht përmes Komisioneve përkatëse parlamentare (Komisioni për Çështjet e Sigurisë dhe Mbrojtjes, Komisioni për Mbikëqyrjen e Agjencisë së Kosovës për Inteligjencë), Presidentit, Kryeministrit dhe Ministrit të Mbrojtjes.

MSA nuk përmban ndonjë dispozitë specifike lidhur me këtë fushë, por Kosova zbaton kërkesa të ndërlydhura të dala nga mekanizmat e të tjerë të aderimit në BE.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Çështja e verifikimit të anëtarëve të Komisionit parlamentar për mbikëqyrje të Agjencisë së Kosovës për Inteligjencë (AKI), e konstatuar nga Raporti i Progresit si verifikim joprofesional dhe partizan të sigurisë dhe se Kuvendi duhet të rrisë kapacitetin e saj dhe përmirësoj ekspertizën e saj për të mbikëqyrur këtë zonë, mbetet obligim i Kosovës që përmes plotësimit dhe ndryshimit të Ligjit për Klasifikimin e Informacioneve dhe Verifikimit të Sigurisë të themelohë Agjencinë për sigurinë e Informacionit të Klasifikuar, si autoritet i sigurisë Kombëtare, si dhe në bashkëpunim të ngushtë me mekanizmat e të tjerë të Republikës së Kosovës, të përfshijë në procesin e vendimmarrjes së verifikimit të sigurisë dhe njëkohësisht me arritjen e standardeve minimale të sigurisë për mbrojtjen e informacioneve të klasifikuara që janë në administrim të institucioneve përkatëse të Republikës së Kosovës. Komisioni përkatës parlamentar për Sigurinë do të jetë mekanizëm mbikëqyrës si kësaj agjencie dhe të njëjtit nuk do t'i nënshtrohen verifikimit të sigurisë. *Raporti i KE-së për Kosovën - 2019* thekson sërish se mbikëqyrja parlamentare e Forcave të Sigurisë së Kosovës si dhe Agjencisë Kosovare për Inteligjencë vazhdon të jetë e pamjaftueshme.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative

Fusha e mbikëqyrjes demokratike civile në Republikën e Kosovës rregullohet nga *korniza ligjore* në vijim:

- Kushtetuta e Republikës së Kosovës - neni 65, paragrafi 12;
- Ligji për Ministrinë e Mbrojtjes;
- Ligji për Forcën e Sigurisë së Kosovës;

⁷ Ky kapitull lidhet me kapitullin 3. 32. Kapitulli 31 i *acquis*-së: Politika e jashtme, e mbrojtjes dhe e sigurisë.

- Ligji për Shërbim në Forcën e Sigurisë së Kosovës;
- Ligji për Klasifikimin e Informacioneve dhe verifikimin e Sigurisë;
- Ligji për Agjencinë e Kosovës për Inteligjencë.

Më tej, marrë parasysh Plotësimin dhe Ndryshimin e Planit Legjislativ të Qeverisë për vitin 2018, më 13 shtator 2018 është ri-proceduar në Qeveri projektligji për Forcën e Sigurisë së Kosovës, projektligji për Ministrinë e Mbrojtjes si dhe projektligji për Shërbim në Forcën e Sigurisë së Kosovës. Në mbledhjen e 13 shtatorit 2018, Qeveria e Republikës së Kosovës, me Vendimet përkatëse (nr. 04/65; nr. 05/65 dhe nr. 06/65) ka miratuar dhe procedura në Kuvend të Kosovës të tri (3) ligjet e lartpërmendura. Kuvendi i Republikës së Kosovës i ka miratuar këto projektligje më 14 dhjetor 2018, dhe ato kanë hyrë në fuqi në janar 2019. Korniza e re ligjore përcakton më hollësisht kompetencat e autoriteteve të kontrollit civil demokratik të FSK-së.

Korniza e politikave

Analiza e Rishikimit Strategjik të Sektorit të Sigurisë (RSSS), e miratuar më 2014, ka përcaktuar objektivat strategjike të Sektorit të Sigurisë së Republikës së Kosovës, si në vijim: Pavarësia, sovraniteti dhe integriteti territorial; rendi kushtetues; zhvillimi i qëndrueshëm ekonomik; jeta, mirëqenia, prona dhe siguria e qytetarëve të Kosovës; dhe stabiliteti rajonal dhe anëtarësimi në organizata ndërkombëtare.

Interesat dhe Objektivat e Sigurisë Kombëtare përcaktojnë bazat për misionin dhe detyrat aktuale dhe të ardhshme të institucioneve në përgjithësi, dhe institucioneve të sigurisë në veçanti. Në kuadër të interesave dhe sigurisë kombëtare nga Analiza e RSSS-së fushëveprimi e kësaj strategjie ndërlidhet me integrimin e RKS në BE apo NATO, pra stabilitetin rajonal dhe anëtarësimin në organizatat ndërkombëtare.

Njëkohësisht, mbikëqyrja civile e forcave të sigurisë duhet të bëhet në përputhje të plotë me Rezolutën e Kombeve të Bashkuara 1325 mbi Gratë, Paqen dhe Sigurinë, si dhe strategjitë e deritanishme qeveritare.

Korniza institucionale

Bazuar në legjislacionin relevant, zinxhiri i kontrollit demokratik civil fillon nga Kuvendi (përmes komisioneve relevante parlamentare), Presidenti i Kosovës, si Komandant Suprem i FSK-së, Kryeministri dhe Ministri i Mbrojtjes, kompetencat e të cilëve ushtrohen në thirrjen për raportim, emërimin, gradimin dhe mbikëqyrjen e financave.

Korniza institucionale për fushën e mbikëqyrjes demokratike civile të forcave të sigurisë përbëhet nga këto institucione:

- Presidenti i Republikës së Kosovës;
- Kuvendi i Republikës së Kosovës;
- Komisioni për Mbikëqyrje;
- Qeveria;
- Kryeministri;
- Ministri i Mbrojtjes.

Objektivat prioritarë afatmesme

Referojuni objektivave prioritarë afatmesme në kapitullin 31.

1.2. Bashkëpunimi rajonal dhe obligimet ndërkombëtare⁸

Qeveria e Republikës së Kosovës promovon fqinjësi të mirë dhe konstruktive me të gjitha shtetet e rajonit. Në përmbushje të politikës rajonale, Kosova mbetet e angazhuar në mënyrë konstruktive dhe pragmatike për të rritur bashkëpunimin rajonal efektiv. Qëllim kryesor mbetet forcimi i marrëdhënieve me fqinjët e parë, ngritja e nivelit aktual të shkëmbimeve të gjithanshme, avancimin e bashkëpunimit në të gjitha fushat me interes të përbashkët.

Kosova vazhdon të mbështes dialogun e të gjitha niveleve, sigurinë rajonale, bashkëpunimin ekonomik, thellimin e shkëmbimeve tregtare, mbrojtjes dhe promovimit të drejtave dhe lirive të njeriut. Kosova mbetet e përkushtuar për normalizimin e plotë të marrëdhënieve ndërshtetërore me Serbinë dhe vazhdimin e dialogut, ku synohet të finalizohet me njohje reciproke, gjë që do të mundësonte ndërtimin e paqes së qëndrueshme në mes të dyja vendeve dhe vendosjen e marrëdhënieve diplomatike dhe të mira fqinjësore në frymën evropiane, përfshirë pjesëmarrjen e grave dhe burrave në proceset e dialogut në përputhje me Rezolutën e Kombeve të Bashkuara 1325 mbi Gratë, Paqen dhe Sigurinë si dhe strategjitë e deritanishme qeveritare.

Anëtarësimi i Republikës së Kosovës në organizata ndërkombëtare mbetet një ndër prioritetet parësore të Qeverisë së Kosovës, si dhe vazhdojnë përpjekjet për t'u bërë anëtare e plotë e OKB-së, agjencive të saja të specializuara dhe të rrisë pjesëmarrjen dhe përfaqësimin e saj në mekanizmat multilateralë. Diplomacia multilaterale e Kosovës vazhdon të jetë në shërbim të avancimit të interesave shtetërore të Kosovës, zhvillimit demokratik dhe ekonomik të vendit, si dhe marrjes së përgjegjësi ndërkombëtare.

Republika e Kosovës si anëtare me të drejta të plota në organizatën rajonale në Evropën Juglindore Këshilli për Bashkëpunim Rajonal (KBR) merr pjesë në takimet vjetore, takimet e bordit, të Koordinatorëve Nacionalë dhe në takimet sektoriale të tij. Institucionet e Kosovës, në përputhje me kërkesat e Ligjit për Barazi Gjinore, sigurojnë përfaqësim të barabartë të burrave dhe grave në të gjitha takimet, mbledhjet, seminarët dhe konferencat.

Sipas kërkesave që dalin nga MSA, nënkomitetet dhe mekanizmat e tjerë të këtij procesi në fushën e bashkëpunimit rajonal dhe obligimeve ndërkombëtare, Kosova vazhdon të zhvillojë bashkëpunim rajonal në respektimin e drejtave të njeriut, veçanërisht të minoriteteve, në nxitjen e bashkëpunimit rajonal lidhur me lëvizjen e personave, mallrave dhe shërbimeve, si dhe kapitalit. Rrjedhimisht, Kosova zhvillon dialog politik me qëllim të konsolidimit të përafrimit ndërmjet BE-së dhe Kosovës në avancimin e formave të reja të bashkëpunimit, në kuadër të procesit të normalizimit të marrëdhënieve në mes të Kosovës dhe Serbisë, si dhe promovon në mënyrë aktive bashkëpunimin rajonal.

Është thelbësore që Kosova vazhdon zbatimin në mirëbesim të të gjitha marrëveshjeve të arritura deri më tani në mes të Kosovës dhe Serbisë, dhe angazhohet në mënyrë konstruktive në gamën e plotë të çështjeve me lehtësimin e BE-së, përfshirë Traktatin e Komunitetit të Transportit, bashkëpunimin gjyqësor, dhe marrëveshjet për punësim dhe politikën sociale në kuadër të EJL, punësimin dhe Rrjetin e Politikave Sociale dhe Rrjetit shëndetësor të EJL. Andaj gjithashtu duhet të sigurohet pjesëmarrja e plotë e Kosovës në Dekadën Rome.

Sipas Konkluzioneve të Këshillit, prill 1997, bashkëpunimi rajonal është një nga kushtet kryesore për të lidhur marrëdhënie kontraktuale me BE-në. Qeveria e Republikës së Kosovës vazhdon të jetë konstruktive sa i përket dialogut me Republikën e Serbisë dhe në të njëjtën kohë ka intensifikuar përpjekjet për thellimin e raporteve të mira me vendet fqinje. Gjithashtu mbetet prioritet anëtarësimi dhe pjesëmarrja proaktive në organizatat rajonale e ndërkombëtare.

---

⁸ Ky kapitull lidhet me *Kapitullin 31 të acquis-së: Politika e jashtme, e mbrojtjes dhe e sigurisë*.

Sipas Raportit të KE-së për Kosovën – 2019, Kosova duhet të finalizojë procesin e anëtarësimit në ReSPA në mënyrë që të jetë anëtare e barabartë. Në fushën e personave të zhdukur Kosova do të krijojë regjistrin qendror për persona të zhdukur dhe do të forcojë bashkëpunim ndër-institucional. Prioritet i lartë do t'i jepet miratimit të legjislacionit dytësor në mënyrë që të përkrahet edhe zbatimi i Ligjit për Persona të Zhdukur. Gjithashtu, do të rriten kapacitetet për të kryer praktika të qëndrueshme forenzike, përfshirë antropologjinë dhe arkeologjinë forenzike. Sipas raportit të Vëndit për vitin 2019 Kosova duhet të heq taksën 100% në importe nga Serbia dhe Bosnja e Hercegovina.

Gjendja aktuale

Baza ligjore për rregullimin e fushës për marrëveshjet ndërkombëtare përbëhet nga:

- Ligji nr. 04/L-052 për Marrëveshjet Ndërkombëtare;
- Ligji nr. 04/L-199 për ratifikimin e Marrëveshjes së parë ndërkombëtare të parimeve që rregullojnë normalizimin e marrëdhënieve ndërmjet Republikës së Kosovës dhe Republikës së Serbisë;
- Protokollet zbatuese të Marrëveshjes bazë për normalizimin e marrëdhënieve.

Baza ligjore për rregullimin e fushës për personat e zhdukur të marrëveshjeve ndërkombëtare bëhet me Ligjin nr. 04/L-023 për Persona të Zhdukur.

Korniza institucionale dhe marrëveshjet

Korniza institucionale për fushën e bashkëpunimit rajonal dhe obligimet ndërkombëtare përbëhet nga institucionet në vijim:

- Ministria e Punëve të Jashtme dhe Diasporës, përkatësisht Departamenti për Marrëdhënie Rajonale; dhe
- Zyra e Kryeministrit (përgjegjëse për dialogun për normalizimin e marrëdhënieve me Serbinë).

Dialogu ka për qëllim zgjidhjen e çështjeve praktike ndërmjet dy shteteve të pavarura dhe sovrane. Dialogu ndërmjetësohet nga BE dhe mbështetet nga ShBA-të. Dialogu ka dalë si obligim ndërkombëtar nga Rezoluta e OKB-së e shtatorit 2010 për të cilën Qeveria e Republikës së Kosovës, në harmoni me Kushtetutën e vendit dhe Rezolutën e Kuvendit ka treguar gatishmërinë për përmbushjen e këtij obligimi, si dhe të objektivave për përmirësimin e jetës së qytetarëve dhe afrimin e Kosovës me Bashkimin Evropian.

Zyra e Këshillit për Bashkëpunim Rajonal (ZKBR) vepron në kuadër të Zyrës së Kryeministrit, nën udhëheqjen e Koordinatorit Nacional në Këshillin për Bashkëpunim Rajonal të emëruar nga Kryeministri, i cili përfaqëson Republikën e Kosovës si dhe koordinon të gjitha aktivitetet për bashkëpunim rajonal në kuadër të KBR-së direkt me Sekretariatit në Sarajevë.

Koordinatori Nacional përfaqëson Kosovën në takimet e Bordit dhe takimet vjetore të Këshillit për Bashkëpunim Rajonal në Sarajevë. Zyra e Këshillit për Bashkëpunim Rajonal është e angazhuar për bashkëpunim ndërministror me synim plotësimin e angazhimeve në kuadër të agjendës së KBR-së.

Komisioni Qeveritar për Persona të Zhdukur që funksionon në kuadër të Zyrës së Kryeministrit, është organ qeveritar i cili udhëheq, mbikëqyrë, bashkërendon dhe koordinon aktivitetet me institucionet vendore, bashkëpunon me institucionet dhe organizatat ndërkombëtare dhe akterët të tjerë, në lidhje me zbardhjen e fatit të personave të zhdukur si pasojë e luftës së viteve 1998-1999, pavarësisht përkatësisë etnike, religjionit apo statusit ushtarak apo civil.

Komisioni Qeveritar për Persona të Zhdukur ka mandat dhe ka për qëllim të mbrojë të drejtat dhe interesat e personave të zhdukur dhe familjarëve të tyre, në veçanti të drejtën e familjarëve për të ditur

fatin e personave të zhdukur, të cilët u zhdukën gjatë periudhës 1 janar 1998 – 31 dhjetor 2000, si pasojë e luftës në Kosovë në vitet 1998-1999.

Sa u përket marrëdhënieve me bashkësinë ndërkombëtare, Kosova është anëtare e Fondit Monetar Ndërkombëtar, Bankës Botërore, e Bankës Evropiane për Zhvillim dhe Rindërtim. Kosova gjithashtu merr pjesë në takimet e rregullta të CEFTA-s, mirëpo vazhdon të ballafaqohet me pengesat e krijuara nga Serbia ku nga Sekretariati i CEFTA-s kërkohet që në emër të Kosovës të nënshkruajë UNMIK-u, gjë që përbën shkelje të Marrëveshjes së Bashkëpunimit Rajonal të arritur në Bruksel më 24 shkurt 2012 (për më tepër, shihni kapitullin 31).

Republika e Kosovës është anëtare e këtyre nismave politike rajonale dhe ndërkombëtare:

- Procesi i Bashkëpunimit për Evropën Juglindore (SEECP);
- Iniciativa Rajonale për Migrim, Azil dhe Refugjatë (MARRI);
- Këshilli për Bashkëpunim Rajonal (RCC);
- Komisioni i Venedikut;
- Qendrën për Bashkëpunim për Siguri (RACVIAC);
- Organizatën Ndërkombëtare të Frankofonisë;
- Marrëveshja e Evropës Qendrore për Tregti të Lirë (CEFTA);
- Forumi Ekonomik i Vjenës (VEF);
- Procesi i Bërdos (BP);
- Instrumenti Investues për Ballkan Perëndimor (WBIF);
- Komuniteti Energjisë (EnC);
- Komisioni për Investime i Evropës Juglindore (SEEIC);
- Grupi Punues për Zhvillimin Rural të Rajonit (SWG);
- Forumi i Bashkësisë Tregtare të Evropës Juglindore (SEETUF);
- Iniciativa elektronike e Evropës Juglindore (eSEE);
- EETO - Observatori i Transportit i Evropës Juglindore;
- Rrjeti i Asociacioneve të Autoriteteve Lokale të Evropës Juglindore (NALAS);
- Rrjeti i Partneritetit Publiko Privat të Evropës Juglindore (SEEPPPN);
- SHBA – Karta e Adriatikut (A-5);
- Nisma e Reformës Arsimore për Evropën Juglindore (ERI SEE);
- Qendra Rajonale e Mjedisit (REC);
- Shkolla Rajonale për Administratë Publike (ReSPA);
- Rrjeti rajonal mjedisor për anëtarësim (RENA);
- Qendra Rajonale e të Mësuarit për Sipërmarrje në Evropën Juglindore (SEECEL);
- Task Forca për Avancimin dhe Ngritjen e Kapitalit Njerëzor (TF FBHC);
- Shoqata Ndërkombëtare e Mbikëqyrëse se Pensioneve (IOPS);
- Unioni Ndërkombëtar i Rrugës në Gjeneve (IRU);
- Banka Botërore (WB);
- Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim (EBRD);
- Fondi Monetar Ndërkombëtar (IMF);
- Shoqata Ndërkombëtare e Avokatëve (IBA);
- Shoqata Ndërkombëtare e Sigurimeve Sociale (ISSA);
- Grupi Punues i Përhershëm i Zhvillimit Rural i Evropës Juglindore (RRDWG);
- Grupi i Vishegradit (VG);
- Human Dynamics (HD);
- Zbatimi i Qiellit të vetëm Evropian në Programin e Evropës Juglindore (ISIS ECAA);
- Kompakti i Investimeve për Ejl (ICSEE);
- Promovimi i Filmit Evropian (EFP);
- Rrjeti Evropian i Krerëve të Agjencive për Mbrojtjen e Mjedisit (EPA);

- Banka Evropiane e Investimeve (EIB);
- Banka e Këshillit të Evropës për Zhvillim (CEB);
- Grupi i Rregullatorëve të Pavarur - Hekurudhor (IRG - Rail);
- Asamble Parlamentare e NATO-s (NATO PA);
- Anketa e Euro Gjeologjisë (EGS);
- Organizata Ndërkombëtare e Frankofonisë (OIF);
- Unioni Ndërkombëtar i Radiove Fillestare (IARU);
- Qendra e Kërkimit dhe Inovacionit në Ballkanin Perëndimor (WISE);
- Fondi i Ballkanit Perëndimor (WBF);
- Korporata e Sfidave të Mijëvjeçarit (MCC);
- Byroja Ndërkombëtare e Ekspozitave (BIE);
- Zyra Rajonale e Bashkëpunimit Rinor (RYCO);
- Instituti Evropian i Standardeve të Telekomunikacionit (ETSI);
- Gjykata e Përhershme e Arbitrazhit (PCA);
- Konventa e Apostille (AC);
- Federata Botërore e Dentare (WDF);
- Federata Ndërkombëtare e Shoqatave dhe Institucioneve Bibliotekare (IFLA);
- Këshilli Ndërkombëtar i Muzeve (ICOM);
- Grupi Egmont i Njësisë të Inteligjencës Financiare (EGFIU);
- Traktati i Komunitetit të Transportit (TCT);
- Federata Ndërkombëtare e Këshillit të Arteve dhe Agjencive të Kulturës (IFACCA);
- Organizata Botërore e Doganave (WCO);
- Këshilli Ndërkombëtar për Monumentet dhe Vendet (ICOMOS);
- Rrjeti i Kinemasë në Evropën Juglindore (SEE Cinema Network);
- Akademia Evropiane e Filmit (EFA);
- Këshilli Rajonal i Evropës Juglindore - Këshilli Ndërkombëtar për Sisteme të Mëdha Elektrike (SEERC CIGRE);
- Këshilli Botëror i Ujit (WWC);
- Asambleja Parlamentare e Bronkofonisë (APF);
- Unioni Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës (IUCN)
- Organizatat Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit (INTOSAI);
- Réseau international francophone de formation policière (FRANCOPOL);
- Komiteti Ndërkombëtar për Regjistrimin e Kafshëve (ICAR).

Kosova gjithashtu është anëtarësuar në këto organizata sportive:

- Federatën Ndërkombëtare të Basketbollit;
- Federatën Ndërkombëtare të Notit;
- Komitetin Olimpik Ndërkombëtar;
- Federatën Ndërkombëtare të Hendbollit;
- Federatën Botërore të Taekwondos;
- Federatën Ndërkombëtare të Mundjes;
- Federatën Ndërkombëtare të Ping Pongut (ITTF);
- Federatën Ndërkombëtare të Stileve të Asociuara të Mundjes (FILA);
- Federatën Ndërkombëtare të Shigjetave (FITA);
- Federatën Ndërkombëtare të Peshëngritjes (IWF);
- Federatën Ndërkombëtare të topit të butë (ISF);
- Federatën Ndërkombëtare të Xhudos (IJF);
- Federatën Evropiane të Sporteve Minigolf (EMF);
- Federatën Ndërkombëtare të Lundrimit (ISAF);
- Federatën Botërore për Curling (WFC);

- Unionit Ndërkombëtar Modern të Pentathlonit (UIPM);
- Federatën Ndërkombëtare të Gjymnastikës (FIG);
- Komitetin Olimpik Evropian (ËB);
- Shoqatën Ndërkombëtare të Boksit Amator (AIBA);
- Federatën Ndërkombëtare të Kikboksit (IKF);
- Federatën Ndërkombëtare të Echecs (Federatën Botërore të Shahut) (FIDE);
- Federatën Ndërkombëtare të Sporteve të Qitjes (ISSF);
- Federatën Ndërkombëtare të Volejbollit (FIVB);
- Federatën Ndërkombëtare të Federatave të Atletikës (IAAF);
- Unionin Ndërkombëtar të Çiklistëve (UCI);
- Federatën Ndërkombëtare të Aeronautikës (FAI);
- Federatën Ndërkombëtare të Tenisit (ITF);
- Shoqatën Evropiane të Atletikës (EAA);
- Federatën Ndërkombëtare të Skive (FIS);
- Federatën Ndërkombëtare të Automobilave (FIA);
- Unionin e Shoqatave Evropiane të Futbollit (UEFA);
- Federatën Ndërkombëtare të Shoqatave të Futbollit (FIFA);
- Unionin Botëror të Mundjes (UWW);
- Federatën Botërore të Karatesë (WKF).

Sa i përket bashkëpunimit rajonal Kosova vazhdon të ketë bashkëpunim të kënaqshëm me vendet fqinje.

Me Shqipërinë: në kuadër të forcimit të bashkëpunimit strategjik me Republikën e Shqipërisë në fushën ekonomike, politike, kulturore, sportive dhe fusha e tjera, gjithsej janë mbajtur pesë mbledhje të përbashkëta ndërqeveritare në mes të Republikës së Kosovës dhe Republikës së Shqipërisë.

Gjatë mbledhjeve të fundit në mes Kosovës dhe Shqipërisë janë nënshkruar një numër i konsiderueshëm i marrëveshjeve, si në vijim:

- Marrëveshja për heqjen e çmimeve të shërbimeve Roaming për rrjetet publike të komunikimeve të lëvizshme ndërmjet ministrive përgjegjëse për fushën e komunikimeve elektronike të Republikës së Shqipërisë dhe Republikës së Kosovës, më 26.11.2018;
- Protokollin për Kryerjen e veprimtarive të përbashkëta të kontrollit doganor në pikën e përbashkët të kalimit kufitar Morinë-Vërmicë” në mes të Ministrisë së Financave të Republikës së Kosovës dhe Ministrisë së Financave dhe Ekonomisë të Republikës së Shqipërisë, më 26.11.2018;
- Marrëveshja e bashkëpunimit në fushën e borxhit publik, financimeve të huaja dhe marrëdhëniet me institucionet Financiare Ndërkombëtare, më 26.11.2018;
- Memorandumi i Mirëkuptimit ndërmjet Agjencisë për pronësinë industriale të RKS dhe Drejtorisë së përgjithshme të pronësisë industriale të Republikës së Shqipërisë, më 26.11.2018;
- Protokollin ndërmjet Ministrisë së Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural të Republikës së Shqipërisë dhe Ministrisë së Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural të Republikës së Kosovës, për njohjen e bilaterale dhe unifikimin e modeleve të certifikatave shëndetësore, veterinare dhe fito sanitare që do të shoqërojnë ngarkesat e kafshëve të gjalla, produkteve me origjinë shtazore dhe produktet bimore gjatë importit, eksportit dhe tranzitit midis Republikës së Shqipërisë dhe Republikës së Kosovës, më 26.11.2018;
- Marrëveshja e Bashkëpunimit në fushën e Rinisë, më 26.11.2018;
- Marrëveshja ndërmjet Këshillit të Ministrave të Republikës së Shqipërisë dhe Qeverisë së Republikës së Kosovës për bashkëpunimin, nxitjen e biznesit dhe të informimit të diasporës, më 26.11.2018;
- Marrëveshja ndërmjet Këshillit të Ministrave të Republikës së Shqipërisë dhe Qeverisë së Republikës së Kosovës për njohjen reciproke të patentë shoferëve, më 26.11.2018;

- Marrëveshja e Bashkëpunimit në fushën e shëndetësisë ndërmjet Ministrisë së Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale të Republikës së Shqipërisë dhe Ministrisë së Shëndetësisë së Republikës së Kosovës, më 26.11.2018;

Më tej, Sekretariati i Përbashkët Kosovë – Shqipëri, i cili ka zhvilluar një sërë takimesh, ka një aktiv sa i përket mbikëqyrjes së marrëveshjeve të arriturave në mes të dy vendeve. Sekretariati në takimin themelues të mbajtur në Prishtinë është dakorduar për mbajtje të takimeve çdo dy muaj.

Me Malin e Zi së fundi, më 26 gusht 2015, Republika e Kosovës kishte nënshkruar marrëveshjen për Kufirin Shtetëror, të ratifikuar nga Kuvendi më 21 mars 2018. Gjatë tre viteve të fundit janë nënshkruar disa marrëveshje të rëndësishme:

- Marrëveshja “Transporti rrugor i udhëtarëve dhe mallrave” në mes të Qeverisë së Republikës së Kosovës dhe Qeverisë së Malit të Zi u nënshkrua me datën 01 gusht 2018. Kjo marrëveshje ka hyrë në fuqi me datën 10 janar 2020.
- Marrëveshja për bashkëpunim në fushën e kulturës është nënshkruar më 28 prill 2017 dhe datë e hyrjes në fuqi të kësaj marrëveshjeje është data 21 nëntor 2017.
- Marrëveshja dypalëshe për programin e bashkëpunimit ndërkufitar ndërmjet Malit të Zi dhe Kosovës sipas IPA II (2014-2020) e nënshkruar më 20 shkurtit 2017 e ratifikuar me dekret të Presidentit dhe publikuar në Gazetën Zyrtare më 24 prill 2017.
- Me datën 5 prill 2018 është nënshkruar “Marrëveshja financiare trepalëshe mes BE-së, Kosovës dhe Malit të Zi për Programin e bashkëpunimit ndërkufitar IPA II” ndërmjet Kosovës përfaqësuar nga Ministria e Integritimit Evropian dhe Malit të Zi. Është publikuar më 26 dhjetor 2018.
- Pas shkëmbimit të notifikimeve, ratifikohet dhe hyn në fuqi nga data 31 dhjetor 2019 Marrëveshja IPA II për vitet 2018-2020 për “Bashkëpunim ndërkufitar” në mes të Republikës së Kosovës dhe Republikës së Malit të Zi.

Me Maqedoninë e Veriut, që nga nënshkrimi i marrëveshjes së demarkacionit, janë vendosur marrëdhëniet diplomatike mes dy vendeve (17 tetor 2009), kështu duke vazhduar me marrëdhënie të një niveli mjaft të mirë deri në ditët e sotme. Republika e Maqedonisë së Veriut ndanë objektivin e ngjashëm me politikën e jashtme të Kosovës, duke aspiruar anëtarësimin e plotë në BE dhe NATO. Themelore e marrëdhënieve dypalëshe të të dyja shteteve ka qenë dhe mbetet prej kohësh, respektimi reciprok i dokumenteve, Plani i Ahtisaar-it dhe Marrëveshja e Ohrit.

Në kuadër të bashkëpunimit strategjik dhe fqinjësor, në dy vitet e fundit janë nënshkruar një sërë marrëveshjesh e memorandumesh, dhe gjithashtu ka nisma që pritet të nënshkruhen së shpejti:

- Më 01.12.2017 është lëshuar Autorizim për nënshkrimin e “Marrëveshjes për Ripanimin e personave që qëndrojnë pa autorizim dhe Protokollin e tij zbatues”, në mes të Qeverisë së Republikës së Kosovës dhe Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut;
- Marrëveshja në mes të Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Republikës së Kosovës për “Luftën kundër trafikimit me qenie njerëzore” nënshkruar me 16 mars 2018. Pas shkëmbimit të notifikimeve, marrëveshja ratifikohet dhe hyn në fuqi nga data 20 janar 2020.
- Më 20.10.2017 është lëshuar Autorizim për nënshkrimin e “Marrëveshjes financiare trelaterale për vitin 2016 për programin e Bashkëpunimit Ndërkufitar IPA II (2014-2020) në mes të Kosovës dhe Maqedonisë së Veriut” në mes të Kosovës përfaqësuar nga MIE, BE, përfaqësuar nga KE, dhe Maqedonisë së Veriut, përfaqësuar nga Kryeministria.
- Marrëveshja për “Njohjen reciproke të patentë shoferëve” në mes të Republikës së Kosovës dhe Maqedonisë së Veriut, e nënshkruar më 01.08.2018. Data e hyrjes në fuqi është 9 janar 2020.
- Ligji nr. 05/1-149 për ratifikimin e marrëveshjes për themelimin e zyrës rajonale për bashkëpunim rinor në mes Kosovës, Shqipërisë, Bosnjës dhe Hercegovinës, Malit të Zi, Maqedonisë së Veriut dhe Serbisë (Publikuar më: 21.04.2017);

- Më 12.07.2018 është lëshuar Autorizim për nënshkrimin e “Marrëveshjes financiare trepalëshe ndërmjet BE-së, Kosovës dhe Maqedonisë së Veriut për vitin 2017, për programin e bashkëpunimit ndërkuftar IPA II ndërmjet Kosovës dhe Maqedonisë së Veriut” në mes të Kosovës përfaqësuar nga Ministria e Integritimit Evropian, Bashkimi Evropian përfaqësuar nga KE dhe Maqedonisë së Veriut, përfaqësuar nga Kryeministria.
- Më 16 gusht 2017 në Prishtinë është nënshkruar një protokoll në mes të Qeverisë së Republikës së Kosovës dhe Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut për mënyrën e përgatitjes së planifikimit urban dhe dokumentacionit adekuat-teknik të projektit final, ndarjen e kostos së përgjithshme dhe të mirëmbajtjes për objektet e përbashkëta dhe për mënyrën e kryerjes së kontrolleve kufitare tek Pikat e Përbashkëta të Kalimit Kufitar për Komunikacionin Rrugor ndërkombëtar në mes të Republikës së Kosovës dhe Republikës së Maqedonisë së Veriut “Stanqiç – Bellanoc”.

Me Serbinë marrëdhëniet bilaterale zhvillohen kryesisht në kuadër të procesit të normalizimit, të ndërmjetësuar nga BE. Në kuadër të këtij procesi ekzistojnë disa marrëveshje, të përshkruara në vijim.

Energjia: Pavarësisht që marrëveshja e energjisë është negociuar për më shumë se gjashtë vjet ajo ende nuk mund të zbatohet pasi që është duke u bllokuar në mos lejinim që kompania e re të regjistrohet në Kosovë në pajtim me Ligjet e Kosovës ashtu siç parashihet me marrëveshjen e energjisë të arritur më 2013. Në terma konkretë, kompania e re, si një degë e një kompanie serbe, po refuzon të përmendë në Kosovën si shtetin ku do të operoj, në statutin saj, pavarësisht faktit se marrëveshja kërkon respektimin e Ligjeve të Kosovës.

Moszbatimi i kësaj marrëveshjeje ka ndikim negativ në vendosjen e sistemit unik të këtij sektori në Kosovë, ndikim në përmbushjen e obligimeve ndaj qytetarëve të Kosovës dhe sigurinë energjetike në vend, dhe gjithashtu edhe në agjendën 6+ të procesit të Berlinit për agjendën e konektivitetit.

Diplomat: Edhe në fushën e arsimit Serbia nuk ka treguar gatishmëri për të ndihmuar studentët, përmes zbatimit të marrëveshjes për pranimin reciprok të diplomave midis dy shteteve, Kosovës dhe Serbisë. Që nga viti 2011, kur u arrit kjo marrëveshje dhe më vonë u zgjerua në janar të vitit 2016, ajo kurrë nuk është zbatuar nga Serbia. Motivet për bllokadë duket të jenë të natyrës politike, të orientuara kundër shqiptarëve të Luginës së Preshevës, të cilët veçanërisht kanë nevojë për pranimin e diplomave të tyre, duke qenë se studiojnë në Kosovë, në mungesë të Universitetit në gjuhën shqipe në Luginën e Preshevës në Serbi dhe të cilët kërkojnë të kthehen dhe të shërbejnë në sektorin e arsimit ose të punësohen në sektorë të tjerë publikë në Luginën e Preshevës.

Kadastr: Marrëveshja për kadastrën, e arritur më 2011, ende nuk ka filluar zbatimin. Megjithatë është miratuar Ligji për agjencinë teknike, në qershor 2016, për krahasimin dhe verifikimin e dokumenteve kadastrale që do të kthehen në Kosovë, Serbia ende nuk ka filluar zbatimin për t’i kthyer në Kosovë dokumentet e skanuara dhe verifikuara të kadastrave të Kosovës.

Edhe pse **rivitalizimi i plotë të Urës së Mitrovicës** dhe rivitalizimi i rrugës kryesore në Mitrovicën veriore ka përfunduar, për arsye të natyrës politike, pala serbe është duke e penguar hapjen e saj për qarkullim të lirë të këmbësorëve dhe automjeteve.

Zgjedhjet: Kosova i ka bërë të gjitha përgatitjet për zhvillimin e rregullt të procesit zgjedhor lidhur me zgjedhjet lokale në vend. Që nga zgjedhjet e kaluara lokale, të vitit 2013, është shënuar një përmirësim i dukshëm i qeverisjes në komunat në pjesën në veri të Ibrit, në përputhje me ligjet e Kosovës, përkundër faktit se Serbia ende nuk i ka shuar në tërësi strukturat paralele në Kosovë.

Integrimi i ish-pjesëtarëve të strukturave paralele: Integrimi i ish-policëve në Policinë e Kosovës në komunat në veri të Ibrit është përmblyllur me sukses. Sa i përket integritit të individëve të ish, të

ashtuquajturës “Mbrotje Civile”, Qeveria e Kosovës i ka përmbushur obligimet që burojnë nga marrëveshja. Në këtë kontekst sfidë e veçantë mbetet hapja e zyrave për këta punonjës në komunat në veri të Ibrit.

Lidhur me **Menaxhimin e integruar të kufirit (MIK)**, pala e Kosovës është duke e zbatuar në tërësi këtë marrëveshje, përfshirë ndërtesat e përhershme të IBM-it: në Merdarë ka përfunduar ndërtimi i pikë-kalimit kufitar, ndërtimi i të cilës kishte filluar më 16 shkurt 2017, ndërsa pala kosovare i ka iniciuar të gjitha procedurat sa i përket ndërtimit të pikë-kalimit kufitar Mutivodë. Pala serbe po bën pengesa politike në fillimin e ndërtimit të pikë-kalimit në Bërnjak, për të cilat është njoftuar BE. Në anën tjetër Serbia ende nuk ka lëvizur fare në ndërtimin e 3 pikë-kalimeve të tjera ku është palë nikoqire, përkatësisht në: Jarinjë, Muqibabë dhe Dheu i Bardhë.

Sa i përket **telekomunikacionit**, në përgjithësi kjo marrëveshje është duke u zbatuar, dhe Qeveria e Kosovës është e gatshme të ndërmarrë të gjitha veprimet me qëllim të zbatimit të plotë të saj, duke siguruar edhe progresin për çështjet që po ngecin si: koordinimi i frekuencave ndërkufitare, interkoneksioni dhe roamingu mes operatorëve.

Lidhur me Marrëveshjen për avancimin e lirisë së lëvizjes, përkatësisht **Reciprocitetit për targat e regjistrimit të automjeteve**, marrëveshje që është arrit në shtator 2016 dhe ishte planifikuar të fillonte zbatimin më 15 nëntor 2016, për shkak të vonesave në miratimin e vendimeve të nevojshme lidhur me zbatimin e saj dhe zhvillimet e fundit politike duke rezultuar me zgjedhjet nacionale dhe krijimin e institucioneve të reja në vend, Kosova ka vonuar zbatimin e saj.

Në dhjetor 2015 Gjykata Kushtetuese ka nxjerrë një aktgjykim lidhur me Marrëveshjen për Asociacionin e Komunave me Shumicë Serbe. Qeveria e Kosovës gjithnjë do të veprojë në përputhje të plotë me Kushtetutën e Kosovës dhe vendimin e Gjykatës Kushtetuese.

Republika e Kosovës me datën 31 mars 2020 me vendimin nr. 01/20 ka hequr tarifën doganore 100% ndaj produkteve me origjinë nga Republika e Serbisë dhe Bosnje e Hercegovinës, tarifë e cila ishte vendosur nga Qeveria e shkuar si reagim ndaj qasjes ekonomike dhe politike të Serbisë dhe fushatës së vazhdueshme të saj për tërheqje të njohjeve të parandalim të anëtarësimit të Kosovës në organizata ndërkombëtare. Duhet theksuar që në vendimin e lartcekur theksohet fakti që pavarësisht hyrjes në fuqi të CEFTA-s, Serbia megjithatë ka vendosur një sërë barrierash tregtare jotarifore ndaj Republikës së Kosovës, duke përfshirë barrierat transit, barrierat teknike dhe barrierat politike, duke shkaktuar në këtë mënyrë deficit të lartë tregtar për Republikën e Kosovës. Në këtë drejtim, Qeveria Kurti paralelisht me heqje të tarifës ka filluar shtrirjen e masave të reciprocitetit, duke nënvizuar që masat e reciprocitetit do të jenë në fuqi deri me datën 15 qershor, kur edhe do të bëhet një vlerësim i përgjithshëm në raport me qasjen e Serbisë ndaj Republikës së Kosovës.

Ndërsa, më 6 qershor 2020, bazuar në vendimin 03/03, Qeveria e re me në krye Kryeministrin Avdullah Hoti shfuqizoi vendimet 01/14 dhe 01/37 të Qeverisë Kurti në lidhje me masat e reciprocitetit të cilat u prezantuan kundër Serbisë. Vendimi i ri i qeverisë Hoti u mor në kuadër të heqjes së të gjitha pengesave, në mënyrë që të mundësohet vazhdimi i dialogut me Serbinë.

Bosnja dhe Hercegovina akoma nuk ka ndryshuar qëndrimin e saj për njohjen e pavarësisë dhe sovranitetit të Kosovës. Përkundër faktit se shtetasit kosovarë duhet të pajiseshin me vizë për hyrje në Bosnje dhe Hercegovinë, autoritetet kosovare edhe pas pavarësimit dhe krijimit të regjimit të vizave, nuk kishin aplikuar detyrimin për pajisje me viza të qytetarëve boshnjak për hyrje në Kosovë. Edhe pas vullnetit të mirë të Kosovës, autoritetet boshnjake nuk kishin reaguar pozitivisht, ku edhe më tej, vizat për qëndrim të shkurtër për shtetasit e Kosovës lëshohen vetëm me ftesë nga misionet e huaja diplomatike dhe të organizatave ndërkombëtare të akredituara në Bosnjë dhe Hercegovinë. Kështu, përmes një vendimi qeveritar të Republikës së Kosovës, në janar 2014, listës së shteteve, qytetarët të cilave

kishin nevojë të pajisen me vizë për hyrje në territorin e Kosovës iu shtua edhe Bosnje e Hercegovina, ku aktualisht qytetarët boshnjak duhet të paraqiten tek ambasada e Kosovës në Tiranë për tu pajisur me vizë, ndërsa qytetarët e Kosovës pajisen me viza në ambasadën Bosnje e Hercegovinës në Shkup.

Pas vendosjes së masave reciproke, ka pasur përpjekje të vazhdueshme për të realizuar takime në nivel teknik për zgjidhje të problemit të vizave, por pa sukses për shkak të zhvillimeve dhe rrethanave politike në të dy vendet, e gjithashtu edhe për shkak të refuzimit nga zyrtarët e lartë të Bosnje e Hercegovinës. Megjithatë, institucionet e Kosovës vazhdojnë të jenë maksimalisht të përkushtuara dhe insistuese për zgjidhjen e kësaj çështjeje.

Përkundër arritjeve në rrafshin e marrëdhënieve ndërkombëtare, ende mbetin sfida të cilat vështirësojnë pozitën e Kosovës në rrafshin ndërkombëtar. Mosnjohja nga 5 vendet anëtare të BE-së paraqesin sfidë në rrugën e Kosovës drejt procesit të integritimit evropian. Gjithashtu mungesa e njohjeve të mjaftueshme pengon anëtarësimin e Kosovës në mekanizmat të tjerë ndërkombëtarë si në OKB, OSBE apo Këshill të Evropës, si rrjedhojë Kosova nuk është në gjendje të përfitojë plotësisht nga mekanizmat e vlerësimit të konventave përkatëse.

Në kuadër të Procesit të Berlinit, në korrik 2018 në Samitin e Londrës u nënshkruan Deklaratat e Përbashkëta për Bashkëpunimin Rajonal dhe Marrëdhëniet e Fqinjësisë së Mirë dhe për Krimet e Luftës dhe Personat e Zhdukur, ku përmes kësaj Republika e Kosovës ka demonstruar gatishmërinë për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve të ndërsjella rajonale.

Në Samitin e Poznanit, mbajtur në korrik 2019, është shqyrtuar progresi në këto fusha të bashkëpunimit rajonal: ekonomia, inter-konektiviteti, marrëdhëniet e mira fqinjësore, pajtimi dhe çështje të hapura bilaterale dhe siguria. Është mirëpritur iniciativa e Kosovës dhe BeH për të qenë nikoqire të takimeve përgatitore në kuadër të procesit të Berlinit gjatë vitit 2020. Gjatë Samitit, në veçanti është darkoduar pakoja e ardhshme investuese për përmirësimin e konektivitetit në mes të shteteve të Ballkanit Perëndimor dhe atyre të BE-së. Nga 8 projektet e miratuara, Kosova përfiton nga projekti i destinuar për zhvillim të linjës hekurudhore 10, pra Korridori Orient/East-Med. Duhet theksuar që BE do të investoj me grant 180 milionë euro, nga 728.2 milionë euro sa planifikohet të jetë investimi i 8 projekteve për avancim të transportit rrugor, hekurudhor dhe sistemit energjetik. Pjesa tjetër e investimit do të mbulohet nga buxheti i vendeve të Ballkanit Perëndimor dhe kreditë nga Banka Evropian për Investime (EIB), Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim (EBRD) dhe Banka Gjermane Zhvillimore (KfW).

Zbatimi i programeve të bashkëpunimit ndërkufitar: lidhur me këto programe shihni kapitullin 22 të acquis-së.

Objektivat prioritarë afatmesme:

- Shtirirja më tutje e rrjetit diplomatik në shtetet me fuqi rajonale dhe globale me qëllim të konsolidimit të subjektivitetit ndërkombëtar të Kosovës dhe anëtarësimin në organizata ndërkombëtare;
- Zgjidhja e fatit të personave të zhdukur, me theks në identifikimin e mbetjeve mortore dhe respektimin e kërkesave dhe të drejtave të familjeve të personave të zhdukur;
- Konsolidimi i bazës ligjore, përfshirë miratimin e legjislacionit dytësor si dhe plotësim ndryshimin dhe zbatimin e Ligjit për Persona të Zhdukur;
- Rregullimi i fushës së Mjekësisë Ligjore duke konsoliduar kornizën ligjore dhe duke krijuar regjistër qendror dhe për mbyllje të rasteve;
- Ngritja e kapaciteteve të qëndrueshme forenzike.

2. BLOKU 2: KRITERET EKONOMIKE

Plotësimi i kriterëve ekonomike për anëtarësim është i bazuar në kërkesat e dala në konkluzionet e Këshillit Evropian të vitit 1993 të quajtura si Kriteret e Kopenhagës. Ekonomia e tregut funksional është kriteri i parë ekonomik i Kopenhagës, i cili përfshin:

- Ekzistimin e një konsensusi të gjerë për politikën esenciale ekonomike;
- Arritjen e stabilitetit makroekonomik, përfshirë stabilitetin adekuat të çmimeve e qëndrueshmërinë e financave publike dhe bilancit të jashtëm të pagesave;
- Ndërveprimin e lirë të forcave të tregut të bazuar në mekanizmat e ofertës dhe kërkesës, përfshirë vendosjen e çmimeve dhe liberalizimin e tregtisë;
- Eliminimin e barrierave të qenësishme ndaj hyrjes dhe daljes nga tregu (në aspektin e krijimit të shoqërive të reja ose falimentimit të atyre ekzistuese);
- Ekzistencën e sistemit ligjor, përfshirë rregullimin e të drejtave të pronësisë dhe imponimin e zbatimit të ligjeve dhe kontratave;
- Konsensusin e gjerë për çështje kyçe të politikave ekonomike;
- Sektorin financiar të zhvilluar mjaftueshëm për të kanalizuar kursimet në investime produktive.

Kriteret e Mاستrihtit, të njohura si kriterë ekonomike të konvergjencës, kanë të bëjnë me integrimin monetar në kuadër të Eurozonës, kurse shtetet që synojnë adoptimin e Euros duhet të përmbushin disa indikatorë makroekonomikë që matin:

- Stabilitetin e çmimeve përmes CPI;
- Qëndrueshmërinë dhe adekuatshmërinë e financave publike përmes limitimit të nivelit të deficitit buxhetor (në 3% të BPV) dhe nivelit të borxhit qeveritar në raport me BPV;
- Stabilitetin e normës afatgjate të interesit; dhe
- Stabilitetin e normës së këmbimit.

Bazuar në konkluzionet e Këshillit për Çështje të Përgjithshme, KE në tre vitet e fundit ka nisur një qasje të re për të promovuar zhvillimin ekonomik dhe politik të Kosovës, të ngjashme me instrumentet dhe mekanizmat e vendeve anëtare. Në këtë kontekst, Strategjia e Zgjerimit për Kosovën (dhe Ballkanin në përgjithësi) bazohet në tri shtylla bazë, përfshirë qeverisjen ekonomike. Një nga instrumentet kryesore për të forcuar qeverisjen ekonomike është dialogu me BE përfshirë edhe përgatitjen e Programit për Reforma në Ekonomi. Andaj edhe vlerësimi i progresit në përmbushjen e kriterëve ekonomike do të jetë i ndërlidhur ngushtë me përmirësimin e qeverisjes ekonomike dhe programin e reformave ekonomike.

Si rezultat, objektivat dhe masat prioritare në kuadër të kriterëve ekonomike synojnë të reflektojnë substancën e reformave strukturore në Programin për Reforma në Ekonomi. Natyrisht, ato lidhen ngushtë me dokumentet strategjike si Programi i Qeverisë, strategjitë sektoriale dhe Strategjia Kombëtare për Zhvillim. Dokumenti inkorporon disa nga masat e rekomanduara në Raportin e KE-së për Kosovën dhe Nënkomitetin për Ekonomi, Çështje Financiare dhe Statistika.

Sa i përket përparimit në plotësimin e kriterëve ekonomike për anëtarësim, Kosova duhet të vazhdojë përpjekjet për krijimin e një ekonomie funksionale të tregut të aftë për t'u përballur me konkurrencën duke drejtuar buxhetin drejt investimeve që gjenerojnë rritje, dhe duke forcuar konkurrueshmërinë që do të kishte efekte pozitive në zvogëlimin e disbalancit të jashtëm. Duhet të vazhdojë privatizimi, dhe të punohet për rritjen e mbledhjes së tatimeve të brendshme. Qartësimi i procedurave të falimentimit do të kontribuonte pozitivisht në ekonomi. Ngjashëm, duhet të zhvillohet kapitali njerëzor për të reduktuar normën e lartë të papunësisë së burrave dhe grave, të luftohet ekonomia joformale dhe të adresohen faktorët bazë ligjorë dhe institucionalë që pengojnë qasjen e bizneseve në financa, si dhe avancimi i stabilitetit fiskal dhe përmirësimit të efikasitetit të shpenzimeve publike. Sipas gjetjeve të OSHC-ve që merren me çështje të barazisë gjinore, mungojë të dhënat statistikore sa i përket implikimeve gjinore të joformalitetit në ekonomi. Gjithashtu, në Anketën e Fuqisë Punëtore të ASK, mungojnë të dhënat sa i

përket hendekut gjinor të pagave dhe ekonomisë joformale, të ndara sipas gjinisë, etnisë dhe sektorit përkatës. Në funksion të rritjes së kapacitetit për të qenë më konkurrues, ende ka nevojë për reforma të konsiderueshme përfshirë ndër të tjera edhe sektorin e energjisë dhe zhvillimin e sistemit të arsimit.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Sipas Raportit të KE-së për Kosovën – 2019, Kosova ka arritur progres të mirë si dhe është në fazë të hershme të zhvillimit të një ekonomie funksionale të tregut. Qeveria i përmbahet rregullës fiskale, por presionet e shpenzimeve në lidhje me përfitimet sociale për grupe të caktuara të popullsisë dhe pagat e punonjësve publikë paraqesin rrezik për financat publike dhe pengojnë zhvillimin e sektorit privat. Mjedisi i biznesit është përmirësuar disi, por mbetet sfida të vazhdueshme, përfshirë edhe përhapjen e ekonomisë joformale, gjyqësorin e ngadaltë dhe joefikas, përhapjen e lartë të korrupsionit dhe sundimin e dobët të ligjit. Përkundër rritjes së fortë të eksporteve të shërbimeve, diversifikimi ekonomik ka avancuar ngadalë.

Për të përmirësuar funksionimin e ekonomisë së tregut, Kosova duhet t'i kushtojë vëmendje posaçërisht:

- Sigurimit që buxheti i vitit 2020 është në përputhje me rregullat ekzistuese fiskale, në veçanti rregullin e pagave;
- Përmirësimin të mbikëqyrjes financiare dhe llogaridhënies së ndërmarrjeve publike dhe avancimit të privatizimit të tyre;
- Përmirësimin të mëtejshëm të qasjes në financa për NVM-të duke adresuar faktorët themelorë ligjorë dhe institucionalë.

2.1. Ekzistenca e ekonomisë funksionale të tregut

Qeverisja ekonomike

Ekziston një konsensus i gjerë për politika dhe reforma ekonomike të orientuara drejt tregut. Kjo reflektohet edhe në Programin e Qeverisë 2020-2023 ku nënvizohet se një nga parimet bazë të qeverisë është të promovojë zhvillim të hovshëm dhe të qëndrueshëm ekonomik të mbështetur në potencialin njerëzor dhe pasuritë natyrore të Kosovës. Vizioni i Qeverisë është rritja e mirëqenies, hapja e vendeve të reja të punës dhe zhdukja e varfërisë ekstreme në Kosovë. Për të arritur këto norma, Qeveria do të fokusohet në zbatimin me sukses të reformave që kanë ndikim direkt në përmirësimin e ambientit ekonomik, fiskal dhe financiar.

Qeveria do të ketë program të veçantë për rimëkëmbje ekonomike, pasi, përveç ndikimit në shëndetin publik dhe në jetën e qytetarëve, Covid-19 do të shkaktojë një shok ekonomik, duke ndikuar negativisht në prodhim, punësim, të ardhura dhe eksporte. Për këtë arsye Qeveria e Kosovës do të ndërmarrë masa për rimëkëmbje ekonomike të cilat do të bazohen në një analizë të përgjithshme të ndikimit ekonomik të Covid-19. Këto masa do të përmblihen në kuadër të "Programit për Rimëkëmbjen Ekonomike pas Pandemisë Covid-19". Masat programore pritet të rezultojnë në rritje të aktivitetit ekonomik, sidomos në industrinë prodhuese, përpunuese dhe atë të shërbimeve, duke mbështetur zgjerimin e eksporteve, zvogëlimin e importeve dhe rrjedhimisht përmirësimin e bilancit tregtar të vendit. Paralelisht, Qeveria do të fokusojë resurset e veta në zbatimin e projekteve të mëdha zhvillimore, të cilat do të financohen përmes modaliteteve të ndryshme publiko-private. Zbatimi i këtyre projekteve përveç stimulimit afatmesëm, do të ndikojë në transformimin afatgjatë të strukturës ekonomike dhe në uljen e papunësisë.

Përgjatë mandatit, caqet programore të zhvillimit do të përkthehen në caqe vjetore të rritjes përmes Kornizës Afatmesme të Shpenzimeve, planit vjetor të punës së Qeverisë, dhe Buxheteve vjetore.

Sa i përket **kornizës së politikave**, Strategjia Kombëtare për Zhvillim 2016-2021 është një nga dokumentet bazë të politikave në planin afatmesëm. Financimi i këtyre politikave dhe objektivave prioritare pastaj konkretizohet në ndarje indikative të mjeteve për sektorët përkatës në Kornizën Afatmesme të Shpenzimeve. Programi fokusohet në pesë shtylla kryesore prioritare: i) sundimi i ligjit, ii) zhvillimi

ekonomik dhe punësim, iii) politika e jashtme dhe integrimet euro-atlantike (politika e jashtme, dialogu me Serbinë, Integrimi në BE, kontributi për siguri), dhe iv) zhvillimi sektorial (Arsimi, Shëndetësia, Infrastruktura, Mirëqenia Sociale, Kultura, Rinia dhe Sporti, dhe Mjedisi dhe Planifikimi Hapësinor).

Pjesë integrale e bashkëpunimit të përforcuar institucional në mes të Kosovës dhe BE-së është edhe pjesëmarrja në dialogun e strukturuar për qeverisjen ekonomike që zhvillohet midis vendeve candidate nga njëra anë, dhe institucionet e BE-së, veçanërisht Këshilli dhe Komisioni, nga ana tjetër. Në kuadër të këtij dialogu, Republika e Kosovës ka përgatitur edhe **Programin e radhës për Reforma në Ekonomi (PRE) 2020-2022**. PRE është mjet i cili ka për qëllim të përmirësojë qeverisjen ekonomike duke ofruar një kornizë të qartë në zbatimin e reformave. Dokumenti përbëhet nga një analizë makroekonomike dhe fiskale, si dhe kornizën e përgjithshme të reformave prioritare strukturore për sektorë të caktuar. Ky dokument është në ndërlidhje të drejtpërdrejtë me Strategjinë Kombëtare për Zhvillim, dokumentet e tjera strategjike rreth reformave strukturore dhe menaxhimit të financave publike në planin afatmesëm.

Stabiliteti makroekonomik

Në vitet e fundit Kosova ka shënuar norma mesatare të rritjes së BPV-së ndër më të lartat në rajon. Sipas të dhënave zyrtare nga Agjencia e Statistikave të Kosovës (ASK), aktiviteti ekonomik i matur përmes BPV-

gjatë vitit 2019 ka pasur një rritje reale prej 4.2% dhe 5.3% rritje nominale krahasuar me vitin paraprak. Ndërsa, për tremujorin e parë të vitit 2020 të dhënat preliminare nga ASK tregojnë rritje prej 1.3% krahasuar me periudhën e njëjtë të vitit 2019.

Gjatë vitit 2019, kontributin më të madh në rritjen e BPV-së kishte konsumi me 2.3 p. p eksporti i mallrave dhe shërbimeve me 2.8 p. p. dhe investimet me 1.7 p. p. Ndërsa, gjatë tremujorit të parë të vitit 2020 kontributin më të madh në rritje kishte eksporti i mallrave dhe shërbimeve me 5.9 p. p. e kundërvepruar me rënie në investimet totale me -2.4 p. p dhe importi i mallrave dhe shërbimeve me kontribut negativ prej 2.3 p. p.

Gjatë vitit 2019 inflacioni është rritur mesatarisht për 2.7%, me rritje të theksuar gjatë fillimit të vitit. Ndërsa, gjatë periudhës janar – maj 2020, inflacioni i matur me indeksin e çmimeve të konsumit shënoi një rritje prej 0.7% në krahasim me të njëjtën periudhë të vitit 2019. Kjo kryesisht për shkak të ngritjes së çmimeve në shëndetësi me 4.8%, restorantet dhe hotelieri me 2.4% dhe ushqim e pije joalkoolike me 2%, kjo ngritje në këto kategori u kundërvepruan me rënie në kategorinë e transportit me 3.3%, kjo kryesisht për shkak të rënies së çmimeve të naftës në tregjet ndërkombëtare.

Bilanci i llogarisë rrjedhëse gjatë vitit 2019 vlerësohet të jetë -5.8% e BPV-së, kurse deficitit tregtar i mallrave dhe shërbimeve rreth 27% e BPV-së, që paraqet një përmirësim të lehtë në krahasim me vitin e kaluar. Eksporti i mallrave dhe shërbimeve shënoi një rritje vjetore prej 6.8%. Eksporti i mallrave ishte për 4.4% më i lartë, ndërsa eksporti i shërbimeve shënoi rritje prej 7.3%. Importi i mallrave dhe shërbimeve shënoi rritje vjetore prej 4.3% që ishte në linjë me ngadalësimin e investimeve dhe konsumit, ku importi i mallrave shënoi rritje për 3.8% ndërsa importi i shërbimeve shënoi rritje prej 6.2%. Bilanci i mallrave gjatë vitit 2019 shënoi rritje vjetore prej 3.7%, ndërsa bilanci i shërbimeve gjatë vitit 2019, është rritur për 8.3%. Shërbimet e udhëtimit vazhdojnë të dominojnë me një pjesëmarrje prej rreth 78.8% të totalit të shërbimeve të eksportuara dhe rreth 43.7% të totalit të shërbimeve të importuara.

Gjatë tremujorit të parë të vitit 2020 bilanci i llogarisë rrjedhëse kishte vlerën prej -84.6mil. euro, që në krahasim me të njëjtën periudhë të vitit 2019 shënon rritje prej 2.6%. Bilanci i llogarisë rrjedhëse është 5.9% e BPV-së së vlerësuar për tremujorin e parë të vitit 2020, ndërsa deficitit tregtar i mallrave dhe shërbimeve vlerësohet të jetë 30% të BPV-së. Eksporti i mallrave dhe shërbimeve shënoi një rritje prej 3.0%, në krahasim me periudhën e njëjtë të vitit të kaluar. Eksporti i mallrave ishte për 25.0% më i lartë, ndërsa eksporti i shërbimeve shënoi rënie prej 3.1%. Importi i mallrave dhe shërbimeve shënoi rritje prej

3.9%, në krahasim me tremujorin e parë të vitit 2019. Importi i mallrave shënoi rritje prej 3.3%, ndërsa importi i shërbimeve shënoi rritje prej 7.1%.

Të dhënat nga **tregtia e jashtme** të mallrave në Kosovë tregojnë për një deficit tregtar më të ulët për -37.6% në prill 2020, në raport me periudhën e njëjtë të vitit 2019, gjegjësisht në vlerë prej 161,2 milionë euro krahasuar me deficitin 258.5 milionë euro në vitin 2019. Eksporti mbulon importin me 16.9%. Eksporti i mallrave në prill 2020 kishte vlerën 32.6 milionë euro, ndërsa importi 193.9 milionë euro, është një rënie prej -11.5% për eksport si dhe -34.4% për import duke krahasuar me periudhën e njëjtë të vitit 2019.

Struktura e eksportit të Kosovës aktualisht është e përqendruar në eksportin e metaleve bazë dhe artikujve nga metalet themelore, të cilat gjatë kësaj periudhe llogariten 45.3% në totalin e eksporteve. Eksportet e Kosovës në vendet e BE-së arritën 12.4 milionë euro, ose rreth 38.2% të eksporteve të përgjithshme, me një rritje prej 1.1%. Partnerët kryesorë për eksportin e mallrave në BE ishin: Gjermania (8.9%), Britania e Madhe (5.6%), Holanda (4%), Suedia (4%), etj. Eksportet e Kosovës me vendet e CEFTA-s arritën në 16.2 milionë Euro, ose 49.7% të eksporteve të përgjithshme, me një rritje prej 3.9%.

Struktura e importit në Kosovë është e përqendruar në produktet minerale (9.9%), ushqimet e përgatitura, pijet dhe duhani (16.3%), makineritë, pajisjet mekanike dhe elektrike (13%) metalet bazë dhe artikujt prej tyre (7.5%) etj. Importet e Kosovës nga vendet e BE-së ishin rreth 95.4 milionë Euro, ose 49.2% e importeve të përgjithshme, me një rënie prej (-38.9%). Importet me pjesëmarrje më të lartë ishin nga: Gjermania (10.2%), Greqia (6.7%), Italia (4.8%), Polonia (3.9%), Bullgaria (3.8%), Kroacia (3.3%), etj. Importet nga vendet e CEFTA-s, në prill 2020, arritën në 37.6 milionë Euro, ose 19.4% të importeve të përgjithshme, me një rënie prej (-21%).

Investimet e Huaja Direkte (IHD) gjatë vitit 2019 kanë arritur vlerën rreth 271.8 milionë euro duke regjistruar një rënie të lehtë vjetore prej 0.1%. Vendet që investuan më shumë gjatë kësaj periudhe ishin: Zvicra (22.8%), Gjermania (26.8%), ShBA (7.9%) dhe Shqipëria (7.2%). Ndërsa sektorët në të cilët është investuar janë: pasuri të patundshme, qiradhënie dhe aktivitete afariste (87.1%), energjetika (9.1%) shërbime financiare (5.8%), ndërsa rënie ka shënuar sektori i ndërtimitarisë (-7.3%), shërbimet tregtare (-2.7%) dhe transporti dhe komunikimi (-2.3%).

Gjatë tremujorit të parë të vitit 2020 IHD-të kanë arritur vlerën 112 mil. euro, që në krahasim me periudhën e njëjtë të vitit të kaluar paraqet rritje prej 60.5%. Vendet prej nga vijnë IHD-të gjatë tremujorit të parë ishin: Hungaria (22.3%), Gjermania (18.2%), Shqipëria (14.3%), Zvicra (10.8%). Ndërsa, sektorët në të cilët është investuar janë: patundshëmria, qiradhënie dhe aktivitete afariste (45.8%), energjetika (21.2%), shërbime financiare (16.9%) dhe miniera (12.3%), ndërsa rënie kanë shënuar sektori i industrisë (-3.4%) dhe shërbimet tregtare (-2.1%)

Në vitin 2019, **bilanci neto i pozicionit të investimeve ndërkombëtare (PIN)** ka arritur në -401.6 milionë euro, që është 1.9% më i ulët krahasuar me vitin paraprak. Struktura e aseteve dominohet nga investimet e portofolit dhe investimet e tjera ndërsa IHD-të vazhdojnë të jenë kategoria më e madhe për sa i përket detyrimeve.

Bilanci i pagesave në Kosovë u karakterizua me një ulje të deficitit të llogarisë rrjedhëse dhe kapitale gjatë 2019. Deficiti i llogarisë rrjedhëse arriti në 410.2 milionë euro, që është 19.4% më i ulët në krahasim me deficitin prej 508.8 milionë euro në të njëjtën periudhë të një viti më parë. Zvogëlimi i deficitit të llogarisë rrjedhëse i atribuohet rritjes së bilancit pozitiv të shërbimeve, të ardhurave parësore dhe të ardhurave dytësore, ndërsa deficiti i mallrave shënoi një rritje.

Bilanci i llogarisë financiare gjithashtu u karakterizua me ulje të deficitit, gjatë vitit 2019 arriti në -180.5mil. euro që është 46.2% më i ulët se në vitin paraprak kur kishte vlerën -335.5mil. euro. Zvogëlimi i deficitit të llogarisë financiare i atribuohet kryesisht investimeve portfolio që gjatë vitit 2019 kishin vlerë prej 59mil. euro, nga -199.9 mil. euro në vitin 2018.

Gjatë tremujorit të parë të vitit 2020 bilanci i pagesave arriti vlerën prej -82.7 mil. euro, që paraqet një përmirësim në krahasim me periudhën e njëjtë të vitit 2019 kur kishte vlerën -86.5 mil. euro.

Remitencat gjatë vitit 2019 arritën vlerën prej 851.53mil. euro që në krahasim me vitin paraprak shënuan rritje prej 6.4%. Gjermania dhe Zvicra janë dy shtetet me pjesëmarrje prej 61% të të gjitha remitencave (40.7% dhe 20.2% respektivisht), pasuar nga SHBA me 7.1% dhe Italia me 4.9%.

Gjatë tremujorit të parë të vitit 2020 remitencat arritën vlerën 187.3 mil. euro duke shënuar rritje prej 1.4% në krahasim me periudhën e njëjtë të vitit të kaluar. Remitencat nga Gjermania ka pjesëmarrjen më të lartë me 42.4% të të gjitha remitencave, pasuar nga Zvicra me 20.8%, SHBA me 7.3% dhe Italia dhe Austria me 4.4% dhe 4.1% respektivisht.

Sa i përket **borxhit publik**, korniza parësore ligjore për menaxhimin e borxhit shtetëror është Ligji për Borxhin Publik nr. 03/L – 175 i miratuar në Kuvendin e Republikës së Kosovës me 29 dhjetor 2009. Ky Ligj i krijon të drejtën Republikës së Kosovës “për të marrë hua, për të dhënë garanci për hua, për të paguar shpenzimet për marrjen e borxhit dhe për të paguar kryejënë dhe interesin e Borxheve të saja Shtetërore”. Për më shumë, sipas Ligjit, shumica e papaguar e borxhit të përgjithshëm në asnjë rast nuk duhet të tejkalojë 40% të Bruto Produktit Vendor (BPV). Një amendament është shtuar në Ligjin për Menaxhimin e Financave Publike dhe Përgjegjësitë (LMFPP), i cili kufizon deficitin vjetor të buxhetit jo më shumë se 2 për qind të BPV-së së parashikuar.

Portofoli Aktual i Borxhit Shtetëror: Portofoli i përgjithshëm i borxhit aktualisht përbëhet nga borxhi shtetëror i Republikës së Kosovës, i cili më tej përbëhet nga borxhi i brendshëm dhe borxhi ndërkombëtar. Sipas tabelës së mëposhtme, borxhi i shtetit deri me 31 maj 2020 është 1,328.13 milionë euro, që përfaqëson 18.36% të BPV-së (përfshirë garancitë e qeverisë). Nga shumica e përgjithshme e borxhit total shtetëror, 443.69 milionë euro janë borxh ndërkombëtar, që përfaqësojnë 5.94% të BPV-së.

Stoku i Borxhit Ndërkombëtar është rritur në krahasim me Borxhin Ndërkombëtar në fund të vitit 2019, kryesisht si rrjedhojë e disbursimit të fondeve në shumën 51.96 milionë euro nga FMN-ja në prill. Gjithashtu, stoku i borxhit të brendshëm është rritur me emetimin e instrumenteve të reja konform Kalendarit të Letrave me Vlerë për vitin 2020 dhe Ligjit të Buxhetit 2020.

Tabela 2.1. Gjithsej borxhi i Qeverisë (në milionë euro dhe si përqindje e BPV-së)

	2015	2016	2017	2018	2019	Maj 2020
<i>Borxhi ndërkombëtar</i>	371.17	373.77	422.15	416.08	409.10	443.69
<i>Borxhi i brendshëm</i>	377.78	478.97	574.27	676.62	791.94	884.44
<i>Borxhi total</i>	748.95	852.74	996.42	1,093.05	1,201.04	1,328.13
<i>Borxhi total (% e BPV)</i>	13.07%	14.38%	16.22%	17.12%	17.48%	18.36%

*përfshin edhe shumën e garancive shtetërore

Borxhi ndërkombëtar përfaqëson rreth 33% të portofolit të borxhit shtetëror të Kosovës, ndërsa pjesa tjetër prej 67% është borxh i brendshëm. Borxhi ndërkombëtar përbëhet nga programet me Fondin Monetar Ndërkombëtar (FMN), huazimet nga Banka Botërore (BB), Banka Gjermane për Zhvillim (KfW), UniCredit Banka e Austrisë, dhe kreditorë të tjerë me pjesëmarrje të vogël. Përfshijë programet me FMN, të gjitha huazimet e tjera janë të lidhura më financimin e projekteve specifike në sektorë të ndryshëm. Borxhi i brendshëm përbëhet nga instrumente me afat maturimi nga 1 deri në 10 vite. Për

shkak të kushteve të favorshme për huazim, në periudhën afatmesme, Qeveria synon të orientohet lehtësisht drejt huamarrjes ndërkombëtare. Për më tepër, Ministria e Financave synon të zhvillojë më tej tregun e brendshëm të Letrave me Vlerë duke stimuluar dhe përkrahur zgjerimin e bazës së investitorëve, dhe nxitur tregun sekondar të Letrave me Vlerë. Zgjerimi i bazës së investitorëve planifikohet të bëhet përmes emetimit të instrumenteve të reja të borxhit të cilat në disa raste do të targetojnë grupe të reja në treg me potencial të madh investues. Zhvillimi i tregut sekondar do të përkrahët me rregullime të nevojshme ligjore e infrastrukture, si dhe fuqizimin dhe dinamizmin e transaksioneve përmes marrëveshjeve për ri-blerje REPO.

Sa u përket **politikave fiskale**, të ardhurat nga buxheti deri në shtator 2019 kanë qenë 1,379.34 milionë euro. Ky trend pozitiv i të ardhurave në krahasim me vitin e kaluar pritet të vazhdojë në periudhën e ardhshme si rezultat i aktiviteteve që reflektohen në tregues të tjerë si rritja ekonomike, rritja e performancës së sektorit privat dhe aktivitetet e ndërmarrja në reduktimin e hendekut tatimor dhe përmirësimin e mëtejshëm të mjedisit të biznesit. Ndërsa, shpenzimet buxhetore, përfshirë pagesat e interesit kanë qenë 1,365.08 milionë euro më 2019. Bilanci buxhetor dhe bilanci bankar kanë vazhduar të qëndrojnë brenda rregullave fiskale, ku deficitit buxhetor ishte më pak se 2% e BPV-së dhe bilanci bankar ishte jo më pak se 4.5% e BPV-së. Qeveria duhet të përkujdeset që shpenzimet kapitale të planifikohen, ekzekutohen, dhe monitorohen në përputhje me Ligjin për Barazi Gjinore, sipas të cilit gratë dhe burrat duhet të marrin pjesë në mënyrë të barabartë në planifikimin dhe ekzekutimin e projekteve kapitale. Ndarja në planifikim dhe ekzekutim të barabartë të projekteve, ofron zhvillimin të barabartë dhe të qëndrueshëm.

Ndikimi i pandemisë Covid-19 në ekonominë e Kosovës

Në një periudhë relativisht të shkurtër, situata dhe perspektiva ekonomike në Kosovë ka ndryshuar në mënyrë dramatike si pasojë e ndikimit të pandemisë në të gjitha sferat e ekonomisë, në disa më shumë e në disa më pak. Masat apo vendimet e ndërmarrja nga qeveria pas paraqitjes së rasteve të para (kufizimi i lëvizjes dhe udhëtimit të njerëzve, ndalimi i veprimtarisë për një sërë aktiviteteve afariste, mbyllja e shkollave, etj.) me qëllim parandalimin e përhapjes së mëtejshme të Covid-19, kanë pasur ndikim të ndjeshëm negativ në indikatorët kryesorë ekonomikë.

Më 30 mars 2020, Qeveria e Republikës së Kosovës miratoi Vendimin për Pakon Emergjente Fiskale, e cila kishte për qëllim të adresojë problemet ekonomike-sociale të shkaktuara nga pandemia Covid-19. Kjo pako konsistonte me gjithsej 15 masa, të cilat kishin si qëllim ndihmesën e menjëhershme të qytetarëve apo të atyre bizneseve që janë dëmtuar më së shumti nga kufizimet e vendosura nga qeveria në lidhje me kufizimin e ushtrimit të aktivitetit ekonomik për disa sektorë dhe të lëvizjes së qytetarëve. Synimi i këtyre masave nuk ishte kompensimi i të gjitha efekteve negative por orientohet drejt minimizimit të dëmeve të shkaktuara nga kjo situatë emergjente e shëndetit publik. Kjo pako kishte vlerë 180 milionë Euro që përbën rreth 2.4% të BPV-së.

Edhe pse në qershor 2020 janë liruar masat kufizuese, vlerësimi i ndikimit të pandemisë në ekonominë e Kosovës vazhdon të jetë sfidues pasi që ekzistojnë një sërë pasigurish të mëdha në lidhje me zhvillimet në ekonominë e jashtme dhe veçanërisht në vendet fqinje; stimujve fiskalë që ndërmerren nga autoritetet përkatëse (siç është rasti i Pakos Emergjente Fiskale dhe Programit të Rimëkëmbjes Ekonomike); dhe rikthimi i masave kufizuese në rast të një vale të dytë të infektiveve.

Masat e ndërmarrja deri tani në Kosovë për të kufizuar përhapjen e virusit Covid-19 priten të kenë ndikim të dyfishtë në ekonominë e Kosovës. Nga njëra anë, ndalimi i përkohshëm i aktivitetit afarist për disa sektorë ka çuar në uljen e ofertës së mallrave dhe shërbimeve në treg. Nga ana tjetër, karantinimi dhe kufizimi i qarkullimit në ekonomitë e jashtme do të ulë kërkesën në ekonomi nëpërmjet kanaleve të remitencave apo të udhëtimit në Kosovë. Gjithashtu, situata e ngjashme në Kosovë pritet të ndikojë në kërkesë më të ulët për mallra dhe shërbime, në të ardhura më të ulëta dhe në investime më të ulëta nga ana e sektorit privat.

Në kushtet e një ambienti që karakterizohet me pasiguri, është mjaft e vështirë të kuantifikosh impaktin e këtyre masave në situatën ekonomike, edhe pse është e qartë që ato do të çojnë në një kontraktim të ndjeshëm të prodhimit, shpenzimeve të ekonomive familjare, investimit të korporatave dhe tregtisë ndërkombëtare. Duke marrë parasysh të gjitha këto, rritja ekonomike reale për vitin 2020 është parashikuar të jetë në vlera negative, rreth -3%, me goditjen më të madhe të reflektuar në tremujorin e dytë dhe të tretë, për t'u ndjekur nga një rimëkëmbje graduale në tremujorin e katërt të vitit. Një prej kanaleve kryesore të transmetimit të kësaj krize pandemie janë dërgesat e emigrantëve, të cilat historikisht kanë përbërë një nga burimet kryesore të financimit të jashtëm në Kosovë (mbi 10% e BPV-së).

Gjatë vitit 2020, remitencat priten të bien ndjeshëm, me mbi 12% krahasuar me vitin e kaluar si rezultat i pritjeve për përkeqësim të konsiderueshëm të situatës ekonomike në vendet ku ndodhen emigrantët e Kosovës. Investimet e huaja direkte, të cilat kryesisht janë të përqendruara në sektorin e patundshmërisë (mbi 80%) priten të jenë në nivele afër zeros gjatë tremujorit të dytë të 2020-ës, e cila më tej do të reflektohet edhe në përkeqësimin e sektorit të ndërtimit në ekonominë e Kosovës. Kreditimi bankar gjithashtu gjatë tremujorit të dytë pritet të reduktohet në nivele shumë të ulëta si rezultat i kërkesës nga ana e individëve apo bizneseve por edhe si rezultat i shtrëngimit të ofertës nga ana e bankave, në kushtet e rritjes së pasigurisë që rrjedhimisht reflektohet në rritje të rrezikut të aftësisë paguese të kredimarrësve. Punësimi në sektorin privat pritet të përkeqësohet si rezultat i humbjes së vendeve të punës, veçanërisht në ata sektorë që janë të ndikuar direkt nga kjo krizë (sektori i shërbimeve; i tregtisë me pakicë, transportit etj).

Të gjithë faktorët e përmendur më lartë kombinuar me rritjen e pasigurisë në vend pritet të ndikojnë në një rënie të ndjeshme në konsumin dhe investimin privat, që vlerësohen të shënojnë një rënie vjetore reale me rreth -1.8% dhe -14.1%, respektivisht. Eksporti i shërbimeve, i cili karakterizohet nga një komponent i lartë i udhëtimeve, pritet të shënojë rënie të konsiderueshme në tremujorin e dytë të 2020-ës si rezultat i kufizimeve strikte mbi udhëtimin. Ngjashëm do të jetë edhe ecuria e importit të shërbimeve. Gjatë gjithë vitit 2020, eksporti dhe importi i shërbimeve, në terma realë, do të shënojnë një rënie vjetore prej më shumë se 9%, ndërsa në vitet pasuese ecuria e tyre do të jetë në linjë me trendin historik. Eksporti i mallrave do të ndikohet negativisht (rënie vjetore reale prej 5.9%) kryesisht si rezultat i rënies së kërkesës në ekonomitë e jashtme por edhe çmimeve të ulëta që po karakterizojnë tregjet ndërkombëtare (veçanërisht çmimi i nikelit në mars dhe prill). Importi i mallrave do të bie ndjeshëm (me rreth -9.5% krahasuar me vitin e kaluar – në terma realë) duke qenë në linjë me ngadalësimin në konsumin privat, investimet private dhe ekzekutimin e ngadalë të shpenzimeve publike. Investimi publik pritet të shënojë rënie krahasuar me vitin e kaluar si rezultat i situatës së krijuar nga Covid-19, e cila ka kërkuar krijimin e një hapësire fiskale për të akomoduar shpenzimet e nevojshme dhe esenciale në këtë situatë, siç është rasti i Pakos Emergjente Fiskale. Si rrjedhojë e kësaj të fundit, shpenzimet rrjedhëse të qeverisë priten të shënojnë rritje, e cila kryesisht i atribuohet rritjes së kategorisë “subvencione dhe transfere”, që do të çojë në rritjen e konsumit publik me rreth 2% (në terma realë).

Indeksi i Çmimeve të Konsumit pritet të luhet rreth nivelit 10% gjatë vitit 2020, duke qëndruar ndjeshëm më poshtë se niveli i shënuar në vitin 2019 (2.7%). Presionet inflacioniste në kategorinë e “ushqimeve dhe pijeve alkoolike” që mund të vijnë nga shtrembërimet në zinxhirin ushqimor pritet të dominohen nga presionet disinflacioniste që mund të vijnë nga heqja e tarifës 100% ndaj produkteve të Serbisë dhe të Bosnjës e Hercegovinës dhe nga rënia drastike e çmimeve të mallrave bazike (nafta, metale bazë, etj.) në tregjet ndërkombëtare.

Parashikimet makroekonomike për periudhën 2020-2022

Gjatë vitit 2021, ekonomia e Kosovës pritet të rritet me një normë reale mbi trendin e vet historik, me rreth 5.4%, ndërsa, në vitin 2022 rritja ekonomike do të luhet rreth nivelit prej 4.6%. Remitencat priten të

vazhdojnë me një ecuri rënëse edhe në vitin 2021, marrë parasysh reagimin me vonesë kohore të remitencave ndaj zhvillimeve ekonomike; ndërkohë që në 2022 ecuria e tyre pritet të stabilizohet.

Në anën tjetër, në vitin 2021, konsumi dhe investimi privat do të përshpejtohet ndjeshëm, duke shënuar norma rritjeje reale mbi nivelin e tyre historik, për t'u stabilizuar në vitin 2022. Në vitin 2021 ecuria e eksportit dhe importit të mallrave do të përmirësohet ndjeshëm, duke shënuar një rritje vjetore reale prej 6.8% dhe 11.1%, respektivisht.

Ndërkohë, duke filluar prej fundit të vitit 2020 dhe vitin pasardhës, inflacioni pritet të ndjekë një ecuri rritëse në linjë me gjallërimin e ekonomisë dhe rikthimit të çmimeve në tregjet e huaja drejt niveleve të tyre historike. Në periudhën 2021- 2022, inflacioni pritet të luhatet rreth nivelit 2%.

Funksionimi i tregut të produkteve

Mjedisi afarist

Në maj 2018 ka hyrë në fuqi Ligji nr. 06/L-016 për Shoqëritë Tregtare i cili ka për qëllim përcaktimin e llojeve të shoqërive tregtare përmes së cilave mund të zhvillohen veprimtaritë ekonomike në Kosovë; subjekteve të tjera që kërkohet të regjistrohen në Agjencinë për Regjistrimin e Bizneseve të Kosovës; organizimit, kompetencave dhe funksioneve të Agjencisë për Regjistrimin e Bizneseve të Kosovës; kërkesave, kushteve dhe procedurave të regjistrimit dhe çregjistrimit, për secilin lloj të shoqërive tregtare; organizimit të shoqërive tregtare; dhe të drejtave dhe detyrimeve të aksionarëve, përfaqësuesve të autorizuar, pronarëve, drejtorëve, menaxherëve, dhe palëve të treta në lidhje me Shoqëritë Tregtare.

Sa i përket **kornizës institucionale**, institucioni bartës për këtë është Agjencia për Regjistrimin e Bizneseve të Kosovës (ARBK) në Ministrinë e Tregtisë dhe Industrisë. Ajo kryen regjistrimin e të gjitha organizatave të biznesit vendore dhe të huaja në përputhje me Ligjin nr. 06/L-016 për Shoqëritë Tregtare. ARBK siguron informacion dhe bashkëpunon me Zyrën e Statistikave, Administratën Tatimore, Doganat, Shërbimin Policor dhe agjencive të tjera. Më tej, ajo regjistron të gjitha bizneset e reja, modifikimet e të dhënave të bizneseve, mbylljen e bizneseve, lëshimin e certifikatës së regjistrimit me numër fiskal, certifikatën e tatimit mbi vlerën e shtuar, certifikatën e import-eksportit, dhe ofron informata e formularë falas.

Lidhur me **kapacitetet administrative** të ARBK-së, agjencia përbëhet nga drejtoria për çështje administrative dhe regjistrimit të biznesit dhe 3 sektorë (aprovuesit, përpunimi i të dhënave dhe kolaterali). Përveç kësaj, ajo ka hapur 29 qendra komunale afariste one stop shop.

Sa u përket politikave dhe reformave, Kosova ka bërë përparim në lehtësimin e fillimit të një biznesi dhe lehtësimin e ofrimit të shërbimeve përmes konceptit one stop shop. Procedurat për hapjen e biznesit janë thjeshtësuar dhe shkurtuar dhe kjo mund të bëhet në cilëndo qendër komunale të ARBK-së varësisht nga lokacioni i shtrimit të aktivitetit të entitetit aplikues. Për bizneset individuale dhe ortakëritë, regjistrimi bëhet brenda 1 (një) dite. Ndërsa për shoqëritë aksionare dhe ato me përgjegjësi të kufizuar regjistrimi bëhet brenda 2-3 ditëve. Kjo evidentohet edhe në Raportin e fundit të 'Të Bërit Biznes 2019' të Bankës Botërore ku Kosova ka pasur përparim sa i përket nisjes së biznesit duke u ranguar në pozitën e 12.⁹

Në vlerësimin e përgjithshëm të 'Të Bërit Biznes 2019', Kosova ka pasur një përmirësim në rangim duke shënuar 71 pikë në vitin 2019, ndërsa pritet të shënojë 73.2 pikë në vitin 2020. Sa i përket *pagesës së taksave* Kosova është në vendin e 48, ndërsa për *tregti ndërkufitare* në vendin e 31. Sidoqoftë, vështirësitë kryesore për bizneset mbetet qasja në financa, në veçanti për bizneset e udhëhequra nga gratë, zgjidhjet efektive të kontesteve në sistemin gjyqësor, furnizimi me energji elektrike dhe zbatimi i kontratave. Një nga çështjet që pengon zhvillimin e biznesit është edhe shkalla e joformalitetit në ekonomi.

---

⁹ Rangimet e Bankës Botërore për të Bërit Biznes, <https://www.doingbusiness.org/en/rankings>.

Rregullat ligjore që rregullojnë mjedisin afarist

Mjedisi afarist, sistemi gjyqësor dhe kapacitetet administrative

Sistemi gjyqësor është faktor shumë i rëndësishëm për zhvillimin ekonomik të vendit dhe luan rol kyç në lehtësimin e investimeve, mbrojtjen adekuate të të drejtave kontraktuale të bizneseve dhe rritjen e sektorit privat. Ky sistem është i rregulluar me Kushtetutën e Republikës së Kosovës, Ligjin për gjykatat, Ligjin për Këshillin Gjyqësor të Kosovës. Ligji për gjykatat ka përcaktuar 7 gjykata Themelore të shkallës së parë në territorin e Republikës së Kosovës. Gjykata Themelore janë të ndara në rajone dhe atë si vijon: Gjykata Themelore e Prishtinës, Gjykata Themelore e Gjilanit, Gjykata Themelore e Prizrenit, Gjykata Themelore në Gjakovë, Gjykata Themelore e Pejës, Gjykata Themelore e Ferizajt, dhe Gjykata Themelore e Mitrovicës.

Organizimin e Brendshëm të Gjykatës Themelore ligji për gjykatat ka përcaktuar si në vijim:

- Departamenti për Çështjet Ekonomike që vepron në Gjykatën Themelore në Prishtinës, për gjithë territorin e Republikës së Kosovës;
- Departamenti për Çështjet Administrative që vepron në Gjykatën Themelore në Prishtinës, për gjithë territorin e Republikës së Kosovës;
- Departamenti për Krimet e Rënda që vepron në selinë e secilës Gjykatë Themelore;
- Departamenti i Përgjithshëm që vepron në selinë e secilës Gjykatë Themelore, si dhe në secilën degë të Gjykatës Themelore;
- Departamenti për të Mitur, që vepron në kuadër të gjykatave themelore.

Ligji për gjykata ka përcaktuar Gjykatën e Apelit si gjykatë e shkallës së dytë, me juridiksion territorial në gjithë Republikën e Kosovës e cila ka në strukturën e saj organizative edhe Departamentin për Çështje Ekonomike. Gjykata Supreme e Kosovës është instanca më e lartë gjyqësore në Kosovë. Gjykata Supreme përfshin kolegjin e apelit të Agjencisë Kosovare të Pronës si dhe Dhomën e Posaçme të Gjykatës Supreme. Sa i përket të **drejtës së pronës**, neni 119, pika 1 e Kushtetutës së Republikës së Kosovës siguron një mjedis të favorshëm ligjor për ekonominë e tregut, lirinë e aktiviteteve ekonomike dhe sigurinë e pronës publike dhe private. Me këtë, forma e pronës publike dhe pronës private njihet si kategori kushtetuese. Me Kushtetutë garantohet e drejta e pronësisë, dhe ofrohen garanci të cilat përjashtojnë mundësinë e privimit në mënyrë arbitrare nga prona. Pasi që llojet e pronës janë përcaktuar me Kushtetutë, rregullimi i përmbajtjes së tyre i delegohet legjislativit. Legjislativi ka nxjerrë Ligjin nr. 03/L-154 për Pronësinë dhe të Drejtat e tjera Sendore, i cili rregullon krijimin, përmbajtjen, bartjen, mbrojtjen dhe shuarjen e të drejtave sendore si dhe rregullon pronësinë dhe të drejtat sendore të kufizuara si posedimin, të drejtat sendore të sigurimit si dhe të drejtat sendore të shfrytëzimit, ndërsa ende nuk ka një ligj që rregullon pronën publike në përgjithësi. Hulumtime të ndryshme tregojnë që gratë dhe vajzat kanë qasje më të kufizuara në pronë.

Qeveria e Kosovës me qëllim të përmirësimit të kornizës politikave për të drejtat pronësore, në dhjetor 2016 ka miratuar Strategjinë Kombëtare për të Drejtat Pronësore e cila përcakton vizionin strategjik për sigurimin e të drejtave. Aspektet kryesore të strategjisë kanë të bëjnë me përmirësimin e kornizës ligjore me qëllim të thjeshtësimit dhe lehtësimit të procedurave dhe krijimit të parakushteve për zhvillim të qëndrueshëm ekonomik.

Më 2018 është miratuar ligji për trashëgiminë dhe noterinë. Gjithashtu, në nëntor 2019 është miratuar UA nr. 10/19 për matjet kadastrale për regjistrim në kadastrë, UA nr. 09/19 për ndarjen e zonave kadastrale. Me qëllim të thjeshtësimit të procedurave të regjistrimit dhe uljes së kostos përkatëse, më 2019 është miratuar UA nr. 08/2019 për tarifatat e produkteve dhe shërbimeve të agjencisë kadastrale të Kosovës.

Krijimi i një sistemi efektiv dhe të barabartë të përcaktimit të të drejtave pronësore krijon siguri ligjore për investitorët dhe rrjedhimisht rrit mundësitë për investime, ndërsa kjo u krijon shtetasve më shumë mundësi për të përdorur pronën si kolateral dhe për këtë arsye përmirëson qasjen në financa, dhe kontribuon në pavarësimin financiar të grave në Kosovë. Në përgjithësi, ndikimi përfshin gjithashtu

përmirësimin e indikatorëve të Bankës Botërore për mjedisin afarist, sikurse: ulja e kostos së regjistrimit të pronës, ulja e numrit të përgjithshëm të procedurave me ligj për regjistrimin e pronës, numrin e ditëve që nevojitet për regjistrimin e pronës, përmirësimin e indeksit të administrimit të tokës (besueshmëria e infrastrukturës, transparenca e informatave, mbulimi gjeografik dhe zgjidhja e kontesteve mbi tokën).

Në kuadër të **reformës së sistemit të drejtësisë**, për të siguruar pavarësinë, paanshmërinë, transparencën, dhe për të ngritur efikasitetin e gjyqësorit, Qeveria e Kosovës miratoi katër ligjet e pakos së gjyqësorit (Ligjin për amendamentimin e Ligjit për Gjykatat, Ligji për amendamentimin e Ligjit për Prokurorin e Shtetit, Ligji për amendamentimin e Ligjit për Këshillin Prokurorial, Ligji për amendamentimin e Ligjit për Këshillin Gjyqësor). Edhe në Programin për Reforma në Ekonomi 2020-2022 është planifikuar themelimi dhe funksionalizimi i Gjykatës Komerciale, ku qëllimi kryesor është rritja e efikasitetit në zgjedhjen e kontesteve komerciale, si adresë e vetme për zgjidhjen e të gjitha kontesteve komerciale të bizneseve dhe investitorëve të huaj.

Korniza ligjore për **fushën e ndërmjetësimit** rregullohet me *Ligjin nr. 06/L-009 për ndërmjetësim*. Praktika e deritanishme e zbatimit të formave alternative të zgjidhjes së mosmarrëveshjeve ka rezultuar shumë i mirë. Mirëpo, nga analizat dhe rekomandimet e sugjeruara në praktikë është konkluduar se duhet të ketë një koordinim më të mirë në mes të qendrës së ndërmjetësimit si dhe Gjykatës apo Prokurorisë dhe të sqarohet më tepër roli dhe rëndësia e qendrës së ndërmjetësimit, tarifat e administrimit të rastit të ndërmjetësuar në një qendër të ndërmjetësimit, dhe mbulimi i kostos financiare nga buxheti i Republikës së Kosovës.

Një ndër inovacionet e **procedurës përbarimore**, dhe e cila ndikon në zbatueshmërinë e vendimeve, është arritur me anë të ligjit nr. 05/L-118 për amendamentimin e ligjit nr. 04/L-139 për Procedurën Përbarimore, i cili zhvendosi përbarimin prej gjykatave tek përbaruesit privatë, të cilët emërohen nga Ministria e Drejtësisë (MD) për kryerjen e autorizimeve publike të besuara, në përjashtim të kompetencës për të vendosur në procedurën e përbarimit dhe të zbatojnë përbarimin në të gjitha çështjet nga e drejta familjare dhe kthimin e punëtorëve dhe shërbyesve civilë në punë dhe kompensimet e tjera.

Ndërsa sa i përket efikasitetit të **sistemit gjyqësor**, Këshilli Gjyqësor i Kosovës ka deleguar përgjegjësitë nga Sekretariati i Këshillit Gjyqësor në gjykata në fushat e personelit, financave, prokurimit dhe logjistikës me qëllimin e rritjes së efikasitetit të sistemit.

Agjencia Kosovare për Krahasim dhe Verifikim të Pronës (AKKVP) është themeluar me miratimin nga Kuvendi i Republikës së Kosovës, më 9 qershor 2016, të Ligjit 05/L-010 për Agjencinë Kosovare për Krahasim dhe Verifikim të Pronës, i cili ka hyrë në fuqi në nëntor 2016. AKKVP është agjenci e pavarur e themeluar sipas nenit 142 të Kushtetutës, me mandat të pranojë, krahasojë dhe përmes Komisionit për Verifikim dhe Vendosije për Prona (KVVP) të zgjidhë dallimet dhe papajtueshmëritë në mes të dokumenteve kadastrale origjinale të para qershorit 1999, të cilat janë marrë nga Kosova nga autoritetet serbe dhe të dokumenteve kadastrale aktuale në Republikën e Kosovës, për pronën private, pronën private komerciale dhe pronën private të bashkësive fetare.

Me themelimin e AKKVP, Agjencisë Kosovare të Pronës (AKP) ka pushuar së ekzistuari. Sipas Ligjit për AKKVP, përveç mandatit të ri të dhënë asaj do t'i barten të gjitha kompetencat e AKP, si dhe buxheti, obligimet kontraktuale dhe asetet fizike. Pasi që sipas Ligjit AKKVP ka trashëguar mandatin e AKP-së, ajo ka për mandat që përmes Komisionit për Kërkesa Pronësore (KKP) të zgjidh kërkesat e pronësisë dhe kërkesat lidhur me të drejtat mbi shfrytëzimin (me të drejtë ankese në Gjykatën Supreme të Kosovës) lidhur me pronën e paluajtshme private, përfshirë pronën bujqësore dhe komerciale (kërkesa këto të lidhura me luftën në Kosovë, përfshirë rrethanat që drejtpërsëdrejti janë të ndërlidhura me të ose janë pasojë e saj në periudhën ndërmjet 27 shkurtit 1998 dhe 20 qershorit 1999), e të cilat më herët janë dorëzuar në AKP. Mandati i trashëguar nga AKP përfshin edhe autoritetin ekzekutiv të zbatimit të

vendimeve të AKP-së dhe në këtë pikëpamje, përveç vendosjes, AKKVP do të ketë në mandatin e saj edhe autoritetin ekzekutiv të zbatimit të vendimeve të AKP dhe Drejtorisë për Çështje Pronësore dhe Banesore.

Sfidat kryesore të sistemit gjyqësor në Kosovë bazuar edhe në raportet ndërkombëtare përfshirë Raportin për Vendin konsistojnë në zbatimin efektiv të kornizës gjyqësore, forcimin e kapaciteteve për funksionim efektiv dhe zgjidhjen e numrit të madh të lëndëve të grumbulluara. Kjo do të kontribuonte në përmirësimin e ambientit për të bërë biznes.

Sa i përket **të drejtës së regjistrimit të pronës përmes sistemit kadastral**, regjistri i të drejtave të pronës së paluajtshme rregullohet me legjislacionin e mëposhtëm:

- Ligji mbi Hipotekat nr. 2002/4;
- Ligji mbi Themelimin e Regjistrimit të të Drejtave mbi Pronën e Paluajtshme nr. 2002/5;
- Ligji për Kadastrën nr. 04/L-013;
- Ligji nr. 04/L-009 për amendamentimin e Ligjit 2002/5 për themelimin e regjistrimit të të drejtave të pronës së paluajtshme;
- Ligji nr. 04/L-071 për sistemin e adresave;
- Ligji mbi Plotësimet dhe ndryshimet e Ligjit të RDPP 2003/13.

Sipas Ligjit për Barazi Gjinore, kjo rregullativë duhet të sigurojë që të gjitha të dhënat e sistemit kadastral duhet të jenë të ndara sipas gjinisë.

Ndërsa legjislacioni zbatues përbëhet nga rreth 15 UA. Të drejtat pronësore regjistrohen duke u mbështetur në dispozitat e Ligjit nr. 04/L-009 për Regjistrin e të drejtave të pronës së paluajtshme, sipas të cilit regjistrohen në bazë të:

- Vendimit të plotfuqishëm të gjykatës;
- Vendimit të organit administrativ shtetëror;
- Kontratës për bartjen e së drejtës së pronës së paluajtshme të vërtetuar nga organi kompetentë;
- Vendimit apo kontratës për privatizim të lëshuara nga Agjencia kosovare e privatizimit;
- Vendimit të Komisionit për rindërtimin e kadastrës;
- Vendimit të Komisionit për rregullimin e tokave; dhe
- Dokumentit tjetër që me ligje të veçanta parashihet regjistrimi i të drejtave pronësore.

Regjistri i kadastrave mbahet në formë elektronike në nivel vendi, ndërsa i gjithë dokumentacioni kadastral mbahet në nivel të komunave si dhe shërbimet qytetarëve iu ofron në afërsi me vendbanimin d. m. th. në secilën komunë.

Të drejtat e pronave të paluajtshme përfshijnë pronësinë, hipotekat, servitutet, të drejtat e shfrytëzimit të pronave komunale, publike, shoqërore dhe pronave shtetërore; dhe barrët dhe ngarkesat pronësore.

Agjencia Kadastrale Kosovës (AKK) është institucion publik për regjistrimin, mbajtjen dhe përditësimin e të drejtave të pronarëve mbi pronën e paluajtshme. Agjencia është autoriteti qendror për mirëmbajtjen e bazës së të dhënave kadastrale, për mirëmbajtjen e regjistrave pronësorë, për hartografi dhe për GIS. Gjithashtu është autoriteti qendror për infrastrukturën e të dhënave gjeohapësinore. Ajo është përgjegjëse për certifikimin e personave në Zyrat Komunale Kadastrale dhe licencimin e kompanive e gjeodetëve për kryerjen e matjeve kadastrale. Organizimi është në nivel vendi dhe disa të drejta e detyrime janë të deleguara, sipas ligjit për kadastrë, në nivel lokal, përkatësisht në Zyrat Komunale Kadastrale. Aktivitetet e tyre janë të lidhura dhe pasqyrohen në bazën qendrore të të dhënave të Agjencisë.

Me ndihmën e qeverisë Norvegjeze është ndërtuar gjeoportali – një ueb-portal i cili paraqet informata gjeografike nga burime të ndryshme në mënyrë të unifikuar. Qëllimi kryesor i tij është ofrimi i

shërbimeve online duke mundësuar qasje në të dhëna hapësinore për të interesuarit. Këto zhvillime të sistemit kadastral kontribuojnë në lehtësimin e ambientit afarist duke ofruar shërbime më të mira për regjistrimin dhe menaxhimin e pronës, planifikimin hapësinor, ndihmë në sistemin tatimor dhe në dizajnimin e politikave publike në shumë fusha. Gjithashtu kjo do t'i mundësojë sistemit gjyqësor zbatim më efikas të parimit të ligjshmërisë dhe të drejtave pronësore.

Për të rritur kapacitetet dhe menaxhimin efektiv të institucioneve publike të sistemit kadastral, do të bëhet organizimi vertikal i sistemit. Kjo e bën më të lehtë të menaxhohet sistemi i kadastrës të pronës së paluajtshme si dhe stafi i cili bënë regjistrimin, mbajtjen dhe përditësimin e të dhënave, përfshirë këtu edhe ndarjen e të dhënave sipas gjinisë, pasi që do të organizohet nga një qendër.

Regjistrimi i të drejtave pronësore bëhet në Zyrat Komunale Kadastrale (ZKK) e cila evidencë monitorohet në bazë ditore, ndërsa publikohet çdo ditë ueb faqe te AKK-së.¹⁰ Afati ligjor për aplikimin tek zyrat kadastrave për transaksionet e shitblerjes, trashëgimisë, pengut është 30 ditë. Por bazuar në të dhënat e fundit të zyrate kadastrave ky proces kryhet mesatarisht për 10 ditë.

Kosova renditet në vendin e 37-të për regjistrimin e pronës në Raportin e Bankës Botërore “Të Bërit Biznes” 2019¹¹. Koha që kërkohet për regjistrim të pronës së paluajtshme është 32 ditë (sipas Raportit Të Bërit Biznes 2019 të Bankës Botërore). Ndërsa kërkohen vetëm 6 procedura për regjistrim të pronës, dallim relativisht jo i madh në krahasim me numrin e procedurave në gjithë rajonin e Evropës dhe Azisë Qendrore.

Liberalizimi i çmimeve

Ligji nr. 05/L-184 për Rregullatorin e **Energjisë** përcakton funksionet dhe detyrat e Zyrës së Rregullatorit për Energji, përfshirë kushtet për dhënien e licencave për kryerjen e aktiviteteve e certifikimin e aktiviteteve të operatorëve të transmisionit të energjisë, procedurat për dhënien e autorizimeve për ndërtimin e kapaciteteve të reja prodhuese, krijimin dhe funksionimin efikas të tregjeve konkurruese të energjisë, mbrojtjen e konsumatorit, si dhe kriteret për rregullimin e tarifave dhe kushtet për furnizim me energji. Sipas këtij ligji, rregullatori ka autoritetin dhe përgjegjësinë të miratojë metodologjitë tarifore të përgatitura nga KOSTT dhe Operatori i Sistemit të Shpërndarjes për tarifën e vendosura për shërbimet e tyre të rregulluara të energjisë dhe të sigurojë që të jenë proporcionale dhe të zbatohen në mënyrë jodiskriminuese. Tarifat për konsumatorin fundor do të reflektojnë plotësisht koston nga ndërmarrja e energjisë.

Sa u përket **tarifave të shërbimeve publike të ujit dhe kanalizimit**, bazuar në Ligjin 05/L-042, tarifën vendosen nga rregullatori i ujit dhe mbeturinave bazuar në kërkesën dhe fizibilitetin e ofrimit të shërbimeve të ujit dhe mbeturinave si dhe duke marrë parasysh qëndrueshmërinë e çmimeve nga perspektiva e konsumatorëve. Ligji nr. 05/L-042 për Rregullimin e Shërbimeve të Ujit është hartuar për këtë fushë dhe është miratuar nga Kuvendi i Kosovës, i publikuar më 14 janar 2016. Metodologjia për caktimin e tarifave është e rregulluar me Rregullën për Caktimin e Tarifave për Shërbimet e Ujësjetësimit dhe Kanalizimit dhe Furnizimit me shumicë (R-02/U&K).

ZRRUK aplikon tarifa tri-vjeçare të cilat mund të rikonfigurohen nëse e nevojshme. Rregullatori monitoron eficiencën operationale dhe financiare për të siguruar që tarifën përmbushin standardet relevante të ofrimit të këtyre shërbimeve. Rregullatori ka hartuar Kartën e Konsumatorëve që parashih zhvillimin e marrëdhënieve kontraktuale ligjore midis ofruesve të shërbimeve dhe konsumatorëve gra dhe burra. Pra, Karta vendos obligimet dhe të drejtat ligjore të pjesëmarrësve. Për të siguruar cilësinë e ujit, rregullativa obligon secilin ofrues të shërbimeve që të jetë i pajisur me laborator testues për kontrollin e kualitetit të ujit.

¹⁰ Të dhënat e përditësuar gjenden në: <http://akk-statistics.rks-gov.net/>

¹¹ <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/kosovo/#registering-property>.

Në bazë të Ligjit nr. 04/L-109 për **Komunikime Elektronike (LKE)**, ARKEP ka të drejtë që t'u imponojë ndërmarrjeve me fuqi të ndjeshme në treg detyrimin për kontrollimin e çmimeve dhe llogaritjen e kostos sipas dispozitave të nenit 35 të ligjit. Sipas nenit 40, rregullatori mund t'u imponojë ndërmarrjeve me fuqi të ndjeshme në treg (FNT) detyrimin për mbulimin e kostove dhe kontrollimin e çmimeve, përfshirë detyrimet për çmimet e bazuara në kosto dhe detyrimet lidhur me sistemet e llogaritjes së kostos, për ofrimin e llojeve specifike të interkonjeksionit dhe/ose qasjes, në situatë kur një analizë e tregut tregon mungesë të konkurrencës efektive që do të thotë që operatori përkatës mban çmimet në një nivel tepër të lartë, ose mund të zbatojë një ngjeshje të çmimeve, në dëm të shfrytëzuesve fundor. Në rast të zgjidhjes së mosmarrëveshjeve në mes të operatorëve lidhur me interkonjeksion, gjatë zgjidhjes së mosmarrëveshjes rregullatori vendos edhe për çmimet e interkonjeksionit.

Sipas Ligjit nr. 06/L-038 për **Shërbimet Postare**, të miratuar në janar 2019, ai harton dhe miraton kushtet dhe termat e përgjithshëm të ofrimit të shërbimit universal postar si dhe rregullon dhe miraton tarifën e shërbimit universal postar dhe shërbimeve të tjera specifike, të përcaktuara me këtë ligj.

Sipas Ligjit nr. 04/L-063, NP Trainkos Sh. A. ka opsionin e **caktimit të tarifave për hekurudhat e Kosovës**.

Në **pushën e arsimit**, tarifën e institucioneve private të arsimit caktohen lirshëm nga ato institucione të ofrimit të shërbimeve të edukimit. Ndërsa sipas Ligjit për Arsimin e Lartë, Ministria e Arsimit dhe Shkencës (MASH), përmes legjislacionit sekondar cakton tarifën maksimale që duhet paguar për studentët në institucionet publike. Niveli i pagesës caktohet varësisht nga statusi rezidencial i studentit (Kosovë apo jashtë Kosovës), natyra dhe kostoja e programit të studimeve. Tarifën e arsimit të lartë përfshijnë tarifën e pranimit, pagesën vjetore, tarifën e ri-hyrjes në provime dhe pagesën për kartën studentore. Këto tarifa aprovohen nga institucionet përkatëse të arsimit dhe konfirmohen nga MASH.

Çmimet për **shërbimet shëndetësore** në sektorin privat caktohen dhe rregullohen me UA nr. 02/2019 - Rregullimi i Çmimit të Produkteve dhe Pajisjeve Medicinale, ndërsa çmimet e shërbimeve shëndetësore të ofruara nga sektori publik janë të uniforme për të gjithë Kosovën. Ato caktohen nga ia e Shëndetësisë (MSh) bazuar në analizën e kostos materiale dhe koston së punës. Rregullimi i çmimit të produkteve medicinale dhe caktimi i marzhave për produkte medicinale dhe pajisje medicinale bëhet nga Agjencia për Produkte dhe Pajisje Medicinale dhe Ministria e Shëndetësisë në bashkëpunim me institucionet e tjera të qeverisë bazuar në Ligjin nr. 2013/04-L-190 për Produktet dhe Pajisjet Medicinale.

Ndikimi i shtetit në tregun e produkteve

Aktualisht në Kosovë funksionojnë 17 Ndërmarrje Publike në pronësi shtetërore, në të cilat aksionar është Qeveria e Republikës së Kosovës. Ndërmarrja e Re Energjetike e Kosovës Sh. A. (NKEC) është themeluar me 24.05.2018 dhe është regjistruar si ndërmarrje publike qendrore, mirëpo kjo ndërmarrje nuk ka afarizëm operativ dhe financiar. Kurse Aeroporti i Gjakovës nga korriku 2019 si Ndërmarrje Publike siç ka qenë deri atëherë, ka kaluar në menaxhim dhe administrim të Ministrisë së Mbrojtjes dhe FSK-së.

Ndërsa ndërmarrja Trepça, me hyrjen në fuqi të Ligjit nr. 05/L -120 për Trepçën është shndërruar në "Trepça Sh. A. ", ku Qeveria e Republikës së Kosovës ka në pronësi 80% të aksioneve dhe 20% të aksioneve janë në pronësi të punëtorëve.

Në vitin 2019, NP-të që kanë përfituar nga ndarja buxhetore për subvencione dhe investime kapitale janë:

- Sektori i transportit (Trainkos dhe Infrakos) në vlerë 2,769,938 euro;
- Sektori i telekomunikacionit (Posta e Kosovës) në vlerë 720,000 euro;
- Sektori i ujit në vlerë 1,954,038 euro;
- Sektori i mbeturinave (KMDK) 414,060 euro;

- Sektori i Energjisë (NKEC) 115,000 euro;
- Aeroporti i Gjakovës 73,462 euro.

Gjithashtu, bazuar në Programin qeverisës 2020-2023, njëra ndër objektivat për arritjen e zhvillimit ekonomik gjithëpërfshirës dhe të qëndrueshëm është edhe përmes privatizimit të Ndërmarrjeve Publike. Privatizimi apo shitja e aksioneve në NP, sipas këtij programi, do të ndodh vetëm në momentet kur privatizimi apo shitja e aksioneve si proces do të maksimizonte vlerën e ndërmarrjes dhe përfitimeve tjera që ndërlidhen me procesin.

Sa i përket, **ndihmës shtetërore**, Ligji i ri nr. 05/L-100 për Ndhmën Shtetërore, miratuar më 2016, vendos bazën për zhvillimin e sistemit të ndihmës shtetërore, principet dhe procedurat për dhënien e saj. Ai vendos definicionet bazë, përfshirë atë të ndihmës shtetërore, mekanizmin e kornizën për kontrollin e ndihmës shtetërore, dhe bazën për themelimin e inventarit gjithëpërfshirës dhe sistemit të raportimit. Rregullat e acquis të kësaj fushe transpozohen përmes legjislacionit dytësor. Për më shumë rreth masave në këtë fushë, shihni Kapitullin 8 Politikat e Konkurrencës.

Privatizimi dhe ristrukturimi

Agjencia Kosovare e Privatizimit (AKP) është themeluar si një organ i pavarur publik i cili i ushtron funksionet dhe përgjegjësitë e saj me autonomi të plotë në bazë të Kuvendit të Kosovës sipas Ligjit nr. 04/L-034 për AKP-në, i cili është ndryshuar dhe plotësuar në maj 2018 me Ligjin nr. 06/L-023 mbi AKP-në me qëllim të lejimit të investimit të mjeteve të privatizimit në letrat me vlerë, me qëllim të rregullimit të trajtimit të “fondeve të mbetura”, trajtimit të “fondeve të përkohshme” si të hyra në Fondin e Konsoliduar të Republikës së Kosovës dhe rregullimit të proceseve operative të Agjencisë.

Mandati i AKP-së është administrimi, shitja, transferimi dhe/ose ekzekutimi i likuidimit të ndërmarrjeve shoqërore dhe asetëve të tyre. Për të përmbushur këtë mision, AKP mban dhe administron çdo ndërmarrje (sipas mandatit të saj), në mirëbesim dhe për të mirën e pronarëve dhe kreditorëve të tyre, dhe i shet ose likuidon ndërmarrjet dhe asetet në përputhje me ligjin. AKP është themeluar si trashëgimtare e Agjencisë së Mirëbesimit të Kosovës (AKM) dhe të gjitha asetet dhe detyrimet e kësaj të fundit janë transferuar si asete dhe detyrime të AKP-së.

Në përputhje me Ligjin nr. 04/L-034, privatizimi bëhet përmes dy metodave kryesore: Metodës së Spin Off-it dhe metodës së Likuidimit që ne e quajmë Shitje të Aseteve. Deri në shkurt 2020 janë shitur rreth 1,993 asete në vlerë prej rreth 745 milionë euro. Rezultatet financiare të fondeve në mirëbesim janë të përmbledhura në tabelën më poshtë.

Tabela 2.2. Përmbledhje e rezultateve financiare të fondeve në mirëbesim me 31 maj 2020

Përshkrimi	Shuma
Të hyrat nga shitjet	766,698,688
Të hyrat nga qiraja	40,312,665
Tarifa dhe konfiskimet për pjesëmarrjen në tenderët e shitjes	8,854,164
Interesi i fituar	34,844,700
Të hyrat e tjera	7,373,150
Kapitali themelor i Agjencisë	1,013,200
Gjithsej Pranimet	864,117,886
20% i punëtorëve transferuar në BSPK	139,355,643
Ofruesi i Shërbimeve Profesionale (Autoriteti i Likuidimit)	16,318,984
Mallra dhe shërbime	18,674,223
Shërbime publike	2,708,509
Tatimet	7,441,363
Vendimet e gjykatave/përmblyesve (depozita dhe taksa)	2,526,775
Transferimi i mjeteve 5% për mbulimin e aktiviteteve të AKP-së	45,777,947
Shpenzime të tjera	817,307
Pagesat ndaj kreditorëve të NSh-së	30,221,294
Fondet transferuar Buxhetit të Kosovës	326,719,004
Gjithsej Pagesat/Shpërndarjet	590,561,049
Gjendja bankare	273,556,837

Procesi i likuidimit

Deri në fund të vitit 2019 procesi i likuidimit ka filluar për 559 Ndërmarrje Shoqërore/ Asete. Deri më tani Bordi i Agjencisë ka miratuar 177 Raporte të shpërndarjes së parakohshme/përfundimtare për 177 ndërmarrje shoqërore në likuidim. Shuma e fondeve të miratuara nga Bordi Agjencisë deri me tani për shpërndarje të kreditorët e ligjshëm që nga fillimi i procesit të likuidimit ka arritur vlerën prej 30,705,379.64 eurosh. Nga këto shpërndarje deri më tani kanë përfituar rreth 14,000 kreditorë të ndryshëm. Nga 91,349 kërkesa kreditore të ndryshme të dorëzuara në Agjenci deri më tani Autoritetet e likuidimit kanë lëshuar 91,100 vendime për pretendues të ndryshëm. Dhoma e Posaçme e Gjykatës Supreme të Kosovës ka lëshuar aktvendime për lejimin e përmbylljes së procesit të likuidimit për 17 ndërmarrje shoqërore.

Agjencia Kosovare e Privatizimit (AKP) është organ përgjegjës për procesin e privatizimit, përfshirë këtu edhe shpërndarjen e 20% për ish punëtorët e ndërmarrjeve shoqërore. Nga fondet e 20% deri në prill 2019 Agjencia ka shpërndarë rreth 127 milionë euro, dhe nga këto shpërndarje kanë përfituar rreth 47 mijë punëtorë dhe ish punëtorë të ndërmarrjeve shoqërore. Ndërsa vetëm gjatë vitit 2018/2019 janë shpërndarë rreth 7 milionë euro për punëtorët e kualifikueshëm. Në ndërkohë, Agjencia është në proces të përgatitjes së dokumentacionit për shpërndarjen e fondeve të 20%-it për punëtorët e kualifikueshëm edhe për disa NSh të tjera, për çka punëtorët e këtyre NSh-ve dhe opinioni i gjerë do të informohen me kohë.

Funksionimi i tregut financiar

Kjo pjesë do të fokusohet kryesisht në stabilitetin dhe zhvillimin e sektorit financiar nga perspektiva e strukturës, madhësisë dhe efikasitetit të ndërmjetësimit financiar. Aspektet e natyrës legjislative dhe kërkesat që dalin nga MSA do të elaborohen më gjerësisht në kapitujt të tjerë relevantë si kapitulli për lëvizjen e lirë të kapitalit dhe ai për shërbimet financiare.

Autoriteti i vetëm mbikëqyrës e rregullativ i institucioneve financiare është Banka Qendrore e Republikës së Kosovës (BQK) e themeluar me Ligjin nr. 03/L-209 për Bankën Qendrore të Republikës së Kosovës. Objektivi parësor i BQK-së është nxitja dhe ruajtja e një sistemi të qëndrueshëm financiar, përfshirë një

sistem të sigurt dhe efikas të pagesave. Që nga themelimi i saj ka zhvilluar dhe zbatuar politika dhe praktika mbikëqyrëse të bazuara në standardet më të mira ndërkombëtare për rregullimin dhe mbikëqyrjen e institucioneve financiare në funksion të stabilitetit financiar në Kosovë, kryesisht të bazuara në Direktiva të BE-së dhe standardet e nxjerra nga mekanizmat ndërkombëtarë të njohur për përgatitjen dhe harmonizimin e standardeve në fushën e mbikëqyrjes së bankave, sigurimeve dhe pensioneve, siç janë BCBS, IAIS dhe IOPS.

Sistemi financiar përbëhet nga sektori bankar, me 10 banka komerciale, të cilat përbëjnë 65% të asetëve totale të sektorit financiar (8 me pronësi të huaj), sektori i sigurimeve me 13 kompani sigurimesh (7 me pronësi të huaj), fondet pensionale (2 fonde), ndihmësit financiarë (51), sektori mikro-financiar me 20 IMF (12 me pronësi të huaj) dhe tregu i letrave me vlerë. Sistemi financiar ka vazhduar të zgjerohet vazhdimisht gjatë vitit 2019 duke arritur shkallën e ndërmjetësimit financiar në 101.2% e BPV-së. Bankat janë ndërmjetësuesit kryesorë të sektorit financiar, pasuar nga fondet pensionale dhe sektori i sigurimeve.

Në kuadër të BQK-së, si përgjegjës ekskluziv për licencimin, rregullimin dhe mbikëqyrjen e institucioneve financiare, janë themeluar departamentet dhe divizionet përkatëse për mbikëqyrjen e institucioneve financiare, si në vijim: Departamenti për Mbikëqyrjen e Bankave, Departamenti për Mbikëqyrjen e Sigurimeve, Departamenti për Licencim dhe Standardizim, Divizioni për Mbikëqyrjen e Fondeve Pensionale dhe Tregut të Letrave me Vlerë dhe Divizioni për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Parandalimin e Financimit të Terrorizmit, të cilët janë të vendosura në pjesën e Mbikëqyrjes Financiare.

Zhvillimet në tregun financiar

Sistemi financiar i Kosovës vazhdoi të zgjerojë aktivitetet e tij në vitin 2019 me ritëm të përshpejtuar për shkak të zhvillimeve në sektorin bankar dhe të pensioneve. Totali i aktiveve të sistemit financiar në dhjetor 2019, pa përfshirë Bankën Qendrore të Republikës së Kosovës (BQK), shënoi një rritje vjetore prej 14.8% në krahasim me mesataren e dy viteve të fundit prej 8.3%; duke qëndruar në 7.25 miliardë euro (101.2% e BPV-së). Sektori bankar mbetet sektori mbizotërues me 65.6% të totalit të aktiveve të sektorit financiar, i ndjekur nga fondet e pensioneve dhe institucionet e mikrofinancave, me përkatësisht 27.3% dhe 4.2%.

Sipas të dhënave më të reja të BQK-së në prill të vitit 2020, sektori bankar vazhdon të mbetet kryesisht në pronësi të huaj (bankat e huaja zotërojnë 86.6% të totalit të aktiveve të sektorit bankar) dhe ka shkallë të lartë të përqendrimit të tregut, e cila ka vazhduar të rritet ngadalë nga 56.9% në dhjetor 2019 në 57.1% në prill 2020. Vlera e asetëve vetëm të sektorit bankar arriti në 4,729.8 milionë Euro.

Aktiviteti i huadhënies vazhdoi vitin e katërt të tij radhazi të rritjes dyshifrore. Në dhjetor 2019, totali i huave arriti në 3.03 miliardë euro, një rritje vjetore prej 10% më të ulët se rritja mesatare në dy vitet e fundit. Rritja e gjithsej kredive pasqyron rritjen e kredive ndaj korporatave jo-financiare dhe familjeve. Kreditë për korporatat jo-financiare gjatë kësaj periudhe arritën në 1.92 miliardë euro, që paraqet një rritje vjetore prej 9.8% krahasuar me mesataren e dy viteve të fundit prej 10.8%. Kreditë e reja të lëshuara për korporatat jo-financiare gjatë vitit 2019 arritën një nivel rekord prej 895.8 milionë eurosh, prej tyre 58.5% për qëllime investimi. Nga dhjetori 2019 stoku i kredive për korporatat jo-financiare vazhdoi të mbizotërojë portofolet e kredive, me pjesëmarrje prej 63.2% krahasuar me familjet, me pjesëmarrje prej rreth 36.3%. Kreditë për familjet u rritën me 10.4% deri në dhjetor 2019, krahasuar me mesataren në dy vitet e kaluara prej 12%. Kreditë e reja ndaj familjeve, u ulën me 1% në bazë vjetore, duke arritur në nivelin prej 545.2 milionë eurosh.

Depozitat në dhjetor 2019 arritën vlerën prej 3,91 miliardë eurosh (3.23 miliardë euro mesatarja e dy viteve të fundit), një rritje vjetore prej 16.2% (7.7% e mesatares së dy viteve të fundit). Depozitat e familjeve, të cilat paraqesin kategorinë më të madhe të depozitave, shënuan një rritje prej 11.5%,

krahasuar me rritjen mesatare të dy viteve të fundit prej 5%. Depozitat e korporatave jo-financiare u rritën me 19.5% në krahasim me rritjen mesatare prej 9% në dy vitet e fundit.

Pozicioni i likuiditetit të sektorit bankar vazhdoi të ishte i kënaqshëm në vitin 2019. Raporti i aseteve likuide ndaj totalit të aseteve qëndroi në 28.9% (28.8% mesatarja e dy viteve të fundit). Ndërsa asetet likuide ndaj detyrimeve afatshkurtra ishin 38,7% krahasuar me 38.5% vitin e kaluar. Gjatë të njëjtës periudhë, raporti kredi-depozitë u rrit në 77.6%, nga mesatarja e dy viteve të kaluara prej 81.1%. Në dhjetor 2019, kreditë jo-performuese u ulën në 2% (2.9% mesatarja e dy viteve të fundit, që është niveli më i ulët që nga mesi i 2010). Kreditë jo-performuese mbeten të mbuluara mirë nga provizionet e humbjes së huasë me një raport prej 163.5% (150.9% mesatarja e dy viteve të fundit). Sektori mbetet i kapitalizuar mirë me një raport të mjaftueshmërisë së kapitalit prej 15.9% që është shumë mbi kërkesën minimale rregullatore prej 12%.

Norma mesatare e interesit në kredi vazhdoi trendin e rënies së saj gjatë vitit 2019, por në dhjetor u rrit paksa, në 6.42% nga 5.99% dhjetorin e kaluar. Norma mesatare e interesit për kreditë për korporatat jo-financiare qëndroi në 6.23%, më e lartë në krahasim me 5.96% në dhjetor të 2019; ndërsa për ekonomitë familjare qëndroi në 6.79% (6.25% në dhjetor 2018). Norma mesatare e interesit për depozitat u rrit në 1.60% në fund të vitit 2019, krahasuar me dhjetorin e kaluar 1.47%. Norma mesatare e interesit për depozitat e korporatave jo-financiare u rrit në 1.68% nga 1.51% ndërsa për depozitat e familjeve, norma mesatare e interesit u rrit paksa në 1.44% nga 1.37% dhjetorin e kaluar. Përhapja e normës së interesit u ul në 4.82 p. p. , në krahasim me mesataren e dy viteve të fundit prej 5.00 p. p.

Sektori bankar në vitin 2019 arriti një fitim vjetor prej 86.2 milionë euro, më i ulët në krahasim me fitimin prej 88 milionë euro në vitin e kaluar. Fitimi i gjeneruar gjatë vitit 2019 ishte kryesisht rezultat i një rritjeje të të ardhurave me 4.2% (ndikuar nga një rritje e të ardhurave nga interesi me 7%). Këtë vit fitimi ishte më i ulët se në vitin e kaluar për 2%, kryesisht për shkak të një niveli më të lartë të një rritje të shpenzimeve, me 7.5% (kryesisht nga shpenzimet jo-interesore).

Objektivat prioritarë afatmesme

Në planin afatmesëm prioritetet kryesore që parashikohet të realizohen janë:

- Ruajtja e pjesëmarrjes së shpenzimeve kapitale në buxhet;
- Vazhdimi me reformat që janë të rëndësishme në kontekst të stabilitetit makroekonomik dhe sektorit financiar përfshirë këtu edhe zbatimin e rregullës fiskale për deficitin buxhetor;
- Zbatimi i Ligjit të ri për Ndërmarrjet Publike;
- Privatizimi dhe likuidimi i ndërmarrjeve shoqërore;
- Sigurimi i të drejtave pronësore duke adresuar joformalitetin në sektorin e pronës së paluajtshme;
- Rritja e efikasitetit gjyqësor për të arritur cakun 0% të lëndëve të vjetra deri më 2022;
- Përmirësimi i qasjes në financa për NVM-të përmes rritjes së Fondit Kosovar për Garanci Kreditore;
- Avancimi i vazhdueshëm i kornizës rregullative për sistemin bankar në harmoni me standardet ndërkombëtare dhe legjislacionin e BE-së si në vijim: adaptimi i standardeve të Shtyllës së II dhe Shtyllës së III të Kornizës së Basel-it për Kapital; dhe adaptimi i kërkesave për menaxhimin e rrezikut të likuiditetit dhe raportit të leverazhit bazuar në standardet e reja të njohura si Basel III;
- Përafrimi i mëtutjeshëm i rregulloreve të sigurimeve në Kosovë me Direktivat përkatëse evropiane. Në varësi të ndryshimeve të kërkesave juridike të BE-së dhe standardeve ndërkombëtare, rregulloret ekzistuese do t'iu nënshtrohen ndryshimeve/plotësimit-ndryshimeve për të qenë në harmoni të plotë me këto kërkesa.

2.2. Kapaciteti për t'u përballur me presionin e konkurrencës dhe forcat e tregut brenda Unionit

Ky kapitull adreson pikën e dytë të kriterëve ekonomike të Kopenhagës për anëtarësim, që ka të bëjë me kapacitetin e vendit për të përballuar dhe qenë konkurrues në tregun e BE-së. Faktorët kyçë për të arritur këtë qëllim dhe në bazë të të cilëve KE monitoron dhe vlerëson progresin drejt anëtarësimit përbëhet nga:

- Zhvillimi i kapitalit njerëzor dhe fizik në nivel të kënaqshëm ku vlerësohen aspekte të zhvillimit të arsimit, hulumtimeve dhe infrastrukturës,
- Struktura adekuatë sektoriale dhe e ndërmarrjeve, përfshirë kompozicionin sektorial, zhvillimin e NVM-ve dhe çështjet e ristrukturimit të ndërmarrjeve;
- Shkalla e limituar e ndikimit të shtetit në konkurrueshmëri ku ndër të tjera shqyrtohet ndikimi i politikave dhe segmenteve të caktuara në ekonomi përfshirë këtu ndihmën shtetërore dhe mbështetja për NVM-të; dhe
- Integrimi i mjaftueshëm tregtar i ekonomisë me vendet e BE-së.

Prioritetet e Qeverisë mbeten të orientuara në zhvillimin e kapitalit fizik përmes zhvillimit të infrastrukturës, zhvillimin e kapitalit njerëzor përmes reformave në arsim dhe masave për mbështetje të sektorit privat. Korniza strategjike që përcakton masat dhe objektivat prioritare përbëhet nga Programi qeverisës 2020-2023 dhe dokumente strategjike sektoriale përfshirë Strategjinë për Zhvillimin e Sektorit Privat 2018-2022, Planin Strategjik të Arsimit në Kosovë 2017-2021. Zhvillimi i sektorëve me rëndësi ekonomike si energjisë, infrastrukturës, bujqësisë, telekomunikacionit dhe shoqërisë informative dhe turizmit janë objektiva prioritare. Ngjashëm si Programi i Qeverisë, ashtu edhe Strategjia për Zhvillimin e Sektorit Privat synojnë zhvillim të qëndrueshëm ekonomik, politika sociale që rrisin mirëqenien, promovimin e investimeve (përfshirë fondin e investimeve), mbështetjen për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme, privatizimin dhe përmirësimin e performancës së ndërmarrjeve publike. Gjithashtu, në planin afatmesëm, përpjekjet do të intensifikohen në përmirësimin e cilësisë së arsimit dhe ndërlidhjen më të mirë të edukimit me kërkesat e tregut.

Në kuadër të kornizës së bashkëpunimit rajonal dhe procesit të integritit evropian, Republika e Kosovës është e angazhuar edhe në arritjen e objektivave të Strategjisë së Evropës Juglindore 2020 dhe agjendës së ndërlidhjes infrastrukturore, përfshirë edhe atë që tani quhet si 'Procesi i Berlinit'. Përmirësimi i konkurrueshmërisë, tregut të punës dhe politikave industriale, facilitimi i tregtisë midis vendeve të rajonit, përmirësimi i rrjetit të infrastrukturës rrugore dhe tregu i energjisë janë disa nga objektivat kryesore në nivel rajonal. Republika e Kosovës ka integruar realizimin e tyre në kornizën e objektivave strategjike dhe planet përkatëse të veprimit.

Sidoqoftë, përpjekjet duhet të vazhdojnë në adresimin e sfidave që lidhen me përmirësimin e kapacitetit konkurrues¹² të vendit. Për këtë qëllim, vendi duhet të angazhohet në përmirësimin e cilësisë së arsimit dhe ndërlidhjen me tregun e punës, sigurimin e furnizimit stabil me energji për firmat dhe familjet, zhvillimin infrastrukturor dhe eficiencën e energjisë, përmirësimin e ambientit të biznesit përfshirë edhe rritjen e kapacitetit dhe efikasitetit të sistemit gjyqësor, luftimin e joformalitetit në ekonomi, tërheqjen e investimeve të huaja dhe mbrojtjen e investitorëve për të mbështetur objektivat strategjike, zhvillimin e mekanizmave për ndihmën shtetërore dhe facilitimin e tregtisë.

Në vazhdim do të jepet një pasqyrë e zhvillimeve të secilit nga këta faktorë kyçë të kriterit të dytë ekonomik.

Arsimi dhe inovacioni

Kapitali njerëzor

Duke marrë parasysh se Kosova është një vend me më pak se dy milionë banorë, zhvillimi i kapitalit njerëzor është faktor i rëndësishëm për zhvillimin e përgjithshëm të vendit dhe një shoqërie të dijes.

¹² Sfidat janë të bazuara në Raportin e KE-së për Kosovën 2019.

Zhvillimi dhe transformimi i sistemit arsimor është orientuar në mënyrë që t'i shërbejë nevojave dhe kërkesave të shoqërisë në procesin e tranzicionit dhe zhvillimit ekonomik, të ofrojë mundësi të barabarta dhe të zhvillohet në harmoni me standardet evropiane. Reforma e arsimit bazohet në parimet e paanësisë, barazisë gjinore, cilësisë, të mësuarit gjatë gjithë jetës, efektshmërisë dhe efijencës, autonomisë institucionale dhe sistemit të decentralizuar, dhe përgjegjshmërisë publike.

Plani Strategjik i Arsimit në Kosovë 2017-2021 është dokumenti bazë sektorial për zhvillimin e sektorit të arsimit në Kosovë. Ai fokusohet në arritjen e 7 objektivave strategjike: pjesëmarrja dhe gjithëpërfshirja në arsim, menaxhimi cilësor dhe efikas i sistemit arsimor, zhvillimi i sistemit të cilësisë në linjë me standardet ndërkombëtare, rritja e cilësisë së mësimdhënies, zhvillimi i mëtejshëm i arsimit profesional për të adresuar kërkesat e tregut, dhe rritja e cilësisë së arsimit të lartë. Bashkë me Planin Strategjik është zhvilluar dhe miratuar edhe Plani zbatues i Veprimit i cili identifikon aktivitetet, institucionet, afatet kohore dhe mjetet e nevojshme buxhetore për realizimin e këtyre objektivave të strategjisë. Ndërsa **Programi qeverisës 2020 - 2023**, definon se reforma strukturore në arsim fokusohet në rritjen e pjesëmarrjes dhe qasjes së barabartë në arsim, sigurimin, garantimin dhe rritjen e cilësisë së arsimit, menaxhimin e institucioneve të arsimit, integrimin dhe bashkëpunimin ndërkombëtar, promovimin e shkencës dhe hulumtimeve, dhe financimin e arsimit dhe shkencës përmes rishikimit të formulës së financimit.

MASH-i ka kërkuar që tekstet shkollore të kenë funksion edukativ, të nxisin raport pozitiv ndaj shkencës/diturisë, zhvillimit të identitetit qytetar, kulturor dhe barazisë gjinore. Të respektohet barazia gjinore, të eliminohen stereotipat gjinore në tekste shkollore dhe përdorimi i gjuhës diskriminuese në to.

Sipas të dhënave të MASH, numri i institucioneve edukativo-arsimore publike në Kosovë më 2019/20 të cilat raportojnë në sistemin SMIA është si në tabelën më poshtë.

Tabela 2.3. Numri i institucioneve edukative-arsimore publike, 2019/2020

Niveli	Amë	Par. ndarë	Gjithsej
Parashkollor/Çerdhe	37	7	44
Fillor dhe i mesëm i ulët	635	286	921
I mesëm i lartë	107	16	123
Gjithsej	784	332	1094

Tabela 2.4. Numri i nxënësve sipas nivelit të arsimit dhe gjinisë në sektorin publik, 2019/2020

Niveli	M.	F.	Gjithsej
Arsimi parashkollor (mosha 0-<5)	2,206	1,958	4,164
Arsimi parafillor (mosha 5-<6)	11,244	10,416	21,660
Fillor/ mesëm i ulët	118,085	111,253	229,338
I mesëm i lartë	37,852	36,575	74,427
Gjithsej	169,387	160,202	329,589

Burimi: SMIA/MASH

Në **arsimin profesional**, përveç shkollave profesionale janë ngritur 4 qendra të Kompetencës. Për të avancuar menaxhimin e cilësisë në **arsimin parauniversitar**, përpjekjet janë fokusuar në ngritjen e cilësisë së brendshme, zbatimin e mekanizmave për vlerësim të cilësisë së jashtme dhe ngritjen e kapaciteteve të Inspektoratit të Arsimit.

Arsimi i lartë ofron mundësi studimi për të gjithë personat brenda apo jashtë territorit të Kosovës, pa asnjë lloj diskriminimi (nacional, racor, fetar, gjinor). Tanimë funksionojnë 6 universitete publike brenda territorit të Republikës së Kosovës, si dhe 27 kolegje private. Nuk ka kufizim moshe për t'u regjistruar apo për të fituar kualifikim të arsimit të lartë në Kosovë.

Tabela 2.5. Numri i fëmijëve, nxënësve dhe studentëve në të gjitha nivelet e arsimit në sektorin publik dhe privat 2019/2020

Niveli	Privat	Publik	Gjithsej
Universitar (5+6)	35,989	68,590	104,579
Arsimi special (1+2+3)	0	349	349
I mesëm i lartë (3)	3,480	74,427	77,907
Fillor/mesëm i ultë (1+2)	5,252	229,338	234,590
Parashkollor (0)	5,229	4,164	9,393

Burimi: Statistikat e Arsimit në Kosovë 2019/2020, SMIA/MASH, ASK

Brenda Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës funksionon edhe qendra NARIC, e cila bën barasvlerën e diplomave të arsimit të lartë të fituara jashtë Kosovës. Kosova zyrtarisht nuk i është bashkuar procesit të Bolonjës por aplikimi për pranim formal është dorëzuar më 2014. Baza ligjore harmonizon praktikat aktuale arsimore me prioritetet e deklaratave të Grupit të Bolonjës, sidomos në lidhje me harmonizimin e dispozitave të caktuara të ligjit me Ligjin dhe Kornizën Kombëtare për Kualifikime (nr. 03/L-060) dhe lehtësimin të njohjes së mësimin paraprak dhe kualifikimeve të fituara në vendet e tjera përmes qendrës NARIC.

Agjencia e Akreditimit të Kosovës (AKA) bën vlerësimin e jashtëm të institucioneve të arsimit të lartë në nivel institucional dhe të programeve të studimit. Me zbatimin e plotë të UA për akreditim (kërkesën për 1 PhD për çdo 60 ECTS, të fushës përkatëse për program të studimit) ka pasur një zbritje domethënëse të programeve të akredituara të studimit për shkak se disa institucione kanë dështuar që të plotësojnë këto kriteret. Për më tepër, numri i institucioneve të arsimit të lartë dhe programeve të studimit ka rënë dukshëm.

Shkarkimi i anëtarëve të KSHC-së rezultoi në përjashtimin e AKA-së nga EQAR (Regjistri Evropian për Sigurimin e Cilësisë në Arsimin e Lartë) në fillim të vitit 2018, ndërsa Rrjeti Evropian i Agjencive të Sigurimit të Cilësisë për Arsim të Lartë (ENQA) ka vendosur AKA-në në statusin e anëtarit “nën rishikim”. Ekipi i ekspertëve nga ENQA arriti në përfundim se niveli i përgjithshëm i plotësimin të standardeve dhe udhëzuesve Evropianë (ESG) nuk është i mjaftueshëm për përtëritjen e anëtarësimin të AKA-së në ENQA. Me këtë rast bordi i ENQA-s njofton se AKA ka të drejtë riaplikimi dy vite pas marrjes së këtij vendimit. Gjatë këtyre dy viteve, AKA do t’i nënshtrohet edhe një vlerësimi nga ekspertët e ENQA-s i cili ka për qëllim të ndihmojë dhe këshillojë AKA-në para aplikimit formal për rivlerësim.

Fusha e hulumtimeve shkencore ende mbetet e limituar. Mbështetja për hulumtime konsiston në përkrahjen financiare përmes skemës së mobilitetit, dhe botimeve dhe publikimeve shkencore.

Sa u përket zhvillimeve në **tregun e punës**, pothuajse dy të tretat e popullsisë së Kosovës është në moshë pune (15-64 vjeç).

Nga popullsia në moshë pune, 59.5% nuk janë ekonomikisht aktivë, shkallë shumë më e lartë për gratë (79.6%) sesa për burrat (40.6%), që do të thotë se ata nuk janë të punësuar dhe nuk kanë qenë aktivë në kërkim të punësimit gjatë katër javëve të kaluara dhe/ose nuk janë të gatshëm të fillojnë punë brenda dy javësh. Nga 40.5% (488,485 persona) e popullsisë, që është ekonomikisht aktive, 25.7% (125,305 persona) janë të papunë. Raporti i punësimit ndaj popullsisë (shkalla e punësimit) është 30.1% (363,180 persona) të punësuar. 59.5% e popullsisë në moshë pune është joaktive.

Ka dallime të mëdha gjinore në tërë tregun e punës. Një në pesë gra (21.1%) në moshë pune është aktive në tregun e punës, krahasuar me rreth tri të pestat e burrave (59.7%) në moshë pune. Në mesin e personave në fuqinë punëtore, papunësia është më e lartë për gratë se sa për burrat (34.4% krahasuar me

22.6%). Shkalla e punësimit në mesin e grave në moshë pune është vetëm 13.9%, krahasuar me 46.2% për burrat. Kjo shkallë shumë e ulët e papunësisë të gratë rrjedh nga kombinimi i pjesëmarrjes shumë të ulët në fuqinë punëtore dhe papunësisë së lartë. Gratë janë të punësuara kryesisht në sektorët e arsimit, të tregtisë dhe të shëndetësisë (53% e grave të punësuara). Burrat janë kryesisht të punësuar në sektorët e tregtisë, ndërtimtarisë, dhe prodhimit (duke punësuar 46.3% të burrave të punësuar).

Papunësia tek të rinjtë është shumë e lartë në Kosovë. Në vitin 2019, të rinjtë në Kosovë kishin gjasa dy herë më shumë të jenë të papunë krahasuar me të rriturit. Në mesin e personave të moshës 15-24 vjeçare dhe në fuqinë punëtore, 49.4% ishin të papunë. Papunësia është më e lartë te gratë e reja (60.3%) se te të rinjtë burra (44.1%). Pothuaj një e treta (32.7%) e personave të moshës 15 deri 24 vjeçare në Kosovë nuk janë në shkollim, punësim apo trajnim (NEET). Kjo shifër është 34.2% për gratë e reja krahasuar me 31.4% për të rinjtë burra. Pjesa më e madhe e atyre që janë të punësuar raportojnë të punojnë me orar të plotë. 93.3% e të të intervistuarve raportuan se punojnë me orar të plotë në punën e tyre kryesore.

Arsyet e të punuarit me orar të pjesshëm dallojnë midis dy gjinive, pasi gratë, duke marrë përsipër më shumë rolin e kujdesit brenda familjes, reduktojnë orët në dispozicion për punësim. Arsyeja numër një për burrat pse nuk punojnë me orar të plotë, ishte mungesa e një pune me orar të plotë. 18.8% e personave të punësuar i përkiste kategorisë së punësimit të paqëndrueshëm. Kjo do të thotë se ata ose janë të punësuar në biznesin e tyre ose kontribuojnë në një biznes familjar. Vetëm 45.3% e personave të punësuar kishin kontratë të përhershme në punën e tyre kryesore, ndërkohë që 54.7% kishin kontratë të përkohshme, pa dallime të shumta midis gjinive. Personat me kontratë të përkohshme janë pyetur se pse kishin këtë lloj kontrate dhe 90.8% e të të intervistuarve raportuan se nuk kishte kontratë tjetër në dispozicion.

Kapitali fizik dhe cilësia e infrastrukturës

Pjesa e investimeve publike dhe private pritet të rritet në 2020 sipas parashikimeve. Ky nivel i investimeve parashikohet të mbahet më 2020 dhe vitin e ardhshëm pjesërisht për shkak të projekteve aktuale në zhvillim dhe projekteve të mëdha hyrëse të infrastrukturës si termocentrali. Në periudhën e ardhshme theks të veçantë do t'i kushtohet klauzolës së investimeve përmes së cilës Qeveria e Republikës së Kosovës synon të investojë në projektet e mëdha infrastrukturore për të tejkaluar sfidat strukturore të cilat kanë penguar shfrytëzimin maksimal të potencialit zhvillimor të vendit. Për të mundësuar një rritje gjithëpërfshirëse ekonomike në vend, Qeveria ka rritur hapësirën për shpenzime kapitale në nivel të komunave.

Infrastruktura rrugore

Objektivat kryesore në këtë sektor përfshijnë: i) integrimin e Kosovës në rrjetin rajonal rrugor përmes zhvillimit të rrugëve 6 dhe 7 përgjatë korridoreve pan-evropiane, ii) zvogëlimin e shpenzimeve të transportit, dhe uljen e ngarkesës në trafik përmes rrugëve të reja përfshirë rrugët transit rreth qendrave urbane, iii) rritjen e sigurisë përmes përmirësimit të sinjalizimit horizontal dhe vertikal, përmirësimit të kualitetit të infrastrukturës rrugore dhe fushatave për sigurinë në rrugë, dhe iv) mirëmbajtjen dhe përmirësimin e rrugëve ekzistuese që mundësojnë shërbime të mira të transportit privat dhe publik.

Qeveria e Republikës së Kosovës mbetet e përkushtuar në përmirësimin e mëtejshëm të infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore, duke u fokusuar në përfundimin e akteve rrugore kryesore ndërkombëtare dhe rajonale, si dhe linjën ndërkombëtare hekurudhore për të mundësuar lëvizje më të shpejtë dhe më të lirë të qytetarëve dhe mallrave, duke zvogëluar kostot dhe distancën e transportit të njerëzve dhe mallrave në dhe nga Kosova. Kjo do t'u lehtësojë bizneseve të plasojnë mallra në tregjet vendore dhe ndërkombëtare, kurse modernizimi i rrjetit hekurudhor ndërkombëtar do të ndihmojë sektorin e eksportit të mallrave minerare dhe bujqësore.

Puna për ndërtimin e autostradës R6 ka përfunduar në segmentin Prishtinë - Hani i Elezit (me gjatësi 65.6 km) dhe është hapur zyrtarisht në maj 2019. Kjo autostradë e re ka 13 ura, përfshirë

edhe më të gjatat në rajon, e gjatë 5.7 kilometra. Sa i përket rrugës nacionale N9, puna ka vazhduar në segmentin Kijevë-Zahaq. Gjithashtu, në maj 2019 ka filluar puna në segmentin e ri, Lumi i Madh-Gojbule, Rruga Kombëtare M2, Prishtinë - Mitrovicë.

Ka përfunduar pjesa e autostradës Prishtinë-Vërmicë që është pjesë e autostradës kombëtare Vërmicë-Merdarë (R7) që lidhet me korridoret ndërkombëtare 8 dhe 10. Edhe segmenti Prishtinë-Milloshëvë i autostradës M2 është përfunduar. Gjithashtu, projekti për ndërtimin e Autostradës Prishtinë - Hani i Elezit ka përfunduar dhe rruga është lëshuar në qarkullim.

Pas lëshimit në qarkullim të segmenteve të Autostradës R7, Morinë - Gjurgjicë (Lidhja me N9) Bresje - Besi, Ministria e Infrastrukturës, në bashkëpunim me WBIF-in (*Western Balkan Investment Framework*) dhe EIB, ka përfunduar Plotësimin e Studimit të Fizibilitetit dhe Ndikimit mjedisor për segmentin Besi - Merdarë (Kufiri me Serbinë). Ky projekt do të zgjasë 14 muaj dhe financohet nga WBIF.

Në bashkëpunim me Kornizën për Investime në Ballkanin Perëndimor (WBIF) dhe BERZH-in ka përfunduar studimi i fizibilitetit dhe ndikimit mjedisor për segmentin Kijevë-Zahaq (32 Km) dhe është duke vazhduar hartimi i projektit zbatues i cili pritet të zgjatë 12 muaj, dhe pas përfundimit të projektit zbatues do të vazhdohet me definimin e hapave të mëtejme të financimit të këtij projekti.

Transporti hekurudhor

Infrastruktura e Hekurudhave të Kosovës Sh. A. (INFRAKOS) menaxhon me infrastrukturën hekurudhore në pronësi të shtetit. Kjo është një kompani publike me përgjegjësi të kufizuar me 100% të aksioneve të zotëruara nga Agjencia Kosovare e Mirëbesimit.

Rrjeti hekurudhor i Kosovës përbëhet nga 335,079 km të hekurudhës. Katër linjat hekurudhore kanë nevojë për nivele të ndryshme të rehabilitimit për t'i sjellë hekurudhat në standardet moderne të shpejtësisë dhe sigurisë. Gjatë vitit të kaluar, si trafiku i pasagjerëve edhe ai i mallrave kishin rritje. Një mirëmbajtje e kufizuar është bërë.

Më konkretisht infrastruktura hekurudhore është si më poshtë:

- Rruga hekurudhore 10 (kufiri me Serbinë - Leshak - Mitrovicë - Fushë Kosovë - Hani i Elezit - Kufitare me Maqedoninë e Veriut), me gjatësi prej 149.110 km, me vetëm një palë binarë, e pa elektrizuar, me gjerësi 1435 mm, Kategoria D3, masë e boshtit 22.5 ton dhe masë longitudinale 7.2 ton/m;
- Linja hekurudhore lindore (kufi me Serbinë - Podujevë - Prishtinë - Fushë Kosovë), me gjatësi prej 45.198 km, vetëm një palë binarë, e pa elektrizuar, me gjerësi 1435 mm, kategoria D3, masa e boshtit 22.5 ton dhe 16 ton, dhe masa longitudinale 7.2 ton/m dhe 5 ton/m;
- Linja hekurudhore perëndimore (Fushë Kosovë-Pejë) me gjatësi 81.940 km, vetëm një palë binarë, jo e elektrizuar, me gjerësi 1435 mm, Kategoria C2, masa e boshtit 20 ton dhe masa longitudinale 6.4 ton/ m; dhe
- Linja hekurudhore jug-perëndimore (Klinë-Xërxë-Prizren) me gjatësi 58.831 km, me vetëm një palë binarë, jo e elektrizuar, me gjatësi 1.435 mm, Kategoria D3 dhe B1, masa e boshtit 22.5 tonë dhe 18 tonë, dhe masa longitudinale 7.2 ton/m dhe 5 ton/m.

Ligji nr. 04/L-063 për Hekurudhat e Kosovës themelon Autoritetin Rregullativ të Hekurudhave i cili përbëhet nga organe të pavarura, përveç organit të hetimit që është nën zyrën e kryeministrit për të monitoruar dhe për të rregulluar sektorin hekurudhor.

Ministria e Infrastrukturës ka zhvilluar Strategjinë Sektoriale të Transportit Multimodal 2015-2025 e cila përfshin edhe sektorin hekurudhor. Strategjia ka marrë parasysh edhe inter-operabilitetin e sistemit hekurudhor Evropian, sigurinë dhe standardet e sistemin hekurudhor evropian, dhe

strategjitë e zhvilluara sipas Marrëveshjes së Komunitetit të Transportit në mes të partnerëve të Observatorit të Transportit të Evropës Juglindore (SEETO).

Pasi që rruga hekurudhore 10, që lidh Kosovën me Serbinë dhe Maqedoninë e Veriut është pjesë e korridoreve dhe rrugëve hekurudhore të SEETO-s, është rrugë prioritare për modernizim. Bazuar në Klauzolen e investimeve sipas Marrëveshjes Stand-By me FMN, rehabilitimi i hekurudhave Linja 10 - Institucioni që zbaton këtë projekt është Ndërmarrja Publike "Infrakos", Prishtinë. Kostoja totale e projektit pritet të jetë 195,4 milionë euro. BERZH, Banka Evropiane e Investimeve dhe BE financojnë këtë projekt.

Transporti ajror

Kosova ka Aeroportin Ndërkombëtar të Prishtinës "Adem Jashari" që operon me shërbime të kombinuara civile dhe ushtarake. Në prill 2010 ka hyrë në fuqi Kontrata e partneritetit publiko-privat në mes të Qeverisë së Republikës së Kosovës dhe Konsorciumit Turko - Francez Limak-Aeroport de Lyon për dhënien me Koncesion të Aeroportit Ndërkombëtar të Prishtinës, dhe ky është një nga shembujt e suksesshëm të projekteve të Koncesionimit në Evropën Juglindore.

Terminali i ri, i cili është përruruar më 23 tetor 2013 është një investim prej rreth 100 milionë euro dhe ofron më shumë komoditet për udhëtarët, shërbime të nivelit të parë si dhe hapësirë të mjaftueshme dhe një mjedis social e relaksues për pasagjerët gra dhe burra. Terminali i ri ka 44,000 m² dhe kapacitet që mundëson pritjen e rreth 4 milionë pasagjerëve në vit. Si pjesë e rrjetit themelor rajonal dhe ndërkombëtar, mbetet si synim zgjerimi dhe ngritja e vazhdueshme e kapaciteteve të këtij aeroporti.

Energjia

Siguria e furnizimit me energji, është kusht për zhvillim ekonomik dhe rritje të mirëqenies. Siguria e furnizimit me energji si synim kryesor përveç tjerash varet nga gjendja e kapaciteteve prodhuese, transmetuese dhe shpërndarëse të energjisë.

Sistemi energjetik në Republikën e Kosovës është i përbërë nga gjenerimi i energjisë elektrike, transmetimi i energjisë elektrike, shpërndarja e energjisë elektrike, konsumatorët e parregulluar, si dhe konsumatorët me të drejtën e shërbimit universal. Pjesëmarrësit në tregun e energjisë elektrike janë edhe furnizuesit dhe tregtarët me shumicë.

Gjenerimi është kryesisht i bazuar në termocentralet me linjit (TC Kosova A dhe TC Kosova B) dhe HC Ujmani në pronësi të Qeverisë së Republikës së Kosovës, si dhe HC dhe BRE tjera në pronësi private.

KOSTT është operator i vetëm i transmetimit dhe tregut dhe është 100% në pronësi të Kuvendit të Kosovës. Operon me dy licenca të ndara, licencë për operim të sistemit të transmetimit dhe licencë për operim të tregut. Operatori i tregut ka përgjegjësi organizimin dhe zhvillimin e tregut të energjisë elektrike, ndërsa Operatori i Sistemit të Transmetimit ka përgjegjësi transmetimin e energjisë elektrike, operimin dhe mirëmbajtjen e sistemit të transmetimit, si dhe balancimin e sistemit.

KEDS është operator i vetëm i shpërndarjes dhe është në pronësi private. Ky operator është përgjegjës për operimin dhe mirëmbajtjen e sistemit të shpërndarjes dhe menaxhimin e gjeneratorëve të kyçur në sistemin e shpërndarjes.

KESCO është furnizues që ka licencë për furnizim me energji elektrike, duke përfshirë Obligimin e Shërbimit Publik të përcaktuar nga Rregullatori për të furnizuar konsumatorët me të drejtën e shërbimit universal. Përveç kësaj, Rregullatori i ka caktuar edhe obligimin e furnizuesit të mundësisë së fundit.

Furnizues të tjerë: deri më tani janë të licencuar 7 furnizues të energjisë elektrike, të cilët janë në pronësi private por ende nuk kanë filluar me operim komercial.

Aktualisht, barra e gjenerimit të energjisë elektrike bie mbi termocentralet me bazë thëngjillin/linjitin që mbulojnë rreth 97% të gjithë prodhimit të energjisë elektrike, ndërsa pjesa tjetër sigurohet nga centralet me energji nga BRE-të (ne masën më të madhe nga hidrocentralet, kryesisht të vogla) dhe nga importi. Varësia nga importi i energjisë elektrike sillet ndërmjet 10% dhe 15%.

Prodhimi i energjisë elektrike në vend bëhet kryesisht nga Korporata Energjetike e Kosovës (KEK sh. a) në kuadër të së cilës bëjnë pjesë dy termocentrale (Kosova A dhe Kosova B) dhe minierat e qymyrit. Meqenëse TC Kosova A është mjaft e vjetruar (mbi 40 vjet në operim), e gjithashtu edhe TC Kosova B ka një periudhë të konsiderueshme operimi, për të siguruar qëndrueshmërinë e furnizimit me energji elektrike nevojiten investime të reja).

Sipas Raportit vjetor 2019 të ZRRE, prodhimi i gjithmbarshëm i energjisë elektrike në vitin 2019 ka qenë 5,718 GWh, ndërsa në vitin 2018 ka qenë 5,311 GWh, që do të thotë se ka një rritje prej 7.7%. Ndërsa, krahasuar me bilancin e energjisë elektrike për vitin 2019 prodhimi është realizuar rreth 100.4%. Në përgjithësi humbjet e energjisë elektrike janë zvogëluar nga 27.9% sa ishin në vitin 2018 në 25.9% ndaj kërkesës në shpërndarje.

Kosova si palë nënshkruese e Komunitetit të Energjisë ka transpozuar Rregulloren e BE-së nr. 347 të adoptuar nga Komunitetit i Energjisë së BE-së për Investimet e përbashkëta rajonale. Në mars 2019, ZRRE ka amendamentuar Udhëzimin për liberalizimin e tregut të energjisë elektrike në Kosovë në mënyrë që të zgjasë rregullimin e çmimeve të furnizimit, deri më 31 mars 2020 për klientët e furnizuar në një tension prej 35 kV, dhe deri më 31 mars 2021 për konsumatorët 10 kV.

Gjatë vitit 2019, tri hidrocentrale me një kapacitet prej 18.7 MW janë instaluar, një gjenerues me panele fotovoltike operon me një kapacitet prej 0.4 MW dhe një tjetër me kapacitet prej 3 MW. Strategjia për Energjinë 2017-2026, parasheh kapacitetin prej 1436 MW më 2025, 450 MW prej të cilit rrjedhin nga burimet ripërtëritëse. Me këtë kapacitet prodhues parashihet të prodhohet rreth 7703 KWh për një vit, ku 934 KWh apo 12.1% të tyre gjenerohen nga burimet ripërtëritëse. Aktualisht gjithsej 21 gjenerator nga BRE janë në operim, me një kapacitet total instalues prej 104.83 MW: 13 HC (61.1 MW); 6 PV-Solare (10MW) dhe dy (2) nga gjeneratorët prej erës (33.73 MW).

Ngrohja e hapësirave në Kosovë realizohet në masën dërmuese nga biomasa (kryesisht dru zjarri). Sektori i ngrohjes së përqendruar në Kosovë përbëhet nga 4 ngrohtore (Prishtinë, Gjakovë, Mitrovicë dhe Zveçan). Në fund të vitit 2014 Ngrohtorja e Prishtinës, Termokos është kyçur në sistemin e kogjenerimit në TC Kosova B. Kjo ka ndikuar ndjeshëm në rritjen e kualitetit të furnizimit të qytetarëve të Prishtinës me ngrohje në njërën anë dhe reduktimin e ndotjes mjedisore në anën tjetër.

Megjithëse Kosova nuk ka rrjet të gazit natyror, duhet theksuar se zhvillimet e kohëve të fundit në rajon japin sinjale optimiste edhe për Kosovën. Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit të Republikës së Kosovës, në bashkëpunim me Ministrinë e Infrastrukturës dhe Energjisë së Shqipërisë, përmes Platformës WBIF/BERZH në fund të vitit 2018 kanë përfunduar studimin e para-fizibilitetit të Gazsjellësit mes Kosovës dhe Shqipërisë (ALKOGAP). Sipas rekomandimeve të studimit të sipërcekur, ish-MZHE (tash MEA) në fillim të vitit 2019 përmes platformës WBIF ka aplikuar për mbështetje financiare në formë granti për përgatitjen e Master Planit për shpërndarjen e gazit natyror në Kosovë. Komitetit Drejtues i Kornizës Investuese të Ballkanit Perëndimor (WBIF), në qershor 2019 në Berlin, ka miratuar grantin në vlerën prej 1.5 milionë euro për përgatitjen e Master Planit për gaz natyror në Kosovë i cili planifikohet të realizohet në periudhën 2020-2021.

Më tej, WBIF ka miratuar grantin në vlerë prej euro 653,250 për realizimin e studimit të fizibilitetit për gazsjellësin Maqedoni e Veriut – Kosovë i cili do të rrisë bashkëpunimin ndërmjet dy vendeve dhe ka angazhuar konsulentin IFICO për përgatitjen e termave të referencës. Bazuar në iniciativën e Millenium Challenge Corporation (MCC), është duke u realizuar edhe një studim i parafizibilitetit për gazifikimin e Kosovës nga konsulentët e angazhuar nga MCC. Një draft i kornizës së punës (scope of work) është përfunduar si dhe termat e referencës të përgatitura nga konsulentët e angazhuar nga MCC janë miratuar. Institucionet kryesore që udhëheqin me sektorin e energjisë janë:

- Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA);
- Zyra e Rregullatorit për Energji (ZRRÉ), që vepron si agjenci e pavarur rregullatorë që ka përgjegjësi për rregullimin e tregut të energjisë (energjisë elektrike, gazit natyror dhe energjisë së ngrohjes);
- Komisioni i Pavarur për Miniera dhe Minerale (KPM) - që vepron si agjenci e pavarur rregullatorë për rregullimin e aktiviteteve minerare ku bënë pjesë edhe thëngjilli;
- Operatori i Sistemit, Transmisionit dhe Tregut të Energjisë Elektrike të Kosovës (KOSTT sh. a.) e cila është ndërmarrje publike që menaxhon me rrjetin e transmisionit dhe ka rolin e Operatorit të Sistemit të Transmisionit dhe Operatorit të Tregut të energjisë elektrike.

Institucionet e tjera qeveritare, siç janë Ministria e Infrastrukturës (MI), Ministria e Financave (MF), si dhe Komisioni Kosovar i Konkurrencës, kanë rol të rëndësishëm në mbikëqyrjen e përgjegjësive sociale, ekonomike dhe mjedisore të sektorit të energjisë.

Tregu i komunikimeve elektronike

Në Kosovë sektori i TIK-ut ka rëndësi shumë të madhe ekonomike me vet faktin që në dhjetë vitet e fundit merr pjesë në PBB-në e Kosovës përrreth shifrës 10%. Sa u përket zhvillimeve në treg, **telefonika fikse** historikisht ka një zhvillim të ulët në vendin tonë. Në total deri tani kemi katër operatorë për ofrimin e shërbimeve telekomunikuese fikse:

- Telekom i Kosovës Sh. A. (ish PTK -), e licencuar më; 30/07/2004,
- IPKO Telecommunications LLC, e licencuar më; 08/09/2006,
- Kujtesa. Net, e licencuar më 07/01/2014 dhe
- Fiberlink (Vendimin nr. 607 (nr. prot. 013/B/15), ka caktuar bllokun numerik nga seria e numeracionit Gjeografik për përdorim nga "FiberLink" Sh. P. K.).

Numri i linjave aktive të telefonisë fikse këtë tremujor rezulton të ketë rritje të theksuar për shkak se prej kësaj periudhe janë përfshirë edhe të dhënat për operatorin MTS DOO. Në tremujorin e dytë të vitit 2019, është zvogëluar numri i parapaguesve për -7.65% krahasuar me periudhën e njëjtë të vitit të kaluar, dhe zvogëlim prej -0.82% krahasuar me tremujorin paraprak. Gjithashtu të dhënat për normën e penetrimin të telefonisë fikse në Kosovë në këtë tremujor shënon trend pozitiv gjegjësisht prej 3.18%.

Pjesëmarrjen më të lartë në treg e ka kompania publike Telekom i Kosovës, e ndjekur nga kompania MTS D. O. O dhe pastaj IPKO¹³. Sidoqoftë, të gjithë indikatorët e telefonisë fikse tregojnë për një zhvillim shumë të ngadalshëm dhe në rënie.¹⁴

Sa u përket **shërbimeve postare**, Ligji nr. 06/L-038 për Shërbimet Postare është miratuar nga Kuvendi i Kosovës më 21 dhjetor 2018, dhe ka hyrë në fuqi më 2 shkurt 2019. Qëllimi i këtij ligji është vendosja e rregullave për sigurimin e ofrimit të shërbimit postar dhe shërbimit universal postar në të gjithë territorin e Republikës së Kosovës, përcaktimi i kushteve për qasje në rrjetin postar, nxitja e konkurrencës së lirë,

¹³ Për arsye të përfshirjes së të dhënave për operatorin MTS DOO, pjesëmarrja e operatorëve të tjerë në treg është zvogëluar sidomos kjo ka ndikuar tek Telekom i Kosovës që e kishte pjesëmarrjen më të madhe në treg.

¹⁴ ARKEP, *Përmbledhje e indikatorëve kryesorë të komunikimeve elektronike – pasqyrë e tregut të komunikimeve elektronike për TM2*, <http://arkep-rks.org/repository/docs/Pasqyra%20e%20tregut%20t%C3%AB%20KE%20Indikator%C3%AB%20kryesor%20p%C3%ABr%202019%20TM%202.pdf>.

përcaktimi i parimeve për tarifën, sigurimi i transparencës së llogarive të ofrimit të shërbimit universal postar, përcaktimi i standardeve për shërbimin universal postar dhe vendosja e një sistemi për të siguruar pajtueshmërinë me këto standarde. Ky ligj është pjesërisht në përputhshmëri me Direktivën 97/67/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit. Sipas të dhënave nga ARKEP, kemi një rënie të theksuar të numrit të përgjithshëm të dërgesave postare. NPQ 'Posta Kosovës SHA', me 86.90%, mbulon tregun e përgjithshëm të shërbimeve postare kurse operatorët privatë janë të përfaqësuar në vlerën; 13.10% të tregut të përgjithshëm.

Tregu i telefonisë mobile ka shtrirjen më të gjerë në gjithë komunikimet elektronike. Shërbimet e telefonisë mobile në Kosovë ofrohen nga tre operatorë të rrjetave të telefonisë mobile në brezin frekuencor 900/1800 MHz përfshirë operatorin me autorizim të përkohshëm dhe të kufizuar në infrastrukturë mts D. O. O. :

- Telekom i Kosovës Sh. A/Vala e licencuar më datë; 30/07/2004 (ART nr. Prot. 111/04) me periudhë vlefshmërie prej 15 vite;
- IPKO Telecommunications LLC e licencuar më datë; 06/03/2007 (ART nr. Prot. 77/07) me periudhë vlefshmërie prej 15 vite;
- mts D. O. O. , Autorizim i përkohshëm.

Krahas tre operatorëve të autorizuar të rrjetave MNO (Mobile Network Operator) të përmendur më lartë, janë Autorizuar edhe dy operatorë të tjerë mobilë virtualë (MVNO):

- Dardafon. net LLC (Z Mobile) e licencuar më datë; 12/06/2008 (ART nr. Prot. 112/08) me një periudhë vlefshmërie prej 15 vite,
- Dukagjini Telecommunications sh. a. (D3 mobile) e licencuar më datë; 24/06/2008 (ART nr. Prot. 124/08) me një periudhë vlefshmërie prej 15 vite.

Numri total i përdoruesve të telefonisë mobile në fund të tremujorit të katërt (TM4-2019) ka arritur në 2,074,556 përkatësisht për 5.36% më i lartë krahasuar me periudhën e njëjtë të vitit të kaluar (TM4 2018). Ndërsa, krahasuar me tremujorin paraprak TM3 2019 numri i përdoruesve është 1.22% më i ulët (ose 26,662 përdorues).

Ngjashëm me numrin e përdoruesve, edhe penetrimi i shërbimeve të telefonisë mobile në periudhën raportuese ka shënuar rënie në krahasim me tremujorin paraprak, ndërsa rritje të lehtë krahasuar me tremujorin e njëjtë të vitit të kaluar (TM4 2018). Penetrimi i shërbimeve të telefonisë mobile tani është në nivelin 114.22% të numrit të popullsisë.

Numri i linjave të internetit me qasje fikse brez gjerë deri në TM4 2019 i raportuar nga operatorët shënon shifrën 356,544 parapagues të internetit. Nga kjo vërehet një rritje prej 4,001 parapagues apo 1.13% në krahasim me TM3 2019, respektivisht një rritje më të theksuar prej 8.64% në krahasim me periudhën TM4 2018. Ndërsa, penetrimi i internetit përmes qasjes fikse brezgjere në internet për ekonomi familjare është 120%, përkatësisht penetrimi i internetit sipas banorëve (për 100 banorë) rezulton të jetë 19.64%.

Numri i përdoruesve të shërbimeve të internetit mobil (Mobile Broadband) apo qasja në internet përmes rrjetit mobil 3G dhe 4G në periudhën TM2 2019 ka arritur në 1,316,939 përdorues e që shënon një rritje të lehtë prej 1.35% krahasuar me TM3 2019, përkatësisht rreth 2.2% krahasuar me periudhën e njëjtë të vitit 2018.

Trendi i numrit të parapaguesve të qasjes në internet përmes rrjetit mobil që nga fillimi i ofrimit të këtyre shërbimeve në treg është karakterizuar me një rritje të vazhdueshme, mirëpo në periudhën raportuese (TM4 2019) vërehet rënie e penetrimit për qasjen mobile ndërsa në atë fikse rritje e lehtë.

Sa i përket ndarjes së tregut të shërbimeve të internetit sipas *përdoruesve për operator*, në fund të TM4 të vitit 2019, Telekom i Kosovës kishte 8.06%, IPKO 31.39%, Kujtesa 23.93%, Artmotion 18.20% dhe të tjerët pjesën e mbetur.

Sa i përket **kornizës rregullative dhe të politikave**, Ligji për Komunikimet Elektronike dhe legjislacioni tjetër zbatues vendosin një kornizë gjithëpërfshirëse ligjore në harmoni me Direktivat e BE-së (Pakoja e Direktivave të vitit 2009, si plotësim-ndryshim i Pakos së Direktivave të vitit 2002 për sektorin e Komunikimeve Elektronike).

Ligji për Komunikimet Elektronike ndër të e tjera ka krijuar bazën ligjore për kalimin nga regjimi i licencave në regjimin e autorizimeve të përgjithshme (ang. *General Authorization*) për ofrimin e shërbimeve dhe rrjeteve të komunikimeve elektronike. Kjo nënkupton rritje të mundësive dhe përmirësim cilësor të ambientit për investime të reja dhe konkurrencë të drejtë e fer, çka edhe është një nga synimet (prioritetet) kryesore të Qeverisë.

Vizioni dhe qëllimet strategjike të Qeverisë së Kosovës për sektorin e teknologjisë informative, rrjedhimisht edhe për sektorin e Komunikimeve Elektronike janë të shprehura në dokumentin **“Politikat e Sektorit të Komunikimeve Elektronike - Agjenda Digjitale për Kosovën 2013-2020”**. Dokumenti i Politikave është në përputhje edhe me objektivat e përcaktuara në Komunikatën e Komisionit Evropian të, 19 majit 2010, për Parlamentin Evropian, Këshillin e Evropës, Komitetin Evropian Ekonomik dhe Social dhe Komitetin e Rajoneve "Agjenda Digjitale për Evropën" (COM (2010) 245 final). Prioritetet Afatmesme bazuar në dokumentin e politikave për komunikimet Elektronike janë: zhvillimi i infrastrukturës së TIK, zhvillimi i shërbimeve dhe përmbajtjeve elektronike dhe promovimi i shfrytëzimit të tyre, avancimi i aftësive të banorëve gra dhe burra të Kosovës në përdorimin e TIK.

Në këtë dokument janë të transpozuar idetë dhe objektivat strategjike të parapara në Agjendën Digjitale për Evropën, duke marrë parasysh dhe duke iu përshtatur realitetit dhe gjendjes së sektorit të TIK në vend.

Struktura sektoriale dhe e ndërmarrjeve

Në tremujorin e parë të vitit 2020 (TM1 2020) gjithsej janë regjistruar 2311 ndërmarrje, që në krahasim me periudhën e njëjtë të vitit 2019 ka shënuar rënie prej 3.9%. Numri më i madh i ndërmarrjeve të regjistruara gjatë tremujorit të parë të vitit 2020 ishte te sektori i tregtisë me shumicë dhe pakicë, riparim i mjeteve motorike, motoçikletave me gjithsej 590 ndërmarrje të reja, pasuar nga ndërmarrjet në sektorin e prodhimit me 363 ndërmarrje të reja. Numri i ndërmarrjeve të shuara gjatë kësaj periudhe ishte 430, që krahasuar me periudhën e njëjtë të vitit të kaluar ka rënie për 11 ndërmarrje më pak. Numri i bizneseve të regjistruara me pronare gra, ishte 484 apo 20.9% të totalit të ndërmarrjeve të regjistruara. Sipas madhësisë së ndërmarrjeve të regjistruara 98.4% apo 2273 ndërmarrje ishin mikro-ndërmarrje, 1.5% apo 34 ndërmarrje të vogla, 1 ndërmarrje e mesme dhe 3 ndërmarrje të mëdha.

Tabela 2.6. Numri i bizneseve të regjistruara, 2013. – TM1 2020.

Përshkrimi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	TM1 2020
Të regjistruara	9,404	9,833	10,553	9,335	9,966	10,054	2,311
Të shuara	1,671	2,205	2,378	1,589	1,892	1,766	430
Me pronare gra	1,529	2,020	2,332	2,096	2,443	3,016	484

Burimi: Agjencia për Regjistrimin e Bizneseve në Kosovë

Gjatë vitit 2019, numri i përgjithshëm i ndërmarrjeve të reja të regjistruara (10,594) ishte më i lartë se numri i ndërmarrjeve të reja të regjistruara gjatë vitit 2018 (9,966). Numri total i ndërmarrjeve të reja të regjistruara ka lëvizur midis 9,404 dhe 10,054 në periudhën 2014-2019 me një rritje të dukshme në vitin 2016. Tendencë e ngjashme është vënë re edhe tek bizneset e shuara, ku numri më i madh i bizneseve të shuara është gjithashtu në 2016 (2,378). Numri i bizneseve të regjistruara me pronare gra, edhe pse

përgjithësisht i ulët, ka pasur një tendencë rritjeje nga 2014 e këndeje. Në vitin 2019 janë regjistruar gjithsej 3,016 biznese me pronare gra, 23% më shumë se në vitin 2018.

BPV në TM1 2020 shënoi rritje reale për 1.3% në krahasim me TM1 2019. Sa i përket strukturës së Bruto Produktit Vendor sipas aktiviteteve ekonomike, të dhënat tregojnë se rritja reale e BPV-së sipas aktiviteteve ekonomike është si vijon: aktivitetet financiare dhe të sigurimit kanë pasur rritje reale prej 5.7%; Aktivitete shkencore, profesionale dhe teknike me rritje prej 4.2% industria nxjerrëse, energjia elektrike, trajtimi dhe menaxhimi i mbeturinave 4.1%; ndërsa rënie reale kishte në sektorin e ndërtimitarisë me 12.4%, Art, zbavitje dhe rekreacion me 26.8%.

BPV sipas qasjes së shpenzimeve ka pasur rritje në eksportin e mallrave dhe shërbimeve 29.5%, shpenzimet e konsumit final të ekonomive shtëpiake dhe institucionet jo përfituese në shërbim të ekonomive shtëpiake (IIPSHESH) 0.22%, ndërsa rënie reale kishte në formimin e bruto kapitalit me 9.4%, krahasuar me periudhën e njëjtë të vitit paraprak.

Sa i përket **madhësisë së sektorit privat**, pjesëmarrja e sektorit privat në BPV lëviz midis 84 dhe 86 pikë të përqindjes në periudhën 2016-2022 siç shihet në tabelën më poshtë. Investimet private pritet të kenë të njëjtin trend edhe më 2020, 2021, dhe 2022. . Konsumi privat bazuar në projeksionet për vitin 2020 pritet të ketë trend të njëjtë sikur më paraprak.

Tabela 2.7. Pjesëmarrja e sektorit privat në BPV, në%

Përshkrimi	2016	2017	2018	2019	2020 (proj.)	2021 (proj.)	2022 (proj.)
Konsumi privat	86%	84%	85%	85%	86%	85%	85%
Investimet private	20%	21%	22%	22%	20%	21%	22%

Burimi: KASh 2020-2022, MF

Integrimi ekonomik me BE-në dhe konkurrueshmëria e çmimeve

Gjatë vitit 2019 shënoi rritje të volumit të tregtisë së Kosovës për mallra me vendet e tjera. Kështu, qarkullimi tregtar në krahasim me periudhën e njëjtë të vitit të kaluar rezulton me një rritje prej 4.5% duke arritur vlerën prej 3.8 miliard eurosh. Edhe gjatë kësaj kohe bilanci tregtar i Kosovës karakterizohet me deficit të lartë tregtar. Në përbërjen e përgjithshme të shkëmbimeve tregtare importet përfaqësojnë 90% të tregtisë së jashtme kurse eksportet me një përqindje fare të vogël prej vetëm 10%. Mallrat e eksportuara nga Kosova në gjashtëmujorin e parë të këtij viti kanë shënuar rritje prej 4.4% dhe arrijnë vlerën prej 383 milionë euro, më e lartë për 16 milionë euro. Rritja e eksportit të mallrave gjatë këtij gjashtëmujori ishte më e theksuar tek metalet dhe produktet e tij, produktet e plastikës dhe gomës si dhe tek industria ushqimore dhe e pijeve. Në anën tjetër, rënie shënoi eksporti i produkteve minerale, atyre bimore, tekstilit dhe lëkurës.

Gjithashtu, rritje kemi edhe te mallrat e importuara ku vlera e importit në vitin 2019 ishte prej afër 3.5 miliard euro, rritje prej 150 milion euro që është për 4.5% më e lartë krahasuar me vitin 2018. Rritje më e lartë u shënuar tek importi i produkteve: mjetet e transportit, ushqime, pije dhe duhan, produkte me origjinë kafshe, produkte të industrisë kimike, tekstili etj.

Tabela 2.8. Pasqyrë e bilancit tregtar të Kosovës (2014 – 2019)

Indikatorët/Viti	2014 Vlera (000 euro)	2015 Vlera (000 euro)	2016 Vlera (000 euro)	2017 Vlera (000 euro)	2018 Vlera (000 euro)	2019 Vlera (000 euro)
Eksporti	324,543	325,294	309,626	378,010	367,500	383,504
Importi	2,538,336	2,634,694	2,789,493	3,047,018	3,347,007	3,493,472
Bilanci tregtar	-2,213,793	-2,309,400	-2,479,867	-2,669,008	-2,979,507	-3,109,968

Përbërja sektoriale dhe gjeografike e tregtisë mbeten kryesisht të ngjashme, krahasuar me vitet e mëparshme, me një përjashtim eksportet e mallrave në tregjet aziatike, ku kanë shënuar rënie të mëdha të vlerës eksportuese kryesisht në tregun kinez dhe indian. Struktura e eksporteve në përgjithësi për vite të tëra ka qenë pothuajse e njëjtë, por në vitet e fundit kemi një ndryshim të madh sa i përket produkteve të sektorit të plastikës. Kosova ka eksportuar produkte nga plastika në vlerë prej mbi 50.8 milionë euro duke mbuluar 13.3% të totalit të eksportit dhe duke shënuar një rritje prej 13.4%. Si sektor me potencial eksportues konsiderohet të jetë edhe sektori i industrisë ushqimore e cila në vazhdimësi ka rritje. Megjithatë, eksportet e metaleve bazë të papërpunuar dhe produktet minerale paraqesin bazën kryesore të eksportit kosovar, duke mbuluar 45% të eksporteve në nivelin e përgjithshëm gjatë vitit 2019.

Struktura e importeve ka mbetur përafërsisht e njëjtë me vitet e mëparshme. Importet vazhdojnë të dominohen nga sektori i mineraleve (lëndë djegëse nafta dhe produktet e saj), nga sektori i industrisë ushqimore, nga makineritë dhe pajisjet etj. Por si produkt, importi i naftës dhe i vajrave ka dominuar në importet e përgjithshme (351.2 mil euro ose 10% në importin total), auto veturat (225.3 mil euro import ose 6.4% pjesëmarrje në importin total), pasuar nga importi i shufrave të çelikut, energjia elektrike, cigaret, medikamentet etj.

Tabela 2.9. Pasqyrë e eksporteve në vendet e BE-së

Partner	2018	Renditja	% total	2019	Renditja	% total	Ndryshimi 2019/2018
Gjermania	24,872	6	6.8%	30,907	4	8.1%	24.3%
Italia	7,799	14	2.1%	22,607	7	5.9%	189.8%
Holanda	14,651	8	4.0%	16,302	9	4.3%	11.3%
Sllovenia	13,684	9	3.7%	7,005	13	1.8%	-48.8%
Britania e Madhe	9,830	10	2.7%	11,242	10	2.9%	14.4%
Partner	2018	Renditja	% total	2019	Renditja	% total	Ndryshimi 2019/2018
Gjermania	24,872	6	6.8%	30,907	4	8.1%	24.3%
Italia	7,799	14	2.1%	22,607	7	5.9%	189.8%
Holanda	14,651	8	4.0%	16,302	9	4.3%	11.3%
Sllovenia	13,684	9	3.7%	7,005	13	1.8%	-48.8%
Britania e Madhe	9,830	10	2.7%	11,242	10	2.9%	14.4%

Tregtia me vendet e BE-së dhe vendet e rajonit pjesëmarrës në CEFTA, përbën pjesën më të rëndësishme të integritit tregtar të Kosovës, me rreth 66% të gjithë tregtisë së jashtme. Megjithatë, gjatë viti 2019 Kosova për një nuancë e ka rritur edhe më tej integrimin me vendet të tjera jashtë bllokut të CEFTA-së dhe BE-së. Pra, aktualisht përfaqësimi i vendeve jashtë këtyre rajoneve në strukturën e përgjithshme të partnereve kryesore tregtare të Kosovës është ndryshuar. Integrimi i tregtisë me vendet jashtë rajonit megjithatë është bërë vetëm në favor të importit nga këto vende në Kosovë, e jo dhe aq në favor të eksportit nga Kosova në vendet jashtë rajonit. Prandaj, sa i përket integritit me vendet jashtë bllokut të BE-së dhe CEFTA-së është kryesisht rritja importit nga Turqia, Kina, Zvicra dhe në veçanti Izraeli që kanë rritë vlerën e mallrave të importuara për 170 milion euro apo 25%. Mallrat e importuara nga këto vende mbulojnë 24% te importeve të përgjithshme të Kosovës.

Mirëpo sa i përket eksporteve një pjesë e madhe e mallrave të eksportuar (pas CEFTA-s) kanë shkuar drejt vendeve të BE-së duke arritur në 138.5 milionë euro ose 35% e totalit të eksporteve me një rritje prej 25%. Megjithatë, mund të konsiderojmë që vendet më të rëndësishme për eksportin vendor janë: Gjermania, Italia, Holanda, Sllovenia, Anglia, Polonia etj. Sa i përket strukturës së eksporteve dedikuar tregjeve të BE-së, kryesisht janë mallra që i përkasin sektorit të mineraleve, plastikës, pijeve etj. Ndërsa, importet nga BE arritën 1.7 miliard euro, duke shënuar një rritje prej 20%. Pjesa më e madhe e mallrave të

importuara vijnë nga vendet e BE-së (mbulon 51% e importeve të përgjithshme). Kosova importon mallra kryesisht nga Gjermania, Greqia, Italia, Sllovenia, Polonia etj.

Tabela 2.10. Pasqyrë e importeve nga vendet e BE-së

Partner	2018	Renditja	% e totalit	2019	Renditja	% e totalit	Ndryshimi (2019/2018)
Gjermania	394,143	1	11.8%	447,612	1	12.80	13.6%
Italia	205,495	6	6.1%	222,436	6	6.4%	8.2%
Greqia	124,156	8	3.7%	196,527	7	5.60	58.3%
Sllovenia	95,267	9	2.8%	131,337	8	3.8%	37.9%
Polonia	87,218	10	2.6%	104,888	10	3.0%	20.3%

CEFTA është partner i rëndësishëm tregtar që mbulon 17.2% të shkëmbimit të përgjithshëm tregtar të Kosovës, shkëmbim ky që rezulton me një rënie të tregimit të mallrave për 35%. Mallrat kosovarë të cilët eksportohen në vendet e CEFTA-së, kapin vlerën prej 164.8 milion euro mbulojnë 43% të eksporteve të përgjithshme, rënie prej 5%. Importet nga vendet e CEFTA-së janë rreth 502.6 milionë euro, me pak për 41% dhe mbulon 14.3% të importeve totale në Kosovë. Natyrisht, rënia e tregtisë Kosovë-CEFTA është si rezultat i vendosjes së tarifës 100% ndaj mallrave me origjinë nga Serbia dhe Bosnja dhe Hercegovina. Për të dy vendet masa ka shërbyer kryesisht si një tarifë ndaluese, d. m. th zyrtarisht, një tarifë që zvogëlon importet thuhet në zero. Aktualisht, nga vendet e CEFTA-së vetëm Maqedonia e Veriut dhe Shqipëria janë ndër dhjetë importuesit më të mëdhenj.

Bilanci i shërbimeve gjatë vitit 2019 është rritur për 9.2% krahasuar me të njëjtën periudhë të vitit të kaluar. Shërbimet e udhëtimit mbizotërojnë me rreth 78.8% të totalit të shërbimeve të eksportuara, ndërsa importet e shërbimeve të udhëtimit kanë 43.7% të importit të shërbimeve. Në përgjithësi, është një koncentrim relativisht i lartë i shërbimeve të importit dhe eksportit.

Gjatë vitit 2019 eksporti i shërbimeve arriti në 1 miliard e 676.3 milionë euro, ka pësuar rritje prej 8.3%. Ndërsa vlera e shërbimeve të importuara është rritur për 6.2% dhe arriti në 705.8 milionë euro.

Tregtia me Shërbime në Kosovë gjatë vitit 2019 ishte 2 miliard e 425.7 milion euro, nga të cilat eksportet totale ishin 1 miliard e 676.3 milion euro dhe importet e përgjithshme ishin 749.4 milionë euro. Kjo tregon një bilanc tregtar pozitiv prej 926.9 milionë euro. Krahasuar me të njëjtën periudhë të vitit 2018 ku bilanci tregtar qëndroi në 855.8 milionë euro, mund të vërehet një rritje prej 8.3%. Sektorët më të mëdhenj të eksportit gjatë vitit 2019 ishin shërbimet e udhëtimit me 1 miliard e 321.4 milionë euro; shërbime të tjera biznesi me 121.7 milionë euro; kompjuter, informacion dhe shërbime telekomunikimi me 68.2 milionë euro dhe shërbimet e ndërtimit 20.05 milion euro. Bilanci pozitiv i shërbimeve ka rezultuar në uljen e deficitit të lartë tregtar në bilancin e llogarisë së pagesave.

Tabela 2.11. Bilanci tregtar i shërbimeve me BE-në për periudhën janar-dhjetor për vitet 2018 dhe 2019

Viti	Eksport (në mil. Euro)	Import (në mil. Euro)	Bilanci (në mil. Euro)
2019	1676.3	749.4	926.9
2018	1561.6	705.8	855.8

Burimi: Banka Qendrore e Kosovës

Spektori i udhëtimeve pati një rritje prej 93 milionë krahasuar me vitin 2018. Eksporti i lartë në sektorin e Udhëtimeve i atribuohet diasporës. Shërbime të tjera biznesi me eksport prej 121.7 milionë euro, me një zbritje krahasuar me të njëjtën periudhë të vitit 2018 prej 0.8 milionë euro. Gjithashtu sektori i TIK-ut më 2019 ka pësuar rritje me 22.2% ose 12.4 milionë euro në krahasim me vitin 2018.

Bazuar në statistikat e përmendura më lart, mund të konkludohet se sektorët e udhëtimit (turizmit), TIK-ut dhe Sektori i Shërbimeve të Biznesit konsiderohen të jenë të suksesshëm për sa i përket eksportit dhe mund të merren si një mënyrë për të zvogëluar bilancin e deficitit të pagesave. Shërbimet e tjera të biznesit përfshijnë shërbime të ndryshme biznesi, siç janë: shërbime kërkimi dhe zhvillimi, shërbime konsulente profesionale dhe menaxheriale, teknike, të lidhura me tregtinë, dhe shërbime të tjera biznesi, trajtimin dhe deponimin e mbeturinave, shërbimet bujqësore, shërbime për miniera, qiradhënie operative, shërbimet që lidhen me tregtinë dhe shërbime të tjera biznesi. Ky sektor është ndër sektorët më produktivë në tregtinë e shërbimeve, eksporti i këtij sektori vazhdoi të rritet edhe më 2019 dhe për këtë arsye është shumë e rëndësishme të përqendrohemi dhe të përmirësojmë më tej performancën e këtij sektori.

Vazhdimisht dy sektorë që kanë performuar bilanc tregtar negativ në shërbime janë: transporti me -79.1 milionë euro dhe shërbimet e sigurimeve me -20.8 milionë euro më 2019.

Objektivat prioritarë afatmesme:

- Ulja e konsumit të energjisë nëpërmjet masave të eficiencës së energjisë duke zbatuar masa në ndërtesa publike, shtëpi dhe ndërtesa shumë-banesore më 2021 dhe 2022;
- Zhvillimi i mëtejshëm i kapaciteteve prodhuese të energjisë, përfshirë kapacitetet prodhuese me bazë thëngjillin për plotësimin e kërkesave në rritje për energji elektrike;
- Përmirësimi i mjedisit për Inovacion dhe Ndërmarrësi, përfshirë rritjen e mbështetjes financiare dhe infrastrukturore të inovacionit dhe ndërmarrësisë dhe ngritjen e kapaciteteve njerëzore;
- Shtrirja e infrastrukturës së rrjetave të TIK-ut për zhvillim socio-ekonomik veçanërisht shtrirja e infrastrukturës brezgjere në vise të pambuluara si dhe digjitalizimi i bizneseve;
- Rritja e efikasitetit për kosto të transaksioneve ndërkombëtare tregtare nëpërmjet thjeshtimit dhe standardizimit të të gjitha formaliteteve dhe procedurave në kufi, me synim harmonizimin e praktikave në përputhje me marrëveshjet shumëpalëshe;
- Harmonizimi i ofertës dhe kërkesës përmes hartimit të standardeve të profesionit dhe rishikimit të kurrikulave;
- Ngritja e cilësisë në arsimin dhe aftësimin profesional bazuar në kërkesat e tregut të punës;
- Rritja e qasjes së të rinjve dhe grave në tregun e punës përmes ofrimit të shërbimeve cilësore të punësimit, masave aktive të punësimit dhe ndërmarrësisë;
- Përmirësimi i shërbimeve sociale dhe shëndetësore përmes funksionalizimit të fondit të sigurimeve shëndetësore.

3. BLOKU 3: STANDARDET EVROPIANE – PËRAFRIMI I LEGJISLACIONIT TË KOSOVËS ME ACQUIS-NË E BE-SË

3.0. Korniza ligjore për përafrimin e legjislacionit të Kosovës me acquis-në e BE-së

Përafrimi dhe zbatimi i legjislacionit në përputhshmëri me *acquis* të BE-së është parakusht kryesor për anëtarësimin e Republikës së Kosovës në Bashkimin Evropian. Procesi i përafrimit nënkupton pajtueshmërinë e legjislacionit të brendshëm të Republikës së Kosovës me *acquis* të BE-së. Përafrimi i legjislacionit përmban dy komponentë: së pari, marrjen përsipër të detyrimeve që rrjedhin nga *acquis* e BE-së, dhe së dyti, zbatimin e tyre në praktikë.

Në kuadër të komponentit të parë, marrja përsipër e detyrimeve që rrjedhin nga *acquis* e BE-së është e specifikuar në nenin 74 të MSA-së. Ky nen përcakton përafrimin gradual të legjislacionit të Republikës së Kosovës me atë të BE-së dhe zbatimin e efektive në praktikë. Neni 74 i MSA-së kërkon që fillimisht përafrimi të përqendrohet në elementet themelore të *acquis* së BE-së në fushën e tregut të brendshëm, në fushën e lirisë, sigurisë dhe drejtësisë, si dhe në fusha të tjera të lidhura me tregtinë. Gjithashtu, neni 74 i MSA-së përcakton që procesi i përafrimit të legjislacionit të bëhet sipas një programi të akorduar në mes të Republikës së Kosovës dhe Komisionit Evropian.

Në mënyrë specifike, neni 74 kërkon që Republika e Kosovës dhe KE të përcaktojnë modalitetet për monitorimin e zbatimit të përafrimit të legjislacionit. Detyrimet që rrjedhin nga neni 74 i MSA-së në Republikën e Kosovës janë të kombinuara në disa akte ligjore, ndërsa prioritetet dhe reformat konkrete për përafrim të legjislacionit dhe modalitetet për monitorimin e zbatimit të përafrimit të legjislacionit janë të përcaktuara në këtë Program (PKZMSA).

Në mënyrë specifike, neni 74 kërkon që Republika e Kosovës dhe KE të përcaktojnë modalitetet për monitorimin e zbatimit të përafrimit të legjislacionit. Rrjedhimisht, monitorimi i progresit në përafrimin e legjislacionit është tejet i rëndësishëm për arsye të përditësimit të ecurisë së në çfarë shkalle qëndron procesi i përafrimit të legjislacionit të Republikës së Kosovës me *acquis* të BE-së.

Programi i përafrimit të legjislacionit dhe modalitetet për monitorimin e zbatimit të legjislacionit janë mekanizma esenciale që dokumentojnë se si detyrimet ligjore të *acquis* së BE-së të përcaktuara sipas neni 74 dhe nenet e tjera përkatëse që mbulojnë sektorë të ndryshme të MSA-së, reflektojnë shkallën, nivelin, cilësinë dhe përmbajtjen substanciale ligjore brenda legjislacionit të Republikës së Kosovës.

Në kuadër të komponentit të dytë, zbatimi i detyrimeve që kërkohet sipas neni 74 të MSA-së kërkon kapacitet administrativ dhe mekanizma ligjorë për përmbajtje teknike dhe udhëzues për përafrimin e legjislacionit të Republikës së Kosovës me *acquis* të BE-së. Aktualisht, procesi i përafrimit të legjislacionit të Republikës së Kosovës me *acquis* të BE-së bazohet në akte ligjore dhe udhëzues/manuale ndihmëse për përafrimin e legjislacionit me *acquis* të BE-së të miratuara nga Qeveria e Republikës së Kosovës.

Aktet ligjore në fuqi të cilat ndërlidhen me procesin e përafrimit të legjislacionit të miratuara nga Qeveria e Republikës së Kosovës janë:

- Rregullorja nr. 09/2011 e Punës së Qeverisë së Republikës së Kosovës,
- Rregullorja nr. 13/2013 për Shërbimin Ligjor Qeveritar, si dhe
- UA nr. 03/2013 për Standardet e Hartimit të Akteve Normative.

Udhëzimet/manualet për përafrimin e legjislacionit të Republikës së Kosovës me *acquis* të BE-së janë:

- Udhëzuesi Praktik i vitit 2013 për Përafrimin e Legjislacionit të Republikës së Kosovës me Legjislacionin e BE-së, dhe
- Manuali Praktik i vitit 2015 për Plotësimin e Tabelave dhe Deklaratës së Përputhshmërisë me *acquis* të BE-së.

Udhëzimet/manuallet për përafrim të legjislacionit janë instrumente me përmbajtje teknike që udhëzojnë dhe shërbejnë për zyrtarët përgjegjës gjatë procesit të hartimit dhe përafrimit të legjislacionit të Republikës së Kosovës me *acquis* së BE-së. Korniza ligjore me përmbajtje teknike dhe udhëzuesit ndihmës për përafrimin e legjislacionit të Republikës së Kosovës me *acquis* të BE-së janë shumë të rëndësishme përgjatë procesit të harmonizimit të legjislacionit. Përgjithësisht, aktet ligjore dhe udhëzimet/manuallet për procesin e përafrimit të legjislacionit të Republikës së Kosovës me *acquis* të BE-së i referohen procesit të përafrimit të legjislacionit në mënyrë të përgjithësuar.

Në aspektin procedural, procesin e vlerësimit të përafrimit të legjislacionit të Republikës së Kosovës me *acquis* të BE-së përbëhet prej disa hapave. Hapi fillestar nis nga institucionet përgjegjës që harton projekt-aktin normativ; në këtë fazë ai, përmes përpilimit të Deklaratës së Përputhshmërisë (DeP) dhe Tabelave të Përputhshmërisë (TeP) me *acquis* të BE-së paraprakisht vlerëson nivelin e përafrimit. Hapi vijues është vlerësimi i përafrimit me *acquis* të BE-së. Kjo bëhet përmes opinionit ligjor të pajtueshmërisë me *acquis* të BE-së, i cili përmbledh dy lloje gjetjesh: mbi substancën e projekt aktit normativ dhe mbi pajtueshmërinë e Deklaratës së Përputhshmërisë (DeP) dhe Tabelave të Përputhshmërisë (TeP) me *acquis* të BE-së. Hapi vijues ndërlihdet me përcjelljen e opinionit ligjor të përputhshmërisë me *acquis* të BE-së tek institucioni përgjegjës që ka hartuar projekt aktin normativ. Pastaj, institucioni përgjegjës që ka hartuar projekt-aktin normativ ia përcjell Zyrës së Kryeministrit për pëlqim në aspektin procedural e kushtetues, dhe pastaj përcillet për miratim në Qeveri. Pas miratimit nga Qeveria, projekt-akti normativ (kjo vlen vetëm për projektligjet) dërgohet në Kuvend për miratim. Kryesisht, pakoja e projektligjit me të gjitha dokumentet relevante i dërgohet Komisionit për Legjislacion, Komisionit për Integrim Evropian dhe, sipas fushëveprimit të projektligjit, mund t'u dërgohet edhe komisioneve të tjera, të cilët bëjnë rishikimin, analizën, si dhe sipas nevojës plotësim-ndryshimin e projektligjit përkatës dhe më pas dërgohet për miratim.

Procesi i përafrimit i legjislacionit ndërlihdet me përkthimin e *acquis* së BE-së në gjuhët zyrtare të Kosovës, përkatësisht në gjuhën shqipe dhe gjuhën serbe. Përkthimi i *acquis* së BE-së është pjesë integrale e procesit të përafrimit të legjislacionit vendor me *acquis* të BE-së. Njëra ndër përgjegjësitë e AIE-së së ardhshme, që rrjedh nga fushëveprimi i saj, është koordinimi i përkthimit të legjislacionit të BE-së në gjuhët zyrtare të Republikës së Kosovës. Procesi i përkthimit të legjislacionit të BE-së është i rregulluar me Rregulloren nr. 02/2015 për Procesin e Përkthimit të Legjislacionit të BE-së në Gjuhët Zyrtare të Republikës së Kosovës, e cila përcakton procedurat e përkthimit, koordinimin e procesit të përkthimit, si dhe unifikimin e terminologjisë të *acquis* së BE-së në gjuhët zyrtare të Republikës së Kosovës. Në kuadër të bashkëpunimit rajonal, Ministria e Integritimit Evropian e Republikës së Kosovës dhe Ministria e Punëve të Jashtme dhe Evropë e Republikës së Shqipërisë kanë nënshkruar Marrëveshje Bashkëpunimi për krijimin e Komisionit Teknik për Përkthimin e Legjislacionit të BE-së në gjuhën shqipe, si dhe bashkëpunimit në sferën e përafrimit të legjislacionit, për koordinimin e agjendës së përbashkët të përkthimit të akteve të BE-së bazuar në aktet relevante për përafrim të përcaktuara në MSA, si dhe shkëmbimin e akteve ligjore të përkthyer të BE-së nga të dy vendet. Vlen të theksohet që Komisioni Teknik ka krijuar platformën elektronike 'albterm.net' në të cilën publikohen aktet e *acquis* të përkthyer në gjuhën shqipe. Gjithashtu, më 2015 Ministria e Integritimit Evropian dhe Universiteti i Prishtinës "Hasan Prishtina" kanë nënshkruar Marrëveshje Bashkëpunimi në fushën e përkthimit të legjislacionit të BE-së, me qëllim të përkthimit profesional të akteve ligjore në gjuhët zyrtare të Republikës së Kosovës.

Objektivat prioritare afatmesme

Objektivat e prioriteteve afatmesme në fushën e përafrimit dhe përkthimit në Republikën e Kosovës janë koordinimi, bashkërendimi dhe raportimi i vazhdueshëm i procesit të përafrimit. Në mënyrë specifike fuqizimi dhe koordinimi i kapaciteteve brenda shërbimit ligjor qeveritar do të mundësoj përmbushjen e detyrimeve legjislative që rrjedhin nga neni 74 i MSA-së.

Objektivat e prioriteteve afatmesme në fushën e përafrimit:

- Rishikimi i legjislacionit për shërbimin ligjor qeveritar dhe udhëzimeve/manualeve praktike për përafrim të legjislacionit me qëllim përmirësimin e fushëveprimit të procesit të përafrimit të legjislacionit të Kosovës me acquis të BE-së,
- Funkcionalizimi i plotë i platformës elektronike për harmonizim të legjislacionit,
- Funkcionalizimi i mirëmbajtjes së bazës së të dhënave për përafrim të legjislacionit të Republikës së Kosovës, dhe
- Rritja e numrin të trajnimeve të avancuara profesionale që kanë për qëllim përafrimin substancial të legjislacionit të Kosovës me acquis të BE-së në fushat primare të përafrimit për tetë kapitujt: Liria e Lëvizjes së Mallrave, e Drejta e Themelimit dhe Liria e Ofrimit të Shërbimeve, Prokurimi Publik, e Drejta e Kompanive, e Drejta e Pronësisë Intelektuale, e Drejta e Konkurrencës, Gjyqësori dhe të Drejtat e Njeriu, Drejtësia, Liria dhe Siguria.

Objektivat e prioriteteve afatmesme në fushën e përkthimit:

- Rritja e numrit të përkthimeve të akteve të acquis së BE-së në gjuhët zyrtare të Kosovës,
- Certifikimi i akteve të përkthyer të akteve të acquis së BE-së në gjuhët zyrtare të Kosovës,
- Rritja e bashkëpunimit në mes të palëve të interesit (ministrive të linjës dhe koordinatorit të këtij procesi, AIE-së) në Kosovë lidhur me përkthimet e akteve të acquis së BE-së,
- Rritja e bashkëpunimit dhe bashkërendimit ndërmjet palëve të interesit në rajon (njësive koordinuese në ministritë e linjës) për përkthimin e akteve të acquis së BE-së,
- Mirëmbajtja e bazës së të dhënave për publikimin e akteve të BE-së të përkthyer në gjuhët zyrtare të Republikës së Kosovës, dhe
- Vazhdimi i ndërgjegjësimit dhe ngritjes së kapaciteteve në fushën e përkthimit përmes aktiviteteve të ndryshme.

3.1. Kapitulli 1 i acquis-së: Lëvizja e lirë e mallrave

Ky kapitull mbulon kërkesat që dalin nga legjislacioni i BE-së me qëllim që të sigurohet qarkullimi plotësisht i lirë i produkteve në tregun e brendshëm dhe respektimit të zbatimit të këtij parimi të përgjithshëm nga secili shtet anëtar. Për të siguruar respektimin dhe zbatimin e këtij parimi themelor të funksionit të tregut të brendshëm, me qëllim që produktet të përmbushin standardet dhe kërkesat për t'u tregtuar në tregun e brendshëm të BE-së, zbatimi i këtij kapitulli nga ana e shteteve aderuese u kërkon atyre që të vendosin tërë kornizën ligjore e rregullative, në harmoni me atë të BE-së, për 'qasjen e vjetër' (që përcakton kërkesat specifike për produkte) dhe 'qasjen e re' (që përcakton specifikimet esenciale për produkte). Harmonizimi i legjislacionit vendor arrihet përmes transpozimit të plotë të acquis-it të BE-së në kuadër të fushëveprimit të këtij kapitulli deri në anëtarësimin e plotë. Përveç kësaj, shteteve aderuese gjithashtu u kërkohet të zhvillojnë dhe zbatojnë politika nacionale për të siguruar zbatimin e legjislacionit të harmonizuar me atë të BE-së, si dhe të vendosin dhe funksionalizojnë plotësisht tërë sistemin institucional dhe kapacitetet institucionale që nevojiten për të zbatuar këtë legjislacion e politika, si dhe për të zbatuar masat horizontale e procedurale në fushat specifike të standardizimit, vlerësimit të konformitetit, akreditimit, metrologjisë dhe mbikëqyrjes së tregut.

Lëvizja e lirë e mallrave është një element kyç në krijimin dhe zhvillimin e tregut të brendshëm. nenet 34, 35 dhe 36 të Traktatit mbi Funkcionimin e BE-së (TFBE), parandalojnë Shtetet Anëtare që të miratojnë dhe vendosin kufizime të pajustificuara ndaj tregut të lirë të mallrave brenda tregut të brendshëm, përveç tregtisë brenda BE-së. Dispozitat e TFBE-së nuk përjashtojnë ndalesat e justifikuara, dhe zbatohen proporcionalisht, mbi bazën e moralit publik, politikave publike ose sigurisë publike, mbrojtjes së shëndetit dhe jetës së njerëzve, kafshëve ose bimëve, apo mbrojtjes së pronësisë industriale e komerciale, si dhe të kërkesave të tjera të detyrueshme të njohura nga Gjykata e Drejtësisë (p. sh. mbrojtja e mjedisit). Masat që kanë efekt të barasvlershëm me kufizim sasior, përveç disa përjashtimeve, gjithashtu janë të ndaluara. Kjo sidomos nënkupton eliminimin e barrierave teknike në tregti dhe respektimin e parimit të njohjes së ndërsjellë, përfshirë procedurat e shkëmbimit të informatave.

Legislacioni i qasjes së re dhe globale mbulon pajisjet e tensionit të ulët (LVD), kontabilitetin elektromagnetik (EMC), lodrat, makinerinë, ashensorët, emetimet e zhurmës nga pajisjet për përdorim jashtë objekteve, emetimet e ndotësve nga motorët e makinerive të lëvizshme jo rrugore, pajisjet personale mbrojtëse (PPM), pajisjet dhe sistemet mbrojtëse të destinuara për përdorim në atmosfera shpërthyes (ATEX), pajisjet mjekësore, pajisjet e gazit, veglat nën presion, instalimet e teleferikut, produktet e ndërtimit, artizanate rekreative, kërkesat e eko-projektimit për produktet e lidhura me energjinë (ErP), dhe pajisjet terminale të radio dhe telekomunikacionit (R&TTE). Legislacioni i qasjes së vjetër mbulon fushat e automjeteve motorike dhe kimikateve.¹⁵

Kërkesat e MSA-së

MSA ndërmjet BE-së dhe Kosovës, "marrë parasysh angazhimin e palëve ndaj tregtisë së lirë, në përputhje me parimet përkatëse të Organizatës Botërore të Tregtisë të cilat duhet të zbatohen në mënyrë transparente dhe jo-diskriminuese", nën Titullin IV "Lëvizja e lirë e mallrave" përmban disa dispozita thelbësore, relevante për kapitullin 1 të acquis-së.

Në nenin 20 thuhet se BE-ja dhe Kosova gradualisht do të krijojnë një zonë të tregtisë së lirë gjatë një periudhe maksimale prej 10 vjetësh, duke filluar nga hyrja e MSA-së në fuqi. Në nenin 22 ("koncesionet e BE-së për produktet industriale") thuhet se kufizimet sasiore mbi importet në BE dhe masat me efekt të njëjtë, për produktet me origjinë në Kosovë, do të shfuqizohen në datën e hyrjes së MSA-së në fuqi. Kosova ka marrë përsipër të njëjtin koncesion për produktet industriale me origjinë në BE (neni 23). Në nenin 24 ("Detyrimet dhe kufizimet mbi eksportin") të dy palët shpallin se me hyrjen e MSA-së në fuqi do të heqin të gjitha kufizimet sasiore mbi eksportet dhe masat ekuivalente.

Neni 35 i MSA-së e definojnë çështjen e indikatorëve gjeografikë, mirëpo ajo shtjellohet në kapitullin 7, mbi DPI. Neni 42 i jep të drejta palëve që të marrin masa mbrojtëse në rast të gjetjes së veprimeve të dumpingut, këto veprime duhet të jenë në pajtim me rregullat e OBT-së, pjesa që zbaton nenin 6 të GATT-it 1994.

Lidhur me mbrojtjen e tregut, MSA kërkon të zbatohet neni XIX i GATT 1994 dhe rregullat e OBT-së për mbrojtje të tregut. Neni 43 kërkon që masat e mbrojtjes së tregut të merren vetëm për qëllimin e adresimit të problemit, dhe i njëjti nen cek se këto masa nuk guxojnë të merren në një periudhë më të gjatë se dy vite.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Raporti i KE-së për Kosovën – 2019 vlerëson se duhet të përmirësohet bashkërendimin ndërinstitucional për të mundësuar zbatimin e duhur të legjislacionit dhe për të përforcuar kapacitetet e institucioneve kosovare në fushën e infrastrukturës së cilësisë. Kosova duhet të miratojë legjislacionin sekondar të rëndësishëm në lidhje me ligjet për standardizimin, metrologjinë, akreditimin dhe kërkesat teknike për produktet dhe vlerësimin e konformitetit dhe të vazhdojë të sigurojë zbatimin e Rregullores për regjistrimin, vlerësimin, autorizimin dhe kufizimin e kimikateve (REACH).

Konkluzionet e Nënkomitetit për Tregti, Industri, Dogana dhe Tatime theksojnë nevojën e plotësisht të legjislacionit primar me atë sekondar në kuadër të fushave të Infrastrukturës së Cilësisë.

Gjendja aktuale

Korniza legjislativo dhe ajo e politikave

---

¹⁵ Farmaceutikët dhe kozmetikët janë të mbuluara në Kapitullin 28.

Cështjet horizontale

Korniza legislative në fushën e Standardizimit përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligjin për Standardizim nr. 06/L-019;
- UA nr. 08/2018 për Këshillin Profesional të Standardizimit;
- UA nr. 10/2018 për Logon e Agjencisë Kosovare të Standardizimit;
- UA nr. 16/2018 mbi Komitetet Teknike të Standardizimit.

Këto akte normative kanë transpozuar pjesërisht Rregulloren (BE) 1025/2012, e cila përcakton kërkesat për Standardizim – pjesërisht.

Korniza legislative në fushën e Akreditimit përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligjin nr. 05/L-117 për Akreditim;
- Rregullorja nr. 02/2018 e Këshillit Profesional. Këshilli Profesional është organ këshillëdhënës i Drejtorisë së Përgjithshme të Akreditimit të Kosovës (DAK);
- UA nr. 03/2018 për Caktimin e Tarifave për Akreditim.
- UA nr. 04/2019 për caktimin e formës, përmbajtjes dhe përdorimit të logos të Drejtorisë së Përgjithshme të Akreditimit të Kosovës dhe simbolit të akreditimit dhe referimi i tekstit në akreditim.

Këto akte normative kanë transpozuar pjesërisht Rregulloren (KE) nr. 765/2008, e cila përcakton kërkesat për akreditim dhe mbikëqyrje të tregut që kanë të bëjnë me vënien e produkteve në treg.

Korniza legislative në fushën e vlerësimit të konformitetit përbëhet nga Ligji nr. 06/L -041 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit, i cili ka transpozuar pjesërisht Vendimin nr. 768/2008/KE të Parlamentit Evropian për një kornizë të përbashkët për marketingun e produkteve.

Korniza legislative në fushën e Metrologjisë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligjin nr. 06/L -037 për Metrologjinë;
- Rregullorja nr. 04/2018 për Peshoret Jo-automatike;
- Rregullorja nr. 03/2018 për Parapaketimet;
- UA nr. 04/2018 për Shishet si Enë Matëse;
- UA nr. 05/2018 për Lartësinë dhe Procedurën e Pagesës për Shërbimet në Metrologji;
- UA nr. 14/2018 për Kërkesat Teknike dhe Metrologjike për Transformatorët Matës të Grupeve Matëse për Matjen e Energjisë Elektrike.

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën e BE-së 2014/32 për harmonizimin e ligjeve të shteteve anëtare përkitazi me vënien në dispozicion të tregut të mjeteve matëse – pjesërisht;
- Dokumentin D1: 2012 të OIML-së –pjesërisht;
- Direktivën 2014/31/BE, miratuar më 11 qershor 2018 – pjesërisht;
- Direktivën 76/211/KEE, miratuar më 28 maj 2018 – pjesërisht;
- Direktivën 75/107/KEE, miratuar më 28 maj 2018 – pjesërisht.

Korniza legislative në fushën e Mbikëqyrjes së Tregut përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 06/L-041 mbi Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit;
- Ligji nr. 04/L-078 mbi Sigurinë e Përgjithshme të Produkteve;
- Ligji nr. 03/L-181 mbi Inspektoratin e Tregut dhe Mbikëqyrjen Inspektuese.

Qasja e re dhe ajo globale

Korniza legislative në fushën e Pajisjeve të tensionit të ulët (LVD) përbëhet nga Ligji nr. 06/L-041 mbi Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit i cili paraqet bazën për Rregulloren teknike

nr. 06/2018 për Pajisjet Elektrike të Dizajnuara për Përdorim Brenda Kufijve të Caktuar të Tensionit, e cila ka transpozuar pjesërisht Direktivën 2014/35/BE.

Korniza legjislative në fushën e Përputhshmërisë elektromagnetike (EMC) përbëhet nga Ligji nr. 04/L-039 mbi Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit paraqet bazën për Rregulloren nr. 01/2017 për Pajtueshmërinë Elektromagnetike, e cila ka transpozuar pjesërisht Direktivën 2014/30/BE dhe amendamentet e saj. Kjo rregullore do të vazhdojë të zbatohet deri në harmonizimin e saj me Ligjin e ri nr. 06/L-041 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit.

Korniza legjislative në fushën e Sigurisë së lodrave përbëhet nga Ligji nr. 04/L-039 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit i cili paraqet bazën për Rregulloren nr. 02/2017 për Sigurinë e Lodrave, e cila transponon pjesërisht Direktivën 2009/48/KE dhe amendamentet e saj. Kjo rregullore do të vazhdojë të zbatohet deri në harmonizimin e saj me Ligjin e ri nr. 06/L-041 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit.

Korniza legjislative në fushën e makinerive përbëhet nga Ligji nr. 04/L-039 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit, i cili paraqet bazën për Rregulloren nr. 04/2013 mbi Sigurinë e Makinerive, e cila transponon pjesërisht Direktivën 2006/42/KE. Kjo rregullore do të vazhdojë të zbatohet deri në harmonizimin e saj me Ligjin e ri për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit.

Korniza legjislative në fushën e emetimeve të zhurmës nga pajisjet që përdoren jashtë objekteve përbëhet nga UA nr. 08/2009 mbi Vlerat e Lejuara të Emisioneve të zhurmës nga burimet e ndotjes i cili transponon pjesërisht Direktivën 2000/14/KE.

Korniza legjislative në fushën e ashensorëve përbëhet nga Ligji nr. 04/L-039 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit i cili paraqet bazën për Rregulloren nr. 03/2017 për Sigurinë e Ashensorëve e cila transponon Direktivën 2014/33/BE. Kjo rregullore do të vazhdojë të zbatohet deri në harmonizimin e saj me Ligjin për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit.

Korniza legjislative në fushën e Pajisjeve personale mbrojtëse (PPE) përbëhet nga Ligji nr. 04/L-039 mbi Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit, i cili paraqet bazën për Rregulloren nr. 08/2012 mbi Pajisjet Personale Mbrojtëse, e cila transponon pjesërisht Direktivën 89/686/KEE. Kjo rregullore do të vazhdojë të zbatohet deri në harmonizimin e saj me Ligjin nr. 06/L-041 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit. Në pajtim me këtë të fundit, gjatë vitit 2020 do të transpozohet Rregullorja 2016/425/BE për Pajisjet Mbrojtëse Personale në rregulloret teknike.

Korniza legjislative në fushën e Pajisjeve dhe sistemeve mbrojtëse të destinuara për përdorim në atmosfera potencialisht shpërthyes (ATEX) përbëhet nga Ligji nr. 04/L-039 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit, i cili paraqet bazën për Rregulloren nr. 04/2012 mbi Pajisjet dhe Sistemet Mbrojtëse të Destinuar për Përdorim në Atmosfera Potencialisht Shpërthyes, e cila transponon pjesërisht Direktivën 94/9/KE. Kjo rregullore do të vazhdojë të zbatohet deri në harmonizimin e saj me Ligjin nr. 06/L-041 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit.

Korniza legjislative në fushën e Pajisjeve të gazit dhe bojlerët me ujë të nxehtë përbëhet nga Ligji nr. 04/L-039 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit, përmes Rregullores nr. 06/2016 për Pajisjet që Djegin Karburantet e Gazta, e cila transponon pjesërisht Direktivën 90/396/KEE. Kjo rregullore do të vazhdojë të zbatohet deri në harmonizimin e saj me Ligjin nr. 06/L-041 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit.

Korniza legjislative në fushën e Pajisjeve nën presion përbëhet nga Ligji nr. 06/L-031 për Pajisjet nën Presion, i cili transponon pjesërisht këto akte të acquis-se:

- Direktivën 2014/68/B;
- Direktivën 2014/29/BE;
- Direktivën 2010/35/BE;
- Direktivën 2008/47/KE.

Korniza legjislative në fushën e Pajisjeve të thjeshta nën presion (SPVD) përbëhet nga Ligjin nr. 06/L-031 për Pajisje nën Presion. UA mbi Enët e Thjeshta nën Presion, që derivon nga ligji i vjetër nr. 02-L-103, transponon pjesërisht Direktivën 2009/105/KE, dhe do të mbetet në fuqi deri në momentin e nxjerrjes së Rregullores për Pajisjet e Thjeshta nën Presion, i cili do të transpozohet pjesërisht rregulloren 2014/29/BE.

Korniza legjislative në fushën e Aerosolëve dispensivë përbëhet nga Ligji nr. 04/L-039 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit, i cili paraqet bazën për miratimin e Rregullores nr. 13/2014 mbi Aerosolët Dispensiv, e cila transponon pjesërisht Direktivën 75/324/KEE.

Korniza legjislative në fushën e Teleferikëve përbëhet nga Ligji nr. 04/L-039 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit, i cili paraqet bazën për miratimin e Rregullores nr. 05/2012 mbi Teleferikët për Transport Njerëzish, e cila transponon pjesërisht Direktivën 2000/9/KE.

Korniza legjislative në fushën e Produktve ndërtimore përbëhet nga Ligji nr. 06/L-033 për Produktet Ndërtimore, i cili transponon pjesërisht Rregullon e BE 305/2011 për Produktet e Ndërtimit.

Korniza legjislative në fushën e Barkave rekreative përbëhet nga Ligji nr. 06/L-041 mbi Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit. Megjithatë, Kosova ende nuk ka miratuar legjislacionin detyësorë i cili do të duhet të transpozohet Direktivën 94/25/KE.

Në fushën e Kërkesave të eko-dizajnit për produktet e ndërlidhura me energjinë (ErP) dhe etiketimit energjetik i produkteve ende nuk është transpozuar në legjislacionin vendor Direktiva horizontale 2009/125/KE për eko-dizajn dhe as aktet përkatëse vertikale ligjore.

Korniza legjislative për radio-pajisjet dhe pajisjet terminale telekomunikuese (R&TTE) Rregulloren teknike për radio-pajisjet përbëhet nga Ligji nr. 04/L-109 për Komunikimet Elektronike, që transponon pjesërisht Rregulloren 136/2009/KE. Lidhur me konformitetin e radio-pajisjeve dhe pajisjeve telekomunikuese, Rregullorja teknike për Radio Pajisjet nr. 032/B/17 transponon pjesërisht Direktivën 2014/53/KE.

Korniza legjislative në fushën e Eksplzivëve për përdorime civile dhe artikujve piroteknikë përbëhet nga Ligji nr. 2011/04-L-022 për Përdorimin Civil të Eksplzivëve, i cili transponon pjesërisht Direktivën 93/15/KE për eksplozivë dhe Direktivën 2013/29/KE për Piroteknikë.

Korniza legjislative në fushën e Produkteve dhe pajisjeve mjekësore përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligjin nr. 04-L-190 për Produkte dhe Pajisje Mjekësore;
- UA nr. 01/2015 për Autorizim Marketing për Produkte Mjekësore;
- UA nr. 07/2015 për Përcaktimin e Kushteve për Praktikën e mirë të Prodhimit, Lëshimin e Autorizimit të Prodhimit dhe Certifikatën e Praktikës së Mirë Prodhuese për Praktikë Mjekësore;
- UA nr. 09/2017 për Farmakovigjilencën e Produkteve Medicinale për Përdorim Njerëzor në Republikën e Kosovës.

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën 2001/83;
- Direktivën 2002/98;
- Direktivën 2003/63;

- Direktivën 2004/24;
- Direktivën 2004/27;
- Direktivën 2008/29;
- Direktivën 2009/53;
- Direktivën 2009/120;
- Rregulloren 726/2004;
- Rregulloren 1394/2007 – pjesërisht;
- Direktivën 2001/83;
- Direktivën 2011/62;
- Direktivën 2001/20; dhe
- Direktivën 2003/94 – pjesërisht.

Qasja e vjetër

Sa i përket Qasjes së vjetër, përveç prodhuesve të produkteve përkatëse, shteti është gjithashtu përgjegjës për sigurinë e produkteve dhe për këtë arsye duhet krijuar dhe fuqizuar autoritetet përkatës shtetërore për kryerjen e detyrave të vlerësimit të konformitetit (p. sh. regjistrimi, vlerësimi dhe miratimi).

Korniza legjislative në fushën e Automjeteve Motorike përbëhet nga Ligji nr. 05/L-132 për Automjete, nga i cili rrjedhë UA nr. 2/2018 për Përcaktimin e Kushteve dhe Procedurave të Homologimit të Mjeteve Rrugore.

Sa i përket Emetimeve të ndotësve nga motorët e makinerive të lëvizshme jo-rrugore, në Kosovë, nuk ka prodhues të produkteve (automjeteve) që mbulohen nga Direktiva 97/68 mbi makineritë e lëvizshme jo-rrugore. Detyrimet për operatorët ekonomik do të zbatohen nga importuesit dhe shpërndarësit.

Korniza legjislative në fushën e Kimikateve (Regjistrimi, Vlerësimi, Autorizimi dhe Kufizimi i Kimikateve, RVAK) përbëhet nga Ligji nr. 04/L-197 për Kimikate, i cili transponon pjesërisht Rregulloren (KE) 1907/2006.

Korniza legjislative në fushën e Kimikateve (Klasifikimi, Etiketimi dhe Paketimi (KEP) Automjeteve Motorike përbëhet nga Ligji nr. 04/L-197 për Kimikate dhe UA nr. 17/2014 për Klasifikimin, Etiketimin dhe Paketimin e Kimikateve të Rrezikshme, që transponojnë pjesërisht Rregulloren (KE) 1272/2008 për Klasifikimin, Etiketimin dhe Paketimin e Substancave dhe Përzierjeve.

Në kuadër të Praktikave të mira laboratorike (GLP), Direktiva 2004/9/KE përcakton detyrimin e Shteteve Anëtare të përcaktojnë autoritetet përgjegjëse për inspektimet GLP në territorin e tyre. Ajo gjithashtu përfshin kërkesat e raportimit dhe tregut të brendshëm (pranimi i ndërsjellë i të dhënave). Direktiva kërkon që Udhëzimet e Rishikuara OECD për Procedurat e Monitorimit të Pajtushmërisë për GLP dhe Udhëzimi OECD për Ushtrimin e Inspektimit të Stabilimentit Testues dhe Auditimet e Studimit duhet të ndiqen gjatë inspektimeve laboratorike dhe auditimeve të studimit.

Direktiva 2004/10/KE kërkon nga Shtetet Anëtare të marrin të gjitha masat e nevojshme për të siguruar që laboratorët që kryejnë studimet e sigurisë në produktet kimike të jenë në përputhje me Parimet e OECD-së të Praktikave të mira laboratorike.

Korniza legjislative në fushën e Detergjentëve, konkretisht për përcaktimin e kërkesave teknike dhe procedurave të vlerësimit të konformitetit përbëhet nga Ligji për Kimikate nr. 04/L-197 dhe Rregullorja nr. 02/2015 për Detergjentet që transponojnë pjesërisht Rregulloren (KE) 648/2004.

Korniza legjislative në fushën e Plehrave përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 2003/10 mbi Plehra Artificiale;

- UA nr. 10/2006 për Cilësinë e Plehrave Artificiale;
- UA nr. 17/2007 për Formimin dhe Funksionimin e Shërbimit Rregullues dhe Bordit Këshillues për Plehrat Artificiale;
- UA nr. 04/2009 mbi Vendosjen e Taksës për Licencimin e Subjekteve që merren me Importin dhe Tregtinë e Plehrave Artificiale.

Këto akte normative kanë transponuar pjesërisht Rregulloren (KE) 2003/2003.

Korniza legislative në fushën e Prekursorëve dhe barërave përbëhet nga Ligji nr. 02/L-128 për Barna Narkotike, Psikotropet dhe Prekursorët, i cili transponon pjesërisht Rregulloren (KE) 273/2004. Ndërsa UA nr. 02/2019, i vitit 2019 rregullon çmimet e produkteve medicinale për shitje me shumicë dhe pakicë në sektorin privat nga subjektet e licencuara, produkteve medicinale nga lista e barnave esenciale dhe produkteve medicinale nga lista e barnave të riimbursueshme nga Fondi i Sigurimit Shëndetësor.

Masat procedurale

Sa i përket transparencës në lidhje me çmimet dhe riimbursimin e produkteve mjekësore Kosova ende nuk e ka përafuar legjislacionin e saj me acquis të BE-së në këtë fushë.

Korniza legislative në fushën e Qelqi i kristaltë përbëhet nga Rregullorja nr. 04/2012 mbi Produktet e Qelqit të Kristaltë, e cila transponon pjesërisht Direktivën 69/493/KE.

Korniza legislative në fushën e Tekstilit përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Rregullorja nr. 01/2018 për Etiketimin dhe Shënjinimin e Produkteve të Tekstilit;
- Rregullorja nr. 11/2012 mbi Përmbajtjen e Lëndës së parë dhe Etiketimin e Tekstilit;
- Rregullorja nr. 1/2012 mbi Metodatat për Analizën Sasiore të Përzierjes së Trefishtë të Fibrave të Tekstilit;
- Rregullorja nr. 12/ 2012 mbi Metodatat për Analizën Sasiore të Përzierjes së Dyfishtë të Fibrave të Tekstilit.

Këto akte normative kanë transponuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën 73/44/KEE;
- Direktivën 96/73/KE;
- Direktivën 2008/121/KE;
- Rregulloren (BE) 1007/2011 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, datë 27 shtator 2011, mbi emrat e fibrave të tekstilit dhe etiketimin dhe shënjinimin e përbërjes së fibrave të produkteve të tekstilit.

Korniza legislative në sektorin e Këpucëve përbëhet nga Ligji nr. 04/L-039 mbi Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit, i cili paraqet bazën për Rregulloren nr. 03/2016 për Etiketimin e Mbathjeve, e cila transponon plotësisht Direktivën 94/11/KE. Kjo rregullore do të vazhdojë të zbatohet deri në harmonizimin e saj me Ligjin nr. 06/L-041 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe Vlerësim të Konformitetit.

Aktualisht në Kosovë ka disa prodhues të këpucëve dhe/ose komponentëve të tyre në nivelin mikro që mbulojnë nga Direktiva 94/11/KE. Detyrimet për operatorët ekonomik kryesisht do të zbatohen nga importuesit dhe shpërndarësit.

Korniza institucionale

Cështjet horizontale

Korniza institucionale sa i përket infrastrukturës së cilësisë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Tregtisë dhe Industrisë, përkatësisht Divizioni i Infrastrukturës së Cilësisë pranë Departamentit të Industrisë;
- Drejtoria e Akreditimit të Kosovës (DAK) në kuadër të MTI-së;
- Inspektorati i Tregut në kuadër të MTI-së;
- Agjencia Kosovare për Standardizim (AKS);
- Agjencia për Metrologjinë e Kosovës (AMK).

Qasja e re dhe ajo globale

Korniza institucionale në këtë kategori përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Tregtisë dhe Industrisë;
- Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit, përgjegjëse për Barkat Rekreative dhe vëzhgimin e përdorimit të produkteve të ndërtimit;
- Ministria e Punëve të Brendshme, përgjegjëse për eksplozivët për përdorim civil dhe produktet piroteknike;
- Ministria e Shëndetësisë, përgjegjëse për produktet dhe pajisjet mjekësore;
- Agjencia e Kosovës për Produkte dhe Pajisje Mjekësore (AKPPM), përgjegjëse për produktet dhe pajisjet mjekësore;
- Autoriteti Rregullativ për Komunikimet Elektronike dhe Postare (ARKEP) (përgjegjës për përafrimin ligjor ashtu edhe për mbikëqyrjen e tregut në fushën e Radio Pajisjeve dhe Pajisjeve terminale telekomunikuese (R&TTE).

Qasja e vjetër

Korniza institucionale në kuadër të kësaj kategorie përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Infrastrukturës, përkatësisht Departamenti i Automjeteve. Kompetencat e autoritetit aprovues ushtrohen nga MI, ndërsa ato të shërbimeve teknike nga trupat privatë të autorizuar nga MI. Departamenti i Automjeteve është autoritetet përgjegjës për mbikëqyrjen e tregut të automjeteve motorike (veturave, autobusëve, kamionëve, traktorëve) në territorin e vendit, ndërsa strukturat për ambient janë përgjegjëse për kimikatet dhe detergjentet, përkatësisht për transpozimin e Rregullores (KE) 1907/2006. Mbikëqyrja e tregut kryhet nga Inspektorati për Mbrojtjen e Mjedisit dhe Inspektorati Fitosanitar.
- Ministria e Tregtisë dhe Industrisë, përgjegjëse për transpozimin e legjislacionit të BE-së në legjislacionin kombëtar sa u përket emetimit të ndotësve nga motorët e makinerive të lëvizshme jo-rrugore;
- Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural, kompetente për nxjerrje të legjislacionit në lidhje me Plehrat, ndërsa mbikëqyrja e tregut zbatohet nga Inspektorati fito-sanitar;
- Ministria e Shëndetësisë, autoriteti kompetent për legjislacion në fushën e Prekursorëve të barërave, ndërsa zbatimi ekzekutohet nga Agjencia Kosovare për Produkte dhe Pajisje Mjekësore (AKPPM). Mbikëqyrja e tregut kryhet nga AKPPM-ja dhe Inspektorati Shëndetësor.

Masat procedurale

Korniza institucionale në kuadër të kësaj kategorie përbëhet nga këto institucione:

- Agjencia Kosovare për Produkte dhe Pajisje Mjekësore (AKPPM), përgjegjëse për transparencën në lidhje me çmimet dhe riimbursimin e produkteve mjekësore;
- Ministria e Tregtisë dhe Industrisë kompetente për transpozimin dhe zbatimin në fushën e Qelqit të kristaltë, Tekstilët dhe Këpucët.

Mbështetja e donatorëve

Institucionet e Kosovës mbështeten nga KE (përmes IPA-s) dhe nga donatorë të tjerë bilateralë me projektet e përmbledhur në vijim.

Projektet aktuale dhe të planifikuara IPA

Përshkrimi: Lëvizja e Lirë e Mallrave 2 - Projekti synon përafrimin e mëtejshëm të legjislacionit, ngritjen e vetëdijes së bizneseve, ngritjen e kapaciteteve të zyrtareve dhe integrimin në organizatat relevante evropiane.

Përfituesi: Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit, Ministria e Tregtisë dhe Industrisë, Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale, Ministria e Infrastrukturës.

Periudha e zbatimit: 2018 – 2020

Mbështetje institucionale të Kosovës në procesin integrues, është programi i Qeverisë së Luksemburgut i cili ka si synim ngritjen e kapaciteteve institucionale të Republikës së Kosovës në zbatimin e prioritetëve që dalin nga MSA-ja. Ky projekt ka filluar më 2019 dhe do ofrojë mbështetje për institucionet kosovare të infrastrukturës së cilësisë.

Ky kapitull gjithashtu mbështetet në mënyrë indirekte nga donatorët e Gjermanisë përmes GIZ.

Objektivat prioritare afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 1, fokusi gjatë periudhës 2021 – 2024 do të jetë në këto objektiva prioritare afatmesme:

Masat horizontale:

- Miratimi i legjislacionit sekondar për zbatimin e ligjit për inspektime të përgjithshme, konkretisht pjesa e mbikëqyrjes së tregut;
- Anëtarësimi i plotë i DAK-së në EA, nënshkrimi i MLA me EA-në;
- Anëtarësimi i plotë i Agjencisë së Metrologjisë në BIPM, OIML dhe Euramet;
- Funkcionalizimi i laboratorit të kohës dhe frekuencës, dhe fuqizimi i laboratorëve ekzistues të metrologjisë;
- Së paku 20 aktivitete të vetëdijesimit për biznese në lidhje me rolin e infrastrukturës së cilësisë;
- Realizmi i një studimi për vlerësimin e nivelit të informimit të bizneseve për infrastrukturë të cilësisë, përfshirë MSA-në;
- Ngritja e kapaciteteve të stafit përgjegjës për infrastrukturën e cilësisë.

Qasja e re dhe ajo globale:

- Transpozimi i acquis të BE-së mbi qasjen e re të produkteve dhe mbikëqyrjen e tregut - me fokus në Rregulloren mbi Sigurinë e Produkteve të Konsumit dhe Rregulloren për Mbikëqyrjen e Tregut të produkteve;
- Miratimi i legjislacionit sekondar për zbatimin e ligjit për produktet e ndërtimit
- Ngritja e kapaciteteve të stafit.

3.2. Kapitulli 2 i acquis-së: Liria e lëvizjes së punonjësve

Acquis në këtë kapitull parasheh që qytetarët e një shteti anëtar BE-së të kenë të drejtën për të punuar në një Shtet tjetër Anëtar. Punëtorët migrantë BE-së duhet të trajtohen në të njëjtën mënyrë si punëtorët vendas në lidhje me kushtet e punës, kushtet sociale dhe avantazhet e taksave. *Acquis* gjithashtu përfshinë një mekanizëm për të koordinuar dispozitat e sigurimeve shoqërore kombëtare për personat e siguruar dhe anëtarët e familjeve të tyre që lëvizin në një Shtet tjetër Anëtar. Struktura e kapitullit është ndarë në katër pjesë të cilat prezantohen shkurtimisht në vazhdim.

Acquis për **qasjen në tregun e punës** ofron të drejta për qytetarët e një shteti anëtar për të punuar në shtetet e tjera anëtare, të banojnë në atë shtet me familjet e tyre për këtë qëllim dhe të trajtohen në mënyrën e njëjtë me shtetasit e atij vendi sa i përket kushteve të punës, përparësive sociale dhe të tatimit.

Këtu përfshihen edhe të drejtat për pension suplementar për të punësuarit, përfshirë të vet-punësuarit brenda BE-së.

Rrjeti EURES (Shërbimet Evropiane të Punësimit) synon të promovojë lirinë e lëvizjes së punëtorëve brenda BE-së përmes bashkëpunimit të shërbimeve nacionale të punësimit dhe shkëmbimit të informacionit për mundësitë për punësim.

E drejta e lëvizjes së punëtorëve komplementohet nga një **sistem i koordinimit të sigurimeve shoqërore** ku hyjnë të drejtat e punëtorëve migrantë dhe familjarëve të tyre të fitojnë në mënyrë kumulative dhe të transferojnë benefitet e sigurimeve sociale përfshirë edhe pagesën e atyre benefiteve. Kjo është e bazuar në rregullore të BE-së që nuk harmonizojnë por koordinojnë sistemet e sigurimeve sociale të vendeve anëtare duke kërkuar bashkëpunim mes tyre.

Karta Evropiane e Sigurimit Shëndetësor jepet për të gjithë shtetasit për të riimbursuar shpenzimet mjekësore për trajtimin e nevojshëm të punëtorëve të sëmurë ose aksidentuar gjatë qëndrimit të përkohshëm në vendin tjetër anëtar, për shembull si turistë.

Kërkesat e MSA-së

Sipas MSA-së, neni 55 parasheh që një kompani e BE-së e themeluar në Kosovë apo një kompani Kosovare e themeluar në BE, në përputhje me legjislacionin në fuqi në vendin e themelimit, ka të drejtë të punësojë në një degë të saj punëtorë të cilët janë shtetas të BE-së apo Kosovës përkatësisht, nëse ky personel është personel kyç – i specifikuar me paragrafin 2 të këtij neni.

Gjithashtu neni 79, paragrafi 9, sa i përket punësimit dhe lëvizjes së punëtorëve lidhur me përmbushjen e kontratave publike, *acquis* i BE-së në lidhje me shtetasit e vendeve të treta do të zbatohet. Sa u përket qytetarëve të Kosovës në BE. Në lidhje me shtetasit e BE-së në Kosovë, Kosova do të japë të drejta reciproke punonjësve të cilët janë shtetas të një Shteti Anëtar ngjashëm me ato të qytetarëve të Kosovës në BE sa i përket punësimit dhe lëvizjes së punëtorëve lidhur me përmbushjen e kontratave publike.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 04/L219 për të Huaj;
- Ligji nr. 03/L-212 i Punës;
- Ligji nr. 04/L-131 për Skemat Pensionale të Financuara nga Shteti;
- Ligji nr. 04/L-220 për Investimet e Huaja.

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të *acquis*-së:

- Direktivën 96/71/KE në lidhje me dërgimin e punëtorëve në kuadër të ofrimit të shërbimeve dhe ndryshimit të Rregullores (BE) nr. 1024/2012 për bashkëpunimin administrativ nëpërmjet Sistemit Informativ të Tregut të Brendshëm ('Rregullorja IMI').
- Direktivën 96/71 më 2014 e cila direktive rregullon më hollësisht çështjen e inspektimit të punëtorëve të huaj dhe procesin e bashkëpunimit ndërkombëtar nga organet kompetente në fushën e sigurimit social të vendeve nga janë dërguar punëtorët e huaj, përkatësisht punëdhënësi i huaj i vendosur në Kosovë për një kohë të caktuar.
- Direktivën e cila rregullon çështjen e inspektimit të punëtorëve të huaj është Direktiva 2014/67/BE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit datë 15 maj 2014 për zbatimin e Direktivës 96/71/KE në lidhje me ricaktimin e të punësuarve në kuadër të ofrimit të shërbimeve dhe ndryshimit të Rregullores (BE) nr. 1024/2012 për bashkëpunimin administrativ nëpërmjet

Sistemit informativ të tregut të brendshëm ('Rregullorja IMI') (Tekst, kuptimi i të cilit lidhet me ZEE-në).

- Rregullorja 883/2004 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit Evropian, 29 prillit 2004, për bashkërendimin e sistemeve të sigurimeve shoqërore,
- Rregullorja 987/2009 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit Evropian, e 16 shtatorit 2009, që përcakton procedurën për zbatimin e Rregullores 883/2004 për bashkërendimin e sistemeve të sigurimeve shoqërore.

Korniza institucionale:

- Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit;
- Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale;
- Ministria e Tregtisë dhe Industrisë;
- Ministria e Punëve të Jashtme dhe Diasporës;
- Ministria e Punëve të Brendshme;
- Kuvendi i Kosovës.

Objektivat prioritarë afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 2, fokusi gjatë periudhës 2021 – 2024 do të jetë në këto objektiva prioritarë afatmesme:

- Negocimin dhe arritjen e marrëveshjeve lidhur me sigurimet shoqërore për qytetarët e saj që jetojnë dhe punojnë jashtë Kosovës si edhe për punëtorët e shteteve anëtare të BE-së të punësuar në Kosovë, në zbatim të rekomandimeve të Komisionit Evropian.
- Rishikimin e kornizës ligjore për rregullimin dhe menaxhimin e pensioneve dhe beneficioneve përfshirë administrimin më të mirë të pensioneve të financuara nga shteti përmes një organi të vetëm në MPMS;
- Përafrimi i legjislacionit me *acquis*, duke transpozuar:
  - Direktivën 79/7/KEE për trajtimin e barabartë sa i përket aspekteve sociale në harmoni me mundësitë dhe kapacitetet e vendit;
  - Direktivën 2014/67/BE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit datë 15 maj 2014 për zbatimin e Direktivës 96/71/KE në lidhje me ricaktimin e të punësuarve në kuadër të ofrimit të shërbimeve dhe ndryshimit të Rregullores (BE) nr. 1024/2012 për bashkëpunimin administrativ nëpërmjet Sistemit informativ të tregut të brendshëm ('Rregullorja IMI') (Tekst, kuptimi i të cilit lidhet me ZEE-në)
- Rishikimin e kornizës ligjore për shërbime sociale dhe familjare dhe formulës së financimit të shërbimeve sociale dhe familjare.

3.3. Kapitulli 3 i *acquis*-së: E drejta e themelimit të kompanive dhe liria e ofrimit të shërbimeve

Legjislacioni i BE-së për të drejtën e themelimit dhe lirinë e ofrimi të shërbimeve kërkon nga shtetet anëtare të sigurojnë të drejtën e themelimit e shtetasve të BE-së dhe personave juridikë në çdo Shtet Anëtar, dhe që liria për të ofruar shërbime ndër-kufitare, e definuar në nenin 49 dhe 56 të TFBE, të mos pengohet nga legjislacioni kombëtar, përveç rasteve të përjashtimeve të vendosura në traktatin e BE-së. Legjislacioni bazë për këtë fushë është Direktiva 2006/123 KE për shërbimet në tregun e brendshëm (Direktiva e Shërbimeve). Edhe praktikat gjyqësore të Gjykatës së Drejtësisë së BE-së, pjesë e *acquis*, duhet të respektohen.

Në lidhje me **të drejtën e themelimit dhe lirinë për të ofruar shërbime**, Direktiva e Shërbimeve synon të lehtësojë themelimin dhe ofrimin e shërbimeve në vendet e tjera anëtare dhe të ofrojë shërbime ndërkufitare mes vendeve anëtare. Meqenëse Direktiva është instrument horizontal që mbulon një fushë

të gjerë të shërbimeve, zbatimi i saj kërkon kombinim të masave legislative, organizative dhe praktike. Dispozitat e direktivës në një masë të konsiderueshme bazohen në praktikat gjyqësore të Gjykatës Evropiane të Drejtësisë në fushat e lirisë së themelimit dhe ofrimit të shërbimeve dhe plotësojnë instrumentet ekzistuese të BE. Direktiva obligon vendet anëtare të krijojnë një 'Pikë të vetme kontakti' dhe të marrin pjesë në një sistem elektronik të informacionit¹⁶ për shkëmbimin e informacionit dhe bashkëpunim në mbikëqyrjen e shërbimeve midis vendeve anëtare.

Sa i përket **njohjes reciproke të kualifikimeve profesionale**, Direktiva 2005/36/KE e amendamentuar nga Direktiva 2013/55/BE vendos rregullat rreth njohjes së diplomave dhe kualifikimeve tjera ndërmjet vendeve anëtare. Kjo lehtëson ushtrimin e profesionit të qytetarëve të BE-së nga një vend në një tjetër për profesionet e rregulluara. Direktiva gjithashtu rregullon ofrimin e përkohshëm të shërbimeve nga profesionistët (Titulli II i Direktivës) dhe një kurrikulë të përbashkët të trajnimeve minimale për disa profesione të rregulluara (Kapitulli III i Titullit III të Direktivës). Gjithashtu, ekziston legjislacioni që rregullon ushtrimin e profesionit për gjyqtarët, agjentët komercial dhe njohja e kualifikimeve profesionale që lidhet me përdorimin, tregtimin dhe distribuimin e produkteve toksike. Në lidhje me kapacitetin administrativ, kërkohet që të ketë një kontakt nacional për pranimin e kërkesave për njohje të kualifikimeve profesionale dhe për bashkëpunim administrativ me autoritetet e vendeve anëtare.

Në fushën e **shërbimeve postare**, legjislacioni bazë përbëhet nga Direktiva e parë Postare 97/67/KE (Direktiva kornizë) e amendamentuar nga Direktiva e dytë Postare dhe Direktiva e tretë Postare 2008/6/KE që synojnë krijimin e tregut të brendshëm të shërbimeve postare duke hapur këtë treg ndaj konkurrencës në mënyrë graduale, dhe ofrimin e një shërbimi universal postar të kualitetit të lartë për shfrytëzuesit. Sa i përket kapacitetit administrativ, kërkohet krijimi i një autoriteti të pavarur kombëtar rregullator për të siguruar zbatimin adekuat të legjislacionit të BE.

Kërkesat e MSA-së

Dispozitat kryesore të MSA që rregullojnë këtë fushë janë të përfshira në nenet 51, 56, 57, 58, 59 dhe 74. Sipas nenit 51, Kosova obligohet që me hyrjen në fuqi të MSA-së të sigurojë trajtim të barabartë kompanive të BE-së me ato vendore sa u përket kushteve të punës, pagesave dhe trajtimit të punëtorëve dhe subjekteve juridike të cilët themelohen juridikisht në territorin e Kosovës. Neni 57 i MSA-së definon që pas 6 viteve nga hyrja në fuqi e kësaj Marrëveshjeje, Këshilli i Stabilizim-Asociimit (KSA) duhet të krijoj modalitetet për të zgjeruar dispozitat e kapitullit mbi ofrimin e shërbimeve për shtetasit e BE-së dhe qytetarëve të Kosovës. Neni 58 i MSA-së obligon Kosovën që pesë vjet pas hyrjes në fuqi të kësaj Marrëveshjeje, KSA-ja të marrë masat e nevojshme për të zbatuar në mënyrë progresive lejimin e ofrimit të shërbimeve nga kompanitë e BE-së, nga kompanitë Kosovare ose nga shtetasit e BE-së dhe qytetarët e Kosovës të cilat janë të vendosur në territorin e njëres Pale, për persona të tjerë përveç atyre për të cilët dedikohen shërbimet.

Sipas Nenit 74 të MSA-së, Kosova detyrohet që të përafroj **legjislacionin** e saj ekzistues dhe të ardhshme me *acquis-in* e BE-së, si dhe të siguroj hyrjen në fuqi dhe zbatimin në mënyrë të duhur. Në një fazë të hershme, përafrimi do të përqendrohet në elementet thelbësore të *acquis-it* të BE në fushën e Tregut të Brendshëm si dhe në fushat e lidhura me tregti.

Sa u përket profesioneve të rregulluara, sipas Nenit 56 të MSA-së, Këshilli të Stabilizim-Asociimit (KSA) obligohet që brenda dy viteve nga hyrja në fuqi e Marrëveshjes, do të shqyrtojë se cilët hapa janë të nevojshëm për njohjen reciproke të kualifikimeve, me qëllim që të lehtësohet ky proces për shtetasit e BE-së dhe qytetarët e Kosovës që të fillojnë dhe ndjekin veprimtaritë e rregulluara profesionale përkatësisht në Kosovë dhe në BE.

---

¹⁶ Sistemi Informativ i Tregut të Brendshëm.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Sa i përket *Lirisë për të ofruar Shërbime, Raporti i KE-së për Kosovën 2019*, thekson që në vijim Kosova duhet të largojë pengesat e identifikuara për lëvizjen e lirë të shërbimeve, duke zbatuar planin e veprimit për zbatimin e plotë të Ligjit për Shërbime, dhe të fillojë zbatimin e një faze të testimit për funksionimin e plotë të Pikës së Vetme të Kontaktit.

Në lidhje me Shërbimet *Postare, Raporti i KE-së për Kosovën 2019*, kërkon nga institucionet përgjegjëse vazhdimin e transpozimit të *acquis* në legjislacionin vendor dhe hapjen e mëtejshme të tregut postar në Kosovë. Gjithashtu, raporti thekson nevojën e miratimit të legjislacionit sekondar pas miratimit të Ligjit për Shërbime Postare më 2018. Në raport nënvizohet fakti se 30% e territorit të Kosovës nuk mbulohet me shërbime universale postare, dhe inkurajohen institucionet relevante të vazhdojnë me planet për liberalizimin e plotë të tregut postar deri më 2021.

Në fushën e *njohjes reciproke të kualifikimeve profesionale, Raporti i KE-së për Kosovën 2019*, theksohet se Ligji për Profesionet e Rregulluara është pjesërisht i harmonizuar me *acquis*, dhe se harmonizimi i mëtejshëm është i nevojshëm. Legjislacioni sekondar duhet të miratohet dhe se Kosova duhet të vazhdojë përpjekjet për zhvillimin e strukturave të nevojshme institucionale në mënyrë që të garantojë dhe lehtësojë mobilitetin e profesionistëve dhe shërbimeve.

Në konkluzionet nga takimi i Nënkomitetit për Treg të Brendshëm, Konkurrencë dhe Mbrotje të Konsumatorit dhe Shëndetit theksohet nevoja që Kosova të përafrojë legjislacionin e saj me atë të BE-së, themelojë Pikën e Vetme të Kontaktit, dhe të zhvillojë kapacitetet e institucioneve që merren me shërbimet.

Gjendja aktuale

Korniza legjislativë dhe ajo e politikave

Korniza legjislativë dhe ajo e politikave në fushën e të drejtës së themelimit dhe lirisë për të ofruar shërbime

Korniza legjislativë në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 05/L-130 për Shërbime;
- UA për Mënyrën e Funksionimit të Pikës së Vetme të Kontaktit;
- UA për Procedurën e Njoftimit dhe Vlerësimin e Përputhshmërisë së Projekt-akteve Normative.

Këto akte normative kanë transpozuar Direktivën 2006/123/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit të 12 dhjetorit 2006 për Shërbimet në Tregun e Brendshëm.

Ligje të tjera që rregullojnë aspekte të caktuara të fushës në fjalë përfshijnë:

- Ligjin nr. 06/L-016 për Shoqëri Tregtare (E drejta e themelimit të shoqërive tregtare në Kosovë);
- Ligjin nr. 04/L-202 për Sistemin e Lejeve dhe Licencave. Ky ligj rregullon lejet dhe licencat për ofrimin e shërbimeve ndërkufitare i cili aktualisht aplikohet në të gjithë sektorët ku nevojitet licencim profesional.
- Me qëllim të zbatimit të këtij Ligji, është miratuar Rregullorja nr. 06/2015 për Regjistrin Qendror të Llojeve të Lejeve dhe Licencave. Kjo Rregullore ka për qëllim të përcaktoj procedurat për themelimin, administrimin dhe funksionimin e regjistrit qendror të lejeve dhe licencave në nivelin qendror të Republikës së Kosovës.
- Ligjin nr. 04/L-219 për të huajt është plotësuar dhe ndryshuar nga Ligji nr. 06/L-036 për të Huajt. Ky ligj rregullon kushtet e hyrjes, qëndrimit, punësimit, të drejtat dhe detyrimet e të huajve në territorin e Republikës së Kosovës. Për zbatim të këtij të fundit është nxjerrë UA nr. 01/2014 për Procedurën e Lëshimit të Lejes së Qëndrimit për të Huajt dhe Vërtetimit për Lajmërimin e Punës, i cili rregullon aspektet procedurale që ndjek organi administrativ (Departamenti për Shtetësi Azil dhe Migrim së bashku me Departamentin për Punë dhe Punësim

në MPMS) me rastin e lëshimit të leje qëndrimeve (sidomos atyre për qëllim pune në Republikën e Kosovës);

- Ligjin për Avokatinë - (Ofrimi i shërbimeve juridike);
- Ligjin për Noterinë - (Ofrimi i shërbimeve juridike);
- Ligjin për Procedurën Përmbartimore (Ofrimi i shërbimeve juridike);
- Ligjin nr. 04/L-176 për Turizmin, i cili rregullon veprimtarinë turistike dhe hoteliere.

Korniza legjislativë dhe ajo e politikave në fushën e Shërbimeve Postare

Korniza legjislativë në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 06/L-038 për Shërbimet Postare
- UA nr. 2012/05 për Licencim të Operatorëve Privat.

Këto akte normative kanë transponuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën 97/67/KE - pjesërisht;
- Direktivën 2002/39/KE - pjesërisht;
- Direktivën 2008/06/KE për Kufizimet sa i Përket Zonës së Rezervuar - pjesërisht.

Korniza legjislativë dhe ajo e politikave në fushën e njohjes reciproke të kualifikimeve profesionale

Korniza legjislativë në këtë fushë përbëhet nga ky akt kryesor normativ: Ligji nr. 05/L-066 për Profesionet e Rregulluara.

Ky akt normativ ka transponuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën 2005/36/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit Evropian, e 7 shtatorit 2005, mbi Njohjen e Kualifikimeve Profesionale;
- Direktivën 2013/55/BE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit Evropian, të 20 nëntorit 2013.

Lidhur me njohjen e ndërsjellë të kualifikimeve profesionale, aktualisht vetëm katër profesione (kontabilist, arkitekt, inxhinier dhe jurist) janë të rregulluar me bazë ligjore në Kosovë. Kualifikimet e huaja profesionale janë të njohura përderisa janë të certifikuara nga një autoritet i akredituar në vendin e origjinës.

Korniza institucionale

E drejta e themelimit dhe liria për të ofruar shërbime

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Tregtisë dhe Industrisë (Agjencia për Investime dhe Përkrahje të Ndërmarrjeve në Kosovë-KIESA dhe Departamenti i Tregtisë);
- Bankën Qendrore të Kosovës (Shërbimet financiare);
- Ministria e Drejtësisë (Shërbimet juridike);
- Ministria e Shëndetësisë (Shërbimet shëndetësore);
- Ministria e Punëve të Brendshme (leje qëndrimi për personat e jashtëm);
- Ministria e Infrastrukturës;
- Ministria e Financave (Shërbimet financiare);
- Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit (shërbimet e restaurimit);
- Autoriteti Rregullator i Telekomunikacionit (Shërbimet e Telekomunikacionit);
- Oda e Përmbartuesve Privat;
- Oda e Noterëve të Republikës së Kosovës;
- Odat e profesionistëve shëndetësorë.

Shërbimet postare

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit;
- Autoritetit Rregullativ i Komunikimeve Elektronike dhe Postare (ARKEP).

Njohja reciproke e kualifikimeve profesionale

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Arsimit dhe Shkencës, përkatësisht Divizioni për Ekzaminimin e Profesioneve të Rregulluara;
- Autoriteti Kombëtar për Kualifikime.

Mbështetja e donatorëve

Institucionet e Kosovës mbështeten nga KE (përmes IPA-s) dhe nga donatorë të tjerë bilateralë me projektet e përmbledhur në vijim.

Projektet aktuale dhe të planifikuara IPA

Përshkrimi: Mbështetja dhe Zhvillimi i Tregtisë në Kosovë

Përfituesi: Ministria e Tregtisë dhe Industrisë

Periudha e zbatimit: 2018 – 2020

Në kuadër të marrëveshjes financiare IPA 2016 të sektorit “Konkurrueshmëri dhe Inovacion” është paraparë projekti “Mbështetja e zbatimit të Direktivës së Shërbimeve të BE-së” i cili pritet të filloj zbatimin në gjysmën e dytë të vitit 2020. Ky projekt ka karakter të binjakëzimit.

Mbështetje institucionale të Kosovës në procesin integrues, është programi i qeverisë së Luksemburgut i cili ka si synim ngritjen e kapaciteteve institucionale të Republikës së Kosovës në zbatimin e prioriteteve që dalin nga MSA-ja. Ky projekt ka filluar më 2019 dhe do ofrojë mbështetje edhe për Departamentin e Tregtisë.

Objektivat prioritarë afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizma të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 3, fokusi gjatë periudhës 2021 – 2024 do të jetë në këto objektiva prioritarë afatmesme:

E drejta e themelimit dhe liria për të ofruar shërbime:

- Zbatimi i Planit të Veprimit për Transpozimin i Direktivës së Shërbimeve në Tregun e Brendshëm (2006/123/KE) për Periudhën 2017 – 2022,;
- Zbatimi i UA nr. 04/2018 për Mënyrën e Funkcionimit të Pikës së Vetme të Kontaktit,;
- Hartimi i analizës mbi diagnostikimin e sektorëve të rëndësishëm të tregtisë së shërbimeve si bazë për formulimin e politikave të përshtatshme.

Shërbimet postare:

- Miratimi i legjislacionit sekondar me qëllim të zbatimit të ligjit për Shërbime Postare;
- Hartimi i Strategjisë Kombëtare për zhvillim të sektorit postar në Republikën e Kosovës viti 2021 – 2025;
- Liberalizimi gradual i hapësirës së rezervuar për dërgesat postare.

Njohja reciproke e kualifikimeve profesionale:

- Vlerësimi i 7 profesioneve të rregulluara në Kosovë (Mjeket e përgjithshëm, Infermierët, Mamitë, Dentistet, farmacistët, arkitektët dhe Kirurget Veterinar) karshi Direktivës 2005/36/BE të BE-së;
- Hartimi dhe publikimi i listës së profesioneve të rregulluara;
- Kompletimi i legjislacionit sekondar për zbatimin e Ligjit për Profesionet e Rregulluara;
- Ngritja e kapaciteteve të stafit në fushën e profesioneve të rregulluara.

3.4. Kapitulli 4 i *acquis*-së: Lëvizja e lirë e kapitalit

Shtetet anëtare duhet të heqin të gjitha kufizimet ndaj lëvizjes së kapitalit dhe pagesave, me disa përjashtime, si brenda BE-së, ashtu edhe mes Shteteve Anëtare dhe vendeve të treta. *Acquis* i këtij kapitulli është i bazuar në Traktatin për Funkcionimin e BE-së, në veçanti nenet 63-66. Definicioni i llojeve të ndryshme të kapitalit bëhet në Aneksin I të Direktivës 88/361/KEE. Praktikrat gjyqësore të Gjykatës Evropiane të Drejtësisë dhe Komunikatat e Komisionit ofrojnë interpretime shtesë të neneve të mësipërme.

Legjislacioni i BE-së përfshinë edhe rregullat për pagesa ndërkuftare dhe ekzekutimin e urdhrave të transferimit në lidhje me letrat me vlerë. Direktiva për luftën kundër pastrimit të parave dhe financimit të terrorizmit, kërkon që entitetet që janë subjekt i kësaj direktive të identifikojnë klientët dhe të raportojnë transaksionet e dyshimta, sidomos kur bëhet fjalë për objekte me vlerë të lartë dhe për transaksione me para në dorë me vlera të mëdha. Kjo direktivë gjithashtu kërkon që entitetet të ndërmarrin hapa shtesë si mbajtja e evidencës, trajnimet dhe krijimi i procedurave të brendshme të entiteteve të kësaj fushe. Një kërkesë kyçe në luftën kundër krimit financiar është krijimi i kapaciteteve efektive administrative dhe zbatuese, përfshirë edhe bashkëpunimin ndërmjet autoriteteve që merren me mbikëqyrjen, zbatimin dhe ndjekjen penale. Direktiva e re është harmonizuar por shkon përtej rekomandimeve për pastrimin e parave dhe financimin e terrorizmit të Task Forcës për Veprim Financiar (FATF).

Acquis e kësaj fushe gjithashtu përbëhet nga Konventat nr. 141 dhe nr. 198¹⁷ të Këshillit Evropian dhe legjislacioni i BE-së për bashkëpunim në fushën e drejtësisë dhe policisë (përfshirë Veprimin e Përbashkët 98/699/JHA, Vendimin Kornizë të Këshillit 2001/500/JHA dhe Protokollin e vitit 2000 që zgjeron kompetencat e Europolit në fushën e pastrimit të parave). Ngjashëm, Vendimi i Këshillit 2000/642/JHA i vitit 2000 vendos kornizën e bashkëpunimit midis Njësisë të Inteligjencës Financiare të vendeve të BE-së.

Kërkesat e MSA-së

Detyrimet e Kosovës në MSA në lidhje me lëvizjen e lirë të kapitalit dalin nga nenet 51, 63, 64, 65 dhe 89. Neni 51 i MSA-së, obligon Kosovën të ofroj mundësinë që filialet dhe degët e shoqërive të BE-së, brenda pesë viteve nga hyrja në fuqi e MSA-së, të gëzojnë të drejtën e përvetësimit dhe gëzimit të drejtave të pronësisë mbi pasuritë e patundshme sikurse kompanitë Kosovare.

Neni 64 i MSA-së parasheh detyrimet që rrjedhin në lidhje me çdo pagesë apo transfer në llogarinë rrjedhëse të bilancit të pagesave ndërmjet BE-së dhe Kosovës në përputhje me nenin VIII të Neneve të Marrëveshjes së Fondit Monetar Ndërkombëtar. Në lidhje me transaksionet në llogarinë kapitale dhe financiare të bilancit të pagesave, që nga hyrja në fuqi e Marrëveshjes, palët sigurojnë lëvizjen e lirë të kapitalit lidhur me transaksionet tregtare ose me sigurimin e shërbimeve, përfshirë huat financiare dhe kreditë, ku merr pjesë një rezident i njërës prej Palëve.

Neni 65 i MSA-së obligon Kosovën brenda pesë vjetëve nga hyrja në fuqi e kësaj Marrëveshje, t'i ofroj trajtim kombëtar shtetasve të BE-së që blejnë pasuri të patundshme në territorin e saj.

Neni 89 i MSA-së parasheh bashkëpunimin e palëve në lidhje me pastrimin e parave dhe financimin e terrorizmit.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Sipas *Raportit të KE-së për Kosovën – 2019*, pak progres është bërë tek shërbimet e pagesave me hyrjen në fuqi të rregullores së ndryshuar mbi tarifatat për këto shërbime. Ende nuk janë adresuar rekomandimet e

¹⁷ Kjo e zgjeron konventën 141 dhe është ratifikuar edhe nga BE.

raportit paraparak mbi trajtimin e barabartë të shtetasve të BE-së që përvetësojnë pasuri të paluajtshme në Kosovë dhe mbi përpjekjet në rritje e sipër për të luftuar krimin ekonomik dhe financiar.

Rekomandohet që Kosova të ndërmer hapa konkret në ofrimin e trajtimit shtetëror për shtetasit e BE-së që përvetësojnë pasuri të paluajtshme në Kosovë, në përputhje me MSA-në.

Në konkluzionet e takimit të Nënkomitetit për Treg të Brendshëm, Konkurrencë dhe Mbrojtje të Konsumatorit theksohet nevoja që Kosova të përgatisë legjislacionin për trajtim të barabartë të shtetasve të BE-së në përvetësimin e patundshmërive në Kosovë, sipas dispozitave të MSA-së. Nënkomiteti gjithashtu rekomandon që ky ligj të pasohet me legjislacionin sekondar.

Në lidhje me *parandalimin e pastrimit të parave dhe financimit të terrorizimit, Raporti i KE-së për Kosovën –2019* dhe konkluzionet e takimit të Nënkomitetit për Treg të Brendshëm, Konkurrencë, dhe Mbrojtje të Konsumatorit, theksojnë nevojën që Kosova të rrisë përpjekjet për të luftuar krimin ekonomik dhe financiar dhe të përafrojnë ligjin për parandalimin e pastrimit të parasë dhe luftimin e financimit të terrorizimit me *acquis*.

Raporti i KE-së gjithashtu nënvizon se Ligji për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Financimit të Terrorizimit është vetëm pjesërisht në përputhje me *acquis* dhe rekomandimet e Task Forcës për Veprim Financiar. Së fundmi, bashkëpunimi ndër-institucional në luftën kundër krimit ekonomik dhe financiar duhet të forcohet për të siguruar hetimin dhe ndjekjen e duhur të veprave penale.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative dhe ajo e politikave

Liberalizimi i lëvizjes së kapitalit

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga Ligji nr. 03/L-154 për Pronësinë dhe të Drejtat e tjera Sendore.

Sa u përket akteve të *acquis*-së të transpozuar në këtë ligj, ai nuk e specifikon mundësinë e fitimit të drejtës për paluajtshmëritë nga personat fizikë apo juridikë. Në anën tjetër, *acquis* e BE-së përmban mundësinë, për persona fizik dhe juridik të fitojnë të drejtën në paluajtshmëri në çfarëdo shteti anëtar të BE-së.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga Strategjia Kombëtare për të Drejtat Pronësore 2017-2021.

Sistemi i pagesave

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 03/L-209 për Bankën Qendrore të Republikës së Kosovës dhe Ligji nr. 05/L-150 për amendamentimin e ligjit nr. 03L-209;
- Ligji nr. 04/L-155 për Sistemin e Pagesave;
- Rregullorja për instrumente elektronike;
- Rregullorja për raportim të Instrumenteve të Sistemit të Pagesave;
- Rregullorja për licencimin dhe rregullimin e operatorëve të sistemeve të pagesave.

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të *acquis*-së:

- Direktivën 2007/64/KE mbi sistemin e pagesave në tregun e brendshëm;
- Rregulloren nr. 1409/2013 të BQE-së për statistikën e pagesave (BQE/2013/43);

- Rregulloren nr. 260/2012 mbi vendosjen e kritereve teknike dhe afariste për transfere krediti dhe Debitimin
- Direktivën 2007/64/KE mbi Shërbimet e Pagesave në Tregjet e Brendshme, Rregulloren nr. 1409/2013 të Bankës Qendrore Evropiane për statistikat e Pagesave (ECB/2013/43) dhe Rregulloren nr. 260/2012 mbi Vendosjen e Kritereve Teknike dhe Afariste për Transfere Krediti dhe Debitim Direkt.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Plani Strategjik i BQK-së në kuadër të së cilit planifikohet:
  - Rishikimi dhe plotësimi i rregullativës që ka të bëjë me mbikëqyrjen e sistemeve të pagesave në pajtim me standardet dhe praktikën më të mira ndërkombëtare;
  - Avancimi i përgjithshëm i funksionit të mbikëqyrjes së sistemit të pagesave në Kosovë;
  - Mbështetja dhe modernizimi i mëtejme i shërbimeve të pagesave dhe promovimi i bashkëpunimit mes akterëve të sistemit kombëtar të pagesave;
  - Avancimi i rolit të BQK-së si katalizator për progres në lëmin e pagesave në Republikën e Kosovës.
- Politikën dhe Standardet për mbikëqyrjen e Sistemeve të Pagesave të harmonizuara sipas Parimeve të CPSS-IOSCO;
- Manuali për Mbikëqyrjen e Sistemit të Pagesave bazuar në Rregulloren EU nr. 795/2014.

Parandalimi dhe luftimi i shpëlarjes së parasë

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 05/L-O96 për Parandalimin e Shpëlarjes së Parave dhe Financimit të Terrorizmit
- UA për Personat e Ekspozuar Politikisht;
- Rregullorja e BQK-së për Parandalimin e pastrimit të parave dhe luftimin e terrorizmit;
- UA nr. 01/2018 për mbajtjen e statistikave për parandalimin e pastrimit të parave dhe luftimit të terrorizmit;
- UA MF- nr. 04/2018 për Vlerësimin e Rrezikut Kombëtar për Pastrimin e Parave dhe Financimin e Terrorizmit;
- UA MF (NJIF-K) nr. 02/2017 Trajnimet për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Luftimin e Financimit të Terrorizmit;
- Rregullore MF (NJIF-K) nr. 01/2017 për Funksionin e Pajtuëshmërisë dhe Kriteret për i Përshtatshëm dhe i Duhur për Zyrtarin e Pajtuëshmërisë;
- UA nr. 01/2017 për Përfundimin e Transaksioneve të Kaktuara nga Raportimi;
- Udhëzues për Listën e Juridiksioneve me Rrezikshmëri të Lartë;
- UA MF (NJIF-K) nr. 01/2020 për Parandalimin dhe Zbulimin e Pastrimit të Parave, Veprave të Ndërlidhura Penale dhe Financimit të Terrorizmit në Mjedise Online.

Këto akte normative kanë transpozuar Direktivën 2015/849 për Parandalimin e Përdorimit të Sistemit Financiar për qëllime të pastrimit të parave dhe financimit të terrorizmit (pjesërisht), si dhe është bazuar në rekomandimet e Task Forcës së Veprimit Financiar.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet Strategjia dhe Plani i Veprimit për luftimin dhe parandalimin e ekonomisë jo-formale, pastrimit të parave, financimit të terrorizmit dhe krimeve financiare 2021 – 2024.

Korniza institucionale

Korniza institucionale në fushën e liberalizimit të lëvizjes së lirë të kapitalit përbëhet nga Ministria e Drejtësisë, në fushën e sistemit të pagesave nga Banka Qendrore e Kosovës, dhe në atë të parandalimit të pastrimit të parave dhe luftimit të financimit të terrorizmit nga Njësia për Inteligjencë Financiare në kuadër të Ministrisë së Financave.

Mbështetja e donatorëve

Projektet aktuale dhe të planifikuara të donatorëve bilateralë

Mbështetje në hartimin e Kodit Civil dhe trajtimin e çështjeve pronësore: ka për qëllim finalizimin e Kodit Civil dhe trajtimin e çështjeve pronësore. Projekti është i ndarë në tri faza: 1. Faza fillestare (tre muaj); 2. Faza e zbatimit (36 muaj); dhe 3. Faza e largimit (6 muaj). Kohëzgjatja e projektit: 2017 – 2020.

Mbështetje përmes Programit për të Drejtat Pronësore: është projekt i financuar nga USAID që ka si qëllim koordinimin më të mirë dhe përcaktimin e prioritetëve të politikave pronësore, promovimin e të drejtave të grave në pronë dhe krijimin e qasjes në informacion për rëndësinë e drejtave pronësore.

Mbështetje institucioneve të Kosovës nga Ambasada Norvegjeze në procesin e integritimit evropian: ka si qëllim ngritjen e kapaciteteve institucionale për administratën publike të Kosovës në përmbushjen e obligimeve që dalin nga MSA-ja. Në mesin e kapitujve prioritarë që do financohen nga ky projekt është edhe kapitulli 4 dhe të tri komponentët e këtij kapitulli. Përkatësisht, Banka Qendrore e Kosovës, Njësia e Inteligjencës Financiare, Ministria e Drejtësisë dhe ish-Ministria e Integritimit Evropian kanë nevojë për trajnime për të kuptuar thellësisht kërkesat kryesore të acquis-së për lëvizjen e lirë të kapitalit. Në fillim të vitit 2020 planifikohen trajnime të avancuara për teknikat e hetimit të veprave penale të pastrimit të parave dhe financimit të terrorizmit, trajnime për analizën e politikave për çështjet e transpozimit të BE-së si dhe për Standardet Mbikëqyrëse të Sistemeve të Pagesave. Përpos aktiviteteve të tjera, këto trajnime do të jenë të dobishme për stafin profesional, përgjegjës për transpozimin e acquis dhe zbatimin e politikave që kontribuojnë drejtpërdrejt në reformat e BE-së.

Objektivat prioritare afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat e të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 4, fokusi gjatë periudhës 2020-2024 do të jetë në këto objektiva prioritare afatmesme:

Liberalizimi i lëvizjes së kapitalit

- Zbatimi i Strategjisë Kombëtare për të Drejtat Pronësore 2017-2020;
- Miratimi i legjislacionit primar dhe sekondar në fushën e të drejtave pronësore të shtetasve të huaj.

Sistemi i pagesave

- Amendamenti i Ligjit nr. 04/L-155 për Sistemin e Pagesave me qëllim harmonizimin me Direktivën për Shërbimet e Pagesave në Tregun e Brendshëm nr. 2015/2366;
- Hartimi i Strategjisë për Zhvillimin e Sistemeve të Pagesave në Republikën e Kosovës.

Parandalimi i pastrimit të parave dhe financimit të terrorizmit

- Transpozimi i Direktivës 2015/849 dhe Direktivës 2018/843 për parandalimin e përdorimit të sistemit financiar për qëllime të pastrimit të parave ose financimit të terrorizmit, përmes plotësimit-ndryshimit të Ligjit 05/L-O96 për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Luftimit të Financimit të Terrorizmit;
- Ngritja e kualitetit të informatave që NJIF pranon nga ana e subjekteve raportuese;
- Vlerësimi III i Rrezikut Kombëtar të Pastrimit të Parave dhe Financimit të Terrorizmit;
- Anëtarësimi i Kosovës në Moneyval;
- Rritja e numrit të stafit të NJIF;
- Ofrimi i udhëzimeve specifike për subjektet raportuese se si të përgatisin dhe zhvillojnë vlerësime të rrezikut;
- Fuqizimi i strukturës së përgjithshme të kornizës mbikëqyrëse dhe zhvillimi i mbikëqyrjes së bazuar në rrezik dhe sektorët më të cenueshëm;

- Fuqizimi i aftësive për identifikimin e pronësisë përfituese dhe për të kufizuar keqpërdorimin e personave juridikë dhe marrëveshjeve juridike për qëllime të PP/FT;
- Rishikimi i Metodologjisë së vlerësimit të rrezikut të PP/FT dhe fuqizimi i vlerësimit të rrezikut, menaxhimit të rrezikut dhe kornizës strategjike;
- Hetimi dhe ndjekja penale e financimit të terrorizmit;
- Fuqizimi i aftësive për masat parandaluese për financim të terrorizmit dhe sanksionet financiare.

3.5. Kapitulli 5 i *acquis*-së: Prokurimi publik

Ky kapitull bazohet në parimet e përgjithshme të transparencës, trajtimit të barabartë, konkurrencës së lirë dhe mos-diskriminimit që dalin nga Traktati për Funkcionimin e BE-së, pjesa III, titulli IV dhe titulli VII si dhe nga jurisprudenca e Gjykatës Evropiane të Drejtësisë. Këto parime të përgjithshme janë të zbatueshme për të gjitha procedurat e prokurimit përfshirë edhe procedurat që janë jashtë fushëveprimit të Direktiva të BE-së për prokurimin, siç janë për shembull procedurat e prokurimit nën vlerën minimale të BE-së.

Dhënia e kontratave publike për punë, furnizime dhe ofrim të shërbimeve koordinohet nga dy Direktivat specifike: Direktiva 2004/18/KE e zëvendësuar nga Direktiva 2014/24/BE për prokurimin publik, dhe Direktiva 2004/17/KE e zëvendësuar nga Direktiva 2014/25/BE për koordinimin e procedurave të prokurimit të entiteteve që operojnë në sektorët e ujit, energjisë, transportit dhe shërbimeve postare. Ndërsa koncesionet rregullohen nga Direktiva 2014/23/BE për dhënien e kontratave koncesionare.

Këto direktiva ofrojnë edhe kornizën për aplikimin e prokurimit elektronik. Direktiva 2009/81/KE rregullon dhënien e disa kontratave në fushën e mbrojtjes dhe sigurisë. Për zbatim të këtyre Direktivave kërkohen kapacitete administrative adekuate për të siguruar që të gjitha fushat që lidhen me prokurimin publik funksionojnë në mënyrë eficiente përfshirë aspektet kyçe të hartimit të politikave, legjislacionit, monitorimin, kontrollin, aspektet operacionale dhe statistikat adekuate.

Legjislacioni i BE-së gjithashtu përbëhet nga direktiva për shqyrtimin e ankesave dhe disponueshmërisë së mjeteve juridike Direktiva e Parlamentit Evropian 2007/66/KE mbi Mjetet Juridike, e 11 dhjetorit 2007. Ajo vendos dispozitat për vendosjen e procedurave të pavarura dhe efektive të shqyrtimit mbi vlerat e caktuara kundrejt vendimeve të marra nga autoritetet kontraktuese. Institucionet për shqyrtim duhet të jenë të pavarura dhe të kenë kapacitetet adekuate për të garantuar efektivitetin dhe efikasitetin e sistemit të prokurimit. Në harmoni me principin e mbrojtjes juridike që del nga rendi ligjor i BE-së, mekanizmat për shqyrtim kërkohet të veprojnë edhe jashtë fushëveprimit të zbatimit të Direktivës përkatëse.

Kërkesat e MSA-së

Kapitullin I, Titullin VI përkatësisht nga neni 79 i MSA-së, në mënyrë eksplicite vendos një sërë obligimesh për Kosovën.

Sipas MSA-së nga hyrja në fuqi kompanitë pavarësisht se a janë të themeluara në BE apo jo, u lejohej qasje në aplikimin për kontratat publike sipas rregullave të prokurimit të BE-së me trajtim të barabartë me kompanitë e vendeve të BE-së. Qasja e njëjtë iu ofrohet kompanive të BE-së të themeluara në Kosovë nën Kapitullin I, Titullin e V-të të kësaj marrëveshje. Ndërsa për kompanitë e themeluara në BE, qasja e tyre në kontratat publike në Kosovë vlen me përjashtimet e parapara në paragrafin 5 të nenit 79.

Hapja e dhënies së kontratave publike konsiderohet si objektiv i dëshirueshëm mbi bazën e mos-diskriminimit dhe reciprocitetit duke ndjekur veçanërisht rregullat e OBT-së. Këto rregulla bazohen në Marrëveshjen për Prokurimin Qeveritar (MPQ) të nënshkruar edhe nga BE-ja dhe të cilat negociohen gjatë negociatave për anëtarësim në OBT. Sipas nenit V të Marrëveshjes, vendet në zhvillim mund të negociojnë trajtim preferencial për prokurimin publik brenda një periudhe tranzitore.

Paragrafi 9 i nenit 79 definon se prokurimi publik për fushën e shërbimeve ndërmjet Kosovës dhe BE-së do të jetë në harmoni me nenet 56-60 të MSA-së, e cila përmban dispozita për trajtim reciprok në mënyrë progresive për shërbimet, profesionet e rregulluara, vetë-punësimin, transportin. Modalitetet dhe periudhat tranzicionale për këto fusha do të jenë në harmoni me konventat përkatëse (p. sh në fushën e transportit) dhe do të rishikohen nga Këshilli i MSA-së. Ndërsa paragrafi 5 definon periudhën tranzicionale për heqjen e çfarëdo preference ekzistuese për kompanitë kosovare apo kompanitë e BE-së të themeluara në Kosovë dhe për kontratat e dhëna nën kriteret e tenderit ekonomikisht më të favorshëm dhe çmimit më të ulët, me një preferencë të çmimeve. Periudha tranzitore është 5 vite dhe reduktimi i preferencës në çmim duhet të fillojë gradualisht që nga hyrja në fuqi e marrëveshjes.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Në fushën e prokurimit publik, *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019* dhe të dalat e Nënkomitetit për Tregun e Brendshëm, Politikën e Konkurrencës dhe Mbrojtjen e Konsumatorit theksojnë se Kosova duhet të përafrojë më tej legjislacionin e vet me *acquis* për prokurimin publik, përfshirë partneritetet publiko-private dhe koncesionet, dhe të sigurojë zbatimin e duhur të Ligjit për prokurim publik. Gjithashtu, Kosova duhet të sigurojë që bordi i Organit Shqyrtues të Prokurimit (OSHP) është plotësisht funksional, dhe që të adresohen kufizimet e kapaciteteve të stafit. Raporti I KE-së dhe konkluzionet e Nënkomitetit gjithashtu rekomandon që Kosova të rrisë kapacitetin e të gjitha institucioneve të prokurimit publik dhe bashkëpunimin ndërmjet tyre për të siguruar zbatimin e vazhdueshëm të kornizës rregullative të prokurimit publik.

Megjithëse Kosova ka një nivel përgatitjeje për prokurimin publik, pak progres është arritur me shtrirjen e mëtejshme të platformës elektronike të prokurimit.

Kosova ende duhet të adresojë kapacitetin e dobët të institucioneve të prokurimit publik për administrimin e prokurimit publik, monitorimin dhe ekzekutimin e pamjaftueshëm të kontratave, si dhe sistemet e dobëta të mjeteve juridike, ku të gjitha janë të cenueshme ndaj korrupsionit.

Korniza ligjore e Kosovës për prokurim publik është e përafëruar në masë të madhe me Direktivat e BE-të vitit 2004 për prokurimin klasik dhe shërbimeve komunale edhe për koncesionet dhe partneritetet publiko-private. Ende nevojitet përafërimi i mëtejshëm me Direktivat e BE-së të vitit 2014, përfshirë partneritetet publiko-private dhe koncesionet. Të gjitha instrumentet ligjore dhe financiare të përdorura në fushën e prokurimit publik dhe koncesioneve, përfshirë marrëveshjet ndërqeveritare të lidhura me vendet e treta, duhet të pasqyrojnë parimet e transparencës, konkurrencës, trajtimit të barabartë dhe mos-diskriminimit.

Prokurimi i centralizuar është i detyrueshëm për 14 kategori të mallrave dhe shërbimeve të listuara nga Ministria e Financave dhe vlen për agjencitë me më pak se 50 punonjës që i raportojnë Kuvendit. Megjithatë, stafi dhe burimet e tjera të Agjencisë Qendrore të Prokurimit nuk janë të mjaftueshme për të përmbushur kërkesat. Mangësitë rrjedhin nga planifikimi i dobët dhe dështimi nga autoritetet kontraktuese që të kryejnë hulumtime të tregut. Analiza e pamjaftueshme dhe mbledhja e të dhënave i kontribuon ekzekutimit të dobët të kontratave. Përdorimi i vetëm i kriterit të “çmimit më të ulët” gjatë prodhimit të furnizimeve mund të shpie në kosto më të larta të ciklit të jetëgjatësisë dhe blerje të cilësisë së dobët. Monitorimi i menaxhimit dhe zbatimit të kontratave është i mangët.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative dhe ajo e politikave

Korniza ligjore është e harmonizuar pjesërisht me standardet e BE-së, dhe nuk është diskriminuese. Me plotësim-ndryshim të LPP-së është bërë eliminimi i trajtimit preferencial për ofertuesit vendorë.

Korniza legislative në fushën e prokurimit publik përbëhet nga Ligji nr. 04/L-042 për Prokurimin Publik të Republikës së Kosovës, i ndryshuar dhe plotësuar me ligjin nr. 04/L-237, ligjin nr. 05/L-068 dhe ligjin nr. 05/L-092.

Sa i përket legjislacionit dytësor dhe politikave për prokurim publik. Dokumentet kryesore janë:

- Rregullat dhe Udhëzuesi Operativ për Prokurim Publik, si dhe dokumentet standarde për përdorimin e tyre për zhvillimin e aktiviteteve të prokurimi publik,
- Strategjia Kombëtare për Prokurim Publik (2017-2021) dhe
- Plani Strategjik i OSHP-së 2018-2020.

Aktet normative kanë transpozuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën 2014/24/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, e 26 shkurtit 2014, për prokurimet publike mbi koordinimin e procedurave për caktimin e fituesit në kontratat publike të punës, shërbimit dhe furnizimit, që shfuqizon Direktivën 2004/18/KE, të cilat Shtetet Anëtare duhet të përputhet me të brenda 24 muajve nga data e hyrjes në fuqi.
- Direktivën e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit 2014/25/KE, e 26 shkurtit 2014, në prokurimin nga subjektet që operojnë në sektorin e ujit, energjisë, transportit dhe shërbimeve postare dhe që shfuqizon Direktivën 2004/17/KE.
- Direktivën e Parlamentit Evropian 2007/66/KE mbi Mjetet Juridike, e 11 dhjetorit 2007.

KRPP, në baze të vlerësimeve të bëra dhe nevojave të paraqitura, ka filluar me inicimin e ndryshimit të Ligjit për Prokurimin Publik (LPP). Përmes këtij ndryshimi do të inkorporohen dispozitat e Direktivave të reja të Prokurimit të BE-së, të kompletohet baza ligjore për funksionimin e mirëfilltë të platformës së prokurimit elektronik, të definohen mundësitë për NVM-të për pjesëmarrje në aktivitetet e prokurimit, si dhe të eliminohen të gjitha vështirësitë që janë hasur gjatë zbatimit të Ligjit për prokurim publik në praktikë. Procesi është në fazën e finalizimit të draft Koncept Dokumentit për trajtimin e legjislacionit në fushën e prokurimit publik. Objektivat janë që në gjysmën e dytë të vitit 2020, të hartohet ligji i ri për prokurim publik.

Rregullorja e koncesioneve u largua nga ligji për të parandaluar konfuzionin dhe mospërputhjen me ligjin specifik mbi procedurën e koncesionit që ishte miratuar më 2005. Një numër i rëndësishëm i legjislacionit sekondar që mundëson zbatimin e Ligjit është përgatitur, përfshirë format standarde për secilin lloj të njoftimit, kodin e etikës, një formular për raportimin e kontratave të nënshkruara, format standarde të dosjeve së tenderëve, një formular për parashtrim të ankesave për Organin Shqyrtues të Prokurimit dhe udhëzime për procedurat me vlerë minimale.

Me qëllim të funksionimit më të mirë të platformës së prokurimit elektronik, të ngritjes së transparencës në fushën e prokurimit publik dhe të një zbatimi sa më korrekt, janë bërë tri (3) plotësime-ndryshime të Rregullave dhe Udhëzuesit Operativ për Prokurimin Publik dhe dy plotësime-ndryshime të formularit standard B58.

Plotësim-ndryshimi i parë, A01 Rregullat dhe Udhëzuesi Operativ për Prokurimin Publik, ka hyrë në fuqi më 16 prill 2018 si dhe Formulari Standard "B58 Njoftimi mbi Vendimin e Autoritetit Kontraktues" ka hyrë në fuqi më 16 prill 2018.

Plotësimi-ndryshimi i dytë i rregullores A01 Rregullat dhe Udhëzuesi Operativ për Prokurimin Publik, është bërë më 3 shtator 2018, për funksionimin më të mirë të platformës së e-prokurimit, me qëllim të rritjes së transparencës ku është bërë obligative për autoritetet kontraktuese edhe publikimi i kontratave në platformën e e-prokurimit. Edhe plotësimi-ndryshimi i dytë i Formularit Standard "B58: Njoftimi mbi

Vendimin e Autoritetit Kontraktues” ka hyrë në fuqi më 03.09.2018 dhe përmes këtij ndryshimi dhe RRUOPP dhe publikimi i të gjitha letrave njoftuese për ofertuesit e tenderëve janë bërë të detyrueshme.

Plotësim-ndryshimi i tretë i rregullores, A01 Rregullat dhe Udhëzuesi Operativ për Prokurimin Publik, ka hyrë në fuqi më 10.04.2019. Me anë të këtij ndryshimi nga Autoritetet Kontraktuese, gjatë zbatimit të aktiviteteve të prokurimit kërkohet që të publikohen në sistemin e e-prokurimit edhe procesverbalet e hapjes së ofertave, Formulari Standard B12.

Korniza institucionale

Korniza institucionale në fushën e prokurimit publik përbëhet nga këto institucione:

- Komisioni Rregullativ për Prokurim Publik (KRPP).
- Organi Shqyrtues i Prokurimit (OShP);
- Ministria e Financave/ Agjencia Qendrore e Prokurimit (AQP).

KRPP është agjenci e pavarur rregullative përgjegjëse për zhvillimin, funksionimin dhe mbikëqyrjen e sistemit të Prokurimit Publik. Në bazë të Ligjit të Prokurimit Publik, Komisioni është përgjegjës për hartimin dhe shpërndarjen në legjislacionin sekondar, përfshirë edhe rregullat e prokurimit, doracakët, udhëzimet, formularët standard, kontratat model dhe për të përgatitur rekomandimet për përmirësim të LPP-së dhe sistemit të përgjithshëm të prokurimit publik për Qeverinë dhe Kuvendin.

Organi Shqyrtues i Prokurimit (OShP) është përgjegjës për kryerjen e funksioneve të dhëna me Ligjin e Prokurimit Publik dhe Ligjit për Procedurën për dhënien për koncesioneve, lidhur me trajtimin e ankesave në relacion me këto ligje. Ky organ është një trup kuazi-gjyqësor, kompetent për shqyrtimin e vendimeve administrative të lëshuara nga institucionet qendrore të prokurimit për kryerjen e procedurave të prokurimit dhe për të rishikuar ankesat nga tenderuesit nën procedurën e shqyrtimit.

Agjencia Qendrore e Prokurimit (AQP) funksionon si një agjenci në kuadër të Ministrisë së Financave me përgjegjësi të gjerë në lidhje me procedurat e prokurimit të nivelit qendror. AQP zbaton dhe kryen funksione dhe përgjegjësi të specifikuar në Ligjin e prokurimit Publik përderisa funksioni kryesor i Agjencisë është prokurimet qendrore.

Reformat në prokurimin publik

Në mbështetje të vendimit të Qeverisë të Republikës së Kosovës të vitit 2016, nga 1 janari 2017 të gjitha Organizatat buxhetore kanë filluar aplikimin e sistemit të e-prokurimit. Ndërsa nga 1 janar 2018, sistemi i prokurimit elektronik është bërë obligativ për përdorim nga të gjitha autoritetet kontraktuese dhe për të gjitha procedurat e prokurimit me vlerë mbi 1000 euro, apo rreth 98% e procedurave të prokurimit zhvillohen në tërësi në sistem të prokurimit elektronik deri në nënshkrim të kontratës.

KRPP në funksion të rritjes së përdorimit të sistemit të prokurimit elektronik edhe nga ana e Operatorëve ekonomik, nga gjysma e vitit 2018 ka nxjerr një vendim nëpërmjet të cilit nga data 5 korrik 2018, për të gjitha prokurimet e centralizuara që zhvillohen nga AQP – dorëzimi i ofertës lejohet vetëm në formë elektronike, ndërsa nga janari 2019, për të gjitha prokurimet me vlerë të madhe të publikuara nga të gjitha Autoritetet Kontraktuese – dorëzimi i ofertës bëhet vetëm në formë elektronike. Me këtë, 98% e të gjitha aktiviteteve të prokurimit, përfshirë dorëzimin e ofertave, zbatohen përmes platformës së prokurimit elektronik (duke përjashtuar kontratat me vlerë minimale nën 1,000 euro).

Me qëllim të përmirësimit të menaxhimit gjatë zbatimit të kontratave të nënshkruara dhe ngritjes së transparencës në këtë fushë, KRPP me mbështetjen e donatorëve, është duke punuar në modifikimin e sistemit të prokurimit elektronik për të mbështetur veglat elektronike të menaxhimit të kontratave dhe vlerësimin e performancës së kontraktuesit. Këto vegla do të jenë gati për tu futur në përdorim gjatë vitit 2020. Me aplikimin e veglave elektronike (modulit) për zbatimin e menaxhimit elektronik të kontratave të

nënshkruara, deri në fund të vitit 2020 do të bëhet zbatimi i menaxhimit të deri në 50% të kontratave të nënshkruara me vlera të mëdha përmes sistemit të e-prokurimit, me synim që ky numër të rritet në vitet në vijim.

KRPP, me qëllim lehtësimi dhe të përkrahjes se autoriteteve kontraktuese në të gjitha nivelet ka iniciuar një proces të vazhdueshëm trajnimi në fushën e prokurimit publik, i cili do të jetë i vazhdueshëm për aq sa do të konsiderohet i nevojshëm dhe/ose i kërkuar nga ana e Autoriteteve Kontraktuese dhe Operatorëve Ekonomikë.

KRPP në bashkëpunim me IKAP ka mbajtur trajnime për “Prokurim Bazik”, “Kodi i Etikës në Prokurimit Publik”, “E-prokurimit dhe Etika”, “Menaxhimi i Kontratës”. Në këto trajnime pjesëmarrës kanë qenë: Gjyqtarë, Auditor të Brendshëm, Përfaqësues të Bizneseve, Drejtorë të Drejtorive Komunale, Zyrtarë që janë në komisione të hapjes dhe vlerësimit të ofertave dhe Drejtor të institucioneve shkollore të disa Komunave. Ndërsa gjate vitit 2019, KRPP në bashkëpunim me IKAP dhe në mbështetje të projektit DAI USAID, ka mbajtur trajnimet e nivelit të avancuar për zyrtaret e prokurimit.

Objektivat dhe planifikimet janë që më 2020 dhe në vijim, të vazhdohet me trajnimin e zyrtareve të prokurimit dhe grupeve të tjera të interesit në fushën e prokurimit publik, me fokus në përdorimin e kriterit, “Tenderi ekonomikisht më i favorshëm”, për të inkurajuar Autoritetet Kontraktuese në përdorimin e këtij kriteri për dhënie të kontratave publike, në mënyrë që të arrihet prokurim i qëndrueshëm.

Mbështetja e donatorëve

Institucionet e Kosovës mbështeten nga KE (përmes IPA-s) dhe nga donatorë të tjerë bilateralë me projektet e përmbledhur në vijim.

Projektet aktuale dhe të planifikuara IPA

- Reforma e sistemit të prokurimit publik në Kosovë është mbështetur kryesisht nga projektet përkatëse të financuara nga BE dhe Banka Botërore.
- DAI USAID “Komuna Transparente dhe Llogaridhënëse – Komponenti e Transparencën, dhe Komuna Llogaridhënëse”, i cili ka për qëllim përmirësimin e kapaciteteve administrative në fushën e prokurimit publik në Kosovë dhe parashihet që të përfundoj deri në fund të qershorit 2022.
- Organit Shqyrtues së Prokurimi, Ambasada e Britanisë së Madhe ka filluar të mbështesë OSHP-në me ekspertë që do të punojnë që vendimet të kenë arsyetim më racional dhe vendimet e OSHP-së të zbatohen tërësisht.
- Që nga fillimi i 2020 ka nisur zbatimi i projektit: Asistenca Teknike për të mbështetur zbatimin e Reformave në Menaxhimin e Financave Publike, financuar nga fondet e BE.
- Projekti i menaxhuar nga Agjencia e ardhshme për Integrim Evropian në ZKM (ish-MIE) dhe financuar nga Qeveria e Luksemburgut, që ka për qëllim ngritjen e kapaciteteve institucionale për administratën publike të Kosovës në përmbushjen e obligimeve që dalin nga MSA-ja.

Reforma e sistemit të prokurimit publik në Kosovë është mbështetur kryesisht nga projektet përkatëse të financuara nga BE dhe Banka Botërore.

Që nga dhjetori i vitit 2017 prokurimi publik në Kosovë është duke u mbështetur nga projekti i DAI USAID “Komuna Transparente dhe Llogaridhënëse – Komponenti e Transparencën, dhe Komuna Llogaridhënëse” i cili ka për qëllim përmirësimin e kapaciteteve administrative në fushën e prokurimit publik në Kosovë dhe parashihet që të përfundoj deri në fund të qershorit 2022.

Për më tepër ky projekt ka vazhduar të ndihmojë KRPP-në edhe në ofrimin e trajnimeve, objektivi i përgjithshëm i të cilit është të sigurojë administrimin e duhur të fondeve publike, transparencë dhe

efektshmëri në shpenzimet publike përmes përmirësimit të sistemit të menaxhimit të financave publike dhe krijimit të një kuadri efektiv të qeverisjes publike në Kosovë dhe ndërtimin e besimit lidhur me shpenzimet publike duke rritur llogaridhënien publike. Projekti synon të ngrit Transparencën, Efikasitetin dhe Llogaridhënien në të gjitha komunat e Kosovës. Fillimisht si pilot projekt është iniciuar në pesë (5) komuna ndërsa më vonë pritet të përfshij të gjitha komunat e vendit.

Gjithashtu sa i përket mbështetjes së Organit Shqyrtues së Prokurimi, Ambasada e Britanisë së Madhe ka filluar të mbështesë OSHP-në me ekspertë që do të punojnë që vendimet të kenë arsyetim më racional dhe vendimet e OSHP-së të zbatohen tërësisht. Projekti parashihet të zgjasë deri në mars 2020.

Nga janari 2020, ka filluar zbatimi i projektit të financuar nga BE: Asistenca Teknike për të mbështetur zbatimin e Reformave në Menaxhimin e Financave Publike. Qëllimi i projektit të komponentit për prokurim publik është që të mbështesë Organet Qendrore të Prokurimit Publik në rolin e tyre rregullues, këshillues, monitorues, mbikëqyrës, zbatues dhe shqyrtues për të rritur efektivitetin e prokurimit publik përmes zbatimit të parimit të 'vlerës për para'. Gjithashtu projekti do të mbështesë KRPP në hartimin e kornizës së re ligjore të prokurimit publik në Kosovë që është më e përafëruar me kërkesat e legjislacionit të BE-së, përfshirë aktet nënligjore. Projekti parashihet të zgjasë 3 vite.

Projekti i Luksemburgut që do të zbatohet aktivitetet e kapitullit 5 më 2020, ka për qëllim zhvillimin e kapaciteteve institucionale në administratën publike të Kosovës në përmbushjen e obligimeve që dalin nga MSA-ja. Ndër të tjera, parashihet zhvillimi i kapaciteteve të KRPP-së në administrimin e sistemit elektronik të prokurimit, monitorimin efikas të aktiviteteve të tilla si dhe ofrimin e trajnimeve në prokurimin publik. Për fillimin e vitit 2020, ndër të tjera, planifikohen trajnime të avancuara për aplikimin e ndryshimeve ligjore - veçanërisht transpozimin e Direktivave të BE-së, trajnime në fushën e IT-së për sigurinë e sistemit, si dhe trajnime në lidhje me dhënien e kontratave të koncesionit në kuadër të Partneritetit Publiko-Privat.

Objektivat prioritarë afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat e të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 5, fokusi gjatë periudhës 2020-2024 do të jetë në këto objektiva prioritarë afatmesme:

- Përafrimi gradual i kornizës legjislative të vendit me kornizën ligjore të BE-së bazuar në kërkesat e MSA-së, dhe duke shfrytëzuar përvojën dhe praktikën më të mira të shteteve anëtare të BE-së në fushën e prokurimit publik.
- Rritja e efikasitetit në sistemin e Prokurimit Publik përfshirë edhe sistemin elektronik, vendosja e rregullave dhe monitorimi sipas parimit të transparencës dhe qasjes në informata në të gjitha fazat e aktiviteteve të prokurimit gjatë përdorimit të fondeve publike.
- Përmirësimi i përgjegjësisë, integritetit, llogaridhënies, kontrollit për zbatimin e politikave dhe legjislacionit në prokurim publik, duke bërë edhe ndryshimet e nevojshme ligjore të LPP-së.
- Trajnimi dhe rritja e cilësisë së trajnimeve për Prokurim Publik me qëllim të zhvillimit të kuadrove profesionale në fushën e prokurimit publik, për tu përballuar me një treg në rritje dhe rolin e tij të pritur në zhvillimin ekonomik kombëtar.
- Komunikimi dhe ngritja e vetëdijes për prokurimin publik në Kosovë.

3.6. Kapitulli 6 i acquis-së: E drejta e kompanive

Legjislacioni për Kompani përmban rregulla mbi formimin, regjistrimin, bashkimin dhe ndarjen e kompanive dhe kërkesat për raportim financiar që synojnë të përkrahin të drejtën e themelimit.

Në fushën e **të drejtës së kompanive**, Direktiva 2009/101/KE për koordinimin e masave mbrojtëse që kërkohen nga kompanitë për mbrojtje të interesave të anëtarëve dhe palëve të treta (e njohur më parë si

Direktiva e Parë e të Drejtës së Kompanive) përmban kërkesa për shpalesjet obligative. Direktiva e Dytë e të drejtës së Kompanive 2012/30/BE konsiston në rregulla për themelimin e ndërmarrjeve publike me përgjegjësi të kufizuar dhe kapitalin e tyre. Direktiva 22e Njëmbëdhjetë e të Drejtës së Kompanive (89/666/KEE) rregullon kërkesat për shpalesje për degët e hapura në një vend anëtar dhe të qeverisura nga një vend tjetër. Direktiva e Dymbëdhjetë e të Drejtës së Kompanive (2009/102/KE) kërkon që vendet anëtare të njohin në ligjet e tyre kompanitë me përgjegjësi të kufizuar me një anëtar. Direktiva 2004/109/KE (Direktiva e Transparencës) kërkon harmonizimin e kërkesave për transparencë për kompanitë e listuara. Së fundmi është miratuar Direktiva 2017/1132 e cila kodifikon dhe zëvendëson 6 Direktiva: 82/891/KEE, 89/666/KEE, 2005/56/KE, 2009/101/KE, 2011/35/BE, 2012/30/BE.

Direktiva e Tretë (78/855/KEE) dhe e Gjashtë (82/891/KEE) e të Drejtës së Kompanive harmonizojnë rregullat kombëtare për mbrojtjen e aksionarëve dhe kreditorëve në kontekstin e bashkimeve dhe ndarjeve të kompanive me përgjegjësi të limituar publike vendore. Në këtë fushë *acquis* përmban edhe disa Direktiva të tjera që rregullojnë aspektet ndër-kufitare të funksionimit të kompanive.

Legjislacioni i BE-së gjithashtu përmban disa rregullore që rregullojnë forma legale Evropiane të caktuara siç janë për shembull Grupimi i Interesave Ekonomike Evropiane dhe Kompania Evropiane – *Societas Europaea* duke lënë në kompetencë të vendeve anëtare të rregullojnë operacionet dhe strukturën e brendshme. Katër Rekomandime të Komisionit (2004/913/KE, 2005/162/KE, 2009/385/KE, dhe 2009/384/KE) adresojnë principet e qeverisjes korporative për pagesën e drejtorëve dhe pagesën në institucionet financiare, pavarësinë e komiteteve të bordit dhe drejtorëve jo-ekzekutiv.

Në fushën e **raportimit financiar dhe auditimit**, rregullat e *acquis* kërkojnë paraqitjen e llogarive vjetore dhe të konsoliduara të ndërmarrjeve publike dhe private me përgjegjësi të kufizuar (Direktiva VII e të Drejtës së Kompanive), pasqyrës së të hyrave dhe profitit (Direktiva IV e të Drejtës së Kompanive), përfshirë edhe rregullat e thjeshtuara për NVM. Aplikimi i Standardeve Ndërkombëtare të Kontabilitetit është i detyrueshëm për disa entitete me interes publik. Këto direktiva gjithashtu caktojnë kërkesat për auditim, dhe obligimet për shpalesje dhe publikim të të dhënave. Përveç kësaj, *acquis* përcakton rregullat për miratimin, integritetin profesional dhe pavarësinë e auditimeve ligjore.

Ekzistojnë edhe rregullore që i detyrojnë kompanitë të cilat janë të listuara në një treg të rregulluar, në mënyrë që llogaritë e tyre të jenë në përputhje me standardet ndërkombëtare të adoptuara nga KE. Së fundi, Direktiva e Tetë e të Drejtës së Kompanive (2006/43/KE) për Auditimin Ligjor harmonizon rregullat, përfshirë mes të tjerash, miratimin dhe regjistrimin e auditorëve ligjor, sigurimin e jashtëm, mbikëqyrjen publike, pavarësinë e auditorit dhe zbatimin e mundshëm të standardeve ndërkombëtare të auditimit.

Kërkesat e MSA-së

Obligimet që dalin nga MSA për transpozimin gradual të legjislacionit të BE dhe zbatimin efektiv burojnë nga neni 74 i marrëveshjes. Këto obligime përfshijnë edhe fushën e të drejtës së kompanive dhe paragrafi 3 i nenit 74 i jep përparësi transpozimit të legjislacionit të tregut të brendshëm dhe atij tregtar në fazën e parë të periudhës tranzitore.

Sipas nenit 51, Kosova obligohet që me hyrjen në fuqi të MSA-se të sigurojë trajtim të barabartë kompanive të BE-së me ato vendore sa u përket kushteve të punës, pagesave dhe trajtimit të punëtorëve dhe subjekteve juridike të cilët themelohen juridikisht në territorin e Kosovës.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Raporti i KE-së për Kosovën – 2019 thekson se në fushën e të drejtës së kompanive, pas miratimit të Ligjit të ri për Shoqëritë Tregtare, Kosova duhet të sigurojë zbatim të duhur të tij. Gjithashtu është potencuar që

nevojitet harmonizimi i mëtejshëm me *acquis* të të drejtës së kompanive, përfshirë kërkesën e kapitalit minimal, të drejtat e aksionarëve dhe marrjen përsipër të kompanive.

Në takimet e Nënkomitetit për Tregun e Brendshëm, Mbrojtjen e Konsumatorit dhe Konkurrencë, u theksua nevoja për miratimin e Ligjit të ri për Shoqëritë Tregtare. Ndër të e tjerash, u kërkuar që nismat e ardhshme legjislative të transpozojnë dispozitat e Direktivës BE/2017/1132 dhe të bëhet përafrimi i më tej i legjislacionit me atë të BE-së në fushat ku ka mangësi ose përafrim të pjesshëm në Ligjin për shoqëritë tregtare, përfshirë kërkesat minimale të kapitalit, aspektet e zbulimit të informacionit për kompanitë dhe degët e tyre, bashkimet ndërkufitare, kompanitë anëtare të vetme, mbrojtjen e aksionarëve dhe ofertat për blerje.

Lidhur me raportimin financiar dhe auditimin, *Raporti KE-së për Kosovën – 2019* thekson se me Ligjin e ri për Raportim Financiar, Kontabilitet dhe Auditim operatorët ekonomikë të mëdhenj duhet të zbatojnë standardet ndërkombëtare të raportimit financiar. Ai gjithashtu kërkon gjetjen e një zgjidhjeje financiare për Këshillin Kosovar për Raportim Financiar, e cila duhet të garantojë pavarësinë e tij në kryerjen e obligimeve ligjore.

Konkluzionet e Nënkomitetit për Treg të Brendshëm, Konkurrencë dhe Mbrojtje të Konsumatorit nënvizojnë nevojën për harmonizimin e mëtejshëm të Ligjit për Shoqëritë Tregtare me *acquis* të BE-së, dhe për ngritje të kapaciteteve vepruese të Këshillit Kosovar për Raportim Financiar në mbikëqyrjen publike të sistemit të raportimit financiar, kontabilitetit dhe auditimit.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative dhe ajo e politikave

Korniza legjislative dhe ajo e politikave në fushën e së drejtës së kompanive përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 06/L-O16 për Shoqëritë Tregtare;
- UA nr. 11/2018 për përcaktimin e taksave për shërbimet e ofruara nga Agjencia për Regjistrimin e Bizneseve;
- UA që përcakton kërkesat, kushtet dhe procedurat për krijimin e Numrit Unik Identifikues.

Aktet normative kanë transponuar këto akte të *acquis*-së:

- Direktivën 2009/101/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, për bashkërendimin e masave mbrojtëse të cilat kërkohen, për mbrojtjen e interesave të anëtarëve dhe palëve të treta, nga shtetet anëtare të kompanive në kuadër të kuptimit të paragrafit të dytë të nenit 48 të Traktatit, me pikëpamjen që këto masa mbrojtëse të bëhen të barasvlershme;
- Direktivën të Këshillit 89/666/KEE, lidhur me kërkesat për zbulim sa u përket degëve të hapura në një Shtet Anëtar nga lloje të caktuara kompanish të rregulluara me ligj të një Shteti tjetër;
- Direktivën 2011/35/BE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, të 5 prillit 2011, në lidhje me bashkimet e shoqërive publike me përgjegjësi të kufizuar;
- Direktivën e gjashtë të Këshillit 82/891/KEE, bazuar në nenin 54 (3) (g) të Traktatit, sa i përket ndarjes së shoqërive tregtare publike me përgjegjësi të kufizuar, këtu e tutje direktiva 82/891/KEE;
- Direktivën 2005/56/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, për bashkimet ndërkufitare të shoqërive tregtare me përgjegjësi të kufizuar; Direktivën 2012/17/BE të Parlamentit dhe të Këshillit, të 13 qershorit 2012, për amendamentimin e Direktivës së Këshillit 89/666/KEE dhe Direktivave 2005/56/KE dhe 2009/101/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit sa i përket ndërlidhjes së regjistrave qendror, komercial dhe të shoqërive tregtare;

- Pjesërisht në përputhje me Direktivën 2012/30/BE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, të datës 25 tetor 2012, për bashkërendimin e masave mbrojtëse të cilat kërkohen, për mbrojtjen e interesave të anëtarëve dhe të tjerëve, nga Shtetet Anëtare të kompanive në kuadër të kuptimit të paragrafit të dytë të nenit 54 të Traktatit për Funkcionimin e BE-së, sa i përket formimit të shoqërive tregtare me përgjegjësi të kufizuar dhe mirëmbajtjen dhe ndryshimin e kapitalit të tyre, me pikëpamjen që këto masa mbrojtëse të bëhen të barasvlershme.
- Direktivën 77/91/KEE për koordinimin e masave mbrojtëse, Direktiva 78/855/KEE e 9 tetorit 1978 në bazë të nenit 54 (3) (g) të Traktatit lidhur me bashkimet e ndërmarrjeve publike me përgjegjësi të kufizuar (shoqëri aksionare);
- Direktivën 82/891/KEE të 17 dhjetorit 1982 në bazë të nenit 54 (3) (g) të Traktatit, lidhur me ndarjen e shoqërive publike me përgjegjësi të kufizuar (shoqëri aksionare) Direktivën 89/667/KEE mbi kompanitë private me përgjegjësi të kufizuar një -anëtarësh (Shoqëritë me përgjegjësi të kufizuar)
- Direktivën 2005/56/KEE të Parlamentit dhe Këshilli Evropian, e 26 tetorit 2005, mbi shoqëritë me përgjegjësi të kufizuar për bashkimin ndërkuftar;
- Direktivën 89/666/KEE në lidhje me kërkesat për dhënie informata shpjeguese në lidhje me degët e hapur në një Shtet Anëtar nga lloje të caktuara të shoqërisë të qeverisura nga ligji i një shteti tjetër.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Programi qeverisës, i cili për këtë fushë përmban:
  - Zhvillim ekonomik të qëndrueshëm, krijimin e politikave tregtare konkurruese dhe përmirësimin e mjedisit afarist;
  - Funkcionalizimin e zonave të lira, luftimin e ekonomisë jo-formale, dhe lehtësimin dhe promovimin e investimeve përfshirë partneritetet për investime strategjike;
  - Plotësimin dhe zbatimin e legjislacionit për themelimin, funksionimin dhe mbylljen e bizneseve dhe zvogëlimin e burokracisë, përkrahjen e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme sidomos aktiviteteteve prodhuese dhe shërbimeve me vlerë të shtuar
- Strategjinë për Zhvillimin e Sektorit Privat 2018-2021;
- Strategjinë e Evropës Juglindore 2020.

Raportimi financiar dhe auditimi

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga Ligji nr. 06/L-032 për Kontabilitet, Raportim Financiar dhe Auditim.

Ai ka transponuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën 2006/43/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, për auditimet ligjore të pasqyrave vjetore financiare individuale dhe pasqyrave financiare të konsoliduara;
- Direktivën 2008/30/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, për ndryshimin e Direktivës 2006/43/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, për auditimet ligjore të pasqyrave vjetore financiare individuale dhe pasqyrave financiare të konsoliduara;
- Direktivën 2013/34/BE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, për pasqyrat vjetore financiare individuale, pasqyrat financiare të konsoliduara dhe raportet përkatëse të llojeve të caktuara të ndërmarrjeve, dhe për ndryshimin e Direktivës 2006/43/KE; dhe
- Direktivën 2014/56/BE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, për ndryshimin e Direktivës 2006/43/KE për auditimet ligjore të pasqyrave vjetore financiare individuale dhe pasqyrave financiare të konsoliduara.

Korniza institucionale

E drejta e kompanive

- Ministria e Tregtisë dhe Industrisë/ Agjencia për Regjistrimin e Bizneseve të Kosovës.

Raportimi financiar dhe auditimi

- Këshilli Kosovar për Raportim Financiar dhe Auditim;
- Ministria e Financave.

Mbështetja e donatorëve

Projektet aktuale dhe të planifikuara të donatorëve bilateralë

Mbështetje institucionale të Kosovës në procesin integrues, është program i qeverisë së Luksemburgut i cili ka si synim ngritjen e kapaciteteve institucionale të Republikës së Kosovës në zbatimin e prioriteteve që dalin nga MSA-ja. Ky projekt është duke ofruar mbështetje për ARBK-në dhe KKRF-në si bartëse kryesore të këtij kapitulli.

Objektivat prioritarë afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat e të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 6, fokusi gjatë periudhës 2021 – 2024 do të jetë në këto objektivat prioritarë afatmesme:

E drejta e kompanive:

- Kompletimi i legjislacionit sekondar për zbatimin e Ligjit për Shoqëritë Tregtare;
- Përafrimi i legjislacionit përfshirë edhe sistemin e interkonjeksionit të BRIS;
- Zhvillimi dhe zbatimi i qeverisjes korporative;
- Përmirësimi i kapaciteteve njerëzore dhe teknike të qendrave *One Stop Shop*, përmirësimi i shërbimeve të biznesit dhe ndërmarrja e masave afirmative për të inkurajuar gjininë e nën-përfaqësuar, në përputhje me Ligjin për Barazi Gjimore
- Trajnimi si stafit për përdorimin e softuerit dhe platformës së re elektronike.

Raportimi financiar dhe auditivi:

- Nxjerrja e akteve nënligjore të harmonizuara me Plotësim-ndryshim e Ligjit për Kontabilitet, Raportim financiar dhe Auditim;
- Zhvillimi dhe zbatimi i standardeve të auditimit dhe raportimit financiar, rregullave për Arsimin profesional dhe Zhvillimin e vazhdueshëm profesional në fushën e Kontabilitetit dhe Auditimit;
- Zhvillimi dhe zbatimi i metodologjisë së inspektimit të kualitetit të auditimeve në harmoni me rregulloren e auditimit.

3.7. Kapitulli 7 i acquis-së: E drejta e pronësisë intelektuale

Legjislacioni i BE-së në këtë fushë definon rregullat e harmonizuara për mbrojtjen e pronësisë industriale, të drejtave të autorit dhe të drejtave të përafërta.

Në fushën e të drejtave të pronësisë industriale, acquis vendos rregullat për mbrojtje ligjore të markave tregtare (Direktiva 2008/95/KE) dizajnit dhe pjesërisht rregulla të harmonizuara për patentat për licencim obligativ të patentave tregtare). Për sistemin e patentave në BE është me rëndësi anëtarësimi në Konventën Evropiane të Patentave dhe Organizatën Evropiane të Patentave.

Acquis gjithashtu përfshin Rregulloren (KE) nr. 40/94 dhe Rregulloren (KE) nr. 06/2002, të cilat rregullojnë dizajnin industrial dhe markat tregtare në BE. Pjesëmarrja në Protokollin e Madridit dhe Marrëveshja e Hagës janë të rëndësishme për sistemin e markave tregtare dhe dizajnit në BE dhe për regjistrimin ndërkombëtar të dizajnit industrial dhe markave tregtare. Gjithashtu ekzistojnë edhe dispozita (në kuadër të dy Rregulloreve) për certifikatat e mbrojtjes suplementare që u ofrojnë autorëve të shpikjeve mbrojtje shtesë në rastet kur patentat mbulohet nga një autorizim administrativ marketingu që

nuk lejon përfitime të plota nga shfrytëzimi i patentës (sidomos në fushën e farmaceutikës, produkteve të bimëve etj.).

Në fushën e të drejtës së autorit dhe të drejtave të përafërta, objektivi kryesor është harmonizimi i disa aspekteve të shoqërisë informative në linjë me zhvillimet teknologjike. Këtu bën pjesë edhe legjislacioni i BE që rrjedh nga obligimet ndërkombëtare të traktateve për të drejtën e autorit dhe të drejtat e përafërta të miratuara në kornizën e Organizatës Botërore për Pronësinë Intelektuale (WIPO). Direktiva 2006/115/KE rregullon të drejtat e autorit dhe të drejtat e përafërta të mbajtësit. Kjo direktivë rregullon disa të drejta të përafërta përfshirë të drejtën e riprodhimit, transmetimit, dhe distribuimit. Direktiva 2006/116/KE e amendamentuar nga Direktiva 2011/77/BE vendos periudhën e mbrojtjes për lloje të ndryshme të punëve dhe çështje tjera të ndërlidhura për vendet anëtare të BE. Ekzistojnë edhe disa Direktiva e tjera që rregullojnë transmetimet audio-vizuale ndërkufitare (satelitore), të drejtën e rishitjes së përfitimeve të autorit, mbrojtjen e programeve kompjuterike, baza e të dhënave, digitalizimin, dhe ekspozimin online për punët që autorët ose nuk dihen ose nuk mund të lokalizohen (kontaktohen).

Sa i përket zbatimit të të drejtave të pronësisë intelektuale dhe industriale, legjislacioni i BE-së kërkon që vendet anëtare të aplikojnë masa dhe ndëshkime efektive dhe proporcionale për falsifikimin dhe piraterinë e mallrave. Kjo synon të krijojë trajtim të barabartë për mbajtësit e të drejtave në gjithë BE-në. Rregullorja (KE) nr. 1383/2003 u jep rol të rëndësishëm administratave doganore në parandalimin dhe ndalimin nga qarkullimi të produkteve që shkelin të drejtën industriale ose të drejtën e autorit. Zbatimi i *acquis* në këtë fushë kërkon kapacitete dhe struktura adekuate e efektive. Duhet të ekzistojë një institucion që pranon aplikacionet për mbrojtje në të gjitha fushat e pronësisë intelektuale. BE është anëtare e Organizatës Botërore të Tregtisë e cila administron Marrëveshjen për Aspektet Tregtare të të Drejtave të Pronësisë Industriale.

Kërkesat e MSA-së

Dispozitat e MSA-së kërkojnë që institucionet kosovare përgjegjëse për pronësinë intelektuale të ofrojnë fillimisht kornizën ligjore të harmonizuar me Direktivat dhe rregulloren e BE-së, si dhe të ofrojnë mbrojtje të njëjtë të këtyre të drejtave në Kosovë në nivel të njëjtë me ato të vendeve të BE-së. Neni 77 dhe 78 i MSA-së e obligon Kosovën që të marrë të gjitha masat e nevojshme për garantim të mbrojtjes së të drejtave të pronësisë intelektuale, përfshirë mjetet e efektshme për realizimin e këtyre të drejtave.

Më konkretisht, bazuar në nenet e MSA, Kosova duhet që:

- Të krijojë një sistem të pronësisë intelektuale në Kosovë konform standardeve ndërkombëtare në fushën e pronësisë intelektuale;
- T'i kushtohet vëmendje bashkëpunimit rajonal dhe ndërkombëtarë, duke qenë se Kosova nuk është nënshkruese e ndonjë marrëveshje ndërkombëtare apo rajonale, ashtu sikurse nuk është anëtare e asnjë organizate ndërkombëtare dhe rajonale në fushën e pronësisë intelektuale;
- Kosova obligohet që të hartojë legjislacionin dhe politikën në atë mënyrë që të jenë konform parimit të trajtimit kombëtar (*National Treatment Principle*) përmes së cilit Kosova dhe BE do t'u ofrojnë kompanive të njëra-tjetrës trajtim jo më pak të favorshëm se atë që ata i japin nga ana e tyre ndonjë vendi të tretë nën Marrëveshjet dypalëshe;
- Kosova kërkohet që konform nenit 109 të MSA-së të ketë bashkëpunim në fushën audio-vizuale për nxitjen e industrisë audio-vizuale në Evropë, si dhe për të përkrahë bashkë-prodhimin në fushat e kinemasë dhe mediave audio-vizuale, ku sipas këtij neni bashkëpunimi mund të përfshijë, programet dhe lehtësirat për trajnimin e gazetarëve dhe profesionistëve në industrinë e mediave audio-vizuale, ashtu si edhe asistencën teknike për mediat publike dhe private të Kosovës, me qëllim të përforcimit të pavarësisë së tyre, profesionalizmin dhe lidhjeve me median evropian;

- Të bëjë përafrimin e politikave të saj për rregullimin e aspekteve të përmbajtjes së transmetimeve ndërkufitare me ato të BE-së;
- Të harmonizojë legjislacionin e saj me *acquis* të BE-së në sferën e përvetësimit të së drejtës së pronësisë intelektuale për programet dhe transmetimin si dhe të siguroj dhe fuqizoj pavarësinë e autoriteteve rregullatore përkatëse;
- Të angazhohet në mbrojtjen e Treguesve Gjeografikë dhe Emërtimeve të Origjinës konform Neneve 2, 6, 7, 8 të Marrëveshjes për Njohjen, Mbrojtjen dhe Kontrollin Reciprok të Emrave të Verërave, Pijeve Alkoolike dhe Verërave të Aromatizuara të MSA-së;
- Të inkurajojë bashkëpunimin në kërkimet civile shkencore dhe zhvillimin teknologjik konform Nenit 118 të MSA-së, mbi bazën e përfitimit të ndërsjellë dhe duke marrë parasysh burimet e disponueshme, qasjen e duhur në programet e tyre përkatëse, të kushtëzuara nga nivelet e përshatshme të mbrojtjes efikase të të drejtave të pronësisë intelektuale, industriale dhe tregtare.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Në fushën e së drejtës së autorit, *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019* thekson nevojën për caktimin e tarifave për shfrytëzuesit e materialit të mbrojtur nga e drejta e autorit si dhe nënvizon se obligimi i marrë nga Kosova për garantimin e të drejtave intelektuale është ende shumë larg për tu përmbushur.

Në anën tjetër, sa i përket pronësisë industriale, *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019* thekson se Kosova ka një nivel përgatitjeje për këtë fushë por pak progres është bërë në harmonizimin e legjislacionit me *acquis* të BE-së. Sidoqoftë, Agjencia Shtetërore e Pronës Intelektuale dhe Agjencia e Pronës Industriale kanë ende nevojë për më shumë fonde, staf e trajnim. Ende nevojiten përpjekje të konsiderueshme për të siguruar zbatimin, përfshirë mjetet efektive për ushtrimin e të drejtave pronësore intelektuale (DPI), në pajtim me obligimet e MSA-së.

Kosova duhet të ndërmarrë konkretë për të rritur kapacitetin dhe koordinimin e agjencive të zbatimit të ligjit për të zbatuar të drejtat e pronësisë intelektuale, industriale dhe tregtare dhe për harmonizim të mëtejshëm me *acquis*, të adresojë mungesën e resurseve të Agjencisë për Pronësi Industriale dhe të merret me aplikimet e prapambetura për DPI-të, si dhe të ngritë vetëdijen për mbrojtjen e të drejtave të pronës industriale. Gjithashtu theksohet edhe nevoja për një strategji qeveritare për DPI-të.

Nga konkluzionet e Nënkomitetit për Treg të Brendshëm, Mbrojtje të Konsumatorit dhe Konkurrencë kërkohet që Agjencia për Pronësi Industriale duhet të adresojë mungesën e kapaciteteve administrative të Agjencisë për Pronësi Industriale, përfshirë këtu edhe rekrutimin e përhershëm të 2 zyrtarëve. Gjithashtu, theksohet nevoja për reduktim të aplikacioneve të grumbulluara për regjistrimin e pronës intelektuale, dhe kërkohet organizimi i fushatave të vetëdijesimit për NVM-të mbi rëndësinë e pronësisë industriale. Kërkohet sigurimi i zbatimit efektiv i Direktivës së zbatimit të së drejtës së pronësisë industriale, harmonizimi i me tejme i legjislacionit me legjislacionin e BE-së, përfshirë Paketën e Markave Tregtare, Direktivën e Mbrojtjes së Sekreteve të Tregtisë, Tregimet Gjeografike, emërtimi i anëtarëve të Komisionit të Treguesve Gjeografikë, si dhe të vazhdohet me trajnimin e gjyqtarëve si për të drejtat e autorit ashtu edhe të drejtat e pronësisë industriale.

Në aspektin horizontal të zbatimit të të drejtave intelektuale, *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019* konstaton se ka mungesë të koordinimit mes institucioneve relevante në ndjekjen dhe trajtimin e shkelësve të së drejtës intelektuale, dhe se duhet koordinim më i mirë edhe me gjyqtarë dhe prokurorë.

Sa u përket *Doganave*, raporti konstaton se sektori që merret me të drejtat intelektuale duhet të përforcohet pasi tani ka vetëm dy zyrtarë përgjegjës për këtë fushë. Kërkesat administrative që duhen respektohen për të marrë autorizim policor para se të ndërmerren hetime të tregut për shkeljet e së drejtës intelektuale minojnë efektivitetin e inspektoratit të tregut në ndjekjen e shkeljeve ligjore.

Konkluzionet e Nënkomitetit për Treg të Brendshëm, Konkurrencë dhe Mbrojtje të Konsumatorit i bëjnë thirrje Zyrës për të Drejtat e Autorit që të nxisin arritjen e marrëveshjeve mes shfrytëzuesve dhe shoqatave kolektive në caktimin e tarifave, si dhe të ndërmarrë aktivitete promovuese mbi rëndësinë e mbrojtjes së të drejtave të autorit. Sa i përket pronësisë industriale, ri-përsëritet kërkesa që të miratohet legjislacioni për sekretet tregtare si dhe të forcohet aplikimi i treguesve gjeografik.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative dhe ajo e politikave

Korniza legjislative dhe ajo e politikave në fushën e së drejtës së autorit përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta nr. 04/L - 065 dhe ai nr. 05/L -047 për plotësimin dhe ndryshimin e ligjit për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta;
- Plotësim-ndryshimi i Rregullores nr. 21/2018 për Ndërmjetësim në fushën e së drejtës së autorit dhe të Drejtave të Përafërta;
- Rregullorja nr. 20/2018 për të drejtën e kompensimit të veçantë dhe reprografik;
- Rregullorja nr. 01/2018 për procedurat e dhënies, përkatësisht marrjes së lejes shoqatave për administrim kolektiv të të Drejtave të Autorit dhe të Drejtave të Përafërta.

Këto akte normative kanë transponuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën 93/83/KE mbi koordinimin e rregullave të caktuara në lidhje me të drejtën e autorit dhe të drejtave të lidhura me të drejtën e autorit të aplikueshme në transmetimet satelitore dhe ritransmetimet kabllore;
- Direktivën 2001/29/KE mbi harmonizimin e disa aspekteve të të drejtave të autorit dhe të drejtave të lidhura në shoqërinë e informacionit;
- Direktivën 2001/84/KE mbi të drejtën e rishitjes në dobi të autorit në një vepër origjinale arti;
- Direktivën 96/9/KE e 11 marsit 1996 mbi mbrojtjen ligjore të bazave të të dhënave (OJ L 077, 27/03/1996);
- Direktivën 2006/115/KE mbi të drejtën e qirasë dhe të drejtën kreditimit dhe në disa të drejta që lidhen me të drejtën e autorit në fushën e pronësisë intelektuale;
- Direktivën 2009/24/BE-së mbi mbrojtjen ligjore të programeve kompjuterike;
- Direktivën 2011/77/BE, harmonizimin e afatit të mbrojtjes së të drejtës së autorit dhe disa të drejtave të lidhura (OJ L 265, 11/10/2011) që ndryshon Direktivën 2006/116/KE të 12 dhjetorit 2006;
- Direktivën 2012/28/BE (OJ L 299, 27/10/2012) mbi përdorimet e lejuara të caktuara të veprave jetimë;
- Direktivën 2014/26/BE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e (OJ L 84, 26/022014), për menaxhim kolektiv të të drejtës së autorit dhe të drejtave të lidhura dhe licencimi multiterritoriale të drejtave në veprave muzikore për përdorim në internet në të brendshme tregut;
- Direktivën 2004/48/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit mbi zbatimin e të drejtave të pronësisë intelektuale.

Korniza legjislative dhe ajo e politikave në fushën e pronësisë industriale përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 04/L-029 për Patenta;
- Ligji nr. 04/L-026 për Marka Tregtare;
- Ligji nr. 05/L-058 për Dizajnin Industrial;
- Ligji nr. 05/L-051 për Treguesit Gjeografikë dhe për Emërtimet e Originës;
- Ligji nr. 06/L-015 për Masat Doganore dhe Mbrojtjen e Pronësisë Intelektuale;

- Ligji për Inspektoratin e Tregut;
- UA nr. 06/2018 për përfaqësues të autorizuar në fushën e pronësisë industriale;
- UA nr. 09/2018 për përcaktimin e simboleve për treguesit gjeografikë, emërtimit të origjinës dhe specialitetin tradicional të garantuar.

Këto akte normative kanë transponuar këto akte të acquis-së:

- Rregulloren (KE) nr. 1610/96 të Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, mbi krijim e certifikatës së mbrojtjes shtesë për produktet mbi mbrojtjen e bimëve,
- Rregulloren e KE-së nr. 816/2006 mbi licencimin e detyrueshëm të patentave që lidhen me prodhimin e farmaceutikëve për eksport në vendet me probleme të shëndetit publik.
- Direktivën 98/44/KE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit, mbi mbrojtjen ligjore të shpikjeve bioteknologjike;
- Rregulloren e KE-së nr. 469/2009 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit në lidhje me certifikatën e mbrojtjes shtesë për produkte mjekësore;
- Direktivën 2008/95 EC e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, për të përafuar ligjet e Shteteve Anëtare në lidhje me markat tregtare;
- Direktivën 2004/48/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, mbi zbatimin e të drejtave të pronësisë intelektuale.
- Direktivën 98/71/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, mbi mbrojtjen e dizajnit industrial.
- Rregulloren e BE-së nr. 1151/2012 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, e 21 nëntorit 2012, mbi skemat e cilësisë për produkte bujqësore dhe ushqimore;
- Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 510/2006, e 20 marsit 2006, mbi Mbrojtjen e Treguesve Gjeografik dhe Emërtimet e Origjinës së Produkteve Bujqësore dhe Produkteve Ushqimore;
- Rregulloren e BE-së nr. 608/2013.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga Strategjia për zhvillimin e Sektorit Privat 2018-2021.

Korniza institucionale:

E drejta e autorit

- Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit/ Zyra për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta.

Pronësia industriale

- Ministria e Tregtisë dhe Industrisë/ Agjencia për Pronësi Industriale.

Zbatimi horizontal i së drejtës intelektuale

- Dogana e Kosovës;
- Inspektorati i Tregut;
- Policia e Kosovës: Njësia për Krime Ekonomike dhe Njësia për Krime Kibernetike.

Mbështetja e donatorëve

Institucionet e Kosovës mbështeten nga KE (përmes IPA-s) dhe nga donatorë të tjerë bilateralë me projektet e përmbledhur në vijim.

Projektet aktuale dhe të planifikuara IPA

Mbështetje për zhvillimin e tregtisë në Kosovë: Në kuadër të projektit të IPA II për Konkurrueshmërinë i cili ka filluar më 2018 është paraparë edhe mbështetja e Agjencisë për Pronësi Industriale, në veçanti në fuqizimin e zbatimit të së drejtës së pronësisë industriale, përfshirë treguesit gjeografik, sekretet tregtare, ngritjen e kapaciteteve të Agjencisë për pronësi industriale dhe vetëdijesimin e bizneseve dhe qytetarëve për përdorimin e sistemit IPR. Projekti financohet dhe menaxhohet nga Zyra e BE-së në Kosovë.

Mbështetja e BE-së për të drejtat e pronësisë intelektuale në Kosovë: Ky projekt, i nisur gjatë vitit 2019, synon mbështetjen e Agjencisë për Pronësi Industriale në hartimin e legjislacionit dhe të politikave, ngritjen e

kapaciteteve administrative dhe strukture të institucioneve përgjegjëse për zbatimin e të drejtave të pronësisë intelektuale në Kosovë dhe në ngritjen e ndërgjegjësimit tek sektori privat.

Mbështetje institucioneve të Kosovës në procesin integruar, është program i qeverisë së Luksemburgut i cili ka si synim ngritjen e kapaciteteve institucionale të Republikës së Kosovës në zbatimin e prioriteteve që dalin nga MSA-ja. Ky projekt që ka filluar më 2019, është duke ofruar mbështetje për Zyrën për të Drejtat e Autorit dhe Agjencinë për Pronësi Industriale.

Objektivat prioritarë afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizma të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 7, fokusi gjatë periudhës 2021 – 2024 do të jetë në këto objektiva prioritarë afatmesme:

Të drejtat e autorit dhe të drejtat e përfaqësuara:

- Ngritja e kapaciteteve të stafit në institucionet e pronësisë intelektuale dhe institucioneve zbatuese të drejtave pronësore intelektuale;
- Vetëdijësi i mbajtësve të të drejtave lidhur me rëndësinë e themelimit të Shoqatave të reja të Menaxhimit Kolektiv të të drejtave të autorit;
- Ngritja e vetëdijës së mbajtësve të të drejtave të autorit mbi rëndësinë dhe benefitet e menaxhimit kolektiv të të drejtave (me theks të veçantë aktivitete vetëdijësuese për botuesit);
- Harmonizimi i Ligjit për të Drejtat e Autorit me *acquis* të BE-së.
- Nxjerrja e akteve nënligjore nga Ligji i ri për të Drejtat e Autorit;
- Promovimi tek autorët mbi rëndësinë e menaxhimit kolektiv të së drejtave;
- Përmirësimi i Legjislacionit në fushën e krimeve kibernetike.

Pronësia industriale:

- Harmonizimi i ligjit për Markat Tregtare me *acquis* të BE-së.
- Ngritja e kapaciteteve të stafit në institucionet e pronësisë intelektuale dhe institucioneve zbatuese;
- Hartimi dhe miratimi i legjislacionit për sekretet tregtare;
- Ngritja e vetëdijës të NVM-ve mbi rëndësinë e mbrojtjes së Pronësisë Industriale;
- Krahas ngjarjeve publike dhe takimeve me biznese, promovimi i DPI duhet të bëhet edhe përmes mjeteve të informimit ose mekanizmave të tjerë, ku audienca e synuar do të ishin edhe qytetarët. Synim i fushatave të tilla do të ishte ndërgjegjësimi i konsumatorëve që të mos përdorin mallra të falsifikuara, që mes e tjerash, përbëjnë një rrezik për shëndetin.
- Anëtarësimi në Organizatat Ndërkombëtare dhe Evropiane (WIPO dhe EPO);
- Zvogëlimi i aplikimeve të pazgjidhura në Agjencinë për Pronësi Industriale.

3.8. Kapitulli 8 i *acquis*-së: Politikat e konkurrencës

Politikat e konkurrencës përfshijnë politikat e anti-trustit dhe politikat e kontrollit të ndihmës shtetërore. Kapitulli përmban legjislacion, rregulla dhe procedura për sjelljen jo-konkurrese të ndërmarrjeve siç janë marrëveshjet e ndaluara ndërmjet ndërmarrjeve dhe abuzimi me pozitën dominuese në treg. Këtu gjithashtu hyjnë analiza e bashkimit të ndërmarrjeve, dhe funksioni parandalues i qeverisë në dhënien e ndihmës shtetërore që çrregullon konkurrencën në treg. Legjislacioni i BE-së në fushën e konkurrencës buron nga Traktati për Funkcionimin e BE-së (TFBE), më konkretisht, neni 37 i cili rregullon monopolet shtetërore të karakterit komercial, nenet 101-105 që kanë të bëjnë me rregullat e zbatueshme për ndërmarrjet, neni 106 me ndërmarrjet publike dhe ndërmarrjet me të drejta të veçanta ose ekskluzive si dhe nenet 107-109 të Traktatit që kanë të bëjnë me rregullat e zbatueshme për ndihmën shtetërore.

Kërkesat e MSA-së

MSA, në anën tjetër, në mënyrë eksplicite vendosë një sërë obligimesh për Kosovën, të përfshira në Titullin VI, përkatësisht nga nenet 74 – 75 të MSA-së.

Sipas MSA-së, në fushën e politikave të konkurrencës, Kosova duhet të zbatojë rregullat e konkurrencës dhe gradualisht të përafrojë legjislacionin e saj me legjislacionin e BE-së duke filluar nga hyrja në fuqi e marrëveshjes (nenet 74, 75 të MSA-së). Për më tepër, Neni 75 “Konkurrenca dhe dispozitat e tjera” definon përgjegjësitë e Autoritetit të Konkurrencës dhe ofron kornizën për funksionimin e marrëveshjes në lidhje me tregtinë në mes të BE-së dhe Kosovës në të gjitha marrëveshjet midis ndërmarrjeve, vendimet nga grupe ndërmarrjesh dhe praktikat e bashkërenduara midis ndërmarrjeve që parandalojnë, kufizojnë ose çrregullojnë konkurrencën.

Marrëveshja ndikon në përafrimin gradual të legjislacionit të Kosovës me Acquis, zbatimin efektiv si dhe sigurimin e mekanizmave të monitorimit dhe transparencës kompatibil me rregullat e BE. Në esencë, kjo ka të bëjë me:

- Kartelet dhe Marrëveshjet mes Ndërmarrjeve;
- Abuzimin me Pozitën Dominuese; dhe
- Bashkimet, blerjet (e një kompanie nga një tjetër) në tregun relevant të Kosovës.

Ndërsa dispozitat e MSA për Ndhimën Shtetërore (nenet 75.1 – 75.7), kërkojnë që Kosova të mos jap ndihma shtetërore që çrregullojnë ose kërcënojnë të çrregullojnë konkurrencën duke favorizuar ndërmarrje ose produkte të caktuara për atë që kjo afekton tregtinë midis BE-së dhe Kosovës. Kosova duhet gradualisht të përafrojë legjislacionin e saj me atë të BE-së dhe të themelojë një autoritet funksionalisht të pavarur i cili do të ketë fuqinë ligjore të kontrollojë ndihmën shtetërore.

Më konkretisht, bazuar në nenet e MSA-së Kosova duhet që:

- Të adoptojë legjislacionin për ndihmën shtetërore dhe të sigurojë që një autoriteti funksionalisht të pavarur i janë dhënë të drejtat e nevojshme për dhënien dhe kthimin e ndihmave;
- Të aplikojë rregullat e BE-së për ndihmën shtetërore, përfshirë Përfshirjet në Bllok, ndihmën *De minimis*, Shërbimet e Interesit të Përgjithshëm Ekonomik, dhe Rregullat e Transparencës për ndërmarrjet publike;
- Të krijojë një inventar të skemave të ndihmës shtetërore që ekzistojnë para hyrjes në fuqi të ligjit (skemat ekzistuese të ndihmës) brenda një periudhe tre-vjeçare nga hyrja në fuqi e marrëveshjes;
- Të sigurojë harmonizimin e skemave të ndihmës shtetërore brenda tri viteve nga hyrja në fuqi e marrëveshjes;
- Të bëjë një “hartë rajonale të ndihmës shtetërore” që ka të bëjë me të dhënat për BPV për kokë banori të harmonizuara me nivelin NUTS II brenda një periudhe 4-vjeçare nga hyrja në fuqi e marrëveshjes dhe ta diskutojë me Komisionin Evropian për nevojat e harmonizimit me rregullat e BE-së për ndihmën shtetërore rajonale. Ndërkohë, i gjithë territori i Kosovës do të trajtohet si rajonet më pak të zhvilluara për qëllime të aplikimit të limiteve të ndihmës rajonale; dhe
- Të raportojë në baza vjetore tek KE për ndihmat shtetërore në Kosovë përmes një raporti vjetor pas hyrjes në fuqi të MSA-së.
- Dispozitat e MSA për ndihmën shtetërore theksojnë rëndësinë e zhvillimit të legjislacionit kompatibil me rregullat e BE-së dhe vendosjes së mekanizmave monitorues dhe të transparencës.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Në fushën e konkurrencës, Raporti i KE-së për Kosovën – 2019 thekson se janë bërë disa përparime në këtë fushë, megjithatë raportimi dhe koordinimi me institucionet qeveritare dhe ato rregullatore duhet të përforcohet tutje. Gjithashtu duhet të ndërmerren aktiviteti vetëdijesimi dhe shpjeguese me gjyqtarët mbi politikën e konkurrencës.

Sa i përket *Ndihmës Shtetërore*, njihet progresi në harmonizimin e legjislacionit vendor me atë të BE-së, por theksohet se nuk zbatim efektiv të tij. Raporti nënvizon se Departamenti për Ndihmë Shtetërore nuk ka miratuar ndonjë vendim mbi ndihmën shtetërore në pesë vitet e fundit, dhe se Departamenti nuk ka pas kapacitetet e duhura për skanimin e skemave ekzistuese të ndihmës shtetërore. Gjithashtu, një numër i madh i masave që përbëjnë ndihmë shtetërore në nivel qendror apo lokal nuk janë njoftuar dhe nuk janë hetuar.

Konkluzionet nga takimi i Nënkomitetit për “Treg të Brendshëm, Konkurrencë dhe Mbrojtje të Konsumatorit” kërkojnë nga Departamenti i Ndihmës Shtetërore që me urgjencë të kompletohet Komisioni për Ndihmë Shtetërore, si dhe të ndërmarrin hapa në krijimin e inventarit të ndihmës shtetërore sipas dispozitave të MSA-së. Në fushën e Konkurrencës kërkohet që të forcohen kapacitetet administrative të Autoritetit, rishikimi i legjislacionit në fushën e homologimit, dhe të adresohen dispozitat e *acquis* që ende nuk janë përafuar në kornizën aktuale ligjore.

Gjendja aktuale

Korniza legislative dhe ajo e politikave

Konkurrenca

Kjo fushë rregullohet nga Ligji nr. 03/L-229 për Mbrojtjen e Konkurrencës, i vitit 2010, i plotësuar-ndryshuar nga Ligji nr. 04/L-226, i vitit 2014. *Ky ligj defnion rregullat dhe masat për mbrojtjen konkurrencës së lirë dhe efektive në treg, kompetencat, organizimin e Autoritetit për Mbrojtjen e Konkurrencës si dhe procedurat për zbatimin e këtij ligji.*

Ligji për Mbrojtjen e Konkurrencës është aktualisht në procedurë ndryshimi/plotësimi. Ndër arsyt kryesore për ndryshim të ligjit është përafrimi i mëtejshëm me legjislacionin evropian, ndërsa gjithashtu është vërejtur kolizion brenda vet ligjit si dhe është paraqitë nevoja për ndryshimin e përqindjes së pozitës dominuese.

Gjatë vitit 2019 drafti i koncept dokumentit për ligjin për mbrojtjen e konkurrencës ka përfunduar nëpërmjet të gjitha procedurave të parapara dhe është miratuar nga Qeveria. Në dhjetor 2019 Autoriteti Kosovar i Konkurrencës ka kërkuar nga MTI që ta formojë grupin punues për hartimin e Ligjit të ri për mbrojtjen e Konkurrencës.

Legjislacioni dytësor për zbatimin e ligjit për mbrojtjen e konkurrencës përbëhet nga 13 akte legislative dytësore. Legjislacioni dytësor që pjesërisht transponon legjislacion të BE përfshin:

- UA nr. 05/2012 për kriteret dhe kushtet për caktimin e marrëveshjeve me vlerë të vogël;
- UA nr. 06/2012 për mënyrën e paraqitjen e konstatimin e përqendrimit të ndërmarrjeve;
- UA nr. 07/2012 mbi kriteret për lirin ose uljen e masës administrative;
- Rregullore nr. 01-2017 për procedurat hetimore të autoritetit kosovar të konkurrencës;
- UA nr. 02/2017 për Përfashtimin Grupor të Marrëveshjeve Horizontale Ndërmjet Ndërmarrësve;
- UA nr. 03/2017 për Përfashtimet Grupore të Marrëveshjeve Vertikale të Ndërmarrësve;
- UA nr. 04/2017 për Përfashtimet Grupore të Marrëveshjeve në Sektorin e Transportit;
- UA nr. 05/2017 për Përfashtimet Grupore të Marrëveshjeve në Sektorin e Sigurimeve;
- UA nr. 06/2017 për Përfashtimin Grupor të Marrëveshjeve për Distribuimin dhe Servisimin e Automjeteve Motorike;
- UA nr. 01/2018 mbi kriteret për shqiptimin e masës së sanksioneve administrative;
- UA nr. 02/2018 për mënyrën e përcaktimit të tregut relevant;
- Rregullore nr. 01/2019 Per marrëveshjet ne kategori te caktuara te specializimit;
- Rregullore nr. 02/2019 per marrëveshjet ne kategori te caktuara te kërkimit dhe zhvillimit.

Aktet normative kanë transpozuar këto akte të acquis-së:

- Nenet 101-105 të TFBE;
- Njoftimin e Komisionit për marrëveshjet e rëndësishme të vogël (*de minimis*) që nuk kufizojnë konkurrencën sipas nenit 81 pika 1 (tani neni 101) i Traktatit që themelon Komunitetin Evropian (OJ/C 368/13, e 22 dhjetorit 2001);
- Disa elemente të kërkesës dhe kritereve për bashkimin/përqendrimin të definuar në Rregulloren e Komisionit nr. 802/2004 që zbaton Rregulloren e Këshillit nr. 139/2004 për kontrollin e përqendrimeve ndërmjet ndërmarrjeve;
- Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 773/2004, e 7 prillit 2004, në lidhje me zhvillimin e procedurave nga Komisioni në përputhje me nenet 81 dhe 82 të Traktatit të KE-së e amendamentuar me Rregulloren nr. 2015/1348;
- Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 1217/2010; dhe
- Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 1218/2010.

Ndihma shtetërore

Legjislacioni bazë që rregullon këtë fushë konsiston nga Ligji nr. 05/L-100 për Ndhimën Shtetërore i cili ka hyre në fuqi në janar 2017. Ky ligj vendosë bazën për zhvillimin e sistemit të ndihmës shtetërore, principet dhe procedurat për dhënien e ndihmës shtetërore. Për më tepër, ligji përmban definicionet bazë përfshirë atë të ndihmës shtetërore, si dhe vendosë mekanizmin dhe kornizën për kontrollin e ndihmës shtetërore. Ai gjithashtu krijon bazën për themelimin e inventarit gjithëpërfshirës të ndihmave shtetërore dhe sistemin e raportimit.

Sa i përket legjislacionit sekondar, procedurat detale dhe përmbajtja e formularëve notifikues, procedurat për ndihmat jo-legale, ato të monitorimit dhe raportimit janë rregulluar me Rregulloren Procedurat dhe Formatin e Njoftimit për Ndhimën Shtetërore, e cila është rishikuar dhe hartuar sipas Ligjit të ri për Ndhimën Shtetërore. Kjo rregullore është miratuar me 23 tetor 2018 dhe pjesërisht transponon Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 794/2004 të 21 prillit 2004 që zbaton Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 659/1999 që definon rregullat e hollësishme për zbatimin e nenit 93 të Traktatit të Komunitetit Evropian. Gjithashtu është hartuar draft-Rregullorja për Komisionin e Ndhimës Shtetërore (KNSh), e cila pritet të miratohet sapo Kuvendi të emërojë anëtarët e KNSh-së. Rregullat e organizimit dhe funksionimit të KNSh-së, përfshirë detyrat dhe përgjegjësitë dhe mënyrën e zbatimit janë të rregulluara me Rregulloren nr. 01/2013 të Ministrisë së Financave për Organizimin dhe Funksionimin e Komisionit të Ndhimës Shtetërore.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- AKK - Strategjia për zbatimin e Reformave Evropiane - Parashih dy detyrat kryesore të Autoritetit të cilat janë pjesë e zbatimit të Agjendës për Reforma Evropiane (ERA-s) dhe MSA për fushëveprimin e Autoritetit Kosovar të Konkurrencës që janë si në vijim:
- Fuqizimi i procedurave dhe kapaciteteve të brendshme në AKK: Autoriteti Kosovar i Konkurrencës, përveç identifikimit të monopoleve do të identifikoi edhe ndërmarrjet e tjera tregtare të cilat kanë fuqi të konsiderueshme të tregut përkatës, ku Autoriteti do t'i jap rekomandimet e duhura bazuar në Ligjin për Mbrojtjen e Konkurrencës. Nëse Autoriteti Kosovar i Konkurrencës gjatë këtij hulumtimi identifikon ndonjë sjellje anti-konkurrese nga ndërmarrjet në tregjet përkatëse atëherë Autoriteti do të ushtrojë autorizimet e tij ligjore dhe do të veproje menjëherë konform dispozitave të Ligjit për Mbrojtjen e Konkurrencës.
- AKK ka bërë hulumtimin dhe identifikimin e monopoleve në Kosovë për 14 tregje. Raporti mbi gjendjen aktuale për monopole për 14 tregje (telekomunikacionit, transportit, lojërave të fatit, energjisë, mediave dhe produksioneve kinematografike, minierave, sigurimeve, prokurimit, mbeturinave, derivateve të naftës, bankave, furnizimit me ujë, produkteve farmaceutike, dhe pajisjeve fiskale), bashkë me rekomandimet përkatëse, është ndarë me Qeverinë, Kuvendin dhe

Komisionin Evropian. Nga gjetjet e raportit të Hulumentimit të Monopoleve në RKS, Autoriteti ka marr hapa konkrete në disa nga tregjet e hulumentuara:

- **Tregu i telekomunikacionit** – AKK ka filluar procedurë hetimore kundrejt Telekomit të Kosovës dhe Institucioneve shtetërore për marrëveshjen e nënshkruar për ofrimin e shërbimeve celulare dhe kabllore duke mos e zbatuar Ligjin e prokurimit Publik për shkak të një interpretimi të Nenit 9.4 po të këtij ligji nga KRPP.
- **Tregu i transportit** – Autoriteti për këtë treg ka lëshuar 2 Mendime profesionale për Ministrinë e Infrastrukturës me të cilat i rekomandon që të rishikoj dhe të bëjë plotësim ndryshimet e Ligjit nr. 05/L-132 për Automjete, UA për homologim dhe UA për qendrat e kontrolleve teknike duke liberalizuar tregun në këta sektor.
- **Tregu i energjisë** – AKK ka filluar ta hartojë analizën sektoriale dhe pritet të përfundojë gjatë vitit 2020.
- **Tregu i sigurimeve** – AKK ka dhënë Mendim Profesional kundër kërkesës së BQK-së për tregun e sigurimeve konkretisht Rritja e Çmimeve të “third party liability” TPL.
- **Tregu i prokurimit** – Me përkrahjen e projektit IPA 2017 jemi duke organizuar tryeza me institucionet e prokurimit dhe Gjykatave duke ngritur nivelin e vetëdijesimit për këtë fushë. Gjithashtu AKK ka dhënë Mendime Profesionale me kërkesë të OSHP-se për disa çështje të prokurimit Publik.
- **Tregu i derivateve të naftës** – Autoriteti ka filluar hetimet në këtë treg për 16 kompani me dyshimin për praktike të bashkërenduar.
- **Tregu i produkteve farmaceutike** – Për këtë treg Autoriteti ka lëshuar një mendim profesional lidhur me UA për unifikimin e çmimeve të barnave e kërkuar nga Ministria e Shëndetësisë të cilin organi përkatës e ka zbatuar.
- **Tregu i pajisjeve fiskale** – Autoriteti ka lëshuar mendim profesional për ATK-ne në lidhje me zbatimin e UA nr. 02/2018 për shfrytëzimin e pajisjeve elektronike dhe sistemeve fiskale të cilin gjithashtu është zbatuar nga ky institucion.

Korniza institucionale

Konkurrenca

Bazuar në Ligjin për Mbrojtjen e Konkurrencës, Autoriteti Kosovar i Konkurrencës (AKK) është institucioni kryesor për parandalimin dhe ndalimin e praktikave kundër konkurrencës përfshirë marrëveshjet e ndaluara, abuzimin me pozitën dominuese, përqendrimet ose shitjen dhe blerjen e aksioneve në ndërmarrje, dhe aspektet e avokimit në fushën e konkurrencës. Autoriteti gjithashtu ka kompetencë në iniciimin e procedurave hetimore, mbikëqyrjen e tregut dhe propozimin e masave për vendosjen e konkurrencës në rastet e pengimit, kufizimit ose çrregullimit të konkurrencës në treg.

Ndihma shtetërore

Korniza institucionale konsiston në Komisionin e Ndihmës Shtetërore dhe Departamentin për Ndihmë Shtetërore. Bazuar në ligjin aktual, Komisioni i Ndihmës Shtetërore është organi vendimmarrës për ndihmë shtetërore i cili vepron mbi baza *ad hoc* dhe është i pavarur në vendimmarrje dhe ushtrimin e funksioneve të tij. Komisioni përbëhet nga 5 anëtarë të cilët votohen nga Kuvendi.

Departamenti i Ndihmës Shtetërore është përgjegjës për marrjen, analizën dhe mbikëqyrjen e njoftimeve si dhe të dhënave të tjera lidhur me skemat e ndihmës shtetërore. Tashmë Departamenti është funksional sa i përket stafit, ku ka drejtorin e Departamentit, një shef Divizioni dhe 5 zyrtarë staf të cilët kanë filluar punën më 21 maj 2018.

Mbështetja e donatorëve

Institucionet e Kosovës mbështeten nga KE (përmes IPA-s) dhe nga donatorët të tjerë bilateral me projektet e përmbledhur në vijim.

Projektet aktuale dhe të planifikuara të donatorëve bilateralë:

- Projekti i BE-së në kuadër të IPA II 2014-2020 për "Asistencë Teknike për Mbështetje për Autoritetin e Konkurrencës dhe Komisionin e Ndhmës Shtetërore (Departamenti i Ndhmës Shtetërore) ka filluar në vitin 2019 dhe do të zgjasë deri më 2021, me një kosto të përgjithshme prej 3 milionë euro.
- Projekti i Ambasadës së Britanisë së Madhe ka mbështetur me ekspertë Autoritetin e Konkurrencës për ngritjen e kapaciteteve profesionale.
- *Mbështetje institucioneve të Kosovës në procesin integrues*, është program i qeverisë së Luksemburgut i cili ka si synim ngritjen e kapaciteteve institucionale të Republikës së Kosovës në zbatimin e prioritetëve që dalin nga MSA-ja. Ky projekt që ka filluar më 2019, është duke ofruar mbështetje për Autoritetin Kosovar të Konkurrencës.

Aktualisht institucionet bartëse të ndihmës shtetërore janë duke u mbështetur:

- Gjithashtu, Departamenti i Ndhmës Shtetërore është duke përfitur nga Ambasada e Britanisë së Madhe për periudhë njëvjeçare në inventarizimin e ndihmës shtetërore, ku ekspertët në këtë fushë janë duke ndihmuar stafin rreth hartimit të inventarizimit.
- *Mbështetje institucioneve të Kosovës në procesin integrues*, është program i qeverisë së Luksemburgut i cili ka si synim ngritjen e kapaciteteve institucionale të Republikës së Kosovës në zbatimin e prioritetëve që dalin nga MSA-ja. Ky projekt që ka filluar më 2019, është duke ofruar mbështetje për Departamentin e Ndhmës Shtetërore.
- *Mbështetje institucioneve të Kosovës në procesin integrues*, është program i qeverisë së Luksemburgut i cili ka si synim ngritjen e kapaciteteve institucionale të Republikës së Kosovës në zbatimin e prioritetëve që dalin nga MSA-ja. Ky projekt që ka filluar më 2019, është duke ofruar mbështetje për Autoritetin Kosovar të Konkurrencës.

Objektivat prioritare afatmesme:

Konkurrenca:

- Hartimi i legjislacionit sekondar që derivon nga Ligji i ri për Konkurrencë.
- Përafrimi i mëtejme me Acquis të BE,
- Arrija e Memorandumeve e Bashkëpunimit me institucionet relevante.
- Hartimi i strategjisë për ngritjen e ndërgjegjësimit për politikën e konkurrencës.
- Organizimi i Seminareve me Gjykatat, Asociacioneve afariste, Avokatet dhe Shoqërinë Civile.
- Zhvillimi i kapaciteteve institucionale dhe njerëzore përfshirë kapacitetet për analizën ex-ante dhe vlerësimin ex post, programe të trajnimit profesional të stafit të Autoritetit të konkurrencës.

Ndihma shtetërore:

- Përafrimi i mëtejme i legjislacionit me atë të BE-së gjegjësisht transpozimi i Rregullores së Komisionit (KE) nr. 794/2004 e 21 prillit 2004 që transponon Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 659/1999 që definojnë rregullat detale për aplikimin e Nenit 93 të Traktatit të Komunitetit Evropian.
- Hartimi i Rregullores për Ndhmën De Minimis që transponon Rregulloren e Komisionit (BE) nr. 1407/2013 mbi zbatimin e neneve 107 dhe 108 të Traktatit për funksionimin e BE-së për Ndhmën De Minimis (18/12/2013- 2020)
- Hartimi i Rregullores për Ndhmë për Shërbimet Interne të Përgjithshëm Ekonomik;
- Finalizimi i Inventarizimit të skemave të Ndhmës Shtetërore dhe harmonizimi i skemave me kërkesat e MSA;
- Zhvillimi i sistemit informativ për monitorimin e ndihmës shtetërore
- Mbajtja e aktiviteteve të vetëdijësimit për dhënësit potencial të ndihmës shtetërore dhe trajnimet për stafin të DNSh-së.

3.9. Kapitulli 9 i acquis-së: Shërbimet financiare

Acquis në fushën e shërbimeve financiare përfshin rregullat për autorizimin, funksionimin dhe mbikëqyrjen e institucioneve financiare në fushën bankare, sigurimit, pensione, shërbimet e investimeve dhe tregjet e letrave me vlerë si dhe në lidhje me infrastrukturën e tregut financiar. Sistemi i ri Evropian i Mbikëqyrjes Financiare (ESFS) ka hyrë në fuqi në janar 2011. Ai përbëhet nga një rrjet i mbikëqyrësve financiarë kombëtarë që punojnë së bashku me tri Autoritetet e reja Mbikëqyrëse Evropiane: Autoritetin Bankar Evropian (EBA), Autoritetin Evropian të Letrave me Vlerë dhe Tregjeve (ESMA) dhe Autoritetin Evropian të Sigurimeve dhe Pensioneve të Punës (EIOPA). Përveç kësaj, Bordi i Rrezikut Sistemik Evropian (ESRB) është themeluar për të monitoruar dhe vlerësuar kërcënimet e mundshme ndaj stabilitetit financiar që lindin nga zhvillimet makro-ekonomike dhe nga zhvillimet në sistemin financiar në tërësi.

Në fushën e **bankave dhe konglomerateve financiare**, acquis përcakton kërkesat për autorizimin, funksionimin dhe mbikëqyrjen e kujdesshme të institucioneve kredituese si dhe kërkesat në lidhje me llogaritjen e kapitalit të institucioneve kredituese dhe firmave investuese. Direktivat e tanishme për kërkesat e kapitalit, të cilat përkthejnë standardet ndërkombëtare Bazel II në ligjin e BE-së, është zëvendësuar më 2014 me një pako të bazuar në marrëveshjen e Basel III. Acquis në këtë sektor gjithashtu parashtron rregullat lidhur me mbikëqyrjen shitesë të konglomerateve financiare dhe me marrjen, ndjekjen dhe mbikëqyrjen e kujdesshme të biznesit të institucioneve të parasë elektronike. Acquis përcakton rregullat lidhur me llogari vjetore të konsoliduara të bankave dhe institucioneve të tjera financiare.

Në fushën e **sigurimeve dhe pensione të punës**, disa Direktiva përcaktojnë rregulla lidhur me autorizimin, funksionimin dhe mbikëqyrjen e sigurimit të jetës dhe të jo-jetës dhe risigurimi i ndërmarrjeve. Acquis përcakton rregullat për mbikëqyrjen e sigurimit plotësues të grupeve. Dispozita të veçanta ekzistojnë në sektorin e jo-jetës për bashkë-sigurimin, ndihmë turistike, sigurimit të kredisë dhe sigurimit të shpenzimeve ligjore. Kjo përfshin një kuadër rregullativ të kujdesshëm për aktivitetet e risigurimit në BE që synojnë heqjen e pengesave për të arritur risigurimin afarist.

Në fushën e **tregjeve të letrave me vlerë dhe shërbimeve rreth investimeve**, Direktiva 2004/39/KE mbi tregjet në instrumente financiare (MiFID) së bashku me ndryshimet e saj dhe Masat zbatuese, përcakton një regjim të plotë rregullator që mbulon autorizimin, funksionimin dhe mbikëqyrjen e firmave investuese dhe tregjeve të rregulluara. Në lidhje me **infrastrukturën e tregut financiar**, acquis synon të heq pengesat në zona tregtare, duke rritur efikasitetin e infrastrukturës së tregut dhe nxitjen e stabilitetit financiar.

Së fundi, acquis ka një kornizë gjithëpërfshirëse rregullative dhe mbikëqyrëse për investimet alternative, fondet kapitale dhe ato shoqërore, duke rritur transparencën ndaj investitorëve dhe autoriteteve publike.

Kërkesat e MSA-së

Në kuadër të MSA, nga Kapitulli 9 Shërbimet Financiare, rrjedhin detyrimet për Bankën Qendrore të Kosovës (BQK) në fushën e shërbimeve financiare, përkatësisht në lidhje me të drejtën e vendosjes dhe lirinë e ofrimit të shërbimeve bankare, të sigurimeve dhe shërbimeve tjera në fushën financiare, si dhe përafrimin dhe zbatimin e kuadrit ligjor dhe rregullator (përkatësisht nenet 50, 96 dhe aneksit 6 të MSA-së), me legjislacionin e BE-së, statutin e Bankës Qendrore Evropiane dhe Sistemin Evropian të Bankave Qendrore.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Bazuar në *Raportin e KE-së për Kosovën – 2019* për çështjet që lidhen me shërbimet financiare edhe më tej legjislacioni vendor duhet të harmonizohet me acquis. Raporti nënvizon se Kosova ende nuk është pjesë e

sistemit të "kartonit të gjelbër". Gjithashtu, përmendet që tregu i shërbimeve financiare mbetet në një fazë të hershme të zhvillimit.

Tek **bankat dhe konglomeratet financiare**, është bërë pak progres në zbatimin e mbikëqyrjes bankare, që synon të përforcojë qeverisjen korporative dhe menaxhimin e riskut kreditor. Banka Qendrore duhet të sigurojë mbrojtje adekuate të konsumatorëve dhe parandalim të praktikave të padrejta bankare. Kosova duhet të krijojë një autoritet të pavarur të rikuperimit dhe zgjidhjeve. Tek harmonizimi i kornizës rregullative me standardet Bazeli II dhe të BE-së, Kapitulli për Shumat e Ekspozimit me Normim Risku ende nuk është miratuar. Në mars të vitit 2017, Banka Qendrore nënshkroi një memorandum mirëkuptimi me Autoritetin Bankar Evropian, duke vendosur kështu një kornizë bashkëpunimi dhe këmbimi informatash, si dhe për Mekanizmin e Përbashkët Mbikëqyrës Evropian. Banka Qendrore, më 26.11.2018 nënshkroi një memorandum mirëkuptimi me Bankën Qendrore Evropiane. Legjislacioni për institucionet mikro-financiare dhe institucionet financiare jobankare është në proces të përafritimit me acquis të BE-së. Ligji për kontabilitet, raportim financiar varet nga miratimi i Ligjit për IMF dhe IFJB, i cili është proceduar disa herë por akoma nuk është miratuar.

Tek **sigurimet dhe pensionet e punës**, masat Solvency I duhen zbatuar dhe ekzekutuar plotësisht. Ende nuk kanë filluar përgatitjet për të vendosur masa të përafuara me Direktivën Solvenca II. Ligji i sigurimeve është i përafuar me acquis të BE-së për ushtrimin dhe zbatimin e biznesit të sigurimeve, risigurimeve dhe ndërmjetësimit në sigurime. Mbikëqyrja dhe kontrollimi i fondeve të pensioneve të punës duhen përmirësuar. Pak progres është bërë në rritjen e transparencës së shërbimeve të sigurimit, gjegjësisht duke publikuar në internet raportet vjetore të auditimit, por nevojiten përpjekje të mëtutjeshme për të rritur kushtet për dhënien e licencave për kompani të reja të sigurimeve. Nevojitet edhe bashkërendimi më i mirë ndërinstitucional për të adresuar çështjen e veturave të pasiguruara e të paregjistruara. Për shkak të pamundësisë që Kosova të jetë pjesë e sistemit të "kartonit të gjelbër", sigurimi i automjeteve vazhdon të kërkohet për veturat me regjistrime të huaja që hyjnë në Kosovë dhe për automjetet me tabela kosovare që dalin nga Kosova. Kjo nuk vlen për vendet me të cilat Kosova ka rregullime bilaterale të sigurimeve të automjeteve.

Tek **tregjet e letrave me vlerë dhe shërbimet investuese**, Banka Qendrore vë në ankand letrat me vlerë të qeverisë dhe mban dosjet, të cilat ruhen dhe përpunohen në mënyrë elektronike.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative

Sa i përket **sektorit bankar**, korniza ligjore dhe rregullative për licencimin, rregullimin dhe mbikëqyrjen e bankave në Republikën e Kosovës përfshin:

- Ligjin nr. 05/L -150 për amendamentimin e Ligjit nr. 03/1-209 për Bankën Qendrore të Republikës së Kosovës (me tutje Ligji për BQK-në);
- Ligjin nr. 04/L-093 për Bankat, Institucionet Mikrofinanciare dhe Institucionet Financiare Jo bankare (Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës, nr. 11/11 maj 2012) (me tutje Ligji për Bankat);
- Ligjin nr. 04/L-155 për Sistemin e Pagesave (me tutje Ligji për Sistemin e Pagesave).

Në kuadër të legjislacionit ekzistues, në vijim është paraqitur legjislacioni sekondar i nxjerrë nga BQK për zbatimin e ligjeve të lartcekura (Ligji për BQK-në, Ligji për Bankat dhe Ligji për Sistemin e Pagesave) që adresojnë licencimin, organizimin, operimin, kërkesat për menaxhimin e rrezikut dhe kërkesat për mbikëqyrjen prudenciale të bankave, institucioneve mikrofinanciare dhe institucioneve financiare jobankare. Kjo kornizë rregullative për rregullimin dhe mbikëqyrjen e bankave është e bazuar në Parimet Bazike të Komitetit të Basel-it dhe Standardet e Basel II dhe III. Së fundi janë miratuar dhe pritet të hyjnë në fuqi rregulloret e reja të cilat janë kryesisht të harmonizuara me Kornizën e Bazelit, më konkretisht

Bazel III si dhe Standardit Ndërkombëtar për Raportimin Financiar (IFRS 9). Rregulloret së fundi të miratuara si pjesë e procesit të harmonizimit me standardet ndërkombëtare janë të listuara në vijim:

- Rregullore për adekuatshmërinë e kapitalit të bankave;
- Rregullore për procesin e vlerësimit të brendshëm të mjaftueshmërisë së kapitalit;
- Rregullore për treguesit e leverazhit;
- Rregullore për aplikimin e standardit ndërkombëtar të raportimit financiar;
- 9 Rregullore për ekspozimet joperformuese dhe ristrukturimet
- Rregullore për menaxhimin e rrezikut kreditor.

Deri më tani gjatë vitit 2020 janë miratuar këto akte:

- Udhëzimi metodologjik për Raportimin për Treguesin e Leverazhit;
- Udhëzimi metodologjik për Adekuatshmërinë e Kapitalit;
- Rregullore për Huadhënie Brenda-Ditore dhe Njëditore;
- Rregullore për Licencimin e Bankave dhe Degëve të Bankave të Huaja;
- Rregullore për Raportimin e Bankave;
- Rregullore për Teknologji të Informacionit për Banka.

Rregulloret e tjera në zbatim të Ligjit për Banka që janë në fuqi janë të listuara më poshtë:

- Rregullore për Qeverisjen Korporative të Bankave;
- Rregullore për Adekuatshmërinë e Kapitalit të Bankave;
- Rregullore për Auditimin e Jashtëm të Bankave;
- Rregullore për Bashkimet dhe Përvetësimet e Bankave;
- Rregullore për Depozitën Ekuivalente me Kapitalin për Degët e Bankave të Huaja;
- Rregullore për Drejtorët dhe Menaxherët e Lartë të Bankave
- Rregullore për Ekspozimet e Mëdha (e plotësuar 29.09.2016);
- Rregullore për Hapjen dhe Mbylljen Brenda dhe Jashtë Kosovës të Degëve dhe Subjekteve të Varura të Bankave;
- Rregullore për Hapjen e Zyrave Përfaqësuese brenda dhe jashtë Republikës së Kosovës;
- Rregullore për Kontrollat e Brendshme dhe Auditimin e Brendshëm të Bankave;
- Rregullore për Kufizimet në Mbajtjen e Pasurisë së Paluajtshme dhe të Luajtshme;
- Rregullore për Licencimin e Bankave dhe Degëve të Huaja;
- Rregullore për Mbikëqyrjen e Konsoliduar e Grupeve Bankare;
- Rregullore për Menaxhimin e Rrezikut Kreditor të Bankave;
- Rregullore për Menaxhimin e Rrezikut Operacional;
- Rregullore për Menaxhimin e Rrezikut të Likuiditetit të Bankave;
- Rregullore për Minimumin e Rezervave të Bankës;
- Rregullore për Ndryshimet në Llogaritë e Kapitalit;
- Rregullore për Norma Efektive të Interesit dhe Kërkesat për Shpalosje të Bankave;
- Rregullore për Publikimin e Informacionit nga Bankat;
- Rregullore për Raportimin e Bankave në BQK;
- Rregullore për Rrezikun nga Aktiviteti me Valuta të Huaja;
- Rregullore për Transaksionet me Personat e Ndërlidhur me bankën dhe Punëtorët e bankës (e plotësuar);
- Rregullore për Kasafortën;
- Rregullore për Kreditë Hipotekare Rezidenciale për Vlerësimin e Pronave të Paluajtshme;
- Rregullore për Kërkesat Minimale të Sigurisë;
- Rregullore për Debitimin Direkt të SEKN;
- Rregullore për Mbështetje Emergjente me Likuiditet;
- Rregullore për Sistemin e Pagesave Ndër-bankare;
- Rregullore për Raportimin e Statistikave të Instrumenteve të Pagesave;

- Rregullore për Instrumentet e Pagesave Elektronike;
- Rregullore për Instrumentet dhe Marrëveshjet e Garantimit në Mes të Institucioneve të Licencuara Financiare dhe Fondit Kosovar për Garanci Kreditore;
- Rregullore për Shpërndarjen e Mjeteve të Kredisë për Bankat;
- Rregullore për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Financimit të Terrorizmit;
- Rregullore për Menaxhimin e Rrezikut të Normës së Interesit në Librin e Bankës;
- Përdorimi i Vlerësimeve të Jashtme Kreditore për Qëllim të Llogaritjes së Kapitalit Rregullativ;
- Rregullore për Riblerje të Letrave me Vlerë me Bankën Qendrore të Republikës së Kosovës;
- Rregullore për Kamatëvonesën e Instrumenteve Kreditore;
- Rregullore për Factoringun;
- Rregullore për Lëshimin e Certifikatave të Licencimit apo Regjistrimit të Institucioneve Financiare;
- Rregullore për Letër kredinë dhe Garancionin Bankar;
- Rregullore për Pagesat Ndërkombëtare;
- Rregullore për Sistemin e Pagesave Ndër bankare;
- Rregullore për Sistemin e Numrave Standardë të Llogarive Bankare;
- Rregullore për Operatorët e Sistemit të Pagesave;
- Procedurat e Shqiptimit të Ndëshkimeve Administrative;
- Rregullore për Procesin e Brendshëm të Trajtimit të Ankesave;
- Rregullore për Regjistrin e Kredive;
- Rregullore për Regjistrin e Poseduesve të Llogarive Bankare;
- Rregullore për Auditimin e Jashtëm të Institucioneve Mikrofinanciare;
- Rregullore për Kontrollin e Brendshëm dhe Auditimin e Brendshëm të Institucioneve Mikrofinanciare;
- Rregullore për Kufizimet në Mbajtjen e Pasurisë së Paluajtshme dhe të Luajtshme për Institucionet Mikrofinanciare;
- Rregullore për Menaxhimin e Rrezikut të Likuiditetit për Institucione Mikrofinanciare;
- Rregullore për Menaxhimin e Rrezikut Kreditore të Institucioneve Mikrofinanciare;
- Rregullore për Norma Efektive të Interesit dhe Kërkesat për Shpallje për Institucione Mikrofinanciare;
- Rregullore për Raportimin e Institucioneve Mikrofinanciare në BQK;
- Rregullore për Regjistrimin, Mbikëqyrjen dhe Veprimtarinë e Institucioneve Financiare Jobankare;
- Rregullore për Auditimin e Jashtëm të Institucioneve Financiare Jobankare;
- Rregullore për Shpërndarjen e Mjeteve të Kredisë për Institucionet Mikrofinanciare dhe Institucionet Financiare Jobankare;
- Rregullore për Kontrollin e Brendshëm dhe Auditimin e Brendshëm të Institucioneve Financiare Jobankare;
- Rregullore për Normën Efektive të Interesit dhe Kërkesat për Shpallje për Institucionet Financiare Jobankare.

Ligji për bankat dhe rregulloret e lartcekura kanë vendosur bazën ligjore për adaptimin e kërkesave të Direktivës 2006/48/KE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit, të 14 qershorit 2006 për fillimin dhe vazhdimin e ushtrimit të veprimtarisë së Institucioneve Kreditore dhe Direktivës 2006/49/KE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit të 14 qershorit 2006 për Adekuatshmërinë e Kapitalit të Shoqërive Investuese dhe Institucioneve Kreditore, të cilat janë zëvendësuar më 2013 me miratimin e Direktivës 2013/36/BE për Qasjen në Aktivitetin e Institucioneve Kreditore dhe Mbikëqyrjen Prudenciale të Institucioneve Kreditore dhe Firmave Investuese (CRD IV) dhe Rregullores (BE) nr. 575/2013 për Kërkesat Prudenciale për Institucionet Kreditore dhe Shoqëritë Investuese (CRR).

BQK-ja është në proces të rishikimit të Ligjit aktual për bankat, institucionet mikrofinanciare dhe institucionet financiare jobankare me qëllim të hartimit të një Ligji të ri që do të zbatohet vetëm për

bankat. Me rishikimin e Ligjit ekzistues në veçanti është punuar në, Kapitujt X dhe XI në mënyrë që të sigurohet që këta kapitujt të përputhen me Direktivën e Parlamentit Evropian dhe Këshillit 2014/59 / BE ose "BRRD".

Sa i përket **Fondit të Sigurimit të Depozitave**, që nga viti 2011 është themeluar me anë të Ligjit nr. 03/L-216 për Themelimin e Sistemit për Sigurimin e Depozitave për Institucionet Financiare në Kosovë i ndryshuar dhe plotësuar me Ligjin nr. 04/L-133 për Amendamentimin e Ligjit nr. 03/L-216 për Themelimin e Sistemit për Sigurimin e Depozitave për Institucionet Financiare në Kosovë. Ky ligj rregullon sigurimin e depozitave të personave fizik dhe juridik, themelimin, qeverisjen, autoritetin e Fondit të Sigurimit të Depozitave në Kosovë.

Sistemi i Sigurimit të Depozitave ("SSD") është themeluar si projekt zhvillimor në kuadër të bashkëpunimit bilateral Gjermano-Kosovar, ku më 2011 është nënshkruar Marrëveshja trepalëshe e Financimit dhe Projektit në mes të Qeverisë së Kosovës (përmes MF), Qeverisë Gjermane (përmes KfW-së) dhe FSDK-së (si Agjenci për Ekzekutimin e Projektit) për themelimin e sistemit për sigurimin e depozitave në Kosovë përmes një kontributi në kapital si donacion për FSD-në në shumë totale prej 15.5 milionë, ku 11 milionë janë dhënë nga Qeveria e Kosovës (përmes MF) ndërsa Qeveria Gjermane (nëpërmjet KfW) ka siguruar 4.5 milionë kontribut në kapital, dhe 0.5 milionë në shërbime të shoqëruara këshillimore. Kësti i tretë i paguar nga Qeveria e Kosovës (përmes MF) në shumën prej euro 2.9 milionë është financuar nga kredia e IDA-së (nëpërmjet BB). Në mbështetje të rritjes së limitit të sigurimit në 5,000 nga 01.01.2018, FSDK ka pranuar një kontribut shtesë nga Qeveria Gjermane (përmes KfW) në vlerë prej euro 2 milionë më 2013. Ky projekt tre-vjeçar është përmbyllur në korrik 2015.

Karakteristikat kryesore të SSD-së në Kosovë janë: pavarësia e agjencisë së sigurimit të depozitave, anëtarësimi i detyrueshëm i të gjitha institucioneve që pranojnë depozita, financimi "paraprak" ("ex-ante"), sistemi i premiumit diferencues, mbulueshmëria e sigurimit që përfshin individët dhe personat juridik, shumica e kufizuar e sigurimit të depozitave, rregulli i sigurimit të depozitave: për depozitues, për çdo bankë, lartësia e synuar e FSD-së, politikë konservatore e investimeve.

Sa i përket Sistemit për Sigurimin e Depozitave, korniza ligjore përfshin:

- Ligjin nr. 03/L-216 mbi Themelimin e Sistemit për Sigurimin e Depozitave për Institucionet Financiare në Kosovë, i ndryshuar me Ligjin nr. 04/L-133 për amendamentimin e Ligjit 03/L-216 që rregullon sigurimin e depozitave të personave fizikë dhe personave juridikë si dhe themelimin, qeverisja dhe autorizimet e Fondit për Sigurimin e Depozitave në Kosovës;
- Ligjin nr. 03-L-216 për themelimin e sistemit për sigurimin e depozitave në institucionet financiare në Kosovë;
- Ligjin nr. 04-L-133 për amendamentimin e ligjit nr. 03-L-216 mbi themelimin e sistemit për sigurimin e depozitave për institucionet financiare në Kosovë.

Në kuadër të legjislacionit ekzistues, në vijim është paraqitur edhe legjislacioni sekondar (rregullat, rregulloret dhe udhëzimet) të nxjerrë nga FSDK, bazuar dhe në zbatim të ligjeve të lartcekura që adresojnë obligimet e bankave anëtare që ndërlidhën me sigurimin e depozitave të personave fizikë dhe personave juridikë, kërkesat për strukturës dhe formatit të të dhënave për tu dorëzuar nga bankat anëtare për përcaktim të saktë dhe të shpejtë të depozitave të siguruar, llogaritjen dhe arkëtimin e premieeve fillestare dhe të vazhdueshme informimin e klientëve të anëtare, etj. Kjo kornizë rregullative është plotësuar më 2013-2016:

- Rregulla për pjesëmarrje të bankave anëtare në testim të SKD-se dhe dorëzim të të dhënave me specifika dhe format për përcaktim të depozitave të siguruar;
- Rregulla mbi raportimin tremujor të anëtarëve mbi depozitat dhe detyrimet e vonuara të depozituesve në fondin e sigurimit të depozitave në Kosovë;
- Rregulla mbi llogaritjen dhe arkëtimin e premieeve fillestare dhe të vazhdueshme;

- Rregulla mbi sanksionet administrative për anëtarët e fondit për sigurimin e depozitave;
- Rregulla për informimin e klientëve të anëtarëve të FSDK-së – amendamentuar;
- Rregulla mbi procesin e përzgjedhjes dhe kriteret e përzgjedhjes për bankën agjente të pagesës;
- Rregulla mbi financimin emergjent;
- Rregullore për procedurat e kompensimit të depozitave të siguruar;
- Rregulla për procedurën e përgjithshme për konsultim me palët e interesit;
- Udhëzuesi i investimeve nga fondi i sigurimit të depozitave në Kosovë;
- Politika e vetëdijesimit të publikut;
- Udhëzues për depozitorët mbi procesin e kompensimit të depozitave të siguruar;

Sa i përket fushës së **sigurimeve**, korniza ligjore dhe rregullative për licencimin, rregullimin dhe mbikëqyrjen e sigurimeve në Republikën e Kosovës përfshin:

- Ligji nr. 03/L-209 për Bankën Qendrore të Republikës së Kosovës
- Ligji nr. 04/L-018 për Sigurimin e Detyrueshëm nga Autopërgjegjësia (me tutje Ligji për Sigurimin nga Autopërgjegjësia)
- Ligji nr. 05/L -045 për Sigurimet i cili ka shfuqizuar Rregullore nr. 2001/25 mbi Licencimin, Mbikëqyrjen dhe Rregullimin e Kompanive të Sigurimit e të Ndërmjetësuesve të Sigurimit (me tutje Rregullore nr. 2001/25)

Ligji nr. 04/L-018 për Sigurimin e Detyrueshëm nga Autopërgjegjësia dhe rregulloret në zbatim të tij janë pjesërisht në harmoni me Direktivën Evropiane 2009/103/KE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit, të 16 shtatorit 2009, për sigurimin ndaj përgjegjësisë civile lidhur me përdorimin e mjeteve motorike, dhe zbatimin e obligimit për sigurim ndaj kësaj përgjegjësie.

Me qëllim të përafrimit të legjislacionit në fushën e sigurimeve me direktivat evropiane, në fillim të vitit 2016 ka hyrë në fuqi Ligji nr. 05/L -045 për Sigurimet, i cili ka shfuqizuar Rregulloren nr. 2001/25 mbi Licencimin, Mbikëqyrjen dhe Rregullimin e Kompanive të Sigurimit e të Ndërmjetësuesve të Sigurimit (Rregulloren nr. 2001/25). Ligji është i harmonizuar pjesërisht me Direktivën Evropiane 2009/138/KE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit, të 25 nëntorit 2009, për themelimin dhe vazhdimin e veprimtarisë së biznesit të sigurimeve dhe ri-sigurimeve (*Solvency II*) dhe Direktivën Evropiane 2002/92/KE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit të 9 dhjetorit 2002 për ndërmjetësimin në sigurime. Përmes këtij Ligji janë vendosur bazat për përafrim të mëtejshëm me acquis të BE-së. Ky ligj përcakton parimet dhe rregullat themelore për licencimin, rregullimin dhe mbikëqyrjen e siguruesve, ri-siguruesve, ndërmjetësuesve të sigurimeve dhe subjekteve tjera relevante, në mënyrë që industria e sigurimeve në Kosovë të operojë në mënyrë të sigurt, të qëndrueshme dhe transparente në mbrojtjen e të drejtave dhe interesave të policë-mbajtësve gra dhe burra. Të gjitha aktet juridike (rregullore) të nxjerra në bazë të Rregullores 2001/25 kanë mbetur në fuqi për aq sa nuk janë në kundërshtim me Ligjin për Sigurimet. Ka filluar rishikimi i të gjitha rregulloreve, me qëllim të harmonizimit të plotë me kërkesat e këtij ligji, dhe deri më tani janë nxjerrë disa prej tyre.

Rregulloret e adaptuara të bazuara në zbatimin e Ligjit për BQK-në, Ligjit për sigurimin nga autopërgjegjësia, Ligjit për Sigurimet dhe Rregullores nr. 2001/25, të cilat janë cekur më lartë, janë si vijon:

- Rregullorja e Kufirit Minimal të Aftësisë Paguese, Adekuatshmmërisë së Kapitalit dhe Fondit Garantues për Siguruesit jo Jete
- Rregullorja për licencimin e siguruesve, e miratuar (plotësim-ndryshim),
- Rregullorja për licencimin e ndërmjetësuesve të sigurimeve, e miratuar (plotësim-ndryshim)
- Rregullorja për përcaktimin e strukturës së primit për sigurimin e detyrueshëm nga autopërgjegjësia;
- Rregullore mbi depozitimin e aseteve si garancë, mjaftueshmërisë së kapitalit, raportimin financiar, menaxhimin e riskut, investimeve dhe likuiditetin;

- Rregullorja për Fondin e Kompensimit të Byrosë Kosovare të Sigurimeve;
- Rregullorja për Zbatimin e Sistemit BONUS-MALUS;
- Rregullorja për Kushtet e Përgjithshme të Policës së Sigurimit nga Autopërgjegjësia;
- Rregullorja për Procedurat e Trajtimit të Kërkesave për Kompensimin e Dëmeve nga Autopërgjegjësia;
- Rregullorja për Standardet e Raportimit dhe të Mbikëqyrjes së Byrosë Kosovare të Sigurimit;
- Rregulla për Aktivitetin që ka të bëjë me Sigurime;
- Rregulli mbi Anëtarësimin dhe Kontratat e Jashtëm;
- Rregulli mbi Burimin e Produkteve Financiare;
- Rregulli mbi Kontrollin e brendshëm;
- Rregulli mbi Themelimin e një Forumi të Arbitrazhit për t'i Zgjedhur Kundërshtimet mbi Dëmet;
- Rregulli për licencimin e rregulluesve/mbikëqyrësve të dëmeve të sigurimit;
- Rregulli mbi Ndryshimin e Rregullit mbi Standardet e Kontabilitetit dhe Kërkesat për mbajtjen e shënimeve për Kompanitë e Sigurimit dhe Ndërmjetësuesit e Sigurimit;
- Rregulli mbi përshkrimin e kërkesave për rezerva të kompanive të sigurimit;
- Rregulli mbi Përshkrimin e Kërkesave Shtesë, që të Përfshihen në Letrën Angazhuese të Revizorit të Jashtëm;
- Rregulli mbi Qeverisjen e Përbashkët të Kompanive të Sigurimit dhe Ndërmjetësuesve të Sigurimit;
- Rregulli mbi Shitjen e Sigurimeve Përmes Internetit;
- Rregulli mbi Transaksionet me Palët e Afërta;
- Rregulli mbi Validitetin dhe Shumën e Aksionarëve dhe Dëmeve të Kreditorëve në Likuidim;
- Rregulli në ndryshimin e Rregullit mbi Klasat e Sigurimit të Përgjithshëm të Njohura nga BQK-ja.

Pas hyrjes në fuqi të Ligjit për Sigurimet janë nxjerr disa rregullore për sigurimet të cilat rregullojnë fusha të reja siç janë:

- Rregullore për bashkimet dhe përvetësimet;
- Rregullore për aktuarët e sigurimeve;
- Rregullore për përcaktimin e kriterëve për vlerësimin e dëmeve jomateriale nga autopërgjegjësia;
- Rregullore për hapjen e zyrave përfaqësuese brenda Kosovës nga siguruesit e jashtëm.

Gjithashtu janë nxjerrë edhe disa rregullore tjera të cilat kanë zëvendësuar apo amendamentuar rregulloret ekzistuese siç janë:

- Rregullore për strukturën e primit për sigurime
- Rregullore për investimin e asetëve në mbulim të dispozitave teknike dhe matematike si dhe investimin e kapitalit themeltar të siguruesve;
- Rregullore për kërkesat e mbajtjes së rrezikut dhe mbulimit përmes risigurimit
- Rregullore për kontrollet e brendshme dhe auditimin e brendshëm të siguruesve
- Rregullore për vlerësimin dhe mbajtjen e dispozitave teknike dhe matematike për siguruesit jetë dhe jo-jetë;
- Rregullore për auditimin e jashtëm të siguruesve, ndërmjetësuesve të sigurimeve, trajtuesve të dëmeve dhe Byrosë Kosovare të Sigurimit;
- Rregullore për publikimin e informacionit nga siguruesit
- Rregullore për delegimin e funksioneve të siguruesve;
- Rregullore mbi raportimin e siguruesve në BQK;
- Rregullore për Licencimin e Trajtuesve të Dëmeve;
- Rregullore për likuidimin e siguruesve.

Deri më tani gjatë vitit 2020 janë miratuar këto rregullore:

- Rregullorja për Licencimin e Ndërmjetësuesve në Sigurime;

- Rregullorja për Dënimet me Gjobë për Siguruesit, Ndërmjetësuesit në Sigurime dhe Trajtuesit e Dëmeve në Sigurime;
- Rregullorja për Licencimin e Siguruesve dhe Degëve të Siguruesve të Jashtëm;
- Rregullorja për Menaxhimin e Komisioneve dhe Shpenzimeve Operative të Siguruesve;
- Rregullorja për Qeverisjen Korporative të Siguruesve;
- Rregullorja për Zbatimin e Sistemit Bonus-Malus.

Këto rregullore dhe rregulla janë pjesërisht të harmonizuara me Direktiva të BE-së në fushën e sigurimeve, të cilat rregullojnë çështjet si: sigurimin jo-jetë, sigurimin jetë, ndërmjetësimin në sigurime, sigurimin e detyrueshëm nga autopërgjegjësia, kërkesat prudenciale për menaxhimin e rrezikut, kërkesat minimale të kapitalit, si dhe çështje tjera me rëndësi për fushën e sigurimeve. Në përpjekje të vazhdueshme për të harmonizuar legjislacionin në fushën e sigurimeve me acquis të BE-së, siç është cekur edhe më lartë.

Sa i përket fushës së **pensioneve**, ligji për BQK i ka përcaktuar fondet pensionale si institucione financiare. Prandaj, ky ligj përcakton kompetencën ekskluzive të BQK-së për të licencuar, rregulluar dhe mbikëqyrur Fondet Pensionale të Kosovës.

Korniza ligjore dhe rregullative për licencimin, rregullimin dhe mbikëqyrjen e fondeve pensionale në Republikën e Kosovës përfshin Ligjin nr. 04/L-101 për Fondet Pensionale të Kosovës (Ligji për Fondet Pensionale) dhe rregulloret e BQK-së për Fondet Pensionale.

Ligji nr. 04/L-101 për Fondet Pensionale dhe rregulloret në zbatim të tij janë pjesërisht në harmoni me Direktivën e BE-së 2003/41/KE e Parlamentit Evropian dhe Këshillit e datës 3 qershor 2003 për aktivitetet dhe mbikëqyrjen e institucioneve e pensioneve të punësimit, me anë të cilit janë përcaktuar bazën për harmonizimin e plotë të kërkesave të kësaj direktive.

Në fund të vitit 2015, ka filluar të rishikohet Ligji nr. 04/L-101 për Fondet Pensionale të Kosovës (Ligji për Fondet Pensionale), në shtator 2016 është bërë leximi i parë në Kuvendin e Republikës së Kosovës. Miratimi i plotësim-ndryshimit të Ligjit në fjalë është miratuar dhe publikuar në janar 2017.

Rregulloret e miratuara sipas Ligjit për BQK-në dhe Ligjit për Fondet Pensionale, përkatësisht korniza rregullative për rregullimin dhe mbikëqyrjen e pensioneve përbëhet nga këto akte:

- Rregullorja për përcaktimin e kushteve dhe kriterëve për tërheqje të mjeteve nga FKPK
- Rregullorja për Raportet dhe Informatat që Kërkohen nga Fondi i Kursimeve Pensionale të Kosovës;
- Rregullorja për Licencimin e Menaxhuesve të mjeteve për mjetet e fondeve pensionale;
- Rregullorja për Pagesat e pensioneve individuale të kursyera;
- Rregullorja për Licencimi i Fondeve Plotësuese Punëdhënëse të Pensioneve;
- Rregullorja për Licencimin e Ofruesve të Pensioneve plotësuese individuale;
- Rregullorja për Llogaritë individuale të Pjesëmarrësve;
- Rregullorja mbi Investimet e Mjeteve të Pensioneve;
- Rregullorja për raportimin e Fondit Pensional të Kosovës (Rregullorja për Raportet dhe Informatat që Kërkohen nga Fondi i Kursimeve Pensionale të Kosovës);
- Rregullorja për Mbajtësit e Mjeteve Pensionale (Rregulla mbi ndryshimin e rregullës për Kujdestarin e Mjeteve të Pensioneve)
- Rregullorja për Raportimin e Fondeve Plotësuese Individuale (Rregulla mbi raportet dhe informatat e tjera të kërkuara nga Fondi i Pensionit dhe Siguruesi i Pensionit që të parashtrihen);
- Rregulla mbi Vlerën e Kontributeve të Pensionit (në Proces)
- Rregulla mbi ndryshimin e rregullës për Kujdestarinë e Mjeteve të Pensioneve.

- Rregullorja mbi Mjetet e Pensioneve dhe Vlerësimi i Mjeteve të Pensioneve, e miratuar (plotësim-ndryshim)
- Rregullorja mbi Vlerën e Kontributeve të Pensionit, e miratuar (plotësim-ndryshim);
- Rregulla mbi Investimet e Mjeteve të Pensioneve.
- Rregulla mbi Financimin dhe Vlerësimin aktuarial të Rregullimit Pensional me Benefite të Definuar;
- Rregulla mbi themelimin e Pensionit Suplementar Individual nga Siguruesit e Pensionit.
- Rregulla mbi Benefitet e Pensionit Programet e Aplikueshme të Pensioneve Suplementare Individuale;
- Rregulla 17 mbi Vlerën e Benefiteve të Pensionit e aplikueshme për Fondin e Pensionit Suplementar Punëdhënës, është përfunduar rishikimi, ka mbetur të miratohet në Bordin ekzekutiv dhe Bordin qendror të BQK-së;
- Rregulla mbi Benefitet e Pensionit Programet e Aplikueshme të Pensioneve Suplementare Individuale.

Gjatë vitit 2020 është miratuar Rregullorja për Mbajtjen e Shënimeve në Fondet Pensionale dhe Ofruesit e Pensioneve.

Këto rregullore zbatojnë kërkesat e përcaktuara nga Ligji për Fondet Pensionale që kontribuojnë në përafrim të mëtejshëm me kërkesat e direktivës. Përveç këtyre rregulloreve, për rregullimin dhe mbikëqyrjen e pensioneve ekzistojnë edhe rregullat në vijim:

- Rregulla mbi Benefitet e Pensionit Programet e Aplikueshme të Pensioneve Suplementare Individuale. Kjo rregull është shndërruar në Rregullore dhe është miratuar nga Bordi i BQK-së në shtator 2019.
- Rregulla mbi Financimin dhe Vlerësimin aktuarial të Rregullimit Pensional me Benefit të Definuar;
- Rregulla mbi Investimet e Mjeteve të Pensioneve;
- Rregulla që parashkruan kërkesat në letrën e angazhimit të revizorit të jashtëm të Fondit të Pensionit dhe Siguruesve të Pensionit;
- Rregulla mbi Mbajtjen e shënimeve në Fondet Pensionale dhe Siguruesit e Pensioneve;
- Rregulla mbi Mjetet e Pensioneve dhe Vlerësimin i Mjeteve të Pensioneve;
- Rregulla mbi Ndryshimin e Rregullës mbi Përcaktimin e Përfituesve të Pensioneve;
- Rregulla mbi Ndryshimin e Rregullës mbi Transferet dhe Pagesat e Transferit të Mjeteve të Pensionit;
- Rregulla mbi ndryshimin e rregullës për Kujdestarin e Mjeteve të Pensioneve;
- Rregulla mbi ndryshimin e rregullës për Menaxherët e Pronave të Mjeteve të Pensioneve;
- Rregulla mbi shuarjen e Pensioneve Individuale Suplementare;
- Rregulla mbi pjesëmarrjen në Fondin e Pensionit dhe Kategoritë profesionale të nëpunësve;
- Rregulla mbi raportet dhe informatat e tjera të kërkuara nga Fondi i Pensionit dhe Siguruesi i Pensionit që të parashtrohen;
- Rregulla për themelimin e Fondit të Pensionit;
- Rregulla mbi themelimin e Pensionit Suplementar Individual nga Siguruesit e Pensionit;
- Rregulla mbi Vlerën e Benefiteve të Pensionit e aplikueshme për Fondin e Pensionit Suplementar Punëdhënës;
- Rregulla mbi Vlerën e Kontributeve të Pensionit (në proces të rishikimit).

Në fushën e *tregut financiar*, deri tani është zhvilluar tregu i borxhit të brendshëm, përmes emetimit të letrave me vlerë të Qeverisë së Kosovës, përmes platformës elektronike të tregtimit të letrave me vlerë. Ky aktivitet realizohet përmes organizimit të ankandeve të shpallura nga Qeveria e Republikës së Kosovës dhe menaxhimit të tyre nga ana e Bankës Qendrore të Republikës së Kosovës. Organizimi i ankandeve të letrave me vlerë të Qeverisë së Kosovës është i bazuar në sistemin e akterëve primarë

(bankave komerciale), me ç'rast personat fizikë dhe juridikë mund të marrin pjesë në treg përmes akterëve primarë të cekur më lartë.

Emetimi i parë i letrave me vlerë të Qeverisë së Kosovës është realizuar me 17 janar 2012 ku është emetuar një instrument me maturitet 3 muaj dhe është vazhduar me emetime 6- dhe 12-mujore. Përveç bonove të thesarit emetohen edhe obligacione me afate maturimi 2- dhe 3-vjeçare.

Tregu i letrave me vlerë të Qeverisë së Republikës së Kosovës është i rregulluar me Ligjin 04/L-175 mbi Borxhin Publik, në fuqi nga nëntori 2009 dhe me aktet nën ligjore, Rregullorja MF-BQK nr. 01/2014 për tregun primar dhe sekondar të letrave me vlerë të Qeverisë së Republikës së Kosovës të nxjerra në vitin 2012 (amendamentuar në vitin 2014).

Më 25 prill 2019 Bordi Ekzekutiv ka miratuar Rregulloren për Riblerje të Letrave me Vlerë të Qeverisë me BQK-në. Kjo rregullore ka përcaktuar kushtet dhe kriteret që duhet të përmbushen lidhur me huadhënien e mbështetur me kolateral të letrave me vlerë të Qeverisë së Kosovës, përmes sistemit depozitar qendror të letrave me vlerë (CSD) duke ekzekutuar një marrëveshje riblerjeje me Bankën Qendrore të Republikës së Kosovës. Qëllimi i kësaj huadhënie është të ndihmojë bankat anëtare në menaxhimin efikas të likuiditetit të tyre në periudhën afatshkurtër.

Ndër qëllimet strategjike është edhe **sigurimi i sistemeve ndërbankare efikase dhe cilësore për transferim të fondeve dhe të letrave me vlerë**, që nënkupton avancimin e mëtejshëm të sistemit depozitar qendror të letrave me vlerë (*Central Securities Depository - CSD*), platformës elektronike për tregtim (*ETP*), si dhe angazhimin në themelimin e një sistemi bashkëkohor të tregut ndërbankar të parasë dhe tregut të kapitalit.

Korniza institucionale dhe ajo e politikave

Banka Qendrore e Republikës së Kosovës (BQK) është subjekt juridik publik bazuar në nenet 11 dhe 140 të Kushtetutës dhe të dispozitave të ligjit përkatës. BQK-ja është institucioni kyç pjesëmarrës dhe rregullativ në sistemin financiar të Republikës së Kosovës dhe ka pavarësi dhe autonomi administrative, financiare dhe menaxhuese. Veprimtaria e BQK-së sigurohet nga organet e saj vendimmarrëse dhe personeli i saj.

Fondi i Kursimeve Pensionale të Kosovës (FKPK) është institucion publik i pavarur i themeluar nga Kuvendi i Republikës së Kosovës. Aktivitetin e përgjithshëm të FKPK-së e rregullon Kuvendi i Kosovës, ndërsa e mbikëqyrë Banka Qendrore e Kosovës (BQK). FKPK është institucion i themeluar në dhjetor të vitit 2001 dhe ka filluar aktivitetin në gusht 2002 për të administruar dhe menaxhuar kontributet e obligueshme pensionale (dhe vullnetare) të të punësuarve në Kosovë.

Ligji nr. 04/L-101 për Fondet Pensionale në Kosovë ia jep FKPK-së, përmes Bordit Drejtues, kompetencat dhe të drejtat e administruesit të besuar për fondet pensionale (Neni 5.1), dhe i përcakton atij të drejtat lidhur me fondet pensionale (Neni 5.2). FKPK e ka zyrën e saj kryesore dhe të vetme në Prishtinë, kurse shërbime për kontribuuesit dhe përfituesit e kursimeve për pension kryhen edhe në gjashtë qendrat e tjera të Administratës Tatimore të Kosovës (ATK) në: Mitrovicë, Pejë, Gjakovë, Prizren, Ferizaj dhe Gjilan.

Byroja Kosovare e Sigurimit është themeluar me 07.09.2011 nga 10 kompanitë e sigurimit të licencuara për të operuar në Republikën e Kosovës, bazuar në Ligjin nr. 04/L-018 mbi Sigurimin e Detyrueshëm nga Autopërgjegjësia. Byroja Kosovare e Sigurimit është organizatë profesionale me cilësinë e personit juridik e themeluar për qëllime jofitimprurëse. Qeveria e Republikës së Kosovës e njeh statusin e Byrosë Nacionale të Sigurimit me të drejta të pakufizuara, në cilësi të byrosë paguese dhe byrosë trajtuese, që garanton përmbushjen e të gjitha detyrimeve nga sistemi i kartonit ndërkombëtar të sigurimit. Byroja financohet nga anëtarët e saj dhe veprimtaria e saj cilës mbikëqyrë nga Banka Qendrore e Kosovës. Në

kuadër të Byrosë Kosovare të Sigurimit funksionon Fondi i Kompensimit, Sigurimi Kufitar, Qendra Informativë e Sigurimit dhe Kartoni i Gjelbër.

Mbështetja e donatorëve

BQK është duke u përkrahur nga projekti i Qeverisë së Norvegjisë, i cili ka për qëllim të mbështesë administratën publike të Kosovës në zbatimin e MSA-së dhe rritjen e gatishmërisë për anëtarësim në BE në disa kapituj përfshirë statistikën. Ky projekt do të forcojë kapacitetet institucionale të administratës publike të Kosovës, specifikisht në kapitullin Shërbimet Financiare përmes ofrimit të trajnimeve të specializuara për përmbajtjen e kërkesave dhe kërkesave që rrjedhin nga BE, transpozimin e akteve të *acquis* në legjislacionin kombëtar, si dhe në reformat e politikave përkatëse.

Objektivat prioritare afatmesme

Prioritetet legjislative

Sektori bankar:

- Adaptimi i standardeve të Shtyllës së II dhe Shtyllës së III të Kornizës së Basel-it për Kapital;
- Adaptimi i kërkesave për menaxhimin e rrezikut të likuiditetit dhe raportit të leverazhit bazuar në standardet e reja të njohura si Basel III;
- Adaptimi i kornizës raportuese të bankave sipas Standardeve Ndërkombëtare të Raportimit Financiar dhe adaptimi i kornizës ligjore lidhur me klasifikimin dhe provizionimin e asetëve;
- Udhëzimet mbi raportimin e kapitalit dhe kërkesave të kapitalit;
- Udhëzimet mbi raportimin e ekspozimeve të peshuara me rrezik për rrezikun kreditor;
- Udhëzimet mbi raportimin e kërkesave të kapitalit për rrezikun e tregut.

Këto standarde janë pjesë e Direktivës 2013/36/BE dhe Rregullores (BE) nr. 575/2013 të BE-së, të njohura si CRD IV dhe CRR, pra pjesë e *acquis* të BE-së dhe janë paraparë të adaptohen për përafrimin e plotë të legjislacionit sa i përket fushës së mbikëqyrjes së bankave në kuadër të përmbushjes së plotë të kërkesave të parapara me MSA, përkatësisht nenit 96 dhe aneksit 6 të saj, sa u përket shërbimeve financiare.

Sektori i sigurimeve

- Përafrimi i mëtejshëm i rregulloreve të sigurimeve në Kosovë me Direktivat përkatëse Evropiane. Rregulloret ekzistuese do të nënshtrohet ndryshimeve/plotësim-ndryshimeve për ta zbatuar Ligjin për Sigurime.

Sektori i pensioneve:

- Korniza rregullative e BQK-së në fushën e pensioneve do të amendamentohet konform kërkesave të Ligjit për Fondet Pensionale dhe *acquis* të BE-së për fushën e pensioneve. Në këtë proces duhet të sigurohet integrimi gjinor, në përputhje me Ligjin për Barazi Gjinore.

Prioritetet zbatuese

Sektori bankar

- Trajnimi dhe kualifikimi i stafit të mbikëqyrjes së bankave në aplikimin e standardeve të Kornizës së Basel-it për Kapital dhe Standardeve Ndërkombëtare të Raportimit Financiar (IFRS), përfshirë asistencën teknike, në bashkëpunim me FMN-në në kuadër të FSSR.
- Analizimi dhe adaptimi i praktikave të mira të vendeve të BE-së për mbrojtjen e konsumatorit;
- Ngritja e kapaciteteve për administrimin e situatave emergjente në rast të krizave dhe zgjidhja e bankave me probleme.

Fondi i sigurimit të depozitave

- Avancimi i bashkëveprimit me partnerët e rrjetit të sigurisë, anëtarët dhe përforcimi i bashkëpunimit me partnerët në sektorin financiar;

- Rritja e vetëdijes publike përmes komunikimit të vazhdueshëm dhe efektiv;
- Avancimi i sistemit diferencial të premive dhe të raportimit nga bankat anëtare.

Sektori i sigurimeve

- Trajnimi dhe kualifikimi i stafit të mbikëqyrjes së sigurimeve në aplikimin e standardeve të Solvencës I dhe II;
- Përgatitja për hyrjen në fuqi të aftësisë paguese (Solvencia II).

Sektori i pensioneve

- Trajnimi dhe kualifikimi i stafit të mbikëqyrjes së pensioneve në aplikimin e standardeve dhe parimeve bazë të IOPS;
- Trajnimi i stafit në fushën e mbikëqyrjes së konsoliduar të pensioneve;
- Analizimi dhe adaptimi i praktikave më të mira të vendeve të BE-së në fushën e mbrojtjes së pjesëmarrësve dhe përfituesve në/nga fondet pensionale.

3.10. Kapitulli 10 i acquis-së: Shoqëria e informacionit dhe mediat

Ky kapitull mbulon komunikimet elektronike, shërbimet e shoqërisë së informacionit dhe politikat audiovizuale, në të cilat rregulloret evropiane promovojnë dhe inkurajojnë konkurrencën, zhvillimin dhe qasjen më të gjerë në shërbimet bashkëkohore dhe teknologjitë e reja, me theks të veçantë në interesat e shfrytëzuesve të fundit. Acquis në fushën e komunikimeve elektronike synon zbatimin e objektivave të specifikuar në Ligjin për Komunikimet Elektronike, politikat e këtij sektori (Agjendën Digjitale të Kosovës, si dhe kornizën rregullatore të BE-së për ofrimin e shërbimeve brezgjërë, sigurinë e rrjeteve dhe shërbimeve publike të komunikimeve elektronike, duke nxitur dhe mbrojtur konkurrencën efikase përmes zbatimit të mekanizmave adekuat, të cilët garantojnë mbrojtjen e konkurrencës, si dhe garantimin e shërbimeve të duhura e të përshtatshme në tërë territorin e Republikës së Kosovës.

Çështjet kryesore të cilat mbulohen në fushën e komunikimeve elektronike janë: ofrimi i shërbimeve brezgjërë me shpejtësi sa më të madhe, në një afat sa më të shpejtë kohorë, me siguri të lartë dhe me çmime të arsyeshme për konsumatorët, ofrimi i shërbimeve universale, planifikimi dhe vlerësimi i brezave frekuencore me rëndësi të posaçme ekonomike, si dhe siguria se rrjetave dhe shërbimeve publike të komunikimeve elektronike. Çështjet kryesore në fushën e shërbimeve për shoqëri të informacionit janë: siguria e informacionit, e-qeverisja, e-shëndetësia, e-nënshkrimi, e-tregtia dhe sektori publik. Çështjet kryesore në politikat audiovizuale janë: shërbimet mediale audiovizuale, shërbimet publike për radio emetim, mbrojtja e të miturve, trashëgimia filmike, dhe diversiteti kulturor.

Kërkesat e MSA-së

Dispozitat relevante të MSA-së janë pjesë e Kreut VIII. Neni 110, mbi bashkëpunimin në fushën e shoqërisë së informacionit, mbështet kryesisht përafrimin gradual të politikave dhe legjislacionit të Kosovës me atë të BE-së. Objektivat globale janë: përgatitja e shoqërisë në tërësi për epokën digjitale dhe identifikimi i masave për të siguruar interoperabilitetin e rrjeteve dhe shërbimeve. Neni 109 rregullon bashkëpunimin dhe nxitjen e industrisë audiovizuale dhe përkrahjen e bashkëprodhimit në fushën e kinemasë dhe mediave audiovizuale, përfshirë programet dhe lehtësirat për trajnimin e gazetarëve e profesionistëve të industrisë së mediave audiovizuale. Ky nen gjithashtu adreson asistencën teknike për mediat publike dhe private të Kosovës me qëllim të forcimit të pavarësisë së tyre, profesionalizmin dhe lidhjeve me median evropiane, përafrimin e politikave mbi rregullimin e përmbajtjes së transmetimeve ndërkuftare me ato të BE-së, harmonizimin e legjislacionit dhe përvetësimit të së drejtës së autorit si dhe fuqizimin e pavarësisë së autoriteteve rregullative. Neni 111 ka të bëjë me forcimin e bashkëpunimit në fushat e rrjeteve dhe shërbimeve të komunikimeve elektronike, me objektivin përfundimtar të miratimit nga Kosova të legjislacionit të BE-së në sektor pesë vite pas hyrjes në fuqi të kësaj Marrëveshjeje, duke i kushtuar vëmendje të veçantë sigurimit dhe forcimit të pavarësisë së autoriteteve rregullative.

Kërkesat nga mekanizmat të tjerë të aderimit në BE

Në kontekst të kërkesave të përgjithshme dala nga *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019* në fushën e komunikimeve elektronike, shoqërisë së informacionit dhe politikave audiovizuale, kërkohet që Kosova të vazhdojë përpjekjet për të përafuar dhe kompletuar kornizën ligjore në drejtim të harmonizimit me acquis e BE-së. Për më tepër, në kontekst të ngritjes së kapaciteteve profesionale dhe institucionale, rekomandohet që të forcohet pavarësia dhe kapaciteti i rregullatorëve të komunikimeve elektronike (ARKEP-it) dhe të medias (KPM-së). Gjithashtu, raporti vlerëson se Kosova nuk ka ecur përpara me procesin e kalimit nga televizioni analog në atë digjital. Raporti gjithashtu rekomandon që të rishikohet Ligji për Komisionin e Pavarur të Mediave me qëllim që të rritet disponueshmëria e të dhënave në sektorin audiovizual dhe për të zgjeruar kompetencat rregullatore, monitoruese dhe zbatuese të rregullatorit.

Ndër të e tjera, në fushën e komunikimeve elektronike dhe shoqërisë së informacionit, raporti vlerëson që Kosova duhet të bëjë më shumë përpjekje në zbatimin e kornizave dhe shërbimeve të qeverisjes elektronike si dhe të zbatoj kodin +383 tërësisht. Gjithashtu rekomandohet që Ekipi Reagues për Incidentet e Sigurisë Kompjuterike të plotësohet me personel të mjaftueshëm dhe të trajnuar.

Në fushën e politikave audiovizuale, raporti vlerëson që KPM ka dështuar të bëjë ndonjë progres substancial në zbatimin e strategjisë për digjitalizim, edhe pse afati nga ITU ka qenë qershori 2015. Rrjedhimisht, raporti kërkon që Kosova të përshpejtojë përpjekjet e saj dhe të sigurojë që kalimi digjital të kryhet në transparencë të plotë dhe në përputhje me standardet e BE.

Bazuar në kërkesat e dala nga Nënkomiteti për Inovacion (2019) në fushën e komunikimeve elektronike, shoqërisë së informacionit dhe politikave audiovizuale, është paraparë plotësimi i kornizës ligjore dhe asaj strategjike. Për më tepër, Qeveria e Kosovës duhet të sigurojë resurse adekuate buxhetore në fushën e shërbimeve të shoqërisë së informacionit, në veçanti për zbatimin e Strategjisë së Qeverisjes Elektronike dhe Strategjisë së Sigurisë Kibernetike. Gjithashtu, institucionet relevante duhet të ndërmarrin hapa për të transpozuar Direktivën NIS (për masat e sigurisë së rrjeteve dhe sistemeve të informacionit) dhe eIDAS (për identifikimin elektronik dhe shërbimet e besueshme për transaksionet elektronike). Në anën tjetër, raporti i KE-së vlerëson se Kosova duhet të ndërmarr hapat e nevojshëm për ta lidhur Kosovën në Rrjetin GEANT, duke filluar me një studim fizibiliteti. Sa i përket asistencës, KE e fton Kosovën të shfrytëzojë fondet e BE-së (30 mil. euro) për ndihmë teknike për projektet me brez të gjerë në kuadër të WBIF.

Për më tepër në fushën e politikave audiovizuale, institucionet e Kosovës duhet të ndërmarrin të gjitha hapat e nevojshëm që të zbatojnë kalimin e transmetimit nga sistemi analog në sistemin *digjital si dhe te* lirojnë frekuencën e dividendës së parë digjitale. Rrjedhimisht, Qeveria e Kosovës duhet të miratojë Strategjinë e Kalimit të transmetimit *digjital* sa më shpejtë të jetë e mundur në mënyrë që Komisioni i Pavarur për Media të zbatoj Ligjin dhe Strategjinë për çështjen përkatëse.

Ndër të e tjera, institucionet e Kosovës duhet të sigurojnë një model që siguron financimin e qëndrueshëm të RTK-së. Ndërkaq, në kontekst të forcimit të kapaciteteve profesionale, institucionet e Kosovës duhet të sigurojnë kapacitete dhe resurse adekuate për funksionin e KPM-së dhe ARKEP-it. Institucionet e Kosovës gjithashtu duhet të sigurojnë kapacitetet minimale për CERT-in (*Computer Emergency Response Team*) nacional, në përputhje me rekomandimet e ENISA-s.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative dhe ajo e politikave

Komunikimet elektronike

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji për Komunikimet Elektronike;
- Rregullorja nr. 05/2017 për ndërtimin, instalimin, dhe mbikëqyrjen e infrastrukturës së

- komunikimeve elektronike;
- Rregullorja nr. 1/2018 për mbledhjen e të dhënave për infrastrukturën e komunikimeve elektronike;
  - Rregullorja nr. 40 për brezat frekuencore të radio-frekuencave për të cilat nuk kërkohet autorizim individual për radio frekuenca (046/B/18, 03 gusht 2018);
  - Rregullorja nr. 39 për Shërbimet Universale në Komunikimet Elektronike (4 korrik 2018);
  - Rregullorja nr. 38 për Kontratat, Transparencën dhe Publikimin e Informatave dhe Masave të E tjera Mbrojtëse për Përdoruesit Fundorë për Ofrimin e Rrjeteve dhe Shërbimeve Publike të Komunikimeve Elektronike (022/B/18, 19 prill 2018);
  - Rregullorja nr. 37 për Autorizimet e Përgjithshme (019/B/18; 16 prill 2018);
  - Rregullorja nr. 36 për Kualitetin e Shërbimeve të Komunikimeve Elektronike (16 prill 2018);
  - Rregullorja nr. 35 mbi pagesat për mbikëqyrje dhe të drejtën e përdorimit të radio frekuencave (005/B/18; 19 janar 2018);
  - Rregullorja nr. 33 për Bartjen e numrave për para-paguesit e shërbimeve publike të komunikimeve elektronike" (043/B/17, 26 qershor 2017);
  - Rregullorja nr. 32 për Planin Kombëtar të Numeracionit për Rrjetet e Komunikimeve Elektronike të Republikës së Kosovës (038/B/17, 16 qershor 2017);
  - Rregullorja nr. 31 për Radio Pajisje (032/B/17, 31 dhjetor 2017);
  - Rregullorja nr. 29 mbi standardet teknike dhe organizative për sigurinë dhe integritetin e rrjeteve dhe/ose shërbimeve publike të komunikimeve elektronike (046/B/16; 22 nëntor 2016);
  - Rregullorja nr. 24 për ndarjen e llogarive (012/B/14 01 prill 2014);
  - Rregullorja nr. 22 për dhënien dhe shfrytëzimin e radio frekuencave (054/B/13, 31 dhjetor 2013);
  - Rregullorja nr. 42 për Analizat e Tregut (110/B/19; dt 18 tetor 2019);
  - Rregullorja për llogaritje të kostos sipas metodës së shpërndarjes së plotë të kostos (FDC) (043/B/12 22 qershor 2012);
  - Rregullorja nr. 43 për Përdorimin e Përbashkët të Faciliteteve Shoqëruese (113/B/19, 18 tetor 2019);
  - Rregullorja nr. 9 për Interkoneksionin (033/B/11 3 qershor 2011);
  - Rregullorja nr. 8 për bashkë-shfrytëzimin e plotë dhe të përbashkët të lakut dhe nën-lakut lokal (024/B/11, 18 prill 2011); dhe
  - Rregullorja nr. 6 për Sigurimin e Qasjes (012/B/11, 11 shkurt 2011).

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të acquis-së:

- Rregulloren nr. 2015/2120;
- Direktivën 2002/21/KE e amendamentuar nga Direktiva 2009/140/KE;
- Direktivën 2002/19/KE e amendamentuar nga Direktivën 2009/140/KE;
- Direktivën 2002/20/KE e amendamentuar nga Direktiva 2009/140/KE;
- Direktivën 2002/22/KE e amendamentuar nga Direktiva 2009/136/KE;
- Direktivën e Komisionit 2002/77/KE;
- Direktivën 2002/58/KE e amendamentuar nga Direktiva 2009/136/KE mbi përpunimin e të dhënave personale dhe mbrojtjen e privatësisë;
- Direktivën 2009/136/KE;
- Direktivën 2009/140/KE;
- Direktivën 1999/5/KE;
- Rekomandimin e KE-së 2003/311/KE;
- Rekomandimin e KE-së 2007/879/KE;
- Vendimin e KE-së për klasifikimin e radio pajisjeve dhe pajisjeve terminale 200/299/KE;
- Direktivën 2014/53/BE;
- Vendimin nr. 376/2002/KE;
- Vendimin ECC Dec. (08) 04);

- Vendimin ECC Dec. (06) 04);
- Rekomandimin 2014/710/BE;
- Rekomandimin e KE-së 98/322/KE;
- Rekomandimin e Komisionit Evropian 2005/698/KE; mbi ndarjen e llogarive dhe Sistemet e Llogaritjes së kostos sipas Kornizës Rregullatore për Komunikime Elektronike;
- Udhërrëfyesit e nxjerrë nga Agjencia Evropiane për Siguri të Rrjetit dhe Informacionit (ENISA); dhe
- Komunikatën e Komisionit, të datës 26/08/2010, “Agjenda Digjitale për Evropën”.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Politikat e Sektorit të Komunikimeve Elektronike–Agjenda Digjitale për Kosovën 2013–2020; dhe
- Atlasi Elektronik për Infrastrukturën Telekomunikuese Brezgjerë në Kosovë.

Shoqëria e informacionit

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji për Shërbimet e Shoqërisë Informatike;
- Ligji për Parandalimin dhe Luftimin e Krimit Kibernetik;
- Ligji për Shërbimet;
- Ligji për Procedurën e Përgjithshme Administrative;
- Ligjin për Organet Qeveritare për Shoqërinë e Informacionit; dhe
- Korniza e Interoperabilitetit të Republikës së Kosovës.

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën 1999/93/KE;
- Direktivën 2000/31/KE;
- Direktivën 2007/64/KE; dhe
- Direktivën 2006/123/KE.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Strategjia e Kosovës për Teknologji Informative, përfshirë planin e veprimit për periudhën 2016-2018; dhe
- Strategjia Shtetërore për Sigurinë Kibernetike dhe Plani i Veprimit 2016-2019.

Politikat audiovizuale

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 04/1-44 për Komisionin e Pavarur të Medieve;
- Rregullorja KPM-2013/01 për Mbrojtjen e Fëmijëve dhe të Miturve në Shërbimet Mediale Audiovizuale;
- Rregullorja KPM-2013/02 për të Drejtën e Autorit;
- Rregullorja KPM-2014/02 për vlerësimin e aplikacioneve për licencë, kushtet dhe termet e përgjithshme për Licencë;
- Rregullorja KPM-2016/01 për Shpërndarjen e Ofruesve të Shërbimeve Mediale Audio dhe Audio Vizuale, Forma e aplikacionit;
- Rregullorja KPM-2016/02 për Komunikimet Komerciale Audiovizuale;
- KPM-2016/03 Kodi i Etikës për Ofruesit e Shërbimeve Mediale audio dhe Audiovizuale;
- Rregullorja KPM-2017/01 për Operatorët e Multipleksit në Nivel Shtetëror;
- Rregullorja KPM-2017/02 për Ofruesit e Shërbimeve Mediale audio dhe Audiovizuale;
- Rregullorja KPM-2017/03 për Tarifën Vjetore për Licencë;
- Rregullorja KPM-2017/04 për Bartjen e Detyrueshme të Ofrueseve të Shërbimeve Mediale në Operatorin e Multipleksit;
- Rregullorja KPM-2017/05 për Renditjen Logjike të Kanaleve; dhe

- Rregullorja KPM-2019/01 për mbështetjen e Ofruesve të Shërbimeve Mediale Audio dhe Audio Vizuale me mbulim tokësor lokal dhe rajonal.

Këto akte normative kanë transpozuar Direktivën AVMSD 2010/13/BE.

Korniza institucionale:

Komunikimet elektronike:

- Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA);
- Autoriteti Rregullativ i Komunikimeve Elektronike dhe Postare (ARKEP);

Shoqëria e informacionit:

- Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA);
- Ministria e Punëve të Brendshme (MPB), përkatësisht Agjencia për Shoqërinë e Informacionit;

Politikat audiovizuale

- Komisioni i Pavarur i Mediave.

Mbështetja e donatorëve

Sa i përket mbështetjes dhe fondeve të siguruara nga donatorët e jashtëm për zbatimin e aktiviteteve të ndryshme në fushën e komunikimeve elektronike, janë siguruar fonde nga Banka Botërore, IPA, etj. MEA në bashkëpunim me Bankën Botërore (BB) kanë zhvilluar programin KODE (*Kosovo Digital Economy*). Komponentët e KODE bazohen në projektet që do të zhvillojnë infrastrukturën ndërlidhëse brezgjere në viset e pambuluara, kapitalin njerëzor dhe bizneset digjitale për të futur Kosovën në ekonominë digjitale të së ardhmes. Do të siguroj infrastrukturë me shpejtësi të lartë (broadband) dhe do të mbështesë qasjen në tregje të punës, burime të reja të njohurive dhe në shërbime publike për familjet dhe institucionet në zonat e përzgjedhura rurale të pazhvilluara. Kosova po bën të gjitha punët përgatitore për t'u lidhur me rrjetin e të dhënave pan-evropiane për rrjetin hulumtues dhe edukativ - GEANT.

Në kuadër të Projektit KODE gjatë vitit 2019 ka përfunduar zbatimin e 30 nën-projekteve *Shtrirja e infrastrukturës brezgjere në zonat e pambuluara*, të cilat përfshijnë 85 fshatra, dhe gjatë vitit 2020 janë në zbatim e sipër 15 nën-projekte të tjera, të cilat përfshijnë rreth 50 fshatrat e fundit për tu lidhur me infrastrukturë fikse brezgjere. Me qëllim të realizimit të objektivave strategjike për zhvillimin e shoqërisë së informacionit (dhe Strategjisë së Kosovës për Teknologji Informativ) janë siguruar mbështetje dhe fonde nga donatorë të ndryshëm, si BB dhe BE. Projekti IPA 2017 *Mbështetja e BE-së për sektorin e TIK-ut për konkurrencën e Kosovës* (3 mil. euro) ka filluar zbatimin, por për shkak të pandemisë ende nuk është filluar me aktivitetet trajnuese. Janë nënshkruar kontratat për furnizim me pajisje kompjuterike për 8 salla trajnimesh dhe me ofruesin e trajnimeve, të cilat planifikohen që të fillojnë pas kalimit të rrezikut nga pandemia dhe do të zbatohen për një periudhë trevjeçare. Përfituesi kryesor i këtij veprimi është MEA. Objektivi i përgjithshëm i projektit është rritja e konkurrueshmërisë së bizneseve digjitale dhe tradicionale të Kosovës duke mbështetur rritjen e sektorit të TIK të Kosovës që çon në rritjen dhe krijimin e vendeve të reja të punës. Objektivat specifike të projektit janë tejkalimi i hendekut në mes të shkathtësive digjitale dhe nevojave të biznesit në mënyrë të qëndrueshme, që plotëson nevojat e tregut dhe rrit konkurrueshmërinë e tyre, si dhe rrit eksportet e bizneseve kosovare duke shfrytëzuar potencialin e plotë të teknologjive digjitale. Më tej, projekti i planifikuar nga IPA 2019 *"Mbështetje e digjitalizimit të bizneseve përmes TIK"* (4 mil. Euro) është miratuar nga KE dhe ka filluar zbatimin. Objektivi i përgjithshëm i këtij projekti është rritja e efikasitetit dhe produktivitetit të sektorit privat përmes rritjes së shfrytëzimit të TIK, krijimi i sigurisë së e-biznes/ e-tregtisë ekosistemit, dhe përmirësimi i shërbimeve elektronike për qytetarët dhe bizneset.

Projekti për Ekonominë digjitale të Kosovës - KODE që MEA në bashkëpunim me BB janë duke e zhvilluar, përkatësisht Komponenti i dytë i KODE bazohen në projektet që do të zhvillojnë kapitalin njerëzor dhe bizneset digjitale për të futur Kosovën në ekonominë digjitale të së ardhmes, do të mbështesë qasjen në tregje të punës, etj. Në nivel kombëtar, projekti do të trajtojë dhe ndërlidhë të rinjtë

me mundësitë e punësimit në internet; dhe do të përmirësoj qasjen në burime të njohurive, përfshirë mundësitë më të mira dhe bashkëpunimin, për institucionet e arsimit të lartë.

Objektivat prioritare afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe mekanizmat e të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 10, fokusi gjatë periudhës 2021 – 2024 do të jetë në këto objektiva prioritare afatmesme:

Komunikimet elektronike:

- Hartimi dhe miratimi i legjislacionit primar dhe sekondar në fushën e komunikimeve elektronike;
- Miratimi dhe fillimi i zbatimit të Strategjisë së re digjitale të Kosovës (2021-2030);
- Nxitja e konkurrencës në tregun e komunikimeve elektronike brezgjërë, për të ngritur efikasitetin e rregullimit të tregut dhe për të bërë përpjekje që të gjithë banorëve të Kosovës të u sigurohet qasje në internet me shpejtësi më të lartë; dhe
- Krijimi i rrjetit kombëtar të Radio Monitorimit me ndihmën e të cilit do të mundësohet monitorimi 24/7 përmes Stacioneve monitoruese Fikse/nomadike dhe mobile.

Shoqëria e informacionit:

- Hartimi dhe zbatimi i legjislacionit primar dhe sekondar që do të bëjë transpozimin e NIS Direktivës së BE-së dhe Rregullores së BE-së eIDAS;
- Zbatimi i Strategjisë së Kosovës për Teknologji Informativë;
- Avancimi i Platformës së Interoperabilitetit, si dhe ndërlidhja shumicës së sistemeve elektronike ekzistuese përmes kësaj Platforme;
- Krijimi i Portalit të shërbimeve “e-Kosova”, me qëllim të rritjes së numrit të shërbimeve elektronike për qytetarët dhe institucionet; dhe
- Krijimi i Qendrës së Rimëkëmbjes në Rastet e Fatkeqësive (*Disaster Recovery Center*).

Politikat audiovizuale:

- Plotësim-ndryshimi i Ligjit për Komisionin e Pavarur të Mediave; dhe
- Hartimi i rregulloreve dhe pakove për e multipleks në nivel shtetëror dhe rajonal.

Megjithatë hartimi i planifikuar i këtyre rregulloreve, dhe i gjithë procesi i kalimit në transmetimin digjital është i varur nga miratimi i Strategjisë për Kalim në Transmetim Digjital Tokësor nga ana e Qeverisë.

3.11. Kapitulli 11 i acquis-së: Bujqësia dhe zhvillimi rural

Kapitulli për bujqësi përfshin një numër të madh të rregullave të detyrueshme, shumica prej të cilave janë të zbatueshme në këtë fazë të zhvillimit. Zbatimi i duhur dhe efektiv i këtyre rregullave si dhe përforcimi dhe kontrolli më efikas nga një administratë publike janë thelbësore për funksionimin e politikave të Përbashkëta Bujqësore Evropiane (PPE). Për funksionimin e PPB kërkohet ngritja e menaxhimit dhe cilësisë së sistemeve të tilla siç janë Agjencia e Pagesave, Sistemi i Integruar i Kontrollit të Bujqësisë (SIKB) si dhe kapacitetet për të zbatuar masat e zhvillimit rural.

Kapitulli 11 kërkon që shtetet anëtare duhet të jenë në gjendje të zbatojnë legjislacionin e BE-së për skemat mbështetëse direkte të fermës dhe të zbatojnë organizmin e përbashkët të tregut për produktet e ndryshme bujqësore.

Kërkesat e MSA-së

Sa u përket kërkesave të MSA në lidhje me kornizën ligjore (përafrimin me legjislacionin e BE-s) detyrimi për kapitullin e 11 është nga neni 74 dhe 102 i MSA-s. Sipas nenit 102 të MSA-së, bashkëpunimi mes

palëve do të zhvillohet në të gjitha fushat prioritare që lidhen me Acquis-në e BE-së. Këto fusha përfshijnë fushën e bujqësisë, skemat e cilësisë për produktet bujqësore dhe produktet ushqimore, sigurinë ushqimore, fushën e veterinarisë dhe fitosanitarisë. Sipas MSA-s, bashkëpunimi veçanërisht synon modernizimin dhe ristrukturimin e bujqësisë dhe sektorit agro-industrial në Kosovë, në veçanti për të arritur kushtet sanitare të BE-së. Për më tepër, bashkëpunimi gjithashtu synon përmirësimin e menaxhimit të ujit dhe të zhvillimit rural, menaxhimin e sektorit të pylltarisë në Kosovë dhe mbështetjen graduale në përafrimin e legjislacionit dhe praktikave të Kosovës me ato të BE-së.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Në fushën bujqësisë dhe të zhvillimit rural, në *Raportin e KE për Kosovën – 2019* thuhet se Kosova ka bërë disa përparime në fushën bujqësisë dhe zhvillimit rural. Aty gjithashtu thuhet se është bërë progres i kufizuar në zbatimin e programit të bujqësisë dhe zhvillimit rural. Kosova duhet të përmirësojë vlerësimin dhe monitorimin e granteve dhe pagesave të drejtpërdrejta në kuadër të programit; të rishikojë dhe përditësojë programin, ashtu që investimet në këtë sektor të jenë më efikase; të marrë masa urgjente, efektive për të ndaluar humbjen e tokës bujqësore dhe për të zbatuar legjislacionin për planifikimin hapësinor. Në raport thuhet se në mënyrë që të shfrytëzohet sa më mirë asistenca në sektor dhe të arrihet ndikimi maksimal, strategjia dhe programi për bujqësi dhe zhvillim rural (2014-2020) kërkojnë një vlerësim dhe përditësim të plotë dhe transparent, duke marrë parasysh zhvillimet dhe regjistrimin e bujqësisë të vitit 2015. Asnjë ndryshim nuk është bërë lidhur me mekanizmin dhe kërkesat për pagesa direkte, të cilat mbeten të lidhura për nivelin e prodhimit. Ka mungesë të kapaciteteve profesionale për vlerësim, monitorim dhe kontabilitet në Agjencinë për Zhvillimin e Bujqësisë që vazhdon të ngadalësojë përpunimin adekuat të aplikacioneve dhe ekzekutimin e pagesave. Masat 'cross compliance' duhet të futen në kuadër të programit të bujqësisë. Ndërsa shërbimet këshillimore për fermerë mbeten të përforcohen.

Sa i përket krijimit e organizimit të tregjeve, nuk është bërë ndonjë progres në lidhje me krijimin e një organizate të përbashkët tregu. Në lidhje me këtë, Kosova duhet të bëjë hapa për të krijuar bazën ligjore për themelimin dhe funksionimin e tyre.

Në raport ceket se në fushën e zhvillimit rural nuk janë bërë ndryshime të rëndësishme, ku masat vazhdojnë të adresojnë modernizimin e fermave dhe objekteve për përpunimin e ushqimit. Niveli i financimit mbetet i ulët dhe efikasiteti i masave aktuale të zhvillimit rural mbetet i dobët, sidomos në lidhje me investimet në ferma, përpunimin primar të ushqimit, krijimin e vendeve të punës në zonat rurale, zhvillimin dhe fuqizimin e komuniteteve lokale, si dhe komasacionin e tokës, qasjen në ujtitje dhe azhurnimet për edukim të bujqve.

Sa i përket bazës ligjore mbi politikën e cilësisë, akoma duhet të harmonizohet me acquis dhe të sigurohet zbatim adekuat. Ndryshimet në legjislacionin për përdorimin e tokës bujqësore vazhdojnë të kufizojnë disponueshmërinë e saj dhe produktivitetin në ferma. Sa i përket humbjes së tokave bujqësore, nuk ka informata zyrtare se sa tokë bujqësore humbet çdo vit në Kosovë dhe nuk ka strategji apo plan veprimi për të trajtuar këtë çështje. Prandaj, në bashkëpunim me Ministrinë e Ekonomisë dhe Ambientit, MBPZHR duhet të marrë masa urgjente për të ndaluar humbjet e mëtejshme të tokës bujqësore dhe për të zbatuar legjislacionin që rregullon planifikimin hapësinor.

Detyrimet e tjera të Kosovës në raport me kërkesat e KE-s në sektorin e bujqësisë janë: vazhdimi i politikave të cilësisë, duke regjistruar treguesin e parë gjeografik si një objektivi, miratimi i konceptit dokumentit për tokat bujqësore, realizimi i vlerësimit *ex-post* të Ligjit për Bujqësi Organike si dhe të raportohet tek Komisioni për masat e ndërmarra kundër ndërtimit të paligjshëm në tokë bujqësore sipas kërkesave të miratuara nga MBPZHR.

Sa i përket çështjeve horizontale, KE kërkon që të vazhdohet më harmonizimin e mëtejshëm të kornizës ligjore me acquis e BE-së, në të gjithë sektorët, sipas praktikave më të mira të BE-së si dhe të vazhdohet

më pajisjen me inventar dhe me staf të të gjitha organeve të përfshira në menaxhimin e bujqësisë, sigurinë ushqimore dhe peshkatarinë sipas acquis së BE-së, përfshirë laboratorin referent fitosanitar. Kërkesë e KE-s është që të rishikohet dhe përditësohet Programi për Bujqësi dhe Zhvillim Rural në mënyrë që investimet në këtë sektor të jenë më efikase.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative, e politikave dhe ajo institucionale

Zhvillimi rural

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga Ligji nr. 03/L-098 për Bujqësi dhe Zhvillim Rural, i cili ka transpozuar pjesërisht Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 73/2009 dhe Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 1217/2009.

Sa i përket legjislacionit sekondar në fushën e sektorit të zhvillimit rural janë miratuar 12 UA.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Programi për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2014-2020;
- Programi për Zhvillim Rural.

Korniza institucionale në Sektorin e Zhvillimit rural përbëhet nga Departamenti i Politikave të Zhvillimit Rural/Autoriteti Menaxhues.

Bujqësia

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte normative relevante:

- Ligji nr. 04/L-253 për Regjistrimin e Bujqësisë;
- Ligji nr. 02/L-26 për Tokën Bujqësore;
- Ligjin nr. 04/L-040 për Rregullimin e Tokës;
- Ligjit nr. 03/L-198 për Ujitjen e Tokave Bujqësore;
- Ligji nr. 02/L-98 për Mbrojtjen e Varieteteve të Bimëve;
- Ligji nr. 2003/5 për Farërat;
- Ligjin nr. 2003/10 për Plehurat Artificiale;
- Ligji nr. 04/L-085 për Bujqësi Organike;
- Ligjin nr. 04/L-041 për Prodhimin, Grumbullimin, Përpunimin dhe Tregtimin e Duhanit;
- Ligji nr. 2003/9 për Kooperativat Bujqësore;
- Ligjit nr. 04/L-191 për Blegtorinë;
- Ligji nr. 02/L-85 për Peshkatari dhe Akuakulturë.

Sa i përket legjislacionit sekondar në sektorin e bujqësisë janë miratuar 22 UA.

Këto akte normative kanë transponuar pjesërisht këto akte të acquis-së:

- Rregulloren nr. 1166/2008 e Parlamentit Evropian;
- Direktivën e Këshillit nr. 157/2009/KE;
- Direktivën e Këshillit nr. 87/328/KEE;
- Direktivën e Këshillit nr. 88/661/KEE;
- Direktivën e Këshillit nr. 90/118/KEE;
- Direktivën e Këshillit nr. 90/119/KEE;
- Direktivën e Këshillit nr. 89/361/KEE;
- Direktivën e Këshillit nr. 90/427/KEE;
- Direktivën e Këshillit nr. 91/174/KEE;
- Direktivën e Këshillit nr. 94/28/KE;

- Direktivën e Këshillit Evropian (KE) nr. 2100/94;
- Direktivën Zbatuese të Komisionit nr. 97/2014/KE;
- Direktivën Zbatuese e Këshillit nr. 90/2008/KE;
- Direktivën e Këshillit nr. 66/402/KEE;
- Rregulloren e BE-se nr. 2003/2003 e Parlamentit Evropian;
- Rregulloren e BE-së (KE) nr. 834/2007;
- Rregulloren BE-s (KE) nr. 889/2008;
- Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 834/2007 e datës 28 qershor 2007 mbi prodhimin organik dhe etiketimin e produkteve organike; dhe
- Rregulloren e Komisionit nr. 889/2008 e datës 5 shtator 2008 që përcakton rregullat e detajuara për zbatimin e Rregullosës së Këshillit (KE) nr. 834/2007 për prodhimin organik dhe etiketimin e produkteve organike në lidhje me prodhimin organik, etiketimin dhe kontrollin.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Plani për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2014-2021;
- Programi për Pagesa Direkte 2018;
- Strategjia për Konsolidimin e Tokës 2010-2020;
- Strategjia për Sektorin e Hortikulturës 2009-2013;
- Raporti i Gjelbër 2017;
- Plani i Veprimit 2010-2020 për zbatimin e Strategjisë;
- Plani i Veprimit për Bujqësi Organike 2018-2021.

Spektori i tokave: korniza institucionale në këtë sektor përbëhet nga Departamenti i Politikave Bujqësore dhe Tregjeve.

Vreshtaria

Korniza ligjore në fushën e vreshtarisë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligjit nr. 02/L-08 për Verëra i amendamentuar me Ligjin nr. 04/L-019; dhe
- UA nr. 01/2017 për regjistrimin e vreshtave, deklaratën detyruese, dokumentet dhe evidencën e bodrumeve të verës.

Këto akte normative kanë transponuar pjesërisht këto akte të acquis-së:

- Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 436/2009;
- Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 479/2008;
- Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 555/2008;
- Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 479/2008;
- Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 606/2009;
- Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 607/2009;
- Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 491/2009;
- Rregulloren e Komisionit dhe Këshillit Evropian (BE) nr. 1308/2013.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga Strategjia për Sektorin e Vreshtarisë dhe Vertarisë 2018-2022.

Korniza institucionale në fushën e vreshtarisë përbëhet nga Departamenti për Verëtari dhe Vreshtari dhe Spektori i Shërbimeve Këshillimore.

Korniza ligjore në sektorin e shërbimeve këshillimore përbëhet nga Ligji nr. 04/L--074, për Shërbime Këshilluese për Bujqësi dhe Zhvillim Rural, i cili pjesërisht ka transpozuar Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 73/2009.

Sa i përket legjislacionit sekondar, në sektorin e shërbimeve këshillimore janë miratuar 9 UA.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga Strategjia e Shërbimeve Këshilluese për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2015-2020.

Korniza institucionale në fushën e shërbimeve këshillimore përbëhet nga Departamenti i Shërbimeve Këshilluese dhe Teknike.

Agjencitë ekzekutive në kuadër të MBPZHR-së janë: Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë dhe Agjencia e Pyjeve të Kosovës.

Mbështetja e donatorëve

Në **bujqësi** projektet kryesore brenda këtyre viteve të fundit, po synojnë Programin e Bujqësisë dhe Zhvillimin Rural/skemat e garantëve rurale për të rritur konkurrueshmërinë e sektorit në përgjithësi.

Nga programi IPA 2015, projektet të cilat priten të zbatohen gjatë vitit 2020 janë: granti në vlerë prej 8.8 milionë euro dhe projekti i Binjakëzimit ku do të fillohet me hapat e parë për të krijuar një bazë ligjore për themelimin dhe funksionimin e Organizimit e Tregut të Përbashkët (CMO), projekti kap vlerën euro 1,200,000. Rezultatet e pritshme përfshijnë kapacitetin e përmirësuar prodhues të fermerëve të Kosovës me potencial për t'u bërë agro-sipërmarrës dhe operatorë agro-rural; kapacitete të përmirësuara për Kosovën në raport me Organizatën e Tregut të Përbashkët (CMO) dhe statistikat bujqësore.

Projektet e planifikuara në kuadër të IPA 2019 dhe 2020 do të kontribuojnë në përmirësimin e sektorit të ujitjes, pylltarisë, verëtarisë ku pritet që BE-ja të përkrahë sektorin e bujqësisë në shumën prej 14 milionë euro, përfshirë edhe ngritjen e kapaciteteve të mëtutjeshme të laboratorit të Institutit Bujqësor të Kosovës.

Në kuadër të përkrahjes së donatorëve, Qeveria Gjermane përmes Agjencisë Gjermane për Bashkëpunim Ndërkombëtar (GIZ) është duke zbatuar projektin (2018-2021) e quajtur "Krijimi i Punësimit përmes Promovimit të Eksportit" (CETEP), i cili ka filluar në 2018 dhe kap shumën prej mbi 5.5 milionë euro. Donator tjetër i rëndësishëm është edhe Banka Botërore, që përmes projektit "Agriculture and Rural Development" do të vazhdojë mbështetjen për këtë sektor me 19,480,000 euro. Projekti synon promovimin e aftësisë konkurruese dhe rritjes në sektorët e blegtorisë dhe hortikulturës gjatë dekadës së ardhshme nëpërmjet zbatimit të masave të përzgjedhura nga strategjia bujqësore.

Objektivat prioritarë afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat e të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 11, fokusi gjatë periudhës 2021 - 2024 do të jetë në këto objektiva prioritarë afatmesme:

- Rritja e zhvillimit të qëndrueshëm të sektorit të bujqësisë dhe sigurimi i nivelit të duhur të të ardhurave të prodhuesve bujqësorë, si dhe prodhimi i qëndrueshëm i ushqimit cilësor dhe mbrojtja e mjedisit;
- Rritja e aftësisë konkurruese në bujqësi, veçanërisht në sektorin agro-ushqimor, promovimi i zhvillimit dhe mundësive të punësimit, si dhe përmirësimi i cilësisë së jetesës në zonat rurale;
- Rritja e potencialit prodhues të fermave që mundëson rritjen e prodhimit vendor dhe uljen e importit të produkteve bujqësore;
- Investime në modernizimin e sistemit të ujitjes dhe zgjerimin e sistemeve ekzistuese në nivel të fermës dhe aktivitete të tjera që parashihen në kornizën e zbatimit të PBZHR;
- Mbështetja e programeve për edukim të vazhdueshëm për gratë, hartim të planeve të biznesit, mentorim dhe përpilim të aplikacioneve për grante që më shumë gra të përmbushin kriteret bazë për të aplikuar për subvencione bujqësore.

3.12. Kapitulli 12 i acquis-së: Politikat e sigurisë së ushqimit, veterinarisë dhe ato të fitosanitarisë

Qasja e integruar e BE-së në sigurinë e ushqimit ka për qëllim sigurimin e një niveli të lartë të sigurisë së ushqimit, shëndetit të kafshëve, mirëqenies së kafshëve dhe shëndetit të bimëve brenda BE-së nëpërmjet masave koherente fermë-deri-në-tryezë dhe monitorimit të duhur, duke siguruar funksionimin efektiv të tregut të brendshëm.

Kapitulli i 12-të mbulon rregullat e detajuara në fushën e sigurisë së ushqimit. Politikat e përgjithshme të gjërave ushqimore vendosin rregullat e higjienës për prodhimin e ushqimit. Për më tepër, acquis ofron rregulla të detajuara në fushën e veterinarisë, të cilat janë kyçe për mbrojtjen e shëndetit të kafshëve, mirëqenien e kafshëve dhe sigurinë e ushqimit me origjinë shtazore në tregun e brendshëm. Në fushën e fitosanitarisë, rregullat e BE-së mbulojnë çështje si cilësia e farës, materiali për mbrojtjen e bimëve, organizmat e dëmshëm dhe ushqyeshmëria e kafshëve.

Kërkesat e MSA-së

Detyrimi për të përafuar legjislacionin e Kosovës në Kapitullin 12 me atë të BE-së buron nga nenet 74 dhe 102 të MSA-së. Neni 102 i MSA-së parasheh këtë bashkëpunim i cili duhet të zhvillohet në mes të Palëve në të gjitha fushat prioritare që lidhen me legjislacionin e BE-së në fushën e bujqësisë, si dhe në skemat e cilësisë për produktet bujqësore dhe produkteve ushqimore, sigurinë ushqimore, fushën veterinare dhe fitosanitare. Bashkëpunimi veçanërisht do të synojë modernizimin dhe ristrukturimin e bujqësisë dhe sektorit agro-industrial në Kosovë, në veçanti për të arritur kushtet sanitare të BE-së, për të përmirësuar menaxhimin e ujit dhe të zhvillimit rural, si dhe për të zhvilluar aspektet e lidhura të sektorit të pylltarisë në Kosovë dhe mbështetjen e përafritit gradual të legjislacionit dhe praktikave të Kosovës me acquis të BE.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Përveç detyrimeve të MSA-së, Kosova gjithashtu duhet të përmbushë kërkesat e dala nga *Raporti i KE-së për Kosovën - 2019* dhe nga takimi i Nënkomitetit për Bujqësi dhe Peshkatari, i majit 2019. Këto dokumente vënë në pah disa nga fushat kryesore të Kosovës për përmirësim, siç janë: sigurimi i një sistemi të integruar të kontrollit të ushqimit, përfshirë transferimin e inspektorëve komunalë në AUV; vazhdimi i përafritit të bazës ligjore me Acquis të BE-së; përmirësimi i infrastrukturës në pikat e inspektimit veterinar kufitar e sigurimi i objekteve karantinore për kafshë të gjalla; sigurimi i fondeve e kapaciteteve të mjaftueshme për zbatimin e plotë të programit shumëvjeçar për kontrollin e mbikëqyrjen e sëmundjeve të kafshëve; ngritja e kapaciteteve të AUV për reagime emergjente gjatë shpërthimeve të sëmundjeve; sigurimi i një sistemi adekuat për grumbullimin e nënprodukteve shtazore; miratimi i masave për të zbatuar legjislacionin mbi identifikimin dhe regjistrimin e kafshëve në nivel të tregjeve të kafshëve, thertoreve dhe transportit të kafshëve; intensifikimi i përpjekjeve drejt përfshirjes së masave 'cross-compliance' për fushën e sigurisë së ushqimit dhe shëndetit e mirëqenies së kafshëve në kuadër të programit të bujqësisë; përmirësimi i zbatimit dhe kapacitetet operative të institucioneve përgjegjëse për shëndetin e bimëve; miratimi i strategjisë për avancimin e ndërmarrjeve agro-ushqimore; dhe përforsimi i mekanizmave të bashkëpunimit me Serbinë në luftën kundër tregtisë ilegale me kafshë të gjalla dhe produkte bujqësore e ushqimore.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative, e politikave dhe ajo institucionale

Siguria e ushqimit

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 03/L-016 për Ushqimin;

- Ligji nr. 04/L-114 për Pasurimin e Miellit;
- Ligji nr. 2003/22 për Inspektoratin Sanitar të Kosovës;
- Ligji nr. 02/L-109 për Parandalimin dhe Luftimin e Sëmundjeve Ngjitëse;
- Ligji nr. 04/L-156 për Kontrollin e Duhanit;

Në drejtim të plotësimit të mëtejme të kornizës ligjore, gjatë vitit 2019 është miratuar një akt nënligjor (UA për kërkesat e higjienës së ushqimit të kafshëve).

Aktet normative në fushën e sigurisë ushqimore kanë transponuar këto akte të *acquis*-së:

- Rregulloren nr. 178/2002 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian;
- Rregulloren nr. 882/2004 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian;
- Rregulloren nr. 852/2004 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian;
- Rregulloren nr. 853/2004 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian;
- Rregulloren nr. 854/2004 të Parlamentit Evropian dhe e Këshillit Evropian;
- Rregulloren nr. 2073/2005 të Komisionit Evropian;
- Rregulloren nr. 1169/2011 të Parlamentit dhe e Këshillit Evropian;
- Rregulloren nr. 1331/2008 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian;
- Rregulloren nr. 1332/2008 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian;
- Rregulloren nr. 1333/2008 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian;
- Rregulloren nr. 1334/2008 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian;
- Rregulloren nr. 1881/2006 të Komisionit Evropian;
- Rregulloren nr. 333/2007 të Komisionit Evropian; dhe
- Rregulloren nr. 183/2005 të Parlamentit dhe të Këshillit Evropian.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet edhe nga Plani Vjetor Kombëtar i Kontrolleve dhe Mostrimit.

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural;
- Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit;
- Ministria e Tregtisë dhe Industrisë;
- Ministria e Shëndetësisë;
- Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë;
- Komunitet (Inspektoratet komunale).

Veterinaria

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 2004/21 mbi Veterinarinë;
- Ligji nr. 02/L-10 për Përkujdesjen ndaj Kafshëve;
- Ligji nr. 03/L-016 mbi Ushqimin;
- Ligji nr. 02/L-111 për Bletari.

Korniza ligjore në fushën e veterinarisë ka transponuar pjesërisht këto akte të *acquis*-së:

- Rregulloren nr. 1760/2000 e Parlamentit Evropian dhe Këshillit që shfuqizon Rregulloren e Këshillit nr. 820/97;
- Rregulloren nr. 494/98 që përcakton rregullat e detajuara për zbatimin e Rregullores së Këshillit nr. 820/97;
- Rregulloren nr. 911/2004 që zbaton Rregulloren (KE) nr. 1760/2000 të Parlamentit Evropian dhe Këshillit;
- Rregulloren nr. 21/2004 që ndryshon Rregulloren (KE) nr. 1782/2003 dhe Direktivën 92/102/KEE dhe 64/432/KEE; dhe Direktivën 2008/71/KE;
- Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 1251/2008 që zbaton Direktivën e Këshillit 2006/88/KE;

- Direktivën e Këshillit 2003/85/KE që shfuqizon Direktivën 85/511/KEE dhe Vendimet 89/531/KEE dhe 91/665/KEE dhe ndryshimin e Direktivës 92/46/KE 2004/07;
- Direktivën e Këshillit 2005/94/KE që shfuqizon Direktivën 92/40/KEE;
- Rregulloren e Këshillit nr. 1/2005 dhe që ndryshon Direktivat 64/432/KEE dhe 93/119/KE dhe Rregulloren nr. 1255/97;
- Direktivën e Këshillit 93/119/KE;
- Direktivën e Këshillit 2008/119/KE;
- Direktivën e Këshillit 98/58/KE;
- Direktivën e Këshillit 2008/120/KE;
- Rregulloren nr. 1881/2006 të Komisionit, siç ndryshohet me Rregulloren e Komisionit nr. 1126/2007 dhe Rregulloren nr. 565/2008;
- Direktivën e Këshillit 96/23/KE që shfuqizon Direktivat 85/358/KEE dhe 86/469/KEE dhe Vendimet 89/187/KEE dhe 91/664/KEE, Vendimin e Komisionit 97/747/KE, i bazuar në Direktivën e Këshillit 96/23/KE dhe Vendimi i Komisionit 98/179/KE;
- Direktivën 91/496/KEE;
- Direktivën 97/78/KE;
- Rregulloren e Komisionit nr. 605/2010.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet edhe nga Plani Vjetor Kombëtar i Kontrollleve Zyrtare.

Korniza institucionale në fushën e veterinarisë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural;
- Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë;
- Komunat (Inspektoratet komunale);
- Oda Veterinare e Kosovës;
- Doganat;
- Policia e Kosovës.

Korniza legjislativë dhe e politikave në fushën e fitosanitarisë

Korniza ligjore në fushën e fitosanitarisë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 03/L-029 për Inspektoratin Bujqësor;
- Ligji nr. 02/L-95 mbi Mbrojtjen e Bimëve;
- Ligji nr. 03/L-042 mbi Produktet për Mbrojtjen e Bimëve;
- Ligji nr. 03/L-016 mbi Ushqimin;
- Ligji nr. 2004/13 për Materialin Fidanor;
- Ligji nr. 2003/5 për Farërat e Kosovës;
- Ligji nr. 2003/10 mbi Plehrat;
- Ligji nr. 04/L-019 për plotësim-ndryshimin e Ligjit nr. 02/L-8 për Verërat; dhe
- Ligji nr. 02/L-98 për Mbrojtjen e Varieteteve të Bimëve;

Aktet normative në fushën e fitosanitarisë kanë transponuar pjesërisht këto akte të acquis-së:

- Direktivën 2000/29/KE;
- Direktivën e Këshillit 91/414/KEE;
- Rregulloren e Parlamentit dhe Këshillit Evropian nr. 1107/2009, e cila shfuqizon Direktivën e Këshillit nr. 79/117/KEE dhe Direktivën nr. 91/414/KEE;
- Rregulloren e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit nr. 1272/2008, e cila shfuqizon Direktivën nr. 67/548/KEE dhe 1999/45/KE;
- Rregulloren e KE nr. 1907/2006;
- Rregulloren e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit Evropian nr. 396/2005 për ndryshimin e Direktivës së Këshillit 91/414/KEE;
- Rregulloren nr. 178/2002 e Parlamentit Evropian;

- Direktivën nr. 2008/72/KE;
- Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 436/2009 që përcakton rregulla të hollësishme për zbatimin e Rregullores së Këshillit (KE) nr. 479/2008;
- Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 479/2008;
- Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 555/2008 që përcakton rregullat e hollësishme për zbatimin e Rregullores së Këshillit (KE) nr. 479/2008;
- Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 606/2009 që përcakton rregulla të caktuara të detajuara për zbatimin e Rregullores së Këshillit (KE) nr. 479/2008;
- Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 607/2009 që përcakton rregulla të detajuara specifike për zbatimin e Rregullores së Këshillit (KE) nr. 479/2008;
- Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 491/2009 për ndryshimin e Rregullores (KE) nr. 1234/2007;
- Rregulloren e Komisionit dhe Këshillit Evropian (BE) nr. 1308/2013 për themelimin e organizatës së përbashkët të tregjeve për produktet bujqësore dhe shfuqizimin e Rregulloreve të Këshillit nr. 922/72; nr. 234/79; nr. 1037/2001; Nr. 1234/2007;
- Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 2100/94; dhe
- Direktivën Zbatuese të Komisionit 2014/97/BE që zbaton Direktivën e Këshillit 2008/90/KE.

Korniza institucionale në fushën e fitosanitarisë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural;
- Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë;
- Komunat (Inspektoratet komunale);
- Doganat;
- Policia e Kosovës.

Mbështetja e donatorëve

Në kuadër të IPA 2015, institucionet e vendit përfitojnë përmes projektit “Mbështetje për Agjencinë e Ushqimit dhe Veterinarisë në zhvillimin e kapaciteteve për të zbatuar sistemin e integruar të sigurisë së ushqimit, përfshirë përmirësimin dhe funksionalizimin e sistemit të teknologjisë informative.” Kurse nën IPA 2017: “Përmirësimi i infrastrukturës së laboratorit dhe zyrave rajonale”; “Krijimi dhe zbatimi i një sistemi transparent për mbikëqyrjen e sëmundjeve dhe programet e kontrollit”; dhe “Përgatitja e një Dokumenti gjithëpërfshirës për transponimin dhe zbatimin e acquis të BE-së në kapitullin 12 - Siguria e Ushqimit, Politikat Veterinare dhe Fitosanitare”. Gjithashtu, nga projekti i financuar nga LuxDev së bashku me ambasadën Norvegjeze, AUV është përfituese e një projekti me 4 objektiva, saktësisht:

- Trajnim për Trajnerë për inspektorët veterinarë që merren me kategorizimin dhe mbledhjen e nënprodukteve të kafshëve;
- Vizitë studimore e inspektorëve veterinarë që merren me kategorizimin dhe mbledhjen e nënprodukteve të kafshëve;
- Trajnim për lëvizjen, sëmundjet e kafshëve dhe tregjet e bagëtive për inspektorët dhe fermerët;
- Hartimi i UA për zbatimin e UA që përcakton rregullat shëndetësore për sa i përket nënprodukteve të kafshëve dhe derivateve të tyre që nuk janë të destinuar për konsum njerëzor.

Objektivat prioritare afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat e të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 12, fokusi gjatë periudhës 2021 – 2024 do të jetë në këto objektiva prioritare afatmesme:

- Plotësimi i kornizës ligjore që rregullon sigurinë e ushqimit, shëndetin e kafshëve dhe bimëve, duke transponuar pjesërisht legjislacionin e BE-së, si: Rregulloren 2016/429 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit; Direktivën e Këshillit 66/402/KEE; Direktivën e Këshillit 66/401/KEE; Direktivën e Këshillit 2002/53/KE; Direktivën e Këshillit 2002/54/KE; Direktivën e Këshillit

2002/55/KE; Direktivën e Këshillit 2002/56/KE; Direktivën e Këshillit 2002/57/KE; Direktivën e Këshillit 68/193/KEE; Direktivën e Këshillit 1998/56/KE; Rregulloren 2016/2031 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian; Rregulloren e Këshillit (KEE) 2075/92; Rregulloren e Këshillit 1636/98 për ndryshimin e Rregullores 2075/92; Direktivën (KE) 2001/37; Direktivën 2009/54/KE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit; Rregulloren nr. 998/2003 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit; Rregulloren e Komisionit nr. 1082/2003; Direktivën e Këshillit 88/166/KEE; Direktivën e Këshillit 98/58 EC; Direktivën 2002/46/KE; Direktivën e Këshillit 89/108/KEE; Direktivën 2009/54/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit; Rregulloren (KE) nr. 258/97; Rregulloren nr. 2003/2003 të Parlamentit Evropian dhe Këshillit; Rregulloren e (KE) nr. 1107/2009 të Parlamentit Evropian dhe Këshillit dhe shfuqizon Direktivat e Këshillit 79/117/KEE dhe 91/414/KEE; Direktivën e Këshillit 66/402/KEE; Rregulloren nr. 396/2005/KE; dhe Rregulloren nr. 92/70/KEE; Direktivën 2000/29/KE; Direktivën 2100/94; Direktivën 2014/97/BE; Direktivën 2008/90/KE; Rregulloren e KE 1107/2009; Rregulloren e Këshillit 834/2007; dhe Rregulloren e KE 889/2008.

- Hartimi i Planit Kombëtar Shumëvjeçar për Kontrollë;
- Transferimi i inspektorëve veterinarë dhe fitosanitarë nga niveli komunal në atë qendror;
- Avancimi i mëtejme i bazës së të dhënave për Identifikimin dhe Regjistrimin e kafshëve;
- Përmirësimi i infrastrukturës në pikat inspektuese veterinarë kufitare dhe sigurimi i objekteve karantinore për kafshët e gjalla;
- Ngritja e mëtejme e kapaciteteve për reagime emergjente në raste të shpërthimit të sëmundjeve;
- Përfshirja e masave 'cross-compliance' për fushën e sigurisë së ushqimit dhe shëndetit e mirëqenies së kafshëve në kuadër të programit të bujqësisë;
- Ngritja e kapaciteteve operative të institucioneve përgjegjëse për shëndetin e bimëve drejt sigurimit të një sistemi efektiv të kontrollit dhe sëmundjeve të bimëve;
- Vazhdimi i fuqizimit të mekanizmave të bashkëpunimit me homologët serbë në luftën kundër tregtisë së paligjshme të kafshëve të gjalla dhe produkteve bujqësore e ushqimore.

3.13. Kapitulli 13 i *acquis*-së: Peshkataria

Kapitulli 13 i siguron rregulla për ruajtjen e burimeve ujore të gjalla dhe menaxhimin e kapacitetit të flotës; kontrollin dhe zbatimin; veprime strukturore për operatorët në këtë sektor; zbatimin e standardeve të përbashkëta të marketingut dhe organizimin e përbashkët të tregut në peshkimin dhe përfshirjen e organizatave të prodhuesve në zbatimin e këtyre rregullave. Përderisa është shumë e rëndësishme në identifikimin e këtyre rregullave, theksi i kushtohet vlerësimit të rezervave ekzistuese të peshkut dhe mbledhjes së të dhënave të besueshme për sektorin e peshkimit. Zbatimi i legjislacionit dhe politikave kërkon përfshirjen e masave për të përgatitur administratën dhe operatorët për pjesëmarrje në politikën e përbashkët të peshkimit dhe për të fituar përvojë në zbatimin legjislacionit dhe politikave të peshkatarisë.

Duhet të theksohet se ndryshimet e fundit legjislative në këtë kapitull vendosin rregulla të hollësishme dhe strikte që duhet të zbatohen në mënyrë efektive jo vetëm nga vendet anëtare, por edhe nga vendet e treta që eksportojnë në BE. Kjo nënkupton ndërmarrjen e veprimeve për të përgatitur administratën dhe operatorët për pjesëmarrje në politikën e peshkimit të përbashkët, e cila mbulon politika të tregut, të burimeve dhe menaxhimin e stokut kombëtar, inspektimin dhe kontrollin, veprimet strukturore dhe kontrollin e ndihmës shtetërore. Në disa raste, marrëveshjet ekzistuese të peshkimit dhe konventat me vendet e treta ose organizata ndërkombëtare duhet të përshtaten.

Sipas nenit 103 të MSA-së, palët do të shqyrtojnë mundësinë e identifikimit të fushave me përfitim të ndërsjellë dhe interes të përbashkët në akuakulturë dhe në sektorët e peshkatarisë. Bashkëpunimi do të marrë në konsideratë fushat prioritare që lidhen më *acquis* të BE-së në këto fusha, dhe parimet e menaxhimit dhe ruajtjen e burimeve të peshkatarisë bazuar në rregullat e zhvilluara nga organizatat relevante ndërkombëtare dhe rajonale të peshkatarisë.

Në kuadër të konkluzioneve të dala nga Nënkomiteti për Bujqësi dhe Peshkatari 2019, sa i përket sektorit të peshkatarisë, KE kërkon që Kosova të hartoj politika në përputhje me *acquis*, të sigurohet inspektimi në fushën e peshkimit si dhe të bëhet inventarizimi i specieve të peshkut. Për më tepër duhet të rriten përpjekjet për t'i fuqizuar kapacitetet administrative si dhe koordinimin dhe bashkëpunimin ndërministror dhe mes agjencive në mënyrë që të sigurohet harmonizimi me *acquis* në fushën e peshkatarisë.

Korniza legislative në fushën e peshkatarisë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 02/L-85 për Peshkatari dhe Akuakulturë, i miratuar nga Kuvendi i Kosovës më 08.07.2013, i cili nuk është i përafuar me legjislacionin të BE-së;
- UA nr. 27/2007 për peshkim sportiv-rekreativ dhe pajisjet për peshkim sportiv-rekreativ;
- UA nr. 09/2008 për licencimin e aktiviteteve në akuakulturë;
- UA nr. 07/2009 për përcaktimin e rajoneve-zonave të peshkimit.

Sektori i peshkatarisë në Kosovë nuk është shumë i zhvilluar, megjithatë Kosova ka një potencial të konsideruar të ujërave të ëmbla, duke krijuar mundësi të mëdha punësimi, profiti dhe mundësi e tjera për zhvillimin e ekonomisë së vendit. Sektori i akuakulturës në Kosovë, krahasuar me vendet e rajonit dhe të Evropës, është i vogël dhe prodhohet sasi minimale e mishit të peshkut rreth 614 t/vit. Në Kosovë kultivohet peshku troftë e cila konsumohet në restorante kurse shumë pak ose fare gjendet në treg.

MBPZhR në bashkëpunim me Federatën e Peshkatarëve Sportivë të Kosovës (FPSRK) merr vendime për zonat e peshkimit, sasinë e peshkut për peshkim, pajisjet për peshkim etj. Ndërsa sa i përket akuakulturës vendimet merren vetëm nga MBPZhR dhe si të tilla ekzekutohen nga Inspektorati. Sipas legjislacionit në fuqi licencimi nga lëmi i akuakulturës në shkallë vendi është përgjegjësi e MBPZhR ndërsa licencimi i peshkatarëve për peshkim sportive-rekreativë është kompetence e deleguar në FPSRK. Federata e peshkatarëve sportivë të Kosovës raporton të MBPZhR për numrin e licencave të lëshuara. Ndërsa për zhvillimet në peshkimin, ripeshkëzimin dhe sasinë e peshkut të peshkuar MBPZhR informohet nga Federata Peshkatarëve Sportivë.

Objektivat prioritarë afatmesme:

- Inventarizimi i peshqve;
- Përafrimi i legjislacionit të akuakulturës me *acquis*.

3.14. Kapitulli 14 i *acquis*-së: Politikat e transportit

Ky kapitull mbulon pjesën e politikave të transportit nga MSA-ja. Legjislacioni i transportit të BE-së synon të përmirësojë funksionimin e tregut të brendshëm duke promovuar shërbime të sigurta, efikase dhe ekologjikisht të qëndrueshme me një sistem të integruar të transportit sa më miqësor ndaj mjedisit. Për më tepër, *acquis* i transportit mbulon sektorët e transportit rrugor, hekurudhor, ujor, transportin e multimodal, aviacionin dhe transportin detar. Në këtë kontekst, legjislacioni i transportit ndërlidhet me standardet teknike; standardet e sigurisë; standardet sociale; përfshirë edhe kontrollin e ndihmës shtetërore si dhe liberalizimin e tregut në kontekst të tregut të brendshëm të transportit. Gjithashtu, politika e transportit është e mbuluar edhe nga Titulli VI, nenet 90-100 të TFEU.

Kërkesat e MSA-së

Transporti në MSA mbulohet nga Kapitulli II - Ofrimi i Shërbimeve. nenet relevante janë nenet: 53, 60, 61, 62 dhe 113. Neni 53 parasheh obligimet që do të rrjedhin nga Traktati i Transportit si dhe obligimet e marra përsipër përmes Marrëveshjes së Hapësirës së Përbashkët Evropiane të Aviacionit (HPEA). Neni 60 përveç që do të merr për bazë Traktatin e Komunitetit të Transportit dhe Marrëveshjen HPEA, parasheh një përafrim gradual të legjislacionit në fushën e transportit me qëllim të avancimit të liberalizimit të

qasjes së ndërsjellë të Palëve në tregje dhe lehtësimin e lëvizjes së udhëtareve dhe mallrave si dhe përfshirjen e çdo konvente ndërkombëtare që merret me sigurinë rrugore. nenet 61 dhe 62 fokusohen kryesisht në transportin e mallrave transit nga Kosova përmes BE-së me destinacion në vend të tretë ose anasjelltas. Neni 113 parasheh bashkëpunimin e palëve në fushat prioritete që lidhen me acquis të BE-së në fushën e transportit.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Në kontekst të kërkesave të dala nga *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019*, në fushën e transportit rrugor, Kosova duhet të përmirësoj në mënyrë urgjente sigurinë rrugore duke synuar zvogëlimin e fataliteteve në rrugë dhe lëndimeve serioze të trafikut rrugor dhe të krijohet një sistem për grumbullimin e vazhdueshëm të të dhënave mbi aksidentet rrugore.

Kosova gjithashtu duhet ta përafrojë më tej kornizën ligjore primare dhe sekondare me acquis e BE-së, respektivisht të miratohet legjislacioni mbi sistemin inteligjent të transportit (SIT) dhe të zhvillohet një kornizë strategjike për zbatimin e SIT mbi rrjetet bazë, duke siguruar kapacitete dhe burime të mjaftueshme për zbatimin e tij. Gjithashtu, RV rekomandon që të bëhen përpjekje intensive për të përfunduar harmonizimin me acquis për detyrimet e shërbimeve publike (PSO), përfshirë transpozimin e acquis për procedurat dhe kriteret për dhënien e kontratave të shërbimeve publike në fushën e transportit rrugor.

Sa i përket masave të reformës së konektivitetit, RV kërkon që të ndërmerren përpjekje të mëtejshme për të zbatuar masat me një fokus të veçantë në masat lidhur me kalimet kufitare, sigurinë rrugore dhe planet e mirëmbajtjes (rrugore dhe hekurudhore).

Ndër kërkesat e tjera të dala nga raporti janë edhe harmonizimi i legjislacionit të Kosovës më atë të BE-së sa i përket qasjes në treg, mallrave të rrezikshme, ndërveprimin e sistemeve të pagesave, legjislacioni social dhe sigurisë rrugore si dhe përforsimi i kapaciteteve me qëllim reduktimin e aksidenteve me fatalitet. Për të zvogëluar numrin e aksidenteve me fatalitet, raporti rekomandon që të zhvillohen politika edukative, të trajnohet stafi dhe të këtë zbatim efektiv të rregullave të trafikut. Ndër të e tjera, gjithashtu kërkohet që të përafrohet më tej legjislacioni mbi automjetet e transportit rrugor për energji-efiçiente dhe të pastër, si dhe vendosja e infrastrukturës për përdorimin e karburanteve alternative si dhe të miratoj dhe zbatoj rregullat mbi ndëshkimet për shkelje nga Marrëveshja Evropiane në lidhje me punën e ekuipazheve të automjeteve të angazhuara në Rrugët Ndërkombëtare të Transportit (AETR).

Raporti gjithashtu vlerëson se Kosova duhet ta vendos në prioritet zbatimin e strategjisë së transportit multimodal si dhe zhvillimin e transportit të kombinuar.

Ndërkaq, në sektorin e hekurudhave, raporti vlerëson se Kosova duhet të shtojë përpjekjet në drejtim të harmonizimit të legjislacionit vendor me acquis në fushën e interoperabilitetit. Kosova gjithashtu të bëjë përpjekje për të harmonizuar legjislacionin e BE-së për të drejtat e pasagjerëve në të gjitha format e transportit. Gjithashtu duhet të forcohen kapacitetet profesionale të ARH-së si dhe të sigurohen fonde të mjaftueshme.

Në fushën e aviacionit civil, raporti vlerëson se Kosova ka bërë progres në përafrimin e acquis dhe ka zbatuar gati të gjitha kërkesat nga faza e parë kalimtare e Marrëveshjes për Hapësirën e Përbashkët Evropiane të Aviacionit (HPEA), me përjashtim të disa dispozitave në fushën e rregullimit ekonomik që kanë të bëjnë kryesisht me ligjin e punës. Në anën tjetër, raporti vlerëson se Kosova ka mungesë të ardhurave nga menaxhimi i hapësirës së lartë ajrore e cila e kufizon aftësinë e Kosovës për të investuar në trajnime dhe zhvillimin e infrastrukturës.

Ndërkaq, në kuadër të kërkesave të dala në kuadër të Nënkomitetit "INFRA" 2020, duhet vazhduar me përafrimin e mëtejshëm të kornizës ligjore të sektorit të transportit me legjislacionin e BE-së në përputhje

me praktikat më të mira. Për më tepër, institucionet përgjegjëse duhet të zbatojnë masat reformuese që rrjedhin nga agjenda e konektivitetit në fushën e transportit rrugor dhe hekurudhor.

Sa i përket transportit rrugor duhet shtuar përpjekjet institucionale në zbatimin e legjislacionit si dhe të përmirësohet cilësia e të dhënave të sigurisë rrugore si parakushte që të përmirësohet siguria në komunikacionin rrugor, siç përmendet edhe në kontekstin e masave të buta të Vjenës. Në këtë drejtim kërkohet të miratohen udhëzimet e Inspektimit të Sigurisë Rrugore si dhe të hartohet plani tre vjeçar për inspektim. Për më tepër, kërkohet që të ndërmerren masa direkte për krijimin e bazës së të dhënave për Regjistrimin e Aksidenteve Rrugore.

Në anën tjetër, kërkohet që institucionet e Kosovës ta trajtojnë me prioritet zgjidhjen e çështjes së homologimit të automjeteve të vjetra, me ç' rast kërkohet që legjislacioni për homologimin e automjeteve (UA nr. 2/2018) të rishikohet në mënyrë që të përafrohet me praktikat më të mira të BE-se dhe t'i eliminojë barrierat jo tarifore.

Gjithashtu, nga Nënkomitetit "INFRA" 2020 vlerësohet nevoja që të punohet së bashku me vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor për t'i shkëmbyer njohuritë dhe praktikat më të mira dhe për ta ulur numrin e madh të vdekjeve në rrugë dhe të lëndimeve serioze në trafikun rrugor në rajon. Duhet te shtohen përpjekjet institucionale për miratimin dhe zbatimin e legjislacionit të Sistemit Intelgjien të Transportit (SIT) si dhe zbatimin e rekomandimeve të CONNECTA-s.

Ndërkaq, sa i përket transportit hekurudhor, kërkohet që të nënshkruhet marrëveshja financiare 2020-2024, e paraqitur nga INFRAKOS në tetor 2019, mes Menaxherit të Infrastrukturës dhe autoriteteve kompetente.

Gjithashtu, kërkohet që të caktohet bordi i ri drejtues i Infrastrukturës Hekurudhore / INFRAKOS si dhe të miratohet masat me qëllim rritjen e numrit të udhëtarëve në transportin hekurudhor.

Në fushën e aviacionit civil, duhet përmbushur disa kërkesa të mbetura nga faza e parë e marrëveshjes për Hapësirën e Përbashkët të Aviacionit Evropian (HPAE) mbi rregullimin e marrëdhënieve të punës në përputhje me *acquis*, si dhe të finalizohet dhe miratohet strategjia e aviacionit civil të Kosovës.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative, e politikave dhe ajo institucionale

Transporti rrugor

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji për themelimin e traktatit të transportit të komunitetit;
- Ligji mbi rrugët;
- Ligji mbi transportin rrugor;
- Ligi për hekurudha;
- Ligji për aviacionin civil;
- Ligji për patentë shofer;
- Ligji për automjete;
- Ligji për rregullat e trafikut rrugor; dhe
- Ligji për transportin tokësor të mallrave të rrezikshme.

Në drejtim të plotësimit dhe harmonizimit të mëtejshëm të kornizës ligjore sekondare, MI ka miratuar 23 UA.

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të *acquis*-së:

- Direktivën 2006/126/KE;
- Direktivën 2000/30/KE;
- Direktivën 96/96/KE;
- Direktivën 96/35/KE;
- Direktivën 2008/68;
- Direktivën 1071/2009;
- Direktivën 1072/2009;
- Direktivën 1073/2009;
- Direktivën 95/50;
- Direktivën 96/35/KE e ndryshuar me Direktivën 2008/68/KE;
- Marrëveshjen evropiane për transport ndërkombëtar rrugor të mallrave të rrezikshme (ADR);
- Konventën ndërkombëtare për transportin e mallrave përmes hekurudhës (CIM) dhe konventën për transport ndërkombëtar (COTIF); dhe
- Rregullat për transportin ndërkombëtar të mallrave të rrezikshme me hekurudhë (RID).

Korniza e politikave në fushën e transportit përbëhet këto dokumente:

- Strategjia sektoriale dhe e transportit multimodal 2015-2-25 (SSTMM) dhe plani i veprimit pesë vjeçar; dhe
- Strategjia për siguri në komunikacionin rrugor 2016-2020 dhe programi për siguri në komunikacionin rrugor.

Korniza institucionale

- Ministria e Infrastrukturës;
- Departamenti i inspektoratit;
- Departamenti i infrastrukturës rrugore;
- Departamenti i transportit tokësor;
- Departamenti automjeteve;
- Departamenti për patentë shofer; dhe
- Departamenti koordinues i këshillit për sigurinë e komunikacionit rrugor.

Aviacioni civil

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji për Aviacionin Civil;
- Ligji për themelimin e Agjencisë për Shërbimet e Navigacionit Ajror;
- Rregullorja nr. 01/2016 për plotësimin e standardeve të përgjithshme themelore të aviacionit civil;
- Rregullorja nr. 04/2017 për përcaktimin e masave të hollësishme për zbatimin e standardeve themelore të përbashkëta në fushën e sigurimit të aviacionit; dhe
- Rregullorja nr. 01/2017 mbi hetimin dhe parandalimin e aksidenteve dhe incidenteve në aviacionin civil, rregullore e cila transpozon rregulloret e BE-së nr. : 996/2010 (26 tetor 2017, KHAIA).

Këto akte normative kanë transponuar këto akte të acquis-së:

- Institucionet e Kosovës (MI dhe AAC) kanë transpozuar të gjithë legjislacionin që rrjedh nga faza e I-rë e Marrëveshjes së Hapësirës së Përbashkët Evropiane të Aviacionit (HPEA), përveç Direktivës 2003/88 e cila pritet të transpozohet përmes ndryshimit të Ligjit të Punës;
- Gjithashtu, AAC kanë transpozuar 71 rregullore që rrjedhin nga faza e II-të e Marrëveshjes së Hapësirës së Përbashkët Evropiane të Aviacionit (HPEA);
- Rregullorja e BE-së nr. : 1141/2011 për ndryshimin e Rregullores (KE) nr. 272/2009; Rregulloren e BE-së nr. 245/2013 për ndryshimin e Rregullores nr. 272/2009; dhe
- Rregullorja e BE-së nr. 2015/1998 për ndryshimin e Rregullores së Be-së nr. 185/2010.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Strategjia sektoriale dhe Transportit Multimodal 2015-25 (SSTMM) si dhe Plani i Veprimit (PV) pesëvjeçar;
- Programi kombëtar për siguri të aviacionit civil, është miratuar plotësisht/ndryshimi nga MPB më 4 tetor 2017 dhe ka qëllim mbrojtjen e udhëtarëve, ekuipazhit, personelit tokësor, dhe publikut të gjerë nga ndërhyrjet e paligjshme;
- Programi kombëtar të kontrollit të kualitetit të sigurimit të aviacionit civil që ka për qëllim përcaktimin e përputhshmërisë me vlerësimin e efektshmërisë së programit kombëtar të sigurimit të aviacionit civil përmes auditimeve, testeve dhe inspektimeve;
- Programi kombëtar të trajnimeve për sigurimin e aviacionit civil, duke ofruar mundësi dhe trajtim të barabartë për të dy gjinitë, i cili siguron krijimin e personelit të trajnuar për zbatimin e standardizuar të sigurisë parandaluese për funksionim të sigurt të fluturimeve ndërkombëtare; dhe
- Programi Kombëtar i Sigurimit të Aviacionit Civil në Republikën e Kosovës.

Korniza institucionale:

- Ministria e Infrastrukturës;
- Autoriteti i Aviacionit Civil të Kosovës;
- Ministria e Punëve të Brendshme
  - Divizioni i Sigurimit të Aviacionit Civil;
- Komisioni për Hetimin e Aksidenteve edhe Incidenteve Aeronautike (KHAIA).

Transport hekurudhor

Korniza legislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji për hekurudha 04/L063;
- 28 rregullore që mbulojnë rregullimin e licencimit, sigurisë, interoperabilitetit dhe tregut; dhe
- 4 UA që mbulojnë rregullimin e licencimit, sigurisë, interoperabilitetit dhe tregut.

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën e BE-së 2004/49;
- Direktivën e BE-së 2001/14;
- Direktivën e BE-së 91/440 dhe 95/18;
- Direktivën e BE-së 2007/59;
- Direktivën e BE-së 2008/57; dhe
- Direktivën e BE-së 2012/34.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga Strategjia Sektoriale dhe Transportit Multimodal 2015-2025 (SSTMM) dhe Planin e veprimit pesëvjeçar.

Korniza institucionale:

- Ministria e Infrastrukturës;
- Autoriteti Rregullativ i Hekurudhave (ARH);
- Komisioni për Hetimin e Aksidenteve edhe Incidenteve Aeronautike (KHAIA); dhe
- Infrakosi.

Mbështetja e donatorëve

Buxheti për realizimin e prioriteteve afatmesme do të planifikohet në kuadër të KASH-it si dhe, përfshirë vazhdimin e përkrahjes nga IFN, si dhe donatorët potencial. Në këtë kontekst, kostoja totale e rehabilitimit të linjës hekurudhore 10-të është 208,400,000 euro, prej të cilave 39.9 milionë euro janë kredi

nga BERZh-i, 41.4 milionë euro janë kredi nga BEI-ja, 85.3 milionë euro janë grante nga BE-ja, 1.7 milionë euro janë grante nga BERZh-i, ndërsa 40.1 milionë euro janë investime nga BRK. Kostoja për realizimin e projekt dizajnit preliminar për linjën e 7 hekurudhore kapë vlerën prej 1,250,000 euro dhe është grant i WBIF, ndërsa kostoja e studimit të fizibilitetit për linjën hekurudhore Prishtinë – Aeroport kapë vlerën prej 1,100,000 euro dhe gjithashtu është grant i WBIF.

Objektivat prioritarë afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat e tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 14, fokusi gjatë periudhës 2021 – 2024 do të jetë në këto objektiva prioritarë afatmesme:

- Plotësim-ndryshimi i ligjit për hekurudhat e Kosovës;
- Fillimi i zbatimit të Paketës së 4-të hekurudhore, e cila përfshinë standardet dhe autorizimin për mjetet lëvizëse, aftësimin e fuqisë punëtore, menaxhimin e pavarur të infrastrukturës si dhe liberalizimin e tregut të brendshëm të udhëtarëve dhe mallrave;
- Rehabilitimi i përgjithshëm dhe modernizimi i Linjës së 10 hekurudhore (Kufiri me Serbinë – Leshak – Fushë Kosovë – Hani i Elezit – Kufiri me Maqedoninë e Veriut);
- Projekt dizajni preliminar për linjën e 7-të hekurudhore Fushë Kosovë – Podujevë – Kufiri me Serbinë;
- Studimi i fizibilitetit për linjën hekurudhore Prishtinë – Aeroporti i Prishtinës; dhe
- Projekt dizajni për linjën jug-perëndimore Klinë – Prizren.

3.15. Kapitulli 15 i acquis-së: Energjia

Ky kapitulli përmban *acquis* e BE-së për energjinë, pra objektivat e politikës së BE-së në sektorin e energjisë janë: aftësia konkurruese, siguria e furnizimit dhe qëndrueshmëria. Legjislacioni i BE-së për energjinë përfshinë politikën dhe rregullat veçanërisht në lidhje me konkurrencën dhe ndihmën shtetërore, përfshirë sektorin e thëngjillit, kushtet për qasje të barabartë në resurset për eksplorim dhe kushtet e prodhimit në sektorin e hidrokarbureve. Ky kapitull gjithashtu përcakton kushtet e tregut të brendshëm të energjisë, promovimin e burimeve të ripërtëritshme, eficiencën e energjisë dhe mbrojtjen nga rrezatimi dhe sigurinë bërthamore.

Kërkesat e MSA-së

Detyrimi për të përafuar legjislacionin e Kosovës në sektorin e energjisë me atë të BE-së buron nga neni 74 dhe neni 114 i MSA-së. Këto dispozita e detyrojnë Kosovën që teknikisht të sjellë legjislacionin e saj kombëtar në linjë me atë të BE-së, por gjithashtu të sigurojë zbatimin e tij. Në nenin 114 theksohet se bashkëpunimi në mes palëve do të përqendrohet në fushat prioritarë që lidhen me *acquis* e Komunitetit të Energjisë. Ky bashkëpunim do të pasqyrojë parimet e ekonomisë së tregut dhe bazohet në Traktatin e themelimit të Komunitetit të Energjisë, me qëllim integrimin gradual të Kosovës në tregjet Evropiane të energjisë.

Ajo gjithashtu parasheh mundësinë e përfshirjes për ndihmë sa i përket përmirësimit dhe shumëllojshmërisë së furnizimit me energji dhe qasjes në tregun e energjisë si dhe aplikimin e rregullave të BE-së në transit, transmetim, shpërndarje dhe restaurim të ndërlidhjeve energjetike me rëndësi rajonale me vendet fqinjë. Parashihet edhe zbatimin e *acquis* së BE-së për eficiencën e energjisë, burimeve të ripërtëritshme të energjisë si dhe ndikimit mjedisor nga sektori i energjisë, duke nxitur kështu eficiencën e energjisë dhe energjinë e ripërtëritshme.

Masat nga Këshilli i Ministrave të Komunitetit të Energjisë: Kosova është palë kontraktuese në Traktatin e Komunitetit të Energjisë dhe si e tillë ka edhe detyrimin që të përafrojë dhe zbatojë *acquis* e BE-së të listuar në nenin 10¹⁸ të Traktatit për themelimin e Komunitetit të Energjisë.

Siguria e furnizimit dhe tregu i brendshëm i energjisë

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Raporti i KE-së për Kosovën 2019 thekson se Kosova ka një nivel të përgatitjes në fushën e energjisë. Rekomandohet në veçanti të fillojë zbatimin e *acquis* mbi sigurinë e furnizimit me energji, të përgatitet për dekomisionimin e termocentralit Kosova A dhe avancimin mjedisor të Kosovës B si dhe të sigurojë vendosjen e kapaciteteve të reja gjeneruese. Më tej thuhet se siguria e furnizimit me energji elektrike vazhdon të cenohet për shkak të pengesave që bënë Operatori i Sistemit të Serbisë (EMS) në zbatimin e marrëveshjes së kyçjes mes rrjetit Evropian të OST-ve (ENTSO-E) dhe KOSTT, linja e re e transmetimit OHL 400kV me Shqipërinë mbetet jashtë funksionit. Megjithatë, mungesa e zgjidhjes politike të mosmarrëveshjes rezultoi edhe me devijime të energjisë me origjinë nga Kosova dhe Serbia, gjë që rezultoi në devijime të frekuencës në të gjithë zonën sinkron të kontinentit të Evropës në dimrin e 2017/2018. Gjithashtu theksohet që nuk ka progres në përafrim të legjislacionit në fushën e rezervave obligative të naftës me *acquis*. Aktualisht, stoqet e naftës vlerësohen të qëndrojnë vetëm për katër ditë.

Sa i përket tregut të brendshëm të energjisë, për sa i përket projektit të termocentralit të ri “Kosova e Re” me bazë thëngjillin, përzgjedhja e një ndërtuesi është në proces e sipër. Pas tërheqjes së Bankës Botërore nga garancia e pjesshme e huas, marrëveshjet e financimit për projektin e vlerësuar me mbi 1 miliardë euro mbetet të rregullohet. Kjo e fundit mund të ketë një ndikim të madh në financat publike, tarifat dhe në mjedis dhe kjo duhet të vlerësohet me kujdes. Korniza kontraktuale për ndërtimin e centralit të ri, që përfshin përcaktimin e një blerësi të vetëm të energjisë elektrike të prodhuar, mund të ndikojë negativisht në hapjen e tregut. Mungesa e integritimit rajonal dhe mosmarrëveshja e vjetër midis operatorëve të sistemeve të transmisionit të Kosovës dhe Serbisë po kufizon fushëveprimin për të zhvilluar konkurrencën.

Urgjentisht duhen ndërmarr masa mjedisore në TC Kosova B për të zvogëluar nivelin e emetimeve të gazit në ajër dhe për t’iu përmbajtur limitit të emetimeve. Korporata Energjetike e Kosovës (KEK) duhet të përcaktojë orarin e të gjitha punëve në kuadrin e asistencës së planifikuar të BE-së për renovimin e Kosovës B me qëllim që të bëhet përafrimi me dispozitat e Direktivës për centralet e mëdha me djegie në lidhje me emetimet e pluhurit dhe oksideve të azotit (NOx). Gjithashtu duhet të bëhen përgatitje për dekomisionimin e njësisë jo-operuese në Kosovën A, përfshirë identifikimin e lokacionit për deponimin e mbetjeve të rrezikshme. Korniza ligjore aktuale nuk është në përputhje me direktivat e centraleve të mëdha të djegies dhe emetimeve industriale. Raporti thekson se Kosova ka bërë pak progres në largimin e subvencioneve të tërthorta mes kategorive të ndryshme të konsumatorëve, por tarifat për ekonomitë familjare ende nuk i pasqyrojnë kostot. Sa i përket presioneve të pritshëm të ngritjes së çmimeve si rezultat i investimeve të rëndësishme që nevojiten në sektorin e energjisë elektrike, Kosova duhet të zhvillojë një program për mbrojtjen e konsumatorëve të cënueshëm në përputhje me kërkesat e Komunitetit të Energjisë.

Konsumi i energjisë elektrike në veri të Kosovës, që u konsiderua si humbje në të kaluarën dhe që mbulohej nga tarifat e shitjes me pakicë për konsumatorët që paguajnë energjinë elektrike tani trajtohet si humbje e operatorit të sistemit të transmisionit. Kapaciteti dhe pavarësia e Zyrës së Rregullatorit për Energji janë dëmtuar nga ndërhyrjet politike. Si çështje prioritare, Zyra duhet të përmirësojë monitorimin e funksionimit të tregut dhe konkurrencës. Stabiliteti i tij financiar duhet të sigurohet në përputhje me legjislacionin në fuqi dhe pakon e tretë të energjisë.

---

¹⁸ <https://www.energy-community.org/legal/treaty.html>.

Në kuadër të Nënkomitetit të MSA-së "Infrastruktura", të mbajtur në mars 2020, theksohet që Kosova duhet të bëjë përpjekje urgjente për të hapur tregun e energjisë elektrike dhe zbatuar kërkesat e pakos së tretë të Energjisë. Konkluzionet potencojnë harmonizimin e kornizës rregullative dhe kontraktuale me kërkesat për krijimin e tregut "Day ahead" dhe tregut të përbashkët me Shqipërinë. Gjithashtu prioritet mbetet miratimi i ligjit për rezervat e obligueshme të naftës dhe ligjit për tregtinë me produktet e naftës dhe karburante të ripërtëritshme në Kosovë si dhe UA për biolëngjet dhe biokarburantet. Duhet të rishikohet Strategjia e Energjisë dhe Plani i Veprimit dhe gjithashtu sigurojnë koherencën e tyre me Planin Kombëtar të Integruar të Energjisë dhe Klimës.

Në kuadër të projektit të dekomisionimit të TC Kosova A konkluzion mbetet që të vazhdohet me tutje me procesin si dhe të merret vendimi për lokalitetin që do të caktohet për ruajtjen e mbeturinave të rrezikshme dhe të miratohet vlerësimi i ndikimit në mjedis dhe plani i çmontimit me qëllim që të merret vendim përfundimtar për lokacionin. Në përputhje me tranzicionin e qëndrueshëm të gjelbër në Evropë, Kosova do të ndërmarrë një studim gjithëpërfshirës për të vlerësuar burimet alternative të qëndrueshme të energjisë

Mbetet sfida edhe emërimi i kryesuesit të Bordit të ZRRë-së. Sa u përket kapaciteteve të reja nënvizohet si konkluzion se Kosova duhet të informojnë rregullisht Komisionin Evropian për hartimin e garancisë shtetërore ose ndonjë instrument tjetër të ndihmës shtetërore dhe do t'i ofrojë KE-së përditësime të rregullta për gjendjen e diskutimeve mbi ndihmën që shteti do të sigurojë për investimet potenciale në ndërtimin e mundshëm të termocentralit *Kosova e Re*.

Gjendja aktuale

Korniza legjislativë dhe ajo e politikave

Me 25 tetor 2005, Republika e Kosovës ka nënshkruar Traktatin për themelimin e Komunitetit të Energjisë (TKE) dhe me këtë është palë kontraktuese në Komunitetin e Energjisë.

Hartimi i politikave, organizimi, rregullimi dhe menaxhimi i sektorit energjetik në Kosovë bëhet nëpërmjet një pakoje ligjesh që janë përgjithësisht në përputhje me *acquis* e BE-së për fushën e energjisë. Ndërsa, institucionet e sektorit përfshijnë ato qeveritare, rregullatorë dhe ndërmarrjet energjetike.

Korniza legjislativë në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 05/L-081 për energjinë;
- Ligji nr. 05/L-085 për energjinë elektrike;
- Ligji nr. 05/L-084 për rregullatorin e energjisë;
- Ligji nr. 05/L-052 për energjinë termike;
- Ligji nr. 05/L-082 për gazin natyror;
- Ligji nr. 06/L-079 për Eficiencë të Energjisë;
- UA nr. 03/2019 për përmbajtjen e energjisë së lëndëve djegëse të përcaktuara për përdorim fundor i miratuar me 12 korrik 2019 dhe është botuar në Gazetën Zyrtare më 29 korrik 2019.

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të *acquis*-së:

- Rregulloren nr. 715/2009/KE për kushtet e qasjes në rrjetet e bartjes të gazit natyror – pjesërisht;
- Rregulloren nr. 714/2009/KE për kushtet për qasje në rrjetin për shërbimet ndërkufitare të energjisë elektrike – pjesërisht;
- Direktivën nr. 2009/72/KE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit mbi rregullat e përbashkëta për tregun e brendshëm të energjisë elektrike – pjesërisht;
- Direktivën nr. 2009/28/KE lidhur me promovimin e përdorimit të energjisë nga burimet e ripërtëritshme – pjesërisht;

- Direktivën nr. 2009/73/KE për rregullat e përbashkëta për tregun e brendshëm të gazit natyror – pjesërisht;
- Direktivën 2012/27/BE të datës 25 tetor 2012 për efikasitetin e energjisë, ndryshuar Direktivat 2009/125/KE dhe 2010/30/BE dhe duke shfuqizuar Direktivat 2004/8/KE dhe 2006/32/KE-pjesërisht.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Strategjia e Energjisë e Republikës së Kosovës 2017-2026;
- Strategjia e ngrohjes e Kosovës 2011-2018;
- Programi i zbatimit të strategjisë 2018-2020.

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA);
- Ministria e Infrastrukturës (MI);
- Ministria e Financave (MF);
- Zyra e Rregullatorit për Energji (ZRRrE);
- Korporata Energjetike e Kosovës (KEK);
- Operatori i Sistemit, Transmisionit dhe Tregut të Energjisë Elektrike të Kosovës (KOSTT);
- Kompania Distribucionit me Energji Elektrike (KEDS);
- Kompania e Furnizimit me Energji Elektrike (KESCO); dhe
- Ngrohoret e Qyteteve (Termokos-Prishtinë, Gjakovë, Mitrovicë dhe Zveçan).

Tregu i brendshëm i energjisë: Bordi i Zyrës së Rregullatorit të Energjisë (ZRRrE), në mbledhjen e tij të mbajtur më 15 shkurt 2019, ka marrë vendimin përfundimtar (kodi ZRRE: V_1107_2019) për Certifikimin e Operatorit të Sistemit të Transmisionit (TSO-KOSTT). Ky rezultat e bën KOSTT një hap përpara anëtarësimit në ENTSO-E.

Sa i përket nënshkrimit të marrëveshjes KOSTT me ENTSO-E, më 20 prill 2020 nga Grupi Rajonal i Evropës Kontinentale (RGCE) u përmbyll me sukses votimi i Marrëveshjes së re të Kycjes në mes të KOSTT dhe ENTSO-E. Nga tani, KOSTT dhe Republika e Kosovës përfundimisht del nga Blloku rregullues SMM (Serbi, Mali i Zi dhe Maqedoni e Veriut) dhe i bashkohet Bllokut Rregullues të Sistemeve Energjetike Kosovë-Shqipëri-Blloku AK.

Pas votimit të suksesshëm në prill nga ana e Grupit Rajonal të Evropës Kontinentale (RGCE), më 30 qershor 2020 Kryeshefi Ekzekutiv i KOSTT nënshkroi Marrëveshjen e re të Kycjes në mes të KOSTT dhe ENTSO-E. Me fillimin e zbatimit të Marrëveshjes së re të Kycjes në mes të KOSTT dhe ENTSO-E, KOSTT do të operoj si zonë rregulluese e pavarur brenda Bllokut AK me Republikën e Shqipërisë, në kuadër të zonës sinkrone të Evropës Kontinentale. Marrëveshja e re e Kycjes KOSTT/ENTSO-E pritet të fillojë së zbatuari në vjeshtë të këtij viti. Ky është hapi i rëndësishëm i cili e afron KOSTT-in drejt anëtarësimit në Rrjetin Evropian të Operatorëve të Sistemit të Transmetimi-ENTSO-E.

Alokimi i kapaciteteve të interkoneksionit dhe menaxhimi i kongestionëve të rrjetit interkonektiv do të realizohet brenda strukturës së këtij blloku dhe jo më nga EMS (Serbi), ku edhe të hyrat nga këto aktivitete do të mbledhen nga Blloku, përkatësisht nga KOSTT. Ky zhvillim tutje i hap rrugë KOSTT-it për integrimin në tregun rajonal të energjisë, pjesëmarrjes në bursën shqiptare të energjisë (APEX) si dhe vënies në operim të linjës 400 kV Kosovë-Shqipëri.

Në mars 2019, ZRRrE ka amendamentuar Udhëzimin për liberalizimin e tregut të energjisë elektrike në Kosovë në mënyrë që të zgjasë rregullimin e çmimeve të furnizimit, deri më 31 mars 2020 për klientët e furnizuar në një tension prej 35 kV, dhe deri më 31 mars 2021 për konsumatorët 10 kV.

Humbjet teknike sipas raportit vjetor të ZRRE për vitin 2019 arrijnë vlerën 12.84%, ku ndikim në nivelin e lartë të këtyre humbjeve kanë vjetërsia e rrjetit, gjatësia e linjave, kualiteti dhe lloji i përcuesve dhe transformatorëve, ngarkimi i pajisjeve, si dhe mirëmbajtja e tyre. Ndërsa humbjet komerciale janë mjaft të larta, dhe përbëjnë 7.51% të gjithëj kërkesës në shpërndarje, por kësaj duhet shtuar edhe energjia e pa faturuar në pjesën veriore të Kosovës që përbën 5.53% (294 GWh) të kërkesës së përgjithshme në shpërndarje, prandaj gjithëj humbjet jo-teknike janë 13.04%.

Kapacitet të reja gjeneruese

Kapacitetet e reja gjeneruese nga BRE: Gjatë vitit 2019, tri hidrocentrale me një kapaciteti prej 18.7 MW janë instaluar, energjia solare, një gjenerues me panele fotovoltaike operon me një kapacitet prej 0.4 MË dhe një tjetër me kapacitet prej 3 MË. Kanë hy në operim gjenerimi i energjisë elektrike nga turbinat e erës në fermën e erës "KITKA", Poliqkë, KK Kamenica me kapacitet prej 32.4 MW.

Gjithëj 21 gjenerator nga BRE janë tanimë në operim, me një kapacitet total instalues prej 104.83 MW: 13 HC (61.1 MW); 6 PV-Solare (10 MW) dhe dy (2) nga gjeneratorët prej erës (33.73 MW). Për të adresuar problemin afatgjatë të sigurisë së furnizimit me energji, Strategjia për Energjinë 2017-2026 parashihet kapacitetin prej 1436 MË në vitin 2025, 450 MË prej të cilit rrjedhin nga burimet ripërtëritëse. Me këtë kapacitet prodhues parashihet të prodhohet rreth 7703 KWh për një vit, ku 924 KWh apo 12.1% të tyre rrjedhin nga burimet ripërtëritëse.

Zhvillimet për gazin natyror në Kosovë: aktualisht nuk ekziston infrastruktura fizike dhe treg i gazit natyror, megjithatë me qëllim të hapjes së perspektivës dhe zhvillimit të sektorit të gazit natyror, si dhe përmbushjes së obligimeve ndaj Traktatit të Komunitetit të Energjisë, Kosova ka Ligjin nr. 05/L-82 për Gazin Natyror, e i cili i ka të trajtuara elementet dhe kërkesat e pakos së tretë të legjislacionit të BE-së që lidhen me gazin natyror (Direktivën nr. 2009/73/KE dhe Rregulloren nr. 715/2009/KE). Përveç legjislacionit primar është i miratuar edhe UA (MZhE) nr. 08.2017 për sigurinë e furnizimit me gazin natyror.

Diversifikimi i burimeve energjetike dhe rritja e sigurisë së furnizimit me energji është edhe një objektivi strategjik i Kosovës. Duke iu referuar Strategjisë së Energjisë së Republikës së Kosovës 2017-2026, dokumenti i cili i orienton politikat e sektorit të energjisë, në kuadër të objektivave të saj ka trajtuar edhe komponentin e zhvillimit të infrastrukturës së gazit natyror. Në këtë aspekt zhvillimi i sektorit të gazit natyror në Kosovë, përmes lidhjes me projektet e infrastrukturës së gazit në rajonin, vlerësohet si një mundësi reale për furnizim në të ardhmen me gaz natyror. Konektimi me linjat rajonale të furnizimit me gaz natyror është opsion kyç i Kosovës për diversifikim të burimeve të energjisë në funksion të rritjes së sigurisë së furnizimit.

Mbështetja e donatorëve

Institucionet e Kosovës mbështeten nga KE (përmes IPA-së WBIF) dhe nga donatorë tjerë bilateralë me projektet e përmbledhura si në vijim:

Projektet aktuale dhe të planifikuara IPA

Përkrahja nga ana e donatorëve kryesisht është koncentruar në projektin lidhur me procesin e dekomisionimit të objekteve për rreth TC "Kosova A" që nuk kanë ndikim në operimin e TC "Kosova A", projektin për rehabilitimin e Ngrohtores së Gjakovës dhe zgjerimin e rrjetit të "Termokos" si dhe projektin për rehabilitimin e TC Kosova B, pjesa ambientale.

Në kuadër të IPA 2014 i gjithë aktiviteti lidhur me procesin e Dekomisionimit është duke u zhvilluar në përputhje me vendimin e Qeverisë së Republikës së Kosovës nr. 04/156 për Dekomisionimin dhe

çmontimin e azotikut, gazifikimit, ngrohtores dhe objekteve të tjera përcjellëse të cilat nuk e pengojnë operimin normal të njësive aktive të TC Kosova A.

Faza e parë e projektit përfshin përgatitjen e gjithë dokumentacionit të nevojshëm deri në fillimin e çmontimit fizik objekteve, përfshirë përgatitjen e Studimit të Vlerësimit të Ndikimit Mjedisor dhe social (VNMS); Planit për menaxhimin e mbeturinave; Planit detal të çmontimit; Planit për rregullimin e terrenit; dhe Tender dosjes. Kjo fazë e projektit ka filluar në qershor 2018 dhe planifikohet të përfundojë në fund të vitit 2020. Projekti e ka koston euro 1.5 mil. euro.

Faza a dytë përfshin çmontimin fizik të objekteve të azotikut, gazifikimit, ngrohtores dhe objekteve të tjera përcjellëse të cilat nuk e pengojnë operimin normal të njësive aktive të TC Kosova A dhe pastrimin e terrenit. Ky aktivitet do të fillon pas realizimit të fazës së parë dhe pritet të mbështetet në kuadër të programit IPA dhe sipas planifikimeve paraprake kostoja e realizimit është rreth 30 milionë euro.

Në programimin e IPA 2018, për TC "Kosova B" është përkrahur projekti për instalimin e elektrofiltrave (ESP), reduktimin e shkarkimeve të pluhurit (thërmijave) dhe reduktimin e oksideve të azotit (NOx), Vendosja e elektrofiltrave dhe pajisjeve për NOX-it në njësinë TC Kosova B1, pas situatës së krijuar nga COVID 19, është shtyrë për vitin 2021 ndërsa njësia B2 për vitin 2022. Kostoja e projektit është 76 milionë euro.

Për më shumë, pas dorëzimit të dokumentit të veprimit për projektin e dyfishimit të kapaciteteve gjeneruese dhe zgjerimit të rrjetit, Zyra e BE-së ka shprehur gatishmërinë për të financuar projektin me euro 13 milionë në kuadër të IPA 2020, ndërsa Banka Evropiane e Investimeve ka disponim të jap në formë të kredisë 12 milionë, për dyfishimin e kapaciteteve gjeneruese. Gjithashtu, N. P "Termokos" Sh. A. për projektin e dyfishimit të kapaciteteve gjeneruese dhe zgjerimit të rrjetit në kuadër të IPA 2020 zotohet për bashkëfinancim të projektit prej vitit 2021-2025 me nga 500,000 për vit në total euro 2.5 mil.

N. P. "Ngrohtorja e Qytetit" Sh. A. Gjakove është përfituese e fondeve të ndara në kuadër të programit IPA II 2015, për ndërtimin e impiantit të ngrohjes me biomasë me teknologjinë e kogjenerimit. Kontrata për dizajnim dhe ndërtim është nënshkruar me kompaninë austriake URBAS në vlerë prej euro 13,978,180.63, ndërsa për mbikëqyrje të punimeve është nënshkruar kontratë me kompaninë EGIS International në vlerë 850,000 euro. Sipas planit dinamik të punimeve pritet që pjesa më e madhe e projektit të kryhet gjatë vitit 2020 dhe fillimin e vitit 2021 me funksionalizimin e plotë të impiantit të ngrohjes nga biomasë me teknologjinë e kogjenerimit – CHP.

Përmes platformës WBIF është realizuar studimi i parafizibilitetit për gazsjellësin Shqipëri-Kosovë (Projekti ALKOGAP). Ky studim ka pasur si objektiv kryesor vlerësimin fillestarë të fizibilitetit për ndërtimin e gazsjellësit ALKOGAP – si një linjë furnizimi të gazit natyror nga rajoni i Kaspikut përmes gazsjellësve rajonal TAP/IAP, që në fazën e parë do të lidhë Shqipërinë me Kosovën dhe potencialisht në të ardhmen të vazhdoj drejt vendeve tjera të rajonit.

Studimi i parafizibilitetit ka dhënë rekomandimet pasuese për fazat tjera, përgatitja e Master-planit të gazit për pjesën e Kosovës, dhe realizimin e studimit të përbashkët i fizibilitetit për gazsjellësin Shqipëri-Kosovë. Mbi bazën e rekomandimeve të dala nga ky studim, ish-MZHE (tash MEA), në bashkëpunim me institucionet përkatëse në fillim të vitit 2019 përmes platformës WBIF ka aplikuar për mbështetje financiare në formë granti për përgatitjen e Master planit për shpërndarjen e Gazit Natyror në Kosovë. Komitetit Drejtues i Kornizës Investuese të Ballkanit Perëndimor (WBIF), në qershor 2019 në Berlin, sipas njoftimeve, ka miratuar grantin në vlerën prej euro 1.5 mil Euro për përgatitjen e Master Planit për shpërndarjen e gazit natyror në Kosovë i cili planifikohet të realizohet në periudhën 2020-2021.

Në kuadër të bashkëpunimit rajonal, Ministri i Zhvillimit Ekonomik i Republikës së Kosovës dhe Ministri për Ekonomi i Maqedonisë së Veriut, në shkurt 2019 kanë nënshkruar një Memorandum Mirëkuptimi që

pritet të intensifikojë me tej bashkëpunimin ndërmjet dy vendeve duke përcaktuar fushat prioritare për bashkëpunim në lidhje me sektorin e energjisë. Në funksion të jetësimit të kësaj marrëveshje, në pjesën e parë të vitit 2019 përmes platformës WBIF është bërë një aplikim i përbashkët me palën Maqedonisë së Veriut, kjo e fundit në rolin e promotorit të projektit, për mbështetje financiare në formë granti për realizimin e studimit të fizibilitetit për gazsjellësin Maqedoni e Veriut – Kosovë. Sipas njoftimeve, Komiteti Drejtues i WBIF ka miratuar grantin në vlerë 653,250 euro. Ky studim do të realizohet përmes asistencës teknike e angazhuar nga platforma WBIF i cili planifikohet të realizohet në periudhën 2020-2021.

Gjithashtu, bazuar në iniciativën e Korporatës së Sfidave të Mijëvjeçarit (MCC), është duke u realizuar edhe një studim i parafizibilitetit për gazifikimin e Kosovës nga konsulentët e angazhuar nga MCC. Një draft i kornizës së punës (scope of work) është përfunduar si dhe termat e referencës të përgatitura nga konsulentët e angazhuar nga MCC janë miratuar. Sipas njoftimeve nga MCC, rezultatet paraprake priten të jenë të gatshme në pjesën e dytë të vitit 2020, të cilat do të shërbejnë si mbështetje për përgatitjen e Master planit për gazin natyror për Kosovën dhe Studimin e Fizibilitetit për interkoneksionin në Maqedoni e Veriut – Kosovë.

GIZ përmes asistencës teknike gjatë vitit 2020, ka angazhuar ekspert rajonal dhe vendor për të ndihmuar Grupin Punues për hartimin e Planit Kombëtar për Energji dhe Klimë 2021-2030.

Objektivat prioritare afatmesme

Me qëllim të përbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat e tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 15, fokusi gjatë periudhës 2021 – 2024 do të jetë në këto objektiva prioritare afatmesme:

- Rishikimi i Strategjisë së Energjisë për periudhën 10-vjeçare dhe i Programit të Zbatimit të Strategjisë së Energjisë;
- Miratimi i Planit Kombëtar për Energji dhe Klimë 2021-2030;
- Krijimi i tregut të përbashkët të energjisë elektrike me Shqipërinë;
- Anëtarësimi i KOSTT-it në ENTSO-E;
- Zhvillimi i aktiviteteve të procesit të dekomisionimit të objekteve të gazifikimit, azotikut, ngrohtores dhe objekteve të tjera përcjellëse të cilat nuk e pengojnë operimin normal të njëjësive aktive të TC Kosova "A"; dhe
- Anëtarësimi i ZRrE-së në ACER (Agjencia për kooperimin e rregullatorëve të energjisë);

Efiçienca e energjisë dhe burimet e ripërtëritshme të energjisë

Kërkesat e MSA-së

Sipas nenit 114 të MSA-së, Republika e Kosovës duhet të përafrojë dhe zbatojë *acquis* të-e BE-së për efiçiençën e energjisë, burimet e ripërtëritshme të energjisë si dhe mjedisit të ndikuar nga aktivitetet energjetike, për të nxitur kursimin e energjisë, efiçiençën e energjisë, shfrytëzimin e energjinë nga burimet e ripërtëritshme, reduktimin e emisioneve mjedisore si dhe hulumtimin dhe zhvillimin në këto fusha.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Sfidat e identifikuara nga Raporti i KE-së për Kosovën – 2019 përfshijnë plotësimin e legjislacionit sekondar për Ligjin për performancën energjetike të ndërtesave dhe zhvillimin e shërbimeve për auditimin e energjisë dhe auditorët e energjisë. Derisa legjislacioni është pjesërisht i përafuar me *acquis*, tregu i energjisë elektrike duhet të ristrukturohet për të mundësuar integrimin e gjenerimit të energjisë së ripërtëritshme. Duhet të paraqitet një skemë e bazuar në treg për mbështetjen e gjenerueseve të pavarur. Nuk ka pasur progres në përbushjen kritereve për përdorimin e bio-karburanteve në transport dhe akoma nuk ka rregullore për kriteret minimale për energjinë e ripërtëritshme në ndërtesa. Kosova duhet

të sigurojë funksionalitetin e Fondit për Eficiencë të Energjisë. Janë bërë investime në eficiencën e energjisë në ndërtesat publike, por nxitjet për sektorin privat dhe ekonominë familjare kanë mbetur prapa. Raporti thekson se Kosova ka arritur vetëm gjysmën e objektivit të eficiencës së energjisë prej 9% deri në vitin 2018. Me tej thuhet se Agjencia e Kosovës për Eficiencë të Energjisë ka mungesë të stafit dhe ka kapacitete shumë të kufizuara për të monitoruar zbatimin e politikës së eficiencës së energjisë. Kosova duhet të funksionalizojë platformën e monitorimit dhe verifikimit për kursimin e energjisë.

Ndërsa, sfidat të dala nga takimi i *Nënkomitetit të MSA 'Infrastruktura' 2020*, përfshijnë funksionalizimin e Fondit për Eficiencë të Energjisë si dhe të planifikohet rimbushja e Fondit dhe shtrirjen eventuale të operacioneve për EE edhe në ndërtesat e banimit. Të miratohet dhe zbatohet legjislacionit sekondar që rrjedh nga ligji për performancën energjetike të ndërtesave për të transpozuar direktivën 2010/31. Gjithashtu theksohet miratimi i planit kombëtar të efikasitetit të energjisë për 2019. Sfidë tjetër është edhe miratimi i stimujve për eficiencën e energjisë për sektorin privat dhe amvisëritë, si dhe të funksionalizohet "One stop shop" për BRE-të. Një ndër konkluzionet mbetet edhe miratimi i Planit Kombëtar të Veprimit për Energji të Ripërtëritshme duke vendosur politika dhe masa për të arritur 25% të synimit të energjisë së ripërtëritshme kosto sa më të ulët. Rregullat ekzistuese për dhënien e ndihmës shtetërore për prodhuesit e energjisë së ripërtëritshme për të qenë në përputhje me legjislacionin e ndihmës shtetërore duhet të ndryshohen për të përfshirë edhe konkurrueshmërinë. Sfidë tjetër në sektorin BRE-ve, Kosova inkurajohet që të vlerësojë siç duhet projektet e hidrocentraleve të propozuara, duke përfshirë edhe kryerjen e vlerësimeve të ndikimit në mjedis. Të zbatohet sistemi të lëshimit, transferimit dhe anulimit të garancive të origjinës. për certifikatat e BRE. Si dhe zbatimi i kriterëve të qëndrueshmërisë për karburantet biokarburantike dhe biolëngje.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji 06/L-079 për eficiencë të energjisë;
- Ligji 05/L-101 për performancën energjetike në ndërtesa;
- Rregullorja për inspektimin e sistemit të ngrohjes dhe pajisjeve të ajrit të kondicionuar;
- Rregullorja për metodologjinë e kalkulimit minimal për performancë të energjisë;
- Rregullorja për certifikatën e performancës së energjisë në ndërtesa;
- Rregullore (QRK) nr. 05/2018 për One Stop Shop për burimet e ripërtëritshme të energjisë;
- UA nr. 05/2017 mbi caqet e energjisë nga burimet e ripërtëritshme;
- UA nr. 06/2017 për promovimin e shfrytëzimit të energjisë nga burimet e ripërtëritshme;
- Rregullorja nr. 05/2020 për sistemin e ofruesve të shërbimit energjetik dhe kriteret minimale për auditimin energjetik.

Akte normative të lartcekura kanë transpozuar këto akte të *acquis*-së:

- Direktivën 2012/27/BE për eficiencën e energjisë – pjesërisht;
- Direktivën 2009/28/ke të Parlamentit Evropian dhe këshillit të datës 23 prill 2009 për promovimin e energjisë nga burimet e ripërtëritshme – pjesërisht;
- Direktivën 2010/30/BE për treguesin përmes etiketimit dhe informacionit standard të produktit mbi konsumin e energjisë dhe burimet e tjera nga produktet e lidhura me energjinë – pjesërisht.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Plani i tretë kombëtar për EE 2017-2019;
- Plani kombëtar i veprimit për BRE 2011-2020;
- Plani i veprimit i Kosovës për eficiencë të energjisë (PKVEE) 2010-2018;
- Planet Komunale për eficiencë të energjisë.

Në kuadër zbatimit të ligjit për efikasitet të energjisë gjatë vitit 2019 janë hartuar 13 akte nënligjore që derivojnë nga ky ligj të cilat priten të miratohen deri në fund të vitit 2020. Është hartuar edhe plani i katërt për veprim i efikasitetit të energjisë 2019-2021 që pritet të miratohet në fund të vitit 2020. Me datën 04/06/2020 është miratuar Rregullorja me nr. 05/2020 për Sistemin e Ofruesve të shërbimit energjetik dhe kriteret minimale për Auditimin Energjetik.

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione: Agjencia e Kosovës për Efikasitet të Energjisë (AKEE), MEA, Fondi i Kosovës për Efikasitet të Energjisë, MI, KOSTT, ZRrE, dhe KEK.

Fondi i Kosovës për Efikasitet të Energjisë (KEEF) është themeluar në janar 2019. Ky fond është krijuar si rezultat i miratimit të Ligjit për Efikasitet të Energjisë në nëntor 2018. Në lidhje me funksionalizimin e fondit aktualisht, katër zyrtarë janë punësuar. Të gjitha rregulloret dhe aspekti ligjor që rregullojnë këtë institucion të ri janë kompletuar. Sa i përket buxhetit, për këtë fond Qeveria e Kosovës ka ndarë 1 milion euro, ndërsa Banka Botërore dhe BE-ja kanë zotuar 10 milionë euro.

Hapat që janë ndërmarrë deri tani në lidhje me funksionalizimin e *One Stop Shop*-it për BRE: është miratuar Rregullorja 05/2018 për One Stop Shop për BRE; është formuar Komisioni Koordinues Ndërinstitucional; është hartuar Doracak i Procedurave që ka të bëjë me dhënien e lejeve nga institucionet përkatëse për investitorët potencial në fushën e BRE-ve dhe është publikuar në ueb-faqen e MZHe-së.

Mbështetja e donatorëve dhe nga institucionet financiare ndërkombëtare

Sa i përket projektit nga Banka Botërore për financimin e masave për efikasitetin e energjisë në ndërtesat e institucioneve të nivelit qendror si dhe promovimin e energjisë nga BRE-të përmes një kredie të butë me vlerë prej USD 31 milionë është në zbatim e sipër. Është bërë renovimi i 30 ndërtesave të pakos së 5-të pritet të përfundojnë në kuartalin e 4-të të vitit 2020. Lansimi i tenderit për renovimin e ndërtesave për pakon e 6-të pritet të përfundojë në kuartalin e 4-të të vitit 2021, ndërsa përfundimi i renovimit planifikohet të ndodhë në fund të vitit 2021.

Lidhur me projektin e financuar nga KfW dhe WBIF, është nënshkruar kontrata me kompaninë që do ta bëjë Dizajnin dhe Auditimin Energjetik të objekteve (masat e zbatuara në 15 ndërtesa publike në komunat Prishtinë, Gjilan, Gjakovë dhe Ferizaj). Zbatimi i masave të EE në 52 ndërtesa publike për vitin 2020, (27 financohen nga BRK si dhe 25 ndërtesa nga Banka Botërore). Nga kjo shumë, nga BRK janë euro 4,950,000 ndërsa huamarrje prej 6 milionë si dhe nga donatorët euro 3,833,000. Në vitin 2020, zbatimi i katër (4) projekteve të reja të HCV me kapacitet instalues prej 14.6 MW me kosto 17.52 milionë si dhe zbatimi i tri (3) projekteve nga energjia e erës me kapacitet prej 105 MW dhe me kosto 147 milionë investime private.

Objektivat prioritarë afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat e tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 15, fokusi gjatë periudhës 2021 - 2024 do të jetë në këto objektiva prioritarë afatmesme:

- Zbatimi i masave për efikasitetin e energjisë në amvisëritë përmes projektit "Reliable Energy Landscape" (RELP) në 1200 shtëpi dhe në 10 ndërtesa shumëkatëshe dhe instalimi i njehsorëve për matjen e konsumit të nxehtësisë dhe valvulave termostatike për rreth 4500 familje në Prishtinë; (MFK);
- Ndarjet e granteve për masat e efikasitetit për bizneset e grave brenda projektit "Reliable Energy Landscape" (MFK);
- Zbatimi i masave të efikasitetit të energjisë në sektorin e amvisërisë dhe bizneseve;
- Hartimi dhe miratimi i Koncept-dokumentit për burimet e ripërtërishme të energjisë;

- Zbatimi i planit të investimeve kapitale për forcimin, zgjerimin e rrjetit dhe projektet e tensionit të mesëm për të zvogëluar humbjet teknike dhe tregtare (KEDS); dhe
- Përfundimi i studimit të fizibilitetit dhe analiza e kostos-përfitimit për ndërtimin e rretheve të ngrohjes qendrore (MFK).

Mbrojtja nga rrezatimi dhe siguria bërthamore

Kërkesat e MSA-së

Një nga angazhimet e Kosovës që rrjedhin në kuadër të MSA-së, konkretisht nenit 114 të saj, është edhe përafrimi i legjislacionit në fushën e sigurisë bërthamore dhe mbrojtjes nga rrezatimi jonizues. Për më tepër, të gjitha dispozitat në fushën e gjenerimit të rrezatimit bërthamor, sigurisë bërthamore janë të bazuara në Traktatin EURATOM (Traktati i Krijimit të Komunitetit Evropian të Energjisë Atomike, 1957) i cili siguron që anëtarët e Komunitetit Evropian duhet të krijojnë dhe sigurojnë standarde uniforme të sigurisë nga teknologjia bërthamore për të mbrojtur popullsinë dhe shëndetin e punëtorëve.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Raporti i KE-së për Kosovën 2019 në fushën e mbrojtjes nga rrezatimi dhe sigurinë bërthamore thekson se Kosova ka pasur progres në fushën e mbrojtjes nga rrezatimi dhe sigurinë bërthamore, sidomos me miratimin e Ligjit të ri për mbrojtjen nga rrezatimi dhe sigurinë nukleare.

Megjithatë, duhen bërë përpjekje të mëtejshme për përafrimin e plotë të kornizës ligjore dhe rregullative. Kapaciteti licencues dhe inspektues i Agjencisë për Mbrojtje nga Rrezatimi dhe Siguria Bërthamore mbetet i dobët dhe financimi i tij nuk është i mjaftueshëm për zbatimin e mandatit të tij. Nuk janë vërejtur zhvillime në monitorimin e rrezatimit (p. sh. uraniumit të varfëruar) dhe nuk ka kontrollim të mbeturinave radioaktive, e as plan emergjent radiologjik. Ende mbetet të gjendet zgjidhja për depozitim të përhershëm të mbeturinave radioaktive. Sa i përket bashkëpunimit ndërkombëtar në këtë fushë, Kosova nënshkroi memorandume mirëkuptimi me Shtetet e Bashkuara, Shqipërinë dhe Maqedoninë e Veriut. Ajo nuk është palë e Konventës për Siguri Nukleare apo Konventës së Përbashkët për Sigurinë e Menaxhimit të Karburanteve të Shpenzuara dhe për Sigurinë e Menaxhimit të Mbeturinave Radioaktive.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative dhe ajo e politikave

- Ligji nr. 06/L-029 për mbrojtje nga rrezatimi dhe siguri bërthamore;
- Rregullorja nr. 18/2018 për Burimet dhe Praktikat e Rrezatimit Jonizues; dhe
- Rregullorja për autorizim.

Këto akte normative kanë transponuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën nr. 2013/59/EURATOM për Standardet Bazë të Sigurisë – plotësisht;
- Direktivën nr. 2011/70/EURATOM për menaxhimin e përgjegjshëm dhe të sigurt të lëndës djegëse të shpenzuar dhe mbetjeve radioaktive – pjesërisht;
- Direktivën nr. 2013/51/EURATOM për substancat radioaktive në ujë të destinuar për konsum njerëzor – pjesërisht;
- Direktivën nr. 2006/117/EURATOM për mbikëqyrjen dhe kontrollin e transportit të mbetjeve radioaktive dhe lëndës djegëse të shpenzuar – pjesërisht; dhe
- Direktivën nr. 2014/87/EURATOM për Sigurinë Bërthamore të Instalimeve Bërthamore – pjesërisht.

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Agjencia e Kosovës për Mbrojtje nga Rrezatimi dhe Siguria Bërthamore (AKMRrSB);

- Ministria e Mbrojtjes (MM);
- Ministria e Infrastrukturës (MI);
- Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA);
- Ministria e Shëndetësisë (MSh);
- Ministria e Financave (MF).

Në kuadër të miratimit të legjislacionit primar dhe sekondar është në fuqi ligji për mbrojtje nga rrezatimi dhe siguri bërthamore dhe dy rregullore. Ndërsa gjatë vitit 2019 dhe pjesës së parë të vitit 2020 janë hartuar dhe miratuar tri rregullore nga AKMRrSB.

Sa i përket zbatimit të legjislacionit në fushën e mbrojtjes nga rrezatimi dhe sigurinë bërthamore, gjatë vitit 2019 janë ndërmarr aktiviteti si në vijim: janë realizuar 66 inspektime ndërsa sa i përket procesit të Autorizimit (Regjistrimi, Licencimi) të praktikave të rrezatimit jonizues dhe lejeve të importit dhe transportit të burimeve radioaktive, Agjencia ka lëshuar: 48 Licenca, 2 regjistrime dhe 53 leje për import-transport të burimeve radioaktive. Gjithashtu, Agjencia ka bërë njohje të ekspertëve të Fizikës Mjekësore (6) dhe Ekspertë të Mbrojtjes nga Rrezatimi (10) si dhe 23 autorizime për Ekspertë të Mbrojtjes nga Rrezatimi.

Për monitorimin e rrezatimit (për shembull për lokacionet potenciale me uranium të varfëruar), Agjencia nëpërmes Marrëveshjes së Bashkëpunimit mes AKMRrSB dhe Institutit për Radioelemente IRE-ELiT realizon monitorimin radiologjik të ujit dhe të dheut në territorin e Kosovës me theks të veçantë në lokacionet potenciale me uranium të varfëruar). Deri në vitin 2019 janë mbledhur dhe analizuar 84 mostra të ujit dhe 13 mostra të dheut.

Sa i përket kontrollit të mbetjeve radioaktive, AKMRrSB bazuar në planin vjetor të inspektimit të mbetjeve radioaktive, kryen inspektime të rregullta të mbetjeve radioaktive së bashku me KFOR-in në territorin e Kosovës.

Objektivat prioritarë afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat e tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 15, fokusi gjatë periudhës 2021 – 2024 do të jetë në këto objektiva prioritarë afatmesme:

- Ratifikimi i traktati mbi ndalimin e testeve bërthamore;
- Nënshkrimi i Konventës mbi mbrojtjen fizike të materialit bërthamor (CPPNM 2005);
- Nënshkrimi i Konventës mbi njoftimin e hershëm të aksidenteve bërthamore;
- Nënshkrimi i Konventës për ndihmë në rast aksidentit bërthamor ose emergjence radiologjike;
- Nënshkrimi i Konventës ndërkombëtare për ndalimin e akteve të terrorizmit bërthamor;
- Nënshkrimi i Marrëveshjes së masave mbrojtëse dhe protokollit shtesë;
- Nënshkrimi i Kodit të sjelljes mbi sigurinë dhe sigurimin e burimeve radioaktive dhe udhëzimet shoqëruese për import dhe eksport.

3.16. Kapitulli 16 i acquis-së: Tatimet

Acquis në fushën e tatimeve konsiston në legjislacion të harmonizuar për fushën e tatimeve indirekte (domethënë tatimin mbi vlerën e shtuar) dhe akcizat. Acquis specifikon fushëveprimin, përkufizimet dhe parimet e TVSH-së. Legjislacioni për TVSH ofron trajtim të barabartë tatimor për transaksionet vendore dhe të huaja (import). TVSH-ja Gjithashtu është e bazuar në principin e neutralitetit ku tatimi i aplikuar është proporcional me çmimin pavarësisht numrit të transaksioneve të ndërmjetme.

Akciza për produktet e duhanit, pijeve alkoolike dhe produkteve të energjisë janë gjithashtu subjekt i legjislacionit të BE-së. Legjislacioni i BE-së vendos strukturën e akcizës që duhet ngarkuar si dhe sistemin

e tarifave minimale për secilin grup të produkteve. Mallrat i nënshtrohen akcizës nëse prodhohen brenda BE-së apo nëse importohen nga vendet e treta. Sidoqoftë, akciza është e pagueshme vetëm në shtetin anëtar në të cilin malli lëshohet në qarkullim/konsum (me disa përjashtime) dhe me tarifën e akcizës së atij shteti anëtar. Legjislacioni i BE-së përcakton Dispozitat për prodhimin, mbajtjen, lëvizjen dhe monitorimin e produkteve me akcizë.

Sa u përket **tatimeve të drejtpërdrejta** (tatimet direkte), acquis mbulon disa aspekte të tatimeve të të ardhurave nga kursimet individuale dhe të tatimeve të korporatave. Qëllimi është të eliminojë çrregullimet e aktiviteteve ekonomike ndër-kufitare mes kompanive të vendeve anëtare. Për më tepër, të gjitha Shtetet Anëtare angazhohen të përputhin aktivitetet me parimet e Kodit të Mirësjelljes për Tatimin e Bizneseve, që kanë për qëllim eliminimin e masave të dëmshme tatimore.

Bashkëpunimi administrativ dhe ndihma e ndërsjellë në mes të shteteve anëtare synon të sigurojë funksionimin normal të tregut të brendshëm. Sa u përket tatimeve dhe siguron mjete për të parandaluar evazionin fiskal dhe shmangien tatimore brenda Komunitetit. Shtetet anëtare duhet të sigurojnë se ekzistojnë kapacitete të nevojshme për zbatim dhe fuqizim, duke përfshirë lidhjet me sistemet e kompjuterizuar të tatimeve përkatëse të BE-së. Në kuadër të **kapacitetit operativ dhe kompjuterizimit**, acquis për TVSH mbulon sistemin e shkëmbimit të informacionit që lejon shkëmbim direkt elektronik të të dhënave midis administratave të shteteve anëtare. Sisteme të ngjashme të IT-së kërkohen edhe në fushën e akcizave dhe tatimeve direkte për shkëmbim informacioni midis vendeve anëtare. Për më tepër sistem specifik i IT-së (VoeS) kërkohet për të vendosur shkëmbimin e informatave midis vendeve anëtare në lidhje me skemën e veçantë për e-shërbimet që ofrohen nga tregtarët jo-rezidentë të BE-së për qytetarët e BE-së.

Kërkesat e MSA-së

Fusha e tatimeve është një nga fushat e rëndësishme të cekura në MSA (neni 39, neni 40, neni 70 dhe neni 105). Neni 39 mbulon ndalimin e diskriminimit fiskal, neni 40 mbulon tarifën e natyrës fiskale, ndërsa neni 105 mbulon zhvillimin e Kosovës në fushën e tatimeve dhe masat me të cilat synohet reformimi i mëtutjeshëm i sistemit fiskal në Kosovë. Përveç kësaj neni i fundit mbulon edhe ristrukturimin e administratës tatimore me qëllim të sigurimit të efektivitetit të vjeljes së tatimeve dhe kundër mashtrimit fiskal.

Gjithashtu këtu merren parasysh edhe fushat prioritare që lidhen me acquis të BE-së, konkretisht ajo e luftimit kundër konkurrencës së dëmshme të tatimeve. Legjislacioni i aquis të BE mbi fushën e tatimeve, konkretisht luftën kundër konkurrencës së dëmshme të tatimeve bazohet në Kodin e Mirësjelljes për tatimin e biznesit, miratuar nga Këshilli dhe Përfaqësuesit e Qeverisë së Shteteve Anëtare.

Me qëllim të lehtësimit të zbatimit të masave për parandalimin e mashtrimit tatimor dhe shmangies tatimore, bashkëpunimi do të synojë promovimin e parimeve të qeverisjes së mirë në çështjet tatimore, transparencën, shkëmbimin e informatave dhe konkurrencës së ndershme të tatimeve në Kosovë.

Lidhur me themelimin e kompanive të BE në Kosovë, Kosova do të lehtësojë ngritjen e veprimtarive në territorin e saj nga kompanitë e BE-së. Me qëllim të lehtësimit të procesit të themelimit të kompanive, Kosova do të këtë trajtim të barabartë si për kompanitë e saja ose kompanitë e një vendi të tretë.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Bazuar në *Raportin e KE-së për Kosovën – 2019* për çështjet që lidhen me tatimet, Kosova duhet të vazhdojë të përforcojë masat e ndërmarra për luftën kundër ekonomisë jo formale, evazionit fiskal dhe të zvogëlojë lëndët e mbetura të ankesave të pazgjidhura kundër Administratës Tatimore në divizionin fiskal në Gjykatës Themelore në Prishtinë. Kosova në veçanti duhet të zbatoj sistematikisht strategjisë për luftimin e ekonomisë joformale, pastrimit të parave, financimin e terrorizmit dhe krimin financiar (2019-2023) dhe

planin e saj të veprimit. Gjithashtu, në raport kërkohet të tërhiqet vendimi për akcizat në cigare për të harmonizuar legjislacionin në përputhje me MSA-në. Kapacitetet të administratës tatimore duhet të përforcohen më tej.

Konkluzionet e dala nga Nënkomiteti i vitit 2020 kërkojnë që të miratohet Ligji për Administratën Tatimore dhe Procedurat dhe ligjet në fushën e tatimit (Tatimi mbi Vlerën e Shtuar, Tatimi në të Ardhurat e Korporatave dhe Tatimi në të Ardhurat Personale), për ta harmonizuar me legjislacionin dhe praktikën e BE-së. Konkluzionet nënvizojnë që të përmirësohet regjistri i paguesve të tatimeve duke përmirësuar statistikën sipas kodeve të industrisë. Të miratohet plani i auditimit për vitin 2020. Autoritetet duhet të përforcojnë qasjen e përzgjedhjes së rasteve për kontroll tatimor bazuar në vlerësimin e rrezikut të përmbushjes. Autoritetet gjithashtu duhet të rrisin përqindjen e borxhit të mbledhur si pjesë e shumës totale të borxhit të arkëtueshëm. Gjithashtu si konkluzion është edhe harmonizimi i sistemit tatimor i Kosovës me standardet minimale të kornizës inkluzive të BEPS/OECD.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative

Sa i përket progresit në fushën e legjislacionit tatimor dhe planet gjatë vitit 2020 gjendja është si në vijim:

- Projektligji për tatimet mbi të ardhurat e korporatave – ky projektligj ka kaluar të gjitha fazat e konsultimeve paraprake dhe publike, përfshirë komentet e palëve të interesuara. Ky projektligj, së bashku me dokumentet shoqëruese, është miratuar nga Qeveria dhe Kuvendi. Ligji për tatimet mbi të ardhurat e korporatave ka hyrë në fuqi në gusht 2019. Çështja kryesore në këtë projektligj është krijimi i një sistemi të tatimeve mbi të Ardhurat e Korporatave në territorin e Republikës së Kosovës.
- Projektligji për tatimet mbi të ardhurat personale – planifikohet të miratohet nga Qeveria gjatë vitit 2020.
- Projektligji për tatimin mbi vlerën e shtuar – planifikohet të miratohet nga Qeveria gjatë vitit 2020. Çështja kryesore që adresohet në këtë projektligj është krijimi i sistemit që përfshin aplikimin e tatimeve së përgjithshme të konsumit të mallrave dhe shërbimeve. Sa i përket legjislacionit të BE-së, projektligji është harmonizuar pjesërisht me direktivat e BE-së.
- Projektligji për Administratën Tatimore dhe Procedurat – planifikohet të miratohet nga Qeveria gjatë vitit 2020.

Ligji për punën e lojërave të fatit është anuluar sepse Qeveria ka marrë një vendim për ndalimin e Lojërave të fatit në Kosovë. Kjo është përfshirë në Ligj dhe është miratuar nga kuvendi.

Sa u përket ndryshimeve tatimore, është miratuar UA për ndryshim/plotësimin e listës së produkteve që taten me normën 8% të Tatimit mbi Vlerën e Shtuar, pra Kosova tani zbaton një normë standarde prej 18% dhe një normë të reduktuar prej 8% në përputhje me rregullat mbi normat e përcaktuara në Direktivën e BE-së për Sistemin e Përbashkët të TVSH-së.

Këto ndryshime dhe plotësime të ligjeve tatimore po bëhen për të siguruar harmonizimin e mëtejshëm me Direktivat e BE-së, veçanërisht me Direktivën e TVSH-së dhe me zhvillimet e fundit në lidhje me praktikën ndërkombëtare në fushën e tatimit të drejtpërdrejtë, si Njësinë e Përhershme, Transferimin e Çmimeve, tatimet e kompanive në sektorin financiar dhe të sigurimeve, si dhe harmonizimin e ligjit me kërkesa të ndryshme në fushën e politikës fiskale të shtetit.

Korniza e politikave

Në fushën e tatimeve janë miratuar dhe zbatohen disa dokumente me karakter strategjik.

- Plani Strategjik i ATK-së për periudhën 2015-2020 si dokument më i lartë në hierarkinë e dokumenteve të ATK-së; në këtë Plan Strategjik, ATK ka paraqitur vlerat, prioritetet dhe objektivat për periudhën 2015-2020. Në përcaktimin e këtyre prioriteteve ATK është mbështetë në sfidat e dala nga Raportet e Komisionit Evropian, Raporti i Progresit dhe për pjesën e TI në raportet e DG-TAXUD. Përveç kësaj prioritetet janë caktuar duke u bazuar edhe në raportet e institucioneve të tjera ndërkombëtare si FMN dhe Banka Botërore. Është miratuar plani afatmesëm i reformës në ATK për vitin 2019-2021 që ka 27 veprime reformuese.
- ATK është në proces të finalizimit të planit strategjik të ri “Plani Strategjik 2020-2025” ku janë të paraqitura 3 qëllimet, ulja e hendekut tatimor; zvogëlimi i borxheve tatimore dhe Zhvillimi i Organizatës në pajtim me standardet më të mira evropiane. Është hartuar Strategjia e re e Përbushjes e ATK-se për periudhën 2020-2023. Kjo strategji do të udhëzojë ATK-në, që ti drejtojë kapacitetet e përbushjes drejtë zvogëlimit të hendekut tatimor, i cili paraqet diferencën në mes të të hyrave të mundshme dhe të hyrave të mbledhura.

Plani Vjetor i Punës i ATK-së për vitin 2020 është miratuar nga menaxhmenti i lartë i ATK-së në shkurt të vitit 2020 i cili është përgatitur në bazë të objektivave të përcaktuara specifike për njësitë organizative përkatëse bazuar në Planin Strategjik të ATK-së 2015-2020, dhe bazuar në Planin Afat Mesëm të Reformës 2019-2021. Për shkak të situatës së krijuar nga Covid-19, ATK ka vlerësuar se plani vjetor i miratuar në fillim të vitit 2020 duhet të rishikohet me qëllim të përqendrimit të kapaciteteve në rreziqet e zhvilluara nga situata e krijuar nga Covid-19 por edhe në zbatimin e vendimeve të Qeverisë së Republikës së Kosovës për rimëkëmbje ekonomike.

- Objektivat e vendosura në Planin Vjetor të Punës për vitin 2020, do të ndihmojnë ATK-në në kryerjen e aktiviteteve të caktuara dhe arritjen e qëllimeve të përgjithshme të Planit Strategjik, Strategjisë së Përbushjes dhe Planit Afate Mesëm të Reformës 2019-2021.
- Realizimi i të hyrave kryesisht është i orientuar në përbushjen vullnetare të detyrimeve, duke ofruar informatat për përbushjen tatimore. Gjithashtu, janë hartuar procedura të cilat u mundësojnë tatimpaguesve përbushjen e obligimeve tatimore me kosto sa më të ulët. Realizimi i planit të të hyrave për këtë periudhë ka ngecur si rezultat i pandemisë, ndikimi i kësaj situatë në të hyrat tatimore për periudhën janar-maj 2020 është 42.3 milion EUR e cila ka bere qe plani i te hyrave për periudhën e lartpërmendur të realizohet në masën prej 87.6%. Efektet e pandemisë do ndihen edhe për periudhat pasuese si pasoje e rënies së fuqisë blerëve, rënies së investimeve publike për më shumë se 30% dhe gjithashtu rënies së madhe të të ardhurave nga mërgimtarët.

Prioritetet strategjike janë: rritja e aftësive/shkathtësive të stafit, përmirësimi i proceseve kyçe tatimore të ATK-së, zvogëlimi i nivelit të ekonomisë jo-formale, ripërtëritja e teknologjisë informative për të mundësuar punët më efikase brenda ATK-së dhe shërbime të përmirësuara për tatimpaguesit, sigurimi i një strukture organizative efektive, të mbështetur nga mekanizma të fortë qeverisës dhe llogaridhënie të qartë.

Institucionet do të angazhohen për zbatimin e rekomandimeve të Komisionit Evropian në Raportin për Vendin për çështjet që lidhen me tatimet. Në këtë kontekst, Kosova duhet të vazhdojë të përforcojë masat e ndërmarra për luftën kundër ekonomisë jo formale dhe evazionit fiskal dhe t'i jap prioritet ngritjes së eficiencës duke zbatuar Strategjinë për Parandalimin dhe Luftën kundër Ekonomisë Joformale, Pastrimin e Parave dhe Financimin e Terrorizmit dhe Planit të Veprimt. Sfidat e identifikuar janë adresuar në dokumentet strategjike (Plani Strategjik i ATK 2015-2020) dhe në planet operative vjetore. Gjithashtu, ATK do të vazhdojë në përmirësimin e kapaciteteve të organizatës me qëllim të luftimit kundër korrupsionit dhe të forcimit të kontrollit të brendshëm të performancës institucionale.

Korniza institucionale

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga **Administrata Tatimore e Kosovës**. ATK është institucioni kryesor tatimor në Republikën e Kosovës, që funksionon në kuadër të Ministrisë së Financave

si autoriteti që ka të drejtën e zbatimit të ligjeve fiskale, administrimit të taksave dhe tarifave ndërkombëtare. Qëllimi kryesor i ATK-së është të ndihmojë tatimpaguesit të paguajnë detyrimet e tyre tatimore në përputhje me ligjet e zbatueshme tatimore dhe të sigurojë që të ardhurat nga taksat të shkojnë në llogaritë e buxhetit të shtetit, duke i ofruar Tatimpaguesve një sistem efektiv pagesash.

Është bërë funksional produkti i vërtetimit elektronik për persona fizik dhe për biznese. Përveç kësaj të gjitha deklaratimet e tatimeve bëhen në mënyrë elektronike përmes sistemit *Electronic Declaration of Incomes (EDI)* i cili u mundëson tatimpaguesve deklaratim të shpejt, të thjeshtë dhe të sigurt. Ky sistem është duke treguar rezultate mjaft të mira. Janë krijuar module të ndryshme në sistemin e TI të cilat kanë lehtësuar deklaratimet nga ana e tatimpaguesit dhe menaxhimin e proceseve të punës brenda institucionit.

Përmes Sistemit EDI, është mundësuar edhe ofrimi i shërbimeve të reja me rastin e pandemisë Covid-19, ku në mënyrë elektronike tatimpaguesit kanë parashtruar kërkesat e tyre për të përfituar nga Pakoja Fiskale Emergjente, si për kompensim të pagave të punëtorëve, kompensim të pagesë së qirasë, kërkesë për pagesë shtesë për të punësuarit e rrezikuar – në kontakt të drejtpërdrejtë me konsumatorin.

Gjithashtu, përmes Sistemit EDI është mundësuar edhe gjenerimi i Certifikatave për të punësuarit (liria e lëvizjes) bazuar në kodet (NACE) e lejuara për të punuar gjatë pandemisë Covid-19. Gjithashtu, përmes Sistemit Elektronik EDI është mundësuar edhe parashtrimi i kërkesës për Marrëveshje për pagesë me këste të borxheve të papaguara. Gjatë kësaj periudhe përmes sistemit EDI është mundësuar edhe menaxhimi i llogarive bankare të tatimpaguesit, i cili ka mundësi të menaxhojë vet llogaritë bankare nëse dëshiron se me cilën llogari bankare të pranojë mjetet nga ATK me rastin e riimbursimit të mjeteve, etj.

Administrata Tatimore, me qëllim të ofrimit të shërbimeve sa më efikase, ka bërë plotësisht funksional sistemin e deklaratimit elektronik. Gjatë periudhës janar-qershor 2020, numri i deklaratave është 1,173,728 dhe numri i përgjithshëm i tatimpaguesve të regjistruar në sistemin e deklaratave online është 102,639. Për më tepër, gjatë periudhës raportuese është 110,129. Për më tepër, gjatë periudhës raportuese, 43,252 Vërtetime Tatimore u shkarkuan online.

ATK, si një institucion modern i orientuar drejt ofrimit të shërbimeve profesionale për tatimpaguesit, ka realizuar aktivitete të ndryshme me qëllim të informimit të tatimpaguesve. Gjatë vitit 2019 ATK mbajti 19 seminare, ndërsa për periudhën janar–6 mars 2020 mbajti 7 seminare me taksapaguesit dhe ofroi 2, 077 përgjigje për tatimpaguesit gjatë vitit 2019, ndërsa për periudhën janar–6 mars 2020 ofroi 349 përgjigje. Aplikacioni "Verifiko punëdhënësin" është shërbim elektronik që i mundëson çdo qytetari që të verifikojë se a është punëdhënësi i tij duke i paguar Kontributet Pensionale dhe tatimin ashtu siç parashihet me legjislacionin tatimor. Moduli për "Menaxhimin e Riimbursimeve" është shërbim elektronik që është në dispozicion për tatimpaguesit, të cilët bëjnë kërkesë për Riimbursim, si: për Tatimin mbi Vlerën e Shtuar, Tatimin në të Ardhura Personale dhe Tatimin në të Ardhura të Korporatave. Përmes këtij shërbimi, tatimpaguesi mund të informohet se deri ku ka arritur të shqyrtohet nga ATK, kërkesa e tij për Riimbursim e dërguar më parë.

Në fushën e Transferimit të Çmimit, është mbajtur dhe ka përfunduar misioni i "Tax Inspector Without Boarder", misioni i cili ka ndihmuar në ngritjen e kapaciteteve në divizionin e transferimit dhe çmimit dhe inspektorët tatimor për evidentimin, trajtimin dhe kontrollimin e bizneseve që janë të obliguar të raportojnë transaksionet e tyre me palët e lidhura. Gjithashtu, është filluar nisim që transaksionet e kontrolluara me palët e lidhura të bëhen në formë elektronike. Po trajtohen njoftimet vjetore të dorëzuara nga tatimpaguesi, me qëllim që të vërtetohen transaksionet dhe në rast nevojë në bashkëpunim me inspektorët nga departamenti i tatimpaguesve të mëdhenj të hapet kontrolli tatimor për verifikimin e saktësisë së transaksioneve të kontrolluara.

Administrata Tatimore e Kosovës përmes procedurave të brendshme ka reformuar procesin e shqyrtimit të kërkesave të riimbursimit të TVSH-së, duke lehtësuar procedurën e riimbursimit të mjeteve dhe

shkurtuar kohën e shqyrtimit në maksimum 30 ditë. Ajo gjithashtu ka eliminuar plotësisht nevojën për kërkesë të veçantë për riimbursim të TVSH-së. Kërkesa për riimbursim bëhet njëkohësisht me deklaratën tatimore të TVSH-së. Është zhvilluar Moduli i riimbursimit i cili kërkesat i kategorizon në tri kategori, kategoria A, B dhe C. Përmes këtij moduli synohet që të përmirësohet koha e kthimit të rimursimeve. Në këtë kontekst gjatë kësaj periudhe 6-mujore janë adresuar në mënyrë automatike përmes Modullit të Riimbursimit 1149 kërkesa në vlerën e kërkesës prej 20,818,311.89 euro. Prej tyre të Miratuara janë 695 kërkesa në vlerë prej 10,670,948.94 euro me një mesatare kohe trajtimi prej 18.9 ditësh për të gjitha llojet tatimore.

ATK ka filluar zbatimin e projektit për Modernizimin e Teknologjisë Informative. Gjatë periudhës kohore shkurt - qershor 2020, ATK ka normalizuar një strukturë funksionale dhe menaxheriale të qeverisjes dhe mbikëqyrjes së projektit duke angazhuar ekspertë dhe përgjegjëse funksionale nga të gjitha fushat relevante në lidhje me proceset dhe zhvillimet në ATK. Ndërsa në kuadër të aktiviteteve të përbashkët me Operatorët Ekonomik gjatë kësaj periudhe është përfunduar faza fillestare e analizës së proceseve aktuale të punës, dizajni dhe arkitektura e sistemit, dokumentimi i kompetenteve për zhvillimin e Fazës së parë si dhe dorëzimi i licencave softuerike për komponentët funksionale dhe zhvillimor të Sistemit të Ri.

Procesi i fiskalizimit është proces që është duke u vazhduar, ku gjatë vitit 2019 numri i bizneseve që janë fiskalizuar është 2,409 biznese të reja, ndërsa për periudhën janar – 22 qershor 2020 janë 684 biznese të reja të fiskalizuar, kurse numri i Pajisjeve Elektronike Fiskale (PEF) të instaluar gjatë vitit 2019 është 3,754, ndërsa për periudhën janar – 22 qershor 2020 janë instaluar 1,116 Pajisje Elektronike Fiskale (PEF).

Divizioni i ankesave – Misioni i Divizionit të Ankesave është t'i zgjidh kontestet tatimore, pa hedhje në gjyq, në baza të drejta dhe të paanshme për Qeverinë apo tatimpaguesin që do të nxisë pajtueshmëri vullnetare dhe besim publik në integritetin dhe efikasitetin e Administratës Tatimore. Gjatë periudhës janar – qershor 2020 numri i ankesave të pranuar është 267, ndërsa ankesa të shqyrtuara për janar – qershor 2020 ishin 156.

Mbështetja e donatorëve

Administrata Tatimore e Kosovës që nga themelimi i saj është mbështetur vazhdimisht nga organizata të ndryshme ndërkombëtare.

Gjatë periudhës raportuese kanë filluar tri misione të asistencës teknike, për përmirësimin e kapaciteteve për mbledhjen e borxheve tatimore; përcaktimin e indikatorëve kyç të performancës bazuar në praktikat e mira ndërkombëtare dhe për projektin e modernizimit të TI.

Objektivat prioritarë afatmesme

Në planin afatmesëm prioritetet kryesore **ligjore** që parashikohet të realizohen janë:

- Zbatimi i kornizës së fundit ligjore në ligjin e TVSH, TAK dhe TAP në harmoni me legjislacionin me të Drejtën e BE në veçanti me Kodin e Mirësjelljes për Tatimin e Biznesit dhe direktivat e Këshillit të Evropës;
- Hartimi dhe miratimi i legjislacionit dytësor për ligjin e TVSH, TAK, TAP dhe harmonizimi me legjislacionin me të Drejtën e BE në veçanti me Kodin e Mirësjelljes për Tatimin e Biznesit dhe direktivat e Këshillit të Evropës.

Në planin afatmesëm prioritetet kryesore **zbatuese** parashikohet të realizohen janë:

- Ngritja e inkasimit të borxheve tatimore;
- Digjitalizimi i shërbimeve të cilat aktualisht ofrohen fizikisht dhe manualisht;
- Vazhdimi i zbatimit të qasjes së përmirësimit të përmbushjes tatimore bazuar në vlerësimin e rreziqeve të identifikuar;

- Zbatimi i modernizimit të Teknologjisë Informative në Administratën Tatimore;
- Luftimi i evazionit tatimor, shmangies tatimore dhe zgjerimi i bazës tatimore;
- Negocimi i Marrëveshjeve për Eliminimin e Tatimit të Dyfishtë në të Ardhura dhe Kapital, shmangies tatimore dhe evazionit tatimor.

3.17. Kapitulli 17 i *acquis*-së: Politikat ekonomike dhe monetare

Acquis në fushën e politikave ekonomike dhe monetare përmban rregulla specifike që kërkojnë pavarësinë e bankave qendrore në shtetet anëtare, duke ndaluar financimin direkt të sektorit publik nga to dhe qasje të privilegjuar të sektorit publik në institucionet financiare. Shtetet anëtare pritet që të bashkërendojnë politikat e tyre ekonomike dhe janë subjekt i Paktit të Stabilitetit dhe Rritjes mbi mbikëqyrjen fiskale. Edhe Shtetet e reja Anëtare duhet të zotohen në përputhje me kriteret e përcaktuara në Traktatin në mënyrë që të jenë në gjendje të pranojnë euron në kohën e duhur pas anëtarësimit. Deri atëherë, ato do të marrin pjesë në Bashkimin Ekonomik dhe Monetar si Shtet Anëtar i lejuar për mos-përdorimin e euros dhe do të trajtojnë normat e tyre të këmbimit si një çështje e interesit të përbashkët.

Acquis në fushën e politikës ekonomike dhe monetare përbëhet nga Titulli VIII (Art. 119 deri 144) të Traktatit për Funkcionimin e BE-së (TFBE), dhe me legjislacionin përkatës zbatues.

Kërkesat e MSA-së

Detyrimet kryesore të Kosovës në kuadër të përafrimit të legjislacionit të saj me atë të BE-së rrjedhin nga neni 74 i MSA-së, gjithashtu neni 94 i MSA-së nënvizon se BE-ja dhe Kosova do të lehtësojnë procesin e reformave ekonomike nëpërmjet bashkëpunimit për të përmirësuar të kuptuarit e bazave të ekonomive të tyre përkatëse si dhe formulimin dhe zbatimin e politikave ekonomike në ekonomitë e tregut.

Ky kapitull përshkruan zhvillimet e përgjithshme nga aspekti i politikës monetare dhe asaj ekonomike në kontekst të strategjisë dhe objektivave të caktuara nga Qeveria. Meqenëse Kosova përdor euron si valutë të vetën, të cilën që nga viti 2002 e ka adoptuar në mënyrë unilaterale, Kosova nuk ka politikë monetare, andaj fokusi i këtij kapitulli në rastin e Kosovës do të përqendrohet në seksionin mbi Politikën Ekonomike. Për më tepër, duke mos pasur mundësinë e shfrytëzimit të politikës monetare si alternativë zhvillimore, politikat ekonomike fitojnë një rëndësi edhe më të madhe. Kapitulli gjithashtu ndihmon në analizimin dhe arritjen e qëllimeve të institucioneve në kontekst të procesit të Stabilizim-Asociimit me BE-në, ku një ndër prioritetet është edhe sigurimi i stabilitetit makroekonomik.

Lidhur me çështjet e politikave ekonomike, *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019* nënvizon se deficitin e vazhdueshëm tregtar reflekton një bazë të dobët të prodhimit dhe mungesë të konkurrencës ndërkombëtare. Sektori joefikas publik dhe vendimmarrja *ad hoc* e politikave fiskale është me rreziqe të mëdha fiskale, e në veçanti vendimi për përfitimet e veteranëve të luftës mund të sfidojnë qëndrueshmërinë fiskale dhe marrëdhëniet me institucione financiare ndërkombëtare. Mbështetja në remitencë dhe ekonominë e gjerë joformale gjithashtu ulë stimujt për punësim që rezultojnë në pjesëmarrje të ulët të fuqisë punëtore, veçanërisht në mesin e grave, shkallë të lartë të papunësisë veçanërisht në mesin e punëtorëve të rinj dhe të pakualifikuar.

Politikat monetare

Banka Qendrore e Republikës së Kosovës (BQK), pasardhëse e Autoritetit Qendror Bankar të Kosovës, është subjekt juridik publik bazuar në nenin 11 dhe 140 të Kushtetutës dhe të dispozitave të këtij ligji, që ka autonomi administrative, financiare dhe menaxhuese.

Duke u bazuar në nenin 6 (pavarësia dhe autonomia) të Ligjit për Bankën Qendrore të Republikës së Kosovës, Banka Qendrore, anëtarët e organeve vendimmarrëse ose personeli i Bankës Qendrore, nuk do të marrin udhëzime nga ndonjë person apo subjekt tjetër, përfshirë subjektet qeveritare. Pavarësia dhe

autonomia e Bankës Qendrore respektohet në çdo kohë dhe asnjë person apo subjekt nuk do të provojë të ndikojë anëtarët e organeve vendimmarrëse apo të personelit të Bankës Qendrore në realizimin e detyrave të tyre apo të ndërhyjë në aktivitetet e Bankës Qendrore. Për më tepër legjislacioni i Bankës Qendrore parashihet që llogaritë, evidencat dhe pasqyrat financiare të Bankës Qendrore, të paktën një herë në vit, të auditohen në përputhje me Standardet Ndërkombëtare të Auditimit nga auditorë të jashtëm të pavarur ndërkombëtarë të cilët duhet të kenë reputacion të mirë dhe përvojë ndërkombëtare të njohur në auditimin e institucioneve të mëdha financiare ndërkombëtare.

Aktualisht Ligji për Bankën Qendrore të Republikës së Kosovës është pjesërisht në përputhje me *acquis*-në e BE-së. Megjithatë shumë dispozita janë të përafëruara, nevojiten përpjekje të tjera legjislative me qëllim përputhjen me parimet e përgjithshme të *acquis* së BE-së. Ligji nr. nr. -3/L-209 për Bankën Qendrore të Republikës së Kosovës, është hartuar me asistencën teknike nga FMN-ja në përputhje me praktikën më të mira ndërkombëtare si dhe kornizën ligjore të BE-së.

Gjithashtu, me 10 mars 2017, Kuvendi i Kosovës ka miratuar Ligjin nr. 05/L -150 për Amendamentimin e Ligjit nr. 03/1-209 për Bankën Qendrore të Republikës së Kosovës, nëpërmjet të cilave ndryshime është bërë përmirësimi i mëtejme i kornizës qeverisëse dhe kontrolluese të BQK-së, dhe njëkohësisht është bërë harmonizimi i mëtejme i Ligjit për BQK-në me dispozitat që rregullojnë këtë çështje në kuadër të BE-së dhe praktikën ndërkombëtare.

Më 2002, Kosova në mënyrë të njëanshme ka adoptuar euron si valutë ligjore dhe që nga atëherë euro de facto u bë monedha e Kosovës, prandaj, politika monetare në Kosovë është shumë e kufizuar. Instrumenti i vetëm tradicional i politikës monetare i cili është plotësisht në dispozicion të Bankës Qendrore përbëhet nga kërkesat e rezervës bankare. Që nga fillimi i funksionimit të sektorit bankar të Kosovës, bankat kanë mbajtur vazhdimisht rezerva të tepërta; prandaj, gjatë kësaj periudhe nuk është konsideruar si e nevojshme të ndryshohet norma e rezervës së detyruar.

Përdorimi i euros e kufizon rolin e Bankës Qendrore në funksionin e saj si huadhënës i fundit (*LLR*) për të ofruar kredi afatshkurtra për bankat që potencialisht përballen me mungesa likuiditeti. Për këtë arsye, Qeveria e Kosovës dhe BQK-ja themeluan Asistencën e Likuiditetit Emergjent (*ELA*); një fond urgjence për të vepruar në rast të ndonjë mungese të likuiditetit në sektorin bankar. Përveç kësaj, Qeveria e Kosovës gjithashtu mban një nivel të duhur të bilanceve bankare si amortizues për të reaguar ndaj goditjeve të mundshme të ekonomisë me të cilat përballen. Në tabelën më poshtë mund të shihni normat efektive të këmbimit, nominale dhe reale, mesatare vjetore.

Tabela 3.1. Normat efektive të këmbimit, nominale dhe reale, mesatare vjetore

Përshkrimi		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019/shtator
Indeksi	NEER	100.8	101.1	101.2	102.1	101.9	101.6	102.2	102.6	104	103.9
	REER							105.1	104.3	107.1	106.9
	Gjithsej)	104.8	105.8	106.6	107.2	106.0	104.8				
	REER (CEFTA)	105.8	106.6	106.9	107.7	107.4	106.4	107.1	106.3	107.6	108.1
	REER (EU)	106.4	106.9	108.6	107.8	107.3	107.0	105.8	104.5	105.8	105.3
Burimi: BQK											

Objektivat prioritarë afatmesme:

- Ngritja e kapaciteteve për administrimin e situatave emergjente në rast të krizave dhe zgjidhjen e bankave me probleme.

Politikat ekonomike

Në përgjithësi ekziston një konsensus mbi thelbin e politikave ekonomike me fokus të veçantë në orientimin e tyre drejt krijimit të kushteve për rritjen e qëndrueshme ekonomike dhe rrjedhimisht gjenerimin e vendeve të qëndrueshme të punës.

Qeveria e Kosovës ka si objektiv kryesor të politikës fiskale ruajtjen e stabilitetit makro-fiskal gjë që ndërlidhet me obligimet që dalin nga MSA lidhur me ruajtjen e stabilitetit makro-fiskal dhe harmonizimin e politikave me ato të BE-së. Një tregues i përkushtimit të Qeverisë në këtë drejtim është adoptimi i rregullës fiskale e cila kufizon nivelin e deficitit të përgjithshëm në 2% të BPV-së. Qëllimi i krijimit të një mekanizmi të tillë fiskal ka qenë stabilizimi i nivelit të borxhit nën nivelin e kufizuar me ligj (40% e BPV-së).

Ekziston një konsensus i gjerë për politika dhe reforma ekonomike të orientuara drejt tregut. Kjo reflektohet edhe në Programin e Qeverisë 2020-2023 ku nënvizohet se një nga parimet bazë të qeverisë është të promovojë zhvillim të hovshëm dhe qëndrueshëm ekonomik i mbështetur në potencialin njerëzor dhe pasuritë natyrore të Kosovës është boshti i Programit qeverisës. Vizioni i Qeverisë është rritja e mirëqenies, hapja e vendeve të reja të punës dhe zhdukja e varfërisë ekstreme në Kosovë. Për të arritur këto norma që tejkalojnë substancialisht mesataren e viteve të fundit, Qeveria do të fokusohet në zbatimin e reformave që kanë ndikim direkt në përmirësimin e ambientit ekonomik, fiskal dhe financiar.

Masat programore pritet të rezultojnë në rritje të aktivitetit ekonomik, sidomos në industrinë prodhuese, përpunuese dhe atë të shërbimeve, duke mbështetur zgjerimin e eksporteve, zvogëlimin e importeve dhe rrjedhimisht përmirësimin e bilancit tregtar të vendit. Paralelisht, Qeveria do të fokusojë resurset e veta në zbatimin e projekteve të mëdha zhvillimore, të cilat do të financohen përmes modaliteteve të ndryshme publiko-private. Zbatimi i këtyre projekteve përveç stimulimit afatmesëm, do të ndikojë në transformimin afatgjatë të strukturës ekonomike dhe në uljen e papunësisë.

Përgjatë mandatit, caqet programore të zhvillimit do të përkthehen në caqe vjetore të rritjes përmes Kornizës Afatmesme të Shpenzimeve, planit vjetor të punës së Qeverisë, dhe buxheteve vjetore.

Qeveria zotohet se, në baza të rregullta vjetore, Buxheti do të rritet në linjë me rritjen ekonomike të vendit. Për më tepër, dhe si shtesë nga rritja ekonomike, buxheti do të shtohet si rezultat i zvogëlimit të hendekut tatimor, përkatësisht masave për reduktimin e joformalitetit.

Korniza legjislative

Aktet ligjore/nënligjore në këtë nënkapitull janë:

- Ligji nr. 03/L-048 për Menaxhimin e Financave Publike dhe Përgjegjësitë, i amendamentuar me Ligjet nr. 03/L-221, nr. 04/L-116, nr. 04/L-194, nr. 05/L-063, dhe nr. 05/L-007;
- Ligji nr. 03/L-175 për borxhin publik;
- Ligji nr. 06/L-133 mbi ndarjet buxhetore për Buxhetin e Republikës së Kosovës për vitin 2019;
- Ligji nr. 04/L-008 Për Këshillin Ekonomiko-Social;
- Rregullorja nr. 01/2015 për punën e Këshillit Kombëtar për Zhvillim Ekonomik të Kosovës.

Korniza e politikave

Programi i Qeverisë është dokumenti kryesor i cili përcakton orientimin dhe zhvillimin e politikave të Qeverisë dhe i cili paraqet bazën për vendosjen e politikave prioritare në KASH. Programi qeverisës është dokument i natyrës politike dhe përfshin planet dhe zotimet e Qeverisë për periudhën afatmesme. Qeveria është e obliguar të nxjerrë një deklaratë të prioriteteve e cila shërben si bazë e politikave për përgatitjen e Kornizës Afatmesme të Shpenzimeve, Buxhetit dhe Planit Vjetor të Punës së Qeverisë. Korniza Afatmesme e Shpenzimeve është mjeti përmes të cilit Qeveria përcakton kornizën e saj fiskale dhe shërben si dokument kryesor i planifikimit të politikave në Kosovë. Korniza fiskale përfshin

planifikimet për të hyrat dhe shpenzimet për tri vitet e ardhshme; kufijtë e shpenzimit për të gjitha organizatat buxhetore që përcaktohen në bazë të prioriteteve të qeverisë, si dhe financimin e deficitit dhe nivelin e bilancit bankar.

Nuk ka pasur ndryshime/azhurnime të mëdha lidhur me qeverisjen fiskale dhe kornizat buxhetore të cilat do të ndryshonin thelbësisht nga ajo çka është raportuar në versionin e vitit të kaluar, përkatësisht:

- **Rregulla e pagave:** Pas miratimit të rregullës së deficitit, Ligji për Menaxhimin e Financave Publike dhe Përgjegjësitë u ndryshua më 2015 për të përfshirë një rregull të pagave e cila e lidh faturën e pagave publike me normën e BPV-së nominale në një përpjekje për të llogaritur produktivitetin. Detajet në lidhje me këtë rregull janë paraqitur në versionin e vitit të kaluar, apo në vetë ligj.
- **Klauzola e Investimeve:** e shtjelluar më në detaje në këtë dokument ashtu siç është përfshirë tani në kornizën makro-fiskale dhe perspektivën për 2019-2021.

Qeveria jonë mbetet e përkushtuar për ruajtjen e një mjedisi të qëndrueshëm makroekonomik dhe rritjen e mundshme dhe perspektivës afatgjatë të punësimit të Kosovës përmes; mbajtjes së deficitit fiskal dhe duke e bërë përbërjen e buxhetit me rritje të favorshme duke krijuar hapësirë për projekte të rëndësishme infrastrukturore (të kryera përmes mbështetjes nëpërmjet Marrëveshjes aktuale Stand By me FMN-në); rritjes së mëtejshme të kornizës rregullative dhe mbikëqyrëse bankare dhe reduktimit të pengesave të mbetura të huadhënies bankare për sektorin prodhues; dhe përmirësimit të mjedisit të biznesit të Kosovës duke përmirësuar sistemin e prokurimit publik.

Për të siguruar qëndrueshmëri të financave publike, si një ekonomi e vogël e hapur, Kosova ka arritur të përjetojë rritje ekonomike pozitive kryesisht nga konsumi dhe investimet, një buxhet i cili është financuar kryesisht nga remitencat dhe donacionet perëndimore. Niveli i borxhit të qeverisë mbetet më i ulëti në rajon dhe gjithashtu shumë më poshtë nivelit maksimal të lejuar sipas ligjit për "Menaxhimin e Financave Publike". Një nga faktorët kryesorë që kontribuojnë në nivel të tillë të borxhit të ulët është historia e tij e shkurtër e lëshimit të borxhit nga viti 2012.

Për më tepër, më 2014, qeveria miratoi rregullën fiskale që kufizon deficitin e përgjithshëm në 2% të BPV-së, me qëllim që të stabilizohen nivelet e borxhit nën kufirin e lejuar me ligj (p. sh. 40% e BPV-së). Marrë parasysh nivelin e ulët të borxhit ndaj BPV-së dhe nevojën për të përmirësuar më tej infrastrukturën e vendit, gjatë 2015 u prezantua 'klauzola për investime' për të lejuar rritjen shtesë të financave të Qeverisë dhe nxitjen e projekteve të financuara kryesisht nga IFN. Për këtë arsye, ky seksion shqyrton dy skenarë kryesorë, atë bazë dhe klauzolën e investimeve të ndjekur nga analiza të mëtutjeshme të ndjeshmërisë së subjektit të borxhit me ndryshimet në treguesit makroekonomikë themelorë.

Korniza institucionale

Korniza institucionale për politika ekonomike:

- Ministria e Financave: departamentet përkatëse për politika ekonomike, fiskale, thesari, buxheti etj.;
- Ministrinë e tjera që kanë në portofolin e tyre politika të caktuara ekonomike.

Korniza institucionale për koordinim të politikave:

- Zyra e Kryeministrit - Zyra për planifikim Strategjik dhe AIE e ardhshme;
- Ministrinë e linjës - Departamentet për koordinim të politikave dhe integrim evropian.

Përveç kësaj strukture ekzistuese për hartimin e politikave, Qeveria ka themeluar edhe këshillat të cilat kanë karakter konsultativ siç janë:

- Këshilli Kombëtar për Investime: i cili ka për qëllim shqyrtimin më të gjerë të prioriteteve, priorizimit më të mirë të investimeve në sektorët me aftësi konkurruese. Në këtë format Këshilli do të përcaktohen investimet afatgjate të cilat do të ndikojnë shkallën e zhvillimit të vendit.
- Këshilli ekonomik dhe social: i cili fokusohet në vendosjen dhe zhvillimin e dialogut social në Kosovë për të punësuarit dhe punëdhënësit, për çështje të rëndësishme të veçantë, të cilat kanë të bëjnë me realizimin e të drejtave të tyre ekonomike, sociale dhe profesionale, që realizohen, përmes zgjidhjeve të kontesteve me marrëveshje dypalëshe apo trepalëshe.
- Këshilli Kombëtar për Zhvillim Ekonomik të Kosovës: i cili në bashkëpunim me përfaqësuesit e sektorit të biznesit ka për qëllim shqyrtimin e politikave ekonomike për të adresuar sfidat zhvillimore të vendit.

Objektivat prioritarë afatmesme

Në planin afatmesëm prioritetet kryesore **zbatuese** parashikohet të realizohen janë:

- Politika fiskale të favorshme përfshirë, pushimet tatimore, dhe mbledhja e TVSH-së në brendi;
- Politika tregtare konkurruese dhe përmirësimi i mjedisit afarist përfshirë hapja e tregut, funksionalizimi i zonave të tregtisë së lirë, luftim i ekonomisë joformale, eliminimi i barrierave ligjore dhe zvogëlimi i burokracisë;
- Përkrahja e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme, përmes rritjes të fondit për garantimin e kredive dhe lehtësirave tjera administrative, përfshirë, ndër të tjera, ndërmarrjen e masave afirmative për ndërmarrjet e udhëhequra nga gratë.

3.18. Kapitulli 18 i acquis-së: Statistikat

Acquis në fushën e statistikave kërkon ekzistencën e një infrastrukture statistikore të bazuar në parimet si paanshmëria, besueshmëria, transparenca, konfidencialiteti i të dhënave individuale dhe shpërndarja e statistikave zyrtare. Institutet Kombëtare Statistikore veprojnë si pika referuese për metodologjinë, prodhimin dhe shpërndarjen e informacionit statistikor. Acquis përfshin metodologjinë, klasifikimet dhe procedurat për mbledhjen e të dhënave në fusha të ndryshme të tilla si statistikat makro-ekonomike dhe të çmimeve, statistikat demografike dhe sociale, statistikat rajonale si dhe statistikat e biznesit, transportit, tregtisë së jashtme, bujqësisë, mjedisit dhe të shkencës dhe teknologjisë. Nuk është i nevojshëm asnjë transpozim në legjislacionin kombëtar pasi që shumica e acquis merr formën e rregulloreve.

Kërkesat e MSA-së

Kapitulli i Statistikave është i rregulluar me nenin 74 dhe 95 të marrëveshjes. MSA parasheh zhvillimin e një sistemi statistikor efikas dhe të qëndrueshëm në Kosovë të aftë për të siguruar të dhëna të besueshme, objektive dhe të sakta, të krahasueshme me statistikave Evropiane, që nevojiten për të planifikuar dhe monitoruar procesin e tranzicionit dhe reformës në Kosovë. Ky sistem duhet gjithashtu t'i mundësojë Agjencisë së Statistikave të Kosovës të përmbush më mirë nevojat e shfrytëzuesve (përdoruesve) (si të administratës publike ashtu edhe të sektorit privat). Sistemi statistikor duhet të jetë në përputhje me parimet e Kodit Statistikor Evropian të Praktikës dhe parimeve themelore të statistikave nga OKB, citatet e drejtës Statistikore Evropiane, dhe duhet të zhvillohet në drejtim të zbatimit të acquis-së në këtë fushë.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Raporti i KE-së për Kosovën – 2019 konstaton se Kosova ka një nivel të përgatitjes në fushën e statistikave. Është arritur përparim i mirë në adresimin e disa prej rekomandimeve të vitit të kaluar, në veçanti me ndryshimin e Ligjit për statistikave zyrtare, përmirësimin e llogarive kombëtare dhe zgjerimin e statistikave sociale, veçanërisht përmes anketave duke ndjekur metodologjinë e statistikave të BE-së për të ardhurat dhe kushtet e jetesës (EU-SILC). Agjencia e Statistikave të Kosovës (ASK) ka miratuar rekomandimet e *peer review* të Eurostat dhe ka përpiluar një plan veprimi për zbatimin e tyre. Sidoqoftë, ASK vazhdon të vuajë nga burime dhe kapacitete të pamjaftueshme. Koordinimi midis institucioneve

statistikore nuk është përmirësuar shumë. Ende duhen përpjekje të konsiderueshme posaçërisht për të siguruar përafrimin e statistikave makro-ekonomike, afariste dhe mjedisore me standardet evropiane. Raporti i KE-se, në pjesën mbi politikat sociale, thekson se ofrimi i shërbimeve sociale për grupet e cenueshme vështirësohet edhe më shumë nga mungesa e mbledhjes së të dhënave për popullsinë sipas gjinisë, grupmoshës, përkatësisë etnike, aftësive dhe cenueshmërisë.

Kosova duhet në veçanti të zbatojë rekomandimet e Eurostat sipas planit të veprimit të miratuar, të përmirësojë qeverisjen statistikore dhe koordinimin midis institucioneve kryesore statistikore dhe të vazhdojen përgatitjet e nevojshme për regjistrimin e ardhshëm të popullsisë (2021), duke siguruar mbulimin e plotë të territorit.

Konkluzionet e dala nga Nënkomiteti i vitit 2019 kërkojnë që të zbatohen ndryshimet e Ligjit për Statistika Zyrtare dhe të vazhdohet me forcimin e kornizës ligjore. Gjithashtu, potencohet se duhet të vazhdojë zbatimi dhe zhvillimi i statistikave sektoriale. ASK të zbatojë planin e veprimit për zbatimin e rekomandimeve të Eurostat-it dhe të fillojnë përgatitjet e nevojshme për regjistrimin e ardhshëm të popullsisë më 2021.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative dhe ajo e politikave

Korniza legjislative në fushën e statistikave zyrtare në Republikën e Kosovës përbëhet nga Ligji nr. 06/L-058 për amendamentimin e Ligjit nr. 04/L-036 për Statistikat Zyrtare të Republikës E Kosovës i cili qartëson parimet themelore për të qeverisur Statistikat Zyrtare, ky ligj ishte miratuar në janar të vitit 2019. Disa nga këto parime janë rëndësia, paanshmëria, besueshmëria, efektiviteti shpenzues, pavarësia profesionale, dhe transparenca. Veprimtaria në fushën e statistikave zyrtare në Republikën e Kosovës rregullohet në bazë të Ligjit për Statistikat Zyrtare.

Këto akte normative kanë transpozuar Rregulloren e Parlamentit Evropian nr. 223/2009 e cila trajton statistikat në nivel të BE, duke respektuar dispozitat e Ligjit të statistikave zyrtare mbi konfidencialitetin e të dhënave, parimet fundamentale të statistikave zyrtare (E/2013/24 (2013/21)).

Me qëllim të zbatimit të Ligjit të lartcekur, Qeveria e Kosovës ka nxjerre edhe akte nënligjore përkatëse:

- UA për ruajtjen e lëndës statistikore;
- UA për përpunime të veçanta statistikore;
- Rregullorja nr. 11/2013 për zbatimin e standardit për klasifikimin e veprimtarive ekonomike në versionin NACE-Rev. 2, e cila është në përputhje me Rregulloren nr. 1893/2006 të Parlamentit Evropian.

Për projektin e regjistrimit të popullsisë 2021, ASK-ja ka formuar Grupin punues të brendshëm për realizimin e aktiviteteve të nevojshme përgatitore siç është koncepti dokumenti. Koncepti dokumenti është përgatitur dhe dërguar në Qeveri për miratim. Në koordinim me Institucionet përkatëse do të përgatitet Drafti i Ligjit për Regjistrimin e Popullsisë, të Ekonomive Familjare dhe të Banesave 2021 i cili do të jetë në harmoni me rekomandimet e Konferencës së Statisticienetëve Evropiane për regjistrimet e popullsisë dhe banesave 2021, përgatitur në bashkëpunim me Eurostatin.

Korniza legjislative që ndërlidhet edhe me fushën e statistikave konsiston në këto akte ligjore:

- Ligji nr. 03/l-209 për Bankën Qendrore të Republikës së Kosovës (gazeta zyrtare e republikës së Kosovës/Prishtinë: viti v/nr. 77/16 gusht 2010);
- Rregullore mbi statistikën e bilancit të pagesave dhe pozicionit të investimeve ndërkombëtare;
- Rregullore mbi statistikën monetare-financiare dhe llogaritë financiare;

- Ligji nr. 03/L-048 për menaxhimin e financave publike dhe përgjegjësitë, i plotësuar dhe ndryshuar me ligjin nr. 03/L- 221, ligjin nr. 04/L-116 dhe me Ligjin nr. 04/L-194;
- Rregullore MF-nr. 03/2014 për pasqyrat financiare vjetore te organizatave buxhetore;
- Ligji nr. 05/L-020 mbi Barazinë Gjinore, i cili kërkon mbledhjen, mbajtjen, dhe procesimin e të gjitha të dhënave zyrtare të ndara në baza gjinore.

Korniza e politikave

Një nga instrumentet e nevojshme për koordinimin e sistemit statistikor është programi 5-vjeçar i statistikave zyrtare. Në fund të vitit 2017 ASK së bashku me anëtarët të tjerë të Sistemit Statistikor të Kosovës ka përgatitur dhe finalizuar programin e dytë të statistikave zyrtare për vitet 2018-2022. Për më shumë, gjatë fazës përgatitore të programit janë konsultuar edhe përdoruesit kryesorë të statistikave zyrtare. Ky Program është miratuar nga Qeveria e Kosovës.

ASK është duke zbatuar planin vjetor për vitin 2020 dhe ka përgatitur planin vjetor për Statistikat Zyrtare për vitin 2021. Ky plan është miratuar nga Qeveria më 15 qershor 2020. Programi vjetor si një instrument planifikimi i jep përparësi aktiviteteve nga programi afatmesëm duke marrë parasysh burimet në dispozicion. Plani Vjetor 2020 synon të arrijë objektivat si shfrytëzimi më i mirë i burimeve nëpërmjet efikasitetit organizativ, shkurtimin e afateve kohore, me qëllim rritjen e numrit të produkteve statistikore. Vendosja e prioritetëve është bërë duke synuar arritjen e efikasitetit, produktivitetit, rritjen e cilësisë në sistemin statistikor dhe përmbushjen e kërkesave të përdoruesve dhe standardeve të BE-së.

Pas publikimit të raportit "Peer Review", ASK ka hartuar një plan për zbatimin e rekomandimeve nga raporti i bërë nga ekipi i ekspertëve. Ky plan është finalizuar në koordinim të plotë me Eurostat. Plani për zbatimin e rekomandimeve është publikuar në faqen zyrtare të ASK-së dhe Eurostat-it. Raporti i fundit për zbatimin e rekomandimeve nga Peer review është dërguar në vitin e kaluar (2019), ndërsa për vitin 2020, ASK është në pritje të kërkesës nga Eurostat-it për të freskuar raportin me të fundit për zbatimin e rekomandimeve për vitin 2020. Gjithashtu është bërë identifikimi i gjendjes së tanishme lidhur me indikatorët e SDG-ve 2030, për pjesën e ASK-së dhe procesi është në vazhdim.

Korniza institucionale

Zbatimi i angazhimeve që rrjedhin nga legjislacioni në fuqi në fushën e statistikave është nën përgjegjësinë e këtyre institucioneve, të cilat janë pjesë e sistemit Shtetëror Statistikor:

- Agjencia e Statistikave të Kosovës;
- Banka Qendrore e Republikës së Kosovës;
- Ministria e Financave;
- Organet e tjera të autorizuara nga ASK-ja.

Agjencia e Statistikave të Kosovës, sipas Ligjit të Statistikave Zyrtare koordinon sistemin shtetëror statistikor dhe është përgjegjëse për harmonizimin e të dhënave zyrtare statistikore. ASK, Gjithashtu ka detyrë kryesore të identifikojë nevojat e përdoruesve dhe t'i filtrojë ata për nga rëndësia. Më pastaj, ata transformojnë nevojat përkatëse të përdoruesve në koncepte të matshme për të lehtësuar mbledhjen e të dhënave dhe shpërndarjen e tyre. ASK është koordinator kryesor në mes të prodhuesve statistikor dhe siguron koherencën dhe pajtueshmërinë e sistemit statistikor me standardet e miratuara. Momentalisht ASK është fokusuar kryesisht në mbledhjen e informacionit nga sektori real dhe zhvillimin e sa më shumë statistikave që janë të mundura në lidhje me të.

ASK është përgjegjëse për prodhimin e produkteve statistikore që japin informacione mbi aspektet ekonomike, sociale, popullsisë, bujqësisë, mjedisit, energjisë, etj. Produktet statistikore janë të prodhuara në intervale të ndryshme kohore. Produkti më i shpeshtë IÇK publikohet në bazë mujore. ASK është përgjegjëse për të siguruar informacione për Bruto Produktin Vendor, buxhetin e njëjësive ekonomike

familjare, punësimin dhe strukturën e bujqësisë. Këto informata vihen në dispozicion të përdoruesve çdo vit. Në fund të çdo viti ASK para-shpall publikimin e kalendarit që informon për dorëzimin e produkteve statistikore gjatë vitit të ardhshëm.

ASK-ja, ka përgjegjësi të krijojë, menaxhojë, mirëmbajë dhe freskojë:

- Regjistrin e popullsisë;
- Regjistrin e ekonomive familjare;
- Regjistrin e shtëpive dhe banesave;
- Regjistrin statistikor të bizneseve;
- Regjistrin e njësive hapësinore; dhe
- Regjistrin ekonomive bujqësore dhe Regjistrat të tjerë në pajtim me planet dhe vendimet.

ASK është përgjegjëse që metodologjitë statistikore të përdorura në Kosovë të jenë afër me ato të përdorura në vendet e tjera në rajon dhe Evropë. Që të jetë në gjendje të zbatojë këto objektiva ASK në mënyrë të vazhdueshme përditëson procedurat në përdorimin e nomenklaturave, mbledhjen e të dhënave, përpunimin e të dhënave dhe shpërndarjen e të dhënave.

Banka Qendrore e Republikës së Kosovës, në aspektin e përgjegjësive statistikore, vepron në bazë të Ligjit për Bankën Qendrore në Republikën e Kosovës dhe Ligjit për Statistikat Zyrtare në Republikën e Kosovës.

Përgjegjësitë statistikore të BQK-së janë të rregulluara edhe me Rregulloren mbi statistikave monetare-financiare dhe Llogaritë Financiare dhe Rregulloren mbi Statistikat e Bilancit të Pagesave dhe Pozicionit të Investimeve Ndërkombëtare.

Statistikat në përgjegjësinë e drejtpërdrejtë të BQK-së janë statistikave për sektorin monetarë e financiarë (SMF) dhe statistikave të jashtëm (SSJ). Këto statistika janë në përputhje me standarde të zhvilluara nga Fondi Monetar Ndërkombëtar, Banka Qendrore Evropiane, Eurostat, etj. SMF përfshijnë të dhënat për bankën qendrore, bankat e nivelit të dytë, kompanitë e sigurimit, fondet e pensioneve, dhe institucionet ndihmese financiare. SSJ përfshijnë statistikave të bilancit të pagesave, statistikave në shërbime ndërkombëtare, pozicionit të investimeve ndërkombëtare (PIN), investimeve direkte, si dhe statistikave të borxhit të jashtëm. Në përgjithësi Kosova ka përmëshur detyrimet që rrjedhin nga acquis për SMF dhe SSJ. Megjithatë, BQK duhet të zhvilloi kornizën për përpilim të statistikave të Llogaritë Financiare.

Ministria e Financave ka për mision të bëjë parashikime dhe analiza për të mbështetur procesin e vendimmarrjes në lidhje me formulimin e politikave ekonomike. Përmëshja e këtij misioni të Ministrisë së Financave është i ndërlidhur me detyrat dhe përgjegjësitë e Thesarit dhe Departamentit të politikave ekonomike, publike dhe bashkëpunimi ndërkombëtar financiar (DPEPBNF) Statistikat për sektorin fiskal dhe ato të borxhit publik përpilohen dhe publikohen nga Thesari në kuadër të Ministrisë së Financave.

Organet e tjera të autorizuara nga ASK-ja: Ekzistojnë edhe ofrues të tjerë të informacionit dytësor që përdoren për përpilimin e statistikave zyrtare në Kosovë. Ministria e Arsimit dhe Shkencës është përgjegjëse për të regjistruar numrin e shkollave, nxënësve, studenteve dhe mësimdhënësve në çdo nivel arsimor. Ministria e Shëndetësisë dhe Instituti i Shëndetit Publik janë përgjegjëse për regjistrimin e numrit të institucioneve shëndetësore, pacientëve, mjekëve dhe sëmundjeve, Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale është përgjegjëse për të ofruar informata për numrin e punëkërkuësve, numrin e shërbimeve që ofron, përfitime nga papunësia, subvencione për familjen në nevojë.

Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural është e ngarkuar për të siguruar të dhënat administrative siç janë: subvencionet për fermerët dhe të dhënat e tjera administrative. Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit është ngarkuar të hartojë Bilancin e Energjisë, sipas kërkesave të BE, si dhe të

grumbullojë të dhëna mbi burimet natyrore në Kosovë dhe biodiversitetin, Ministria e Tregtisë dhe Industrisë, përkatësisht ARBK, ofron të dhëna administrative mbi bizneset e regjistruara. Të gjitha këto të dhëna përdoren nga ASK në periudha të caktuara për të informuar publikun për gjendjen në këto fusha përkatëse. Megjithatë, ASK përpiket për të kombinuar këto informacione me burime tjera që vijnë nga anketimet e kryera.

Kapacitetet administrative - për zhvillimin e kapaciteteve, ASK-ja ka punësuar 10 zyrtarë gjatë vitit 2019, të cilat janë ndarë në statistikat e prodhimit me theks të veçantë në Statistikat Ekonomike. Gjithashtu, ASK ka themeluar Departamentin e Llogarive Kombëtare. Stafi i ASK-së ka marrë pjesë në një sërë trajnimesh brenda dhe jashtë vendit. Është rritur numri i trajnimeve dhe kurseve të ndryshme për stafin e ASK-së të siguruar nga KE dhe Eurostat (pjesëmarrja në forume të ndryshme trajnuese në afat të shkurtër të gjatë).

Sa i përket zbatimit në praktikë, në fushën e statistikave janë realizuar aktivitete të cilat burojnë nga Ligji mbi statistikat zyrtare, programi 5 vjeçar i statistikave zyrtare, Plani vjetor i punës, procesi i integrimi evropiane si dhe në bazë të kërkesave raporteve të ndryshme qoftë të brendshme apo ndërkombëtare.

Sa i përket *statistikave sektoriale*, ASK ka vazhduar të prodhojë dhe zhvillojë më tej statistikat ekonomike, statistikat bujqësore, statistikat sociale dhe aktivitetet metodologjike dhe IT.

ASK prodhon llogaritë kombëtare çdo tre muaj dhe çdo vit (sipas qasjes së prodhimit dhe shpenzimeve, me çmime aktuale dhe konstante). Afatet kohore për publikimin e rezultateve të PBB-së janë shkurtuar, që do të thotë se për çdo tremujor të Produktit të Brendshëm Bruto, publikimi tremujor është arritur sipas standardit Eurostat (t+90 ditë), duke përdorur metodologjinë e re të Llogarive Evropiane të Sistemit (ESA 2010). ASK ka shkurtuar afatin vjetor të publikimit të PBB sipas ESA 2010. Gjithashtu, llogaritë qeveritare publikohen në baza vjetore dhe tremujore. Të dhënat në Eurostat transmetohen rregullisht (pas publikimit të rezultateve), duke përdorur formatin SDMX. Numri i tabelave rritet gradualisht.

Për *statistikat e tregtisë së jashtme*, të dhënat për eksportin dhe importin e mallrave publikohen në baza të rregullta mujore dhe vjetore. Botimet e rregullta mujore publikohen me T + 24 ditë. Publikimi vjetor bazohet në T + 168 ditë. Këto të dhëna dërgohen rregullisht në Eurostat përmes EDAMIS.

Për *Statistikat e Energjisë*, ASK ka shkurtuar afatin për publikimin e rezultateve të bilancit energjetik dhe ka rritur numrin e produkteve të dërguara në Eurostat. Publikimi tremujor i statistikave të energjisë sipas standardeve (T + 49 ditë). Gjithashtu, afati i fundit për publikimin e Bilancit Vjetor të Energjisë është zvogëluar dhe publikimi për vitin 2019 është bërë në qershor 2020.

Sa u përket *statistikave e ndërmarrjeve*, afatet për botimet e rregullta janë shkurtuar dhe numri i produkteve të dërguara në EUROSTAT është rritur.

Sa u përket *statistikave hoteliere dhe turizmit*, statistikat e hotelierisë për TM1 2020 janë publikuar në qershor 2020. Modifikimet e pyetësorëve u harmonizuan sipas rekomandimeve dhe kërkesave të EUROSTAT për statistikat afatshkurtra të shitjes me pakicë, statistikat e industrisë dhe statistikat e transportit dhe telekomunikacionit. Një Memorandum Mirëkuptimi me Agjencinë e Regjistrimit Civil u nënshkrua në të kaluarën lidhur me qasjen në të dhënat për Automjetet e Regjistruara në Kosovë.

Në *statistikat sociale*, Agjencia e Statistikave të Kosovës ka zbatuar anketën pilot mbi të ardhurat dhe kushtet e jetesës (EU-SILC) dhe gjatë vitit 2019 është bërë mbledhja e të dhënave. Pastrimi i bazës së të dhënave është në fazat finale dhe të dhënat zyrtare do të publikohen në pjesë e parë të vitit 2020. Deri tani informacioni për treguesit kryesorë të gjendjes së jetesës, mirëqenies, varfërisë dhe treguesve të tjerë matet nga Anketa e Buxhetit të Ekonomive Familjare. Ky studim do t'i lejojë ASK-së të përpilojë statistika mbi të ardhurat dhe kushtet e jetesës në familje dhe individë, të cilat janë të krahasueshme me statistikat e tjera të prodhuara në rajon dhe më gjerë. Ky hulumtim do të jetë një burim referimi për t'i ofruar

Eurostat-it statistika krahasuese mbi shpërndarjen e të ardhurave dhe përfshirjen sociale në nivel evropian për Republikën e Kosovës. Gjithashtu, me rëndësi të veçantë, këto të dhëna do të përdoren për të monitoruar strategjinë e Evropës 2020 me fokus në uljen e varfërisë si qëllimin parësor.

ASK ka vazhduar me zhvillimin e anketës mbi Përdorimin e Teknologjisë së Informacionit e Komunikimit (TIK) për vitin 2019. Anketa e TIK është integruar brenda programit statistikor të ASK-së. Rezultatet e anketës TIK 2020 do të publikohen në janar 2021. Planet janë aplikimi i metodës CAPI për grumbullimin e të dhënave të anketës TIK për vitin 2020.

Publikimi tremujor i Anketës së Fuqisë Punëtore (AFP) vazhdon të publikohet sipas standardit Eurostat (T + 90 ditë), duke përdorur metodologjinë e re të Anketës Evropiane të Forcave të Punës dhe gjithashtu duke reduktuar afatin për publikimin tremujorë dhe vjetor të të dhënave të AFP-së. ASK gjithashtu ka përmirësuar mjetet për mbledhjen e të dhënave me qëllim të minimizimit të gabimeve gjatë grumbullimit të të dhënave në terren përmes monitorimit të vazhdueshëm dhe vlerësimit sistematik të cilësisë së punës në terren, përmirësimit të mekanizmave të auditimit të cilësisë gjatë dhe pas punës në terren, përgatitjen e një manuali për intervistuesit etj. ASK ka vazhduar dërgimin e mikro të dhënave të AFP-së në Eurostat.

ASK ka filluar të aplikojë ISCO 08 në AFP nga janar 2018 dhe në të ardhmen e afërt planifikon të aplikojë edhe ISCED 2011. ASK ka publikuar “Nivelin e pagave në Kosovë 2012-2019” në maj 2020, dhe ka zhvilluar pilot anketën mbi Kostot e Punës, ndërsa si anketë e plotë do të zhvillohet më 2020.

Sa u përket *statistikave të popullsisë*, janë duke u zhvilluar përgatitjet për Regjistrimin e Popullsisë Ekonomive familjare dhe banesave 2021 sipas rekomandimeve Ndërkombëtare për regjistrime dhe nevojave të vendit për nxjerrjen e indikatorëve socio-ekonomik ku në qershor 2018 është formuar grupi punues nga ASK-ja për finalizimin e koncept dokumentit.

Është përgatitur Harta rrugore për Regjistrimin e Popullsisë Ekonomive familjare dhe banesave 2021. Është duke u përgatitur Strategjia e regjistrimit që pritet të përfundojë së shpejti. Plani i punës dhe buxheti është ndarë sipas aktiviteteve dhe viteve.

Janë publikuar të dhënat Vlerësimi i popullsisë për vitin 2019, Statistikat e lindjeve 2019, Statistikat e vdekjeve 2019, Statistikat e kurorëzimeve 2019. Pas nënshkrimit të Memorandumit të mirëkuptimit në mes ASK-së dhe UNICEF-it për projektin e MICS6 kanë filluar aktivitetet zbatuese që nga viti 2019.

Sa u përket *statistikave të Bankës Qendrore të Kosovës*, BQK ka vazhduar punën e saj të rregullt në mbledhjen e të dhënave, prodhimit dhe shpërndarjes së statistikave monetare dhe financiare (MFS) dhe statistikave të sektorit të jashtëm (ESS). MFS dhe ESS publikohen rregullisht në ueb-faqe të BQK; dhe gjithashtu u shpërndahet organizatave ndërkombëtare (përfshirë Eurostat-in, Fondin Monetar Ndërkombëtar (FMN), Bankën Botërore). Sa i përket përmirësimit të sistemit të mbledhjes së të dhënave, BQK ka filluar procesin e zhvillimit të një platforme raportimi online për mbledhjen, përpunimin dhe shpërndarjen e informacionit statistikor nga korporatat jo-financiare. Përveç kësaj, janë bërë përpjekje për përmirësimin e cilësisë së të dhënave me optimizimin e sistemit të prodhimit dhe mbledhjen e informacionit të ri.

Statistikat e bilancit të pagesave, pozicionit të investimeve ndërkombëtare, të tregtisë ndërkombëtare në shërbime dhe ato të investimeve direkte i dërgohen rregullisht Eurostatit, dhe janë në harmoni me kërkesat e acquis.

Statistikave monetare financiare, përpilohen në përputhje me standardet e fundit ndërkombëtare. Përveç të dhënave për fondet pensionale, të gjitha statistikat e tjera financiare publikohen në baza mujore me një afat 25 ditë pas përfundimit të muajit referues. Të dhënat janë mjaft të detajuara dhe kualiteti i

statistikave të publikuara është i mirë. SMF publikohen kryesisht në faqen e BQK-së dhe një pjesë e konsiderueshme e tyre dërgohen për publikim në Fondin Monetar Ndërkombëtar.

Statistikat e sektorit të jashtëm janë në harmoni me acquis të BE-së. Pasqyra e bilancit të pagesave publikohet në baza mujore në faqen e BQK-së, kurse në Eurostat dërgohet në baza tremujore. Statistikat për pozicionin e investimeve ndërkombëtare (PIN)) dërgohen në Eurostat në bazë tremujore, kurse statistikave të shërbimeve ndërkombëtare dhe ato për investimet direkte dërgohen në baza vjetore, konform kërkesave raportuese nga Eurostat.

Sa u përket statistikave të llogarive financiare, ato ende nuk janë duke u përpiluar në Kosovë. BQK ka ndërmarrë disa aktivitete për të filluar këtë vit me ndërtimin e kornizës për përpilimin e statistikave të llogarive financiare. Fillimisht, është duke u bërë rekrutimi i stafit. Gjithashtu, departamenti i statistikës BQK-së ka bërë një analizë të dhënave burimore që do të përdoren për përpilimin e statistikave të llogarive financiare. Në përgjithësi, të dhënat për sektorin financiar dhe sektorin qeveritarë janë adekuate; mirëpo mangësi ka për të dhënat e sektorit të korporatave jofinanciare dhe ekonomive familjare.

Mbështetja e donatorëve

Sistemi Statistikor i Kosovës është përkrahur dhe vazhdon të përkrahët në mënyrë nga donatorë të ndryshëm në ngritjen e kapaciteteve teknike dhe profesionale. Përveç projekteve me qasje shumë përfituese (në nivel rajonal) ASK dhe sistemi statistikor përkrahët edhe në formë kombëtare. Donatorët kryesor janë: KE, përkatësisht Eurostat, pasuar nga SIDA, BB, FMN, UNICEF, UNFPA, Norvegjia etj. Për periudhën 2019-2022 sistemi statistikor përkrahët nga KE. Projekti i regjistrimit të popullsisë 2021 është në konsultim me donatore por deri në momentin e raportimit nuk ka zotime nga donatorët me përjashtim të zyrës së BE-se prej 1.2 milionë euro, për monitorim të lehtë të tërë procesit të regjistrimit.

ASK është duke u përkrahur nga projekti i Qeverisë së Norvegjisë, qëllimi i këtij projekti është të mbështesë administratën publike të Kosovës në zbatimin e MSA-së dhe rritjen e gatishmërisë për anëtarësim në BE në disa kapituj përfshirë statistikave. Ky projekt do të forcojë kapacitetet institucionale të administratës publike të Kosovës, specifikisht në kapitullin Statistikave përmes ofrimit të trajnimeve të specializuara për përmbajtjen e kërkesave dhe kërkesave që rrjedhin nga BE, transpozimin e akteve të acquis në legjislacionin kombëtar, si dhe në reformat e politikave përkatëse.

Përveç projekteve në nivel kombëtar, ASK është duke u përkrahur nga Eurostat edhe përmes formave të pilot projekteve me fokus ngritjen e kapaciteteve profesionale dhe teknike të ASK-së.

MB IPA-2015- (*Multi-beneficiary Statistical Cooperation Programme*) me këto projekte:

- Financat qeveritare;
- Metodologjia e Llogarive Kombëtare;
- Llogaritë sektoriale;
- Programi i transmissi, të llogarive kombëtare vjetore, llogarive kombëtare tremujore dhe raportimi kualitativ;
- Procedurat e mosbalancimeve makroekonomike (PIM).

Me përkrahjen e Bankës Botërore, ASK-ja ka organizuar anketat e ekonomisë së pa-vrojtuar në katër aktivitete (biznese). Rezultatet e këtyre anketave do të përfshihen në llogari kombëtare.

- Indeksi i Harmonizuar i Çmimeve të Konsumit (IHÇK);
- Pariteti i Fuqisë Blerëse (PFB);
- Regjistri Statistikor i Bizneseve,
- Statistikat afatshkurtra të ndërmarrjeve: zbatimin e standardeve dhe udhëzuesve të sistemit evropian të statistikave,

- Statistikat e transportit: për udhëtarë dhe mallra,
- Teknologjia e informimit dhe komunikimit – përdorimi në biznese (e përealizuar në mungesë të resurseve njerëzore) dhe
- Statistikat e energjisë.

Në bashkëpunim me Bankën Botërore jemi duke zhvilluar anketën për produktivitetin në ndërmarrje.

- Përkrahja ka vazhduar edhe në fusha të tjera strategjike me karakter kombëtar dhe ndërkombëtar si p. sh. strategjia SEE 2020, SDGs 2030, etj
- Anketa strukturore e fermave,
- Statistikat vjetore të kulturave bujqësore bimore dhe statistikat mbi kulturat e përhershme bimore (anketa e pemëtarisë, anketa vreshtarisë),
- Statistikat e prodhimit të blektorale (statistikat mujore e vjetore të qumështit, mishit dhe vezëve),
- Statistikat agromonetare (anketa mbi çmimet dhe qiranë të tokës bujqësore),
- Statistikat e mbeturinave.

Objektivat prioritarë afatmesme:

- Përgatitjet dhe mbajtja e regjistrimit të popullsisë në Kosovë 2021;
- Përgatitjet dhe mbajtja e regjistrimit të bujqësisë 2022;
- Fuqizimi i resurseve njerëzore dhe kost-efektiviteti në ASK;
  - Sigurimi i resurseve të qëndrueshme;
  - Racionalizimi i vendeve të punës;
  - Zhvillimi i trajnimeve të brendshme dhe të jashtme;
  - Përpilimi dhe monitorimi i indikatorëve në kuadër të strategjisë 2030;
  - Zotimi në konfidencë, si përkrahje shtesë nga ana e Qeverisë së Kosovës për cilësinë e prodhimeve statistikore.
- Fuqizimi menaxhimit të cilësisë dhe metodologjisë;
  - Fuqizimi i sistemit për menaxhim të Cilësisë;
  - Monitorimi dhe rritja e kontrollit të punës në terren;
  - Vazhdimi i rritjes së përdorimit të pajisjeve elektronike në mbledhjen e të dhënave;
  - Vazhdimi i përdorimit të mëtejshëm i nën fazave nga modelet statistikore GSBPM;
- Rritja dhe përmirësimi i statistikave zyrtare;
  - Zbatimi i plotë i Metodologjisë ESA 2010 në statistikave ekonomike në veçanti në llogaritë kombëtare;
  - Shtimin e numrit të tabelave të BPV-së për programin e transicionit, të cilat do të dërgohen në Eurostat;
  - Përmirësimin e mëtejshëm të Llogaritë Kombëtare dhe Statistikave të Financave Qeveritare në përputhje me ESA 2010, manualin e FMN dhe të GFSM 2014;
  - Përpilimi dhe publikimi i tabelave ofruese-përdoruese (SUT), ku do të përdoren të gjitha burimet e të dhënave, duke balancuar SUT me çmime aktuale dhe konstante (duke përdorur të gjithë deflatorët);
  - Përgatiten tabelat input-output (I/O);
  - Krijimi i kornizës për të dhënat e ekonomisë së pa vrojtuar - NOE (qasje tabelore për matjen e NOE);
  - Të vazhdojë publikimin e Statistikave të Financave Qeveritare (GFS) në baza vjetore dhe tremujore bazuar në manualin e FMN dhe të GFSM 2014 dhe prodhimin e tabelave të EDP;
  - Zhvillimi i anketës së Shëndetësisë;
  - Zhvillimi i anketës për arsimimin e të rriturve (Adult Education Survey);
  - Zhvillimi dhe përmirësimi i statistikave të transportit, hotelarisë dhe turizmit, ndërtimit dhe statistikave tjera afatshkurta;

- Zhvillimi i statistikave mbi investimet;
- Zhvillimi i statistikave të përdorimit të teknologjisë informative dhe të komunikimit nga bizneset;

BQK-ja do t'i pasurojë aktivitetet statistikore dhe kërkimore që kanë të bëjnë me ekonominë në përgjithësi dhe sistemin financiar në veçanti përmes këtyre veprimeve strategjike:

- Përpilimi dhe publikimi i statistikave për Llogaritë financiare për Kosovën, konform metodologjisë së paraparë me ESA 2010;
- Avancimi i mëturshëm gjithëpërfshirës i statistikave monetare dhe financiare;
- Përpilim i statistikave të bilancit të pagesave në baza mujore për raportim në Eurostat;
- Zhvillim i platformës online për raportim nga korporatat jofinanciare.

3.19. Kapitulli 19 i *acquis*-së: Politikat sociale dhe punësimi

Acquis në fushën sociale përfshinë standardet minimale në fushat e ligjit të punës, barazisë, shëndetit dhe sigurisë në punë dhe anti-diskriminimit. Shtetet Anëtare marrin pjesë në dialogun social në nivel evropian dhe në proceset e politikave të BE-së në fushat e politikave të punësimit, dhe përfshirjes e mbrojtjes sociale.

Shtetet Anëtare marrin pjesë në proceset e politikave të BE-së në fushat e politikës së punësimit, politikave sociale, gjithëpërfshirja dhe mbrojtja sociale. Partnerët socialë nga Shtetet Anëtare marrin pjesë në dialogun social në nivelin evropian.

Në fushën e aftësisë së kufizuar, BE ka miratuar një strategji që synon të harmonizojë çështjet e aftësisë së kufizuar në kuadër të politikave përkatëse të Unionit dhe në rritjen e integritit të personave me aftësi të kufizuara.

Marrëveshjet ndërkombëtare që lidhen me punësimin, punën dhe çështjet sociale, siç konventat relevante të ILO dhe Konventa e KB për të drejtat e personave me aftësi të kufizuara, duhet të merren në konsideratë.

Në lidhje me kapitullin 23 "Gjyqësori dhe të Drejtat Themelore", duhet të theksohet se të drejtat e sindikatave të punëtorëve në thelb janë të përfshira në kapitullin 19. Sa i përket anti-diskriminimit dhe mundësive të barabarta, këto çështje në thelb janë të përfshira në Kapitullin 19 me fokus specifik në aspektet e punësimit, ndërsa kapitulli 23 përfshin të drejtat kulturore dhe pakicat si dhe dhunën kundër grave.

Kërkesat e MSA-së

Bashkëpunimi në këtë fushë sipas neneve 82 dhe 106 të MSA-së, do të synojë mbështetjen e Kosovës në reformimin e politikave të punësimit. Gjithashtu do të nxisë dialogun social si një forcë kyçe në shtytjen e reformës ekonomike dhe sociale si dhe përafrimin ligjor mbi punësimin, shëndetin dhe sigurinë në punë dhe mundësitë e barabarta për gratë dhe burrat, personat me aftësi të kufizuara, pjesëtarët e minoriteteve dhe grupeve të marginalizuara. Kjo gjithashtu duhet të përfshijë përafrimin e legjislacionit të Kosovës me *Acquis* në fushën e Ligjit të Punës me theks në kushtet për punës për gratë si dhe për të nxitur përfshirjen e politikave sociale dhe anti-diskriminuese në Kosovë.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Sipas konkluzioneve të Nënkomitetit për Inovacion, Shoqëri Informative, Politika Sociale dhe Punësim 2018, sa i përket *punës* joformale, kërkohet të bëhet një strategji për të luftuar ekonominë joformale. Kërkohet të sqarohen iniciativat dhe strategjitë në kuadër të *sigurisë dhe shëndetit në profesion*. Të

sigurohemi që komunat të ofrojnë shërbime sociale, përfshirë edhe amendamentimin e Ligjit për Financa Lokale për të përfshirë grantin e kërkuar nga komunat.

Në *Raportin e KE-së për Kosovën – 2019* theksohet që Agjencia e Punësimit është funksionale, por shërbimet që i ofron janë të kufizuara, dhe se aksidentet fatale në punë janë në rritje dhe kontrata e përgjithshme kolektive nuk zbatohet. Pasi që rekomandimet nga Raporti i vitit 2018 nuk janë zbatuar, *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019* kërkon në veçanti të zbatohet Strategjia 2018-2022 për punësim dhe mirëqenie sociale dhe të bëhet monitorimi i rezultateve; të ndryshohen dhe zbatohen Ligji i Punës, Ligji për Sigurinë dhe Shëndetin në Punë si dhe Ligji për Këshillin Ekonomik Social; si dhe urgjentisht të merren masa për zvogëlimin e aksidenteve në vendin e punës. Në fushën e politikave sociale dhe shërbimeve sociale kërkesat dhe rekomandimet e Raportit të KE për Kosovë dhe raporteve të organizatave tjera ndërkombëtare kanë të bëjnë me përmirësime dhe avancimin e kornizës ligjore, për shërbime sociale, ndihma sociale, fuqizimin e mekanizmave të financimit dhe decentralizimit të shërbimeve sociale, përmes krijimit të Garantit të Veçante të Shërbimeve Sociale, reformimin e Skemës së Ndihmës Sociale, mbështetjen e sektorit joqeveritar të licencuar për shërbime sociale, mbështetjen e ndërmarrjeve sociale të regjistruara dhe ngritjen e kapaciteteve të punëtorëve social, përmes zbatimit të programeve të trajnimit.

Sa i përket mos-diskriminimit në punësim dhe politika sociale, ky raport thekson se legjislacioni sekondar për zbatimin e Ligjit për Mbrojtje nga Diskriminimi nuk është miratuar. Kosova duhet të reformojë sistemin e pushimit të maternitetit dhe paternitetit që përbën një pengesë në procedurat e rekrutimit të grave, sidomos në sektorin privat. Gjatë vitit 2019 Avokati i Popullit ka pranuar një numër të ngjashëm të rasteve si në vitet e kaluara, por numri i hetimeve *ex officio* në baza diskriminimi është dyfishuar. Institucionet vazhdojnë të jenë dobëta në procedimin dhe hetimin e rasteve të diskriminimit. Duhet të adresohet diskriminimi ndaj grave sa i përket procedurave të rekrutimit në sektorin privat.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative dhe ajo e politikave

Korniza legjislative në fushën e sigurisë dhe shëndetit në punë, ka shënuar progres në përafrimin e legjislacionit vendor me *acquis*-në e BE-së. Deri më tani janë transpozuar gjithsejtë 25 direktiva (direktivat individuale sipas nenit 16 (1) të Direktivës Kornizë 89/391 dhe të e tjera) në 19 rregullore përkatëse të miratuara. Rregulloret e miratuara janë të listuara më poshtë. Direktivat e BE-së në fushën e kushteve të punës, janë identifikuar dhe analizuar. Shtatëmbëdhjetë (17) direktivat janë transpozuar në draftin e projektligjit të Punës dhe projektligjit për Pushimin e Lehonisë dhe Prindëror.

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 03/L-212 i Punës;
- Ligji nr. 04/L-161 për Sigurinë dhe Shëndetin në Punë;
- Ligji nr. 04/L-205 për Agjencinë e Punësimit;
- Ligji nr. 04/L-008 për Këshillin Ekonomiko-Social;
- Ligji i ri nr. 05/L-077 për Regjistrimin dhe Ofrimin e Shërbimeve për të Papunët, Punëkërkuarit dhe Punëdhënësit;
- Ligji nr. 03/L-019 për Aftësim, Ri aftësim Profesional dhe Punësimin e Personave me Aftësi të Kufizuara, i ndryshuar dhe plotësuar me Ligjin nr. 05/L-078;
- Ligji nr. 05/L-020, për Barazi Gjinore;
- Rregullore (MPMS) nr. 04/2014 për kërkesat minimale të sigurisë dhe shëndetit në përdorimin e pajisjeve të punës në vendin e punës;
- Rregullore (MPMS) nr. 05/2014 për kërkesat minimale të sigurisë dhe shëndetit në vendin e punës;

- Rregullore (MPMS) nr. 02/2016 për kërkesat minimale të sigurisë dhe shëndetit për përdorimin e pajisjeve personale mbrojtëse në vendin e punës;
- Rregullore (MPMS) nr. 03/2016 për kërkesat minimale të sigurisë dhe shëndetit për mbrojtjen e punësuarve lidhur me punën e krahut me ngarkesa;
- Rregullore (MPMS) nr. 04/2016 për kërkesat minimale për sigurimin e shenjave të sigurisë dhe shëndetit në punë;
- Rregulloren (MPMS) nr. 05/2016 për kërkesat minimale për sigurinë dhe shëndetin në punë të punësuarve në risk nga ambientet shpërthyes;
- Rregulloren (MPMS) nr. 06/2016 për kërkesat minimale të sigurisë dhe shëndetit për punën me pajisje me ekran shfaqës;
- Rregullorja (MPMS) nr. 01/2017 për mbrojtjen e të punësuarve nga rreziqet lidhur me dridhjen në vendin e punës;
- Rregullorja (MPMS) nr. 02/2017 për mbrojtjen e të punësuarve nga risqet lidhur me zhurmën në vendin e punës;
- Rregullorja (MPMS) nr. 03/2017 për parandalimin e lëndimeve nga mjetet e mprehta në vendet e punës pranë sektorit të kujdesit shëndetësor dhe spitalor;
- Rregullorja (MPMS) nr. 04/2017 për mbrojtjen e të punësuarve nga risqet e lidhura me kancerogjenët dhe mutagjenët në punë;
- Rregullorja (MPMS) nr. 05/2017 për mbrojtjen e të punësuarve nga risqet e lidhura me ekspozimin ndaj agentëve biologjikë në punë;
- Rregullorja (MPMS) nr. 06/2017 për kërkesat minimale të sigurisë dhe shëndetit në punë në vendet e përkohshme ose mobile të ndërtimitarisë;
- Rregullorja (MPMS) nr. 07/2017 për kërkesat minimale të sigurisë dhe shëndetit në punë për mbrojtjen e punëtorëve nga rreziqet që lidhen me ekspozimin ndaj asbezt në punë;
- Rregullore (MPMS) nr. 08/2017 mbi kërkesat minimale të shëndetit dhe sigurisë në lidhje me ekspozimin e punëtorëve ndaj rreziqeve që lindin nga agentët fizikë (fusha elektromagnetike);
- Rregulloren (MPMS) nr. 09/2017 për mbrojtjen e të punësuarve nga risqet e lidhura me rrezatimin optik në vendin e punës;
- Rregullorja (MPMS) nr. 10/2017 mbi mbrojtjen e shëndetit dhe sigurinë e punëtorëve nga rreziqet që lidhen me agentët kimikë në vendin e punës;
- Rregullorja (QRK) nr. 22/2017 mbi kërkesat minimale për sigurinë dhe shëndetin në punë të punësuarve në veprimtari minerare sipërfaqësore nëntokësore me shpim si dhe aktivitete të caktuara minerare;
- Rregullorja për Masat Aktive të Tregut të Punës;
- UA nr. 03/2018 Për mënyrën, procedurat dhe afatet e pagesës mujore për punëdhënësit të cilët nuk punësojnë persona me aftësi të kufizuara;
- UA nr. 04/2018 Për fushëveprimin, kompetencat, përbërjen dhe mandatin e komisionit Mediko-Social për vlerësimin e aftësisë së mbetur për punë të personave me aftësi të kufizuara;
- UA nr. 05/2018 Për Mënyrën dhe Procedurat e Vlerësimit të Aftësisë për Punë të Personave me Aftësi të Kufizuara;
- Rregullorja (QRK) nr. 16/2018 Për Lehtësirat Doganore dhe Tatimore për Punëdhënësit që Punësojnë Persona me Aftësi të Kufizuara dhe Personat me Aftësi të Kufizuara që Ushtrojnë Veprimtari të Pavarur.

Në këto akte normative kanë transpozuar 25 direktiva dhe 22 rregullore.

Korniza institucionale:

- Zyra e Kryeministrit;
- Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale;
- Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit;
- Ministria e Tregtisë dhe Industrisë;

- Ministria e Shëndetësisë;
- Ministria e Arsimit dhe Shkencës;
- Ministria e Financave.

Mbështetja e donatorëve

Projekti i Asistencës Teknike “Mbështetje për Inspektoratin e Punës në luftë kundër joformalitetit” ka për qëllim të ofrojë asistencë prej euro 1 milion përgjatë periudhës korrik 2018 - korrik 2020 në ngritjen e kapaciteteve për Inspektoratin e Punës si dhe Asistencë Teknike për Ministrinë e Punës dhe Mirëqenies Sociale.

Projekti i Asistencës Teknike “Mbështetje për ngritjen e kapaciteteve për MPMS dhe APRK” ka për qëllim të ofrojë asistencë në vlerë prej euro 1 milion përgjatë periudhës maj 2018 - maj 2020. Objektivi i përgjithshëm i projektit është “të rrisë punësueshmërinë dhe perspektivat për punësim të qëndrueshëm për grupet e pafavorizuara, sidomos të rinjtë dhe gratë në Kosovë”. Qëllimi i projektit është zhvillimi i kapaciteteve të Ministrisë për Punë dhe Mirëqenie Sociale dhe Agjencisë për Punësim që të dizajnojnë, zbatojnë dhe monitorojnë masat aktive për tregun e punës me fokus tek grupet e pafavorizuara, sidomos të rinjtë dhe gratë, ndërsa projekti ka dy komponenti me këto rezultate:

- Rezultati 1: MPMS, APRK, autoritetet lokale dhe partnerët socialë janë pajisur me shkathtësi për hartimin e veprimeve konkrete sipas masave aktive për tregun e punës në sektorin e punësimit, arsimin dhe zhvillimit social;
- Rezultati 2: MPMS dhe Agjencia për Punësim janë pajisur me njohuri dhe përvoja për zbatimin dhe monitorimin e MATP-ve të propozuara për grupet e pafavorizuara, sidomos të rinjtë dhe gratë.

Projekti EYE, faza II “Rritja e punësimin të të rinjve”, financohet nga SDC. Qëllimi i fazës II (janar 2017-dhjetor 2020) është: "Një treg dinamik dhe social gjithëpërfshirës i punës që siguron gjithnjë e më shumë vende pune, përfshirë vetë-punësimin e të rinjve në Kosovë". Rezultatet e pritura të projektit janë:

- Rezultati 1: Gratë e reja dhe burrat përdorin aftësitë e fituara për të rritur punësimin e tyre përmes një sistemi trajnimit të orientuar drejt tregut;
- Rezultati 2: gratë dhe burrat e rinj bëjnë zgjedhje të informuara për karrierë dhe fitojnë më shumë mundësi punësimi dhe mundësi për të rritur të ardhura me anë të një sistemi të përmirësuar të ndërmjetësimin të punës.
- Rezultati 3: Bizneset dhe ndërmarrjet shoqërore në nënsektorët e synuar ekonomik rriten dhe investojnë në vende të reja pune. Projekti ka filluar nga janari 2017 deri do të përfundojë në dhjetor 2020 (7 milionë franga zvicerane).

Projekti Asistencë Teknike “Përkrahje për Ministrinë e Punës dhe të Mirëqenies Sociale për Zbatimin Efektiv dhe Efikas të Masave Aktive për Tregun e Punës” financohet nga fonde të BE-së (IPA) dhe zbatohet nga WYG savjetovanje d. o. o.

Projekti “Këshillim për Migrimin në Kosovë, Marrëveshje zbatimi ndërmjet Ministrisë së Punës dhe Mirëqenies Sociale dhe Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) data 1 prill 2016 deri më 31 tetor 2019 ka përfunduar mirëpo do vazhdojë faza e dyte 2020-2023 ku përmbajtja e projektit do zgjerohet dhe do shtohen shumë aktivitete.

Projekti PME/DIMAK që zbatohet dhe operon në Kosovë përmes GIZ-it Gjerman përkatësisht Projekti global „Programi - Migracioni për Zhvillim. Objektivi kryesor i programit është forcimi i kontributeve të migrantëve për zhvillimin e vendeve të tyre të origjinës dhe përmirësimin e kushteve për migracionin e ligjshëm në vendet e përzgjedhura partnere. Ky objektivi po ndiqet në mënyrë aktive fushat në vijim:

- Këshillim për politikën e migracionit;

- Këshillim për migracionin;
- Kthimi i migrantëve i orientuar nga zhvillimi;
- Bashkëpunimi me diasporën.

Ky kapitull është duke u përkrahur nga projekti i Qeverisë së Norvegjisë, qëllimi i këtij projekti është të mbështesë administratën publike të Kosovës në zbatimin e MSA-së dhe rritjen e gatishmërisë për anëtarësim në BE në disa kapituj përfshirë statistikat. Ky projekt do të forcojë kapacitetet institucionale të administratës publike të Kosovës, specifikisht në kapitullin Politikat Sociale dhe Punësimi përmes ofrimit të trajnimeve të specializuara për përmbajtjen e kërkesave dhe kërkesave që rrjedhin nga BE, transpozimin e akteve të acquis në legjislacionin kombëtar, si dhe në reformat e politikave përkatëse.

Objektivat prioritarë afatmesme

Objektivi kryesor i MPMS në fushën e legjislacionit, është transpozimi i vazhdueshëm i Acquis së BE-së në fushën e punësimit dhe politikave sociale deri më 2022. Duhet të zhvillohet dhe krijohet një sistem i mbrojtjes sociale që e mbështetë punësimin dhe rrit gjithëpërfshirjen e grupeve të cenuara, përmes zhvillimit të politikave dhe hartimit të programeve që synojnë dhe sigurojnë ngritjen e cilësisë së skemave të mbrojtjes sociale, shërbimeve sociale dhe rritjen e mbulueshmërisë për kategoritë sociale dhe grupet e tjera të përjashtuara. Organizatat e shoqërisë civile kanë propozuar edhe hartimin dhe miratimin e akteve nënligjore për zbatimin e dispozitave të Ligjit për Mbrojtje kundër Diskriminimit në fushën e punësimit.

Në këtë aspekt, në periudhën afatmesme planifikohet të miratohen dokumentet në vazhdim:

- Ligji i ri për sigurime sociale dhe pensionet e financuara nga shteti, për reformimin e sistemit të sigurimeve sociale në Kosovë. Kjo synon krijimin e një kornizë të përgjithshme të qëndrueshme të sistemit pensional dhe invalidor, përkatësisht të sistemit të plotë të sigurimeve sociale përmes harmonizimit të kornizës ligjore aktuale, krijimit të legjislacionit të ri, ngritjes së kapaciteteve institucionale, njerëzore e teknologjike. Reforma synon të ndikojë në rritjen e barazisë në mes të kategorive të ndryshme të përfituesve në aspektin e përfshirjes sociale dhe stabilitet financiar afatgjatë në vend.
- Ligji i ri për trajtimin e personave me aftësi të kufizuara, për të vendosur përkufizimin e duhur për PAK, përfshirë të gjitha llojet e aftësisë së kufizuar dhe ndarjen në kategori sipas nevojave të PAK;
- Amendamenti i Ligjit për Sigurinë dhe Shëndetin në Punë, për transpozim të plotë të Direktivës 89/391/KEE e Këshillit Evropian e datës 12 qershor 1989 mbi paraqitjen e masave për të inkurajuar përmirësimet në sigurinë dhe shëndetin e punëtorëve në punë (Direktiva Kornizë). Me këtë ligj, synohet të rregullohet më mirë dhe avancohet baza ligjore e sigurisë dhe shëndetit në punë;
- Hartimi dhe miratimi i kornizës ligjore sekondare për Ligjin e Shërbimeve Sociale dhe Familjare;
- Hartimi dhe miratimi i kornizës ligjore sekondare për Ligjin e Skemës së Ndihmës Sociale;
- Hartimi dhe miratimi i UA për formulën e financimit për shërbime sociale dhe Grantin e Veçantë për Shërbime Sociale;
- Mbështetja sektorit joqeveritar të licencuar me subvencione për ofrimin e shërbimeve sociale dhe familjare;
- Mbështetja e ndërmarrjeve sociale të regjistruara me subvencione dhe grante për punësimin e grupeve të marginalizuara.

3.20. Kapitulli 20 i acquis-së: Politikat e ndërmarrjeve dhe ato të industrisë

Legjislacioni i BE-së për këtë kapitull kryesisht përbëhet nga parimet e politikës dhe instrumentet që konsistojnë nga komunikata, rekomandime dhe konkluzione të Këshillit. Në masë të madhe ato zbatohen

përmes Programit për Konkurrueshmëri dhe Inovacion në nivel të gjithë BE-së. Ky kapitull gjithashtu përbëhet nga politikat sektoriale. në përgjithësi, politikat e ndërmarrjeve dhe industriale janë ngushtë të lidhura me Strategjinë 2020 të BE-së.

Përmes principeve të përgjithshme të politikave, BE synon të promovojë dhe forcojë konkurrueshmërinë dhe strategjinë industriale. Këto principe burojnë nga fryma e nenit 173 të TFBE për të shpejtuar ndryshimet strukturore, inkurajuar ambient të favorshëm për biznes dhe NVM, investime të huaja hyrëse dhe dalëse dhe për të inkurajuar dhe mbështetur inovacionin dhe ndërmarrësinë.

Instrumentet e politikave për ndërmarrjet dhe industrinë zhvillohen përmes programeve specifike që ofrojnë mbështetje (përfshirë atë financiare) për ndërmarrjet dhe politikë-bërësit. Këto programe fokusohen në promovimin e qasjes në financa, shërbime të biznesit, Rrjetin e ndërmarrjeve të Evropës, politikave kombëtare për inovacion dhe NVM. Aktualisht, kjo zbatohet përmes programit për konkurrueshmëri dhe inovacion 2014-2020. Direktiva 2011/7/BE është një nga instrumentet e rëndësishme të politikave dhe ka të bëjë me luftimin e pagesave të vonuara në transaksionet afariste.

BE-ja promovon analiza specifike sektoriale të konkurrueshmërisë në kuadër të politikave sektoriale për ndërmarrjet dhe industrinë. Kjo konsiston në lansimin e iniciativave për sektorë të caktuar, studime të ndryshme, iniciativa të rrjetëzimit, forume të politikave etj.

Formulimi dhe zbatimi i politikave të ndërmarrjeve dhe industrisë kërkon kapacitete administrative në të gjitha nivelet, përfshirë mekanizmat e bashkëpunimit dhe konsultimit.

Kërkesat e MSA-së

Dispozitat e MSA që ndërlidhen me këtë kapitull konsistojnë në nenet 51, 74, 98,99,100, 101, dhe 102 të cilat kryesisht ofrojnë kornizën dhe synimet e bashkëpunimit dhe potencojnë kërkesat për harmonizim me *acquis*. Sipas nenit 51, Kosova obligohet që me hyrjen në fuqi të MSA-se të sigurojë trajtim të barabartë kompanive të BE-së me ato vendore sa i përket kushteve të punës, pagesave dhe trajtimit të punëtorëve dhe subjekteve juridike të cilët themelohen juridikisht në territorin e Kosovës. Neni 74 definon obligimet për transpozim të legjislationit në një fazë të mëhershme për fushat primare të tregut të brendshëm dhe tregtisë. Gjithashtu ky nen kërkon zbatim efektiv të këtij legjislationi.

Neni 98 ofron kornizën për mbrojtje dhe promovim të investimeve të huaja direkte si dhe synon krijimin e klimës së favorshme për biznes. Bashkëpunimi në këtë fushë synon përmirësimin e kornizës ligjore për të favorizuar dhe mbrojtur investimet. Neni 99 jep kornizën e bashkëpunimit në fushën e politikave industriale. Ndër të tjera ky nen synon modernizimin dhe ristrukturimin e industrisë, inkurajimin dhe zhvillimin e konkurrueshmërisë dhe promovimin e bashkëpunimit ndërkufitar për zhvillimin e industrisë. Neni 100 ka të bëjë me bashkëpunimin në fushën e NVM-ve dhe ndërmarrjeve në përgjithësi në funksion të krijimit të një ambienti të favorshëm për bizneset. Bashkëpunimi duhet të jetë brenda kornizës së Aktit të Biznesit të Vogël dhe të marrë parasysh *acquis* në këtë fushë.

Neni 101 mbi turizmin, parasheh një zhvillim të balancuar dhe të qëndrueshëm të turizmit, duke studiuar mundësitë për operacione të përbashkëta dhe forcimin e bashkëpunimit në mes të ndërmarrjeve turistike, të ekspertëve, institucioneve dhe agjencive të tyre kompetente në fushën e turizmit gjithmonë duke marrë parasysh *acquis*-in e BE-së për këtë fushë.

Në dhjetor 2017 u nënshkrua marrëveshja për pjesëmarrjen e Kosovës në Programin e BE-së për konkurrueshmëri të ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme (COSME). Kosova duhet të fillojë zhvillimin e masave për të rritur vetëdijen tek palët e biznesit dhe për të siguruar pjesëmarrjen e tyre aktive në program.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Raporti i KE-së për Kosovën – 2019 thekson se Kosova është mesatarisht e përgatitur në këtë fushë. Pak progres është arritur në përmirësimin e ambientit afarist. Janë intensifikuar përpjekjet për rishikimin dhe thjeshtësimin e legjislacionit të lidhur me biznes përmes përditësimit të Strategjisë për rregullim më të mirë. Ekziston nevoja për të zhvilluar më tutje kapacitetin administrativ dhe për të siguruar bashkërendim ndërministror më të fortë. Raporti nënvizon se nuk ekzistojnë programe specifike për ristrukturim, qoftë për zhvillimin specifik të sektorit ose për modernizimin e përgjithshëm të industrisë.

Nga Nënkomiteti për Tregti kërkohet nga autoritetet përgjegjëse që të miratohet riorganizimi strukturor i Agjencisë për Investime dhe Përkrahje të Ndërmarrjeve në Kosovë (KIESA). Gjithashtu theksohet se duhet të funksionalizohen grupet punuese të SBA-së për zbatimin e rekomandimeve të vlerësimit mbi SBA.

Gjendja aktuale

Korniza legjislativë dhe ajo e politikave

Korniza legjislativë dhe ajo e politikave në fushën e politikave të ndërmarrësisë dhe industrisë

- Ligji nr. 04/L-220 për Investime të Huaja;
- Ligji për produktet e ndërtimit;
- Ligji nr. 06/L - 041 për Kërkesat Teknike për Produkte dhe vlerësimin të konformitetit;
- Ligji për Turizmin nr. 04/L-176;
- Ligji nr. 04/L-034 për Agjencinë Kosovare të Privatizimit si dhe Ligji nr. 06/L-023 për amendamentimin e Ligjit nr. 04/L-034;
- Rregullorja nr. 01/2018 për Etiketimin dhe Shënjimin e Produkteve të Tekstilit.

Këto akte normative kanë transponuar këto akte të acquis-së:

- Rregulloren e BE-së 305/2011 për Produktet e Ndërtimit;
- Rregulloren e KE-së nr. 765/2008 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit të datës 9 korrik 2008 për përcaktimin e kërkesave për akreditimin dhe mbikëqyrjen e tregut në lidhje me tregtimin e produkteve;
- Rregulloren (BE) 1007/2011 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, mbi emrat e fibrave të tekstilit dhe etiketimin dhe shënjimin e përbërjes së fibrave të produkteve të tekstilit;
- Direktivën 90/314 të BE-së mbi paketat turistike (pjesërisht).

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Strategjia Kombëtare për Zhvillim 2016-2021;
- Marrëveshja COSME;
- Programi për Reformave Ekonomike.

Korniza institucionale:

- Ministria e Tregtisë dhe Industrisë (Departamenti i Industrisë, Divizioni i Politikës Industriale);
- Agjencia për Investime dhe Përkrahje të Ndërmarrjeve (KIESA)
- Ministria e Arsimit dhe Shkencës
- Këshilli Kombëtar për Zhvillim Ekonomik.

Mbështetja e donatorëve

Projektet aktuale dhe të planifikuara të donatorëve bilateralë

Projektet për Mjedisin Afarist dhe për Përkrahje të Investimeve, është projekt i mbështetur nga Banka Botërore i cili do të mbështesë MTI në hartimin e agjendës së reformës rajonale të investimeve, zbatimin e reformës së politikave investimeve dhe në promovimin e investimeve.

Projektet për përkrahje të NVM-ve:

- “Përkrahje për ndërmarrësit e rinj”;
- “Konkursi Triple Helix” – Konkursi i lansuar nga OECD-ja dhe partnerët e saj në Kosovë për idenë më të mirë inovative që vjen nga akademika, biznesi dhe sektori publik;
- Fondi për Garantimin e Kredive i krijuar: Fondi do të rrisë qasjen në financa për NVM-të duke mbuluar 50% të kolateralit që kërkohet për NVM-të për të marrë një kredi në bankë. Ky kolateral i garantuar do të reduktojë rrezikun për bankat, duke iu mundësuar bankave të ulin normat e tyre të interesit dhe t’i bëjnë produktet e tyre kreditore më të përballueshme. USAID, KFW dhe SECO kontribuojnë me rreth 18 milionë euro dhe Ministria e Tregtisë dhe Industrisë kontribuon me 1 milion euro për të krijuar fondin. MTI vazhdon me plotësimin e fondit me nga 1 ml euro çdo vit deri në 2020.
- Projekti i IPA-së për rritjen e konkurrueshmërisë i cili ka filluar zbatimin në korrik 2017, projekti zgjat 3 vite dhe synon të ndihmojë bizneset përmes garantëve, garantimin e kredive duke ulur koston e marrjes së kredive dhe ngritjen e kapaciteteve të NVM-ve, projekti ka vlerën 35 milionë euro, bashkëfinancim në mes të Komisionit Evropian dhe BERZH-it.
- Kredi Banka Botërore-Projekti: Gjithë përfshirja e të rinjve dhe Ndërmarrësia në Kosovë - mbi 50 Trajnime dhe Kurse profesionale për të rinjtë nga moshën 16-29 vjeçare me qëllim të krijimit të vendeve të reja të punës.
- Përkrahja direkte financiare për NVM-të nga “Fondi I Inovacionit” bashkëfinancim me GIZ që do të zbatohet nga Qendra e inovacionit dhe Ndërmarrësisë. Me prioritet projektet që trajtojnë sektorët: Bujqësisë, Prodhimtarisë dhe TIK-ut.

Objektivat prioritarë afatmesme:

Politikat e ndërmarrësisë dhe industrisë:

- Mbështetja e bizneseve në certifikimin e produkteve të tyre me standardet evropiane dhe ndërkombëtare duke ofruar grante të vogla për NVM-të, ofrimi i granteve dhe përkrahjes teknike për bizneset për standardet e cilësisë deri më 2020, duke siguruar, aty ku është e mundur, përfaqësimin e barabartë gjinor;
- Zhvillimi i industrisë përmes forcimit të kornizës së politikave, dhe mbështetjes së sektorëve kyç me qëllim të rritjes së produktivitetit dhe eksportit
- Promovimi i eksportit duke i përgatitur NVM-të për eksport dhe identifikuar/zhvilluar tregjet potenciale
- Pjesëmarrje aktive në COSME dhe Rrjetin Evropian të Ndërmarrjeve, përfshirë mbështetjen e bizneseve për t’i shfrytëzuar këto programe;
- Mbështetja e institucioneve që t’i kushtojë vëmendje të shtuar ndërtimit të kapaciteteve të ndërmarrjeve të udhëhequra nga gratë për aplikim për këto fonde.

Politikat e inovacionit:

- UA për themelimin e mekanizmit për menaxhimin e fondit dhe grantit për Inovacion dhe Ndërmarrësi dhe mënyrën e funksionimit të tij.
- UA mbi themelimin dhe funksionalizimin e Qendrave të I&N.
- Themelimi i 2 Qendrave Rajonale në Pejë dhe Mitrovicë me qëllim të krijimit të mundësive për ndërmarrësit e rinj, studentët dhe shkencëtarët për zhvillimin e ideve inovative.
- Funksionalizimi i Qendrave Rajonale për inovacion dhe ndërmarrësi në Prishtinë dhe Ferizaj.
- Përkrahja direkte financiare për OJQ-të, NVM-të dhe bizneset fillestare Start-Up: përgatitja dhe shpallja e thirrjes publike, faza vlerësuese, faza monitoruese.

3.21. Kapitulli 21 i *acquis*-së: Rrjetet trans-evropiane

Ky kapitull mbulon rrjetin trans evropianë që njihet ndryshe si shtylla kryesore e zhvillimit të brendshëm të tregjeve Evropiane. Qëllimi i këtij kapitulli është të krijoj rrjetin e domosdoshëm rrugorë, energjetik dhe të telekomunikimeve që lidh shtetet Evropiane me mundësi përfshirje edhe shtetet e treta. Mundëson krijimin e një infrastrukture moderne e cila lidh rrjetet rajonale dhe nacionale të cilat sigurojnë lëvizjen e lirë të mallrave, shërbimeve, kapitalit dhe fuqisë punëtore, që si rezultat të kenë efekt në krijimin dhe fuqizimin e një shoqërie të barabartë.

Politikat e BE-së në lidhje me rrjetet trans-evropiane për transportin (TEN-T) dhe energjinë (TEN-E) bazohet në tre pika: bazën ligjore për TEN; nenet 170-172 të Traktatit për Funkcionimin e BE-së; Rregulloren (BE) nr. 1315/201350 mbi udhëzimet e Unionit për zhvillimin e rrjetit trans-evropian të transportit dhe energjisë si dhe Rregulloren e (BE) 1316/201351 për krijimin e fondit CEF, duke ndryshuar rregulloren (BE) 913/2010 dhe duke shfuqizuar Rregulloret (KE) 680/2007 dhe (KE) 67/2010.

Kjo kornizë përcakton objektivat e politikës së BE-së për politikën e rrjetit trans-evropian, e cila përfshin rrjetet e transportit dhe energjisë dhe synon adaptimin dhe zhvillimin e rrjeteve dhe sigurimin e ndërlikëve dhe ndërveprimit të tyre. Instrumenti i ri i financimit për rrjetet trans-evropiane-fondi "Connecting Europe Facility" (CEF) dhe udhëzimet e rishikuara TEN-T dhe TEN-E kanë hy në fuqi më 1 janar 2014. Qëllimi i krijimit dhe zhvillimit të Rrjeteve trans-evropiane (TEN) dhe promovimit të ndërlikëve dhe interoperabiliteti i rrjeteve nacionale janë që të shfrytëzohet plotësisht tregu i brendshëm dhe të kontribuojnë në rritjen ekonomike dhe krijimin e vendeve të punës në Bashkimin Evropian.

Korniza dhe gjendja

Tek **rrjetet e energjisë**, sa i përket nënshkrimit të marrëveshjes KOSTT me ENTSO-E, më 20 prill 2020 nga Grupi Rajonal i Evropës Kontinentale (RGCE) u përmyll me sukses votimi i Marrëveshjes së re të Kycjes në mes të KOSTT dhe ENTSO-E. Nga tani, KOSTT dhe Republika e Kosovës përfundimisht del nga Blloku rregullues SMM (Serbi, Mali i Zi dhe Maqedoni e Veriut) dhe i bashkohet Bllokut Rregullues të Sistemeve Energjetike Kosovë-Shqipëri-Blloku AK.

Pas votimit të suksesshëm në prill nga ana e Grupit Rajonal të Evropës Kontinentale (RGCE), më 30 qershor 2020, Kryeshefi Ekzekutiv i KOSTT nënshkroi Marrëveshjen e re të Kycjes në mes të KOSTT dhe ENTSO-E. Me fillimin e zbatimit të Marrëveshjes së re të Kycjes në mes të KOSTT dhe ENTSO-E, KOSTT do të operoj si zonë rregulluese e pavarur brenda Bllokut AK me Republikën e Shqipërisë, në kuadër të zonës sinkrone të Evropës Kontinentale. Marrëveshja e re e Kycjes KOSTT/ENTSO-E pritet të fillojë së zbatuari në vjeshtë të këtij viti. Ky është hapi i rëndësishëm i cili e afron KOSTT-in drejt anëtarësimit në Rrjetin Evropian të Operatorëve të Sistemit të Transmetimi-ENTSO-E.

Alokimi i kapaciteteve të interkoneksionit dhe menaxhimi i kongestionëve të rrjetit interkonektiv do të realizohet brenda strukturës së këtij blloku dhe jo më nga EMS (Serbi), ku edhe të hyrat nga këto aktivitete do të mblidhen nga Blloku, përkatësisht nga KOSTT. Ky zhvillim tutje i hap rrugë KOSTT-it për integrimin në tregun rajonal të energjisë, pjesëmarrjes në bursën shqiptare të energjisë (APEX) si dhe vënies në operim të linjës 400 kV Kosovë-Shqipëri.

Përmes platformës WBIF është realizuar studimi i parafizibilitetit për gazsjellësin Shqipëri-Kosovë (Projekti ALKOGAP). Ky studim ka pasur si objektiv kryesor vlerësimin fillestarë të fizibilitetit për ndërtimin e gazsjellësit ALKOGAP – si një linjë furnizimi të gazit natyror nga rajoni i kaspikut përmes gazsjellësve rajonal TAP/IAP, që në fazën e parë do të lidhë Shqipërinë me Kosovën dhe potencialisht në të ardhmen të vazhdoj drejt vendeve tjera të rajonit.

Studimi i parafizibilitetit ka dhënë rekomandimet pasuese për fazat tjera, përgatitja e Master planit të gazit për pjesën e Kosovës, dhe realizimin e studimit të përbashkët i fizibilitetit për gazsjellësin Shqipëri-Kosovë. Mbi bazën e rekomandimeve të dalura nga ky studim, ish MZHE-ja tani Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA) në bashkëpunim me institucionet përkatëse në fillim të vitit 2019 përmes platformës WBIF ka aplikuar për mbështetje financiare në formë granti për përgatitjen e Master planit për shpërndarjen e Gazit Natyror në Kosovë. Komitetit Drejtues i WBIF ka miratuar grantin, në vlerë prej EUR 1.5 mil, për përgatitjen e Master Planit për shpërndarjen e gazit natyror në Kosovë i cili planifikohet të realizohet në periudhën 2020-2021.

Në kuadër të bashkëpunimit rajonal, Ministri i Zhvillimit Ekonomik i Republikës së Kosovës dhe Ministri për Ekonomi i Maqedonisë së Veriut, në shkurt të vitit 2019 kanë nënshkruar një Memorandum Mirëkuptimi që pritet të intensivikojë me tej bashkëpunimin ndërmjet dy vendeve duke përcaktuar fushat prioritare për bashkëpunim në lidhje me sektorin e energjisë. Në funksion të jetësimit të kësaj marrëveshjeje, në pjesën e parë të vitit 2019 përmes platformës WBIF është bërë një aplikim i përbashkët me palën Maqedonisë së Veriut, kjo e fundit në rolin e promotorit të projektit, për mbështetje financiare në formë granti për realizimin e studimit të fizibilitetit për gazsjellësin Maqedoni e Veriut – Kosovë. Komiteti Drejtues i WBIF ka miratuar grantin në vlerë 653,250 eurosh. Ky studim do të realizohet përmes asistencës teknike e angazhuar nga WBIF, dhe planifikohet të realizohet në periudhën 2020-2021.

Tek **rrjetet telekomunikuese**, nuk është shënuar progres në forcimin e kapaciteteve institucionale të Autoritetit Rregullativ të Komunikimeve Elektronike dhe Postare në hartimin dhe zbatimin e rregulloreve.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Lidhur me **rrjetet e transportit**, Raporti i KE-së për Kosovën – 2019 thekson se kapacitetet institucionale për zbatimin e projekteve strategjike duhet të forcohen në nivelin qendror dhe lokal për prokurim publik, dhe për planifikimin, përgatitjen dhe menaxhimin e projekteve investuese. Projektet prioritare në rrjetet themelore dhe gjithëpërfshirëse mbetet të kryhen. Investimet e ardhshme në infrastrukturë duhet të zbatohen në përputhje me standardet e BE-së për prokurim publik, ndihmë shtetërore dhe vlerësimin e ndikimit në mjedis. Ato duhet të kanalizohen përmes *Listës së Përbashkët të Projekteve investuese*, duke konfirmuar orientimin strategjik drejt TEN-ve. Zbatimi i projektit të linjës hekurudhore 10 dhe projektit autostrada 6 është më i ngadalshëm se sa pritej. Autoritetet duhet të ndërmarrin masa të menjëhershme për të finalizuar protokollin e mbetura të kalimit kufitar hekurudhor me Maqedoninë e Veriut. Gjithashtu duhet siguruar hapjen e tregut hekurudhor me zgjatjen indikative të korridorit Orient/Lindje-Mesdhe. Ndonëse ka pasur progres në miratimin e planeve të mirëmbajtjes për të gjithë rrjetin themelor (rrugor dhe hekurudhor), Kosova ende mbetet prapa në këtë drejtim dhe nevojiten përpjekje të mëtejshme.

Tek **rrjetet e energjisë**, nuk ka progres në funksionalizimin e linjës së transmisionit 400 kV dhe kontrolli i frekuencës së ngarkesës me Shqipërinë nuk është funksional, për shkak të moszbatimit të marrëveshjes së lidhjes mes Rrjetit Evropian të Operatorëve të Sistemit të Transmisionit për Energji Elektrike (ENTSO-E) dhe Operatorit të Sistemit të Transmisionit të Kosovës-KOSTT.

Studimi i para-fizibilitetit për gazsjellësin mes Kosovës dhe Shqipërisë (ALKOGAP) që rrjedh nga projekti TAP, u përfundua në nëntor 2018. Kostoja e investimit vlerësohet të jetë 211 milionë euro, përfshirë 61 milionë euro në Kosovë, por projekti varet nga ndërtimi i gazsjellësit Jon-Adriatik dhe sistemit të transmisionit të gazit në Fushë Krujë në Shqipëri.

Tek **rrjetet telekomunikuese**, nuk është shënuar progres në forcimin e kapaciteteve institucionale të Autoritetit Rregullativ të Komunikimeve Elektronike dhe Postare në hartimin dhe zbatimin e rregulloreve.

Transporti

Kosova është anëtare e rregullt dhe pjesëmarrëse aktive e takimeve të niveleve Ministrore, komitetit drejtues dhe grupeve teknike të SEETO-së (Observatori i Transportit për Evropën Juglindore). Qëllimi i këtyre takimeve është krijimi i dokumenteve strategjike infrastrukturore dhe zhvillimi i rrjetit infrastrukturor bazik dhe gjithëpërfshirës në Evropën Juglindore, si pjesë përbërëse e Rrjetit Trans-Evropian. Me nënshkrimin e memorandumit të mirëkuptimit më 2004, të gjitha shtetet e Evropës Juglindore janë zotuar të zhvillojnë rrjetin bazik dhe gjithëpërfshirës i cili do të jetë edhe pjesë përbërëse e rrjetit bazik dhe gjithëpërfshirës trans-evropian.

Kosova tanimë e ka miratuar edhe Strategjinë e Transportit Multimodal, e cila përmban pesë qëllime kryesore të ndërlidhura me zhvillimin e rrjetit bazik dhe gjithëpërfshirës të SEETO-së. Qëllimi kyç i kësaj strategjie është: “Përmirësimi, zhvillimi, dhe mirëmbajtja e infrastrukturës së transportit e cila është e integruar në korridoret Pan Evropiane dhe është konform standardeve Evropiane”. Rrjeti bazik dhe gjithëpërfshirës i SEETO-së përfshin edhe projektet infrastrukturore të Kosovës të cilat janë pjesë e rrjetit të Evropës Juglindore të përbëra nga projektet e infrastrukturës: rrugore, hekurudhore dhe ajrore. Kosova gjithashtu merr pjesë aktive në Komunitetin e Transportit i themeluar me Traktatin mbi Themelimin e Komunitetit të Transportit më 12.07. 2017 në Trieste të Italisë dhe i ratifikuar nga të gjitha palët nënshkruese (Vendimi i Këshillit EU 2019/392).

Projektet prioritare të paraqitura dhe të identifikuar në planin shumëvjeçar të Evropës Juglindore si dhe në rrjetin Trans Evropian janë: Route/Rruga 6 e cila lidhë Prishtinën me Maqedoninë e Veriut, Korridorin VIII, Route/Rruga 7 e cila lidhë Kosovën me Shqipërinë si dhe korridorin X në Serbi, R6a (Prishtinë - Mitrovicë) dhe R6b (Prishtinë- Pejë).

Sa i përket infrastrukturës hekurudhore, Kosova e ka të identifikuar projektin e Linjës Hekurudhore 10, e cila lidhë vendin tonë me Serbinë, Korridorin X dhe Maqedoninë e Veriut Korridorin VIII. Përveç Linjës së 10 hekurudhore e cila i përket rrjetit Bazik të SEETO-s, Kosova ka marrë vendim që të bënë edhe rehabilitimin e Linjës së 7 (shtatë) hekurudhore e cila i përket rrjetit Gjithëpërfshirës të SEETO-s dhe e lidhë Korridorin e X-të në Serbi me Linjën e 10 hekurudhore në Kosovë.

Pas lëshimit në qarkullim të segmenteve të Autostradës R7, Morinë – Gjurgjicë (Lidhja me N9) - Bresje - Besi, MI në bashkëpunim me WBIF-in dhe EIB-në, ka përfunduar Plotësimin e Studimit të Fizibilitetit dhe Ndikimit mjedisor për segmentin Besi - Merdarë (Kufiri me Serbinë). Për më tepër, janë definuar Termat e Referencës për hartimin e Projektit Preliminar për segmentin Besi - Merdarë, i cili do të financohet nga WBIF dhe është përzgjedhur Kompania Konsulente për hartimin e projektit, i cili pritet të filloj së shpejti, dhe do të zgjasë 14 muaj. Pas përfundimit të projektit do të vazhdohet me definimin e hapave të mëtejme të financimit të këtij projekti. Në anën tjetër, në korrik 2015 është nënshkruar kontrata në mes të MI dhe Kompanisë fituese Bechtel Enka për ndërtimin e Autostradës Prishtinë - Hani i Elezit, në vlerë prej 599,944,263.55 euro (TVSh-ja e përfshirë). Projekti ka përfunduar dhe Autostradës Prishtinë - Hani i Elezit është lëshuar ne qarkullim.

MI gjithashtu është duke vazhduar me zgjerimin e aksit rrugor R6a/N2 (Prishtinë - Mitrovicë). Për këtë projekt MI ka arritur të siguroj kredi në vlerë prej 60 milionë dollarë nga Banka Islamike për Zhvillim, Fondi Saudit për Zhvillim OFID-i.

Sa i përket segmentit Kijevë - Zahaq, MI, në bashkëpunim me WBIF dhe BERZH ka përfunduar plotësimin e studimit të fizibilitetit dhe ndikimit mjedisor (2016), i cili ka dhënë rezultate pozitive sa i përket arsyeshmërisë ekonomike të projektit. Janë definuar termat e referencës për hartimin e projektit preliminar nga Kijeva - Zahaq (32 km) dhe është përzgjedhur kompania konsulente për hartimin e projektit. Gjithashtu, është duke vazhduar hartimin i projektit zbatues i cili pritet të zgjatë 12 muaj, dhe

pas përfundimit të projektit zbatues pritet do të vazhdohet me definimin e hapave të mëtejme të financimit të këtij projekti.

Në sistemin hekurudhor, Kosova ka arritur progres në ndarjen e Hekurudhave të Kosovës në dy kompani, Infrakos e cila është përgjegjëse për menaxhimin dhe mirëmbajtjen e Infrastrukturës Hekurudhore dhe Trainkos i cili merret me transport të udhëtarëve dhe mallrave. Republika e Kosovës ka krijuar edhe Autoritetin Rregullativ të Hekurudhave i cili merret me rregullimin e tregut, licencimin, certifikimin, sigurinë dhe interoperabilitetin e sistemit hekurudhor në territorin e Kosovës, ndërsa si entitet i veçantë në kuadër të Zyrës së Kryeministrit është krijuar edhe Departamenti mbi Hulumtimin e Aksidenteve Hekurudhore Sipas raporteve të dala nga SEETO, Kosova ka arritur progres në zbatimin e ligjeve dhe standardeve të kërkuara duke siguruar që tregu hekurudhor të hapet për operatorët të jashtëm.

Një ndër projektet me prioritet, të identifikuara edhe në SEETO është Linja Hekurudhore 10 dhe Linja Hekurudhore 7 të cilat janë edhe pjesë e rrjetit Trans Evropiane e që lidhin Republikën e Kosovës me Serbinë dhe Maqedoninë e Veriut, gjegjësisht me korridoret X dhe VIII.

Lidhur me zhvillimet e linjës hekurudhore 10 (Railway Route 10), më 06.02.2019 është nënshkruar kontrata me kompaninë Italiane Generale Costruzioni Ferroviarie e cila më 29.08.2019 i ka filluar punët ndërtimore për rehabilitimin e fazës së parë (Fushë Kosovë – Hani i Elezit). Ndërkaq, projekt Dizajni Detaj Teknik për fazën e dytë (Fushë Kosovë – Mitrovicë) është kryer dhe më 08.11.2019 është miratuar nga Infrakosi, kështu që në kuartalin e katërt të këtij viti pritet të nënshkruhet kontrata me kompaninë fituese e cila do të bënë ekzekutimin e punëve ndërtimore për këtë fazë. Për më tepër, përfundimi i punëve për rehabilitimin gjeneral dhe modernizimin e Linjës së 10 Hekurudhore pritet të realizohet deri më 2022-2023.

Rrjetet trans-evropiane të energjisë mbulojnë objektet e transportit dhe magazinimit të gazit, si dhe transmetimin e energjisë elektrike dhe japin një kontribut të rëndësishëm në tregun e energjisë elektrike dhe gazit. TEN-E i përgjigjet rëndësisë në rritje të sigurimit dhe diversifikimit të furnizimit me energji të BE-së, përfshirjen e rrjeteve energjetike të Shteteve Anëtare dhe vendeve candidate, dhe sigurimin e funksionimit të koordinuar të rrjeteve të energjisë në BE dhe vendet fqinje. Siguria e furnizimit me energji, përfundimi i izolimit të energjisë dhe funksionimi i energjisë së brendshme.

Kjo kornizë përcakton objektivat e politikës së Komunitetit për politikën trans-evropiane të rrjetit që përfshin rrjetet e transportit, energjisë dhe telekomunikacionit dhe synon të adaptojë dhe zhvillojë rrjete dhe të sigurojë ndërlidhjet dhe ndërveprimin e tyre.

Energjia

UA për promovimin e investimeve të përbashkëta rajonale në sektorin e energjisë është miratuar në shkurt 2017, i cili ka transpozuar Rregulloren (BE) 347/2013. Qëllimi i kësaj rregulloreje është të thjeshtojë procedurën e lejes dhe të lehtësojë investimet në infrastrukturën energjetike, në mënyrë që të arrihen objektivat e politikës së energjisë dhe mjedisit të Komunitetit të Energjisë. Rregullorja, e adaptuar për Komunitetin e Energjisë, përcakton rregulla për identifikimin e projekteve me rëndësi të Komunitetit të Energjisë, të quajtur Projektet e Komunitetit të Energjisë (PECI) dhe Projektet e Interesit të Ndërsjellë (PMI).

Në zbatim të Rregullores mbi udhëzimet për infrastrukturën energjetike trans-evropiane (BE) 347/2013, autoriteti kombëtar kompetent u krijua me vendim të Ministrit të Zhvillimit Ekonomik në gusht 2017. Gjithashtu në kuadër të zbatimit të kësaj rregulloreje parashihet edhe hartimi dhe publikimi i doracakut procedural për procesin e dhënies së lejeve që vlen për projektet me interes për Komunitetin e Energjisë (PECI). Doracaku i Procedurave është hartuar dhe finalizuar në maj 2018.

Sa i përket nënshkrimit të marrëveshjes KOSTT me ENTSO-E, më 20 prill 2020 nga Grupi Rajonal i Evropës Kontinentale (RGCE) u përmbyll me sukses votimi i Marrëveshjes së re të Kycjes në mes të KOSTT dhe ENTSO-E. Nga tani, KOSTT dhe Republika e Kosovës përfundimisht del nga Blloku rregullues SMM (Serbi, Mali i Zi dhe Maqedoni e Veriut) dhe i bashkohet Bllokut Rregullues të Sistemeve Energjetike Kosovë-Shqipëri-Blloku AK.

Pas votimit të suksesshëm në prill nga ana e Grupit Rajonal të Evropës Kontinentale (RGCE), më 30 qershor 2020, Kryeshefi Ekzekutiv i KOSTT nënshkroi Marrëveshjen e re të Kycjes në mes të KOSTT dhe ENTSO-E. Me fillimin e zbatimit të Marrëveshjes së re të Kycjes në mes të KOSTT dhe ENTSO-E, KOSTT do të operoj si zonë rregulluese e pavarur brenda Bllokut AK me Republikën e Shqipërisë, në kuadër të zonës sinkrone të Evropës Kontinentale. Marrëveshja e re e Kycjes KOSTT/ENTSO-E pritet të fillojë së zbatuari në vjeshtë të këtij viti. Ky është hapi i rëndësishëm i cili e afron KOSTT-in drejt anëtarësimit në Rrjetin Evropian të Operatorëve të Sistemit të Transmetimi-ENTSO-E.

Alokimi i kapaciteteve të interkoneksionit dhe menaxhimi i kongjestionëve të rrjetit interkonektiv do të realizohet brenda strukturës së këtij blloku dhe jo më nga EMS (Serbi), ku edhe të hyrat nga këto aktivitete do të mbliidhen nga Blloku, përkatësisht nga KOSTT. Ky zhvillim tutje i hap rrugë KOSTT-it për integrimin në tregun rajonal të energjisë, pjesëmarrjes në bursën shqiptare të energjisë (APEX) si dhe vënies në operim të linjës 400 kV Kosovë-Shqipëri. Në përgatitjen e bazës ligjore dhe rregullative janë duke punuar tri grupe punuese të përbashkëta Kosovë-Shqipëri (GP për çështje ligjore/rregullative; GP për çështje teknike-operative dhe GP për çështje komerciale), aktivitete që po realizohen sipas dinamikës së paraparë të cilat po udhëhiqen nga koordinatorët dhe udhëheqësit e GP nga të dy vendet, në mbështetjen e USAID; SKE-së, Nord Pool IFC, etj. KOSTT dhe OST e Shqipërisë janë në proces të krijimit të një blloku të përbashkët të LFC, si rezultat i kësaj planifikohet të adaptohet rregullat te cilat e mundësojnë shkëmbimin/ndarjen dhe dimensionimin e rezervave ndërmjet dy TSO-ve si dy LFC area në kuadër të një LFC Blloku. Në anën tjetër KOSTT ka krijuar Rregullat e reja të Tregut ku në vete përfshijnë edhe një pjesë të mekanizmit balancues të sistemit dhe që e mundëson edhe trajtimin e balancimit ndërkufitar.

Mbështetja e donatorëve

Sa i përket mbështetjes së donatorëve, Qeveria e Republikës së Kosovës është duke i përgatitur aplikacionet për rundin e V të investimeve në WBIF që ka për afat përfundimtar të aplikimit fundin nëntorit. Projektet të cilat janë duke u përgatitur për aplikim në WBIF janë:

- Rehabilitimi i Përgjithshëm i Hekurudhës 10 Faza 3, - Kufiri me Serbinë - Leshak-Fushe Kosove-Hani i Elezit - Kufiri me Seksionin Hekurudhor të Maqedonisë së Veriut, përfshirë sinjalizimin dhe Telekomin;
- Rehabilitimi i Përgjithshëm i linjës hekurudhore Lindore (Kufiri me Serbinë - Podujevë - Fushë Kosovë);
- Ndërtimi i Autostradës (Rruga 7 SEETO) Seksioni E nga Prishtina në Merdare.

Objektivat prioritare afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat e të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 10, fokusi gjatë periudhës 2021 - 2024 do të jetë në këto objektiva prioritare afatmesme:

TEN-E:

- Krijimi i tregut të përbashkët të energjisë elektrike me Shqipërinë.
- Anëtarësimi i KOSTT në ENTSO-E.

TEN T:

- Ndërtimi i Autostradës R7 Morinë-Prishtinë-Merdarë, segmenti Besi-Merdarë;

- Përfundimi i segmentit të zgjerimit të rrugës Nacionale N9, Zahaq – Pejë dhe ndërtimi i segmentit të Autostradës Kijevë – Zahaq;
- Ndërtimi i rrugës nacionale N2 Prishtinë – Mitrovicë;
- Rehabilitimi gjeneral dhe modernizimi i Linjës së 10-të hekurudhore (Kufiri me Serbinë – Leshak – Fushë Kosovë – Hani i Elezit – Kufiri me Maqedoninë e Veriut);
- Rehabilitimi gjeneral dhe modernizimi i Linjës së 7-të hekurudhore (Kufiri me Serbinë – Podujevë – Prishtinë – Fushë Kosovë).

3.22. Kapitulli 22 i *acquis*-së: Politikat rajonale dhe koordinimi i instrumenteve strukturore

Ky kapitull mbulon të gjitha aspektet e fondeve strukturore dhe atyre të kohezionit të cilat BE u akordon shteteve në kuadër të paketës së zgjerimit me qëllim të harmonizimit të nivelit të zhvillimit të vendit përkatës në tërë territorin e tij dhe arritjes së konvergencës zhvillimore të të gjitha rajoneve. Kjo është e domosdoshme në mënyrë që shteti i ardhshëm anëtar të jetë në gjendje të funksionojë në tërë territorin e tij në përputhje me kriteret e përcaktuara me *acquis* dhe me standardet relevante. Më konkretisht, substanca e asaj që mbulon ky kapitull përfshin përpilimin, miratimin dhe zbatimin e programeve të Fondeve Strukturore dhe Fondit të Kohezionit, në përputhje me organizimin e territorial të vendit përkatës. Më tej, pasi që këto programe negociohen me Komisionin Evropian, por zbatimi i tyre është përgjegjësi e vendit përkatës, dhe kjo ndodh pas anëtarësimit, gjatë procesit të anëtarësimit kërkohet ndërmarrja e masave parapërgatitore në drejtim të kësaj. *Acquis* në këtë kapitull konsiston kryesisht në rregullore kornizë dhe rregullore për zbatim, të cilat nuk kërkojnë ndryshime në legjislacionin kombëtar, por vetëm zbatim të dispozitave ligjore të BE-së nëpërmjet legjislacionit të Kosovës, me qëllim që të sigurohet zbatimi i instrumenteve financiare të BE-së në përputhje me rregullat e vendosura nga BE.

Në përputhje me këtë, në periudhën para se të bëhet shtet kandidat, Kosova duhet të vendosë strukturat ligjore, institucionale e administrative në mënyrë që kur të vijë koha të mund të zbatojë me sukses dhe në mënyrë të duhur këto programe. Prandaj ky kapitull ofron një përmbledhje të përgjithshme të nevojave të Kosovës për sa u përket masave të tilla, si dhe nevojave për t'u përgatitur për përfitim të mëtutjeshëm nga asistenca e BE-së që do të përfitojë gjatë procesit të anëtarësimit. Bazuar në këto nevoja, Kosova duhet të hartojë politikat konceptuale për fondet strukturore dhe për politikat rajonale dhe të planifikojë ngritjen e kapaciteteve të veta të qëndrueshme administrative për zbatimin e tyre.

Kërkesat e MSA-së

MSA, në nenet 121, 122, 123, 124 dhe 125, i mundëson Kosovës qasje në asistencën e ofruar nga BE-ja si pjesë e procesit të integritimit evropian të vendit. Asistenca e BE-së kushtëzohet me përmbushjen e kriterëve politike për procesin e integritimit evropian dhe obligimeve nga procesi i stabilizim-asociimit dhe do të fokusohet në përafrimin e legjislacionit vendor me atë të BE-së, zhvillimin ekonomik të vendit dhe përmirësimin e qeverisjes. Ajo do të jetë e bazuar në programe vjetore apo shumëvjeçare të pajtuara në mes Kosovës dhe BE-së, brenda një kornize indikative shumëvjeçare. Asistenca e BE-së mund të jepet edhe në formë të ndihmës makro-financiare, në koordinim me institucionet ndërkombëtare financiare, në kuadër të realizimit të programeve në mes Kosovës dhe Fondit Monetar Ndërkombëtar.

Për të përmbushur obligimet e veta në kuadër të MSA-së, Kosova duhet të sigurohet që bashkëpunimi financiar do të vazhdojë të mbështesë reformat demokratike, ekonomike dhe institucionale, në përputhje me procesin e stabilizim-asociimit. Kosova duhet të fuqizojë koordinimin e donatorëve dhe asistenca financiare e BE-së duhet të koordinohet ngushtë me burimet e tjera nga shtetet anëtare dhe vendet e tjera jashtë BE-së si dhe institucionet financiare ndërkombëtare. Kosova obligohet që të ofrojë informata të rregullta për të gjitha burimet e asistencës.

Që nga viti 2007, BE ka ofruar ndihmë financiare për vendet candidate dhe candidate potenciale për anëtarësim në BE në kuadër të Instrumentit të Asistencës së Para-Anëtarësimit (IPA), në përputhje me

Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 1085/2006 e datës 17 korrik 2006 që themeloi Instrumentin për Asistencën e Para-Anëtarësimit (në tekstin e mëtejshëm: Rregullorja Kornizë), në përputhje me nenin 17 të Rregullores Kornizë dhe me nenin 7 të Rregullores (KE) nr. 718/2007 mbi zbatimin e Rregullores së Këshillit (KE) nr. 1085/2006. Çdo vend përfitues ka arritur një marrëveshje kornizë me Komisionin Evropian në mënyrë që të përcaktohen rregullat dhe parimet e bashkëpunimit të paraparë me Rregulloren Kornizë. Asistenca e dhënë nëpërmjet IPA-s është vazhduar për periudhën 2014-2020, me rregulloren 231/2014 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit që themelon një instrument të para-anëtarësimit (IPA 2), përkatësisht rregulloren për zbatimin e IPA 2. Qeveria e Republikës së Kosovës dhe KE (KE) kanë nënshkruar Marrëveshjen Kornizë e cila ka hyrë në fuqi më 16 prill 2015. Bazuar në Marrëveshjen Kornizë, për çdo program vjetor të IPA-s nënshkruhen marrëveshjet financiare.

Gjendja aktuale

Korniza legislative

Siç u tha, *acquis* në këtë kapitull konsiston kryesisht në rregullore kornizë dhe rregullore për zbatim, të cilat nuk kërkojnë ndryshime në legjislacionin kombëtar, por vetëm zbatimin e tyre nëpërmjet legjislacionit vendor, me qëllim që të sigurohet zbatimi i instrumenteve financiare të BE-së në përputhje me rregullat e BE-së. Megjithatë, zbatimi i duhur i këtyre fondeve kërkon transpozim të *acquis*-së në fushate ndërlidhura, sikurse ndihma shtetërore, mjedisi dhe prokurimi publik. Masat në këtë drejtim mbulohen nga kapitujt përkatës të këtij Programi.

Korniza institucionale

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga:

- Agjencia për Integrim Evropian (ZKM);
- Ministria e Zhvillimit Rajonal.

Programimi

Programimi i asistencës së BE-së nëpërmjet IPA-s bazohet në Dokumentin Indikativ Strategjik 2014-2020, i cili përcakton sektorët dhe prioritetet afatgjate për periudhën 2014-2020. Asistenca e dhënë përmes IPA për periudhën 2014-2020 përfshin një shumë prej mbi 602 milionë eurosh. Programimi është sektorial, i bazuar në dokumentet planifikuese sektoriale, si dokumente të cilat përmbajnë informatat relevante për sektorët përkatës. Janë hartuar 7 dokumente për sektorët në vijim: i) sundimin e ligjit, ii) energjinë, iii) bujqësinë, iv) reformën e administratës publike; v) konkurrueshmërinë dhe inovacionin; vi) arsimin, punësimin dhe politikat sociale; dhe vii) mjedisin. Marrëveshja financiare për IPA 2016 pjesa e parë ka hyrë në fuqi, sikurse dhe marrëveshja financiare për IPA 2016, pjesa e dytë. Nga kjo e fundit Kosova do të përfitojë nga përkrahja e drejtpërdrejtë buxhetore në kuadër të sektorit të administratës publike shumë prej 25 milionë euro, e cila ka filluar të disbursohet duke filluar nga viti 2019. Gjithashtu ka hyrë në fuqi marrëveshja financiare për IPA 2017 pjesa e parë, si dhe IPA 2017, pjesa e dytë, e cila përkrah menaxhimin e financave publike me shumë të njëjtë, 25 milionë euro si përkrahje buxhetore sektoriale. Gjatë vitit 2018 dhe 2019 kanë filluar përgatitjet për programimin e IPA 2019 dhe 2020 dhe gjatë vitit 2019 ka hyrë në fuqi marrëveshja për IPA 2018 dhe për IPA 2019, pjesa e parë, ndërsa gjatë vitit 2020 pritet të përfundohen marrëveshja financiare për IPA 2019, pjesa e dytë dhe për IPA 2020.

Për të koordinuar të gjitha investimet infrastrukturore në Republikën e Kosovës, të financuara nga burimet e brendshme dhe ato të jashtme, me Vendim të Qeverisë më 8 korrik 2015 është themeluar Këshilli Kombëtar për Investime (KKI), nën bashkë-kryesimin e Ministrit të Financave dhe Ministrit të Integritit Evropian, ndërsa Zyra e NIPAC-ut luan rolin e sekretariatit teknik, në bashkëpunim me Ministrinë e Financave dhe me Zyrën e Planifikimit Strategjik në kuadër të Zyrës së Kryeministrit. Më datën 18 dhjetor 2017 Qeveria e Kosovës aprovoi Listën Prioritare të Projekteve Infrastrukturore ku

përfshihen 63 projekte me vlerë prej 3,4 miliardë euro në katër (4) sektorë: Transporti, Mjedisi, Energjia dhe sektori Social.

Në kontekst të bashkëpunimit me shtetet e tjera, janë miratuar programet shumëvjeçare (IPA 2014-2020) për bashkëpunimin ndërkufitar me shtetet e rajonit, sikurse Kosovë-Shqipëri, Kosovë-Mal i Zi dhe Kosovë-Maqedoni e Veriut. Janë nënshkruar marrëveshjet e partneritetit për menaxhimin e asistencës teknike për programin e bashkëpunimit ndërkufitar me secilin shtet partner për periudhën shumëvjeçare IPA II 2014-2020. Gjatë kësaj periudhe, për shkak të procesit të ndryshimeve ku Mali i Zi pritet të kalojë në sistem të decentralizuar të menaxhimit, më 10 shkurt 2017 është nënshkruar dhe ka hyrë në fuqi marrëveshja bilaterale në mes Kosovës dhe Malit të Zi për programin e bashkëpunimit ndërkufitar.

Për më tepër, janë nënshkruar marrëveshjet financiare trepalëshe vjetore (për 2018) për programin e bashkëpunimit ndërkufitar në mes Komisionit Evropian, Kosovës dhe Maqedonisë së Veriut, dhe pritet të përfundohet edhe marrëveshjet në mes Komisionit Evropian, Kosovës dhe Shqipërisë, si dhe në mes Komisionit Evropian, Kosovës dhe Malit të Zi. Këto marrëveshje pritet të hyjnë në fuqi në momentin e njoftimit të palëve përmes kanaleve diplomatike.

Strukturat për zbatimin e programit të bashkëpunimit ndërkufitar me shtetet partnere përbëhen nga: Struktura Operative (SO) e udhëhequr nga MPL, ku sekretari i përgjithshëm i MPL është udhëheqës i SO, deleguar nga NIPAC-u. Strukturat e tjera për zbatimin e këtij programi janë: Sekretariati Teknik i Përbashkët (JTS) dhe Komitetet e Përbashkëta Monitoruese (JMC) për secilin shtet bashkëpunues në këtë program. Në programin e bashkëpunimit ndërkufitar me Malin e Zi, rolin e auditorit në kuadër të shtetit të Kosovës e bartë Njësia Qendrore Harmonizuese e Auditimit të Brendshëm në kuadër të MF, ndërsa Trupi Kontrollues është në kuadër të MPL-së.

Monitorimi

Komiteti i Përbashkët Monitorues i IPA-s siguron monitorimin e realizimit të programeve dhe projekteve të financuara nëpërmjet burimeve të IPA-s, i cili takohet mbi baza vjetore. Monitorimi i përgjithshëm i asistencës së donatorëve dhe në veçanti i asistencës së BE-së bëhet në dy mënyra: shfrytëzimi i raportimit të rregullt të donatorëve në kuadër të Platformës për Menaxhimin e Ndihmës (PMN) dhe pjesëmarrja e zyrtarëve në kuadër të takimeve të Komiteteve Drejtuese të projekteve.

Objektivat prioritarë afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe nga dokumentet e mekanizmat e të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 22, gjatë periudhës afatmesme parashihen këto objektiva prioritarë afatmesme:

- Hartimi i ligjit për zhvillim rajonal;
- Hartimi i strategjisë për zhvillim rajonal;
- Zhvillimi i politikave për zonat ekonomike dhe të sektorit privat në Kosovë;
- Hartimi i politikave për zhvillim socio-ekonomik rajonal;
- Zhvillimi i sistemit për menaxhimin dhe zbatimin e projekteve;
- Negocimi i programit, nënshkrimi dhe hyrja në fuqi e marrëveshjes financiare për IPA 2020;
- Negocimi i programit, nënshkrimi dhe hyrja në fuqi e marrëveshjes financiare trepalëshe mes BE-së, Kosovës dhe Shqipërisë për vitin 2020, për programin e Bashkëpunimit Ndërkufitar IPA II mes Kosovës dhe Shqipërisë;
- Negocimi i programit, nënshkrimi dhe hyrja në fuqi e marrëveshjes financiare trepalëshe mes BE-së, Kosovës dhe Maqedonisë së Veriut për vitin 2020, për programin e Bashkëpunimit Ndërkufitar IPA II mes Kosovës dhe Maqedonisë së Veriut;

- Negocimi i programit, nënshkrimi dhe hyrja në fuqi e marrëveshjes financiare trepalëshe mes BE-së, Kosovës dhe Malit të Zi për vitin 2020, për programin e Bashkëpunimit Ndërkufitar IPA II mes Kosovës dhe Malit të Zi.

3.23. Kapitulli 23 i acquis-së: Gjyqësori dhe të drejtat themelore

Kapitulli 23 i acquis mbulon këto fusha: sistemin gjyqësor, politikat kundër korrupsionit dhe të drejtat themelore. Politikat e BE-së në fushën e gjyqësorit dhe të drejtave themelore synojnë të ruajnë dhe zhvillojnë më tej BE-në si një zonë të lirisë, sigurisë dhe drejtësisë. Krijimi i një gjyqësori të pavarur dhe efikas është i një rëndësie të madhe. Paanshmëria, integriteti dhe një standard i lartë i gjykimeve nga gjykatat është i një rëndësie thelbësore për ruajtjen e sundimit të ligjit. Kjo kërkon një angazhim të fortë për të eliminuar ndikimet e jashtme mbi gjyqësorin dhe për të kushtuar burime të mjaftueshme financiare si dhe trajnime në fushën e gjyqësorit. Gjithashtu, garancitë ligjore për procedurat e gjykimit të drejtë duhet të jetë në vend. Njëkohësisht, nga Shtetet Anëtare kërkohet luftimi i korrupsionit në mënyrë efektive, pasi që kjo përbën një kërcënim për stabilitetin e institucioneve demokratike dhe sundimin e ligjit. Një kornizë solide ligjore dhe institucionale e besueshme është e nevojshme për të mbështetur një politikë koherente për parandalimin dhe pengimin e korrupsionit. Për më tepër, shtetet anëtare duhet të sigurojnë respektimin e të drejtave themelore dhe të drejtave të qytetarëve të BE-së, siç garantohet me legjislacionin e BE-së dhe me Kartën e të Drejtave Themelore.

Kërkesat e MSA-së

Sistemi gjyqësor

Në kuadër të fushëveprimit të sistemit gjyqësor, në përputhje me detyrimet dhe kërkesat e aderimit në Bashkimin Evropian që dalin nga MSA (Neni 83) kërkohet të intensifikohet bashkëpunimi me BE-në në fushën e gjyqësorit, me fokus në forcimin e institucioneve, me qëllim të konsolidimit të shtetit të së drejtës përmes forcimit të pavarësisë, paanshmërisë dhe llogaridhënies së sistemit gjyqësor. Bashkëpunimi do të fokusohet në veçanti në administrimin e drejtësisë, zhvillimin e strukturave adekuate të gjykatave e prokurorive, dhe të organeve të tjera gjyqësore, me qëllim të përgatitjes së tyre të duhur për bashkëpunim në çështjet civile, komerciale e penale, si dhe për parandalimin, hetimin, ndjekjen dhe gjykimin e krimit të organizuar, korrupsionit dhe terrorizmit.

Politikat kundër korrupsionit

Sipas obligimeve të dala nga MSA, neni 83 (Fuqizimi i institucioneve dhe shtetit të së drejtës) dhe 91 (Parandalimi dhe luftimi i krimit të organizuar dhe aktiviteteve të tjera të paligjshme), kërkohet zhvillimi i strukturave adekuate të policisë, prokurorëve dhe gjyqtarëve dhe organeve të tjera gjyqësore dhe të zbatimit të ligjit në mënyrë që të mundësohet parandalimi, hetimi, ndjekja penale dhe gjykimi i veprave korruptive në mënyrë efektive (Neni 83). Gjithashtu, sipas nenit 91, kërkohet që palët të bashkëpunojnë me qëllim të forcimit të strukturave të Kosovës për luftimin dhe parandalimin e veprimtarive kriminale në veçanti të korrupsionit dhe formave të tjera të krimeve të rënda me një shtrirje ndërkufitare. Në këtë drejtim kërkohet që Kosova të respektoj konventat përkatëse ndërkombëtare dhe instrumenteve në këtë fushë. Në nivelin e parandalimit, Kosovës i kërkohet të synojë zbatimin e masave të cilat janë ekuivalente me ato të përcaktuara në legjislacionin përkatës të BE-së, dhe t'ju përmbahet konventave dhe instrumenteve përkatëse ndërkombëtare të lidhura me këtë fushë.

Të drejtat themelore, mbrojtja e minoriteteve dhe trashëgimia kulturore

Sa i përket mbrojtjes së të drejtave themelore dhe mbrojtjes së minoriteteve, në përputhje me kërkesat që dalin nga MSA, duhet të sigurohet respektimi i parimeve demokratike dhe të drejtave e njeriut, siç janë shpallur në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut të vitit 1948 dhe siç janë përkufizuar në Konventën për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut të vitit 1950, në aktin final të Helsinkit dhe në Kartën e Parisit për një Evropë të re (Neni 3). Gjithashtu institucionet e Kosovës duhet të sigurojnë respektimin të drejtës dhe instrumenteve ndërkombëtare, përfshirë ato që ndërlidhen me

mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe të drejtave themelore, e deri tek mbrojtja e personave që u përkasin minoriteteve, pa diskriminim mbi çfarëdo baze (Neni 4).

Mbrojtja e të dhënave personale

Bazuar në obligimet që dalin nga neni 84 i MSA, institucionet e Republikës së Kosovës duhet të sigurohen që legjislacioni i mbrojtjes së të dhënave personale, të korrespondon me atë të acquis-it të BE-së. Mbrojtja e të dhënave personale, duhet të zhvillohet në atë mënyrë që t'i përshtatet kërkesave të legjislacionit të BE-së nga kjo fushë.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Sistemi gjyqësor

Sipas gjetjeve të Raportit të KE-së për Kosovën – 2019, janë identifikuar këto mangësi në funksionimin e gjyqësorit: zbatueshmëria e kufizuar e ligjeve të pakos së drejtësisë të vitit 2015, pamundësia e gjyqësorit për të mos iu nënshtruar ndikimit të tepruar politik, kapacitetet e kufizuara të institucioneve të sundimit të ligjit, dhe administrimi i drejtësisë në mënyrë efikase dhe të shpejtë.

Kosova është në fazë të hershme të zhvillimit të një sistemi funksional gjyqësor; është arritur progres i limituar, në zbatim të ligjeve të pakos së drejtësisë të vitit 2015, mirëpo me plotësim ndryshimet e fundit të pakos priten zhvillime më të dukshme në të ardhmen në sistemin e drejtësisë. Integrimi i gjyqtarëve dhe prokurorëve serbë, si dhe personelit gjyqësor të Kosovës brenda sistemit gjyqësor të Kosovës ka qenë arritje e madhe e vitit 2017 dhe 2018. Gjyqësori është ende i nënshtrueshëm ndaj ndikimit të pahijshëm politik, si dhe institucionet e sundimit të ligjit kanë nevojë për përpjekje të vazhdueshme forta për të zhvilluar kapacitetet e tyre. Administrimi i drejtësisë mbetet i ngadalshëm dhe joefikas. Pasi që rekomandimet e raportit të fundit janë adresuar vetëm pjesërisht, ato mbeten të vlefshme më vijues.

Kosova duhet që posaçërisht vëmendje t'i kushtojë:

- Të vazhdojë të përforcojë kapacitetin e gjyqtarëve/gjyqtareve, prokurorëve/prokuroreve dhe stafit mbështetës, si dhe të përmirësojë administratën gjyqësore, sidomos me anë të sistemit funksional të menaxhimit të rasteve, që duhet të mundësojë edhe ndarjen e rëndomtë të rasteve si dhe të ofrojë të dhëna të besueshme statistikore dhe të ndara në baza gjinore në përputhje me metodologjinë e Komisionit Evropian për Efikasitetin e Drejtësisë (CEPEJ);
- Të vazhdojë përpjekjet për të zvogëluar ngarkesën e lëndëve, përfshirë përdorimin e mjeteve alternative për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve dhe në veçanti ndërmjetësimin, përdorimi i të cilit duhet të financohet dhe promovohet në masë të mirëfilltë.

Sipas kërkesave të dala nga takimi i Nën-komiteti për Drejtësi, Liri dhe Siguri, kërkohet që të finalizohet procesi i Rishikimit të Sektorit të Sundimit të Ligjit, sipas afateve të parapara nga Ministria e Drejtësisë dhe gradualisht të hyhet në fazën e zbatimit të strategjisë sektoriale.

Gjithashtu, në kuadër të konkluzioneve të takimit të fundit të këtij Nën-komiteti, është kërkuar që të sigurohet konsistencë në mes vendimeve të politikave dhe gjetjeve nga procesi i Rishikimit Funksional. Tutje, kërkohet që të përmirësohet administrimi i gjyqësorit, në veçanti nëpërmjet një sistemi elektronik të menaxhimit të lëndëve që përdoret vazhdimisht në të gjitha gjykatat dhe prokuroritë i cili duhet të kryejë edhe ndarjen e rastësishme të rasteve dhe të ofrojë të dhëna statistikore të besueshme, të ndara sipas gjinisë.

Politikat kundër korrupsionit

Sipas gjetjeve të Raportit të KE-së për Kosovën – 2019 sa i përket luftimit të korrupsionit, sfida mbetet krijimi i një regjistri të vazhdueshëm rastesh të hetimit dhe ndjekjes penale të rasteve të nivelit të lartë, përfshirë këtu edhe dënimet e plotfuqishme, konfiskimi përfundimtar mbetet i ulët edhe pse është arritur progres edhe në konfiskimin preliminar të pasurive.

Pasi që rekomandimet e raportit të fundit janë adresuar vetëm pjesërisht, ato mbeten të vlefshme më vijues, andaj Kosova duhet t'i kushtojë vëmendje posaçërisht:

- Rritjes së vazhdueshme të progresit të regjistrimit të rasteve, të rrisë numrin e prokurorëve në Prokurorinë Speciale, të cilët hetojnë dhe ndjekin penalisht rastet e korrupsionit në nivel të lartë, si dhe të ofrojnë trajnime për përforsimin e kapaciteteve të tyre në hetime financiare, konfiskim të pasurive, si dhe mbrojtje efektive të dëshmitarëve.
- Ndryshimit të kornizës ligjore (për pezullimin dhe largimin e zyrtarëve publikë nën aktakuzë dhe të dënuar për korrupsion, për deklarimin e pasurive, si dhe për sinjalizuesit) për ta përafuar atë me standardet evropiane; konkretisht të miratohet Kodi i rishikuar i Procedurës Penale;
- Miratimit të legjislacionit përkatës, së bashku me ndryshimin e Ligjit për Agjencinë kundër Korrupsionit, me qëllim që Agjencisë t'i ofrohen më shumë kompetenca për të verifikuar deklaratimet e pasurisë dhe për të bërë sistemin e deklarimit më efektiv në trajtimin e rryshfeteve;
- Të sigurojë që raportet financiare dhe raportet e fushatave të partive politike të publikohen e të auditohen vazhdimisht, si dhe të aplikohen sanksionet ndaj shkeljeve të ligjeve përkatëse. Të ndryshojë kornizën ligjore që rregullon financimin e partive politike dhe financimin e fushatave në bazë të mendimit të Komisionit të Venecias për të siguruar zbatim efektiv, llogaridhënie e transparence.

Gjithashtu, të prioritetizohet zbatimi i plotë i kornizës së rishikuar legjislative në fushën e sundimit të ligjit, përfshirë trajnimin dhe rritjen e ndërgjegjësimit, për ta bërë atë një mjet efektiv për luftimin e korrupsionit.

Sipas obligimeve të dala nga Nën-komiteti për Drejtësi, Liri dhe Siguri, institucionet e Republikës së Kosovës duhet të përkushtohen fuqimisht në përforsimin e strukturave për luftimin, parandalimin, hetimin, ndjekjen penale, dhe gjykimin në mënyrë efektive të korrupsionit. Gjithashtu, Ministria e Drejtësisë, gjatë procesit të rishikimit Funkcional të përcaktoj parametrat e kornizës ligjore në fushën e kundër korrupsionit dhe legjislacionin përkatës për deklarimin e pasurisë nga zyrtarët publikë. Gjatë rishikimit të bëhen përpjekje për të qartësuar mbivendosjen e mandateve, koordinimin ndër-institucional dhe përgjegjësitë e institucioneve që luftojnë korrupsionin në vend.

Të drejtat themelore, mbrojtja e minoriteteve dhe trashëgimia kulturore

Bazuar në gjetjet të Raportit të KE-së për Kosovën – 2019, në fushën e të drejtave themelore, mbetet sfida zbatimi i legjislacionit dhe strategjive për të drejta të njeriut. Kjo pasi që mungon prioritetizimi politik, koordinimi në mes të institucioneve relevante si dhe mjetet adekuate financiare. Ky raport gjithashtu ka konstatuar se Zyra për Qeverisje të Mirë si mekanizëm koordinues ndërmjet Qeverisë dhe shoqërisë civile ka nevojë për ngritje të kapaciteteve të nevojshme për të përmbushur mandatin e saj të gjerë, që përfshin mbikëqyrjen, koordinimin dhe hartimin e politikave në që mbulon; koordinimin e përfshirjes së shoqërisë civile në politika dhe vendimmarrje; dhe monitorimin e zbatimit të dokumenteve strategjike për korrupsion. Duhet të përforsohet roli i Grupit Koordinues Ndërmintrosor për të Drejtat e Njeriut, i Agjencisë për Barazi Gjinore dhe i zyrtarëve për të drejtat e njeriut në ministri dhe komuna.

Në këtë drejtim, Kosova duhet që:

- Të miratojë Programin e Kosovës për Barazi Gjinore;
- Të miratojë sa më parë ligjin e ri për mbrojtje kundër dhunës në familje, i cili synon të shtojë mekanizmat e mbrojtjes ndaj dhunës në familje;
- Të miratojë legjislacion zbatues i cili mbështet menaxhimin e denjë të rasteve të dhunës në familje, përfshirë rehabilitimin dhe riintegrimin në kuadër të shërbimeve sociale të personave të cilët përjetojnë dhunë;
- Të krijojë një linjë të përhershme buxhetore për financim të qëndrueshëm të strehimoreve, për të siguruar mbulimin e të gjitha shpenzimeve të nevojshme për funksionimin e tyre;

- Të rivlerësojë dhe forcojë efikasitetin dhe efektivitetin e mekanizmave për koordinimin dhe zbatimin e të drejtave të njeriut, përfshirë të drejtat e personave që u përkasin minoriteteve dhe personave të zhvendosur;
- Të forcojë zbatimin e Ligjit për Barazi Gjinore, promovojë përfaqësimin e grave në vendimmarrje dhe të avancojë zbatimin e strategjisë dhe planit të veprimit për mbrojtje nga dhuna në familje;
- Të zbatojë ligjin për mbrojtjen e fëmijëve dhe të sigurohet financim i qëndrueshëm dhe llogaridhënie të mirëfilltë të institucioneve dhe akterëve përkatës, si dhe integrimin e sistemeve të mbrojtjes së fëmijëve në nivel qendror dhe lokal;
- Trajtimi i rasteve të riokupimit të paligjshëm të pronave;
- Të avancojë mbrojtjen e trashëgimisë kulturore duke zbatuar plotësisht legjislacionin për zonat e veçanta të mbrojtura dhe legjislacionin që trajton ndërtimet e paligjshme; të miratojë Ligjet për Trashëgiminë Kulturore dhe Lirinë Fetare, si dhe të sigurojë funksionimin e vazhdueshëm të Këshillit për Zbatim dhe Monitorim;
- Të sigurojë zbatimin e vazhdueshëm të strategjisë dhe planit të veprimit për përfshirjen e komuniteteve rom dhe ashkali, përfshirë fondet e ndara.

Sipas obligimeve të dala nga Nën-komiteti për Drejtësi, Liri dhe Siguri, është i nevojshëm përkushtimi i institucioneve për zbatimin e pakos së ligjeve për të drejtat e njeriut, konkretisht të vazhdohet koordinim ndër-institucional në nivel qendror, dhe në mes të nivelit qendror dhe lokal, si dhe të sigurohet buxhet i qëndrueshëm për zbatimin e politikave për të drejtat e njeriut në nivel qendror dhe lokal. Gjithashtu nga KE është vlerësuar lartë që rekomandimet e Avokatit të Popullit janë zbatuar edhe më tej në përgjithësi. Megjithatë, Qeveria dhe Kuvendi duhet të jenë më aktive në sigurimin e monitorimit të duhur. Në kuadër të këtij takimi është kërkuar që sa më parë të miratohet koncepti i dokumentit për një Ligj ombrellë për personat me aftësi të kufizuara.

Gjithashtu është e nevojshme të hetohen plotësisht sulmet ndaj gazetarëve, rastet e dhunës seksuale dhe familjare, krimin e urrejtjes, fjalimin e urrejtjes dhe diskriminimin dhe sulmet ndaj personave LGBTI dhe sigurimin e hetimit dhe gjyqimit në kohë dhe të plotë dhe gjykimin e rasteve të tilla. Prioritet është krijimi i mekanizmave institucionale për mbrojtjen nga diskriminimi në të gjitha ministrinë dhe komunat, si dhe vendosjen e një sistemi të koordinimit ndërmjet tyre dhe Zyrës së Qeverisjes së Mirë.

Mbrojtja e të dhënave personale

Sipas gjetjeve të Raportit të KE-së për Kosovën – 2019, për zbatimin e ligjit për mbrojtjen e të dhënave personale duhet emëruar Komisioneri i Agjencisë së re të Informacionit dhe Privatësisë dhe të përditësohet legjislacioni i nevojshëm sekondar.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative dhe ajo e politikave

Sistemi gjyqësor

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji për Gjykatat;
- Ligji për Prokurorin e Shtetit;
- Ligji për Këshillin Gjyqësor të Kosovës;
- Ligji për Këshillin Prokurorial të Kosovës;
- Ligji për Gjykatën Kushtetuese të Kosovës;
- Ligji për përgjegjësinë disiplinore të gjyqtarëve dhe Prokurorëve;
- Ligji për Akademinë e Drejtësisë;
- Ligji për Noterinë;

- Ligji për Ndërmjetësim;
- Ligji për Procedurën Përmbartimore;
- Ligjit për Ekzekutimin e Sanksioneve Penale;
- Kodi Penal i Republikës së Kosovës;
- Kodi i Procedurës Penale i Republikës së Kosovës;
- Ligji për Përgjegjësinë Penale të Personave Juridik.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Plani Strategjik 2019-2021 i sistemit prokurorial;
- Strategjia dhe Plani i Veprimit për reduktimin e Lëndëve të Vjetra;
- Strategjia Zhvillimore e Ministrisë së Drejtësisë 2018-2021;
- Korniza legjislative dhe ajo e politikave në fushën e luftimit të korrupsionit.

Politikat kundër korrupsionit

Fushën e politikave kundër-korrupsion në Republikën e Kosovës e rregullojnë ligjet në vijim:

- Ligji për Deklarimin, Prejardhjen dhe Kontrollin e Pasurisë dhe të Dhuratave të gjithë Zyrtarëve të Lartë Publik;
- Ligji për Parandalimin e Konfliktit të Interesit në Ushtrimin e Funkcionit Publik;
- Ligj për Agjencinë Kundër Korrupsionit;
- Ligj për Mbrojtjen e Sinjalizuesve;
- Ligji mbi Financimin e Subjekteve Politike;
- Ligji për Prokurimin Publik.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Plani Strategjik 2019-2021 i sistemit prokurorial;
- Strategjia dhe Plani i Veprimit Kundër Korrupsionit;
- Plani i Veprimit kundër Korrupsionit.

Të drejtat themelore

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji për Mbrojtje nga Diskriminimi;
- Ligji për Avokatin e Popullit;
- Ligji për Barazi Gjinore, Ligji për Mbrojtje nga Dhuna në Familje;
- Kodi Penal i Republikës së Kosovës;
- Kodi i Drejtësisë për të Mitur;
- Ligji për Mbrojtjen e Fëmijës;
- Ligji për Aspektet Civile të Rrëmbimit Ndërkombëtar të Fëmijëve;
- Ligji për Aftësim, Riaftësim dhe Punësim të Personave me Aftësi të Kufizuar;
- Ligji për Personat e Verbër;
- Ligji për Përkrahjen Materiale Familjeve të Fëmijëve me Aftësi të Kufizuar të Përhershme;
- Ligji për Statusin dhe të Drejtat e Personave Paraplegjik dhe Tetraplegjik.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Strategjia Nacionale për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuar 2013-2023;
- Strategjia kombëtare për të drejta pronësore;
- Strategjia Kombëtare për Mbrojtje nga Dhuna në Familje në Kosovë dhe Plani i saj i Veprimit 2016-2020;
- Procedurat Standarde të Veprimit Kundër Dhunës në Familje;
- Programi i Kosovës për Barazi Gjinore;
- Strategjia për të drejtat e fëmijëve 2019 – 2023.

Mbrojtja e minoriteteve dhe trashëgimia kulturore

Ligjet të cilat mbulojnë fushën e mbrojtjes së minoriteteve dhe trashëgimisë kulturore janë si në vijim:

- Ligji për Mbrojtjen dhe Promovimin e të drejtave të Komuniteteve dhe Pjesëtarëve të tyre në Republikën e Kosovës;
- Ligji për Përdorimin e Gjuhëve;
- Ligji për Zonat e Veçanta të Mbrojtura.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Strategjia për përfshirjen e komuniteteve rom dhe ashkali;
- Strategjia për Komunitete dhe Kthim;
- Strategjia Kombëtare për Trashëgimi Kulturore 2017-2027.

Mbrojtja e të dhënave personale

- Ligji për mbrojtjen e të dhënave personale.

Korniza institucionale

Sistemi gjyqësor

Korniza institucionale në fushën e sistemit gjyqësor përbëhet nga institucionet në vijim:

- Ministria e Drejtësisë;
- Këshilli Gjyqësor i Kosovës;
- Këshilli Prokurorial i Kosovës;
- Prokurori i Shtetit;
- Akademia e Drejtësisë;
- Gjykatat themelore;
- Gjykata e Apelit;
- Gjykata Supreme;
- Gjykata Kushtetuese.

Si institucione të tjera që mbulojnë fushën e sistemit të drejtësisë janë edhe Oda e Noterëve të Kosovës, Oda e Avokatëve të Kosovës, dhe Oda e Përmbaruesve Privat të Kosovës.

Politikat kundër korrupsionit

Korniza institucionale në fushën e politikave kundër korrupsionit përbëhet nga këto institucione:

- Agjencia Kundër Korrupsionit;
- Task Forca Speciale Anti-Korrupsion e PSRK-së;
- Koordinatori Kombëtar për Luftimin e Krimit Ekonomik;
- Këshilli Kombëtar Kundër Korrupsionit;
- Prokuroritë Themelore;
- Mekanizmi përcjellës për ngritjen e bashkëpunimit ndër-institucional - Këshilli Prokurorial i Kosovës ka realizuar krijimin e bazës së të dhënave/Mekanizmin përcjellës me qëllim të harmonizimit të raporteve statistikore në mes të subjekteve parashtruese të kallëzimeve penale.

Të drejtat themelore

Korniza institucionale në fushën e të drejtave themelore përbëhet nga këto mekanizma:

- Zyra për Qeverisje të Mirë, të Drejtat e Njeriut, Mundësi të Barabarta dhe kundër Diskriminimit (ZKM);
- Institucioni i Avokatit të Popullit;
- Agjencia për Barazi Gjinore;
- Zyrtarët/ët për Barazi gjinore në ministri dhe komuna;

- Zyrtarët për mbrojtje nga Diskriminimi në Ministri dhe Komuna;
- Agjencia Kosovare për Krahasim dhe Verifikim të Pronës;
- Koordinatori Nacional Kundër Dhunës në Familje;
- Komiteti Ndërmintor për të Drejtat e Fëmijëve;
- Grupi Këshillëdhënës dhe Koordinues për të drejtat e personave nga komuniteti LGBTI;
- Shërbimi Korrektues i Kosovës;
- Shërbimi Sprovues i Kosovës;
- Inspektorati i MD-së për ShKK;
- Mekanizmi Kombëtar për Parandalimin e torturës dhe trajtimeve të tjera mizore, jonjerëzore ose poshtëruese;
- Agjencia për Ndihmë Juridike Falas;
- Këshilli Nacional për Personat me Aftësi të Kufizuara.

Mbrojtja e minoriteteve dhe trashëgimia kulturore

Korniza institucionale në fushën e mbrojtjes së minoriteteve dhe trashëgimisë kulturore përbëhet nga:

- Ministria për Komunitete dhe Kthim;
- Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit;
- Këshilli Konsultativ për Komunitete;
- Këshilli Zbatues Monitorues;
- Zyra e Komisionarit për Gjuhët;
- Zyra për Çështje të Komuniteteve; Grupi Teknik i Punës për Koordinimin e zbatimit të rekomandimeve të Konventës Kornizë për Mbrojtje të Pakicave Kombëtare;
- Komitetet Lokale për Siguri Publike;
- Këshillat Komunal për Siguri në Bashkësi.
- Komiteti Komunal Veprues për Monitorimin e zbatimit të strategjisë dhe planit të veprimit për përfshirjen e komuniteteve Rom dhe Ashkali në shoqërinë kosovare.

Mbrojtja e të dhënave personale

- Agjencia e Informacionit dhe Privatësisë.

Mbështetja e donatorëve

Sistemi gjyqësor

Në vijim përmbledhen projektet e asistencës së BE-së dhe asaj bilaterale në fushën e gjyqësorit.

Sistemi i Menaxhimit Informativ të Lëndëve ka për qëllim mbështetjen e institucioneve të drejtësisë në Kosovë. Ky projekt, i mbështetur nga Ministria e Punëve të Jashtme të Norvegjisë, ka për qëllim të siguroj asistencë teknike Këshillit Gjyqësor të Kosovës (KGJK) në automatizimin e funksionimit të punës në të gjitha gjykatat dhe prokuroritë e Kosovës.

Fuqizimi i sistemit gjyqësor në Kosovë, projekti i financuar nga Qeveria e Mbretërisë së Bashkuar, përfaqësuar nga Ambasada Britanike Prishtinë, përmes partnerëve të tij zbatues Axiom International dhe Agjencia Ltd) Projekti do të përfshijë katër fusha kryesore tematike, përkatësisht "Emërimin, Promovimin dhe Transferimin e Gjyqtarëve", "Vlerësimet e Performancës", zbatimin e "Kudrit të Përbashkët të Vlerësimit" dhe "Mentorizimit". Projekti ka filluar fazën e tij të parë në tetor 2018 – mars 2019 dhe ka prodhuar raporte. Projekti për avancimin e kapaciteteve profesionale të Gjykatës Kushtetuese (2019 – 2020): ky projekt ka për qëllim zbatimin më efektiv të standardeve evropiane në trajtimin e ankesave individuale nga Gjykata Kushtetuese dhe komunikimin më të mirë me publikun. Projekti dyvjeçar është zbatohet në bashkëpunim me Zyrën e Këshillit të Evropës në Prishtinë dhe me përkrahjen e ambasadës së Norvegjisë në Kosovë.

Projekti Britanik: Fuqizimi i sistemit gjyqësor dhe prokurorial që ka për qëllim fuqizimin e kapaciteteve dhe rolit të Këshillit Prokurorial të Kosovës (KPK) duke ofruar mbështetje të drejtpërdrejt tek KPK për të identifikuar çështjet dhe sfidat më urgjente me të cilat ballafaqohet, dhe për të përgatitur planin e veprimit që të adresoj këto çështje dhe sfida në mënyrë efikase. Ky projekt financohet nga Qeveria e Britanisë, përfaqësuar nga Zyra e Jashtme dhe Federata e Pasurisë së Përbashkët (ZJFPP), nëpërmjet partnerit zbatues – Axiom International. Kohëzgjatja: tetor 2018 – mars 2021.

Projekti “Mbështetje sistemit prokurorial të pavarur, profesional dhe të paanshëm”, që zbatohet përmes avancimit të bashkëpunimit me media dhe ngritjes së kapaciteteve administrative e efikasitetit të KPK-së. Ky projekt zbatohet nga CILC dhe financohet nga ambasada e Holandës. Kohëzgjatja: shtator 2019 – maj 2021.

Programi i financuar nga USAID gjithashtu do të filloj me programin “Drejtësia ka rëndësi”, me kohëzgjatje qershor 2018 - qershor 2021 dhe synon të përmirësojë qasjen në drejtësi për të gjithë dhe përfshirjen e grupeve të marginalizuara, duke forcuar institucionet, aktorët dhe proceset për ofrimin e shërbimeve të ndihmës juridike falas dhe informacione ligjor.

KE në programin IPA 2018 gjithashtu ka planifikuar asistencë për sistemin e drejtësisë në Kosovë me vlerë prej 9.25 milionë euro. Ky program synon forcimin e sistemit gjyqësor në Kosovë dhe përafrimin e standardeve të tij me ato evropiane dhe acquis të BE-së. Kjo do të arrihet nëpërmjet forcimit të pavarësisë dhe paanësisë, llogaridhënies, profesionalizmit, cilësisë, efikasitetit dhe transparencës së institucioneve në sektorin e drejtësisë. Programi do të mbështesë menaxhimin e përgjithshëm të sektorit të drejtësisë dhe do të zhvillohen aktivitete për të mbështetur institucionet, ngritjen e kapaciteteve dhe përmirësimin e kushteve të punës. Përveç kësaj, veprimi do të mbështesë luftën kundër dhunës në familje dhe do të rrisë qasjen në drejtësi për të gjithë qytetarët, me fokus të veçantë tek gratë, grupet e cënueshme dhe të marginalizuara si dhe zbatimin e metodologjive të njohura ndërkombëtarisht GRECO dhe MONEYVAL për forcimin e institucioneve të Kosovës në luftën kundër korrupsionit, pastrimit të parave dhe terrorizmit. Ky program do të specifikohet dhe kontraktohet në fund të vitit 2019.

Institucionet e drejtësisë do të mbështeten tutje edhe me programin IPA 2020, përkatësisht ndërtimi i objektit për Akademinë e Drejtësisë, mbështetje me pajisje për funksionalizimin e mëtejshëm të Sistemit të Menaxhimit Informativ të Lëndëve në të gjithë gjykatat dhe prokurori si dhe ndërtimin e qendrës së rimëkëmbjes në rastet kur qendra kryesore e të dhënave ka probleme teknike dhe dështon. Ky program gjithashtu do të bashkëpunoj me Këshillin e Evropës për të ngritur kapacitetet e profesionistëve ligjorë (Akademia e Drejtësisë e Kosovës, Shoqata e Avokatëve të Kosovës, studente të universitetit, profesorë) lidhur me jurisprudencën e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut dhe metodologjisë HELP. Ky program është në fazë të hershme të planifikimit dhe do të detajizohet tutje më 2019, ndërsa kontraktohet tentativisht më 2021.

Ne K4 2019 tentativisht planifikohet të filloj faza e dytë e programit “Struktura horizontale për Ballkanin Perëndimor dhe Turqinë” bashkë-financuar nga IPA 2018 dhe zbatuar nga Këshilli i Evropës. Projekti KoSEJ faza e dytë si pjesë e këtij programi synon të vazhdojë të përmirësojë funksionimin dhe cilësinë e përditshme të sistemit të drejtësisë me mbështetje të vazhdueshme për gjykatat dhe autoritetet qendrore: njohjen dhe përdorimin më efektiv të metodologjisë dhe mjeteve të Komisionit Evropian për Efikasiteti i Drejtësisë (CEPEJ) dhe zbatimin e rekomandimeve të bëra në fazën e parë të projektit.

Asistenca e BE-së në fushën e të drejtave themelore përfshin projektet e përshkruara në vijim.

Kthimi dhe Ri-integrimi në Kosovë V (EU-RRK V), Programi i financuar nga BE në kuadër të IPA 2016, i bashkë-financuar nga MKK dhe është duke u zbatuar nga Organizata Ndërkombëtare për Migracionin (IOM), ka për qëllim të kontribuojë në përpjekjet e Qeverisë së Kosovës për të promovuar një ambient tolerant dhe multi-etnike, të bazuar në respektimin e të drejtave universale të njeriut, të cilat janë të

përshtatshme për kthim të qëndrueshëm dhe ri-integrimin e personave të zhvendosur dhe familjeve të refugjatëve nga radhët e minoriteteve. Projekti mbështet rreth 400 familje të kthyera në të gjitha fazat e aktiviteteve të saj në komunat e përzgjedhura. Aktivitetet e programit filluan më 2018, dhe pritet të përfundojë brenda 36-48 muajsh.

Programi i BE-së për Stabilizimin e Komuniteteve faza e katërt (BE- CSP IV) në kuadër të IPA 2018, i cili program zyrtarisht ka filluar në janar 2020 dhe në këtë periudhë kanë filluar takimet/aktivitetet për zbatim. Programi i financuar nga BE dhe Ministria për Komunitete dhe Kthim, synon të mbështesë krijimin e një shoqërie gjithëpërfshirëse shumetnike në Kosovë, krijimin e mundësive për krijimin e të ardhurave për komunitetet jo-shumicë, promovimin e ri-integrimit të qëndrueshëm të të kthyerve, përmes mbështetjes së stabilitetit socio-ekonomik dhe iniciativave të zhvillimit të komunitetit, duke rritur kështu perspektivat e integrimit dhe përfshirjen sociale. Së pari, përmes sjelljes së mbështetjes në krijimin dhe zhvillimin e bizneseve kolektive/të shoqëruara, do t'i ndihmojë ata në zhvillimin e operacioneve kolektive të biznesit, krijimin e një prodhimi të ri me vlerë të shtuar dhe përfitimin së bashku përmes rezultateve të tyre maksimale dhe pozicionit të forcuar. Së dyti, aksioni mbështet sipërmarrës të rinj ose operacionale jo-shumicë për të vendosur ose rritur prodhimin e tyre përmes ndihmës materiale dhe *know-how*, si dhe krijimin e lidhjeve të biznesit dhe qasjes së zgjeruar në treg. Së treti, përmes zbatimit të projekteve të nivelit të komunitetit, aksioni do të mbështesë drejtpërdrejt një gamë të gjerë të iniciativave për të adresuar shqetësimet, përparësitë dhe nevojat e komunitetit më të gjerë, duke nxitur mundësi të integrimit social (ri) midis anëtarëve të komunitetit. Të gjitha aktivitetet bëhen në bashkëpunim të ngushtë me autoritetet lokale të cilët luajnë një rol të rëndësishëm në secilin hap të procesit. Periudha e zbatimit të projektit është 24 - 30 muaj.

Projekti për mbështetje të mbylljes së qendrave kolektive faza e dytë, programi i financuar nga BE në kuadër të IPA 2018, i bashkë-financuar nga MKK, i cili projekt zyrtarisht ka filluar në janar 2020 dhe në këtë periudhë kanë filluar takimet/aktivitetet për zbatimin e projektit. Projekti do të kontribuojë në zbatimin e mirë të strategjive për familjet e zhvendosura në qendra kolektive, duke mbështetur realizimin e zgjidhjeve të qëndrueshme për integrimin e tyre social dhe ekonomik. Aktiviteti do të zhvillohet përmes ndërhyrjeve shumëpalëshe që synojnë mbështetjen e një integrimi dinjitoz dhe të qëndrueshëm për deri në 70 familje përfituese direkte (142 individë) që banojnë në këto qendra kolektive. Si përfitues indirekt, komunat Leposaviq, Zveçan dhe Graçanicë do të përfitojnë nga kapaciteti i rritur për të ofruar zgjidhje të qëndrueshme për popullatën e tyre të zhvendosur. Priten tre rezultate kryesore: mbyllja e 14 qendrave / qendrave kolektive dhe zgjidhjeve të qëndrueshme të strehimit të ofruara deri në 70 familje të zhvendosura që lehtësojnë daljen e tyre nga qendrat kolektive drejt një jete dinjitoze; ofrimi i mbështetjes socio-ekonomike për deri në 70 familje të zhvendosura; dhe mbështetje për zhvillimin e komunitetit dhe infrastrukturë të përmirësuar në tre komuna. Aktivitetet në sektorë të ndryshëm (strehimi, ndihma humanitare, gjenerimi i të ardhurave, integrimi social) do të zbatohen paralelisht. Të gjitha aktivitetet bëhen në bashkëpunim të ngushtë me autoritetet lokale të cilët luajnë një rol të rëndësishëm në secilin hap të procesit. Periudha e zbatimit të projektit është 24 - 30 muaj.

Objektivat prioritarë afatmesme

Sistemi gjyqësor

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe nga dokumentet e mekanizmat e tjera të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 23, gjatë periudhës 2020 - 2024 Qeveria e Kosovës do të fokusohet në këto objektiva prioritarë afatmesme:

- Reforma e sistemit të drejtësisë përmes avancimit të mëtejshëm të kornizës ligjore dhe të politikave duke u bazuar në analizat e rishikimit funksional të sektorit të sundimit të Ligjit.

Me qëllim që të identifikohen dhe përcaktohen objektivat strategjike dhe zhvillimore për fushën e sundimit të ligjit të rritet efektiviteti i institucioneve shtetërore në zbatimin e ligjit, do të rishikohet korniza ligjore e sundimit të ligjit, si dhe proceset e bashkëpunimit midis institucioneve që kanë përgjegjësi në

fushën e sundimit të ligjit. Gjithashtu do të vlerësohen kapacitetet institucionale për sundimin e ligjit; nxjerrja e rekomandimeve për përmirësimin e kuadrit ligjor, si dhe të proceseve të bashkëpunimit. Ky proces do të udhëhiqet nga MD e cila për ecurinë, rezultatet dhe rekomandimet e rishikimit funksional i raporton Komitetit Drejtues, të përbërë nga përfaqësuesit e institucioneve si në vijim: MD, MPB, MF, KGJK, KPK, AKI, dhe përfaqësues të donatorëve ndërkombëtar që ofrojnë asistencë teknike në përkrahje të rishikimit funksional. Ky Komitet Drejtues ka për detyrë që të përcaktoj vijat e përgjithshme të ecurisë së rishikimit funksional në bazë të rekomandimeve të MD dhe ti paraqes Qeverisë së Kosovës propozimin për Strategjinë Kombëtare për Sundimin e Ligjit në Kosovë. Për këtë çështje MD do të lidh memorandumet të bashkëpunimit me institucione të pavarura të fushës së Sundimit të Ligjit për bashkëpunim dhe bashkërendim të aktiviteteve në kuadër të këtij procesi;

- Miratimi i legjislacionit sekondar i Kodit Civil;
- Rritja e numrit të noterëve konform ndryshimeve të reflektuara në Ligjin e ri të Noterisë;
- Rritja e numrit të përmbartuesve privatë;
- Rritja e numrit të ndërmjetësuesve;
- Realizimi i trajnimeve për noterë, përmbartues privatë dhe ndërmjetësues.

Në periudhën afatmesme, KGJK me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA do të fokusohet në këto objektiva prioritare afatmesme:

- Zhvillimin dhe zbatimin e procesit të plotësimit të pozitive për gjyqtarë si dhe monitorimin e politikave, strategjive dhe vendimeve të KGJK-së;
- Ngritjen e kapacitetit në gjykata në administrimin e drejtësisë përmes ngritjes së numrit të bashkëpunëtorëve profesionalë në pajtim me Ligjin për Gjykata;
- Organizimin e trajnimeve të vazhdueshme për gjyqtarë në të gjitha departamentet sipas fushave përkatëse e në veçanti trajnime të specializuara për Departamentin Special në kuadër të Gjykatës Themelore të Prishtinës dhe Gjykatës së Apelit, bazuar në programin e trajnimeve i cili del nga procesi i vlerësimit të nevojave për trajnim;
- Hartimin e Planit të Veprimit dhe Strategjisë së Gjyqësorit (2020-2023);
- Fuqizimin e performancës, transparencës dhe llogaridhënies përmes nisjes së publikimeve të rregullta mbi indikatorët kyç të performancës së gjyqtarëve, azhurnimit të kriterëve dhe procedurave për vlerësimin e performancës gjyqësore, themelimin e kriterëve objektive dhe masave për vlerësimin e performancës, vendosja për arsimimin e vazhdueshëm ligjor obligativ për gjyqtar, zhvillimin e planit të komunikimit për të informuar dhe vetëdijësuar publikun lidhur me veprimtarinë e gjyqësorit;
- Konsolidimin e Projektit SMIL. Ky projekt ka për qëllim që TIK e vënë në përdorim të mbështesë vizionin e Këshillit Gjyqësor të Kosovës për të krijuar një sistem gjyqësor efikas, transparent, llogaridhënës për punën e tij dhe i qashtë për të gjithë.

Në periudhën afatmesme, KPK me qëllim të ngritjes së efikasitetit dhe efektivitetit të sistemit prokurorial, konform mandatit dhe sfidave të identifikuar në Raportin e KE-së për Kosovën synon:

- Avancimin e sistemit të administrimit dhe llogaridhënies në sistemin prokurorial, si dhe vlerësimin e performancës në sistemin prokurorial;
- Miratimin dhe mbikëqyrjen e politikave për zvogëlimin e numrit të rasteve me fokus në trajtimin e rasteve të korrupsionit, krimin ekonomik dhe krimin të organizuar;
- Zbatimin e Planit të Veprimit 2019 -2021 dhe Planit Strategjik në sistemin Prokurorial të Kosovës;
- Ngritjen e kapaciteteve profesionale të prokurorëve dhe personelit administrativ;
- Avancimi i mëturshëm i kapaciteteve profesionale të PSRK-së;
- Kompletimi i akteve nënligjore konform ndryshimeve të fundit ligjore;
- Avancimi i mëtejshëm i sistemit elektronik të menaxhimit të lëndëve.

Në periudhën afatmesme, *Akademia e Drejtësisë* do të ketë në fokus ngritjen e kapaciteteve profesionale dhe ndërdisiplinore të gjyqtarëve, prokurorëve dhe stafit administrativ gjyqësor e prokurorial përmes

zbatimit të programeve trajnuese fillestare dhe të vazhdueshme si dhe përmes ofrimit të burimeve dhe materialeve tjera ligjore në përputhje me Ligjin për Akademinë e Drejtësisë dhe aktet e tjera nënligjore.

Përveç zbatimit të programeve të cilat rezultojnë sipas nevojave të gjyqtarëve dhe prokurorëve, prioritet në periudhën afatmesme do të jenë:

- Trajnimet e detyrueshme me fokus në Etiken profesionale për gjyqtarë përkatësisht në Ligjin për Përgjegjësitë Disiplinore të Gjyqtarëve dhe Prokurorëve;
- Ndryshimet legislative qoftë në fushën penale ashtu edhe në atë civile.
- Organizimi i trajnimeve për gjyqtarë dhe prokurorë për të gjitha departamentet sipas fushave përkatëse, bazuar në programin e trajnimeve i cili del nga procesi i vlerësimit të nevojave për trajnim i realizuar në bashkëpunim me Këshillin Gjyqësor të Kosovës dhe Këshillin Prokurorial të Kosovës.

Politikave kundër korrupsionit

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA-së dhe nga dokumentet e mekanizmat e tjera të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 23, gjatë periudhës 2020 – 2024 Agjencia Kundër Korrupsionit do të fokusohet në këto objektiva prioritare afatmesme:

- Hartimi i Analizës për vlerësimin e mandatit të Agjencisë Kundër Korrupsionit. Kjo analizë parasheh nevojën e krijimit të mekanizmave për vlerësimin e rrezikut të korrupsionit në sektorë të ndryshëm; vlerësimi i hapësirave në legjislacion të cilat mundësojnë korrupsionin “corruption legislation proofing”, si dhe monitorimi i zbatimit të planeve të integritetit.
- Plotësimi i mandatit me masa shtesë për zbatimin e procedurës së hetimeve paraprake dhe kontrollit të prejardhjes së pasurisë së zyrtarëve të lartë publikë;
- Krijimi i mekanizmit dhe ngritja e kapaciteteve institucionale të zyrtarëve të Agjencisë për zbatimin e ligjit për mbrojtjen e sinjalizuesve.

Në periudhën afatmesme, Akademia e Drejtësisë do të ketë në fokus në:

- Ngritjen e kapaciteteve profesionale të gjyqtarëve dhe prokurorëve në luftimin e çfarëdo forme të korrupsionit duke pasur prioritet programet e specializuara të trajnimit në luftën kundër korrupsionit, shpëlarjes së parave, hetimeve financiare dhe veprave tjera korruptive.

Përveç zbatimit të programeve të cilat rezultojnë sipas nevojave të gjyqtarëve dhe prokurorëve, prioritet në periudhën afatmesme do të jenë:

- Trajnimet e detyrueshme me fokus në Etiken profesionale për gjyqtarë përkatësisht në Ligjin për përgjegjësinë disiplinore të gjyqtarëve dhe prokurorëve;
- Ndryshimet legislative në fushën penale (me fokus në definicionet e reja të Kodit Penal mbi dhunën në familje dhe ngacmimin seksual), si dhe në atë civile;
- Organizimi i trajnimeve për gjyqtarë dhe prokurorë për të gjitha departamentet sipas fushave përkatëse, bazuar në programin e trajnimeve i cili del nga procesi i vlerësimit të nevojave për trajnim i realizuar në bashkëpunim me Këshillin Gjyqësor të Kosovës dhe Këshillin Prokurorial të Kosovës.

Të drejtat themelore

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe nga dokumentet e mekanizmat e tjera të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 23, prioritet i Qeverisë së Kosovës në fushën e të drejtave themelore gjatë periudhës 2020-2024 do të jetë zbatimi i ligjeve aktuale dhe fokusimi në përditësimin dhe zbatimin e strategjive për të drejtat e njeriut, duke siguruar qasje afatgjatë në këtë drejtim. Më konkretisht:

- Të sigurohet monitorimin i duhur i përcjelljes së raporteve dhe rekomandimeve nga Avokati i Popullit për të rritur më tej shkallën e zbatimit;
- Krijimi dhe funksionalizimi i plotë i mekanizmave institucionale për mbrojtjen nga diskriminimi

në të gjitha ministrinë dhe komunat dhe vendosja e një sistemi të koordinimit ndërmjet tyre dhe Zyrës së Qeverisjes së Mirë;

- Vendosja e sistemit për monitorimin e të drejtave të njeriut në nivel vendi;
- Zbatimi i të drejtave të njeriut, fuqizimi i barazisë gjinore dhe zvogëlimi i dhunës në familje (përmes zbatimit të Ligjit për Barazi Gjinore në të gjitha sferat publike dhe private të jetës shoqërore) duke synuar zvogëlimin e rasteve të dhunës në familje;
- Harmonizimi i Legjislacionit për reformën zgjedhore me Ligjin për Barazi Gjinore;
- Zbatimi i Programit të Kosovës për Barazi Gjinore dhe krijimi i sistemit të monitorimit për zbatimin e Ligjit për Barazi Gjinore;
- Zbatimi i Vlerësimit të Ndikimit Gjinor për kornizën rregullative;
- Avancimin e sektorit të të drejtave pronësore, duke synuar në përkufizimin më të qartë me ligj të të drejtave pronësore dhe ofrimin e mekanizmave më efikas, të qasshëm dhe të përballueshëm përmes të cilëve qytetarët do të mund të fitojnë njohjen juridike të të drejtave të tyre;
- Përmirësimi i politikave për ekzekutimin e sanksioneve penale, si dhe sensibilizimi i gjykatave për rritjen e numrit të rasteve të shqiptimit të dënimeve alternative kundrejt shqiptimit të dënimeve me burg.

Në periudhën afatmesme, Akademia e Drejtësisë do të ketë në fokus ngritjen e kapaciteteve profesionale dhe interdisciplinare të gjyqtarëve, prokurorëve dhe stafit administrativ gjyqësor e prokurorial përmes zbatimit të programeve trajnuese në përputhje me praktikën e Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe ofrimin e burimeve ligjore për përfituesit, nëpërmjet bibliotekës si dhe materiale të ndryshme hulumtuese.

Mbrojtja e minoriteteve dhe trashëgimia kulturore

Në një periudhë afatmesme, do të ndërmerren masa për përfshirjen e grupeve të marginalizuara dhe të komuniteteve minoritare në arsimin e lartë. Në të njëjtën kohë duhet të vazhdohet me angazhimin për përmirësimin e qasjes së refugjatëve dhe personave të zhvendosur në pronat e tyre dhe shërbime publike, si dhe tu ofrohen mundësi më të mira ekonomike.

Rishikimi i kornizës ligjore, përfshirë,

- Ligjin për personat e zhvendosur;
- Ligjin për Rikthimin e Objekteve të Trashëgimisë Kulturore të Marra Ilegalisht;
- Ligjin mbi Eksportin e të Mirave Kulturore;
- Rregulloren për përkrahjen e projekteve për komunitete;
- Përditësimin e Strategjisë për Komunitete dhe kthim;
- Rritjen e fondeve për restaurimin e monumenteve të trashëgimisë kulturore: historike, kulturore dhe fetare.

Në funksion të mbrojtjes, ruajtjes dhe promovimit të trashëgimisë kulturore vëmendje e veçantë do t'i kushtohet bashkëpunimit ndërkufitar dhe përfshirjes së zonave të trashëgimisë në Kosovë në agjendat rajonale të zhvillimit të turizmit kulturor.

3.24. Kapitulli 24 i acquis-së: Drejtësia, liria dhe siguria

Ky kapitull mbulon këto fusha: menaxhimin e kufirit, migrimin, parandalimin dhe kontrollimin e migracionit të parregullt, politikën e vizave, sigurinë e dokumenteve, luftën kundër krimit të organizuar dhe bashkëpunimin policor, luftimin e shpëlarjes së parasë dhe financimit të terrorizmit, luftën kundër terrorizmit, luftimin e narkotikëve dhe bashkëpunimi gjyqësor në çështjet penale dhe civile. Fusha e drejtësisë, lirisë dhe sigurisë është ndër fushat më dinamike të politikave në kuadër të BE-së dhe politikën e BE-së në këtë fushë synojnë të ruajnë dhe zhvillojnë më tej BE-në si një zonë të lirisë, sigurisë dhe drejtësisë dhe të garantojnë sigurinë, të drejtat dhe lëvizjen e lirë në BE. Legjislacioni i BE-së në këtë fushë

bazohet mbi parimet e përgjithshme që rrjedhin nga Traktati i BE-së, Traktati i Funkcionimit të BE-së, si dhe nga jurisprudenca e Gjykatës së Drejtësisë së BE-së.

Fushat e mbuluara përfshijnë harmonizimin e së drejtës private ndërkombëtare, marrëveshjet e ekstradimit ndërmjet shteteve anëtare, politikat e kontrollit të brendshëm dhe të jashtëm të kufirit, vizave, migracionin, politikat e azilit, bashkëpunimin policor dhe gjyqësor si dhe luftimin e krimit (përfshirë luftimin e terrorizmit, krimit të organizuar, trafikimit të narkotikëve, trafikimit me njerëz, krimit kibernetik etj.). Kosova duhet të bëjë transpozimin gradual të *acquis*-së në këtë fushë, dhe të zhvillojë e zbatojë një kornizë adekuatë të politikave e gjithashtu edhe ndërtojë e ngritë institucione me kapacitete për të zbatuar *acquis*-në e transpozuar. Njëkohësisht, nga Shtetet Anëtare kërkohet të kenë kapacitetet e nevojshme administrative brenda agjencive të zbatimit të ligjit dhe organeve të e tjera relevante, të cilat duhet arritur standardet e nevojshme në këto fusha. Edhe pse pjesa më e detajuar e politikave të BE-së për drejtësinë, lirinë dhe sigurinë është e përfshirë në Schengen *acquis*, ku bëjnë pjesë heqja e kontrolleve të brendshme kufitare në BE, megjithatë, për vendet e reja anëtare pjesët thelbësore të Schengen *acquis* zbatohen pas vendimit të veçantë të Këshillit të ndërmarrë pas anëtarësimit.

Kërkesat e MSA-së

MSA, në anën tjetër, në mënyrë eksplicite vendosë një sërë obligimesh për Kosovën, të përfshira në Titullin VII, përkatësisht nga nenet 83-93 të MSA-së.

Sipas MSA-së, në fushën e menaxhimit të kufirit, Kosova do të përkujdeset në përafrimin e legjislacionit përkatës në përputhje me *acquis* të BE-së, intensifikimin e bashkëpunimit rajonal, shkëmbimin e informatave, ngritjen e kapaciteteve institucionale dhe luftimin e krimit ndërkufitar. Sa i përket politikës së vizave, Kosova do të përkujdeset që të transpozojë në një periudhë afatshkurtër legjislacionin përkatës vendor në harmoni me *acquis* të BE-së. Në veçanti, Kosova do të përkujdeset që të zgjerojë dhe funksionalizojë rrjetin e sistemit të lëshimit vizave.

Sa i përket sundimit të ligjit, kërkesat e MSA-së dhe nga mekanizmat e të tjerë të aderimit në BE konsistojnë në fuqizimin dhe konsolidimin e institucioneve të sundimit të ligjit. Kjo sidomos vihet në dukje nga neni 83 i MSA i cili thekson se, bashkëpunimi në këtë fushë do të fokusohet veçanërisht në fuqizimin e pavarësisë, paanshmërisë dhe llogaridhënies së gjyqësorit. Në lidhje me këtë, është veçanërisht i domosdoshëm zhvillimi i kapaciteteve profesionale nga radhët e pjesëtarëve të policisë, prokurorëve dhe gjyqtarëve për të parandaluar, hetuar, ndjekur dhe gjykuar veprat e krimit të organizuar, korrupsionit dhe terrorizmit.

Lidhur me migrimin përgjithësisht, Kosova do të harmonizojë legjislacionin vendor me *acquis* të BE-së, lidhur me kushtet e hyrjes dhe qëndrimit të ligjshëm të huajve në Kosovë, kushtet e punësimit të tyre, bashkimin familjar, qëndrimin afatgjatë, studimin, hulumtimin, punëtorët e kualifikuar, punëtorët sezonal, lëvizjen e punëtorëve brenda ndërmarrjeve dhe masat ndëshkuese ndaj punëdhënësve. Për menaxhimin e migrimit të rregullt, Kosova do të respektojë parimin e trajtimit të drejtë dhe të barabartë të grave dhe burrave të huaj, gjithashtu duke promovuar integrimin e tyre.

Sa i përket parandalimit dhe kontrollit të migrimit të parregullt, Kosova do të vazhdojë të ndërmarrë masat e nevojshme për parandalimin dhe kontrollin e migrimit të paligjshëm, përfshirë trafikimin dhe kontrabandimin me migrantë. Gjithashtu do të sigurojë mbrojtjen e të drejtave themelore të migrantëve dhe ofrimin e asistencës për migrantët në nevojë.

Kosova do të vazhdojë riatdhësimin dhe kthimin e shtetasve të Kosovës, shtetasve të vendeve të treta dhe personave pa shtetësi të cilët kanë hyrë në territorin e ndonjë shteti të BE-së përmes Kosovës ose që kanë hyrë në territorin e Kosovës përmes ndonjë shteti anëtarë të BE-së. Gjithashtu, Kosova do të fillojë negociatat për nënshkrimin e marrëveshjeve më qëllim të përcaktimit të procedurave specifike për

riatdhesimin e këtyre personave. Gjithashtu, Kosova do t'i pajisë qytetarët e saj me dokumente përkatëse të identitetit dhe do të ofrojë lehtësira administrative për këtë qëllim. Kosova do të vazhdojë përpjekjet për nënshkrimin e marrëveshjeve për riatdhesim brenda mundësive, me shtetet që janë pjesë e procesit të Stabilizim-Asociimit, dhe do të merr masa të nevojshme për sigurimin e zbatimit të shpejtë dhe fleksibil të këtyre marrëveshjeve.

Në politikën e azilit Kosova do të garantojë standardet ndërkombëtare në përputhje me Konventën e Gjenevës lidhur me statusin e refugjatëve 1951, dhe Protokollin lidhur me statusin e refugjateve 1967. Vëmendje e veçantë do t'i kushtohet të drejtave të azilkërkuesve, duke respektuar parimin "non-refoulement". Kosova do të sigurojë harmonizimin e legjislacionit vendor me acquis të BE-se, veçanërisht rreth pranimit të azilkërkuesve, trajtimit të kërkesave për azil dhe në menaxhimin e kthimit të azilkërkuesve në vendin e origjinës.

Me qëllim të parandalimit dhe luftimit të krimit të organizuar dhe aktiviteteve tjera ilegale Kosova do të harmonizojë legjislacionin me Acquis të BE-se dhe do të forcojë mekanizmat për parandalimin dhe luftimin e të gjitha formave të krimit të organizuar. Kosova do të marrë pjesë dhe do të bashkëpunojë me mekanizmat rajonal dhe ndërkombëtarë në luftimin e krimit të organizuar dhe do t'u përmbahet konventave dhe instrumenteve ndërkombëtare në këtë fushë.

Sa i përket shpëlarjes së parasë dhe financimit të terrorizmit, Kosova do të ndërmarrë masat e nevojshme në mënyrë që të parandalojë përdorimin e sistemeve financiare me qëllim të shpëlarjes së të ardhurave nga aktivitetet kriminale dhe financimit të terrorizmit. Kosova do të harmonizojë legjislacionin vendor me acquis të BE-së dhe do të forcojë mekanizmat për luftimin e shpëlarjes së parasë, dhe financimit të terrorizmit, njëkohësisht duke adaptuar standardet ndërkombëtare në këtë fushë e veçanërisht standardet e rekomanduara nga FATF (Financial Action Task Force).

Sa i përket bashkëpunimit në luftimin e drogave të paligjshme, Kosova do të vazhdojë bashkëpunimin për të siguruar një qasje të balancuar dhe të integruar, duke harmonizuar legjislacionin me acquis të BE-së dhe duke forcuar strukturat për luftimin e drogave të paligjshme. Kosova do të fokusohet gjithashtu edhe në menaxhimin e pasojave shëndetësore dhe sociale të abuzimit të drogave dhe në menaxhimin efektiv të prekursorëve, në harmoni me parimet e përbashkëta të strategjisë së BE-së për droga dhe dokumentet e tjera përkatëse.

Në fushën e luftës kundër terrorizmit, Kosova do të vazhdojë me harmonizimin e legjislacionit me acquis të BE-së dhe do të fuqizojë mekanizmat institucional për parandalimin, luftimin dhe financimin e terrorizmit, duke siguruar sundimin e ligjit, të drejtat e njeriut, liritë themelore, të drejtën ndërkombëtare për refugjatë dhe të drejtën ndërkombëtare humanitare.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Në fushën e menaxhimit të kufirit, *Raporti i KE-së për Kosovën - 2019* dhe të dalat nga Nën-komiteti për Drejtësi, Liri dhe Siguri theksojnë që nevojiten përpjekje të mëtutjeshme për të siguruar që QKMK të funksionojë me potencialin e saj të plotë, përfshirë zbatimin e gjetjeve të rishikimit të fundit përmes planit përkatës të veprimit, si dhe miratimin e Strategjisë për MIK 2020-2025. Sa i përket bashkëpunimit ndërinstucional në këtë fushë, raporti thekson se ky bashkëpunim mund të përmirësohet në nivelin më të lartë, por edhe në veçanti sa i përket shkëmbimit të informatave dhe analizave të përbashkëta të rrezikut.

Në fushën e azilit, *Raporti i KE-së për Kosovën - 2019* thekson nevojën për vazhdimin e ngritjes së kapaciteteve për trajtimin e kërkesave për azil dhe ngritjes së numrit të stafit në Qendrën për Azilkërkues. Gjithashtu, sipas tij, mungon përkrahja psiko-sociale dhe ligjore për rezidentët në këtë qendër, ndihma në zhvillimin e fëmijëve, dhe mbështetja nga shërbimet sociale. Tutje, edhe pse parashihet me aktin nënligjor për pranimin dhe trajtimin fillestar për azilkërkues, sistemi i referimit në

kufi, përfshirë qasjen në ndihmë juridike, ende nuk është themeluar. Për më tepër, ka shqetësime për teknikat e intervistimit të cilat shpesh komplikohen nga mungesa e përkthimit adekuat. Raporti gjithashtu rekomandon që të funksionalizohet plani e emergjencave dhe të vazhdohet me ngritjen e kapaciteteve shtesë për të siguruar gatishmërinë e Kosovës në rast të një fluksi të migrimit, si dhe të kompletohet legjislacioni sekondar në fushën e azilit.

Në fushën e migrimit, *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019* identifikon disa sfida, përfshirë nevojën për bashkëpunim dhe bashkërendim më të ngushtë ndërinstitucional. Gjithashtu, raporti dhe nënkomiteti theksojnë se Strategjia e re pesëvjeçare për Migrim duhet të miratohet pas rishikimit për të reflektuar sfidat kryesore të Kosovës në këtë fushë bazuar në rekomandimet e ekspertit, si dhe thekson nevojën e finalizimit të legjislacionit sekondar në këtë fushë. Për më tepër, raporti thekson se Autoritetit Qeveritar për Migrim (AQM) është në pozitë të mirë për të marrë rol më proaktiv në udhëheqjen e politikave në fushën e migrimit dhe se duhet të miratohet rregullorja për AQM. Sipas raportit të KE, gjithashtu ka disa mangësi në zbatim të duhur në fushën e menaxhimit të migrimit, posaçërisht për shkak të mungesës së koordinimit mes agjencive qeveritare. Vazhdon të mbetet sfida ofrimi i kujdesit të mirëfilltë për shumicën e grupeve të cenueshme të migrantëve. Gjithashtu, theksohet nevoja për të vazhduar përpjekjet për të parandaluar kontrabandimin e njerëzve si dhe funksionalizimin e një mekanizmi për kthimin e migrantëve të parregullt, në përputhje me standardet dhe praktikën e BE-së. Në kuadër të konkluzioneve të dala nga takimi i Nën-komitetit për Drejtësi, Liri dhe Siguri 2019 theksohet se duhet të ngriten kapacitetet për të siguruar gatishmërinë e Kosovës në rast të një fluksi të migrimit, si dhe të nxitet shkëmbimi i mëtejshëm i informacionit ndërmjet autoriteteve të Kosovës dhe Shteteve Anëtare të BE-së për migracionin e rregullt të punës, përfshirë statistikën dhe profilet e personave që gjejnë punë jashtë shtetit, veçanërisht ndërmjet politikave të ndryshme dhe institucioneve të sigurisë.

Në fushën e riintegrit, *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019* thekson se Kosova duhet të sigurojë vlerësim adekuat të Strategjisë për Riintegrim dhe të adresojë sfidat me të cilat po përballen komunitet në këtë proces. Në këtë drejtim duhet të vendoset një sistem me qasje që siguron përfshirje për të gjitha grupet e cenuara dhe që fokusohet në mbështetje të qëndrueshme në komunitet. Gjithashtu, raporti rekomandon që duhet të rriten përpjekjet për informimin adekuat të të kthyerve.

Sa i përket fushës e shpëlarjes së parave dhe financimit të terrorizmit, *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019* thekson se Ligji për Luftimin e Shpëlarjes së Parave dhe Financimit të Terrorizmit ende nuk është në linjë me *acquis* dhe standardet e tjera ndërkombëtare. Gjithashtu, raporti përmend se shpëlarja e parave nuk hetohet si vepër penale në vete, por gjithmonë në lidhje me vepra të tjera penale, dhe se hetimet paralele financiare nuk janë duke u zhvilluar në mënyrë sistematike për rastet e krimit të organizuar. Raporti i KE-së, si dhe konkluzionet e takimit të Nën-komitetit për Drejtësi, Liri dhe Siguri- 2019, rekomandojnë që të zbatohen rekomandimet e raporteve të FATF/Moneyval dhe GRECO, të rritet bashkëpunimi ndërmjet autoriteteve relevante, si dhe të fuqizohen kapacitetet e NJIF-it për ndjekjen e transaksioneve të dyshimta financiare.

Sa i përket bashkëpunimit në fushën e narkotikëve, *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019* thekson zbatimin e dobët të legjislacionit. Raporti rekomandon funksionalizimin e Observatorit të Narkotikëve si dhe zhvillimin e një sistemi të paralajmërimit të hershëm, si dhe grumbullimin e të dhënave në mënyrë rutinore. Nënkomiteti i DLS 2019 rekomandon të vazhdohet me hartimin e një protokollit apo PSO-je për ruajtjen, trajtimin dhe shkatërrimin e prekursorëve të drogës.

Lidhur me luftimin e krimit të organizuar, *Raporti i KE-se 2019* thekson se Kosova është në një fazë të hershme: theksohet se ka përparime në reformave legjislative në sundim të ligjit, hetimin e rasteve të nivelit të lartë, dhe ngrirjen preliminare të aseteve, por numri i dënimeve përfundimtare, hetimeve financiare e konfiskimeve përfundimtare të aseteve mbetet i ulët. Krimi i organizuar në veri të Kosovës vazhdon të mbetet sfida për agjencitë e zbatimit të ligjit. Në përgjithësi, Kosova ka përmbushur pjesërisht rekomandimet e identifikuara vitin e kaluar, gjegjësisht ato rreth historikut të rasteve, policimit të

udhëhequr nga intelijenca dhe miratimit të reformave ligjore. Megjithatë, raporti ende rekomandon se Kosova duhet të prioritetizojë zbatimin e plotë të kornizës legjislativë të rishikuar në fushën e sundimit të ligjit, përfshirë trajnimin dhe ngritjen e vetëdijes, për ta bërë atë një mjet efektiv për të luftuar krimin e organizuar; të rrisë edhe më tej numrin e prokurorëve në Prokurorinë Speciale për të hetuar dhe ndjekur penalisht rastet e krimit të organizuar të nivelit të lartë dhe të ofrojë trajnime për përfundimin e kapaciteteve të tyre për të kryer hetime financiare, konfiskuar pasuri dhe mbrojtur efektivisht dëshmitarët; të zbatojë në mënyrë konkrete qasjet e policimit të udhëhequr nga intelijenca dhe policimit në komunitet, përfshirë raportimin më relevant të inteligjencës kriminale dhe përcaktimin e përmirësuar të detyrave brenda drejtorive të policisë, për të mundësuar policim më proaktiv. Për më tepër, Raporti rekomandon funksionalizimin e shpejtë të Zyrës për Rikthimin e Aseteve në kuadër të Policisë, dhe zhvillimin e mëtejme të saj, përfshirë edhe rritjen e numrit të kërkesave nga palët e përfshira. Gjithashtu, Raporti kërkon shkëmbim më të mirë të informacionit në mes institucioneve për luftimin e krimit, përfshirë qasje në bazat e të dhënave, si dhe rritjen e bashkëpunimit institucional.

Sa i përket krimit kibernetik, në *Raportin e KE-së për Kosovën - 2019* theksohet se autoritetet duhet të shfrytëzojnë ekspertizën e disponueshme të bashkësisë ndërkombëtare gjatë hartimit të legjislacionit të ri në fushën e krimit kibernetik. Ndërsa në konkluzionet nga takimi i Nënkomitetit për Drejtësi, Liri dhe Siguri 2019, kërkohet të vazhdohet organizimi i aktiviteteve të vetëdijesimit, trajnimeve dhe specializimit të shërbimeve të policisë dhe prokurorisë për rritjen e kapaciteteve të tyre për luftimin e krimit kibernetik. Gjithashtu, theksohet nevoja e vazhdimin të përpjekjeve për mbështetjen e arritjeve të shënuara në ndërtimin e një shërbimi policor profesional, të pavarur dhe të specializuar në vend, përfshirë ofrimin e trajnimeve të rregullta specializuese, si dhe resurseve relevante për pajisje të specializuara dhe staf.

Raporti rekomandon që kërcënimet e identifikuar në SOCTA-të nga Policia e Kosovës, të përkthehen në prioritetet operacionale, të mbështetura nga resurse adekuate. Për më tepër, rekomandohet që rishikimi i legjislacionit rreth krimeve kibernetike të marrë parasysh inputin e ekspertëve relevantë, dhe të bëhen hapa drejt zbatimit të legjislacionit për luftimin e trafikimit me qenie njerëzore.

Sa i përket regjistrin të rasteve, Raporti i referohet konfirmimit nga KE rreth arritjes së caqeve për luftimin e krimit të organizuar, dhe potencon se ai do të vazhdojë të ndjekë zhvillimet nga afër dhe në mënyrë aktive. Procedurat operacionale për regjistrin e rasteve duhet të rishikohen, kurse rekomandohet të rriten përpjekjet e dënimeve finale për rastet e krimit të organizuar.

Përderisa vërehet se policia ka kapacitete të mira për luftimin e krimit të organizuar, Raporti thekson se ajo mbetet pre e korrupsionit dhe presionit politik. Nënkomiteti i DLS-së 2019 rekomandon finalizimin e ristrukturimit të policisë, në bazë të inputit të ekspertëve të BE-së. Raporti konstaton se Policimi i udhëhequr nga intelijenca po zbatohet dobët, kurse Sistemi i Informacionit i policisë ende nuk përdoret.

Sa i përket mbrojtjes së dëshmitarëve, raporti vazhdon të theksojë se nevojitet bashkëpunim rajonal dhe ndërkombëtar, si dhe trajnim për prokurorë dhe gjyqtarë.

Raporti i KE 2019 dhe konkluzionet e Nënkomitetit 2019, theksojnë se konfiskimi i asetëve duhet të marrë rol kyç në luftimin e krimit të organizuar dhe se zbatimi i legjislacionit të ri për konfiskimin e asetëve do të mund të ndihmonte në këtë drejtim. Raporti rekomandon themelimin e një fondi të konfiskimit sa më shpejtë të asetëve.

Sa i përket luftës kundër terrorizmit, *Raporti i KE-së për Kosovën - 2019* thekson që Ligji për luftimin e shpëlarjes së parave dhe financimit të terrorizmit nuk është plotësisht në përputhje me standardet e BE-së dhe ato ndërkombëtare. Konkluzionet e Nënkomitetit për Drejtësi, Liri dhe Siguri rekomandojnë vazhdimin e zbatimit të qëndrueshëm të strategjisë kundër terrorizmit dhe strategjisë për parandalimin e ekstremizmit të dhunshëm dhe radikalizimit. Institucionet duhet të sigurohen që të zbatohen programe

gjithëpërfshirëse për parandalimin, de-radikalizimin, rehabilitimin dhe riintegrimin e luftëtarëve të kthyer, përfshirë ata në burgje dhe familjet e tyre, veçanërisht gratë dhe të miturit. Nënkomiteti rekomandon gjithashtu që të sigurohet që Divizioni për Riintegrim, në kuadër të MPB, të funksionalizohet plotësisht. Gjithashtu duhet t'i jepet prioritet i mjaftueshëm parandalimit të përhapjes së radikalizimit dhe që praktikuesve vendorë u jepen burimet, mbështetja dhe njohuritë e nevojshme për të trajtuar në mënyrë efektive problemin; gjithashtu, vëmendje duhet t'i kushtohet rolit të mediave sociale dhe ndikimit të jashtëm në proceset e radikalizimit. Më tutje, theksohet se Kosova duhet të rrisë shkëmbimin e informacionit dhe bashkëpunimin operativ me fqinjët, Shtetet Anëtare të BE-së, Europolin dhe Interpolin. Gjithashtu duhet të ngritën kapacitetet për t'iu përgjigjur krizës dhe për të mbrojtur infrastrukturën kritike, duke siguruar zbatimin efektiv të ligjit të saj mbi infrastrukturën kritike.

Sa i përket fushës së bashkëpunimit juridik ndërkombëtar në çështje penale dhe civile, *Raporti i KE-së për Kosovën - 2019* thekson mungesën e konkludimit të marrëveshjeve në këtë fushë me qëllim të intensifikimit të bashkëpunimit juridik ndërkombëtarë. Megjithatë përmendet se Kosova në mënyrë të njëanshme është përafuar me Konventën e Hagës të vitit 1961 për heqjen e kriterit të legalizimit për dokumentet e huaja publike. Nëse i referohemi konkluzioneve të dala nga takimi i Nënkomitetit për drejtësi, liri dhe siguri 2019, tek fusha e bashkëpunimit juridik ndërkombëtar, institucionet e Kosovës duhet të ndryshojnë Ligjin për Bashkëpunimin Juridik Ndërkombëtar në Çështjet Penale dhe të miratohet Ligji për Bashkëpunimin Juridik Ndërkombëtar në Çështjet Civile. Gjithashtu kërkohet të vazhdojnë përpjekjet për të negociuar marrëveshje të reja dypalëshe për bashkëpunimin juridik ndërkombëtar në çështjet penale, të bëhen përpjekje të mëtejshme që Kosova të bëhet anëtare e forumeve ndërkombëtare në fushën e bashkëpunimit juridik ndërkombëtar, si dhe të mblidhen/përpilohen statistika të hollësishme.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative dhe ajo e politikave

Menaxhimi i kufirit

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative relevante:

- Ligji nr. 04/L-214 mbi Kontrollin dhe Mbikëqyrjen e Kufirit Shtetëror;
- Ligji nr. 04/L-216 për Bashkëpunim ndërmjet Autoriteteve të Përfshira në Menaxhimin e Integruar të Kufirit;
- UA nr. 08/2010 për Formën, Përmbajtjen dhe Mënyrën e Vendosijes së Shenjave Paralajmëruese dhe Shenjave të Shkruara në Pikat e Kalimit të Kufirit dhe në Zonën e Kufirit;
- UA nr. 03/2010 për Shënjimin e Vijës Kufitare;
- UA nr. 30/2012 mbi Rregullat e Trafikut Lokal Kufitar;
- 23 Marrëveshje dhe Protokolle për Bashkëpunim Policor në fushën e Kufirit (me Shqipërinë, Maqedoninë e Veriut, me Malin e Zi dhe me Serbinë);
- 12 marrëveshje për bashkëpunim doganor (me Shqipërinë, Malin e Zi, Finlandën, Hungarinë, Maqedoninë e Veriut, Slloveninë, Turqinë, Francën, Italinë, Poloninë, Austrinë dhe Britaninë e Madhe).

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të *acquis*-së:

- Rregulloren nr. 562/2006/KE (Kodi i Kufijve të Schengenit);
- Rregulloren (KE) 1931/2006 të Parlamentit Evropian dhe Këshillit që vendos rregulla mbi Trafikun Lokal Kufitar;
- Rregulloren (BE) 610/2013 të Parlamentit Evropian dhe Këshillit që ndryshon Rregulloren (KE) 526/2006 të Parlamentit Evropian dhe Këshillit që themelon Kodin e Komunitetit mbi rregullat që drejtojnë lëvizjen e personave mes kufijve (Kodi Schengen i Kufijve);

- Konventën që zbaton Marrëveshjen e Schengen-it, Rregulloret e Këshillit (KE) 1693/2013 dhe (KE) 539/2001 dhe Rregulloret (KE) 767/2008 dhe (KE) 810/2009 të Parlamentit Evropian dhe Këshillit;
- Rregulloren (BE) 1051/2013 të Parlamentit Evropian dhe Këshillit që ndryshon Rregulloren (KE) 562/2006 me qëllim të sigurimit të Rregullave të Përbashkëta për Rivendosjen e Përkohshme të Kontrollit Kufitar në Kufijtë e Brendshëm në Rrethanat e Jashtëzakonshme;
- Udhëzimet për Menaxhimin e Integruar të Kufirit mbi bashkëpunimin e jashtëm të BE-së.

Politika e vizave

Që nga 1 korriku 2013, Qeveria e Republikës së Kosovës ka vendosur regjim vizash për shtetasit e 88 shteteve që planifikojnë të hyjnë në Republikën e Kosovës. Regjimi i vizave vazhdon të zbatohet me legjislacion të kompletuar dhe sistem funksional të KVIS në 15 misione diplomatike të Kosovës dhe 7 PKK.

Korniza legjislative në fushën e vizave përbëhet nga këto akte kryesore normative relevante:

- Ligji nr. 04/L-219 për të Huajt;
- UA MPJ nr. 01/2014 për procedurat e lëshimit të vizave për të huajt nga misionet diplomatike dhe konsullore të Republikës së Kosovës.

Këto akte normative kanë transponuar këto akte të acquis-së:

- Rregulloren (KE) nr. 810/2009 (Kodi i Vizave);
- Direktivën 2014/66/BE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit të 15 majit 2014 mbi kushtet e hyrjes dhe qëndrimit të shtetasve të vendeve të treta në kuadër të transfereve brenda korporatave;
- Direktivën 2014/36/BE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit të 26 shkurtit 2014 mbi kushtet e hyrjes dhe qëndrimit të shtetasve të vendeve të treta për qëllim të punësimit të punëtorëve sezonalë.

Migrimi

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative relevante:

- Ligjin nr. 06/l-036 për të Huajt;
- Ligjin nr. 06/l-026 për Azilin;
- Ligji nr. 03/L-208 për Ripranim;
- 23 marrëveshje bilaterale për ripranim;
- Ligji nr. 04/l-215 për Shtetësinë;
- Ligji nr. 04/L-218 për Parandalimin dhe Luftimin e Trafikimit me Njerëz dhe Mbrojtjen e Viktimave të Trafikimit.

Këto akte normative kanë transponuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën 2014/66/BE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit të 15 majit 2014 mbi kushtet e hyrjes dhe qëndrimit të shtetasve të vendeve të treta në kuadër të transfereve brenda korporatave;
- Direktivën 2014/36/BE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit të 26 shkurtit 2014 mbi kushtet e hyrjes dhe qëndrimit të shtetasve të vendeve të treta për qëllim të punësimit të punëtorëve sezonal;
- Rregulloren (KE) nr. 810/2009 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit "Mbi themelimin e Kodit të Komunitetit për vizat" – pjesërisht;
- Direktivën 2009/52/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit "Mbi parashikimin e standardeve minimale të sanksioneve dhe masave ndaj punëdhënësve për punonjës nga vendet e treta me qëndrim të paligjshëm" – plotësisht;

- Direktivën 2009/50/KE të Këshillit mbi kushtet e hyrjes dhe qëndrimit të shtetasve të vendeve të treta me qëllim pune – plotësisht;
- Direktivën 2008/115/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit mbi standardet dhe procedurat e përbashkëta në vendet e anëtare për kthimin shtetasve të vendeve të treta me qëndrim të parregullt – plotësisht;
- Direktivën 2005/71/KE të Këshillit mbi procedurat specifike për pranimin e shtetasve të vendeve të treta për qëllime të kërkimeve shkencore – pjesërisht;
- Direktivën 2004/81/KE të Këshillit mi lejet e qëndrimit të lëshuara shtetasve të vendeve të treta që janë viktime të trafikimit të qenieve njerëzore ose që kanë qenë subjekt i një veprimi për lehtësimin e imigracionit të paligjshëm, të cilët bashkëpunojnë me autoritetet kompetente – pjesërisht
- Direktivën 2004/114/KE të Këshillit mbi kushtet e pranimit të shtetasve të vendeve të treta për qëllim studimi, programe të shkëmbimit për nxënës, trajnim pa pagesë ose shërbim vullnetar – pjesërisht;
- Direktivën 2003/109/KE të Këshillit, në lidhje me statusin e shtetasve të vendeve të treta që janë rezidentë afatgjatë – pjesërisht;
- Direktivën 2003/86/KE të Këshillit mbi të drejtën e bashkimit familjar – plotësisht;
- Direktivën 96/71/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, në lidhje me transferimin e punëtorëve në kuadër të ofrimit të shërbimeve – plotësisht;
- Direktivën 2011/98/BE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit mbi procedurën unike të aplikimit për leje unike për shtetasit e vendeve të treta për qëndrim dhe punë në territorin e një Shteti Anëtar dhe në një sërë të drejtash të përbashkëta – pjesërisht;
- Direktivën 2001/51/KE të Këshillit që plotëson dispozitat e nenit 26 të Konventës që zbaton Marrëveshjen e Schengenit të 14 qershorit 1985 – pjesërisht;
- Direktivën 2002/90/KE të Këshillit mbi definimin e lehtësimit të hyrjes, tranzitit dhe qëndrimit të paautorizuar – e transpozuar plotësisht;
- Direktivën 2008/115/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit mbi standardet dhe procedurat e përbashkëta të Shteteve Anëtare për rikthimin e qytetarëve të vendeve të treta që qëndrojnë ilegalisht;
- Konventën Evropiane mbi të Drejtat e Njeriut;
- Konventën e OKB-së mbi Statusin e Refugjatit (Konventën e Gjenevës, 1951) si dhe Protokollin Zbatues të saj (Protokollin e Nju Jorkut, 1967);
- Konventën e OKB-së mbi të Drejtat e Fëmijës;
- Kartën e të Drejtave Themelore të Bashkimit Evropian.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Strategjia Kombëtare për Ri-integrimin e Personave të Riatdhesuar;
- Strategjia Kombëtare për Riintegrimin e Qëndrueshëm të Personave të Riatdhesuar;
- Profilet e lehta të migrimit (si dokumente gjithëpërfshirëse me të dhëna standarde për migrimin dhe të dhëna lidhur me fushat e tjera të cilat potencialisht ndikojnë në fenomenin e migrimit, si situata ekonomike dhe sociale, tregu i punës, kapitali njerëzor, arsimimi, tregtia etj).

Korniza e politikave në këtë fushë bazohet edhe në këto akte ndërkombëtare:

- Deklaratën Universale mbi të Drejtat e Njeriut;
- Konventën e Gjenevës 1951 në lidhje me Statusin e Refugjatit dhe Protokollin e saj të vitit 1967;
- Konventën e Nju Jorkut për Personat pa Shtetësi;
- Konventën e OKB-së për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit Kundër Gruas;
- Konventën e OKB-së, të vitit 1984, kundër Torturës dhe Trajtitimit ose Ndëshkimit Tjetër Mizor, Johuman dhe Poshtëruës;
- Konventën Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut dhe Protokollin e saj;

- Konventën e OKB-së mbi të Drejtat e Fëmijës;
- Konventën Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike dhe Protokollet e saj.

Azili

Korniza legislative në këtë fushë përbëhet nga Ligji i ri për Azil (miratuar më 5 maj 2018), i cili ka transpozuar pjesërisht këto akte të acquis-së:

- Direktivën 2003/9/KE-të Këshillit mbi Kushtet e Pranimit për Azilkërkues;
- Direktivën 2004/83/KE të Këshillit mbi Standardet Minimale për Kualifikimin dhe Statusin e Shtetasve të Vendeve të Treta apo Personave pa Shtetësi si Refugjatë apo Persona që kanë Nevojë për Mbrojtje Ndërkombëtare (Direktiva mbi Kualifikimet);
- Direktivën 2011/95/BE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit mbi Standardet dhe Kualifikimin e Shtetasve të Vendeve të Treta apo Personave pa Shtetësi si përfitues të Mbrojtjes Ndërkombëtare, për një Status Uniform të Refugjatit ose për Personat e Kualifikuar për Mbrojtje Shtesë (Recast);
- Direktivën 2005/85/KE të Këshillit mbi Procedurat e Azilit;
- Direktivën 2013/33/BE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit e 26 qershorit 2013 që përcakton standardet për pranimin e aplikantëve për mbrojtje ndërkombëtare;
- Direktivën 2013/32/BE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit e datës 26 qershor 2013 mbi procedurat e përbashkëta për dhënien dhe tërheqjen e mbrojtjes ndërkombëtare.

Luftimi i shpëlarjes së parasë dhe financimit të terrorizmit

Korniza legislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative relevante:

- Kodi Penal i Republikës së Kosovës;
- Ligji për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Luftimin e Financimit të Terrorizmit, i cili ka transpozuar
  - Direktivën e BE-së 2015/849 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, të datës 20 maj 2015, për parandalimin e përdorimit të sistemit financiar për qëllime të pastrimit të parave dhe financimit të terrorizmit, që ndryshon Rregulloren e BE-së nr. 648/2012 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, dhe shfuqizon Direktivën 2005/60/KE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit dhe Direktivën e Komisionit 2006/70/KE dhe me standardet ndërkombëtare të përcaktuara nga Task Forca për Veprim Financiar (FATF);
- Ligji për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Parandalimin e Financimit të Terrorizmit;
- Ligji nr. 03/L-15 për Deklarimin, Prejardhjen dhe Kontrollimin e Pasurisë.

Lufta kundër narkotikëve

Korniza legislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative relevante:

- Kodi Penal i Republikës së Kosovës;
- Kodi nr. 04/L-123 i Procedurës Penale;
- Ligji nr. 02/L-128 për Barnat Narkotike, Substancat Psikotrope dhe Prekursorë, i cili bazohet në Konventat në vijim:
  - Konventën e ndarë të Kombeve të Bashkuara për droga narkotike (Nju Jork, 30 mars 1961), siç është amendamentuar nga Protokollin i vitit 1972 (Gjenevë, 25 mars 1972);
  - Konventën e Kombeve të Bashkuara për substanca psikotrope (Vjenë, 21 shkurt 1971);
  - Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër trafikut të paligjshëm të drogave narkotike dhe substancave psikotrope (Vjenë, 20 dhjetor 1988), e cila vlen edhe për bashkëpunim gjyqësor në çështje penale;
- UA nr. 10/2010 për administrimin dhe përdorimin e metadonit për programe mbajtëse.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga Strategjia e re Kombëtare dhe PV kundër Narkotikëve 2018-2022.

Lufta kundër rimit të organizuar dhe bashkëpunimi policor

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative relevante:

- Kodi Penal, në të cilin janë transpozuar pjesërisht këto akte të acquis-së:
  - Vendimin Kornizë për luftimin e krimit të organizuar (Vendimi Kornizë 2008/841/JHA);
  - Vendimin Kornizë për vendosjen e sanksioneve penale kundër falsifikimit të euro-së (Vendimi Kornizë 2000/383/JHA, i ndryshuar me Vendimin Kornizë 2001/888/JHA);
  - Vendimi Kornizë për luftimin e mashtrimit dhe falsifikimit të mjeteve që nuk përfshijnë pagesa me para të gatshme (Vendimi Kornizë 2001/413. JHA);
  - Direktivën 2001/36 te BE-se për parandalimin dhe luftimin e trafikimit me qenie njerëzore;
  - Direktivën 2011/93E BE-se për luftimin e abuzimit seksual dhe shfrytëzimit seksual të fëmijëve; dhe
  - Vendimin Kornizë të Këshillit 2004/757/JHA për dispozitat minimale për elementet përbërëse të veprave penale dhe dënimet në fushën e trafikut të paligjshëm të drogës.
- Kodi i Procedurës Penale, i cili ka transpozuar këto akte të acquis-së:
  - Direktivën 2010/64/BE për të Drejtën në Interpretim dhe Përkthim në Procedurën Penale;
  - Direktivën 2012/29/BE për të Drejtën në Informim në Procedurën Penale;
  - Direktivën 2012/29/BE që themelon standardet minimale për të drejtat, mbështetjen dhe mbrojtjen e viktimave të krimit dhe që zëvendëson Vendimin Kornizë të Këshillit 2001/220/JHA;
  - Direktivën 2013/48/BE, për të Drejtën e Qasjes në Mbrojtës/Avokat në procedurën penale dhe në procedurën e Urdhër Arrestit Evropian, dhe në të Drejtën e Informimit të një personi të tretë për kufizimin e lirisë dhe të komunikojë me personat e tretë dhe me autoritetet konsullore lidhur me kufizimin e lirisë;
  - Vendimin kornizë të Këshillit 2005/212/JHA dhe Vendimin kornizë të Këshillit nr. 2000/383/JHA.
- Ligji për Mbrojtjen e Dëshmitarëve;
- Ligji për Parandalimin dhe Luftimin e Krimit Kibernetik;
- Ligji nr. 03/L-141 për Administrimin e Pasurisë së Sekuestruar dhe Konfiskuar, i cili ka transpozuar këto akte të acquis-së:
  - Vendimin Kornizë të Këshillit 2005/212/JHA;
  - Vendimin Kornizë të Këshillit 2007/845/JHA;
  - Vendimin Kornizë të Këshillit 2006/783/JHA.
- Ligji për Bashkëpunimin Juridik Ndërkombëtar në çështjet Penale, i cili ka transpozuar këto akte të acquis-së:
  - Vendimin Kornizë të Këshillit 2003/577/JHA;
  - Vendimin Kornizë të Këshillit 2006/783/JHA për aplikimin e parimit të pranimit të përbashkët të urdhrave të konfiskimit;
  - Vendimin Kornizë të Këshillit 2007/845/JHA;
  - Vendimin Kornizë të Këshillit 2001/413/JHA; si dhe Vendimin Kornizë të Këshillit 2007/845/JHA.
- Ligji për Mbrojtjen e Informatorëve;
- Ligji për Policinë;
- Ligji për Barnat Narkotike, Substancat Psikotrope dhe Prekursorë, i cili ka transpozuar pjesërisht
  - Rregulloren (KE) nr. 1258/2013 e Parlamentit Evropian dhe Këshillit e 20 nëntorit 2013 që e amendanton Rregulloren (KE) e 273/2004 e 11 shkurt 2004 për prekursorë.
- Ligji për Parandalimin dhe Luftimin e Trafikimit me Njerëz dhe Mbrojtjen e Viktimave të Trafikimit, i cili ka transpozuar pjesërisht
  - Direktivën 2011/36/BE mbi parandalimin dhe luftimin e trafikimit me qenie njerëzore dhe mbrojtjen e viktimave të tyre.

- Ligji për Kompensimin e Viktimave të Krimit, i cili ka transpozuar pjesërisht
  - Direktivën e Këshillit 2004/80/KE lidhur me kompensimin e viktimave të krimit, ku ky ligj reflekton kërkesën e direktivës, lidhur me procedurat për kompensim të viktimave të krimit në rastet ndër-kufitare si dhe themelimin e autoriteteve vendimmarrëse dhe asistuese në rastet e kompensimit të viktimave.
- Ligji për Kontrollin dhe Mbikëqyrjen e Kufirit Shtetëror;
- Ligji për Ekzekutimin e Sanksioneve Penale;
- Ligji për Agjencinë e Kosovës për Inteligjencë;
- Ligji për Prokurorin e Shtetit;
- Ligji për Klasifikimin e Informacioneve dhe Verifikimin e Sigurisë;
- Ligji për Gjykatat;
- Ligji për Mbrojtjen e të Dhënave Personale;
- Ligji për Përgjimin e Komunikimeve Elektronike.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Strategjia Kombëtare dhe PV i Republikës së Kosovës Kundër Krimit të Organizuar 2018-2022;
- Strategjia Kombëtare dhe PV i Republikës së Kosovës kundër Narkotikëve 2018-2022;
- Strategjia për kontrollimin dhe mbledhjen e armeve të vogla dhe të lehta 2017-2022.

Lufta kundër terrorizmit

Korniza legislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative relevante:

- Kodi Penal i Republikës së Kosovës;
- Kodi nr. 04/L-123 i Procedurës Penale;
- Ligji për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Luftimin e Financimit të Terrorizmit;
- Ligji nr. 05/l-002 për Ndalimin e Bashkimit në Konfliktet të Armatosura jashtë Territorit të Vendit;
- Ligji për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Parandalimin e Financimit të Terrorizmit; dhe
- Ligji për Ndalimin e Bashkimit në Konfliktet të Armatosura jashtë Territorit të Vendit.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga këto dokumente:

- Strategjia Kombëtare e Republikës së Kosovës kundër Terrorizmit 2018-2022;
- Strategjia Kombëtare për Parandalimin dhe Luftën kundër Ekonomisë Joformale, Shpëlarjes së Parasë, Financimit të Terrorizmit dhe Krimeve Financiare 2014-2018; dhe
- Strategjia për Parandalimin e Ekstremizmit të Dhunshëm dhe Radikalizmit që Shpie në Terrorizëm 2015 – 2020.

Bashkëpunimi juridik ndërkombëtar në çështje penale dhe civile

Korniza legislative në këtë fushë përbëhet nga Ligji për Bashkëpunimin Juridik Ndërkombëtar në Çështjet Penale, i cili ka transpozuar këto akte të acquis-së:

- Vendimin Kornizë të Këshillit 2003/577/JHA mbi ekzekutimin e urdhrave të ngrirjes së pronës ose dëshmime në Bashkimin Evropian;
- Vendimin Kornizë të Këshillit 2006/783/JHA mbi aplikimin e parimit të njohjes reciproke të urdhrave të konfiskimit;
- Vendimin Kornizë të Këshillit 2007/845/JHA i 6 dhjetorit 2007 lidhur me bashkëpunimin në mes të Zyrave të Konfiskimit të Aseteve të Shteteve Anëtare në fushën e gjurmimit dhe identifikimit të të ardhurave, ose pasurisë tjetër të lidhur, nga/ me krimin; dhe
- Vendimin Kornizë të Këshillit 2001/413/JHA i 28 majit të 2001 mbi luftimin e mashtrimit dhe falsifikimit të mënyrave të pagesave që nuk përfshijnë para të gatshme.

Korniza institucionale

Menaxhimi i kufirit

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Policia e Kosovës (Departamenti për Kufij);
- Dogana e Kosovës; dhe
- Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë.

Përveç këtyre, gjithashtu funksionon edhe Bordi Ekzekutiv për MIK dhe Qendra Kombëtare për Menaxhimin e Kufirit (QKMK).

Politika e vizave

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Punëve të Jashtme dhe e Diasporës, përkatësisht Departamenti për Çështje Konsullore dhe misionet e Shërbimit të Jashtëm;
- Ministria e Punëve të Brendshme, përkatësisht Departamenti për Shtetësi Azil dhe Migracion;
- Policia e Kosovës, përkatësisht Policia Kufitare.

Migrimi

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Punëve të Brendshme, përkatësisht Departamenti për Shtetësi Azil dhe Migracion (i cili gjithashtu mbikëqyr Qendrën për Azil dhe Qendrën e Mbajtjes për të Huaj);
- Policia e Kosovës, përkatësisht Drejtoria për Migrim dhe të Huaj, Departamenti për Hetimin e Krimit të Organizuar, Policia Kufitare dhe Drejtoria për Hetimin e Trafikimit;
- Komunitat (të cilat kanë rol në zbatimin e politikave të riintegrit).

Azili

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga Ministria e Punëve të Brendshme, përkatësisht Departamenti për Shtetësi, Azil dhe Migracion (në kuadër të të cilit funksionon edhe Qendra për Azilkërkues).

Luftimi i shpëlarjes së parasë dhe financimit të terrorizmit

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Njësia e Inteligjencës Financiare;
- Ministria e Financave, përkatësisht Dogana e Kosovës, dhe Administratës Tatimore e Kosovës;
- Policia e Kosovës, përkatësisht Drejtoria Kundër Krimeve Ekonomike;
- Prokurori i Shtetit; dhe
- Prokuroria Speciale e Republikës së Kosovës.

Lufta kundër narkotikëve

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Policia e Kosovës, përkatësisht Drejtoria për Hetimin e Trafikimit të Drogave (me mbështetjen e departamenteve të tjera të PK-së);
- Dogana e Kosovës;
- Agjencia e Kosovës për Inteligjencë;
- Ministria e Shëndetësisë, përkatësisht Inspektorati Shëndetësor, Agjencia e Kosovës për Pajisje dhe Produkte Medicinale;
- Agjencia Kosovare për Forenzikë;
- Ministria e Drejtësisë, përkatësisht Departamenti i Mjekësisë Ligjore; dhe
- Këshilli Gjyqësor i Kosovës.

Përveç këtyre, gjithashtu ekziston Koordinatorin nacional dhe Sekretariati përgjegjës për këtë fushë, në kuadër të MPB-së.

Lufta kundër krimit të organizuar dhe bashkëpunimi policor

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Punëve të Brendshme, përkatësisht Policia e Kosovës:
  - Drejtoria Kundër Krimit të Organizuar,
  - Drejtoria Kundër Trafikimit me Narkotikë,
  - Drejtoria për Hetimin e Trafikimit me Qenie Njerëzore,
  - Drejtoria për Hetimin e Krimeve Ekonomike dhe Korrupsionit, përmes Divizionit të Hetimeve, e përbërë nga këta Sektorë: për Hetimin e Krimeve Ekonomike, për Hetimin e Korrupsionit dhe për Hetimin e Krimeve Financiare),
  - Drejtoria për Mbrojtjen e Dëshmitarëve,
  - Njësia kundër Terrorizmit, dhe
  - Sektori i Hetimit të Krimeve Kibernetike;
- Ministria e Financave, përkatësisht
  - Dogana e Kosovës,
  - Njësia për Inteligjencë Financiare dhe
  - Administrata Tatimore e Kosovës;
- Ministria e Drejtësisë;
- Agjencia Kosovare për Inteligjencë;
- Këshilli Gjyqësor i Kosovës;
- Këshilli Prokurorial i Kosovës;
- Prokuroritë;
- Gjykatat.

Përveç këtyre, gjithashtu ekziston dhe Koordinatori Nacional dhe Sekretariati përgjegjës për këtë fushë, në kuadër të MPB-së.

Lufta kundër terrorizmit

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Punëve të Brendshme;
- Agjencia Kosovare për Inteligjencë;
- Ministria e Financave, përkatësisht
  - Dogana e Kosovës,
  - Njësia për Inteligjencë Financiare dhe
  - Administrata Tatimore e Kosovës;
- Zyra e Kryeministrit.

Përveç këtyre, gjithashtu ekziston dhe Sekretariati përgjegjës për këtë fushë, në kuadër të MPB-së.

Bashkëpunimi juridik ndërkombëtar në çështje penale dhe civile

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga Ministria e Drejtësisë, përkatësisht

- Departamenti për bashkëpunim Juridik Ndërkombëtar, i cili përbëhet nga dy divizione:
  - Divizioni për Bashkëpunim në Çështje Penale, dhe
  - Divizioni për Hartim dhe Negocim të Marrëveshje.

Mbështetja e donatorëve

Institucionet e Kosovës mbështeten nga KE (përmes IPA-s) dhe nga donatorë të tjerë bilateralë me projektet e përmbledhur në vijim.

Projektet aktuale dhe të planifikuara IPA

Mbështetje në luftën kundër krimit financiar/shpëlarjes së parasë:

- Përshkrimi: Projekti ka për qëllim ngritjen e kapaciteteve të të gjitha institucioneve të zbatimit të ligjit në luftën kundër krimit financiar dhe konfiskimin e rimëkëmbjen e aseteve, si dhe në parandalimin e ekstremizmit të dhunshëm dhe radikalizmit;
- Përfituesi: Ministria e Punëve të Brendshme; dhe Ministria e Financave;
- Periudha e zbatimit: 2017-2020.

Ngritja e kapaciteteve të Agjencisë të Kosovës për Forenzikë dhe Policisë së Kosovës në ofrimin e shërbimeve forenzike:

- Përshkrimi: Projekti ka për qëllim ngritjen e kapaciteteve dhe koordinimit të të gjitha shërbimeve forenzike, përfshirë këtu edhe ngritjet e kapaciteteve në analizën e ADN-së, si dhe mbështetje në fushën e eksplozivëve dhe armëve të zjarrit;
- Përfituesi: Ministria e Punëve të Brendshme (AKF dhe PK);
- Periudha e zbatimit: 2017-2020.

Mbështetje për Regjistrimin Civil dhe Sigurinë e Dokumenteve:

- Përshkrimi: Vazhdimësi e mbështetjes së ofruar deri më tani për Agjencinë e Regjistrimit Civil në nivelin qendror dhe komunal;
- Përfituesi: Ministria e Punëve të Brendshme; (ARC);
- Periudha e zbatimit: 2017-2020.

Mbështetje për reforma në polici në harmoni me standardet e BE-së:

- Përshkrimi: Ndhimë në zbatimin e reformave në polici, përfshirë zbatimin e policimit të udhëhequr nga intelijenca, luftimin e krimit kibernetik, ofrimin e trajnimeve dhe pajisjeve lidhur me teknika të avancuara të hetimit në fushën e trafikimit me narkotike, qenie njerëzore, etj; krijimin e një sistemi të paralajmërimit të hershem të drogave të reja; adresimin e çështjes së uljes së moshës mesatare në policinë e Kosovës;
- Përfituesi: Ministria e Punëve të Brendshme; (PK);
- Periudha e zbatimit: 2019-2022.

Projekti kundër Krimit Ekonomik në Kosovë (PECK III):

- Përshkrimi: ky projekt ka për qëllim të përmirësojë zbatimin e masave të Anti-Korrupsionit (AC), Pastrimit të Parave/Luftimit të Financimit të Terrorizmit (LPP/LFT) dhe masave të kundër-terrorizmit dhe përputhjes së tyre me standardet evropian;
- Përfitues: Zyra e Kryeministrit, Njësia e Inteligjencës Financiare, Agjencia Kundër Korrupsionit, dhe Ministria e Financave;
- Periudha e zbatimit: pas përfundimit të PECK II.

Gjithashtu institucionet e punëve të brendshme do të mbështeten me programin IPA 2020 duke forcuar luftën kundër krimit të organizuar, terrorizmit dhe korrupsionit në Kosovë.

Misioni i BE-së për Sundimin e Ligjit (EULEX) mbështet dhe ndihmon autoritetet e Kosovës në fushën e sundimit të ligjit, veçanërisht në fushën e policisë, gjyqësorit, dhe doganës. Si mision teknik, EULEX monitoron dhe këshillon autoritetet e Kosovës përderisa i mbetet një numër i kufizuar i përgjegjësive ekzekutive, si në rastin e Zyrës së Prokurorisë Speciale. Detyra e këtij institucioni është të merret me raste sensitive si rastet e krimeve të luftës, terrorizmit, krimit financiar dhe korrupsionit, si dhe krimit të organizuar.

Projektet aktuale dhe të planifikuara të donatorëve bilateralë

MPB, përveç mbështetjes së Komisionit Evropian është vazhdimisht përfituese e projekteve të mbështetjes nga ICITAP, që e ndihmon Kosovën në fuqizimin e sundimit të ligjit në Kosovë dhe ndërtimin e kapaciteteve të institucioneve të gjyqësorit, prokurorisë dhe të sundimit të ligjit për luftimin e

krimit të organizuar, trafikimit me qenie njerëzore, korrupsionit, shpëlarjes së parasë dhe terrorizmit. Programi i ICITAP-it financohet nga Byroja e Çështjeve Ndërkombëtare të Narkotikëve dhe Zbatimit të Ligjit në kuadër të Departamentit të Shtetit të SHBA-se. ICITAP aktualisht mbështet Kosovën me programet e përshkruara në vijim.

Mbështetje për menaxhimin ekzekutiv të policisë së Kosovës: ky program ofron këshilla për Drejtorin e përgjithshëm të Policisë së Kosovës lidhur me bashkëpunimin me Policinë e Serbisë, shtrirjen e sundimit të ligjit në veri të Kosovës, ngritjen e nivelit të profesionalizmit, llogaridhënies dhe integritetit brenda nivelit ekzekutiv dhe të mesëm në polici.

Mbështetje për Ministrinë e Punëve të Brendshme për përmirësimin e praktikave të menaxhimin ekzekutiv, si dhe mbështetje për agjencitë e MPB-së si Inspektoratin policor të Kosovës, Agjencinë e Kosovës për Forenzikë, Agjencinë për Menaxhimin e Emergjencave, Akademinë e Kosovës për Siguri Publike, në ngritjen e kapaciteteve.

Mbështetje në fushën e luftimit të krimeve të rënda dhe hetimeve komplekse kriminale: ka për qëllim të përmirësojë kapacitetet e MPB-së për të parandaluar dhe luftuar krimin e organizuar, korrupsionin, terrorizmin, trafikimin me narkotikë, trafikimin e qenieve njerëzore etj. dhe përmirësimin e kapaciteteve të departamentit për hetimin e krimit brenda PK-së për të kryer hetime të rasteve komplekse duke përdorur teknika moderne hetimore.

ICITAP gjithashtu mbështet fushën e menaxhimit të integruar të kufirit dhe atë të sigurisë në bashkësi.

Për më tepër, MPB përfiton nga mbështetja e ofruar nga UNDP, veçanërisht përmes projektit për minimizimin e rrezikut nga armët e zjarrit dhe eksplozivëve.

MPB gjithashtu përfiton nga projekti *Mbështetje në procesin e integritetit evropian*, i cili mbështet Departamentin për Integrim Evropian dhe Koordinim të Politikave në ngritjen e kapaciteteve për koordinimin e procesit të liberalizimit të vizave. Projekti gjithashtu ofron mbështetje për departamentin për shtetësi, azil dhe migrim, si dhe departamentin për ri-integrim të personave të riatdhesuar.

Ministria e Punëve të Brendshme përfiton edhe nga projekti *Mbështetje për Autoritetin Qeveritar për Monitorimin e Lëvizjeve të Migrimit (AQM)*, financuar nga Agjencia zvicerane për zhvillim dhe bashkëpunim dhe i zbatuar nga Qendra ndërkombëtare për zhvillimin e politikave të migracionit. Projekti ka për qëllim ngritjen e kapaciteteve të Autoritetit Qeveritar për Migracion në hartimin dhe përgatitjen politikave të migracionit përmes asistencës teknike dhe trajnimeve.

Objektivat prioritarë afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat e të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 24, fokusi gjatë periudhës 2021 – 2024 do të jetë në këto objektiva prioritarë afatmesme:

Menaxhimi i kufirit

- Avancimi i bashkëpunimit ndërkombëtar me autoritete si Frontex, Selec etj.;
- Hapja e pikë-kalimeve kufitare të reja me vendet fqinje;
- Avancimi i pajisjeve për mbikëqyrjen dhe kontrollin e kufirit.

Politika e vizave

- Shtrirja e SIVK-ut në misionet e tjera diplomatike dhe konsullore të Republikës së Kosovës.

Azili

- Krijimi i një sistemi të qëndrueshëm të bashkëpunimit qendror dhe lokal për azilkërkues që kërkojnë mbrojtje ndërkombëtare.

Migrimi

- Avancimi i bashkëpunimit ndërkombëtar në luftimin e migrimit të parregullt;
- Promovimi i migrimit të rregullt dhe atij qarkor.

Luftimi i shpëlarjes së parave dhe financimit të terrorizmit

- Përmirësimi i mëtejshëm i kornizës së politikave në fushën e luftës kundër shpëlarjes së parave dhe financimit të terrorizmit;
- Anëtarësimi i Kosovës në Moneyval;
- Fuqizimi i kapaciteteve të Njësisë së Inteligjencës Financiare (NjIF), në luftimin e financimit të terrorizmit dhe pastrimit të parave;
- Forcimi i bashkëpunimit ndërinstitucional, përfshirë bashkëpunimin ndërinstitucional me autoritetet për zbatimin e ligjit dhe subjektet raportuese, veçanërisht në fushën e trajtimit të transaksioneve të dyshimta financiare.

Lufta kundër narkotikëve

- Avancimi i bashkëpunimit me EMCDDA.

Lufta kundër rimit të organizuar dhe bashkëpunimi policor

- Krijimi i një bazë të të dhënave për regjistrat penal, përfshirë evidencën për personat e dënuar;
- Rritja e numrit të gjyqtarëve dhe specializimi i prokurorëve e gjyqtarëve në fushën e krimit të organizuar;
- Ngritja e kapaciteteve teknike të laboratorëve të Agjencisë së Kosovës për Forenzikë;
- Rritja e numrit të urdhrave për konfiskim të aseteve dhe në përgjithësi përmirësimi i rezultateve në konfiskimin e përhershëm të aseteve të përfituara në mënyrë të paligjshme;

Lufta kundër terrorizmit

- Ngritja e kapaciteteve teknike, logjistike dhe teknologjike në fushën e terrorizmit dhe parandalimit të përhapjes së ekstremizmit përmes internetit dhe mediave sociale;
- Fuzionimi i strategjive kundër terrorizmit, radikalizimit dhe ekstremizmit të dhunshëm;
- Ngritja e kapaciteteve teknike, logjistike dhe teknologjike në fushën e terrorizmit;
- Ngritja e kapaciteteve kibernetike kundër terrorizmit;
- Fuqizimi i kapaciteteve dhe qasjes për de-radikalizim dhe ri-integrim;

Bashkëpunimi juridik ndërkombëtar në çështje penale dhe civile

- Avancimi i bashkëpunimit juridik ndërkombëtar në çështje të ekstradimit dhe ndihmës së ndërsjellë juridike në çështjet penale dhe civile.

3.25. Kapitulli 25 i *acquis*-së: Shkenca dhe kërkimet shkencore

Acquis për këtë kapitull nuk kërkon transpozimin e rregullave të BE në rendin ligjor kombëtar por kërkon nga shtetet anëtare të sigurojnë kapacitetet e nevojshme zbatuese për të ndjekur objektivat dhe aktivitetet e BE-së në fushën e kërkimit dhe zhvillimit teknologjik. Kapacitetet e nevojshme zbatuese lidhen me ekzistencën e kushteve të nevojshme për pjesëmarrjen në programet e BE-së për hulumtim dhe inovacion për të lehtësuar integrimin në Zonën Evropiane të Kërkimit (ERA), kontribuimin në Zonën e Bashkimit për Inovacion (IU) dhe Strategjisë Evropiane 2020 në përgjithësi.

Kërkesat e MSA-së

Sipas nenit 118 të MSA-së, palët duhet të inkurajojnë bashkëpunimin në hulumtime shkencore dhe zhvillimin teknologjik mbi bazën e përfitimit të ndërsjellë duke marrë parasysh burimet e disponueshme, qasjen adekuate në programet përkatëse duke iu nënshtruar niveleve të përshtatshme të mbrojtjes efektive të drejtave të pronësisë intelektuale, industriale dhe tregtare. Bashkëpunimi duhet të marrë në konsideratë fushat prioritare që lidhen me *acquis* e BE-së në fushën e kërkimit dhe zhvillimit teknik.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Sipas Raportit të KE-së për Kosovën – 2019, Kosova është në fazë të hershme të përgatitjeve për shkencë dhe hulumtime. Në fushën e inovacioneve është arritur progres i kufizuar.

Gjatë vitit vijues, Kosova duhet që posaçërisht: të sigurojë shpenzime më të larta qeveritare në hulumtime dhe të përpiqet të nxisë investimet nga sektori privat duke përfunduar Strategjinë e specializimit të mençur; të fokusojë përpjekjet për rritjen e pjesëmarrjes në Programin e BE-së Horizonti 2020; të sigurojë të dhëna statistikore për numrat e hulumtuesve, përqindjen e BPV-së së shpenzuar në hulumtime dhe inovacion, dhe performancën që lidhet me prioritetet e Zonës Evropiane të Kërkimeve.

Kosova ka bërë përpjekje që të zhvillojë politikën e saj të hulumtimit dhe inovacionit. Megjithatë, Ligji për Veprimtarinë Hulumtuese Shkencore nuk është duke u zbatuar siç duhet, për shkak të mungesës së fondeve. Shpenzimet qeveritare në hulumtim janë vetëm 0.1% të BPV-së. Kosova ka bërë ca përpjekje për të shpenzuar këtë shumë të kufizuar në mënyrë më efikase (p. sh. ndërtimi i sallave për ligjërata dhe laboratore që trajtojnë plagjiaturën). Më 2018, 1.1 milionë euro janë ndarë për laboratorë dhe pajisje specifike në dy qendra rajonale të inovacionit. Në arsimin e lartë, cilësia e programeve post-diplomike që përgatisin për karrierë hulumtimesh janë me cilësi të dobët, ku edhe institucionet private edhe ato publike të arsimit të lartë kanë kritere tejet të pabarazueshme për ngritje në detyrë në bazë të hulumtimeve dhe botimeve shkencore. Pasi që Strategjia e fundit për hulumtime ka skaduar më 2016, Kosova nuk ka zhvilluar synime të reja strategjike për të mbështetur zhvillimin e aktiviteteve të hulumtimit. Nuk ka pasur progres në integrimin në Zonën Evropiane të Hulumtimeve. Kosova duhet të dorëzojë statistika të besueshme për të monitoruar progresin në këtë fushë.

Tek programet kornizë, Kosova merr pjesë në programin e hulumtimit dhe inovacionit të Horizontit 2020 të BE-së (H2020) si palë e tretë. Deri më tani ka marrë pjesë në 11 projekte të Horizontit 2020 (10 më 2017 dhe 1 më 2018). Niveli i pjesëmarrjes në Horizont 2020 mbetet nën potencialin e Kosovës. Kosova tashmë ka marrë disa veprime fillestare për të përmirësuar performancën e saj në Horizont 2020 veçanërisht përmes lidhjes më të mirë të hulumtuesve, përmirësimit të rrjetet Pikës Kombëtare të Kontaktit, shkëmbimit të praktikave më të mira dhe mentorimit dhe vende të tjera. Kosova duhet të vazhdojë dhe t'i forcojë më tej këto përpjekje.

Sipas konkluzioneve të Nënkomitetit për Inovacion, Shoqëri Informativ, Politika sociale dhe Punësim 2020 për shkencën dhe inovacionin, Kosova duhet të: sigurojë të dhëna statistikore mbi shpenzimet për kërkime dhe inovacion në sasi ose si përqindje e BPV dhe për performancën lidhur me Prioritetet Evropiane të Zonës së Kërkimit (deri në tetor 2019), të përgatitet për pjesëmarrje në ushtrimin e tabelave të rezultateve (*scoreboard exercise*) evropiane të inovacionit, të angazhohet aktivisht në zhvillimin e një Strategjie të Specializimit të Mençur, të bëjë një udhërrëfyes të Infrastrukturës për Kërkime dhe Inovacion, të kryejë një analizë të peizazhit të hulumtimit dhe inovacionit të Kosovës dhe të bëjë progres në zhvillimin dhe zbatimin e ligjeve për hulumtime dhe inovacion.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative

Shkenca dhe hulumtimet në Kosovë rregullohen me Ligjin nr. 04/L-135 për Veprimtarinë Kërkimore-Shkencore. Ky ligj ka përfshirë praktikën e mira evropiane të cilat e përkrahin hulumtimin shkencor me fokus në zhvillimin ekonomik dhe social. Gjithashtu, ligji posedon dispozita që rregullojnë lidhjen e hulumtimit shkencor me ekonominë dhe industrinë. Si strukturë përgjegjëse për administrimin e prioriteteve kombëtare të kërkimit është Këshilli Kombëtar i Shkencës, ndërsa Departamenti për arsim të lartë, Shkencë dhe Teknologji në Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës është institucioni kryesor për politike bërje në fushën e shkencës dhe hulumtimeve.

Ligji për Inovacion Shkencor, Transfer të Dijës dhe Teknologjisë është miratuar në nëntor 2018 në Kuvend. Në vitin 2019 është miratuar UA. . si dhe rregullorja e për skemën voucher.

Kosova merr pjesë në Pogromin kornizë të BE për Kërkim dhe Inovacion *Horizon 2020* si vend partner ndërkombëtar i bashkëpunimit. Suksesi i aplikimit në të është 18,6%, me 11 projekte të financuara. Për të funksionalizuar pikën kombëtare të kontaktit, MASH ka miratuar Rregulloren për funksionimin dhe funksionalizimin e pikave kontaktuese kombëtare të Kosovës për *Horizon 2020*. Janë ndërmarrë masa për të promovuar programin përmes ofrimit të trajnimeve për komunitetin shkencor dhe më gjerë për shkrim të projekt-propozimeve, përmes trajnimit të pikave kombëtare të kontaktit, mbështetjes për pjesëmarrje të PKK në sesionet qendrore tematike në vendet evropiane në kuadër të programit rrjetëzimit të tyre. Gjatë vitit 2018 Kosova ka avancuar statusin (vend fqinj i bashkëpunimit) e saj në Asociacionin COST. Janë ndërmarrë masat për promovimin e programit. Aktiviteti qendror për promovim të programit është realizuar në Prishtinë, në bashkëpunim me Asociacionin COST. Deri më tani 13 hulumtues nga Kosova janë pjesë e aksioneve të COST (krahasuar me vitin 2018 ku ishte vetëm një hulumtues).

Objektivat prioritarë afatmesme:

- Hartimi dhe miratimi i Ligjit për Financimin të Veprimtarisë Kërkimore Shkencore;
- Hartimi i legjislacionit sekondar bazuar në Ligjin për Inovacion Shkencor Transfer të Dijes dhe Teknologjisë nga i cili dalin gjithsej 5 akte nënligjore;
- Përmirësimi i kornizës së politikave dhe asaj strategjike dhe ngritja e kapaciteteve për hulumtim dhe inovacion, duke siguruar përfaqësimin e barabartë gjinor dhe reflektimin e aspekteve gjinore;
- Gjithashtu duhet të krijohet një mekanizëm ndërministror i cili do ta menaxhojë lidhjen ndërmjet inovacionit dhe hulumtimit (lidhja hulumtim-industri dhe ekonomi);
- Të vazhdohet me ndarjen e bursave të PHD (20 bursa vjetore) për studentë të të dyja gjinive që studiojnë në 500 Universitetet më të mira të botës (çdo student do të përkrahet në shumë prej 5,000 eurosh për vit akademik) Në këtë mënyrë do të bëhet i mundshëm ndërkombëtarizimi i shkencës kosovare. Në kuadër të këtij synimi, do të bëhet edhe pajisja e institucioneve shkencore me infrastrukturë të nevojshme për hulumtime shkencore.
- Kosova ka filluar edhe skemën e mobiliteteve me Republikën e Shqipërisë, ndërsa me Republikën e Turqisë, ka nënshkruar marrëveshjen e bashkëpunimit – TUBBITAK. Edhe këto skema pritet të jenë prioritarë;
- Të vazhdohet përkrahja për voucher të inovacioneve ku mbështeten bizneset e reja me ekspert të fushës përkatëse, për botime dhe publikime shkencore, pjesëmarrje në organizatat ndërkombëtare, ndarjen e Çmimit nga Ministri për Shkencëtari të Vitit;
- Mbështetur në politikat e BE-se për zgjerim, synohet që Kosova të ketë status të avancuar në programin pasues të *Horizon 2020*, që është emëruar *Horizon EU* dhe që do të fillojë zbatimin më 2021-2022.

Për më shumë sa i përket prioritetëve të inovacionit, ju lutem t'i referoheni edhe kapitullit 20.

3.26. Kapitulli 26 i *acquis*-së: Arsimit dhe kultura

Fushat e arsimit dhe trajnimit, rinisë, sportit dhe kulturës janë kryesisht kompetencë e Shteteve Anëtare. Traktati mbi Funksionimin e BE-së (TFBE) parashikon që Bashkimi të inkurajojë bashkëpunimin ndërmjet Shteteve Anëtare dhe mbështetjen duke plotësuar veprimet e tyre, duke respektuar plotësisht përgjegjësinë e tyre për përmbajtjen e mësimin, organizimin e sistemeve të arsimit dhe trajnimit profesional, dhe diversitetin kulturor kombëtar dhe rajonal.

Acquis për arsim dhe kulturë përbëhet kryesisht nga një kornizë bashkëpunimi, duke përdorur programe dhe metodën e hapur të koordinimit (MHK) për të lëvizur drejt konvergencës së politikave kombëtare dhe arritjen e objektivave të përbashkëta. Në fushën e arsimit, trajnimit dhe të rinjve, Shtetet Anëtare duhet të kenë kornizën ligjore, administrative dhe financiare, si dhe kapacitetet e nevojshme zbatuese në

vend për të siguruar menaxhim të shëndoshë, përfshirë menaxhimin financiar, të programeve të decentralizuara të BE-së. *Acquis* përmban gjithashtu një Direktivën për edukimin e fëmijëve të punëtorëve emigrantë dhe vendimeve të Gjykatës Evropiane të Drejtësisë për rastet që lidhen me mos-diskriminimin ndërmjet shtetasve të një shteti anëtar të BE-së dhe një shtetasi tjetër të BE-së.

Objektivat e sistemeve të arsimit dhe trajnimit miratuar më 2001, si dhe procesi i Kopenhagës për trajnim profesional dhe të procesit të Bolonjës për arsimin e lartë, japin udhëzime për përmirësimin e cilësisë së sistemeve të arsimit dhe trajnimit. Programi i punës "Edukimi dhe Trajnimi 2010" dhe korniza strategjike "Edukimi dhe Trajnimi 2020" i integrojnë të gjitha veprimet në nivel Evropian, dhe kontribuojnë në përmirësimin e cilësisë së sistemeve të arsimit dhe trajnimit. Objektivat e përbashkëta për politikën rinore të BE-së janë përcaktuar në Strategjinë e BE-së Rinisë (2010-2018) e cila bazohet në një metodë të hapur të koordinimit. Në fushën e sportit, Komunikata e Komisionit e vitit 2011 "Zhvillimi i dimensionit evropian në sport" propozon veprime konkrete për të mbështetur dhe të koordinuar masat e politikave, me qëllim të miratimit të mundshëm të Planit shumëvjeçar të Punës së BE-së për sportin nga Këshilli.

Sa i përket politikës kulturore, Shtetet Anëtare duhet të mbështesin parimet e parashikuara në nenin 167 të TFEU dhe në veçanti, të sigurohen që angazhimet e tyre ndërkombëtare lejojnë zhvillimin dhe zbatimin e politikave dhe instrumenteve që synojnë ruajtjen dhe promovimin e diversitetit kulturor. Në përputhje me këto parime, Konventa UNESCO-s për Mbrojtjen dhe Zhvillimin e Larmisë së Shprehjeve Kulturore është një element kryesor i *acquis* në fushën e kulturës. Komunikimi Komisioni në Agjendën Evropiane për kulturë në një botë të globalizuar prezantuar një dialog të strukturuar me sektorin e kulturës dhe një metode të hapur të koordinimit, në mënyrë që të zbatohen tri grupe të përbashkëta të objektivave: diversitetit kulturor dhe dialogut ndërkulturor; kultura si një katalizator për kreativitet; dhe kultura si një komponentë kyçe në marrëdhëniet ndërkombëtare.

Kërkesat e MSA-së

Sa i përket MSA-së neni 107 kërkon bashkëpunimin në mes të palëve me synim të ngritjes së nivelit të arsimit në përgjithësi, arsimin profesional, trajnimin si dhe zhvillimit të politikave për punën e të rinjve në Kosovë me qëllim të zhvillimit të shkathtësive, punësimit, gjithëpërfshirjes sociale dhe zhvillimit ekonomik në Kosovë. Një nga prioritetet për sistemin e arsimit të lartë duhet të jetë arritja e standardeve adekuate të cilësisë së institucioneve dhe programeve në përputhje me objektivat e procesit të Bolonjës dhe Deklaratën e saj. Palët duhet të bashkëpunojnë me qëllim të sigurimit që qasja në të gjitha nivelet e arsimit dhe trajnimit në Kosovë është bëhet pa diskriminim mbi bazën e gjinisë, prejardhjes racore apo etnike, fesë ose besimit, paaftësisë, moshës ose orientimit seksual. Gjithashtu nevojat e nxënësve me aftësi të kufizuara në Kosovë duhet të adresohen.

Neni 108 i MSA-së kërkon bashkëpunimin ndërmjet palëve me synim promovimin e bashkëpunimit kulturor për të rritur kapaciteteve të operatorëve dhe ngritjen e mirëkuptimit ndërmjet individëve dhe minoriteteve. Ky bashkëpunim duhet të mbështesë diversitetin kulturor në vend në bazë të parimeve të Konventës së UNESCO-s për mbrojtjen dhe promovimin e diversitetit të shprehjeve kulturore.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Sipas *Raportit të KE-së për Kosovën – 2019*, Kosova është në fazë të hershme të përgatitjes në fushën e arsimit dhe kulturës. Nuk ka pasur progres vitin e kaluar dhe cilësia e arsimit mbetet të përmirësohet dukshëm. Pasi që rekomandimet e raportit paraprak nuk janë adresuar, në veçanti duhet që: të miratohet ligji i ri i arsimit të lartë, me qëllim të zbatimit të një reforme të bazuar në standardet më të mira, përfshirë sigurimin e autonomisë dhe operimit të pavarur të institucioneve të arsimit të lartë dhe mekanizmave të sigurimit të cilësisë; të rriten përpjekjet për reformë në arsimin para-universitar (përfshirë programet e arsimit dhe aftësimin profesional), me fokus në mësimin e bazuar në kompetenca; të përmirësohet qasja në arsim cilësor për regjistrimin në parashkollor dhe grupet e marginalizuara.

Sipas konkluzioneve të Nënkomitetit për Inovacion, Shoqëri Informativë, Politika sociale dhe Punësim 2019, Kosova duhet të mbledhë të dhëna të sakta për treguesit e Edukimit dhe Trajnimit të quajtur 'ET 2020', për t'iu përgjigjur pyetësorit të Eurostat-it si dhe për të përmirësuar besueshmërinë e të dhënave. Komisioni rekomandoi adresimin e rrezikut të korrupsionit dhe ndikimit politik, sidomos në arsimin e lartë, të miratojë ligjet për arsimin e lartë dhe për edukimin parashkollor. Kosova do të shtojë përpjekjet për të rritur shkallën e regjistrimit të fëmijës së hershme për fëmijët 0-5 vjeç, përfshirë rritjen e ofrimit të lehtësive për kujdesin e fëmijëve dhe në përputhje me agjendën evropiane të reformave. Duhet të ndahet buxheti adekuat për zbatimin e Planit Strategjik të Arsimit 2017-2021 dhe planit të saj të veprimit në koordinim me donatorët relevant. Sa i përket katalogut për AAP Kosova duhet të përfundojë.

Në fushën e trashëgimisë kulturore, kërkohet që të hartohet ligji për trashëgiminë kulturore, të zbatohet vendimi i Gjykatës Kushtetuese për rastin e kontestit pronësor në Deçan, të rritet vetëdijësimi dhe ndarja e informatave për programin "Evropa kreative", të vazhdohet me funksionimin e Këshillit Zbatues Monitorues, dhe performancë në ndëshkrimin në rastet e dëmtimit ose ndërtimeve ilegale në objektet e mbrojtura të trashëgimisë.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative:

Arsimi

- Ligji nr. 04/L-037 për Arsimin e Lartë. Ligji i Arsimit të Lartë; dhe
- Ligji nr. 03/L-060 për Kualifikime Kombëtare dhe Kornizën Kombëtare për Kualifikime.

Arsimi dhe aftësimi profesional

- Ligji nr. 04/L-138 për Arsim dhe Aftësim Profesional;
- Ligji nr. 04/L-143 për Arsimin dhe Aftësimin për të Rritur;
- Ligji nr. 03/L-060 për Kualifikimet Kombëtare.

Arsimi parashkollor

- Ligji nr. 02/L-52 për Edukimin Parashkollor;
- Ligji nr. 04/L-032 për Arsimin Para-universitar;
- Ligji nr. 06/L-046 për Inspektoratin e Arsimit në Republikën e Kosovës.

Braktisja shkollës

- UA nr. 08.2018 për Themelimin dhe Fuqizimin e Ekipeve për Parandalim dhe Reagim ndaj Braktisjes dhe Mos-Regjistrimit të Nxënësve në Arsimin Parauniversitar.

Kultura

- Ligji nr. 02/L-57 për Institucionet e Kulturës;
- Ligji nr. 04/L-065 për të Drejtat e Autorit dhe të Drejtat e Përafërta;
- Ligji nr. 203/24 për Sport;
- Ligji nr. 04/L-056 për Ansamblin e Këngëve dhe Valleve Shota;
- Ligji nr. 04/L-59 për Filarmoninë, Operën dhe Baletin;
- Ligji nr. 2004/22 për Kinematografinë;
- Ligji nr. 02/L-88 Për Trashëgiminë Kulturore;
- Ligji nr. 04/L-106 për Teatrot.

Korniza institucionale dhe ajo e politikave

Pas vendimit të Rrjetit Evropian të Agjencive të Sigurimit të Cilësisë për Arsim të Lartë (ENQA) për ndryshimin e statusit të AKA-së në anëtar "nën rishikim", AKA i është nënshtruar procesit të rivlerësimit. Ekipi i ekspertëve nga ENQA arriti në përfundim se niveli i përgjithshëm i plotësimit të standardeve dhe udhëzuesve Evropian (ESG) nuk është i mjaftueshëm për përtëritjen e anëtarësimit të AKA-së në ENQA. Me këtë rast bordi i ENQA-s njofton se AKA ka të drejtë riaplikimi dy vite pas marrjes

së këtij vendimi. Gjatë këtyre dy viteve, AKA do t'i nënshtrohet edhe një vlerësimi nga ekspertët e ENQA-s i cili ka për qëllim të ndihmojë dhe këshillojë AKA-në para aplikimit formal për rivlerësim.

Kosova, si rezultat i një marrëveshjeje midis Komisionit Evropian dhe MASH-it, merr pjesë në programin e BE-së për arsim Tempus që nga viti 2003. Programi Tempus, ka kontribuar në vazhdimësi drejtpërdrejtë në zhvillimin e kurrikulave, bashkëpunimin me shoqërinë, menaxhimin e universitetit, trajnimin e mësimitdhënësve si dhe projektet për sigurimin e cilësisë, të cilat mbulojnë pothuaj tërë sektorin e arsimit të lartë në Kosovë. Pasardhës i Tempusit tashmë është programi Erasmus+ i cili zbaton projektet përmes Zyrës Erasmus+ për Kosovën. Kjo zyrë është e përqendruar në fushën e arsimit të lartë dhe kontribuon në ngritjen e vetëdijes, dukshmërisë, përshtatshmërisë, qëndrueshmërisë, qasjes efektive në dimension ndërkombëtar të Programit Erasmus+. Institucionet e arsimit të lartë në Kosovë kanë rritur interesimin në pjesëmarrje në skemat në kuadër të programit ERASMUS + duke i rritur kapacitetet e tyre absorbuese. Gjatë këtij viti dhjetë (10) projekte janë fituar për ngritje të kapaciteteve, katër (4) prej të cilave do të koordinohen nga IAL në Kosovë. Gjithashtu në skemat Jean Monet janë përfituar 3 projekte, dhe dukshëm është rritur mobiliteti i studentëve dhe stafit akademik (gjatë vitit 2019 gjithsej 1405 mobilitete shih linkun <http://erasmuspluskosovo.org/en/erasmus/projects/>).

Të gjithë Trupat Këshillëdhënës (Bordet industriale) në Universitetet Publike i kanë hartuar dhe i kanë nënshkruar rregulloret e punës për funksionimin e tyre. Universiteti i Prishtinës, në 10 njësi akademike, Universiteti i Shkencave të Aplikuara në Ferizaj ka themeluar 1 Trup Këshillëdhënës. Universiteti i Gjakovës "Fehmi Agani" ka themeluar 2 Trupa Këshillëdhënës. Universiteti "Haxhi Zeka" ka themeluar 3 trupa këshillëdhënës. Universiteti i Mitrovicës "Isa Boletini" është në fazën e hartimit të rregullores për trupat këshillëdhënës, ndërsa Universiteti i Gjilanit, e ka miratuar rregulloren.

Dokumenti bazë strategjik i cili përcakton objektivat zhvillimore në sistemin e Arsimit në Republikën e Kosovës është Plani Strategjik i Arsimit në Kosovë 2017-2021, i miratuar nga Qeveria e Kosovës. Ky është një dokument strategjik gjithëpërfshirës, i cili përfshinë të gjitha nivelet e arsimit në Kosovë, duke filluar nga niveli para-fillor deri të niveli universitar. Dokumente tjera strategjike në funksion të zhvillimit të arsimit janë: Strategjia e Komunikimit; Strategjia Kundër Braktisjes së Shkollimit; Strategjia për Shkollat Promovuese të Shëndetit 2009-2018, Strategjia për Integrimin e Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptian 2017-2017 dhe Strategjia për Zhvillimin e Arsimit Parauniversitar 2007-2017.

Në kuadër të arsimit profesional ekzistojnë shkollat profesionale si dhe janë ngritur 4 qendra të Kompetencës. Sistemi i paraparë me legjislacionin në fuqi për Arsim dhe Aftësim Profesional është 3+1+1 bazuar edhe në kërkesat e tregut të punës. Ka përfunduar profilizimi i profileve ekzistuese të arsimit aftësimi profesional në bazë të fushave sektoriale bazuar në ISCED.

Sa i përket arsimit para universitar, zbatimi i Kurrikulës është duke u bërë në shkollat e Kosovës aty ku programet e reja mësimore/lëndore janë në zbatim për klasën përgatitore si dhe për klasat 1,2,3,6,7,8,10,11,12. Për vitin e ri shkollor 2020/2021 pritet të jenë të gatshme edhe programet mësimore/lëndore për klasat 4,9, ndërsa në vitin 2021 me klasën e 5-të përfundon finalizimi dhe zbatimi i kurrikulës dhe programeve të reja mësimore.

Për të avancuar *menaxhimin e cilësisë në arsimin parauniversitar*, MASH ka vënë theksin tek udhëzimet e ngritjes së cilësisë së brendshme, zbatimin e mekanizmave për vlerësim të cilësisë së jashtme dhe ngritjen e kapaciteteve të Inspektoratit të Arsimit, gjithashtu ky inspektorat është anëtarësuar në SICI (*Standing International Conference of Inspectorates*).

Në prill 2017 është miratuar UA 4/2017 për vlerësimin e performancës së institucioneve arsimore të arsimit parauniversitar, Udhëzuesi për Vlerësimin e brendshëm të performancës së shkollës dhe Udhëzuesi për Vlerësimin e jashtëm të performancës së shkollës, të cilët kanë hyrë në zbatim në shkollat që janë duke zbatuar kornizën e kurrikulës së re. Pas miratimit të Ligjit 06/L-046 për Inspektoratin e

Arsimit në Republikën e Kosovës (gusht 2018), në tetor 2018 është miratuar UA 14/2018 për vlerësimin e performancës së mësimdhënësve. Bazuar në Ligjin 06/L-046 për Inspektoratin e Arsimit në Republikën e Kosovës, MASH është duke përgatitur UA për vlerësimin e performancës së drejtorit dhe zëvendës drejtorit të institucionit publik edukativo-arsimor dhe aftësues parauniversitar. Pas miratimit të këtij akti nënligjor, Inspektorati i Arsimit do të fillojë me vlerësim të performancës së drejtorëve e zëvendës drejtorëve.

Pra, për periudhën kohore 2020-2024, prioritet i Inspektoratit të Arsimit është sigurimi i cilësisë në arsimin parauniversitar nëpërmes inspektimeve të cilat kanë të bëjnë kryesisht me vlerësimin e performancës së mësimdhënësve, drejtorëve e zëvendës drejtorëve, si dhe të institucioneve arsimore të arsimit parauniversitar. Ngritja e cilësisë në arsimin parauniversitar është ngusht e lidhur me ngritjen e kapaciteteve të Inspektoratit të Arsimit.

Kanë përfunduar dhe janë publikuar instrumentet për vlerësimin pedagogjik të fëmijëve me nevoja të veçanta të cilat pas hartimit janë pilotuar 7 komuna dhe 14 shkolla. MASH në kuadër të grantit specifik në komuna për vitin 2019 ka përfshirë një politike të re, punësimin e 100 asistentëve për fëmijët me nevoja të veçanta.

Në aspektin e fuqizimit të mekanizmave të jashtëm për matje të cilësisë, MASH ka marr pjesë në Testin Ndërkombëtar PISA, dhe ka organizuar Testin e Arritshmërisë për nxënësit e klasës së nëntë dhe Testin e Maturës Shtetërore. MASH i ka dhënë gjithashtu prioritet zhvillimin profesional të mësimdhënësve dhe për modernizimin trajnimin e mësuesve në përputhje me kornizën e re kurikulare të Kosovës.

Sa i përket trashëgimisë kulturore, korniza institucionale përbëhet nga Ministra e Kulturës, Rinisë dhe Sportit si institucioni kryesor legjislativ për këtë fushë, Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit si institucion zbatues dhe monitorues sa i përket planeve hapësinore të ndërtimit, Ministria e Pushtetit Lokal si institucion monitorues i punës së komunave dhe institucionet e tjera ligj-zbatuese.

Mbështetja e donatorëve

Projektet për sektorin e arsimit:

- Në kuadër të IPA 2016, KE mbështet ngritjen e kapaciteteve për zhvillimin profesional të mësimdhënësve. Projekti ofron trajnimin e mësimdhënësve të nivelit parafillor dhe fillor në 10 komuna të Kosovës, në gjithsej 50 shkolla.
- *Mbështetja e përmirësimit të infrastrukturës së arsimit* është një komponent tjetër në kuadër të IPA 2016. Ky aktivitet përfshin analizat e vlerësimit për subvencionimin e ndërtimit të infrastrukturës së arsimit parafillor dhe infrastrukturën publike komunale që kontribuon në zhvillimin e arsimit. Janë caktuar të gjitha lokacionet për ndërtimin e çerdheve të parapara me fondet e IPA 2016.
- IPA 2017 *Arsimi, punësimi dhe politikat sociale* (4.5 milionë total, kontributi i BE 3,8 milionë), me qëllim kryesor përmirësimi i punësueshmërisë përmes arsimit dhe kualifikimit profesional të cilësisë që do të çonte në rritjen e pjesëmarrjes në tregun e punës sidomos të (të rinjve dhe grave).
- Në kuadër të IPA 2018, arsimit do të mbështetet nga BE me shumë prej 13 milionë euro. Në kuadër të kësaj asistence do të synohet që të arrihet rritja e qasjes në arsimin parafillor, fillor dhe të mesëm nxënësve që i përkasin grupeve të pafavorizuara. Forcimi i kapaciteteve për menaxhim të përgjithshëm dhe efektiv duke siguruar cilësi në mësimdhënie në nivelin qendror dhe komunal.
- Projekti QAIN (Cilësia, llogaridhënia, integriteti dhe transparencja në arsimin e lartë) synon ofrimin e mbështetjes për zhvillim dhe zbatimin e rregulloreve, procedurave dhe praktikave më të mira për rritje të cilësisë në arsimin e lartë. Zhvillimin e dy skemave për promovimin e mësimdhënies së mbështetur në punë hulumtuese.

- Projekti ALLED II – Përshtatja e edukimit me nevojat e tregut të punës do të fokusohet në forcimin e cilësisë dhe relevancës së programeve të arsimit dhe trajnimit për tregun e punës dhe do të mbështesë përshtatjen e kuadrit ligjor dhe mekanizmave si parakusht për rritjen e punësueshmërisë. Projekti ka filluar zbatimin më 2018 dhe pritet të përfundojë më 2021. Kostoja totale e projektit do të jetë 4,500,000 euro.

Objektivat prioritare afatmesme:

Arsimi parauniversitar:

- Hartimi dhe miratimi i koncept dokumentit dhe projektligjit për Edukim në Fëmijërinë e Hershme 0-6.
- Zbatimi i Ligjit të ri mbi Inspektoratit të Arsimit,
- përmirësimi i cilësisë në arsimim në të gjitha nivelet dhe përmirësimi i qasjes në arsim për grupet e marginalizuara,
- Vazhdimi i zbatimit të kurikulës së re të Arsimit Parauniversitar në të gjitha shkollat në Kosovë,
- Ngritja e kapaciteteve të ekipeve vlerësuese pedagogjike për fëmijët me aftësi të kufizuara.

Arsimi dhe aftësimi profesional:

- Do të vazhdohet me ngritjen e cilësisë së arsimit e aftësimit profesional bazuar në kërkesat e tregut të punës.

Arsimi i lartë:

- Ligji për Arsimin e Lartë, ka kaluar miratimin në Qeveri, por ende nuk është miratuar nga Kuvendi. Do të vazhdohet me plotësimin dhe miratimin e legjislacionit sekondar sa i përket arsimit të lartë;
- Për avancimin e arsimit të lartë në vend, MASH do të fokusohet në profilizimin e institucioneve të arsimit të lartë për nevojat e tregut të punës përmes zhvillimit të strategjive të universiteteve.

Ngritja institucionale:

- Përmirësimi i inspektoratit të arsimit, në përputhje me legjislacionin Evropian dhe standardet ndërkombëtare;
- Zhvillimi profesional i mësimdhënësve;
- Lidhja e sistemit të gradave të mësimdhënësve me paga sipas sistemit të licencimit;
- Për avancimin e mëtutjeshëm të standardeve të profesionit planifikohet të vazhdohet me hartimin e standardeve të reja;
- Kurrikulat e AAP dhe arsimit për të rriturit do të harmonizohen me Kornizën e Kurrikulës për arsim parauniversitar dhe me Kornizën.

3.27. Kapitulli 27 i acquis-së: Mjedisi

Ky kapitull mbulon politikat mjedisore të BE-së të cilat kanë për qëllim të promovojnë zhvillimin e qëndrueshëm dhe mbrojtjen e mjedisit për brezat e tanishëm dhe të ardhshëm. Ato janë të bazuara në veprimin preventiv sipas parimit 'ndotësi paguan', për të luftuar dëmin mjedisor në burim, ndarjen e përgjegjësisë dhe integrimin e mbrojtjes së mjedisit në politikat e tjera të BE-së. Acquis përfshin mbi 200 akte ligjore që mbulojnë legjislacionin horizontal dhe sekondar. Pajtueshmëria me acquis kërkon investime të konsiderueshme. Për aplikimin dhe zbatimin e acquis është e domosdoshme një administratë e fortë dhe e pajisur mirë - në nivel kombëtar dhe lokal.

Kërkesat e MSA-së

MSA, në nenet 115, 116 dhe 117 përcakton bashkëpunimin e Republikës së Kosovës me BE-në në fushën e Mjedisit, Ndryshimeve Klimatike dhe Mbrojtjes Civile. Neni 115 parasheh parandalimin e degradimit të mëtejshëm mjedisor dhe fillimin e përmirësimit të gjendjes mjedisore me qëllim të zhvillimit të qëndrueshëm në Kosovë. Ai gjithashtu parasheh dhe fuqizimin e strukturave dhe procedurave administrative të Kosovës, dhe përafrimin gradual të legjislacionit të Kosovës me acquis të BE-së dhe të

përshtatur me *acquis* të Euratom. Neni 116 mbi ndryshimet klimatike, fokusohet në zhvillimin e politikave për ndryshime klimatike, përkatësisht për zbutje (zvogëlim të emetimeve të gazrave serrë) dhe përshtatje ndaj tyre (ndryshimeve klimatike), marrë parasysh politikat e tjera përkatëse, përfshirë sektorët si energjia, transporti, industria, bujqësia, shëndetësia, arsimi, etj. Aty gjithashtu kërkohet përafrimi gradual të legjislacionit të Kosovës me *acquis* të BE-së mbi ndryshimet klimatike, në veçanti për monitorimin, raportimin dhe verifikimin efektiv të rezultateve, për emetimet e gazrave serrë, si dhe përfshirjen e Kosovës në mekanizmat ndërkombëtar. Neni 117, mbi mbrojtjen civile, parashihet përmirësimin dhe parandalimin, përgatitjen dhe reagimin ndaj katastrofave natyrore dhe atyre të shkaktuara nga faktori njeri. Ai gjithashtu kërkon ngritjen e kapaciteteve të mbrojtjes civile dhe përafrimin gradual të legjislacionit me *acquis* të BE-së në fushën e menaxhimit të katastrofave.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Raporti i KE-së për Kosovën – 2019, vlerëson se Kosova është në një **fazë të hershme të përgatitjes** në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike. Është arritur pak progres, kryesisht përmes miratimit të strategjive përkatëse, por problemet serioze mjedisore vazhdojnë të ndikojnë në jetesën dhe shëndetin e popullsisë. Sfidat në rritje të mbrojtjes së mjedisit dhe ndryshimeve klimatike kërkojnë vullnet shumë më të madh politik.

Ndërsa nga kërkesat e dala nga takimi i Nënkomitetit “INFRA” 2020”, për fushën e Mjedisit, në sektorin e Ajrit, Komuna e Prishtinës duhet të miratojë një plan të cilësisë së ajrit për Prishtinën, të identifikohen burimet e ndotjes së ajrit dhe të fillohet me zbatimin efektiv të masave të reduktimit.

Në sektorin e mbeturinave, operatori i magazinimit të mbetjeve të rrezikshme duhet të jetë funksional, përfshirë financimin, personelin, hapësirat dhe përgatitjen e Planit të Menaxhimit të Mbeturinave, dhe duhet që të rishikohet Strategjia Kombëtare e Mbeturinave dhe Plani i Veprimtimit për Mbeturinën e Ngurta. Në sektorin e ujërave duhet që të vazhdohet me progresin në zbatimin e Direktivës së Ujërave Nëntokësore për "Drinin e Bardhë, të identifikohen dhe monitorohen zonat e tjera të rrezikut lidhur me ujërat nëntokësore dhe ujërat sipërfaqësore. Tek Natyra, duhet që të finalizojnë hartimin e planeve rregulluese të hollësishme për Parkun Kombëtar “Sharri dhe për Parkun Kombëtar “Bjeshkët e Nemuna”. Në sektorin e Pylltarisë, duhet të raportohet mbi përpjekjet për luftimin e prerjeve ilegale të drurëve, si dhe të miratohet Ligji për Pyjet duke transpozuar rregulloren për Lëndët Drusore 995/2010.

Tek fusha e Ndryshimeve Klimatike, duhet që të përmirësohet bashkëpunimi ndërinstitucional për të siguruar integrimin e ndryshimeve klimatike në sektorë të tjerë, veçanërisht në energji dhe transport, dhe për ta forcuar rolin e Këshillit Kombëtar për Ndryshimet Klimatike. Në këtë kontekst, duhet të përgatitet një Plan i integruar Kombëtar të Klimës dhe Energjisë, si dhe të përgatitet një strategji afatgjate të dekarbonizimit.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative, e politikave dhe ajo institucionale

Legjislacioni horizontal

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji për vlerësim të ndikimit në mjedis (VNM);
- Ligji për vlerësimin strategjik mjedisor (VSM);
- Ligji për mbrojtjen e mjedisit.

Këto akte normative kanë transpozuar tërësisht këto akte të *acquis*-së:

- Direktivën nr. 2001/42/KE për Vlerësimin Strategjik Mjedisor;
- Direktivën nr. 85/337/KEE për Vlerësimin e Ndikimit në Mjedis;
- Direktivën nr. 2003/35/KE mbi Pjesëmarrjen e Publikut.

Direktiva mbi Themelimin e Infrastrukturës për Informim Hapësinor (INSPIRE Direktiva nr. 2007/2/KE) është duke u transpozuar në projektligjin për krijimin e infrastrukturës kombëtare të informacionit hapësinor në Kosovë, i cili përcakton rregullat e përgjithshme për krijimin e infrastrukturës kombëtare të informacionit hapësinor në Kosovë, për jetësim të politikave mjedisore dhe aktiviteteve të cilat mund të kenë ndikim në mjedis.

Gjatë kësaj periudhe, ka përfunduar drafti i UA nr. 06/2007 për rregullat dhe normat e shkarkimeve në ajër nga burimet e palëvizshme të ndotjes (plotësim-ndryshim). Kjo UA ka kaluar të gjitha fazat e parapara dhe është gatë të procedohet në Qeveri për miratim.

Autoriteti përgjegjës për zbatimin e legjislacionit horizontal mjedisor është Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit, përkatësisht Departamenti i Mbrojtjes së Mjedisit dhe Ujërave/Divizioni për Mbrojtjen nga Ndotja Industriale.

Cilësia e ajrit

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga Ligji nr. 03/L-160 për Mbrojtjen e Ajrit nga Ndotja, i cili ka transpozuar këto akte të acqui-së:

- Direktivën Kornizë nr. 2008/50/KE e cilësisë së Ajrit, pjesërisht e transpozuar;
- Direktivën nr. 2004/70/KE për arsenin, kadmiumin, merkurin, nikelin dhe hidrokarburet aromatike policiklike në ajrin mjedisor, tërësisht e transpozuar;
- Direktivën nr. 70/220/KEE për masat që do të merren kundër ndotjes së ajrit nga emetimet e automjeteve, pjesërisht e transpozuar;
- Direktivën nr. 1999/13/KE mbi kufizimin e emetimeve të komponimeve organike të paqëndrueshme për shkak të përdorimit të tretësve organikë në aktivitete të caktuara dhe instalimet, është e transpozuar tërësisht;
- Direktivën nr. 2001/81/KE për kufijtë kombëtarë të emisioneve për disa ndotës atmosferik, pjesërisht e transpozuar;
- Direktivën nr. 96/61/KE për parandalimin dhe kontrollimin e ndotjes industriale, pjesërisht e transpozuar;
- Rregullorja nr. 1005/2009 për materiet të cilat e dëmtojnë shtresën e ozonit, pjesërisht e transpozuar;
- Rregullorja nr. 842/2006 të Parlamentit dhe Këshilli Evropian për gazrat serë të fluoruara të caktuara, pjesërisht e transpozuar.

Për transpozimin e mëtutjeshëm të Direktivës Kornizë të cilësisë së Ajrit nr. 2008/50/KE, është miratuar në Qeveri, projektligji për mbrojtjen e ajrit nga ndotja, më 24.07.2018, dhe ka shkuar për miratim në Kuvend, por për shkak të shpërbërjes së Kuvendit i njëjti është kthyer për riprocedim për miratim.

Ne anën tjetër, Plani i veprimit për Cilësinë e Ajrit 2018-2020, (i miratuar me 05.06.2018), siguron kornizën me të cilën do të arrihet mbrojtja dhe zvogëlimi i ndotjes së ajrit në vend, në pajtim me standardet e përcaktuara të BE-së dhe parimet e praktikave më të mira.

Gjithashtu, Plani Kombëtar për Zvogëlimin e Emisioneve (PKZE) 2018 – 2027, (i miratuar me 29.05.2018), siguron kornizën me të cilën do të arrihet zvogëlimi i emetimeve në ajër nga Korporata Energjetike e Kosovës (TC Kosova A dhe TC Kosova B), që do të reflektoj zvogëlimin e ndotjes së ajrit në rrethinën e KEK-ut por edhe në tërë territorin e vendit në pajtim me standardet e përcaktuara të BE-së dhe obligimeve që dalin nga Traktati i Komunitetit të Energjisë.

Autoriteti kompetent i përcaktuar për cilësinë e ajrit është Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit, përkatësisht Departamenti i Mbrojtjes së Mjedisit dhe Ujërave/Divizioni për Mbrojtjen nga Ndotja

Industriale; Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit/Instituti Hidrometeorologjik. Institucionet e tjera që ndërlidhen me këtë fushë janë kryesisht: Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (MBPZHR), Ministria e Shëndetësisë (MSh), Ministria e Pushtetit Lokal (MPL).

Menaxhimi i mbeturinave

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga Ligji nr. 04/060 për Mbeturinat, i cili ka transpozuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën nr. 2008/98/KE e mbeturinave, pjesërisht e transpozuar;
- Direktivën nr. 86/278/KEE për lymin e ujërave të ndotura, pjesërisht e transpozuar;
- Direktivën nr. 2000/53/KE për Automjetet Mbeturinë (ELV), pjesërisht e transpozuar;
- Direktivën nr. 2011/65/KE mbi Kufizimet për Substancat e Rrezikshme, e transpozuar tërësisht;
- Direktivën nr. 2002/95/KE për Mbeturinat nga Pajisjet Elektrike dhe Elektronike (RoHS) është transpozuar tërësisht;
- Direktivën nr. 1999/31/KE për deponi, e transpozuar tërësisht;
- Rregullorja nr. 1013/2006/KE për transit të mbeturinave, pjesërisht e transpozuar.

Gjate kësaj periudhe, është përfunduar drafti i ligjit për mbeturinat nga industria e nxjerrjes së mineraleve, i cili pritet t'i përfundoj fazat përfundimtare të miratimit në gjysmën e parë të vitit 2020. Në anën tjetër, ka përfunduar edhe draft UA nr. 22/2015 për menaxhimin e mbeturinave që përmbajnë azbest, dhe pritet të procedohet për miratim gjate vitit 2020.

Për zbatimin e legjislacionit për mbeturina, aktualisht në fuqi janë: Strategjia për Menaxhimin e Mbeturinave për vitin 2013-2022 dhe Plani i Veprimit për vitin 2013-2017, e cila me theks të veçantë i jep parimeve për menaxhimin e mbeturinave, të cilat i përshkruan Direktiva e Mbeturinave nr. 98/2008/KE, dhe parimit "ndotësi paguan". Ndërsa gjatë vitit 2019, në përkrahje të GIZ, është hartuar Strategjia dhe Plani i Veprimit për menaxhimin e integruar të mbeturinave 2019 - 2029, këto dy dokumente janë në fazat përfundimtare, dhe pritet të miratohen gjatë vitit 2020.

Sipas Ligjit për Mbeturina, neni 13, autoriteti kompetent i përcaktuar për administrimin e mbeturinave është Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA) dhe Komunitet e Republikës së Kosovës. Në kuadër të MEA-së funksionon Departamenti i Mbrojtjes së Mjedisit dhe Ujërave, përkatësisht, Divizioni për kimikate dhe mbeturina, si dhe Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit. Institucionet e tjera që përfshihen në forma të ndryshme në sektorin e mbeturinave janë kryesisht: Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (MBPZHR), Ministria e Shëndetësisë (MSh), Ministria e Pushtetit Lokal (MPL). Ndërsa komunitet sipas Ligjit për Mbeturina janë kompetente për menaxhimin e mbeturinave të ngurta, mbeturinat vëllimore, mbeturinat nga konstruktimi dhe demolimi i objekteve ndërtimore.

Cilësia e ujërave

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga Ligji nr. 04/L-147 për Ujërat e Kosovës, i cili ka transpozuar pjesërisht këto akte të acquis-së:

- Direktivën nr. 2000/60/KE kornizë e Ujërave;
- Direktivës nr. 91/271/KEE për trajtimin e Ujërave të Ndotura Urbane;
- Direktivën nr. 98/83/KE për Cilësinë e Ujit për përdorimin për Konsum Njerëzor.

Ligji për Ujërat e Kosovës gjatë 2019 ka kaluar në proces të plotësimit ndryshimit, drafti i ligjit ka përfunduar dhe është në fazë të konsultimeve publike. Në anën tjetër, sa i përket zbatimit të Strategjisë shtetërore të ujërave të Kosovës 2017-2036 (e miratuar 30.05.2018), është nxjerrë Vendimi me nr. 45 më 15.10.2019 nga Ministri i MEA-se me të cilin autorizohet Autoriteti Rajonal i Pellgjeve Lumore si institucion përgjegjës sipas Ligjit që në koordinim dhe konsultim me të gjitha palët relevante të hartoj dhe miratoj një plan trevjeçar për zbatimin e Strategjisë Shtetërore të Ujërave të Kosovës 2017-2036.

Autoriteti kompetent i përcaktuar për menaxhimin dhe mbrojtjen e ujërave është Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA) përkatësisht Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit dhe Ujerave, Autoriteti Rajonal i Pellgjeve Lumore, Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit, me gjithsej 30 zyrtarë. Institucionet e tjera që kanë të bëjnë me fushën e ujërave janë kryesisht: Ministria e Shëndetësisë (MSh), Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (MBPZHR) Ministria e Pushtetit Lokal (MPL) si dhe Zyra e Rregullatorit për Ujë dhe Kanalizim (ZRRUK).

Mbrojtja e natyrës

Korniza legislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligjit nr. 03/L-233 për mbrojtjen e natyrës;
- Ligjit nr. 04/L-086 për Parkun Kombëtar "Bjeshkët e Nemuna";
- Ligjit nr. 04/L-087 për Parkun Kombëtar "Sharri";
- Ligjit nr. 2003/3 për Pyjet e Kosovës;
- Ligjit nr. 2006/41 për Gjuetinë.

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të *acquis*-së:

- Direktivën nr. 2009/147/KE për ruajtjen e zogjve të egër, tërësisht e transpozuar;
- Direktivën e Këshillit nr. 92/43/KEE e 21 majit 1992 "Për ruajtjen e vendbanimeve natyrore, florës dhe faunës së egër", tërësisht e transpozuar;
- Direktivën e Këshillit nr. 1999/22/KE lidhur me mbajtjen e kafshëve në kopshtet zoologjike, pjesërisht e transpozuar;
- Direktivën nr. 83/129/KEE lidhur me importin në shtetet anëtare të lëkurës së disa llojeve të vegjlish të fokave dhe produkteve që dalin prej tyre, pjesërisht e transpozuar;
- Rregulloren nr. 338/97 (KE) për mbrojtjen e llojeve të florës dhe faunës së egër duke rregulluar tregtinë e tyre, me amendamentet, pjesërisht e transpozuar;
- Rregulloren nr. 3254/91 (KEE) që ndalon përdorimin e kurtheve në Komunitet dhe futjen në Komunitet të gëzofit dhe prodhimeve të disa llojeve të faunës së egër me origjinë nga vendet që i kapin ato duke përdorur metodat e kurtheve që nuk plotësojnë standardet humane ndërkombëtare të kapjes, pjesërisht e transpozuar;
- Rregulloren nr. 995/2010 (BE) e Parlamentit Evropian dhe Këshillit që përcakton obligimet e operatorëve të cilët qesin drurin dhe prodhimet e drurit në treg, pjesërisht e transpozuar;
- Rregulloren nr. 2173/2005 (KE) mbi krijimin e një skeme të licencimit FLEGT për importet e lëndës drusore në Komunitetin Evropian, pjesërisht e transpozuar; dhe
- Rregulloren nr. 348/81/KEE për rregullat e përbashkëta për importin e balenave dhe produkteve të tjera të cetaceve dhe amendamentet, pjesërisht e transpozuar.

Kuadri strategjik për mbrojtjen e natyrës në Republikën e Kosovës përbëhet nga Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2011-2020; Strategjia e Pyjeve 2010-2020; Strategjia Kombëtare për sektorin e produkteve pyjore jo drunore 2014-2020 dhe Strategjia e Mbrojtjes së Klimës në Sektorin e Pylltarisë në Kosovë.

Më tej, Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2016-2020 (i miratuar me 30. 05.2018) identifikon aktivitetet specifike, institucionet përgjegjëse dhe mbështetëse, burimet e financimit të siguruara ose të mundshme dhe kornizën kohore.

Autoriteti kompetent i përcaktuar për mbrojtjen e natyrës është Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA), përkatësisht Departamenti i Mbrojtjes së Mjedisit, divizioni për mbrojtjen e natyrës, Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit. Institucionet e tjera që kanë të bëjnë me fushën e natyrës janë kryesisht: Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (MBPZHR), Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit (MKRS), Ministria e Pushtetit Lokal (MPL) dhe Komunitat.

Kontrolli i ndotjes industriale

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga Ligji nr. 03/L-043 për parandalimin dhe kontrollin e integruar të ndotjes.

Ai ka transpozuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën nr. 2012/18/BE SEVESO III për Kontrollin e Rreziqeve të Mëdha të Aksidenteve ku Përfshihen Substancat e Rrezikshme, pjesërisht e transpozuar;
- Direktivës nr. 2004/42/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit të 21 prillit 2004 mbi kufizimin e emetimeve të komponimeve organike të paqëndrueshme për shkak të përdorimit të tretësve organikë në ngjyra të caktuara dhe llaqë dhe produkteve për përfundim të automjeteve, pjesërisht e transpozuar.

Për me tepër, gjatë 2019 Ligji për parandalimin dhe kontrollin e integruar të ndotjes, ka kaluar fazën e plotësim ndryshimit. Aktualisht drafti ka përfunduar dhe është në fazat e procedimit për miratim në Qeveri.

UA nr. 04/2018 për pengimin e aksidenteve të mëdha ku përfshihen substancat e rrezikshme, (i miratuar me 06.09.2018), transponon më tutje Direktivën SEVESO III. Në anën tjetër, me qëllim të zbatimit të legjislacionit të transpozuar të BE-së, në fuqi janë Strategjia për Mbrojtjen e Mjedisit 2013 – 2022 dhe Plani i Kosovës për Veprim në Mjedis për vitin 2013-2017.

Autoriteti kompetent i përcaktuar për kontrollin e ndotjes industriale është Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit, Departamenti i Mbrojtjes së Mjedisit (Divizioni për Mbrojtjen nga Ndotja Industriale), me asistencë të Agjencisë për Mbrojtjen e Mjedisit, dhe Ministria e Pushtetit Lokal.

Kimikate

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligjit nr. 04/L-197 për kimikate;
- Ligji nr. 03/L-119 për produkte Biocide.

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën e Këshillit nr. 87/217/KEE e 19 mars 1987 mbi parandalimin dhe reduktimin e ndotjes së mjedisit nga asbesti, e transpozuar pjesërisht;
- Rregullorja nr. 528/2012/KE, autorizimet e BE të produkteve Biocide, e transpozuar pjesërisht;
- Rregullorja nr. 1907/2006/KE REACH, e transpozuar pjesërisht;
- Rregullorja nr. 1272/2008/KE (CLP) për Klasifikimin, Paketimin dhe Etiketimin e Substancave të Rrezikshme, e transpozuar pjesërisht;
- Rregullorja (KE) nr. 689/2008 për eksport import të kimikateve, përkatësisht Rregullorja nr. 649/2012/BE për eksport import –PIC procedure, e transpozuar pjesërisht;
- Rregullorja nr. 648/2004/KE për Detergjentet, tërësisht e transpozuar.

Për plotësimin e mëtutjeshëm të kornizës ligjore dhe përafrimit të mëtutjeshëm me legjislacionin e BE-së në fushën e kimikateve, Qeveria e Kosovës me Vendim nr. 05/68 të datës 09.10.2018 ka miratuar projektligjin për produkte biocide, i cili ka për qëllim rregullimin dhe funksionimin e tregut të brendshëm nëpërmjet harmonizimit të rregullave për vënien në dispozicion në treg dhe përdorimin e produkteve biocide, duke siguruar nivel të lartë të mbrojtjes së shëndetit të njerëzve, kafshëve dhe mjedisit. Ky projektligj është përcjellë për miratim në Kuvend, por për shkak të shpërbërjes së Kuvendit i njëjti është kthyer për riprocedim për miratim.

Autoriteti kompetent i përcaktuar për kontrollin e ndotjes nga kimikate është Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA), përkatësisht Departamenti i Mbrojtjes së Mjedisit, Divizioni për Kimikate dhe

Mbeturina, dhe Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit (me gjithsej 4 zyrtarë), dhe Ministria e Pushtetit Lokal (MPL).

Mbrojtja nga zhurma

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga Ligji nr. 02/L-102 për Mbrojtjen nga Zhurma, i cili ka transpozuar pjesërisht Direktivën nr. 2002/49/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, e datës 25 qershor 2002, në lidhje me vlerësimin dhe menaxhimin e zhurmës në mjedis.

Në funksion të përafrimit të mëtejme të legjislacionit vendor me acquis të BE-së në fushën e mbrojtjes nga zhurma, Kosova ka marrë vendim për amendamentimin e Ligjit nr. 02/L-102 për Mbrojtjen nga Zhurma, i cili është miratuar në Qeveri më 02.10.2018 me nr. 03/67. Përmes këtij Ligji do të bëhet transpozimi i mëtutjeshëm i Direktivës nr. 2002/49/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, e datës 25 qershor 2002, në lidhje me vlerësimin dhe menaxhimin e zhurmës në mjedis.

Autoriteti kompetent për mbrojtjen nga zhurma në mjedis është Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA) përkatësisht Departamenti i Mbrojtjes së Mjedisit/ Divizioni për Mbrojtjen nga Ndotja Industriale, dhe Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit/ Instituti Hidrometeorologjik. Institucionet e tjera që ndërlidhen me këtë fushë janë kryesisht: Ministria e Shëndetësisë (MSH), Ministria e Pushtetit Lokal (MPL) dhe Komunat.

Pylltaria

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 2003/3 për pyjet;
- Ligjin nr. 02/L-53 për gjuetinë;
- Ligji nr. 2006/02- L41 mbi mbrojtjen nga zjarri;
- Ligji nr. 02/L-26 për tokën bujqësore.

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën e BE-së nr. 92/43/KEE për ruajtjen e mjediseve natyrore dhe florës e faunës së egër, pjesërisht e transpozuar;
- Direktivën e BE-së nr. 79/409/KEE për shpezët, pjesërisht e transpozuar;
- Rregullorja BE-së nr. 691/2011 për Mjedisin Evropian dhe Llogaritë Ekonomike, pjesërisht e transpozuar;
- Rregullorja BE-së nr. 995/2010 e cila përcakton obligimet e operatoreve të cilët plasojnë drurin dhe produktet drunore në treg, gjithashtu e ashtuquajtur "EU TR", pjesërisht e transpozuar.

Më tutje, ligji nr. 2003/3 për pyjet e Kosovës është miratuar nga Qeveria e Kosovës më 23.05.2019. Ky projektligj është përcjellë për miratim në Kuvend, por për shkak të shpërbërjes së Kuvendit i njëjti është kthyer për ri procedim për miratim.

Gjithashtu janë miratuar këto UA:

- UA nr. 15/2019 për standardet dhe kushtet e përpunuesve të licencimit të produkteve të drurit, më 27 maj 2019;
- UA nr. 13/2019 për përcaktimin e kriterëve dhe procedurave të dhënies së licencave për kryerjen e punimeve në tokat pyjore dhe pyjet, më 27 maj 2019;
- UA nr. 14/2019 për licencimin e subjekteve juridike për planifikim dhe projeksion në fushën pyjore, më 27 maj 2019.

Ne anën tjetër, politikat, strategjitë dhe planet e veprimit për zhvillimin e sektorit pyjor në Kosovë të miratuara nga Qeveria e Kosovës janë të përmbledhura në dokumentin "Strategjia për Zhvillimin e Pylltarisë 2010/2020".

Autoriteti kompetent i përcaktuar për pylltarinë është Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural si organi më i lartë i administrimit dhe menaxhimit të pyjeve në Kosovë, përkatësisht Departamenti i Pylltarisë dhe Agjencia Pyjore e Kosovës. Numri i të punësuarve në departament të Pylltarisë është 7 ndërsa, APK si autoritet ekzekutiv ka 140 të punësuar. Institucionet e tjera që kanë të bëjnë me fushën e pylltarisë janë kryesisht: Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA) dhe Ministria e Pushtetit Lokal (MPL).

Ndryshimet klimatike

Korniza legislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 03/L-160 për mbrojtjen e ajrit nga ndotja;
- UA nr. 01/2016 për mekanizmin e përcjelljes së emisioneve të gazrave serë;
- UA nr. 09/2015 për përcjelljen e emisioneve të gazrave serë.

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën nr. 2009/30/KE e cilësisë së benzinës dhe karburanteve të naftës, pjesërisht e transpozuar;
- Direktivën nr. 2011/83/BE për informim të konsumatorit, tërësisht e transpozuar;
- Rregulloren e BE nr. 525/2013 të parlamentit dhe Këshillit Evropian për mekanizmin për monitorimin dhe raportimin e gazrave serrë, pjesërisht e transpozuar;
- Rregulloren nr. 842/2006e F-Gazeve, pjesërisht e transpozuar.

Sa i përket kornizës së politikave, me 19 shkurt 2019 është miratuar Strategjia dhe Plani i Veprimit për Ndryshime Klimatike 2019-2028/2019-2021. Gjithashtu është hartuar drafti final i Koncept dokumentit për ndryshime klimatike i cili pritet të miratohet gjatë 2020 dhe i cili i paraprinë procesit të hartimit të ligjit për ndryshime klimatike i planifikuar për 2020.

Për më tepër, plani kombëtar për energji dhe klime është duke u hartuar nga grupi ndërministrorë i udhëhequr nga MEA. Si rezultat janë krijuar 5 nëngrupe tematike si: gazrat serre, BRE, siguria e furnizimit, tregu i brendshëm i energjisë si dhe nëngrupi për inovacion dhe konkurrueshmëri. Ky plan pritet të përfundoj gjatë vitit 2021.

Autoriteti kompetent i përcaktuar për ndryshime klimatike është Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA) përkatësisht Departamenti i Mbrojtjes së Mjedisit/Divizioni për Mbrojtjen nga Ndotja Industriale, dhe Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit/ Instituti Hidrometeorologjik. Institucionet e tjera që ndërlihen me këtë fushë janë kryesisht: Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (MBPZhR), Ministria e Shëndetësisë (MSh), Ministria e Pushtetit Lokal (MPL). Për më tepër, Komiteti Kombëtar për Ndryshime Klimatike është themeluar dhe funksional që nga 2015.

Mbrojtja civile

Korniza legislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 04/L-27 për mbrojtje nga fatkeqësitë natyrore dhe fatkeqësitë e tjera;
- Ligji nr. 04-L-230 për Agjencinë e Menaxhimit Emergjent;
- Ligji nr. 04/L-012 për mbrojtje nga zjarri;
- Ligji nr. 04/L-049 për Zjarrfikje dhe Shpëtim.

Këto akte normative kanë transpozuar pjesërisht Direktivën nr. 2012/18/BE- Seveso III.

Deri më tani Kosova ka hartuar Planin e Reagimit Kombëtar, si dhe Strategjinë për Reduktimin e Rrezikut të Katastrofave dhe Planin e Veprimit 2016 - 2020.

Autoriteti kompetent i përcaktuar për Mbrojtje Civile është: Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit (MEA), përkatësisht Departamenti i Mbrojtjes së Mjedisit përkatësisht Divizioni për Mbrojtjen nga Ndotja Industriale, AMMK- Instituti Hidrometeorologjik; Ministria e Punëve të Brendshme, Agjencia për Menaxhimin e Emergjencës. Institucionet e tjera që kanë të bëjnë me fushën mbrojtjes civile janë kryesisht: Ministria e Punëve të Jashtme dhe Diasporës (MPJD), Ministria e Financave (MF), Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural, Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik; njësia e zjarrfikësve të Kosovës, Ministria e Pushtetit Lokal (MPL).

Mbështetja e donatorëve

Legjislacioni horizontal

Sa i përket përkrahjes së donatorëve, në mbështetje të MEA-së është duke u zhvilluar projekti “Programi Mjedisor i Kosovës 2016-2020” i financuar nga SIDA, me vlerë prej 6,810,000 euro, i cili përbëhet nga tetë (8) komponentë që përfshinë fuqizimin e kapaciteteve institucionale për monitorim, konservimin e biodiversitetit përmes librit të kuq të specieve shtazore në Kosovë; fuqizimin e menaxhimit të parqeve natyrore ndërkufitare; vendosjen e sistemit të monitorimit të ujërave nëntokësore në Kosovë; fuqizimin e kapaciteteve për zbatimin e legjislacionit mjedisor në nivel lokal dhe qendror; studimin për ujërat nëntokësore të pellgut të lumit Drini i Bardhë; mbështetje në hartimin e planit të menaxhimit të pellgut të Drinit të Bardhë dhe mbështetje të Këshillit Ndërmjësor të Ujërave. Gjithashtu, në fushën e ujërave është duke u zhvilluar projekti i përkrahur nga WBIF “ Vlerësimi paraprak i rrezikut nga vërshimet në Pellgun e lumit Drini i Bardhe, Lepenc dhe Sitnica.

Cilësia e ajrit

Sa i përket përkrahjes së donatorëve, është duke u zhvilluar projekti tre vjeçar 2017-2020 i financuar nga Qeveria Japoneze dhe i zbatuar nga Agjencia Japoneze për bashkëpunim Ndërkombëtar (JICA) “Projekti për Zhvillimin e kapaciteteve për kontrollin e ndotjes së ajrit”. Projekti përfshin komponentin e vlerësimit të stacioneve monitoruese të cilësisë së ajrit dhe mundësinë për plotësim me analizerë të ri, kompletimin dhe kalibrimin e tyre si dhe trajnimin e stafit. Një komponentë e projektit është edhe krijimi i inventarit të emisioneve në ajër si dhe trajnimet për modelim dhe parashikim të cilësisë së ajrit. Komponenti e fundit e projektit është zhvillimi i softuerit qendror për përcjelljen e cilësisë së ajrit në kohë reale nga të gjitha stacionet e monitorimit.

Me përkrahje nga Zyra e Komisionit Evropian në Prishtinë është bërë instalimi i softuerit për mbledhjen dhe grumbullimin e të dhënave nga stacionet e monitorimit. Përmes këtij softueri është mundësuar raportimi në kohë reale për monitorimin e cilësisë së ajrit nga 8 stacionet e monitorimit. Investimet në përmirësimin e sistemit për monitorimin e cilësisë së ajrit do të vazhdojnë edhe me mbështetje shtesë nga Qeveria Amerikane përmes Programit të Korporatës së Sfidave të Mijëvjeçarit dhe nga Qeveria Japoneze përmes Agjencisë Ndërkombëtare Japoneze për Zhvillim.

Në kuadër të programit IPA 2018 dhe IPA 2019 do të përkrahet rehabilitimi i Kosovës B me një shumë prej 78 milionë euro, 40 në kuadër të IPA 2018 dhe 38 në kuadër të IPA 2019, që do të reduktojë ndotjen e krijuar nga puna e termocentralit.

Menaxhimi i mbeturinave

Në kuadër të programit IPA 2018, BE-ja ka ndarë 11 milionë euro për fushën e mjedisit. Këto fonde do të shfrytëzohen për të ndihmuar sistemin e menaxhimit të mbeturinave të ngurta në komunat e Kosovës nëpërmjet investimeve në krijimin e deponive të reja, rehabilitimin e atyre ekzistuese dhe duke ndihmuar kapacitetet institucionale të MEA-së dhe të komunave. Në kuadër të IPA 2020 gjithashtu parashihet një përkrahje e mëtutjeshme për fushën e mjedisit në shumën prej 16 milionë euro për sistemin e menaxhimit të mbeturinave.

Cilësia e ujërave

Sa i përket mbështetjes së donatoreve në këtë sektor, është duke u zhvilluar projekti "Prishtina III", nga i cili projekt direkt përfiton komuna e Prishtinës, Fushë Kosovës dhe Gracanicës, ndërsa indirekt 8 komunat ku operon KUR Prishtina. Vlera e këtij projekti është 35 milionë euro (20 mil euro kredi nga KfW, 5 milionë euro me IPA 2010, 5 milionë euro nga Qeveria e Kosovës dhe 5 milionë euro nga Komuna e Prishtinës).

Projekti "Prishtina II", i cili përfshin rehabilitimin e rrjetave të ujësjes në 30% të qytetit të Prishtinës dhe 70% të qytetit të Fushë Kosovës, si dhe rehabilitimin e Fabrikës në Badovc i cili ka një rendësi të veçantë sepse ka qenë një prej fabrikave më të vjetra të ujit, është në zbatim e sipër. Vlera e këtij projekti është 17 milionë euro (11 milionë euro grant nga WBIF/BE dhe euro 6 milionë kredi nga Qeveria Gjermane).

Gjithashtu, në përkrahje të Qeverisë Gjermane janë duke zbatuar dhe përgatitur 6 projekte në ujëra të zeza në gjashtë faza: Faza e parë dhe e dytë ndërtimi i fabrikës për trajtimin e ujërave të zeza në Prizren, me MEA. Faza e tretë ndërtimi i fabrikës në Gjakovë në bashkëpunim me Qeverinë Zvicerane. Faza e katërt, ndërtimi i fabrikës në Pejë gjithashtu me Qeverinë Zvicerane. Faza e pestë rehabilitimi i rrjetit në Gjakovë, Pejë dhe Prizren. Faza e gjashtë mbetet për nevojë shtesë të intervenimit.

Mbrojtja e natyrës

Në këtë fushë nuk ka ndonjë projekt.

Kontrolli i ndotjes industriale

Sa i përket përkrahjes nga donatorët në këtë fushë MEA përfiton nga projekti nga JICA 2017-2020 me vlerë rreth 4 milionë USD për zhvillimin e kapaciteteve për kontrollin e ndotjes së ajrit.

Kimikatet

Në këtë fushë nuk ka ndonjë projekt.

Mbrojtja nga zhurma

Në këtë fushë nuk ka ndonjë projekt.

Pylltaria

Në këtë fushë nuk ka ndonjë projekt.

Ndryshimet klimatike

Në këtë fushë nuk ka ndonjë projekt.

Mbrojtja civile

Në këtë fushë nuk ka ndonjë projekt.

Objektivat prioritarë afatmesme

Me qëllim të përmbushjes së obligimeve të dala nga MSA dhe dokumentet e mekanizmat e të tjerë të aderimit në BE në kuadër të fushëveprimit të kapitullit 27, fokusi gjatë periudhës 2021 - 2024 do të jetë në këto objektiva prioritarë afatmesme:

- Transpozimi i Direktivës nr. 2004/35/KE mbi Përgjegjësitë Mjedisore, Direktivës nr. 2003/04/KE për Qasje në Informacion, Direktivës nr. 66/2010/KE për Eko-etiketë, Rregullores nr. 1221/2009/KE EMAS, si dhe Rregullores nr. 2011/832/BE EMAS Global;
- Hartimi i Planit të Veprimit për cilësinë e ajrit 2021-2023;
- Hartimi i Plani Kombëtare për Energji dhe Klime
- Projektligji për plotësim ndryshimi i Ligjit nr. 04/L- 60 për Mbeturinat (Direktiva Kornizë e Mbeturinave nr. 2008/98/KE WFD);

- Projektligji për plotësim ndryshimi i Ligjit nr. 04/L – 197 për Kimikatet (Rregullores (KE) 1272/2008).
- Vazhdimi i hartimit të planit menaxhues për pellgun lumor Drini i Bardhë;
- Programi i monitorimit të ujërave sipërfaqësore dhe nëntokësore;
- Planet e menaxhimit të pellgut të lumit të Ibrit, Moravës së Binçës dhe Lepencit;
- Rehabilitimi i deponisë sanitare në Pejë, ndërtimi i celulës së re, dhe mbyllja e deponisë ilegale në Istog;
- Strategjia për zhvillimin e Pylltarisë 2021-2030;
- Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitet 2021 – 2030;
- Rritja e numrit të zonave të mbrojtura të natyrës edhe për 40 zona;
- 4 Plane Rregulluese të hollësishme për parqet kombëtare;
- Programi nacional për menaxhimin e faunës së egër dhe gjuetinë;
- Inventarizimi nacional i pyjeve III.

3.28. Kapitulli 28 i acquis-së: Mbrojtja e konsumatorit dhe e shëndetit

Legjislacioni i BE-së në këtë kapitull konsiston në masa rregullatore, rekomandime, koordinim dhe mbështetje për aktivitetet e vendeve anëtare përfshirë mbështetjen financiare. Kapitulli ka të bëjë me interesat e qytetarëve Sa u përket politikave të sigurisë së konsumatorit, interesit ekonomik dhe shëndetit publik.

Acquis në fushën e **mbrojtjes së konsumatorit** përfshin mbrojtjen e konsumatorit, sigurinë e produkteve, shitjen e produkteve konsumuese dhe garancionet e tyre, kushtet e padrejta të kontratës, shitjen në distancë, shitjen derë më derë, marketingun keq informues, praktikatat e padrejta komerciale, kreditë e konsumatorit, dhe bashkëpunimin dhe zbatimin ndër-kufitar. Këtu bën pjesë edhe Sistemi i Alarmimit Rapid të BE-së (RAPEX).

Në fushën e **shëndetit publik**, legjislacioni i BE-së merret me çështjet që lidhen me kontrollin e duhanit, sëmundjeve të transmetueshme, gjakun, indet, qelizat dhe organet, sëmundjet mentale, parandalimin e abuzimit me drogën, dhe diagnostikimet për kancer. Acquis e kësaj fushe gjithashtu rregullon të drejtat e pacientëve në shërbimin shëndetësor ndërkufitar, promovimin e ambientit të shëndetshëm dhe parandalimin e lëndimeve.

Zbatimin e politikave për mbrojtjen e konsumatorit dhe shëndetit publik kërkon kapacitete adekuat administrative dhe infrastrukturë në të gjitha nivelet e organizimit administrativ. Për mbrojtjen e konsumatorit kjo nënkupton mbikëqyrje efektive të tregut dhe mekanizma gjyqësor dhe jo-gjyqësor adekuat për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve dhe ankesave. Politikatat e BE gjithashtu synojnë angazhimin e publikut në konsultimet e politikave dhe aktivitetet e vetëdijesimit në mbrojtjen e konsumatorit.

Kërkesat e MSA-së

Sa i përket **mbrojtjes së konsumatorit**, neni 81 i MSA-së obligon Kosovën të krijojë politika për mbrojtjen aktive të konsumatorëve, në përputhje me të drejtën e BE-së, duke përfshirë rritjen e informimit dhe zhvillimit të organizatave të pavarura në Kosovë, harmonizimin e legjislacionit të mbrojtjes së konsumatorit në Kosovë me atë ekzistues në BE, mbrojtjen efikase ligjore për konsumatorët në mënyrë që të përmirësohet cilësia e mallrave të konsumit dhe ruajtja e standardeve të duhura të sigurisë, monitorimi i rregullave nga autoritetet kompetente dhe sigurimi i qasjes së kompensimit përkatës ligjor në rastet e mosmarrëveshjeve si dhe shkëmbimi i informatave mbi produktet e rrezikshme.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Në fushën e mbrojtjes së konsumatorit, *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019* dhe të dalat nga Nënkomiteti për Treg të Brendshëm, Konkurrence dhe Mbrojtje të Konsumatorit dhe Shëndetit, theksojnë se duhet të rris angazhimin e shoqërisë civile në mbrojtjen e konsumatorit dhe të drejtave të konsumatorit, si dhe të sigurojë numër adekuat të inspektorëve dhe te siguroj mbikëqyrjen e tregut.

Sa i përket shëndetit publik, *Raporti i KE-së për Kosovën – 2019* nënvizon rritjen e resurseve financiare për të mundësuar jetësimin e reformave të sektorit shëndetësor, duke përfshirë edhe përhapjen e mëtutjeshme të Sistemit Informativ Elektronik Shëndetësor.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative dhe ajo e politikave

Mbrojtja e konsumatorit

Korniza legjislative në këtë fushë përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 06/L-034 për Mbrojtjen e Konsumatorit;
- UA nr. 13/2018 për Procedurën e Trajtimit të Ankesave.

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të *acquis*-së:

- Direktivën 93/13/KKE mbi Kushtet e Padrejta në Kontrata, Direktivën 98/6/KE për Mbrojtjen e Konsumatorit në Tregues të Çmimeve të produkteve të ofruara për konsumatorët;
- Direktivën 1999/44/KE mbi aspekte të caktuara të shitjes së mallrave të konsumit dhe garancive ndërlidhëse;
- Direktivën 2002/65/KE në lidhje me marketingun në distancë të shërbimeve financiare;
- Direktivën 2005/29/KE në lidhje me praktikat e padrejta komerciale biznes-konsumator në tregun e brendshëm;
- Direktivën 2008/48/KE mbi marrëveshjet e kredisë për konsumatorët;
- Direktivën 2008/122/KE për mbrojtjen e konsumatorëve në lidhje me aspekte të caktuara të kontratave të shfrytëzimit me afat të paluajtshmërive me qëllim të pushimit, shfrytëzimit afatgjatë të produkteve të pushimit, të rishitjes dhe shkëmbimit;
- Direktivën 2009/22/KE mbi vendimet gjyqësore për mbrojtjen e interesave të konsumatorëve,
- Direktivën 2011/83/BE mbi të drejtat e konsumatorëve;
- Direktivën 1999/44/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit duke shfuqizuar Direktivën e Këshillit 85/577/KKE dhe Direktivën 97/7/KE.

Korniza e politikave në këtë fushë përbëhet nga Programin për Mbrojtjen e Konsumatorit 2016-2020.

Korniza legjislative në fushën e *shërbimeve financiare*, nga përbëhet nga këto akte kryesore normative:

- Ligji nr. 04/L-155 mbi Sistemin e Pagesave për Shfrytëzuesit e Shërbimeve të Pagesave;
- Ligji nr. 04/L-018 për Sigurimin e Detyrueshëm nga Autopërgjegjësia;
- Rregullorja për Normën Efektive dhe Kërkesat për Shpalosje;
- Rregullorja e Brendshme për Trajtimin e Ankesave;
- Rregullorja për Procesin e Brendshëm të Trajtimit të Ankesave;

Këto akte normative kanë transpozuar këto akte të *acquis*-së:

- Direktivën 2007/64/KE për Shërbimet e Pagesave në Tregun e Brendshëm – pjesërisht;
- Direktivën 2009/13/KE si dhe Rregulloren nr. 2001/25 mbi Licencimin, Mbikëqyrjen dhe Rregullimin e Kompanive të Sigurimit dhe Ndërmjetësuesit e Sigurimit – pjesërisht;
- Direktivën 2008/48/KE për Marrëveshjet e Kredive Konsumuese që ndër të tjera definojnë kalkulimin e normës efektive.

Mbrojtja e shëndetit

Legjislacioni në fushën e shëndetit publik përbëhet nga Ligji nr. 04/L-125 për shëndetësi. Ai ka për qëllim sigurimin e bazës ligjore për ruajtjen dhe përparimin e shëndetit të qytetarëve të Republikës së Kosovës nëpërmjet promovimit të shëndetit, aktiviteteve parandaluese, dhe ofrimit të shërbimeve gjithëpërfshirëse dhe kualitative të kujdesit shëndetësor.

Korniza legislative në fushën e Mbrojtjes së Shëndetit përbehet edhe nga ligjet në vijim:

- Ligji nr. 04/L-192 për Transplantim të Indeve dhe Qelizave;
- Ligji nr. 04/L-156 për Kontrollin e Duhanit;
- Ligji nr. 05/L-023 për mbrojtjen e te ushqyerit;
- Ligji nr. 02/L-78 për Shëndetësi Publike;
- Ligji nr. 02/L-76 për Shëndetin Riprodhues;
- Ligji nr. 02/L-109 për Sëmundjet Ngjitëse.
- Ligji nr. 02/L-128, Për barnat Narkotike, substancat psikotrope dhe prekusorë,
- Ligji nr. 05/L-025, Për Shëndetin Mendor
- Ligji nr. 2004/38, Për të drejtat dhe Përgjegjësitë e qytetarëve në kujdesin shëndetësorë,
- Ligji nr. 02/L-76, Për Shëndetin Riprodhues,
- Ligji nr. 03/L-110, Për ndërprerjen e shtatzënisë.
- UA nr. 06/2013 për Frytnimin e Asistuar Mjekësor;
- UA nr. 05/2011 për Parandalimin dhe Kontrollin e Infeksioneve brenda Spitalore dhe
- UA nr. 05/2010 për Vaksinoprofilaks, Seroprofilaks dhe Kimioprofilaks
- UA nr. 08/2015 për Udhërrëfyes dhe protokolle klinike;
- UA për veprimtarinë, strukturën dhe funksionet e shërbimeve shëndetësore për HIV/AIDS.

Këto akte normative kanë transponuar këto akte të acquis-së:

- Direktivën 2002/98/KE, me anë të së cilës përcaktohen standardet e cilësisë dhe sigurisë gjatë grumbullimit, testimit, përpunimit dhe shpërndarjes të gjakut dhe përbërësve të gjakut pavarësisht qëllimit;
- Direktivën 2004/33/KE, me anë të së cilës zbatohet direktiva 2002/98/KE në raport me kërkesat teknike për gjak dhe përbërës të gjakut;
- Direktivën 2005/61/KE, me anë të së cilës zbatohet direktiva 2002/98/KE në raport me gjurmimin dhe raportimin e ngjarjeve dhe reaksioneve anësore serioze
- Ky ligj transponon pjesërisht Direktivën 2004/23/KE për Vendosjen e Standardeve të Kualitetit dhe Sigurisë për Dhurimin, Prokurimin, Testimin, Procedimin, Ruajtjen, Magazinimin dhe Distribuimin e Qelizave dhe Indeve Njerëzore.
- Ligji në fjalë transponon pjesërisht Direktivën 2001/37/KE lidhur me Prodhimin, Prezentimin dhe Shitjen e Produkteve të Duhanit, Direktivën 2003/33/KE lidhur me Reklamimin dhe Sponsorizimin e Produkteve të Duhanit si dhe Rekomandimin e Këshillit të vitit 2002 për Parandalimin e Pirjes së Duhanit dhe Inicativat për Përmirësimin e Kontrollit të Duhanit.
- Ky ligj transponon pjesërisht Direktivën 2006/141/KE për Formula Qumështore dhe Formula Pasuese.

Sa i përket kornizës së politikave, institucioni kompetent për zhvillim të politikave për mbrojtje të shëndetit është Ministria e Shëndetësisë. Ky institucion për zbatim të legjislacionit posedon një numër strategjisë, programe dhe plan veprimi të përshkruar në vijim.

Strategjia Sektoriale Shëndetësore 2017-2021 përcakton tri objektiva strategjike për zhvillimin e sektorit të shëndetësisë përfshirë: Ruajtja dhe përparimi i shëndetit, sigurimi i financimit të qëndrueshëm shëndetësor dhe riorganizimi i sektorit të shëndetësisë. Ministria e Shëndetësisë me qëllim të vazhdimit të përmirësimit të shëndetit të nënës, fëmijës, adoleshentit dhe shëndetin riprodhues ka finalizuar Planin

Strategjik për shëndetin e nënës, fëmijës, adoleshentit dhe shëndetin riprodhues 2019-2021 (PSSHNFSTR).

Plani Strategjik ofron një kornizë gjithëpërfshirëse në përpjekjet e arritjes së synimit për zvogëlimin e sëmundshmërisë dhe vdekshmërisë së nënave dhe fëmijëve në Republikën e Kosovës.

Ky dokument promovon një qasje të integruar për zbatimin e aktiviteteve dhe rekomandimeve të cilat mbështesin politikatat dhe programet e Ministrisë së Shëndetësisë si dhe synimet globale të kësaj fushe në përgjithësi.

Duke marrë parasysh gjendjen e shëndetit të nënës dhe fëmijës në vendin tonë, nevoja për adresimin e problemeve në këtë fushë konsiderohet si prioritet i Ministrisë së Shëndetësisë dhe për këtë qëllim Strategjia Sektoriale Shëndetësore 2017-2021 ka paraparë në kuadër të Objektivit Strategjik "Ruajtja dhe përparimi i Shëndetit", Objektivin Specifike 2: Përmirësimi i shëndetit të nënës dhe fëmijës.

Programi i zgjeruar i imunizimit paraqet dokumentin që përcakton vaksinat e obliguara me ligj me të cilat imunizohen fëmijët e moshës së caktuar në interval kohor të caktuar. Me qëllim të adresimit të pabarazive, Ministria e Shëndetësisë në bashkëpunim me partneret relevant dhe mbështetur nga Organizata Botërore e Shëndetësisë (OBSH) ka filluar procesin e riorientimit të programit me qëllim të rritjes së nivelit të vaksinimit të fëmijëve Romë, Ashkali dhe Egjiptas. Për këtë qëllim janë duke u zhvilluar një varg aktiviteteve që do të ndikojnë në përfshirjen e këtyre fëmijëve në kuadër të vaksinimit të rregullt.

Korniza institucionale

Mbrojtja e konsumatorit

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Tregtisë dhe Industrisë, përkatësisht Departamenti për Mbrojtjen e Konsumatorit si dhe Inspektorati i Tregut;
- Banka Qendrore e Kosovës, saktësisht Divizioni për Shqyrtimin e Ankesave të Shfrytëzuesve të Shërbimeve Financiare.

Organ tjetër i rëndësishëm në fushën e Mbrojtjes së Konsumatorit është Këshilli për Mbrojtjen e Konsumatorit i themeluar në bazë të Ligjit për Mbrojtje të Konsumatorit. Këshilli është zgjeruar nga 7 në 16 anëtarë me vendim të Qeverisë nr. 05/77, më 4 dhjetor 2018. Anëtarët e Këshillit janë përfaqësues të MTI-së, Agjencisë së Veterinës dhe Ushqimit (AVUK), Odës Ekonomike të Kosovës (OEK), Aleanca Kosovare e Biznesit (AKB), Banka Qendrore e Kosovës, Zyra e Rregullatorit të Energjisë, Komisioni i Pavarur për Media, Organizatat Joqeveritare "Konsumatori", "LENS", "FOL" dhe "Kallxo.com", si dhe instituti GAP. Përgjegjësitë e Këshillit për Mbrojtjen e Konsumatorit janë këshillëdhënëse në fushën e mbrojtjes së konsumatorit. Gjithashtu Këshilli është përgjegjës për hartimin e Programit për Mbrojtjen e Konsumatorit si dhe monitorimin e zbatimit të Programit për Mbrojtje të Konsumatorit.

Mbrojtja e shëndetit

Organi kryesor në fushën Mbrojtjes së Shëndetit është Ministria e Shëndetësisë. Organet kompetente për zbatimin dhe monitorimin e ligjit për kontrollin e duhanit janë: Inspektoratet qendrore të ministrive të linjës: Inspektorati Shëndetësor (MSh), Inspektorati Sanitar (AUV), Inspektorati i Tregut (MTI), Inspektorati i Punës (MPMS), Inspektorati i Arsimit (MASH), Inspektorati i Transportit (MI), Policia e Kosovës (MPB), Agjencia Kundër Korrupsionit dhe Inspektoratet komunale. Kapacitetet administrative aktuale për zbatimin e ligjit për kontrollin e duhanit janë aktualisht të pamjaftueshme.

Veprimtaria transfuzive në Republikën e Kosovës kryhet nga institucionet e autorizuar transfuzive të organizuara në dy nivele; Qendra Kombëtare e Kosovës për Transfuzionin e Gjakut dhe Qendrat e Transfuzionit të Gjakut të cilat funksionojnë në kuadër të spitaleve publike të përgjithshme.

Inspektorati Shëndetësor vepron në kuadër të Ministrisë së Shëndetësisë dhe ka të punësuar 25 inspektorë.

Këshilli Ndërministror për Kontroll të Duhanit është themeluar nga Qeveria e Kosovës në bazë të Ligjit për Kontrollin e Duhanit dhe ka 15 anëtarë: përfaqësuesit e Ministrisë së Shëndetësisë; Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës, Ministrisë së Financave, Ministrisë së Drejtësisë; Ministrisë së Punëve të Brendshme, Ministrisë së Infrastrukturës; Ministrisë së Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural; Ministrisë së Kulturës, Rinisë dhe Sporteve; profesionistë shëndetësorë, përfaqësues të mjeteve të informimit dhe shoqëria civile. Ky këshill është kompetent për propozimin e masave parandaluese, të vetëdijesimit, edukimit dhe njëkohësisht bënë monitorimin e zbatimit të tyre.

Institucionet e tjera për zbatim të legjislacionit në fushën e shëndetësisë janë edhe Instituti Kombëtar për Shëndetësi Publike, Komunitat/Inspektoratet, Institucionet shëndetësore dhe Bordi Nacional për Kontrollin e Kancerit.

Mbështetja e donatorëve

Institucionet e Kosovës mbështeten nga Komisioni Evropian (përmes IPA-s) dhe nga donatorë tjerë bilateralë me projektet e përmbledhur në vijim.

Projektet aktuale dhe të planifikuara IPA

Mbrojtja e konsumatorit

- Përshkrimi: Lëvizja e Lirë e Mallrave 2 – Komponenti për mbrojtje të konsumatorit synon të mbështes aktivitetet për ngritje të vetëdijes, të përafroj më tej legjislacionin me acquis-in e BE-së, të mbështes Departamentin e Mbrojtjes së Konsumatorit në pjesëmarrjen aktive në organizatat relevante evropiane dhe ndërkombëtare dhe të trajnoj stafin punues.
- Përfituesi: Ministria e Tregtisë dhe Industrisë (MTI), konkretisht Departamenti për Mbrojtje të Konsumatorit.
- Periudha e zbatimit: 2018 – 2020.

Mbështetje institucioneve të Kosovës në procesin integruar, është programi i qeverisë së Luksemburgut i cili ka si synim ngritjen e kapaciteteve institucionale të Republikës së Kosovës në zbatimin e prioritetëve që dalin nga MSA-ja. Ky projekt ka filluar në vitin 2019 dhe do ofrojë mbështetje për institucionet kosovare në fushën e mbrojtjes së konsumatorit.

Mbrojtja e shëndetit

- Sektori i shëndetësisë mbështetet nga projekti “Kujdesi shëndetësor i qasshëm dhe cilësor” që financohet nga Qeveria Zvicerane/SDC. Projekti do të fokusohet në Kujdesin Parësor Shëndetësor dhe ka për qëllim përmirësimin e shëndetit të popullsisë së Kosovës duke përmirësuar qasjen në shërbime shëndetësore, cilësinë e shërbimeve, menaxhimin shëndetësorë duke të fuqizuar nevojat e pacientëve (veçanërisht të grupeve të cënueshme). Ky projekt është duke u dizajnuar për fazën e dytë që pritet të filloj në vitin 2020.
- Qeveria e Luksemburgut përmes projektit Mbështetja e sistemit shëndetësor të Kosovës KOS 017 (faza e 2-të). Projekti do të vazhdoj të mbështesë sektorin e shëndetësisë në zhvillimin e reformave në sektorin e shëndetësisë. 6,000,000. Faza e dytë e këtij projekti do të fillojë në vitin 2020.
- Fondi Global do të vazhdoj të mbështesë aktivitetet në parandalimin e TB dhe financimin e vazhdimin të projektit “Parandalimi i HIV në Kosovë”.

- Emiratet e Bashkuara Arabe kanë filluar me Ndërtimin e spitalit të Kirurgjisë Pediatrike në QKUK në vlerë prej 22,000,000 eurosh. Projekti i ndërtimit të spitalit pediatrik do të përfundojë në vitin 2021.
- Sektori i shëndetësisë do të vazhdojë të mbështetet përmes projektit “Mbështetje e sistemit shëndetësor” që financohet nga Qeveria Italiane. Buxheti i mbetur i projektit do të jetë 628,869 dhe do të fokusohet në zhvillimin e kardiokirurgjisë me qëllim të funksionalizimit të klinikës së kardiokirurgjisë përmes trajnimeve të stafit profesional, ofrimit të ekspertizës nga ekspertët italian dhe blerjes së pajisjeve.
- *Mbështetje institucioneve të Kosovës në procesin integruar* është programi i qeverisë së Luksemburgut i cili ka si synim ngritjen e kapaciteteve institucionale të Republikës së Kosovës në zbatimin e prioriteteve që dalin nga MSA-ja. Ky projekt ka filluar në vitin 2019 dhe do ofrojë mbështetje për institucionet kosovare në fushën e mbrojtjes së shëndetit.

Objektivat prioritare afatmesme

Mbrojtja e konsumatorit

- Hartimi dhe Miratimi i legjislacionit sekondar për zbatimin e Ligjit për Mbrojtje të Konsumatorit
- Fuqizimi i rolit të Këshillit për Mbrojtje të Konsumatorit
- Zbatimi i Programit për Mbrojtje të Konsumatorit
- Forcimi dhe zhvillimi i mëtutjeshëm i kapaciteteve administrative në Departamentin e Mbrojtjes së Konsumatorit;
- Rritja e vazhdueshme e nivelit të përfshirjes së shoqatave të konsumatorëve si dhe akterëve relevant në fushën e mbrojtjes së konsumatorit.

Mbrojtja e shëndetit

- Në aspektin legjislativ, në planin afatmesëm, do të vazhdojë harmonizimi i legjislacionit primar dhe sekondar me Acquis në fushën e të drejtave të pacientëve në kujdesin shëndetësor ndër kufitar, shëndetin mendor, transplantimi i organeve, parandalimi i lëndimeve, duhani, ushqyeshmëria, aktiviteti fizik dhe psikik;
- Sa u përket kapaciteteve institucionale, në 2 vitet e ardhshme do të behet funksionalizimi i Autoritetit shtetëror përkatësisht Divizioni për Biomjekësi që përcaktohet në bazë të Ligjit për Transplantimin e Indeve dhe Qelizave;
- Sa u përket masave zbatuese, do të fokusohet në zbatimin e strategjive ekzistuese me theks të veçantë strategjitë për: Kontrollin e kancerit, promovim dhe edukim shëndetësor, kujdesin parësor shëndetësor, shëndetin mendor, rezistencën antimikrobike, programin e imunizimit shëndetin e nënës, fëmijës, adoleshentit dhe shëndetin riprodhues, vaksinimin, edhe HIV-AIDS;
- Funksionalizimi i plotë i sistemit të sigurimeve shëndetësore përfshirë kornizën e nevojshme ligjore, mbledhjen e premieeve përmes Fondit të Sigurimeve dhe sistemin informativ shëndetësor, është një aspekt tjetër prioritar për periudhën afatmesme.

3.29. Kapitulli 29 i acquis-së: Unioni Doganor

Acquis në fushën e bashkimit doganor përbëhet thuajse ekskluzivisht nga legjislacioni i cili është direkt detyrues për Shtetet Anëtare. Ai përfshin Kodin Doganor të BE-së dhe dispozitat e tij zbatuese, nomenklaturës së kombinuar, tarifës të përbashkët doganore dhe dispozitat për klasifikimin tarifor, lirim nga detyrimet doganore, pezullime doganore dhe kuota të caktuara tarifore dhe dispozita të tjera të tilla si ato në kontrollin doganor të mallrave të falsifikuara, prekursorëve të drogës, eksporti i mallrave kulturore si dhe mbi asistencën reciproke administrative në çështjet doganore dhe transitit. Shtetet anëtare duhet të sigurojnë se ekzistojnë kapacitetet e nevojshme të zbatimit dhe fuqizimit, përfshirë lidhjet me sistemet përkatëse të kompjuterizuara doganore të BE-së. Shërbimet doganore duhet gjithashtu

të sigurojnë kapacitete të mjaftueshme për të zbatuar rregulla të veçanta të përcaktuara në fushat e lidhura me *acquis* të tilla si tregtia e jashtme.

Kërkesat e MSA-së

Angazhimet në fushën e doganave janë marrë në përputhje me detyrimet që rrjedhin nga MSA, nenet 17, 18, 19, 39, 48, 75, 93 dhe 104. nenet 17, 18, 19, 39, 48 dhe 93 parashohin në veçanti forcimin e bashkëpunimit me vendet e rajonit që kanë nënshkruar MSA, ndërsa neni 49 dhe Protokoli 3 përcakton rregullat e origjinës për zbatimin e dispozitave të kësaj Marrëveshje.

MSA, në veçanti neni 104, vendos detyrimet rreth doganave, përkatësisht që palët të bashkëpunojnë në këtë fushë me synim garantimin e përputhjes me dispozitat që do të miratohen në fushën e tregtisë, dhe për të arritur përafrimin e sistemit doganor të Kosovës me atë të BE-së, duke ndihmuar kështu në hapjen e rrugës për marrjen e masave liberalizuese të planifikuara në këtë Marrëveshje dhe për përafrimin gradual të legjislacionit të Kosovës për doganat me atë të *acquis* të BE-së. Bashkëpunimi do të marrë parasysh në mënyrën e duhur fushat prioritare që lidhen me *acquis* të BE-së në fushën e doganës. Në këtë fushë protokoli 4 vendos rregullat e asistencës të ndërsjellë administrative mes Palëve në fushën e doganës. Gjithashtu, me qëllim të sigurimit të tregtisë së lirë, Dogana do të zhvilloj kapacitetet administrative në fushën e luftimit të ekonomisë joformale, në fushën e mbrojtjes së pronësisë intelektuale (Kreu VI, neni 4.3).

Ndërsa në kuadër të protokollit 3 Kosova duhet që pas hyrjes në fuqi të MSA-së të nënshkruajë dhe ratifikojë Konventën Pan Euromed për Rregullat Preferenciale të Origjinës, si konventë që zbaton MSA-në për pjesën e tregtisë.

Fusha e Doganës karakterizohet si një ndër fushat kyçe në zbatimin e detyrimeve të dala nga MSA mbi lëvizjen e lirë të mallrave nga njëra anë zbatimin e masave lehtësuese tregtare si dhe luftimin e evazionit fiskal, kontrabandës dhe piraterisë për një zhvillim të qëndrueshëm ekonomik. Këtu mbulohet legjislacioni i harmonizuar/adoptuar me *Acquis*, dokumentet strategjike, strukturimi i Administratës doganore, kapacitetet administrative dhe sundimi i ligjit.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Bazuar në *Raportin e KE-së për Kosovën - 2019*, Kosova është e përgatitur mesatarisht në fushën e doganave. Ka pasur disa përparime, zbatimin e masave doganore për mbrojtjen e të drejtave të pronësisë intelektuale (IPR). Rekomandimet në raportin e vitit të kaluar nuk janë adresuar plotësisht dhe në të ardhmen, Kosova duhet në veçanti të harmonizojë më tej legjislacionin doganor, të forcojë koordinimin midis Doganave të Kosovës, agjencive të zbatimit të ligjit dhe institucioneve të tjera përkatëse për luftimin e ekonomisë joformale dhe mashtrimin doganor.

Konkluzionet e dala nga Nënkomiteti i MSA kërkojnë që të miratohet Kodi Doganor dhe Akcizës të Kosovës për të përafuar atë më tej me legjislacionin dhe praktikën e BE-së; të forcohet më tej koordinimi ndërmjet Doganave të Kosovës, agjencive të zbatimit të ligjit dhe institucioneve të tjera përkatëse për luftimin e ekonomisë joformale dhe mashtrimin doganor; të zbatohen parimet e administrimit dhe meritave të mira të burimeve njerëzore në politikat e rekrutimit dhe promovimit në Doganat e Kosovës. Gjithashtu, rekomandohet që Dogana duhet të aplikojë për programin Doganor 2020 që synon përmirësimin e mëtutjeshëm të kapaciteteve doganore në përafrimin me BE.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative dhe ajo e politikave

Dogana në vitet e fundit ka bërë progres të dukshëm dhe ka ndërmarrë një numër hapash pozitiv në proceset e modernizimit dhe zhvillimit, që kanë për qëllim përafrimin e procedurave dhe sistemeve të administratës me ato të BE-së.

Dogana e Kosovës ka vazhduar të përmirësojë legjislacionin e saj. Më 8 maj 2018, Ligji nr. 06/L-015 për Masat Doganore për Mbrojtjen e të Drejtave të Pronësisë Intelektuale është publikuar në gazetën zyrtare. Gjatë fund vitit 2017, 2018 dhe 2019 janë miratuar disa akte nënligjore të brendshme (përfshirë ato që vetëm janë ndryshuar) prej të cilave më të rëndësishmet janë listuar në vijim:

- UA nr. 43-2017 mbi procedurat për lejimin e autorizimit për procedurat e eksportuesit të miratuar. Qëllimi i këtij UA është zgjerimi i procedurave të thjeshtësuara, gjatë lëshimit dhe verifikimit të zvogëlimit të shpenzimeve administrative dhe kohës duke u autorizuar si eksportues i vërtetuar.
- UA nr. 44-2017 për amendamentimin e UA 86/2010 që përcakton detyrimin për vendosjen e kontrollit fiskal (banderolat) në pije alkoolike. Ky UA përcakton kushtet dhe kriteret që duhet të plotësohen për të lëshuar licencë për banderola, për subjektin që merret me importin, prodhimin e pijeve alkoolike dhe përcaktimin e masave sanksionuese.
- UA nr. 45/2017 për amendamentimin e UA 37/2016 për rregullimin e marrëdhënieve të punës për zyrtarët doganorë. Ky UA ka plotësuar dhe ndryshuar nenin 45 që kanë të bëjnë me promovimet, neni 94, të cilat merren me orarin e përdorimit të pushimit vjetor dhe nenin 98 që kanë të bëjnë me kompensimin e aktiviteteve edukative.
- UA nr. 46/2018 lidhur me zbatimin e kontrolleve selektive mbi operacionet doganore. Ky rregull i UA për zbatimin e kontrolleve selektive përcaktohet duke përdorur teknikat e menaxhimit të rrezikut.
- UA nr. 47-2018 për amendamentimin e UA 36/2016 mbi shpërblimet e pagave dhe shpërblimet e aplikueshme në doganë.
- UA nr. 48-2018 për amendamentimin e UA 92/2011 i cili përcakton vendet ku zyrtarët doganorë do të vendosen orarin e punës, rrugët dhe afatin përfundimtar për mallrat e sjella në Kosovë.
- UA MF-DK nr. 471/2018 për amendamentimin e UA nr. 36/2016 për pagat, shtesat, dhe shpërblimet e zbatueshme në DK, datë 18.01.2018.
- UA nr. 48/2018 për amendamentimin e UA nr. 24/2016 i cili ka plotësuar dhe ka ndryshuar UA 92/2011 që përcakton vendet ku do të vendosen zyrtarët doganorë, orari i punës, rrugët dhe afati kohor për paraqitjen e mallrave të sjella në Kosovë, datë 19.03.2018.
- UA nr. 49/2018 për amendamentimin e UA nr. 69/2009 që përcakton kushtet për bartjen e produkteve me akcizë dhe dokumentet që duhet ta shoqërojnë atë, datë 18.05.2018.
- UA nr. 50/2018 për amendamentimin e UA nr. 103/2012 për inventarizimin e pasurisë së Doganës së Kosovës, datë 07.06.2018
- UA nr. 51/2018 për amendamentimin e UA nr. 106/2012 për vlerësimin e pasurisë së Doganës së Kosovës, datë 07.06.2018.
- UA nr. 52/2018 për amendamentimin e UA nr. 33/2016 mbi trajtimin dhe administrimin e mallrave të ndaluara dhe të konfiskuara, datë 20.06.2018.
- UA (MF-DK) nr. 53/2018 për zbatimin e Ligjit nr. 06/L-015/2018 për masat doganore për mbrojtjen e të drejtave të pronësisë intelektuale, datë 16.07.2018.
- UA nr. 57/2019 për amendamentimin e UA nr. 39/2017, për strukturën organizative të Doganave të Kosovës dhe anekset e tij.
- UA nr. 58/2019 për përcaktimin e rregullave speciale për rregullimin dhe funksionimin e doganës gjatë tranzicionit pas ndryshimit të statusit për personelin civil të punësuar në Doganë në zyrtarë publik.
- UA nr. 59/2019 për amendamentimin e UA nr. 39/2017 për strukturën organizative të Doganave të Kosovës dhe anekset e tij, të ndryshuar dhe plotësuar me UA nr. 57/2019.
- UA nr. 60/2019 për amendamentimin e UA nr. 37/2017, për rregullimin e marrëdhënieve të punës për zyrtarët doganorë.

Në përgjithësi, legjislacioni i Kosovës në fushën e detyrimeve doganore është vlerësuar të jetë në masë të madhe në përputhje me *acquis* dhe kornizën doganore të BE-së.

Sa i përket *transpozimit të akteve të acquis-së* në këto akte normative, Dogana e Kosovës si legjislacion primar zbaton Kodin Doganor dhe të Akcizave të Kosovës Ligjit nr. 03/L-109 i datës 10 nëntor 2008 dhe ndryshuar me ligjin nr. 04/L-099, i datës 3 maj 2012. Ky ligj është pjesërisht në harmoni me Kodin Doganor të BE-se, me konkretisht me Rregulloren e BE-së nr. 952/2013 e Parlamentit Evropian dhe Këshillit të 9 dhjetorit 2013 për Kodin Doganor të Unionit

Dispozitat zbatuese të Kodit të Doganës janë të përfshira në UA 11/2009 të vitit 2009, të nënshkruar nga Ministria e Financave.

Korniza institucionale dhe e politikave

Korniza institucionale në këtë fushë përbëhet nga këto institucione:

- Ministria e Financave (MF) përfshirë Doganën e Kosovës, dhe
- Institucione të tjera për aspekte specifike në bashkëveprim me MF, si MTI, MPB, MBPZHR etj.

Dogana e Kosovës është autoriteti në kuadër të Ministrisë së Financave i cili është përgjegjës për zbatimin e politikave doganore në Republikën e Kosovës dhe për të siguruar aplikimin e drejtë e të njëtrajtshëm konform rregullave doganore dhe dispozitave të tjera të aplikueshme për mallra, të cilat janë subjekt i mbikëqyrjes doganore. Kodi doganor dhe i akcizave është miratuar me 11 nëntor 2008 nga Kuvendi i Kosovës, ndërsa i njëjti është ndryshuar më 2012 dhe është në pajtim me standardet ligjore të BE-së dhe ndër të tjera ka si objektiv edhe zhvillimin ekonomik të Republikës së Kosovës.

Krahas përgjegjësisë për të grumbulluar detyrimet doganore, Dogana e Kosovës është institucion kyç edhe për vjelën e TVSH-së dhe Taksave mbi Akcizën të cilat vjelën nëpër kufij, dhe për më tepër është përgjegjëse për mbrojtjen e shoqërisë nga kontrabandimi i mallrave të tjera të ndaluara dhe me efekt të dëmshëm të krimit ekonomik, dhe evazionit fiskal.

Dogana e Kosovës operon në tërë territorin doganor të Kosovës, përfshirë edhe në pjesën veriore në dy pikat kufitare me Serbinë, në zbatim të Kodit Doganor dhe të Akcizave të Kosovës (nr. 03/L-109) duke unifikuar procedurat doganore.

Dogana e Kosovës është zhvilluar në bazë të standardeve të BE-së dhe është e financuar tërësisht nga Buxheti i Konsoliduar i Kosovës dhe aktualisht i ka rreth 591 punëtorë. Dogana investon në stafin e saj ashtu që të mbajë hapin me zhvillimet e reja, gjithnjë në pajtim të Strategjisë Operative të Doganës dhe Blueprint Doganor (Dokument i BE-së).

Nga aspekti i dokumenteve strategjike Dogana e Kosovës operon bazuar në Strategjinë Operative. Në fund të vitit 2019 është finalizuar dhe miratuar Plani Strategjik 2020-2024.

Kjo strategji përcakton qëllimet dhe objektivat e parapara nga Qeveria e Republikës së Kosovës.

Dogana e Kosovës në vitin 2018 ka realizuar matjen krahas Blueprint për Dogana, versioni i vitit 2015, ku janë analizuar dhe ka përfunduar vet vlerësimi i tyre. Si rezultat i këtyre analizave është kompletuar Raporti i mangësive dhe janë identifikuar nevojat.

Aplikacioni SEED mbetet një nga mjetet më të rëndësishme për shkëmbimin e informacionit parambërritjes me Malin e Zi, Shqipërinë, Serbinë dhe Maqedoninë e Veriut.

Dogana e Kosovës vjelë rreth 58% e të hyrave të Buxhetit të Konsoliduar të Kosovës. FMN ka lavdëruar vazhdimisht Shërbimin për performancën e saj, duke e krahasuar në një nivel me Shërbimet e Evropës Perëndimore.

Gjatë vitit 2019, të hyrat e përgjithshme të inkasuar nga Dogana e Kosovës në total arritën vlerën prej rreth 1,180,000,000 euro, gjë që krahasuar me periudhën e njëjtë të vitit 2018 paraqet një rritje prej 4%. Në anën tjetër, ndikim ne te hyra e grumbulluara nga Dogana gjate kësaj periudhe ka pasur edhe MSA, pakoja fiskale që i referohet lirimet nga taksat ne import për prodhuesit si dhe importi i veturave te përdorua. Sa u përket lirimeve sipas MSA duhet theksuar se ndikimi në të hyra nga MSA gjatë vitit 2019 është rreth 64 milionë euro apo 20 milionë më shumë se sa në periudhën e njëjte të vitit paraprak, ndërsa ndikimi ne te hyra i **pakos fiskale** që i referohen prodhuesve përgjatë gjatë vitit 2019 është rreth 81 milionë euro, apo 9 milion më shumë se në vitin 2018.

Dogana e Kosovës përfundoi me sukses përgatitjet e nevojshme, përfshirë sistemin e IT për aplikimin e duhur të MTL-së me Turqinë që hyri në fuqi më 1 shtator 2019.

Dogana ka zhvilluar reforma të brendshme në mënyrë që ti përshtatet nevojave të biznesit, të zvogëlojë shpenzimet e tyre dhe të ulë numrin e procedurave burokratike të cilat reforma në mënyrë indirekte do kontribuojnë edhe si masa parandaluese të anti-korrupsionit.

Lidhur me lehtësimin e tregtisë, Dogana përpiket vazhdimisht të ruajë ekuilibrin ndërmjet kontrollit dhe lehtësimit të tregtisë, duke krijuar kushte të përshtatshme për procedurat e zhdoganimit dhe përshejtimin e tyre. Kanali i gjelbër dhe kanali i kaltër u mundëson bizneseve legjitime të kryejnë procedurat doganore brenda 30 minutave nga momenti i hyrjes në kontroll doganor. Gjithashtu, së fundi është prezantuar konceptin *Paperless* për zhdoganimin e mallrave. Me qëllim të ngritjes së mëtejshme të performancës dhe lehtësimit të tregtisë do të vazhdoj reformimi për gjithë administratën dhe do të rris numrin e bizneseve që do të përdorin kanalin Gjelbër. Dogana ka përgatitur infrastrukturën për eliminimin e regjistrimit të bizneseve për eksport-import, shitjen e mallrave online, si dhe është zbatuar projekti E-Payment.

Një hap i rëndësishëm është edhe prezantimi i Linjës së Sigurt (thirrje telefonike falas) e cila ka rezultuar me rritjen e veprave dhe rritjen e informatave për vepra të korrupsionit. Mbi 95% e informacionit të marrë nga qytetarët ka rezultuar me saktësi.

Në përputhje me Strategjinë për luftimin e ekonomisë joformale dhe bazuar në vlerësimin e përparësisë së lartë, Drejtorët e Përgjithshëm të DK dhe ATK ranë dakord në gusht për krijimin e grupeve të përbashkëta për të luftuar ekonominë joformale. Kjo do të bëhet përmes krijimit të grupeve të analistëve për të targetuar zonat dhe subjektet me rrezik të lartë të evazionit fiskal, dhe përcaktimin e ekipeve të përbashkëta që do të kryejnë kontrollin në zonat e synuara nga grupi i përbashkët i analistëve.

Gjithashtu është rritur kontrolli nga brenda, kryesisht në vendet me rrezik të lartë të specifikuar nga inteligjenca Doganore e Kosovës dhe gjithashtu bazuar në informacionin e marrë nga publiku përmes Qendrës Kombëtare të Menaxhimit të Kufijve. Kontrollat u kryen me fokus të mallrave të kontrabanduar, mashtrimet e importit gjatë zhdoganimit, siç janë origjina, klasifikimi i tarifave, shkelja e të drejtave të pronësisë intelektuale, mashtrimi i konsumatorit, etj. Rëndësi e veçantë i është dhënë forcimit të bashkëpunimit dhe aktiviteteve të përbashkëta me zbatimin e ligjit të tjerë agjenci si Policia e Kosovës, Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë, Inspektorati Farmaceutik, Inspektorati i Tregut, etj.

Kosova ka nënshkruar 12 marrëveshje/memorandume dypalëshe me vendet e rajonit dhe të BE-së, për të avancuar bashkëpunimin ndërkombëtar doganor, ndërsa marrëveshjet e tjera janë në negociim e sipër. Kosova gjithashtu synon marrjen e statusit joformal të vëzhguesit në Konventën e Përbashkët të Transitit. Ndërsa, me qëllim të zbatimit të Protokollit 4 të MSA për asistencës administrative në çështje doganore,

Dogana ka shkëmbyer pikën e kontaktit me OLAF, përmes së cilës do të shkëmbehen informata me qëllim të parandalimit, hetimit dhe luftimit të aktiviteteve ilegale ndër-kufitare.

Kosova është anëtarësuar në Organizatën Botërore të Doganave më 25 janar 2017, duke u bërë shteti i 182. Përgjatë 3 viteve si anëtarë të OBD, Dogana e Kosovës është duke përfituar përmes adaptimit të të gjitha fushave doganore për të avancuar tutje sipas standardeve më profesionale botërore.

Për më tepër, në janar 2020 Kosova ka aderuar në dy (2) Konventa ndërkombëtare të cilat administrohen nga Organizata Botërore e Doganave. Dogana e Kosovës duke qenë maksimalisht e përkushtuar si anëtare në Organizatën Botërore të Doganave do të bëhet Palë kontraktuese e konventave kyçe ndërkombëtare, me qëllim të zhvillimit të mëtejshëm të Administratës Doganore dhe zhvillimit të procedurave për tregtinë ndërkombëtare.

Kosova gjithashtu synon marrjen e statusit joformal të vëzhguesit në Konventën e Përbashkët të Transitit.

Sa i përket mbrojtjes së të Drejtës së Pronësisë Intelektuale (DPI), Dogana e Kosovës zbaton Ligjin për Masat Doganore për Mbrojtjen e të Drejtave të Pronësisë Intelektuale si pjesë e Këshillit Shtetërorë për Pronësi Intelektuale, që synon të rris nivelin e bashkëpunimit dhe koordinimit ndër-institucional. Si tërësi, secili nga institucionet e lartpërmendura ngërthen në vete përgjegjësi të caktuara të cilat kontribuojnë në zhvillimin vital të sektorit të DPI-së.

Të gjitha këto sisteme të krijuara reflektojnë në transparencë, si dhe eliminojnë diskrecionin dhe vendimmarrjen e zyrtarit doganor. Dogana është duke punuar edhe në një numër të moduleve të reja, të cilat do të avancojnë dhe modernizojnë më tutje organizatën tonë, përfshirë: sistemin për përzgjedhjen e lëndëve për auditim, sistemin për arkiv dhe menaxhim të kërkesave/ankesave (*case management*), portali tregtar i cili do të ofrojë qasje më transparente për subjektet gjatë procedurës së zhdoganimit të mallrave.

Dogana e Kosovës gjithashtu ka avancuar me sistemet dhe lehtësimin e procedurave. Nga aspekti i sistemeve është zbatuar versioni i fundit i sistemit doganor ASYCUDA World 4.3.2 me të cilën është mundësuar që shumë module të shtohen disa veçori që në versionin paraprak kanë munguar. Tani me versionin e ri tek moduli i transiteve është bërë e mundur dhe është filluar menjëherë në bashkëngjitjen e faturave dhe dokumenteve tjera relevante të cilat lehtësojnë analizën e riskut në transit. Gjithashtu në proces janë edhe shumë ndryshime tjera të cilat do të ndikojnë drejtpërdrejt në thjeshtësimin e procedurave doganore.

Në kuadër të digjitalizimit të biznes proceseve në Doganën e Kosovës është duke u zhvilluar projekti *Enterprise Content Management (ECM)* e cila është pjesë e platformës së Zbatimit të Ligjit e cila mundëson që departamentet dhe sektorët brenda DK-se të komunikojnë përmes sistemit në zhvillimin e procedurave doganore, si: Krijimi i kërkesave për autorizime, licenca, raportime, krijimi i rasteve dhe ndërlidhja e rasteve bazuar në numër fiskal, protokollimi i kërkesave, postave dhe dokumenteve zyrtare në mënyrë elektronike të cilat marrin numër protokoll elektronik, miratimi i kërkesave, lëshimi i autorizimeve, etj, dhe të gjitha këto bëhen brenda një sistemi të vetëm.

Është funksionalizuar gjithashtu platforma OPEN Data, kjo platformë ngrit nivelin e transparencës dhe siguron të gjithë që Dogana është një institucion transparent dhe kredibil. Platforma OPEN DATA përmban disa kategori si në vijim:

- Bilancin tregtar ndër vite, ku të gjithë të interesuarit mund të gjejnë shkëmbimet tregtare të Kosovës me të gjitha shtetet si në aspektin e importit gjithashtu edhe në aspektin e eksportit.
- CEFTA, kjo kategori tregon qartazi shkëmbimet tregtare të Kosovës me të gjitha vendet anëtare të cilat janë pjesë e marrëveshjes ndërkombëtare të CEFTA-s.
- MSA, pasqyron aktivitetin e Doganës, përkatësisht të gjitha të dhënat lidhur me zbatimin e MSA-së në aspektin e tregtar që nga prilli 2016.

- Performanca mujore/vjetore, është kategori që mundëson qasje të gjithë të interesuarve në punën e Doganës dhe performacën tonë.
- Koha e zhdoganimit, tregon kohën që nevojitet për zhdoganimin e mallrave si në import gjithashtu edhe në eksport.

Krijimi i sistemeve lehtëson punën e oficerëve doganor, si dhe ofron kapacitete shtesë:

- Sistemi për **menaxhimin e depove doganore 'online'** – mundëson mbikëqyrjen elektronike-online e të gjitha depove doganore të autorizuar. Ky sistem i mundëson Doganës, kontroll të saktë dhe azhur në të gjitha hyrje-daljeve nga depot dhe procedurat doganore, në këtë mënyrë Dogana ushtron kontroll 24 orë pranë depove pa prezencë fizike.
- Sistemi për **Lojërat e fatit** – mundëson evidentimin dhe mbikëqyrjen e aktivitetit të subjekteve të autorizuar për veprimtari të lojërave të fatit. Sistemi i ofron Doganës fleksibilitet në gjetjet e të dhënave të kompanive dhe pagesave të tyre në kohë reale.
- Deklarimi **'online' i mjeteve monetare** – është krijuar mundësia që deklarimi i mjeteve monetare, pritet ndërlihdja e këtij sistemi me BQK dhe njësinë e inteligjencës financiare. Sistemi ka mundësuar heqjen e formularëve klasik, të cilët plotësoheshin nga oficerët dhe tani sistemi mundëson përcjelljen dhe kalkulimet automatike të deklarimeve monetare.
- Sistemi për **evidentimin e kundërvajtjeve doganore** – sistemi mundëson menaxhimin e tërë procesit të kundërvajtjeve doganore, duke filluar nga faza e inicimit e deri në përmbylljen e lëndës.
- Shitja **Online (e-auction)** – kemi zhvilluar sistemin i cili mundëson shitjen online të mallrave të konfiskuara. Aktivizimi është bërë gjatë vitit 2017.
- Sistemi për **Autorizime dhe Normativa** – është krijuar sistemi i cili evidenton dhe menaxhon të gjitha autorizimet për procedura me ndikim ekonomik (depo doganore, përpunim i brendshëm, etj.), në procedurë të përpunimit doganor.
- Sistemi për **evidentimin e garancioneve bankare** – është krijuar sistemi i cili menaxhon të gjitha garancionet bankare në nivelin e gjithë institucionit.
- Sistemi për **menaxhimin e kthimit të akcizës për prodhues** – sistemi mundëson menaxhimin e autorizimeve për subjektet prodhuese.
- Sistemi për **Sektorin e Rishqyrtimit të Vendimeve** – mundëson evidentimin dhe menaxhimin e lëndëve (ankesave), të cilat paraqiten në sektorin e rishqyrtimit të vendimeve.
- Sistemi për **bashkëpunim ndërkombëtar** – evidenton dhe menaxhon të gjitha kërkesat të cilat kanë të bëjnë me shkëmbimet ndërkombëtare.
- Sistemi për **përzgjedhje ASG** – ky sistem mundëson përzgjedhjen automatike të lëndëve për kontrolle të dyta.
- Sistemi për **selektim të ngarkesave në procedurë të thjeshtëzuar** – është krijuar sistemi i cili në mënyrë të rastësishme përzgjedh për kontrolle detale një numër të ngarkesave, të cilat janë të autorizuar për procedurë të thjeshtëzuar.

Objektivat prioritarë afatmesme

Në planin afatmesëm prioritetet kryesore **ligjore** parashikohet të realizohen janë:

- Përafrimi i vazhdueshëm i kornizës ligjore me Acquis përfshirë edhe legjisllacionin sekondar për zbatim të Kodit Doganor.

Në planin afatmesëm prioritetet kryesore **zbatuese** parashikohet të realizohen janë:

- Modernizimi i Doganës së Kosovës sipas standardeve të Udhërrëfyesit Doganor të BE-së (EU Blueprint).
- Zbatimi i programit për autorizimin e Operatorëve Ekonomik (AEO);
- Zbatimi i programit të BE-së Customs 2020 (*Customs 2027*);

- Forcimi më tej i koordinimit ndërmjet Doganave të Kosovës, agjencive të zbatimit të ligjit dhe institucioneve të tjera përkatëse për luftimin e ekonomisë joformale dhe mashtrimin doganor;
- Finalizimi i shkëmbimit të informatave në nivel rajonal SEED+ të vendeve të CEFTA-së;

3.30. Kapitulli 30 i *acquis*-së: Marrëdhëniet me jashtë

Acquis në këtë fushë përbëhet kryesisht nga legjislacioni i BE-së që drejtpërdrejt është i aplikueshëm dhe nuk kërkon transpozim në legjislacionin kombëtar. Ky legjislacion i BE-së rezulton në thelb nga angazhimet shumëpalëshe dhe dypalëshe të BE-së në fushën e tregtisë, si dhe nga një numër i masave tregtare autonome. Në fushën e kredive të eksportit dhe mallrave me përdorim të dyfishtë, disa Direktivat kërkojnë ndryshime në legjislacionin kombëtar.

Në këtë kontekst, vendeve kandidate u kërkohet që në mënyrë progresive të harmonizojnë politikat e tyre drejt vendeve të treta si dhe të harmonizojnë qëndrimet e tyre brenda organizatave ndërkombëtare (p. sh. OBT, OECD) me politikat dhe pozicionet e miratuara nga BE dhe shtetet anëtare.

Në fushën e politikës së zhvillimit dhe ndihmës humanitare, shtetet anëtare të BE-së duhet të përputhin me legjislacionin e BE-së dhe angazhimet ndërkombëtare dhe të sigurojnë kapacitetin për të marrë pjesë në zhvillimet dhe në politikat humanitare të BE-së.

Kërkesat e MSA-së

Detyrimi për përafrimin e legjislacionit me atë të BE-së buron nga neni 74 MSA-së, dispozitë nga cila Kosova ka jo vetëm detyrimin për të sjellë legjislacionin e saj kombëtar në përputhje me të drejtën e BE-së, por edhe të sigurohet se ajo të zbatohet.

MSA përfshin një pjesë kryesore të tregtisë së lirë midis Kosovës dhe BE-së. Ajo përfshin dispozita në disa fusha që kërkojnë se palët duhet të veprojnë në përputhje me rregullat ose detyrimet ndërkombëtare. Gjithashtu, MSA rregullon edhe bashkëpunimin ekonomik me BE dhe vendet e tjera që kanë MSA në fuqi, bashkëpunimin doganor (protokolli për bashkëpunim doganor), zbatimin e rregullave të OBT-së për tregti të lirë etj. Detyrimet e Kosovës sipas përcaktimeve të MSA-së për politikën tregtare dhe bashkëpunimin ekonomik në mënyrë të përmbledhur për këtë kapitull janë nenet si vijon: 20, 23, 24, 27, 31, 33, 38, 39, 45, 60, 64, 74, 75, 76, 94, 104. Këto obligime në këtë program adresohen nga kapitujt përkatës për lëvizjen e lire të mallrave, doganat, politikat ekonomike dhe monetare etj.

Gjendja aktuale dhe perspektiva

Në kuadër të marrëdhënieve ekonomike dhe kornizës së përgjithshme të perspektivës së integritimit në BE, Kosova aktualisht përfiton nga masat preferenciale tregtare të BE-së për eksportin e Kosovës. Për më shumë rreth bashkëpunimit ekonomik me BE-në ju lutem shihni kapitullin e kriterëve ekonomike dhe atë për politika ekonomike dhe monetare. Gjithashtu Republika e Kosovës tashmë është anëtare e Bankës Botërore, Fondit Monetar Ndërkombëtar dhe disa institucioneve ndërkombëtare financiare. Kosova Gjithashtu përfiton nga sistemi tregtar preferencial unilateral për eksporte të disa produkteve në SHBA, Japonia, Zvicra dhe Norvegjia. Ndërsa brenda bashkëpunimit ekonomik me vendet e tjera, Kosova ka nënshkruar disa marrëveshje bilaterale për eliminimin e tatimit të dyfishtë. Marrëveshja për Eliminimin e Tatimit të Dyfishtë (METD) është marrëveshje/konventë në mes të dy shteteve për tatimin apo eliminimin e Tatimit të Dyfishtë. Pra, ka për qëllim të përcaktoj shtetin se cili ka të drejtën e tatimit për të njëjtat të ardhura ose kapital, në rastet kur një person është i tatueshëm në të dy shtetet.

Kosova ka në zbatim 11 marrëveshje për Eliminimin e Tatimit të Dyfishtë në të Ardhura dhe Kapital dhe luftimin e evazionit dhe shmangies tatimore, të cilat janë aktualisht në fuqi. 3 nga këto marrëveshje janë lidhur në kohën nga ish-Republika Socialiste Federative Jugosllave me shtetet e tjera. Vendet me të cilat

për Eliminimin e Tatimit të Dyfishtë në të Ardhura dhe Kapital dhe luftimin e evazionit dhe shmangies tatimore janë: Belgjika në fuqi nga 13.04.2012, Britania e Madhe në fuqi nga SFR Jugosllavia 01.04.1982 ndërsa në fuqi në RKS nga 06.09.2010, Finlanda në fuqi nga SFR Jugosllavia 1987 ndërsa në fuqi në RKS nga 08.09.2011, Gjermania në fuqi nga SFR Jugosllavia 26.05.1983 ndërsa në fuqi në RKS nga 02.04.2010, Holanda në fuqi nga SFR Jugosllavia 06.02.1983, Hungaria në fuqi nga 12.03.2014, Maqedonia e Veriut, në fuqi nga 11.04.2013, Sllovenia në fuqi nga 18.06.2015, Shqipëria në fuqi nga 11.03.2015 dhe Turqia e ratifikuar nga Kosova 07.11.2012. Gjatë vitit 2017, është arrite që të nënshkruhet marrëveshja në mes të Kosovës dhe Zvicrës; Kosovës dhe Austrisë; Kosovës dhe Luksemburgut.

Gjatë vitit 2018 është negociuar Marrëveshja me Belgjikën, Lituaninë, Letoninë, Maltën, ku teksti në nivelin teknik është përafëruar. Ndërsa janë filluar negociatat me Katarin dhe Kuvajtin.

Më 2018 Kosova ka nënshkruar Deklaratën e Përbashkët për Bashkëpunim me vendet e EFTA-s. Më 2020 planifikohet të avancohet bashkëpunimi me vendet e EFTA-s.

Kosova do të vazhdojë të jap kontributin e saj në kuadër të Procesit të Berlinit, respektivisht në kuadër të MAP/REA. Gjithashtu, Kosova do të vazhdojë avancimin e raporteve tregtare me vendet e EFTA-s deri në arritjen e qëllimit final, nënshkrimin e MTL me vendet e EFTA-s.

Marrëveshja e CEFTA-s

Marrëveshja CEFTA (*Central European Free Trade Area*) është marrëveshja e tregtisë se lire në të cilën marrin pjesë tetë vende të rajonit të Ballkanit Perëndimor: Kosova, Shqipëria, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi, Serbia, Bosnja dhe Hercegovina dhe Moldavia. UNMIK në emër të Kosovës ka nënshkruar marrëveshjen e CEFTA-së më 2006 e cila ka hyrë në fuqi nga viti 2007.

Marrëveshja e parë e CEFTA-së u nënshkrua nga Polonia, Hungaria, Çekia dhe Sllovakia në dhjetor 1992 dhe hyri në fuqi në korrik 1994. Nëpërmjet CEFTA-së këto vende pjesëmarrëse u mobilizuan për t'iu qasur institucioneve politike, ligjore dhe ekonomike të BE-së, duke forcuar në këtë mënyrë demokracinë dhe ekonomitë e tyre të tregut. Meqenëse në 2007 të gjitha palët e mëparshme të CEFTA-së kishin hyrë në Bashkimin Evropian dhe kishin dale nga CEFTA, u vendos që CEFTA të shtrihej në pjesën e Ballkanit të mbetur jashtë BE-së.

Vlen të ceket që deri tani janë negociuar tregtia e lirë e mallrave dhe e shërbimeve midis vendeve të CEFTA-së (Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Maqedonia e Veriut, Moldavia, Serbia, Mali i Zi dhe Kosova).

Negociatat e shërbimeve me vendet e CEFTA-s kanë përfunduar në dhjetor 2016 dhe gjithsej kanë qenë 9 raunde të negociatave. Gjithashtu, gjatë vitit 2018 dhe 2019, negociatave në kuadër të CEFTA-s janë mbajtur takime të grupit punues për Njohjen e Kualifikimeve Profesionale në Vendet e Rajonit (Anëtarëve të CEFTA-së) ku janë caktuar pozicionet nga përfaqësuesit për profesionet përkatëse dhe është konstatuar se është e nevojshme të fillohen sa më parë negociatat në sektorët e zgjedhur si: mjekët e përgjithshëm, dentistët, inxhinierët e ndërtimtarisë dhe arkitektët. Negociatat janë zhvilluar më 2019 por janë pezulluar deri në një vendim të ri nga Kryeministrat e WB6.

Marrëveshjet e tjera

Kosova ka në zbatim 11 marrëveshje dypalëshe për Eliminimin e Tatimit të Dyfishtë të cilat janë aktualisht në fuqi. Disa nga këto konventa ishin lidhur edhe nga ish-Republika Socialiste Federative Jugosllave me shtetet e tjera. Vendet me të cilat Republika e Kosovës ka nënshkruar marrëveshje për Eliminimin e Tatimit të Dyfishtë janë: Konventa ndërmjet Republikës së Kosovës dhe dukës së madhe të Luksemburgut për eliminimin e tatimit të dyfishtë për tatimet në të hyra dhe në kapital dhe për parandalimin e evazionit dhe shmangies fiskale. Data e publikimit: 18.01.2018

- Marrëveshje ndërmjet qeverisë së Republikës së Kosovës dhe Konfederatës Zvicerane për shmangien e tatimit të dyfishtë për tatimet në të ardhura dhe parandalimin e evazionit fiskal dhe shmangien tatimore. Data e publikimit: 17.08.2017
- Marrëveshje ndërmjet qeverisë së Republikës së Kosovës dhe qeverisë së Republikës së Kroacisë për shmangien e tatimit të dyfishtë dhe parandalimin e evazionit fiskal lidhur me tatimet mbi të ardhurat dhe mbi kapitalin. Data e publikimit: 08.06.2017
- Marrëveshje ndërmjet qeverisë së Republikës së Kosovës dhe qeverisë së Emirateve të bashkuara Arabe për shmangien e tatimit të dyfishtë dhe parandalimin e evazionit fiskal lidhur me tatimet mbi të ardhurat dhe mbi kapitalin. Data e publikimit: 21.10.2016
- Marrëveshja ndërmjet qeverisë së Republikës së Kosovës dhe qeverisë së Mbretërisë së bashkuar të Britanisë së madhe dhe Irlandës veriore për shmangien e tatimit të dyfishtë. Data e publikimit: 09.07.2015
- Marrëveshje ndërmjet qeverisë së Republikës së Kosovës dhe këshillit të ministrave të Republikës së Shqipërisë për shmangien e tatimit të dyfishtë lidhur me tatimet mbi të ardhurat dhe mbi kapitalin dhe për parandalimin e evazionit fiskal. Data e publikimit: 25.04.2014
- Marrëveshje ndërmjet republikës së Kosovës dhe Republikës së Sllovenisë për shmangien e tatimit të dyfishtë dhe parandalimin e evazionit fiskal lidhur me tatimet mbi të ardhurat dhe mbi kapitalin. Data e publikimit: 14.04.2014
- Marrëveshje ndërmjet qeverisë së Republikës së Kosovës dhe Republikës Çeke për shmangien e tatimit të dyfishtë dhe parandalimin e evazionit fiskal në lidhje me tatimin mbi të ardhurat. Data e publikimit: 27.03.2014
- Marrëveshje ndërmjet republikës së Kosovës dhe Hungarisë për shmangien e tatimit të dyfishtë dhe parandalimin e evazionit fiskal lidhur me tatimet mbi të ardhurat dhe mbi kapitalin. Data e publikimit: 13.01.2014
- Marrëveshje ndërmjet republikës së Kosovës dhe Republikës së Turqisë mbi shmangien e tatimit të dyfishtë dhe parandalimin e evazionit fiskal në lidhje me tatimin mbi të ardhurat. Data e publikimit: 08.11.2012
- Ratifikimi i marrëveshjes ndërkombëtare për shmangien e tatimit të dyfishtë dhe parandalimin e evazionit fiskal në lidhje me tatimin mbi të ardhurat dhe mbi kapitalin, ndërmjet R. së Kosovës dhe R. së Maqedonisë së Veriut. Data e publikimit: 06.06.2011.

Republika e Kosovës ka nënshkruar një varg marrëveshjesh për bashkëpunim ekonomik me vendet e BE-së dhe vende tjera. Po i listojmë më poshtë vetëm ato që janë nënshkruar në periudhën 2018-2019 ndërsa lista e plotë e marrëveshjeve mund të gjendet në Gazetën Zyrtare:

- Marrëveshja për bashkëpunim ekonomik midis Ministrisë së Tregtisë dhe Industrisë së Republikës së Kosovës dhe Ministrisë së Industrisë dhe Tregtisë së Republikës Çeke (korrik, 2019);
- Marrëveshja bilaterale për bashkëpunim ekonomik dhe politik me Mbretërinë e Bashkuar është negociuar dhe pritet të miratohet. Kjo marrëveshje synon të mbulojë vakuumin e krijuar nga dalja e Britanisë nga BE dhe si rezultat edhe nga MSA me Republikën e Kosovës;
- Marrëveshje midis Republikës së Kosovës dhe të Shqipërisë për bashkëpunim, nxitjen e biznesit dhe informimin e diasporës;
- Marrëveshje midis Republikës së Kosovës dhe Kanadasë për promovimin dhe mbrojtjen e investimeve (Maj, 2018);
- Marrëveshje bashkëpunimi në mes të Republikës së Kosovës dhe Japonisë (Shkurt, 2018).

Sa u përket marrëdhënieve tregtare ndërkombëtare, në qershor 2019 është dekretuar nga Presidenti marrëveshja për tregti të lirë mes Republikës së Kosovës dhe Republikës së Turqisë. Gjithashtu Kosova ka nënshkruar edhe një varg marrëveshjesh bilaterale dhe multi-laterale për bashkëpunim financiar dhe grante të cilat kanë për objekt financimin e projekteve të ndryshme në Kosovë nga donacionet e shteteve dhe institucionet financiare ndërkombëtare.

3.31. Kapitulli 31 i *acquis*-së: Politika e jashtme, e sigurisë dhe ajo e mbrojtjes

Politika e Përbashkët e Jashtme dhe e Sigurisë dhe Politika Evropiane për Siguri dhe Mbrojtje janë të bazuara në akte ligjore, përfshirë marrëveshjeve ligjërishit detyruese ndërkombëtare, dhe në dokumentet politike. *Acquis* përbëhet nga deklaratat politike, vendime dhe marrëveshje. Shtetet anëtare duhet të jenë në gjendje të kryejnë dialog politik në kuadrin e Politikës së Jashtme të Përbashkët dhe të Sigurisë (PJPS), të lidhur me deklaratat e BE-së, për të marrë pjesë në veprimet e BE-së dhe për të aplikuar në sanksione për masat kufizuese. Vendet aplikante janë të nevojshme në mënyrë progresive të harmonizohen me deklaratat e BE-së, dhe të aplikojnë për sanksione dhe masa kufizuese kur dhe ku kërkohen ato.

Dialogu politik zhvillohet intensivisht në disa nivele ndërmjet institucioneve të Republikës së Kosovës edhe atyre të BE-së për përmbushjen e kriterëve të përcaktuara në procesin e integritimit, fillimisht përmes nënshkrimit, ratifikimit dhe zbatimit të MSA-së.

Dialogu politik dhe dialogu për politika, sipas nevojës, kontribuojnë në procesin e normalizimit të marrëdhënieve mes Kosovës dhe Serbisë. Kosova zotohet për angazhim të vazhdueshëm drejt përmirësimit të dukshëm dhe të qëndrueshëm të marrëdhënieve me Serbinë. Ky proces do të sigurojë që të dyja vendet të mund të vazhdojnë rrugën e tyre përkatëse evropiane, duke shmangur bllokimin e njëjës apo tjetrës palë në këto përpjekje dhe gradualisht të shpien në normalizimin gjithëpërfshirës të marrëdhënieve mes Kosovës dhe Serbisë, në formën e një marrëveshje ligjërishit të detyrueshme, ku të dy vendet do të jenë në gjendje të ushtrojnë plotësisht të drejtat e tyre dhe të përmbushin përgjegjësitë e tyre. Rrjedhimisht, Kosova vazhdon të zbatojë në mirëbesim të gjitha marrëveshjet e arritura në dialog me Serbinë dhe të respektoj plotësisht parimet e bashkëpunimit gjithëpërfshirës rajonal.

Gjithashtu, detyrimet që dalin nga dispozitat e MSA-së parashohin që Kosova të zgjidhë përmes dialogut konstruktiv çështjet e tjera të pazgjidhura, në bazë të zgjidhjeve praktike dhe të qëndrueshme dhe të bashkëpunojë për çështjet me interes të përbashkët me Serbinë; të bashkëpunojë në mënyrë efektive me misionin e Politikës së Përbashkët të Sigurisë dhe Mbrojtjes (Common Security and Defence Policy, CSDP) përgjatë mandatit të tij dhe do të kontribuojë në mënyrë aktive në përmbushjen e plotë dhe të papenguar të mandatit të tij në tërë Kosovën.

Këshilli i Stabilizim-Asociimit do të rishikojë rregullisht progresin në këtë proces dhe mund të marrë vendime dhe të lëshojë rekomandime në këtë drejtim. KSA mund të ndihmojë këtë proces në përputhje me nenin 129.

Republika e Kosovës ka marrë seriozisht përgjegjësinë e ofrimit të sigurisë për qytetarët dhe territorin të saj. Kosova e njeh rëndësinë e vazhdimin të ngritjes së aftësisë për institucionet e veta për të ofruar siguri të gjithë qytetarëve të Kosovës. Prandaj, si pjesë e procesit të marrjes graduale të më shumë përgjegjësi për sigurinë e saj qysh nga fillimi i Rishikimit Strategjik të Sektorit të Sigurisë (RSSS) të vitit 2012, si dhe më pas nga rekomandimet e dala nga analiza e RSSS e vitit 2014, është përcaktuar arkitektura e sektorit të sigurisë në Kosovë dhe janë definuar rolet dhe misionet e qarta në sektorin e sigurisë për t'i maksimalizuar kapacitetet institucionale; janë identifikuar kapacitetet e nevojshme për të ofruar mbrojtje dhe siguri qytetarëve të Kosovës të cilat janë proceduar me kalimin e pakos legjislativë në Kuvend.

Republika e Kosovës aspiron të jetë pjesë përbërëse e strukturave të sigurisë rajonale dhe globale, e në veçanti e BE-së, NATO-së, OSBE-ës dhe OKB-së. Në këtë kontekst, siguria kombëtare e Kosovës është e lidhur ngushtë me sigurinë rajonale dhe sigurinë më të gjerë Euro-Atlantike.

Kërkesat e MSA-së

Në kuadër të kriterëve për fushën e administratës publike që duhet plotësuar nga qeveria dhe institucionet relevante të Republikës së Kosovës në pajtim me nenet 5, 11 dhe 13 të MSA-së, Kosova do të vazhdojë të harmonizohet me masa të caktuara që derivojnë nga Politika e Jashtme, e Sigurisë dhe e Mbrojtjes. Pjesë e obligimeve të MSA-së gjithashtu është normalizimi i marrëdhënieve me Serbinë, përfshirë zbatimin e marrëveshjeve të nënshkruara, respektimi i parimeve të bashkëpunimit rajonal dhe bashkëpunimi efektiv me misionin e Politikës të Jashtme, Sigurisë dhe Mbrojtjes.

Gjendja aktuale

Integrimi evropian i Kosovës është objektiv strategjik nacional, dhe garanci për paqen, stabilitetin dhe prosperitetin e rajonit. Në këtë aspekt, qeveria e Republikës së Kosovës ka vullnet të plotë për të ndërmarrë të gjitha reformat e duhura në kuadër të procesit të integrimit evropian. Më tej, Kosova mbështet fuqimisht politikën e jashtme të sigurisë dhe mbrojtjes së BE-së, e cila synon forcimin e rolit të BE-së si një entitet me influencë politike gjithnjë në rritje në politikën ndërkombëtare.

Korniza ligjore në fushën e politikës së jashtme, sigurisë dhe mbrojtjes është e vendosur dhe vazhdon të konsolidohet me ligjet e nevojshme me synim të trajtimit të të gjitha çështjeve që derivojnë nga kjo fushë. Korniza ligjore në fjalë është në përputhje me parimet dhe objektivat e BE-së dhe ndër të tjerë përbëhet nga Ligji për Parandalimin e Shpëlarjes së Parave dhe Financimit të Terrorizmit; Ligjit për Ndalimin e Bashkimit në Konfliktet të Armatosura Jashtë Territorit të Vendit; Strategjisë Kombëtare për Parandalimin dhe Luftimin e Ekonomisë Joformale, Pastrimit të Parave, Financimit të Terrorizmit dhe Krimeve Financiare 2014-2018, Strategjisë Kundër Terrorizmit dhe Planit të Veprimit 2018-2022, Urdhrit Administrativ për parandalimin dhe zbulimin e shpëlarjes së parasë dhe Urdhrit Administrativ për parandalimin dhe zbulimin e financimit të terrorizmit.

Struktura institucionale përgjegjëse për politikë të jashtme, sigurisë dhe mbrojtjes përbëhet nga Ministria e Punëve të Jashtme dhe e Diasporës, Ministria e Mbrojtjes, Ministria e Punëve të Brendshme, dhe përfaqësitë diplomatike.

Ndër prioritetet kryesore të politikës së jashtme të Kosovës mbetet avancimi i partneritetit strategjik me Bashkimin Evropian dhe NATO-n, përfshirë vendosjen e marrëdhënieve kontraktuale me këto organizata, në rrugën drejt integritimeve euro-atlantike.

Kosova ka pikësynim zhvillimin e bashkëpunimit rajonal, përkatësisht marrëdhënieve të mira me vendet fqinje, si dhe dhënien e ndihmës për realizimin e agjendës së Brukselit për një rajon stabil, demokratik dhe të integruar në BE e NATO. Republika e Kosovës konsideron se bashkëpunimi rajonal është jo vetëm parakusht i integrimit evropian por edhe domosdoshmëri për stabilitetin rajonal.

Ky orientim i politikës sonë të jashtme gjithashtu reflektohet në pjesëmarrjen tonë proaktive në nismat dhe organizatat multilaterale që veprojnë në rajonin e Evropës Juglindore e më gjerë. Kosova është anëtare e përtej 40 nismave rajonale, në mes e tjerash bashkëpunimit në fushën e tregtisë, sigurisë, edukimit, teknologjisë, ambientit.

Sa i përket gjendjes aktuale të sigurisë, është me rëndësi të theksohet se Kuvendi i Republikës së Kosovës më 14 dhjetor 2018 ka miratuar projektligjin për Ministrinë e Mbrojtjes, projektligjin për Forcën e Sigurisë së Kosovës dhe projektligjin për Shërbim në Forcën e Sigurisë së Kosovës, të cilat ligje kanë hyrë në fuqi me 18 janar të vitit 2019 dhe me të cilat i është dhënë misioni ushtarak FSK-së. Neni 126 i Kushtetutës, ndër të tjerë, përcakton qartë FSK-në si një forcë kombëtare e sigurisë e cila pasqyron karakterin multietnik të vendit, që është nën kontrollin civil të institucioneve demokratike dhe ka për detyrë të mbrojë qytetarët dhe komunitetet e Kosovës. Meqenëse ndryshimet në misionin e FSK-së nuk ndikojnë në interesat vitale të komuniteteve pakicë, sipas përkufizimit me Kushtetutën e Republikës së Kosovës, nuk ka kërkesa për ndryshime kushtetuese.

Dialogu politik me Serbinë

Sa i përket dialogut në mes të Kosovës dhe Serbisë, Kosova mbetet e përkushtuar me pjesëmarrjen e saj në dialogun e nivelit teknik, në mënyrë që të arrihet përparim në zbatimin e marrëveshjeve në mes të dyja palëve të përfshira.

Kosova vlerëson seriozisht rëndësinë e dialogut të Brukselit, jo vetëm në përmirësimin e jetës së qytetarëve dhe të marrëdhënieve bilaterale mes dy shteteve, por sepse ky dialog është aktualisht kontribuuesi më i rëndësishëm për paqen dhe stabilitetin në rajon.

Në këtë drejtim, Qeveria e Republikës së Kosovës, si palë konstruktive dhe serioze në Dialogun e Brukselit, i jep rëndësi të veçantë zbatimit të gjitha Marrëveshjeve të Brukselit dhe marrëveshjeve potenciale që priten të arrihen në periudhën në vijim.

Ka pasur progres të caktuar në arritjen e marrëveshjeve në mes Kosovës dhe Serbisë, megjithatë gjetjet e Raportit të fundit të Qeverisë së Republikës së Kosovës (2019) tregojnë për një progres të ulët në zbatimin e marrëveshjeve në përgjithësi nga ana e Serbisë. Duke parë marrëveshjet veç e veç, raporti identifikon nivele të ndryshme progresi në disa fusha dhe mungesë progresi në shumicën e fushave, edhe për këtë arsye dialogu pritet të hyj në një fazë të re.

Pjesa me dialogun me Serbinë ndërlihet me fushën e Bashkëpunimit Rajonal dhe Obligimeve Ndërkombëtare në kuadër të Kriteve Politike.

Objektivat prioritarë afatmesme:

- Miratimi i Strategjisë për Politikën e Jashtme;
- Do të vazhdojë trajnimi i shërbyesve civil në fushën e politikës së jashtme dhe të sigurisë. Prioritet do të kenë ata që kanë për detyrë zbatimin e masave kufizuese dhe kontrollit të armëve. Gjithashtu, përmes vizitave në shtetet anëtare, do të shkëmbehen përvojat mbi zbatimin sa më efektiv të masave kufizuese;
- MPJD do të hartojë një plan veprimi për zhvillimin sa më efikas të Dialogut Politik në mes të RKS dhe BE. Ky plan veprimi do të përfshijë aktivitete konkrete afatshkurtra dhe afatmesme për koordinimin ndër-institucional brenda RKS dhe koordinimin e institucione të BE-së/EEAS për zbatimin e këtij dialogu;
- Republika e Kosovës aspiron të jetë pjesë përbërëse organizatave shumëpalëshe në nivel rajonal dhe global, e në veçanti e BE-së, NATO-së, OSBE-ës dhe OKB-së. Në këtë drejtim, MPJ do të intensifikojë lobimin si dhe bashkëpunimin me ministrinë dhe institucionet e Republikës së Kosovës për realizimin e anëtarësimeve që konsiderohen të nevojshme për mirëqeverisje dhe përmirësimin e standardeve të jetesës për qytetarët e saj.
- Republika e Kosovës do të vazhdojë të zbatoj masat kufizuese të dakorduara nga Këshilli. Në këtë mënyrë, Kosova do të funksionalizojë tutje mekanizmin për zbatimin e masave kufizuese.

3.32. Kapitulli 32 i acquis-së: Kontrolli financiar

Ky kapitull mbulon dy fusha kryesore të politikave: (a) kontrollin e brendshëm të financave publike (KBFP) dhe auditimin e jashtëm (AJ) dhe (b) mbrojtjen interesave financiare të BE-së dhe mbrojtjen e Euros nga falsifikimi. Sa i përket fushës së KBFP-së dhe auditimit të jashtëm, nuk ka legjislacion specifik të BE-së që do të përdorej në përafrimin e ligjeve kombëtare. Në vend të kësaj, vendet angazhohen që të përvetësojnë standardet ndërkombëtare të kontrollit dhe auditimit të jashtëm të definuara nga Organizata Ndërkombëtare për Institucionet Supreme të Auditimit (INTOSAI) si dhe praktikatat e mira të BE-së.

Kontrolli i brendshëm i Financave Publike është pjesë e integruar e menaxhimit të financave publike dhe përfshinë gjithë buxhetin publik. Në veçanti, parimet e Kontrollit Financiar kërkojnë ekzistencën e i) sistemeve efektive dhe transparente të kontrollit dhe menaxhimit financiar (përfshi inspektimet dhe

kontrollet financiare adekuate ex-ante, të vazhdueshme dhe ex-post); ii) sistemeve funksionale të pavarura të auditimit të brendshëm; iii) strukturave përkatëse organizative (përfshi koordinimin qendror); dhe iv) auditimit të jashtëm funksional dhe financiarisht të pavarur, ndër të e tjera, duke vlerësuar cilësinë e sistemeve të krijuara të KBFP-së.

Në fushën e **auditimit të jashtëm** vendet candidate pritet që të zbatojnë standardet INTOSAI, në veçanti Deklaratat e Limës dhe Meksikës për pavarësinë funksionale, financiare dhe institucionale si dhe zbatim të auditimeve të financiare (të rregullsisë) dhe performancës.

Sa i përket **mbrojtjes financiare të interesave të BE-së**, Traktati për Funkcionimin e BE-së (neni 325) kërkon që vendet anëtare të ndërmarrin masa kundër mashtrimeve që ndikojnë në interesat financiare të BE-së. Vendet anëtare obligohen të koordinojnë veprimet dhe të bashkëpunojnë me Komisionin Evropian. Mbrojtja e interesave të BE-së përfshin përafrimin e legjislacionit kriminal vendor me Konventën për Mbrojtjen e Interesit Financiar të BE-së (PFI Convention) dhe tri protokollet e saj për bashkëpunim midis autoriteteve kombëtare dhe Komisionit. Vendet candidate kërkohet të nominojnë një shërbim kombëtar kundër mashtrimit si pikë kontakti për të facilituar koordinimin me Komisionin dhe vendet anëtare.

Sa i përket **mbrojtjes së euros kundër falsifikimit**, ky kapitull adreson aspektet jo-penale, ndërsa aspektet penale adresohen në kapitullin 24. Principet kryesore kundër falsifikimit të parasë janë të definuara në Konventën e Gjenevës dhe detajuar më tutje në *acquis* relevante. Legjislacioni relevant përfshinë procedura për mbledhjen, ruajtjen dhe shkëmbimin e informatave për bankënotat e falsifikuara, ndalimin e metaleve të ngjashme me monedhat e euros, obligimin që institucionet financiare të kontrollojnë autenticitetin, tërheqjen nga qarkullimi të bankënotave false dhe bashkëpunimin në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar.

Kërkesat e MSA-së

Detyrimet e Republikës së Kosovës për Kapitullin e Kontrollit Financiar rrjedhin nga neni 97 i MSA.

Neni 97 kërkon që bashkëpunimi mes palëve të përqendrohet në fushat prioritare që lidhen me *acquis* të BE-së në fushën e kontrollit të brendshëm financiar publik. Në veçanti Palët të bashkëpunojnë me qëllim të zhvillimit të mëtejshëm të zbatimit të kontrollit efikas të brendshëm dhe sistemit funksionalisht të pavarur të auditimit të brendshëm në sektorin publik në Kosovë, në përputhje me kornizën e pranuar ndërkombëtarisht dhe praktikatat e mira të BE-së. Gjithashtu, bashkëpunimi duhet të përqendrohet në krijimin dhe forcimin e njëjësive qendrore harmonizuese për menaxhimin financiar dhe kontroll.

Në fushën e Auditimit të Jashtëm, neni 97 kërkon që palët të bashkëpunojnë veçanërisht me qëllim të zhvillimit të mëtejshëm të auditimit të jashtëm të pavarur funksional në Kosovë në përputhje me Kornizën e INTOSAI-t për Standardet Profesionale dhe praktikatat dhe praktikatat e mira të BE-së. Bashkëpunimi gjithashtu të fokusohet në ngritjen e kapaciteteve të Zyrës së Auditorit të Përgjithshëm.

Kërkesat nga mekanizmat e tjerë të aderimit në BE

Raporti i KE-së për Kosovën – 2019 konstaton se Kosova ka disa përparime të përgatitjes në fushën e kontrollit financiar. Progres është arritur me miratimin e ligjit të kontrollit të brendshëm të financave publike (KBFP) dhe legjislacionit dytësor, pilotimin vlerësimit të cilësisë së kontrollit të brendshëm nga Njësia Qendrore Harmonizuese, miratimi i planit strategjik të zhvillimit 2018-2021 nga Zyra Kombëtare e Auditimit dhe rritja e punës së auditimit të performancës. Sidoqoftë, nevojiten përpjekje të mëtutjeshme për të rritur përgjegjshmërinë menaxheriale, dhe për të forcuar funksionimin e kontrollit të brendshëm në institucionet publike dhe avancimin e auditimit të jashtëm karshi zhvillimeve të reja. Mbështetja politike e nivelit të lartë do të mbetet instrumenti kryesor për zbatimin e KBFP në të gjitha nivelet e administrimit. Zbatimi në kohë i rekomandimeve të auditimit të brendshëm dhe të jashtëm duhet të përmirësohet.

Konkluzionet e dala nga Nënkomiteti i vitit 2019 kërkojnë që të miratohet Kodi Doganor dhe Akcizës të Kosovës për të përafuar atë më tej me legjislacionin dhe praktikën e BE-së. Si dhe të forcohet më tej koordinimin ndërmjet Doganave të Kosovës, agjencive të zbatimit të ligjit dhe institucioneve të tjera përkatëse për luftimin e ekonomisë joformale dhe mashtrimin doganor. Të zbatohen parimet e administrimit dhe meritave të mira të burimeve njerëzore në politikën e rekrutimit dhe promovimit në Doganat e Kosovës. Gjithashtu, raporti nënvizon, se Dogana duhet të konsiderojë aplikimin për programin Doganor 2020 që synon përmirësimin e mëturshëm të kapaciteteve doganore në përaftrimin me BE.

Konkluzionet e dala nga Nënkomiteti i vitit 2019 kërkojnë që të fillojë përgatitja e një dokumenti të ri mbi kontrollin e brendshëm të financave publike sa më shpejt. Në hartimin e këtij dokumenti duhet të përfshihet studimi i SIGMA për përgjegjshmërinë Menaxheriale dhe Studimi për vlerësimin e cilësisë dhe konsultimi me Komisionin Evropian. Paralelisht, duhet të zhvillohet plani i veprimit për zbatim. Gjithashtu, të vlerësohet efektiviteti i raportit vjetor për zbatimin e KBFP-së, për të përmirësuar funksionimin e KBFP-së dhe për të zhvilluar rekomandime të bazuara në prova. Në auditimin e jashtëm, të gjitha organizatat buxhetore duhet të përgatisin planin e veprimit për zbatimin e rekomandimeve të Auditorit të Përgjithshëm siç kërkohet me Ligj dhe Rregulloren e Punës për Zbatimin e Auditimit dhe Planeve të Veprimit. Komisioni inkurajon rritjen e numrit të auditimeve të performancës me burime të përshtatshme për ZKA.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative

Në Kosovë, ekziston një kornizë gjithëpërfshirëse legjislative që rregullon fushën e Kontrollin të Brendshëm të Financave Publike, përfshirë: ligjet, udhëzimet, rregulloret, standardet e tjera ndërkombëtare, politikën e Qeverisë së Kosovës.

Baza ligjore **për Kontrollin e Brendshëm të Financave Publike** është përcaktuar nga Ligji nr. 06/L-021 për Kontrollin e Brendshëm të Financave Publike i publikuar në gazetën zyrtare më 19 prill 2018. Të gjitha aktet nënligjore për zbatimin e këtij Ligji janë përgatitur dhe miratuar gjatë vitit 2019. Ky Ligj rregullon sistemin e kontrollit të brendshëm të financave publike, që përfshin menaxhimin financiar dhe kontrollin, auditimin e brendshëm, si dhe harmonizimin e tyre, në pajtim me standardet ndërkombëtare për kontrollin e brendshëm dhe auditimin e brendshëm.

Pas hyrjes në fuqi të Ligjit për KBFP, NJQH, me mbështetje nga SIGMA, ka përgatitur këto akte nënligjore:

- Rregulloren nr. 01/2019 për menaxhimin financiar dhe kontrollin e miratuar (e miratuar);
- Rregulloren e Qeverisë së Kosovës për krijimin dhe zbatimin e funksionit të auditimit të brendshëm në entitetet e sektorit publik (e miratuar);
- UA për krijimin dhe funksionimin e Komisioneve të Auditimit (e miratuar);
- Metodologjinë për monitorimin e cilësisë së kontrollit të brendshëm në PSE e përgatitur;
- Metodologjinë për monitorimin e cilësive të auditimit të brendshëm në NjAB e përgatitur;
- Manualin për auditimin e prokurimit publik i përgatitur;
- Manualin për auditimin e performancës i përgatitur.

Korniza legjislative në fuqi për kontrollin e brendshëm të financave publike përmban parimet e përgjithshme dhe i referohet standardeve të INTOSAI, Kornizës COSO, Standardeve të Institutit të Auditimit të Brendshëm (IIA).

Ndërsa legjislacioni aktual sekondar përfshin:

- Doracakun për AB;
- UA nr. 22/2009 për përcaktimin e kriterëve dhe procedurën e pajisjes me licencë të përkohshme të auditorëve të brendshëm të sektorit publik, i cili përcakton kushtet për licencimin e auditorëve me licenca të përkohshme;
- UA nr. 23/2009 për Themelimin dhe funksionimin e Njërive të Auditimit të Brendshëm (NjAB) në Sektorin Publik, i cili përcakton kriteret për krijimin e funksionit të auditimit të brendshëm;
- UA nr. 11/2010 për funksionimin e komiteteve të auditimit në subjektin e sektorit publik, prezanton mënyrën e krijimit dhe funksionit të komiteteve të auditimit;
- UA nr. 05/2012 për Procedurën e pajisjes me licencë profesionale të auditorëve të brendshëm të sektorit publik, prezanton kriteret për licencimin e auditorëve të brendshëm me licenca profesionale e cila licencë jepet pas certifikimit;
- UA MF-nr. 04/2016 për programin kombëtar të trajnimit dhe çertifikimit të auditorëve të brendshëm në sektorin publik

Legjislacioni sekondar në fushën e *Menaxhimit Financiar dhe Kontrollit* përfshin:

- Rregullin financiar i Thesarit nr. 01/2010 për Kontrollin e Brendshëm të Financave Publike nga 30.07.2010, prezanton kornizën COSO dhe parimet e llogaridhënies në kontekstin e zinxhirit të përgjegjësive në sektorin publik të Kosovës. Shumica e dispozitave në këtë rregullore janë përcaktuar në Ligj. Për shembull llogaridhënia e deputetëve të Kuvendit dhe Kryesuesve ekzekutiv të qeverisë qendrore dhe lokale, e tërë terminologjia e MFK-së dhe interpretimi i saj në kontekstin e sektorit publik në Kosovë.
- Rregullin financiar nr. 01/2013/MF për Shpenzimin e fondeve publike trajton shpenzimet dhe kontrollin e brendshëm dhe decentralizimin e menaxhimit të shpenzimeve tek organizatat buxhetore.
- Doracakun e Procedurave të MFK-së, që është në fuqi nga viti 2011, përmban 14 procedura që synojnë mbulimin e të gjitha fushave të ciklit buxhetor. Doracaku i MFK-së do të mund të ishte përdorur nga organizatat buxhetore po të kishin sistem të duhura informative të menaxhimit, ku kontrollet janë pjesë e proceseve me pak udhëzime të ofruara nga NjQH/MFK-ja dhe nëse do të kishte llogaridhënie të rreptë dhe mekanizma raportimi. Këto kushte nuk kanë qenë në zbatim në kohën e fuqizimit të Doracakut të MFK-së.
- Janë hartuar draft rregulloret për menaxhimin financiar dhe kontrollit, draft rregulloren për përcaktimin e kriterëve për krijimin e NjAB dhe draft rregulloren për komitete të auditimit sipas Ligjit për KBFP.
- Librin e përshkrimit të proceseve për shpenzimin e parave publike i nënshkruar nga ministri i financave dhe pilotimi i këtij libri në nivelin lokal.
- Monitorimin e tri subjekteve të sektorit publik për KBFP në baze të indikatorit për mbështetje sektoriale.

Nga Ministria e Financave janë nxjerrë edhe disa UA në lidhje me kontabilitetin, raportimin financiar, caktimin e kostos së politikave të reja dhe menaxhimin e pasurive jo-financiare:

- UA nr. 01/2013/MF për përcaktimin e formës, përmbajtjes dhe procedurave për caktimin e kostos së nismave të reja të politikave;
- Rregulli Financiar nr. 02/2013/MF për Raportimin e borxheve nga organizatat buxhetore;
- Rregullorja nr. 03/2013 për Pasqyrat Vjetore Financiare të Organizatave Buxhetore;
- Rregullorja e MF nr. 02/2013 për Menaxhimin e Pasurive jo-financiare nga organizatat buxhetore.

Përveç legjislacionit të lartpërmendur, ka edhe ligje të tjera që kanë ndërlidhje me KBFP, përfshirë:

- Ligjin për Financat e Pushtetit Lokal (Ligji nr. 03/L-049);
- Ligjet vjetore mbi Miratimin e Buxhetit të Kosovës
- Ligjin për Prokurimin Publik (Ligji nr. 04-L-042);

- Ligjin për Organizimin dhe funksionimin e Administratës Shtetërore dhe të Agjencive të Pavarura (ligji nr. 03/L-189)
- Ligjin për Auditorin e Përgjithshëm dhe Zyrën Kombëtare të Auditimit (05/L-055);
- Ligjin Anti-Korrupsion (Ligji nr. 2004/34);
- Ligjin mbi Shërbimin Civil (Ligji nr. 2010/03-L-149);
- Ligjin për Pagat e Nëpunësve Civil (Ligji nr. 03-L-147); dhe
- Ligjin për Qasje në Dokumente Publike (Ligji nr. 06/L-081).

Sa i përket **Auditimit të Jashtëm**, Deklarata e Limës dhe Deklarata e Meksikës theksojnë se ruajtja e objektivitetit dhe pavarësisë janë primare për funksionimin e Auditorit të Përgjithshëm. Këto dy parime janë vendimtare për institucionin tonë. Objektiviteti dhe pavarësia duhet të sigurohen me anë të zbatimit të mirë të një mandati të gjerë, të qëndrueshëm dhe ligjor; në pajtim me standardet e pranuar ndërkombtarisht të auditimit në sektorin publik dhe një kodi të brendshëm për mirësjelljen profesionale. Mandati dhe funksionimi rregullohet me anë të legjislacionit primar:

- Kushtetutës së Kosovës nenet 136, 137, 138;
- Ligjin nr. 05/L-55 për Auditorin e Përgjithshëm dhe Zyrën Kombëtare të Auditimit të Republikës të Kosovës.

Legjislacioni tjetër relevant për fushën e auditimit përfshin:

- Ligjin për menaxhimin e financave publike dhe përgjegjësitë;
- Ligji për kontrollin e brendshëm të financave publike;
- Ligjin për prokurim publik;
- Ligjin për ndërmarrjet publike;
- Ligjin kundër korrupsionit;
- Ligji për shoqëritë tregtare.

Korniza e politikave

Strategjia për Kontrollin e Brendshëm të Financave Publike për vitin 2015-2019 - qëllimi i strategjisë është të përmirësojë sistemin e MFK-së si dhe të AB-së, duke mundësuar shpenzim efikas publik, shërbime më të mira, sigurim të transparencës, shpenzim adekuat të buxhetit të Republikës së Kosovës, granteve, donatorëve dhe fondeve të huazuara. Strategjia e KBFP-së sjell një qasje moderne të menaxhimit, e cila karakterizohet nga menaxhimi i bazuar në rrezik, shfrytëzimit intensiv të menaxhimit të sistemeve të informimit, kontrolleve të integruara për zvogëlimin e rrezikut me një nivel të lartë automatizimi.

Kjo qasje moderne kërkon njohuri profesionale shtesë, llogaridhënie menaxheriale dhe auditim të avancuar të brendshëm për t'i ndihmuar organizatat në arritjen e objektivave të tyre. Plani i veprimit të strategjisë është duke u zbatuar. Përgatitja për rishikimin e planit të veprimit të strategjisë për KBFP 2015-2019 është bërë me qëllim të harmonizimit me strategjinë për menaxhimin e financave publike 2016-2020. Në bashkëpunim me ekspertë të SIGMA, NJQH është duke punuar në zhvillimin e draft strategjisë së KBFP për zbatimin e Menaxhimit Financiar dhe Kontrollit.

Zyra Kombëtare e Auditimit ka në zbatim Planin Strategjik 2018-2021. Për zbatimin e tij hartohen Plani Vjetor Operacional dhe Plani i Auditimit. ZKA në vazhdimësi kujdeset në zhvillimin profesional të auditorëve për të siguruar kualifikimet e duhura për të kryer punën tonë si auditor.

Sa i përket **mbrojtjes së euro-s kundër falsifikimit** Banka Qendrore e Kosovës në kuadër të kompetencave të saj më 14 mars 2007 ka nxjerrë UA mbi Shmangien e Kartëmonedhave dhe Monedhave Euro të Falsifikuara nga Qarkullimi, udhëzim që vlen për të gjitha institucionet financiare që operojnë në Kosovë dhe të cilat janë të licencuara nga BQK-ja. Qëllimi i këtij Udhëzimi është vendosja e masave të

nevojshme për arsye të shmangies së kartëmonedhave dhe monedhave të falsifikuara euro nga qarkullimi.

Institucionet financiare, konkretisht institucionet e kreditimit dhe çdo institucion tjetër i angazhuar me ndarjen dhe shpërndarjen e kartëmonedhave dhe monedhave publikut si një veprimtari profesionale, përfshirë institucionet, veprimtaria e së cilave konsiston në këmbimin e kartëmonedhave dhe monedhave të valutave të ndryshme, si p. sh. zyrat e këmbimit, do të jenë të detyruara të heqin nga qarkullimi të gjitha kartëmonedhat dhe monedhat euro të pranuar prej tyre, të cilat ata i dinë ose kanë arsye të mjaftueshme të besojnë që janë të falsifikuara. Kartëmonedhat dhe monedhat e dyshuara si të falsifikuara duhet menjëherë t'i dorëzohen autoritetit kompetent (në këtë rast Policia dhe Policia ia paraqet ato Agjencisë Kosovare për Forenzikë). BQK-ja gjithashtu ka lëshuar një dokument "Këshilla të vlefshme për operuesit me para të gatshme" që përcakton veprimet hap pas hapi se si t'i trajtoni paratë e dyshuara si të falsifikuara.

Korniza institucionale

Qeveria ka krijuar një kornizë institucionale të përbërë nga organizatat e sektorit publik duke punuar me drejtimin e Njësisë Qendrore Harmonizuese, përkatësisht për Menaxhimin Financiar dhe Kontrollin (MFK) dhe Auditimin e Brendshëm (AB) si dhe nën mbikëqyrjen e auditorit të jashtëm për të krijuar një zinxhir të llogaridhënies.

Koncepti "Kontrolli i Brendshëm i Financave Publike" së pari është zyrtarizuar më 1999 nga KE. Ai i referohet "sistemeve të kontrollit të brendshëm të qeverisë të synuara në mbrojtjen e interesave financiare të qeverisë në tërësi". KBFP u krijua si strategji e mirë për të ndihmuar procesin e reformës në zhvillimin e sistemeve publike të kontrollit të brendshëm në vendet të cilat dëshirojnë të bëhen candidate për anëtarësim në BE. Sistemi i KBFP-së përkufizohet si sistem i cili përbëhet nga elementët funksionale të Menaxhimit Financiar dhe Kontrollit (MFK) dhe Auditimit të Brendshëm (AB) bashkë me institucionet përgjegjëse për harmonizimin e këtyre funksioneve përgjatë qeverisë (NjQH (MFK + AB)).

Subjektet e sektorit publik (organizatat buxhetore)

Llogaridhënia përbëhet nga një zinxhir i pjesëmarrësve ku secili është përgjegjës për arritjen e qëllimeve të caktuara dhe secili duhet t'i jap llogaridhënie një autoriteti të nivelit më të lartë për arritjen e këtyre qëllimeve. Niveli më i lartë i autoritetit në këtë zinxhir mbahet nga qytetarët të cilët përfaqësohen nga deputetët e zgjedhur në Kuvend dhe në qeveritë komunale. Subjektet në sektorin publik bartës të KBFP janë:

- Kuvendi - Në kuadër të Kuvendit të Kosovës është krijuar Komisioni për mbikëqyrjen e financave publike i cili ka autoritetin për mbikëqyrjen e shpenzimeve të parasë publike përmes raporteve nga ZAP, NjQH etj;
- Qeveria e Kosovës - cakton kompetencat dhe përgjegjësit për Ministrat e saj për të zbatuar politikat e Qeverisë nëpërmjet rregulloreve, politikave dhe aranzhimeve administrative me menaxhmentin e lartë të organizatave buxhetore.
- Ministri i Financave - është përgjegjës për zhvillimin e rregullave dhe procedurave të detajuara për KBFP (MFK dhe AB), për trajnimin dhe ofrimin e mbështetjes teknike për të gjitha palët në lidhje me zbatimin e rregullave të MFK-së dhe AB;
- Menaxhmenti i lartë i subjektit të sektorit publik - mban përgjegjësinë e plotë për zbatimin e KBFP-së dhe është përgjegjës për performancën e tyre në përdorimin e resurseve publike për të arritur objektivat organizative.

Skema e trajnimit për fushën e menaxhimit financiar dhe kontrollit

NjQH ka krijuar skemën e trajnimit për fushën e menaxhimit financiar dhe kontrollit. Kjo skemë parasheh trajnimin e përgjegjësve për fushën e menaxhimit financiar dhe kontrollit dhe është e fokusuar

në këto fusha: menaxhimin e rrezikut, vet vlerësimit, përshkrimin e proceseve, planifikimin strategjik dhe buxhetor.

Skema e certifikimit të auditorëve të brendshëm

Programi kombëtar për trajnim dhe certifikim të auditorëve të brendshëm është krijuar. Ky program është akredituar edhe nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës. Zbatimi i programi ka filluar prej shtatorit 2016 dhe vazhdon edhe tani. Kjo skemë përbëhet prej pjesës teorike dhe praktike.

Arsimimi i vazhduar profesional për auditor të brendshëm

Përveç skemës së certifikimit për auditor të brendshëm NjQH ka krijuar edhe skemën e trajnimit për arsimimin e vazhduar profesional e cila është e fokusuar në planin strategjik dhe vjetor, sigurimin e cilësisë.

Në fushën e auditimit të jashtëm, Zyra Kombëtare e Auditimit luan një rol të rëndësishëm në mbikëqyrjen e shpenzimeve publike dhe përmirësimin e menaxhimit financiar dhe qeverisjes së mirë. Ruajtja e pavarësisë funksionale dhe financiare mbetet një prioritet në fushën e auditimit të jashtëm. Në periudhë afatshkurtër ZKA-ja synon të zbatoj planin e vet strategjik 2018 -2021 si dhe të zhvilloj dhe rris më tutje kapacitetet profesionale dhe njerëzore për të kryer më shumë auditime të performancës dhe të ndërmarrjeve publike. Në periudhë afatmesme zhvillimi i qëndrueshëm institucional, ruajtja e cilësisë dhe zhvillimi i procedurave dhe kapaciteteve administrative për të siguruar mbrojtje efektive të interesave financiare të BE-së do të jetë një prej prioriteteve kyçe.

Neni 136 i Kushtetutës së Kosovës definon Auditorin e Përgjithshëm si institucioni më i lartë për kontroll ekonomik dhe financiar. Auditori i Përgjithshëm është i përzgjedhur nga Kuvendi me votë të shumicës të të gjithë deputetëve bazuar në propozimin e Presidentes/it. Kuvendi vendos në shkarkimin e Auditorit të Përgjithshëm me (2/3) e shumicës të të gjithë deputetëve nga propozimi i Presidentes/it ose në bazë të propozimit të një të tretës (1/3) të të gjithë deputetëve. Mandati i AP është pesë (5) vjeçar me mundësi vazhdimi për rizgjedhje edhe për një mandat.

Neni 137 i Kushtetutës mund të azhurnohet në pajtim me definicionet e tanishme të SNISA sa i përket rolit dhe mandatit të Institucioneve Supreme të Auditimit. Aktualisht cek se Auditori i Përgjithshëm kontrollon: (1) veprimtarinë ekonomike të institucioneve publike dhe të personave të tjerë juridikë shtetërorë; (2) përdorimin dhe mbrojtjen e fondeve publike nga organet e pushtetit qendror dhe lokal; (3) veprimtarinë ekonomike të ndërmarrjeve publike dhe personave juridikë të tjerë, tek të cilët Shteti ka një pjesë të aksioneve, ose kur huat, kreditë dhe detyrimet e tyre garantohen nga Shteti.

Mënyra e tanishme e definimit në Kushtetutë nuk është ndonjë pengesë në zhvillimin e mëturjes të auditimit të jashtëm publik. Por, mund të konsiderohet për amendamentim kur është e përshtatshme.

Me hyrjen në fuqi të Ligjit të ri nr. 05/L-055 për Auditorin e Përgjithshëm dhe Zyrën Kombëtare të Auditimit të Republikës së Kosovës, nga qershor i vitit 2016, është konsoliduar pavarësia funksionale, financiare dhe operative. Auditori i Përgjithshëm dhe Zyra Kombëtare e Auditimit ka liri të plotë në kryerjen dhe ushtrimin e funksioneve dhe kompetencave për të zbatuar mandatin e tij në pajtim me Kushtetutën, Ligjin dhe Standardet Ndërkombëtare për Institucionet Supreme të Auditimit në sektorin publik. Sipas legjislacionit në fuqi, Auditori i Përgjithshëm është i pavarur në organizimin dhe me menaxhimin e Zyrës Kombëtare të Auditimit.

Mjetet e punës:

- Korniza e INTOSAI-t për Standardet Profesionale të Auditimit (INTOSAI frameëork);
- Doracaku për Auditimin e Rregullsisë;
- Udhëzuesi për Kontrollin e Cilësisë së Auditimeve të Rregullsisë;
- Doracaku për Auditimin e Performancës;

- Doracaku për Auditimin e Teknologjisë së Informacionit;
- Udhëzuesi për përcjelljen e rekomandimeve të performancës;
- Udhëzuesi i Auditimit për Mashtrim;
- Kodi i Etikës;
- Plani Strategjik i ZKA-së 2018 - 2021t;
- Politikat dhe strategjitë e tjera sekondare.

Zhvillimi profesional i stafit

ZKA përkrah stafin auditues që të ndjek skemat e certifikimit për kontabilist dhe auditorë që ofrohen nga shoqatat profesionale vendore. Gjatë vitit 2019 janë mbajtur një sërë aktivitetesh që ndërlidhen me zhvillimin profesional dhe trajnimin. Është realizuar plani vjetor i trajnimeve ndërsa vlen të theksohet se përveç trajnimeve të brendshme punonjësit e ZKA-së kanë përfituar edhe nga trajnimet e ofruara nga institucionet tjera vendore dhe ndërkombëtare, ndër to 18 auditor kanë kryer trajnimin profesional për auditim të performancës, 18 auditorë kanë kryer trajnimin në fushën e teknologjisë së informacionit, 8 auditorë janë trajnuar në auditimin e prokurimit dhe sistemi për zbulimin e mashtrimit në fushën e prokurimit publik dhe 25 auditorë janë trajnuar në auditimin e projekteve të financuara nga Banka Botërore rregullat e prokurimit publik sipas Bankës Botërore.

Me anëtarësimin e ZKA-së në Organizatën Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit (INTOSAI), stafi auditues i ZKA-së do të përfitojë nga programet dhe aktivitetet profesionale që organizohen në kuadër të kësaj organizate.

Skema e Certifikimit për Auditorët e Rregullsisë

Një program i certifikimit për Auditim të Rregullsisë është i vendosur dhe zbatohet bazuar në standardet e njohura ndërkombëtare të auditimit për sektor publik (SNISA). Programi është i ndarë në katër pjesë: Hyrja, Përgatitja, Pjesa Teknike dhe Zhvillim i Vazhdueshëm Profesional. Pjesa teknike kryhet nga një shoqatë vendore¹⁹ e certifikuar nga IFAC. Programi financohet nga buxheti i Kosovës. Koha që zakonisht është 3.5 vite për t'u certifikuar dhe ky vendim i certifikimit merret bazuar në rezultatet e provimeve, përvojën dhe rezultatet e vlerësimeve të stafit.

Skema e Certifikimit për Auditorët e Performancës

Një program i certifikimit për auditorë të performancës është hartuar bazuar në SNISA dhe ky program është në zbatim.

Lidhur me **mbrojtjen e parasë kundër falsifikimit në Republikën e Kosovës**, në vazhdimin e bashkëpunimit reciprok ndërmjet Policisë së Kosovës (PK-ja) dhe Bankës Qendrore të Republikës së Kosovës (BQK-ja) me qëllim të sigurimit të mbrojtjes së parasë kundër falsifikimit në Republikën e Kosovës, më 11 shtator 2009 PK-ja dhe BQK-ja kanë nënshkruar marrëveshjen mbi themelimin e Komitetit Qendror të Analizave të Parave të Falsifikuara (Komiteti).

Komiteti është i përbërë nga tre përfaqësues të lartë të PK-së dhe tre përfaqësues të lartë të BQK-së. Përfaqësuesit e Komitetit takohen në suaza të rregullta me qëllim të shqyrtimit të çështjeve që dalin nga roli i këtij komiteti. Komiteti nuk ka fuqi vendimmarrëse.

Roli kryesor i komitetit është:

- Përforsimi i masave të nevojshme me qëllim të shmangies së kartëmonedhave dhe monedhave të falsifikuara nga qarkullimi;
- Mbledhja, analizimi dhe publikimi i të dhënave teknike dhe statistikore lidhur me kartëmonedhat dhe monedhat e falsifikuara; dhe

¹⁹ Shoqata e Kontabilistëve të Certifikuar dhe Auditorëve të Kosovës.

- Sigurimi i informatave dhe udhëzime si dhe trajnimeve për institucionet financiare, institucionet e tjera relevante dhe publikun e gjerë në lidhje me kartëmonedhat dhe monedhat e falsifikuara.

Komiteti ka kompetenca të themelojë grupe punuese sipas nevojës për të studiuar më tutje çështjet e caktuara dhe për t'i bërë rekomandime mbi atë çështje Komitetit. Grupet punuese do të kenë statusin *ad hoc* me mandat dhe kornizë kohore të qartë.

Në Republikën e Kosovës, organi kompetent për analizën dhe ekspertizën e parave që dyshohet të jenë të falsifikuara është Agjencia Kosovare për Forenzikë - Laboratori për dokumente dhe dorëshkrime, i cili vepron në kuadër të Ministrisë së Punëve të Brendshme (më parë kishte operuar në kuadër të PK).

Mbështetja e donatorëve

MF është duke u përkrahur nga projekti i Qeverisë së Norvegjisë, qëllimi i këtij projekti është të mbështesë administratën publike të Kosovës në zbatimin e MSA-së dhe rritjen e gatishmërisë për anëtarësim në BE në disa kapituj përfshirë statistikat. Ky projekt do të forcojë kapacitetet institucionale të administratës publike të Kosovës, specifikisht në kapitullin Kontrolli Financiar përmes ofrimit të trajnimeve të specializuara për përmbajtjen e kërkesave dhe kërkesave që rrjedhin nga BE, transpozimin e akteve të *acquis* në legjislacionin kombëtar, si dhe në reformat e politikave përkatëse. Për pjesën e parë të vitit 2020 planifikohen tre aktivitete në këtë fushë si trajnimi mbi përmbledhjen e fushës në kapitullin 32 Kontrolli Financiar, pjesa e Kontrollit të Brendshëm e Financave Publike, trajnimi mbi sigurimin dhe cilësinë e informacionit nga OB përmes pyetësorëve vet-vlerësues ose përmes monitorimit direkt, si dhe një trajnim mbi parimet dhe kërkesat kryesore të kapitullit 32 Kontrolli Financiar.

Objektivat prioritarë afatmesme

Në planin afatmesëm, prioritetet kryesore **zbatuese** që parashikohet të realizohen janë si në vijim:

Kontrolli i brendshëm i financave publike

- Zbatimi i kornizës ligjore për Kontroll të Brendshëm të Financave Publike (KBFP);
- Hartimi dhe zbatimi i Strategjisë së re për Kontrollin e Brendshëm të Financave Publike;
- Avancimi dhe integrimi i sistemeve të teknologjisë informative që përdoren në Ministrinë e Financave me qëllim të përmirësimit të cilësisë së informatave financiare;
- Përmirësimi i buxhetimit sipas programit dhe raportimit me objektiva dhe tregues të performancës (planifikimi strategjik lidhet me burimet buxhetore);
- Trajnimi për menaxherët e të gjitha institucioneve për zbatimin e llogaridhënies menaxheriale dhe trajnimi i auditorëve të brendshëm;
- Monitorimi i kontrollit të brendshëm në OB;
- Zbatimi i Librit të Përshkrimit të proceseve.

Auditimi i jashtëm

- Zhvillimi i mëtejshëm i relevancës së auditimit duke kryer në mënyrë gradual më shumë auditime të performancës;
- Të sigurohet një ndjekje më sistematike për zbatim në kohë të rekomandimeve të auditimit të jashtëm;
- Fillimi i zbatimit të udhëheqjes sipas sistemit të menaxhimit të buxhetit;
- Të vazhdohet me prodhimin e Raportit Vjetor të Auditimit në kohë, me cilësi më të mirë dhe rekomandime efektive, bazuar në relevancë më të madhe të auditimit;
- Zhvillimi i mëtejshëm i auditimeve të TI;
- Fokusim më i madh në fushat e interesit për menaxhim të decentralizuar të fondeve të IPA;
- Përmirësimi i cilësisë së auditimeve të obligueshme të Rregullsisë dhe auditimeve jo-statutore të Performancës përmes rritjes së kontrollit të cilësisë për fazat e planifikimit, ekzekutimit dhe raportimit;

- Të përmbush misionin kushtetues e ligjor duke kryer auditime relevante, në përputhje me Kornizën e INTOSAI-t për Standardet Profesionale të Auditimit;
- Të zhvilloj dhe të forcoj kapacitetin institucional për të mbështetur auditimin dhe Qeverisjen korporative; dhe
- Të zhvilloj dhe të mirëmbaj marrëdhënie të mira me palët e jashtme, duke promovuar auditimin, rritur ndikimin dhe duke u integruar në organizatat globale dhe rajonale të ISA-ve.

3.33. Kapitulli 33 i *acquis*-së: Dispozitat financiare dhe buxhetore

Ky kapitull mbulon rregullat lidhur me burimet financiare të nevojshme për financimin e buxhetit të BE-së (burimet vetjake). Këto burime përbëhen kryesisht nga kontributet e shteteve anëtare, bazuar në burimet e veta tradicionale nga dogana dhe taksat bujqësore dhe të sheqerit; në burime të bazuara në tatimin mbi vlerën e shtuar dhe në burime të bazuara në nivelin e të ardhurave kombëtare bruto. Shtetet Anëtare duhet të kenë kapacitete të duhura administrative për të koordinuar në mënyrë adekuate dhe për të siguruar llogaritjen e saktë, mbledhjen, pagesën dhe kontrollin e burimeve të veta. *Acquis* në këtë fushë është drejtpërdrejt e detyrueshme dhe nuk kërkon transpozim në legjislacionin kombëtar.

Kërkesat MSA-së

Neni 74 i MSA-së kërkon përafrimin e legjislacionit të Kosovës me *Acquis* të BE-së, që përfshin edhe këtë kapitull.

Gjendja aktuale

Korniza legjislative

Aktet ligjore kryesore relevante për këtë Kapitull përfshijnë:

- Ligji nr. 03/L-048 për Menaxhimin e Financave Publike dhe Përgjegjësitë;
- Ligji nr. 06/L-133 për Buxhetin e Republikës së Kosovës për vitin 2019;
- Ligji nr. 05/L-037 për Tatimin Mbi Vlerën e Shtuar;
- UA MF-nr. 03/2015 për zbatimin e ligjit nr. 05/L-037 për tatimin mbi vlerën e shtuar;
- Ligji nr. 04/L-099 për amendamentimin e Kodit nr. 03/L-109 Doganor dhe të Akcizave të Kosovës;
- UA MF-nr. 05/2014 për plotësimin dhe ndryshimin e UA nr. 11/2009 për zbatimin e kodit doganor dhe të akcizave, të plotësuar dhe ndryshuar me UA nr. 05/2010 dhe me UA nr. 06/2013.

Sistemi i Tatimit mbi Vlerën e Shtuar në territorin e Republikës së Kosovës rregullohet me Ligjin nr. 05/L-037 për Tatimin Mbi Vlerën e Shtuar. Tatimi mbi Vlerën e Shtuar përfshinë aplikimin e tatimit të përgjithshëm në konsum për mallra dhe shërbime, që është saktësisht proporcional me çmimin e mallrave dhe shërbimeve, dhe e cila llogaritet në këtë çmim sipas normës së aplikueshme, ngarkohet në fazat e ndryshme të prodhimit, shpërndarjes dhe ciklit jetësor të tregtisë së mallrave dhe shërbimeve, që në fund bartet nga konsumatori i fundit.

TVSH ngarkohet me normën standarde prej tetëmbëdhjetë për qind (18%), ndërsa norma e reduktuar në TVSH llogaritet dhe paguhet prej tetë për qind (8%) për disa mallra dhe shërbime bazike, si dhe importit të tyre.

Procedurat e mbledhjes dhe të kontrollit për detyrimet doganore dhe taksat e importit kryhen nga Dogana e Kosovës. Dogana e Kosovës është nën autoritetin e funksioneve të Ministrisë së Financave, në bazë të Ligjit nr. 03/L-109 i datës 10 nëntor 2008 dhe ndryshuar me ligjin nr. 04/L-099, i datës 3 maj 2012 Kodi Doganor dhe Akcizave të Kosovës. Ky ligj është pjesërisht në harmoni me Kodin Doganor të BE-së,

me konkretisht me Rregulloren e Këshillit (KEE) 2913/92/ “Për Themelimin e Kodit Doganor Komunitar”.

Sa i përket Buxhetit, bazuar në nenin 5 të Ligjit nr. 03/L-048 për Menaxhimin e Financave Publike dhe Përgjegjësitë, Departamenti i Buxhetit është i autorizuar dhe përgjegjës për:

- Përgatitjen e Propozim Buxhetit të Republikës së Kosovës,
- Përgatitjen e Kornizës *Afatmesme* të Shpenzimeve,
- Zbatimin e Buxhetit të Republikës së Kosovës,
- Vlerësimin e kërkesave për ndryshimin e ndarjeve buxhetore,
- Vlerësimin e ndikimit financiar të politikave qeveritare dhe
- Ushtrimin e të gjitha përgjegjësiave të tjera të cilat i janë dhënë Departamentit të Buxhetit me ligj.

Korniza institucionale

Institucioni kryesor për këtë kapitull është Ministria e Financave. Në kuadër të MF-së strukturat kontribuuese janë Administrata Tatimore e Kosovës dhe Dogana e Kosovës. Gjithashtu në kuadër të MF-së është Departamenti i Buxhetit, si dhe Departamenti i Politikave Ekonomike, Publike dhe Bashkëpunim Ndërkombëtar Financiar.

Objektivat prioritare afatmesme:

- Përgatitja e Kornizës *Afatmesme* të Shpenzimeve si bazë për zhvillimin e projeksioneve buxhetore vjetore.

3.34. Kapitulli 34 i acquis-së: Institucionet

Ky kapitull i acquis-së nuk mbulohet nga ky program në këtë fazë të aderimit në BE.

3.35. Kapitulli 35 i acquis-së: Çështjet e tjera

Ky kapitull i acquis-së nuk mbulohet nga ky program në këtë fazë të aderimit në BE.

MATRICA E MASAVE AFATSHKURTA

MASAT LEGISLATIVE

nr.	Dispozitat e MSA-së	Aktet kombëtarë që do të harmonizohen	Aktet e acquis-së së BE-së që do të transpozohen	Institucionet përgjegjëse	Institucionet mbështetëse	Afatet kohore	Niveli i harmonizimit	Buxheti		
								BRK	Donatorët	Gjithsej
1. BLOKU I: KRITERET POLITIKE										
1.1. Demokracia dhe sundimi i ligjit										
1.1.1. Kushtetuta, Parlamenti dhe sistemi zgjedhor										
1.1.1.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
1.1.1.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.1.1.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
1.1.1.1	Neni 120	Rregullorja e Kuvendit të Republikës së Kosovës (rregullore e re) e miratuar	Asnjë akt	Kuvendi		K4 2020		10,000	0	10,000
1.1.2. Administrata publike										
1.1.2.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
1.1.2.1	Neni 120	Ligji për Valën e Parë të Racionalizimit të Agjencive dhe Institucioneve të Pavarura (ligji i ri) i miratuar	Asnjë akt	MPB		K3 2020		5,000	0	5,000
1.1.2.2	Neni 120	Ligji për Kontestet Administrative i miratuar	Asnjë akt	MD		K4 2020		5,000	0	5,000
1.1.2.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
1.1.2.3	Neni 120	Plotësim ndryshimi i UA nr. 01/2015 për transparencë në komuna i miratuar	Asnjë akt	MPL		K3 2020		9,450	3,500	12,950
1.1.2.4	Neni 120	Projekt-rregullorja për procedurat e dhënies në shfrytëzim dhe këmbim të pronës së paluajtshme komunale e miratuar	Asnjë akt	MPL	ZKM AKK MF	K3 2020		9,450	3,500	12,950
1.1.2.5	Neni 120	Plotësim-ndryshimi i Rregullores për Performancë i miratuar	Asnjë akt	MPL	ZKM AKK MF	K3 2020		9,450	3,500	12,950
1.1.3. Avokati i Popullit										
1.1.3.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
1.1.3.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.1.3.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
1.1.3.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.1.4. Mbikëqyrja civile e forcave të sigurisë										
1.1.4.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
1.1.4.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.1.4.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
1.1.4.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									

1.2. Bashkëpunimi rajonal dhe obligimet ndërkombëtare										
1.2.	<u>Legjislati kornizë</u>									
1.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.2.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
1.2.1	Neni: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 19	Rregullorja për organizim të brendshëm të Institutit për Mjekësi Ligjore e miratuar	Asnjë akt	MD		K4 2020		0	0	0
2. BLOKU II: KRITERET EKONOMIKE										
2.1. Ekzistenca e ekonomisë funksionale të tregut										
2.1.	<u>Legjislati kornizë</u>									
2.1.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
2.1.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
2.1.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
2.2. Kapaciteti për t'u përballur me presionin e konkurrencës dhe forcat e tregut brenda Unionit										
2.2.	<u>Legjislati kornizë</u>									
2.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
2.2.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
2.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3. BLOKU III: STANDARDET EVROPIANE - PËRFRIMI I LEGJISLACIONIT TË KOSOVËS ME ACQUIS TË BE-SË										
3.0. Korniza ligjore për përfrimin e legjislatit të Kosovës me acquis-në e BE-së										
3.0.	<u>Legjislati kornizë</u>									
3.0.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.0.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.0.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.1. Kapitulli 1 i acquis-së: Lëvizja e lirë e mallrave										
3.1.	<u>Legjislati kornizë</u>									
3.1.1	Neni 20, 80 dhe 74, pika 3	Projektligji për inspektim i miratuar	Asnjë akt	MTI	ZKM MEA MPB MF	K3 2020		3,300	4,250	7,550
3.1.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.1.2	Neni 20, 80 dhe 74, pika 3	Rregullorja për sigurinë e makinerive (amendamentim) e miratuar	Direktiva 2006/42/BE dhe amendamenti 2009/127/BE	MTI		K4 2020	P	2,250	8,650	10,900
3.1.3	Neni 20, 80 dhe 74, pika 3	Rregullorja për Pajisjet Personale Mbrojtëse (PPE) e miratuar	Rregullorja 2016/425/BE	MTI		K3 2020	P	2,250	4,650	6,900
3.1.4	Neni 20, 80 dhe 74, pika 3	Rregullorja për parapaketimet e miratuar	Direktiva 76/211/KE	MTI		K3 2020	P	4,500	8,650	13,150
3.1.5	Neni 20, 80 dhe 74, pika 3	Rregullorja për njësitë matëse ligjore e miratuar	Direktiva 2014/32/BE	MTI		K3 2020	P	4,500	8,650	13,150

3.2. Kapitulli 2 i acquis-së: Liria e lëvizjes së punonjësve										
3.2.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.2.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.3. Kapitulli 3 i acquis-së: E drejta e themelimit dhe liria e ofrimit të shërbimeve										
3.3.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.3.1	Neni 51, 56, 57 dhe 58	Projektligji për tregti të brendshme i miratuar	Asnjë akt	MTI		K4 2020		5,954	0	5,954
3.3.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.3.2	Neni 51, 56, 58	UA për kriteret e parapara për fitimin e të drejtës në ushtrimin e profesionit të rregulluar i miratuar	Direktiva 2005/36/KE dhe amendamentet në Direktivën 2013/55/BE	MASh		K3 2020	P	5,954	0	5,954
3.4. Kapitulli 4 i acquis-së: Lëvizja e lirë e kapitalit										
3.4.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.4.1	Neni 65	Projektligji për të drejtat pronësore të shtetasve të huaj i miratuar	Direktiva 88 / 361/KEE për zbatimin e artikullit 67 të Traktatit për Themelimin e Komunitetit Ekonomik Evropian	MD		K4 2020	P	5,400	7,000	12,400
3.4.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.4.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.5. Kapitulli 5 i acquis-së: Prokurimi publik										
3.5.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.5.1	Neni 79	Projektligji për Partneritetin Publiko-Privat i miratuar	Direktiva e BE-së 2014/23 për dhënien e kontratave të koncesionit (versioni i konsoliduar CELEX: 02014L002320180101)	MF		K3 2020	P	2,300	0	2,300
3.5.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.5.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.6. Kapitulli 6 i acquis-së: E drejta e kompanive										
3.6.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.6.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.6.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.6.1	Neni 51, pika 1, 2, 4	UA për përfaqësuesit e huaj i miratuar	Direktiva e njëmbëdhjetë të Këshillit 89/666/KE	MTI		K3 2020	P	6,000	0	6,000
3.6.2	Neni 51, pika 1, 2, 3	UA mbi rregullimin e kriterëve të kontrollit të cilësisë të Organizatave Profesionale i miratuar	Direktiva 2006/43/KE	KKRF		K4 2020	P	4,900	0	4,900
3.6.3	Neni 51, pika 1, 2, 3	UA për mikro-ndërmarrjet i miratuar	Direktiva 2014/56/BE	KKRF		K4 2020	P	4,900	0	4,900
3.7. Kapitulli 7 i acquis-së: E drejta e pronësisë intelektuale										
3.7.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.7.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									

3.7.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.7.1	Neni 77 dhe 78	Rregullore e punës për Komisionin e Ekspertëve për Produktet Bujqësore dhe Artikujt Ushqimorë e miratuar	Rregullorja KE/510/2006	MTI		K4 2020	P	0	0	0
3.7.2	Neni 77 dhe 78	Rregullore për mbikëqyrjen e veprimtarisë së shoqatave kolektive e miratuar	Direktiva 2014/26/BE	MKRS		K4 2020	P	1,660	0	1,660
3.8. Kapitulli 8 i acquis-së: Politikat e konkurrencës										
3.8.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.8.	Konkurrenca									
3.8.1	Neni 74 dhe 75	Ligji për konkurrencën (amendamentim) i miratuar	Direktiva 2014/104/BE	MTI		K4 2020	P	2,650	1,300	3,950
3.8.	Ndihma shtetërore									
3.8.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.8.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.8.	Konkurrenca									
3.8.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.8.	Ndihma shtetërore									
3.8.2	Neni 75, pika 1a dhe 1b	Rregullorja për ndihmë horizontale e miratuar	Rregullorja e Këshillit nr. 2018/1911	MF	DNSh	K4 2020	P	1,450	12,000	13,450
3.8.3	Neni 75, pika 1a dhe 1b	Rregullorja për shërbime me interes të përgjithshëm ekonomik e miratuar	Rregullorja 360/2012/BE	MF	DNSh	K4 2020	P	2,875	15,000	17,875
3.8.4	Neni 75, pika 1a dhe 1b	Harta Rajonale e përgatitur	Rregullorja 651/2014 /BE	MF	DNSh	K4 2020		0	0	0
3.9. Kapitulli 9 i acquis-së: Shërbimet financiare										
3.9.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.9.1	Neni 50, 96 dhe aneksi 6	Projektligji për mikrofinanca dhe institucionet financiare jobankare (amendamentim) i miratuar	Asnjë akt	MF	Kuvendi	K4 2020		5,600	0	5,600
3.9.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.9.2	Neni 50, 96 dhe aneksi 6	Miratimi i rregullave në fushën e pensioneve dhe siguruesit	Direktiva 2003/41/KE e parlamentit Evropian dhe e Këshillit të 3 qershorit 2003Mbi aktivitetin dhe mbikëqyrjen e institucioneve të pensioneve profesionale	BQK		K4 2020	P	23,800	0	23,800
3.9.3	Neni 50, 96 dhe aneksi 7	Rregullorja për menaxhimin e rrezikut të likuiditetit me synim të harmonizimit të kërkesave tona me Standardet e Bazelit për LCR dhe NSFR e	Rregullore e Deleguar nga Komisioni (BE) 2015/61	BQK		K4 2020	P	4,200	0	4,200

		rishikuar								
3.10. Kapitulli 10 i acquis-së: Shoqëria e informacionit dhe mediat										
3.10.	Legjislacioni kornizë									
3.10.1	Neni 109, 110 dhe 111	Projektligji për identifikimin elektronik dhe shërbimet e besueshme për transaksionet elektronike (ligj i ri) i miratuar	Rregullorja e BE-së për Identifikimin elektronik dhe shërbimet e besueshme për transaksionet elektronike	MEA	BQK MPB MF	K3 2020	T	1,500	0	1,500
3.10.2	Neni 109, 110 dhe 111	Projektligji për masat për uljen e kostos së shtrirjes së rrjeteve të komunikimeve elektronike të shpejtësisë së lartë (ligj i ri) i miratuar	Direktiva e BE-së nr. 2014/61/BE	MEA	ARKEP AKK MPL	K3 2020	T	3,500	0	3,500
3.10.	Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative									
3.10.3	Neni 109, 110 dhe 111	Rregullorja për pronësi të mediave dhe parandalim të koncentrimit të mediave (akt nënligjor i ri), miratuar	Direktiva për Shërbimet Mediale Audio-Vizuele - AVMSD	KPM	MEA ARKEP	K4 2020	P	2,700	0	2,700
3.10.4	Neni 109, 110 dhe 111	Kodi i Etikës për ofruesit e shërbimeve mediale audio dhe audio-vizuele (plotësim-ndryshim), e miratuar	Direktiva për Shërbimet Mediale Audio-Vizuele - AVMSD	KPM		K4 2020	P	3,150	0	3,150
3.10.5	Neni 109, 110 dhe 111	Rregullorja për komunikimet komerciale audio-vizuele (plotësim - ndryshim), e miratuar	Direktiva për Shërbimet Mediale Audio-Vizuele - AVMSD	KPM		K4 2020	P	2,700	0	2,700
3.10.6	Neni 109, 110 dhe 111	Rregullorja për shpërndarjen e ofruesve të shërbimeve mediale audio dhe audio-vizuale (plotësim - ndryshim), e miratuar	Direktiva për Shërbimet Mediale Audio-Vizuele - AVMSD	KPM		K4 2020	P	3,150	0	3,150
3.10.7	Neni 109, 110 dhe 111	Rregullorja për qasjen e hapur në lakun lokal ose pjesë të tij e miratuar	Direktiva 2002/19/KE të Këshillit dhe Parlamentit Evropian e datës 7 mars 2002 për qasje dhe interkoneksion në rrjetet e komunikimeve elektronike dhe facilitetet shoqëruese (Direktiva e Qasjes), ndryshuar me Direktivën 2009/140/KE të datës 25 nëntor 2009	ARKEP		K3 2020	P	3,308	0	3,308
3.10.8	Neni 109, 110 dhe 111	Rregullorja për ofertën referente për qasjen e hapur në lakun lokal dhe bitstream e miratuar	Direktiva 2002/19/KE e Këshillit dhe Parlamentit Evropian e datës 7 mars 2002 për qasje dhe interkoneksion në rrjetet e komunikimeve elektronike dhe facilitetet shoqëruese (Direktiva e Qasjes), të ndryshuar me Direktivën 2009/140/KE të datës 25 nëntor 2009	ARKEP		K3 2020	P	3,308	0	3,308
3.10.9	Neni 109, 110 dhe 111	Rregullorja për interkoneksion	Direktiva nr. 2009/140/KE për rregullim më të mirë	ARKEP		K3 2020	P	3,308	0	3,308

(amendamentim) e miratuar

3.11. Kapitulli 11 i acquis-së: Bujqësia dhe zhvillimi rural

3.11. Legjislacioni kornizë

3.11.1	Neni 102	Projektligji për bujqësi dhe zhvillim rural (ligj i ri) i miratuar	Rregullore (BE) nr. 1305/2013 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, të datës 17 dhjetor 2013, për mbështetjen e zhvillimit rural nga Fondi Bujqësor Evropian për Zhvillim Rural (FBEZHR) dhe që shfuqizon Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 1698/2005; Rregullore (BE) nr. 1306/2013 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, të datës 17 dhjetor 2013, për financimin, menaxhimin dhe monitorimin e politikës së përbashkët bujqësore dhe që shfuqizon rregulloret e Këshillit (KEE) nr. 352/78, (KE) nr. 165/94, (KE) nr. 2799/98, (KE); nr. 814/2000, (KE) nr. 1290/2005 dhe (KE) nr. 485/2008; Rregullore (BE) nr. 1307/2013 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, të datës 17 dhjetor 2013, që përcakton rregullat për pagesat direkte për fermerët sipas skemave të mbështetjes në kuadër të politikës së përbashkët bujqësore dhe që shfuqizon Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 637/2008 dhe Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 73/2009; Rregullore (BE) nr. 1308/2013 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, të datës 17 dhjetor 2013, që themelon organizatën e përbashkët të tregjeve në produktet bujqësore dhe që shfuqizon rregulloret e Këshillit (KEE) nr. 922/72, (KEE) nr. 234/79, (KE) nr. 1037/2001 dhe (KE) nr. 1234/2007; Rregullore zbatuese të Komisionit (EE) nr. 447/2014, të datës 2 maj 2014, për rregullat specifike për zbatimin e Rregullores (BE) nr. 231/2014 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit për krijimin e Instrumentit për Asistencën e Paraanëtarësimit (IPA II);	MBPZHR	MF ZKM	K3 2020	P	150	0	150
--------	----------	--	---	--------	-----------	---------	---	-----	---	-----

			<p>Rregullore e Këshillit (KE) nr. 21/2004 të datës 17 dhjetor 2003 që krijon sistemin për identifikimin dhe regjistrimin e dheneve dhe dhive dhe që ndryshon Rregulloren (KE) nr. 1782/2003 si dhe Direktivën 92/102/KEE dhe Direktivën 64/432/KEE;</p> <p>Rregullore (BE) nr. 1144/2014 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, të datës 22 tetor 2014, për masat e ofrimit dhe promovimit të informacionit në lidhje me produktet bujqësore të zbatuara në tregun e brendshëm dhe në vendet e treta dhe që shfuqizon Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 3/2008;</p> <p>Rregullore e Këshillit (KE) nr. 834/2007 të datës 28 qershor 2007 për prodhimin organik dhe etiketimin e produkteve organike dhe që shfuqizon Rregulloren (KEE) nr. 2092/91;</p> <p>Rregullore (BE) nr. 1151/2012 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, të datës 21 nëntor 2012, për skemat e cilësisë për produktet bujqësore dhe produktet ushqimore;</p> <p>Rregullore e Këshillit (KE) nr. 1217/2009 të datës 30 nëntor 2009 për krijimin e një rrjeti për mbledhjen e të dhënave të kontabilitetit mbi të ardhurat dhe operimin e biznesit të fermave bujqësore në Komunitetin Evropian</p>							
3.11.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.11.2	Neni 102	UA për Pagesat Direkte në Bujqësi për vitin 2020 i miratuar	<p>Rregullorja (KE) nr. 236/2014e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit që përcakton rregullat e përbashkëta dhe procedurat për zbatimin e instrumenteve të Unionit për financimin e veprimeve të jashtme Rregullorja (KE) nr. 231/2014 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit që përcakton Instrumentin e Asistencë së Para-Anëtarësimit Rregullorja zbatuese e Këshillit (BE) nr. 447/2014 2 maj 2014 për rregullat specifike për zbatimin e Rregullores (BE) nr. 231/2014 e</p>	MBPZHR		K4 2020	P	5,400	0	5,400

			Parlamentit Evropian dhe e Këshillit që përcakton Instrumentin e Asistencës së Para-Anëtarësimit (IPA II)							
3.11.3	Neni 102	UA për Masat dhe Kriteret e Përkrahjes në Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2020 i miratuar	Rregullorja (KE) nr. 236/2014e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit që përcakton rregullat e përbashkëta dhe procedurat për zbatimin e instrumenteve të Unionit për financimin e veprimeve të jashtme; Rregullorja (KE) nr. 231/2014 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit që përcakton Instrumentin e Asistencës së Para-Anëtarësimit Rregullorja zbatuese e Këshillit (BE) nr. 447/2014 2 maj 2014 për rregullat specifike për zbatimin e Rregullores (BE) nr. 231/2014 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit që përcakton Instrumentin e Asistencës së Para-Anëtarësimit (IPA II)	MBPZHR		K4 2020	P	5,400	0	5,400
3.12. Kapitulli 12 i acquis-së: Politikat e sigurisë së ushqimit, fitosanitare dhe ato të veterinarëve										
3.12.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.12.1	Neni 102	Projektligji për ushqimin (amendamentim) i miratuar	Rregullorja nr. 178/2002 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian për përcaktimin e parimeve dhe kërkesave të përgjithshme të ligjit për ushqimin, krijimin e Autoritetit Evropian për Siguri Ushqimore dhe parashtrimin e procedurave që i përkasin sigurisë ushqimore; Direktiva 2001/83/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e 6 nëntorit 2001 mbi kodin e Komunitetit në lidhje me produktet medicinale për përdorim njerëzor; Rregullorja (KE) nr. 1223/2009 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 30 nëntor 2009 për produktet kozmetike; Direktiva 2014/40 / BE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 3 prill 2014 mbi përafrimin e ligjeve, rregulloreve dhe dispozitave administrative të Shteteve Anëtare lidhur me prodhimin, paraqitjen dhe shitjen e duhanit dhe produkteve të tij, që shfuqizon Direktiva 2001/37 / EC; 5. Konventa e Vetme për Drogat narkotike 1961; 6. Konventa për Substancat Psikotrope 1971 7. Direktiva e Këshillit nr. 98/83/KE për cilësinë e ujit të destinuar për konsum njerëzor	MBPZHR	MF MTI MEA ZKM	K4 2020	P	150	0	150

3.12.2	Neni 102	Projektligji për pijet e forta alkoolike (ligj i ri) i miratuar	<p>Rregullorja (BE) 2019/787 e Parlamentit Evropian dhe Këshillit e 17 prillit 2019 për përcaktimin, përshkrimin, prezantimin dhe etiketimin e pijeve të forta alkoolike, përdorimin e emrave të pijeve të forta alkoolike në prezantimin dhe etiketimin e produkteve të tjera ushqimore, mbrojtjen e indikatorëve gjeografik për pije alkoolike, përdorimin e alkoolit etilik dhe distilatet me origjinë bujqësore në pije alkoolike, e cila e shfuqizon Rregulloren (KE) nr. 110/2008; Rregullorja zbatuese (BE) nr. 716/2013 që përcakton rregullat për aplikimin e Rregullores (KE) nr. 110/2008 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian për përkufizimin, përshkrimin, paraqitjen, etiketimin dhe mbrojtjen e treguesve gjeografik të pijeve alkoolike;</p> <p>Rregullorja (KE) nr. 1334/2008 e Parlamentit dhe e Këshillit për aromatizues dhe përbërës të caktuar të ushqimit me vetiaromatizuese për përdorim në/dhe ushqim dhe ndryshimin e Rregullores së Këshillit (EEC) nr. 1601/91, Rregulloreve nr. 2232/96 dhe (KE) nr. 110/2008 dhe Direktivës (KE) nr. 2000/13 (Gazeta Zyrtare L 354, 31.12.2008); Rregullorja (KE) nr. 1333/2008 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit 16 dhjetor 2008 për aditivët e ushqimit;</p> <p>Rregullorja e Komisionit (BE) 2015/210 të datës 10 shkurt 2015 për ndryshimin e Anekseve II dhe III të Rregullores (KE) nr. 110/2008 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian për përkufizimin, përshkrimin, paraqitjen, etiketimin dhe mbrojtjen e treguesve gjeografik të pijeve alkoolike; Direktiva e Këshillit nr. 98/83 mbi cilësinë e ujit të destinuar për konsum njerëzor (Gazeta Zyrtare L 330, 5.12.1998); Direktiva e Këshillit nr. 2001/110 në lidhje me mjaltin, (Gazeta Zyrtare L 010, 12/01/2002); Direktiva e Këshillit nr. 2001/111 në lidhje me sheqernat e caktuara të destinuar për konsum njerëzor (Gazeta Zyrtare L 10 e 12.1.2002)</p>	MBPZhR	MF MEA ZKM	K4 2020	P	150	0	150
3.12.	Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative									

3.12.3	Neni 102	UA mbi përcaktimin e rregullave shëndetësore për nënproduktet e kafshëve dhe derivatet e tyre, të cilat nuk janë të destinuara për konsum njerëzor (akt nënligjor i ri) i miratuar	Rregullorja nr. 1069/2009 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit që parashtron rregullat e shëndetit në lidhje me nënproduktet shtazore dhe produkteve që rrjedhin nga to jo të destinuara për konsum njerëzor qe shfuqizon Rregulloren (KE) nr. 1774/2002 (Rregullorja mbi nënproduktet shtazore)	AUV	MBPZHR ZKM MEA MPL	K4 2020	P	600	0	600
3.12.4	Neni 102	UA për zbatimin e UA-së mbi përcaktimin e rregullave shëndetësore për nënproduktet e kafshëve dhe derivatet e tyre, të cilat nuk janë të destinuara për konsum njerëzor (akt nënligjor i ri) i miratuar	Rregullorja e Komisionit nr. 142/2011 që zbaton Rregulloren nr. 1069/2009 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e cila parashtron rregullat e shëndetit në lidhje me nënproduktet shtazore dhe produkteve që rrjedhin nga to jo të destinuara për konsum njerëzor dhe zbatimin e Direktivës së Këshilli 97/78/KE në lidhje me mostra të caktuara dhe artikuj të cilët përjashtohen nga kontrollet veterinare në kufi nën këtë direktivë.	AUV	MBPZHR ZKM MEA MPL	K4 2020	P	16,500	0	16,500
3.13. Kapitulli 13 i acquis-së: Peshkataria										
3.13.	<u>Legjisllacioni kornizë</u>									
3.13.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.13.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.13.1	Neni 102	UA për Mbrojtjen e Peshkut në Ujërat e Peshkimit i miratuar	Asnjë akt	MBPZHR		K4 2020		3,750	0	3,750
3.14. Kapitulli 14 i acquis-së: Politikat e transportit										
3.14.	<u>Legjisllacioni kornizë</u>									
3.14.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.14.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.14.1	Neni 113	UA për homologim të automjeteve (amendamentim) i miratuar	Direktiva 2007/46/KE për krijimin e një kornize për miratimin e automjeteve dhe rimorkiove të tyre, të sistemeve komponentëve dhe njësive të veçanta teknike të destinuara për automjete të tilla	MI	MPB	K4 2020	P	3,375	0	3,375
3.14.2	Neni 113	UA për kontrollim teknik të automjeteve (amendamentim) i miratuar	Direktiva 2014/45 për kontrollimin periodik të rregullt	MI		K4 2020	P	3,375	0	3,375
3.14.3	Neni 113	UA për kushtet teknike të pjesëmarrjes së automjeteve në rrugë i miratuar	Direktiva 2014/45/KE e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e datës 3 prill 2014, për kontrollin teknik periodik të automjeteve motorike dhe mjeteve të bashkëngjitura dhe shfuqizimin e Direktivës 2009/40EC (GZ 127. 29.4.2014) Direktiva e Parlamentit dhe Këshillit Evropian 2007/38/KE e datës 11 korrik 2007, për vendosjen e mëvonshme të pasqyrave në	MI		K4 2020	P	3,375	0	3,375

automjetet e rënda transportuese të regjistruara në Bashkësi (GZ 184, 14.7.2007)
 Direktiva e Këshillit 92/6/KEE e datës 10 shkurt 1992, për instalimin dhe përdorimin e pajisjeve për kufizimin e shpejtësisë për kategori të caktuara të automjeteve motorike në Bashkësi (GZ 57,2.3.1992)
 Direktiva 2002/85/KE e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e datës 5 nëntor 2002, për ndryshimin e Direktivës së Këshillit 92/6/KEE për instalimin dhe përdorimin e pajisjeve për kufizimin e shpejtësisë në automjete motorike të caktuara në Bashkësi (GZ 327,4.12.2002)
 Direktiva e Këshillit 91/671/KEE e datës 16 dhjetor 1991, për përdorimin e obligueshëm të rripave të sigurisë dhe sistemeve për lidhje të sigurt të fëmijëve në automjete (GZ 59,28.2.2014)
 Direktiva zbatuese e Komisionit 2014/37/BE e datës 27 shkurt 2014, për ndryshimin e Direktivës së Këshillit 91/671/KEE në aspektin e përdorimit të obligueshëm të rripave të sigurisë dhe sistemeve të lidhjes së sigurt të fëmijëve në automjete (GZ 59,28.2.2014)
 Rregullorja (BE) nr. 167/2013 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e datës 5 shkurt 2013, për homologimin dhe mbikëqyrjen e tregut të traktorëve për bujqësi dhe pylltari (GZ 60, 2.3.2013)
 Rregullorja (BE) nr. 168/2013 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e datës 15 janar 2013, për homologimin dhe mbikëqyrjen e tregut të automjeteve me dy ose tri rrota dhe katërçikletave (GZ 60, 2.3.2013).
 Rregullorja e Komisionit (BE) nr. 458/2011 e datës 12 maj 2011, për kërkesat për homologim të tipit të automjeteve motorike dhe rimorkiove të tyre lidhur me montimin e gomave të tyre dhe zbatimin e Rregullores (BE) nr. 661/2009 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian për kërkesat për homologim të tipit për sigurinë e përgjithshme të automjeteve motorike, rimorkiove të tyre dhe sistemeve, pjesëve përbërëse dhe njësive të posaçme

			teknike të dedikuara për automjete të tilla (GZ 124, 13.5.2011)							
3.14.4	Neni 113	UA për kontrollim teknik mobil i miratuar	Direktiva 2014/47/KE për kontrollimin e rregullsisë teknike të automjeteve komerciale ne rruge	MI		K3 2020	P	1,125	0	1,125
3.14.5	Neni 113	Rregullorja mbi rregullat e përbashkëta në fushën e aviacionit civil dhe krijimin e një Agjencie Evropiane të Sigurisë së Aviacionit (akt nënligjor i ri) e miratuar	Rregullorja (BE) 2018/1139 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 4 korrik 2018 mbi rregullat e përbashkëta në fushën e aviacionit civil dhe krijimin e një Agjencie Evropiane të Sigurisë së Aviacionit, dhe për ndryshimin e Rregulloreve (KE) nr. 2111/2005, (BE) nr. 996/2010, (KE) 1008/2008, (BE) nr. 376/2014 dhe Direktiva ve 2014/30/BE dhe 2014/53/BE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, dhe shfuqizimin e Rregulloreve (KE) nr. 552/2004 dhe (KE) nr. 216/2008 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit dhe Rregullores së Këshillit (KEE) nr. 3922/91	AAC		K4 2020	P	14,400	0	14,400
3.14.6	Neni 113	Rregullorja për ndryshimin e Rregullores (AAC) 12/2015, sa i përket listës së transportuesve ajrorë, të cilët janë të ndaluar të operojnë ose janë subjekt i kufizimeve operationale brenda BE-së (amendamentim) e miratuar	Rregullore Zbatuese e Komisionit (BE) 2018/1866 e datës 28 nëntor 2018 për ndryshimin e Rregullores (KE) nr. 474/2006, sa i përket listës së transportuesve ajrorë, të cilët janë të ndaluar të operojnë ose janë subjekt i kufizimeve operationale brenda Unionit	AAC		K3 2020	T	1,200	0	1,200
3.14.7	Neni 113	Rregullorja që përcakton rregulla të hollësishme për operimin e veloreve në përputhje me Rregulloren (AAC) xx/2020 (akt nënligjor i ri) e miratuar	Rregullore Zbatuese e Komisionit (BE) 2018/1976 e datës 14 dhjetor 2018 që përcakton rregulla të hollësishme për operimin e veloreve në përputhje me Rregulloren (BE) 2018/1139 të Parlamentit Evropian dhe Këshillit	AAC		K4 2020	T	2,400	0	2,400
3.14.8	Neni 113	Rregullorja për përcaktimin e kërkesave të përbashkëta për ofruesit e shërbimeve të menaxhimit të trafikut ajror / shërbimeve të navigimit ajror dhe funksioneve të tjera të rrjetit të menaxhimit të trafikut ajror dhe mbikëqyrjen e tyre (akt nënligjor i ri) e miratuar	Rregullore Zbatuese e Komisionit (BE) 2017/373 e datës 1 mars 2017 për përcaktimin e kërkesave të përbashkëta për ofruesit e shërbimeve të menaxhimit të trafikut ajror / shërbimeve të navigimit ajror dhe funksioneve të tjera të rrjetit të menaxhimit të trafikut ajror dhe mbikëqyrjen e tyre, duke shfuqizuar Rregulloren (KE) nr. 482/2008, Rregulloret Zbatuese (BE) nr. 1034/2011, (BE) nr. 1035/2011 dhe (BE) 2016/1377 dhe që ndryshon Rregulloren (BE) nr. 677/2011	AAC		K4 2020	T	7,200	0	7,200
3.14.9	Neni 113	Rregullorja për ndryshimin e Rregullores (AAC) nr. 1/2019	Rregullore Zbatuese e Komisionit (BE) 2018/1975 e datës 14 dhjetor 2018 për	AAC		K4 2020	T	2,400	0	2,400

		në lidhje me kërkesat e operimeve ajrore për velore dhe çantat elektronike të fluturimit (amendamentim) e miratuar	ndryshimin e Rregullores (BE) nr. 965/2012 në lidhje me kërkesat e operimeve ajrore për velore dhe çantat elektronike të fluturimi							
3.14.10	Neni 113	Rregullore për përcaktimin e kërkesave të përdorimit të hapësirës ajrore dhe procedurave operative në lidhje me navigimin me bazë performancën (akt nënligjor i ri) e miratuar	Rregullore Zbatuese e Komisionit (BE) 2018/1048 e datës 18 korrik 2018 për përcaktimin e kërkesave të përdorimit të hapësirës ajrore dhe procedurave operative në lidhje me navigimin me bazë performancën	AAC		K3 2020	T	2,360	0	2,360
3.14.11	Neni 113	Rregullore në lidhje me prezantimin e specifikave të reja shtese të vlefshmërisë ajrore (amendamentim), e miratuar	Rregullore Zbatuese e Komisionit (BE) 2019/133 e datës 28 janar 2019 për ndryshimin e Rregullores (BE) nr. 2015/640 në lidhje me prezantimin e specifikave të reja shtese të vlefshmërisë ajrore	AAC		K4 2020	T	2,360	0	2,360
3.14.12	Neni 113	Rregullorja për Specifikacionet teknike për interoperabilitet për nënsistemin kontroll, komandë dhe sinjalizim (akt nënligjor i ri) e miratuar	Rregullorja e Komisionit të (BE) 2016 / 919 e datës 27 maj 2016	ARH	MI	K4 2020	T	2,360	0	2,360
3.15. Kapitulli 15 i acquis-së: Energjia										
3.15.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.15.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.15.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.15.1	Neni 114	UA për kërkesat për eficientë të energjisë për blerjen e produkteve, shërbimeve dhe ndërtesave nga institucionet e nivelit qendror i miratuar	Direktiva nr. 2012/27/KE për eficientë të energjisë e cila amendamenton direktivën nr. 2009/125/KE dhe direktivën nr. 2010/30/KE dhe shfuqizon direktivën nr. 2004/8/KE dhe direktivën nr. 2006/32/KE	MEA	MPB MF MASH	K4 2020	P	1,500	0	1,500
3.15.2	Neni 114	Rregullorja për Etiketat e pajisjeve që shpenzojnë energji e miratuar	Direktiva nr. 2012/27/KE për eficientë të energjisë e cila amendamenton direktivën nr. 2009/125/KE dhe direktivën nr. 2010/30/KE dhe shfuqizon direktivën nr. 2004/8/KE dhe direktivën nr. 2006/32/KE	MEA	MPB	K4 2020	P	1,500	0	1,500
3.15.3	Neni 114	Rregullorja për kriteret minimale për auditimet e energjisë përfshirë ato të kryera si pjesë e sistemeve të menaxhimit të energjisë e miratuar	Direktiva nr. 2012/27/KE për eficientë të energjisë e cila amendamenton direktivën nr. 2009/125/KE dhe direktivën nr. 2010/30/KE dhe shfuqizon direktivën nr. 2004/8/KE dhe direktivën nr. 2006/32/KE	MEA	MPB MF	K4 2020	P	1,875	0	1,875
3.15.4	Neni 114	Udhëzues për mënyrën e raportimit për raportet vjetore	Direktiva nr. 2012/27/KE për eficientë të energjisë e cila amendamenton direktivën nr.	MEA	MI MPB	K4 2020	P	1,500	0	1,500

		dhe për progresin e Planit Kombëtar të Veprimit për Efiçencë të Energjisë i miratuar	2009/125/KE dhe direktivën nr. 2010/30/KE dhe shfuqizon direktivën nr. 2004/8/KE dhe direktivën nr. 2006/32/KE		MF					
3.16. Kapitulli 16 i acquis-së: Tatimet										
3.16.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.16.1	Neni 39, 40, 70 dhe 105	Projektligji mbi TVSh i miratuar	Direktiva e Këshillit 2006/112/KE e 28 nëntorit 2006 mbi sistemin e përbashkët të taksës së vlerës së shtuar; si dhe 5 Direktiva dhe 1 rregullore zbatuese	MF	ATK	K3 2020	P	15,782	0	15,782
3.16.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.16.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.17. Kapitulli 17 i acquis-së: Politikat ekonomike dhe monetare										
3.17.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.17.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.17.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.17.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.18. Kapitulli 18 i acquis-së: Statistikat										
3.18.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.18.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.18.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.18.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.19. Kapitulli 19 i acquis-së: Politikat sociale dhe punësimi										
3.19.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.19.1	Neni 82 dhe 106	Projektligji i punës i miratuar	1. Direktiva e Këshillit 91/533/KEE datë 14 tetor 1991 mbi detyrimin e punëdhënësit për të njoftuar punonjësit mbi kushtet e zbatueshme në kontratë ose marrëdhënien e punës (OJ L 288,18.10.1991); 2. Direktiva e Këshillit 92/85/KEE datë 19 tetor 1992, mbi masat që inkurajojnë përmirësimin e sigurisë dhe shëndetit në punë të punonjësve shtatzëna dhe punonjësve të cilët gjatë këtyre ditëve kanë lindur fëmijë ose i kanë në gjidhënie (Direktiva e dhjetë individuale brenda kuptimit të Neni t 16 (1) të Direktivës 89/391/KEE) (OJ L 348,28.11.1992); 3. Direktiva e Këshillit 94/33/KE të datës 22 qershor 1994 mbi mbrojtjen e të rinjve në punë (OJ L 216,20.8.1994); 4. Direktiva 96/71/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 16 dhjetor 1996 për caktimin e punëtorëve në kuadër të ofrimit të shërbimeve (8 GZ L 18,21.1.1997); 5. Direktiva 2014/67/BE të dt. 15 maj 2014 mbi zbatimin e Direktivës 96/71/KE për	MPMS	ZKM MF MSh MASH MEA	K3 2020	P	3,200	28,000	31,200

		<p>caktimin e punëtorëve në kuadër të ofrimit të shërbimeve dhe ndryshimin e Rregullores (BE) nr. 1024/2012 mbi bashkëpunimin administrativ përmes Sistemit të Informacionit të Tregut të Brendshëm (Rregullorja IMI);</p> <p>6. Direktiva e Këshillit 97/81/KE të datës 15 dhjetor 1997 lidhur me Marrëveshjen Kornizë për punë me kohë të pjesshme e lidhur nga UNICE, CEEP UNICE dhe EUTC (OJ L 14, 20.1.1998) e ndryshuar nga Direktiva e Këshillit 98/23/KE të datës 7 prill 1998 (OJ L 131, 5.5.1998);</p> <p>7. Direktiva e Këshillit 98/59/KE të datës 20 korrik 1998 mbi përafrimin e ligjeve të shteteve anëtare lidhur me tepricat kolektive (OJ L 225,12.8.98);</p> <p>8. Direktiva e Këshillit 99/70/KE të datës 28 qershor 1999 i përket marrëveshjes kornizë për punën me afat të caktuar lidhur nga ETUC, UNICE dhe CEEP (OJ L 14, 20.01.1998);</p> <p>9. Direktiva e Këshillit 2000/43/KE të datës 29 qershor 2000 për zbatimin e parimit të trajtimit të barabartë ndërmjet personave pavarësisht origjinës etnike ose racore (OJ L 180, 19.07.2000);</p> <p>10. Direktiva e Këshillit 2000/78/KE të datës 27 nëntor 2000 që themelon një kuadër të përgjithshëm për trajtim të barabartë në punësim dhe profesion (OJ L 303, 2.12.2000);</p> <p>11. Direktiva e Këshillit 2001/23/KE të datës 12 mars 2001 për përafrimin e Ligjit të Shteteve Anëtare lidhur me mbrojtjen e të drejtave të punëtorëve në rast të transferimit të ndërmarrjeve, biznese apo pjesëve të ndërmarrjeve ose të bizneseve (3 OJ L 82, 0.6.2001);</p> <p>12. Direktiva 2002/14/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit të datës 11 mars 2002 për themelimin e kornizës për informimin dhe negocimin e punonjësve në Komunitetin Evropian (OJ L 80, 23.3.2002);</p> <p>13. Direktiva 2003/88/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit të datës 4 nëntor 2003 lidhur me aspekte të caktuara të organizimit</p>							
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

			<p>të orarit të punës (OJ L 299, 18.11.2003);</p> <p>14. Direktiva 2006/54 / EC e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 5 korrik 2006 mbi zbatimin e parimit të mundësive të barabarta dhe trajtimit të barabartë të burrave dhe grave në çështjet e punësimit dhe profesionit (rifillimi) (OJ L204, 26.7.2006, fq. 23);</p> <p>15. Direktiva 2008/94/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 22 tetor 2008 lidhur me mbrojtjen e punëtorëve në rast të falimentimit të punëdhënësit të tyre (version i kodifikuar) (OJ L 283, 28.10.2008);</p> <p>16. Direktiva 2008/104/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 19 nëntor 2008 lidhur me aspekte të caktuara të organizimit të orarit të punës (OJ L 327,5.12.2008);</p> <p>17. Direktiva e Këshillit 2010/18/BE prej 8 mars 2010 për zbatimin e marrëveshjes kornizë për të rishikuar lejen prindërorë të lidhur nga BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP dhe ETUC dhe shfuqizimi i Direktivës 96/34/KE (OJ L BE 68,18 mars 2010).</p>							
3.19.2	Neni 82 dhe 106	Projektligji për pushimin e lehonisë dhe prindëror i miratuar	<p>1. Direktiva e Këshillit 2010/18/EC të 8 marsit 2010 për zbatimin e Marrëveshjes kornizë të rishikuar për pushimin prindëror të nënshkruar nga BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP dhe ETUC dhe e cila e shfuqizon Direktivën 96/34/EC;</p> <p>2. Direktiva e Këshillit 92/85/EEC të 19 tetorit 1992 për futjen e masave për inkurajimin e përmirësimeve në sigurinë dhe shëndetin në punë të punëtorëve shtatzënë dhe të punëtorëve që kanë lindur rishtazi apo janë duke ushqyer me gji (Direktiva e dhjetë individuale në kuptim të Nenit 16 (1) të Direktivës 89/391/EEC).</p> <p>3. Direktiva 2006/54 / EC e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 5 korrik 2006 mbi zbatimin e parimit të mundësive të barabarta dhe trajtimit të barabartë të burrave dhe grave në çështjet e punësimit dhe profesionit (rifillimi) (OJ L204, 26.7 .2006, fq.23).</p>	MPMS	ZKM MSh MASH MF MEA	K3 2020	P	0	0	0
3.19.3	Neni 82	Projektligji per Këshillin	Asnjë akt	MPMS	ZKM	K4 2020		4,800	9,000	13,800

	dhe 106	Ekonomik Social i miratuar			MSh MASH MF					
3.19.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.19.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.20. Kapitulli 20 i acquis-së: Ndërmarrjet dhe politikat e industrisë										
3.20.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.20.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.20.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.20.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.21. Kapitulli 21 i acquis-së: Rrjetet trans-evropiane										
3.21.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.21.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.21.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.21.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.22. Kapitulli 22 i acquis-së: Politikat rajonale dhe koordinimi i instrumenteve strukturore										
3.22.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.22.1	Neni 121, 122, 123, 124 dhe 125	Projektligji për ratifikimin e Marrëveshjes financiare për IPA 2019, pjesa e dytë, ndërmjet Republikës së Kosovës dhe BE-së i miratuar	Asnjë akt	Kuvendi	ZKM	K4 2020		3,000	0	3,000
3.22.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.22.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.23. Kapitulli 23 i acquis-së: Gjyqësori dhe të drejtat themelore										
3.23.	<u>Legjislacioni kornizë</u>									
3.23.	Sistemi gjyqësor									
3.23.1	Neni 83 dhe 91	Kodi i Procedurës Penale i miratuar (plotësim-ndryshim)	Asnjë akt	MD		K3 2020		5,400	0	5,400
3.23.2	Neni 83 dhe 91	Projektligji për Sistemin Qendror të Evidencës Penale	Asnjë akt	MD	KGJK KPK MPB	K4-2020		3,000	0	3,000
3.23.	Politikat kundër korrupsionit									
3.23.3	Neni 83 dhe 91	Projektligji për deklarimin prejardhjen dhe kontrollin e pasurisë për zyrtarë publik (plotësim ndryshime)	Konventa evropiane për të drejtat e njeriut (neni 8) Konventa e Këshillit të Evropës për mbrojtjen e individëve në lidhje me përpunimin automatik të të dhënave personale Konventa e të drejtës penale mbi korrupsionin (ets 173) Konventa e të drejtës civile mbi korrupsionin (ets 174) Rezoluta (97) 24 në lidhje me njëzet parimet mbi luftimin e korrupsionit	MD	AKK ZKM KPK KGJK	K3 2020	P	18,000	2,000	20,000
3.23.4	Neni 83	Projektligji për Agjencinë	Konventa evropiane për të drejtat e njeriut	MD	AKK	K3 2020	P	18,000	2,000	20,000

	dhe 91	Kundër Korrupsionit (plotësim-ndryshim)	(neni 8) Konventa e Këshillit të Evropës për mbrojtjen e individëve në lidhje me përpunimin automatik të të dhënave personale Konventa e të drejtës penale mbi korrupsionin (ets 173) Konventa e të drejtës civile mbi korrupsionin (ets 174) Rezoluta (97) 24 në lidhje me njëzet parimet mbi luftimin e korrupsionit		ZKM KPK KGJK					
3.23.5	Neni 83 dhe 91	Projektligji për Financimin e Subjekteve Politike, (plotësim-ndryshim)	Asnjë akt	ZKM	Kuvendi KQZ AKK	K4 2020		0	0	0
3.23.	Të drejtat themelore									
3.23.6	Neni 3 dhe 4	Projektligji për AKKVP i miratuar	Asnjë akt	ZKM	AKKVP	K4 2020		0	0	0
3.23.7	Neni 3 dhe 4	Projektligji për plotësim-ndryshimin e Ligjit nr. 02/L-31 për Lirinë fetare në Kosovë miratuar	Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut - neni 9: Liria e mendimit, ndërgjegjes dhe fesë	ZKM		K4 2020	P	0	0	0
3.23.8	Neni 3 dhe 4	Projektligji për trajtimin dhe kategorizimin e personave me aftësi të kufizuara i miratuar	Asnjë akt	MPMS	MF ZKM	K4 2020		0	10,000	10,000
3.23.	Mbrojtja e minoriteteve dhe trashëgimia kulturore									
3.23.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.23.	Mbrojtja e të dhënave personale									
3.23.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.23.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.23.	Sistemi gjyqësor									
3.23.9	Neni 83	UA për tarifatat për ndërmjetësues i miratuar	Asnjë akt	MD	KGJK MF	K4 2020		2,700	0	2,700
3.23.10	Neni 83	Rregullore për organizimin dhe veprimtarinë e Këshillit Gjyqësor të Kosovës e miratuar	Asnjë akt	KGJK		K4 2020		2,544	0	2,544
3.23.11	Neni 83	Rregullore për vlerësimin e performancës së gjyqtarëve e martuar	Asnjë akt	KGJK		K4 2020		2,544	0	2,544
3.23.12	Neni 83	Rregullore për bashkëpunëtorë profesionalë e miratuar	Asnjë akt	KGJK		K4 2020		2,984	0	2,984
3.23.13	Neni 83	Rregullore për Këshillin Prokurorial të Kosovës e miratuar	Asnjë akt	KPK		K4 2020		12,996	0	12,996
3.23.14	Neni 83	Rregullore për Prokurorin e Shtetit e miratuar	Asnjë akt	KPK		K4 2020		12,996	0	12,996

3.23.15	Neni 83	Rregullore për vlerësimin e performancës së prokurorëve e miratuar	Asnjë akt	KPK		K4 2020		31,376	0	31,376
3.23.	Politikat kundër korrupsionit									
3.23.16	Neni 83 dhe 91	UA për përcaktimin dhe procedurën për pranimin dhe trajtimin e rasteve të sinjalizimit i miratuar	Asnjë akt	MD	AKK ZKM KPK MF	K3 2020		8,100	0	8,100
3.23.	Të drejtat themelore									
3.23.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.23.	Mbrojtja e minoriteteve dhe trashëgimia kulturore									
3.23.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.23.	Mbrojtja e të dhënave personale									
3.23.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24. Kapitulli 24 i acquis-së: Drejtësia, liria dhe siguria										
3.24.	<u>Legjislati i kornizë</u>									
3.24.	Menaxhimi i kufirit									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Vizat									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Siguria e dokumenteve									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Azili									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Migracioni									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Luftimi i shpëlarjes së parave dhe financimit të terrorizimit									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Luftimi i narkotikëve									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Luftimi i krimit të organizuar dhe bashkëpunimi policor									
3.24.1	Neni 91	Ligji për Sigurinë Kibernetike, i miratuar	Direktiva 2013/40/BE e Parlamentit Evropian dhe Këshillit e 12 gushtit 2013 mbi sulmet kundër sistemit informativ dhe zëvendësimit te vendimit kornize 2005/222/JH të Këshillit	MPB		K3 2020	P	5,000	10,800	15,800
3.24.	Lufta kundër terrorizmit									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Bashkëpunimi juridik ndërkombëtar në çështje penale dhe civile									
3.24.2	Neni 83	Projektligji për bashkëpunimin juridik ndërkombëtar në çështjet penale (amendamentim) i miratuar	Direktiva 2014/41/BE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 3 prill 2014 për Urdhrin Evropian Hetimor për çështje penale	MD	KGJK KPK MPB MF	K4 2020	P	3,600	500	4,100
3.24.3	Neni 83	Projektligji për bashkëpunimin juridik	Konventa e Hagës për Zgjedhjen e Gjykatave; Rregullorja (BE) nr. 1215/2012 e Parlamentit	MD	KGJK KPK	K4 2020	P	3,600	1,000	4,600

		<p>ndërkombëtar në çështjet civile i miratuar</p>	<p>Evropian dhe e Këshillit, e datës 12 dhjetor 2012 për juridiksionin dhe ekzekutimin e aktgjykimeve në çështjet civile dhe komerciale (ndryshim); Rregullorja (BE) nr. 606/2013 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian, e datës 12 qershor 2013 për njohjen e dyanshme për masat mbrojtëse në çështjet civile; Rregullorja (KE) nr. 4/2009 e datës 18 dhjetor 2008 për Juridiksionin, të drejtën e zbatueshme, njohjen dhe ekzekutimin e vendimeve dhe bashkëpunimin në çështjet që kanë të bëjnë me detyrimet e mbajtjes; Rregullorja (BE) nr. 650/2012 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian, e datës 4 korrik 2012 për Juridiksionin, drejtën e zbatueshme, njohjen dhe ekzekutimin e vendimeve dhe njohjen dhe ekzekutimin e instrumenteve autentike në çështjet e trashëgimisë dhe krijimin e Certifikatës Evropiane për Trashëgiminë; Rregullorja (BE) 2015/848 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e datës 20 maj 2015 për procedurat e falimentimit; Rregullorja (KE) nr. 1896/2006 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e datës 12 dhjetor 2006 për krijimin e rregullit evropian për procedurat e pagesës; Rregullorja (KE) nr. 861/2007 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e datës 11 korrik 2007 për Krijimin e procedurës evropiane për kërkesat e vogla; Rregullorja (KE) nr. 805/2004 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e datës 21 prill 2004 për Krijimin e rregullit evropian të zbatimit për kërkesat e pa kontestuara; Rregullorja (BE) nr. 655/2014 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e datës 15 maj 2014 për Procedurën e krijimi të rregullit evropian për ruajtjen e llogarisë për lehtësimin e kthimit të borxhit ndërkufitar në çështjet civile dhe komerciale; Rregullorja (BE) nr. 1215/2012 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e datës 12 dhjetor 2012 për Juridiksionin dhe njohjen dhe ekzekutimin e aktgjykimeve në çështjet civile</p>		<p>MPB MF</p>					
--	--	---	---	--	-------------------	--	--	--	--	--

			dhe komerciale; Rregullorja (KE) nr. 1393/2007 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e datës 13 nëntor 2007 për Shërbimin e Shteteve Anëtare me dokumente gjyqësore dhe jashtëgjyqësore në çështjet civile dhe komerciale (shërbimin e dokumenteve), dhe shfuqizimin e Rregullores së Këshillit (KE) nr. 1348/2000;							
3.24.	Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative									
3.24.	Menaxhimi i kufirit									
3.24.4	Neni 85	UA për masat dhe procedurat e pranimit dhe përdorimit të të dhënave të IPU dhe REU i miratuar	Direktiva (BE) 2016/681 e Parlamentit Evropian dhe Këshillit të datës 27 prill 2016 për përdorimin e të dhënave të regjistrit për emrat të udhëtarëve (REU) për parandalimin, zbulimin, hetimin dhe ndjekjen penale të veprave terroriste dhe krimit të rëndë; dhe direktiva 2004/82 / EC e datës 29 prill 2004 mbi detyrimin e transportuesve për të komunikuar të dhënat e pasagjerëve.	MPB		K4 2020	P	5,200	0	5,200
3.24.	Vizat									
3.24.5	Neni 85	UA për lëshimin e Vizave në Pikat e Kalimit Kufitar i miratuar	Rregullore (KE) nr. . 810/2009 e Parlamentit Evropian dhe Këshillit të 13 korrikut 2009 Për Krijimin e një Kodi të Komunitetit për Vizat	MPB		K4 2020	P	5,200	0	5,200
3.24.	Siguria e dokumenteve									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Azili									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Migracioni									
3.24.6	Neni 85, 86, 87 dhe 88	Rregullorja për riintegrimin e personave të riatdhesuar, e plotësuar dhe ndryshuar	Asnjë akt	MPB		K3 2020		5,000	0	5,000
3.24.7	Neni 85, 86, 87 dhe 88	UA për ndryshimin dhe plotësimin e UA nr. 22/2013 për Kushtet dhe procedurat e vazhdimin të vizës, i miratuar	Rregullorja e KE Nr 810/2009 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 13 korrik 2009 për krijimin e një Kodi Komunitar per Viza	MPB		K3 2020	P	5,000	0	5,000
3.24.8	Neni 85, 86, 87 dhe 88	UA për Refuzimin e Hyrjes në Republikën Kosovës, i miratuar;	Rregullore (Ke) nr. 2016/399 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, datë 15 mars 2006, "Për Krijimin e Kodit të Unionit për Rregullat e Administrimit të Lëvizjes së Personave Përgjatë Kufijve (Kodi i Kufijve Schengen) " dhe Rregullorja (KE) nr. 1987/2006 - krijimi, funksionimi dhe përdorimi i Sistemit të Informacionit Shengen i gjeneratës së dytë (SIS II)	MPB		K3 2020	P	5,000	0	5,000
3.24.	Luftimi i shpëlarjes së parave dhe financimit të terrorizimit									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									

3.24.	Luftimi i narkotikëve									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Luftimi i krimit të organizuar dhe bashkëpunimi policor									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Lufta kundër terrorizmit									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Bashkëpunimi juridik ndërkombëtar në çështje penale dhe civile									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.25. Kapitulli 25 i acquis-së: Shkenca dhe kërkimet shkencore										
3.25.	<u>Legjislati i kornizës</u>									
3.25.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.25.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.25.1	Neni 107	UA për transferimin e teknologjisë dhe dijës, dhe format e transferit të teknologjisë i miratuar	Asnjë akt	MASh		K3 2020		12,054	0	12,054
3.26. Kapitulli 26 i acquis-së: Arsimi dhe kultura										
3.26.	<u>Legjislati i kornizës</u>									
3.26.1	Neni 118	Projektligji për arsimin e lartë i miratuar	Asnjë akt	MASh		K4 2020		0	0	0
3.26.2	Neni 118	Projektligji për Edukimin në Fëmijërinë e Hershme 0-6 vjeç në Republikën e Kosovë (projektligj i ri) i miratuar	Asnjë akt	MASh		K4 2020		12,872	0	12,872
3.26.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.26.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.27. Kapitulli 27 i acquis-së: Mjedisi										
3.27.	<u>Legjislati i kornizës</u>									
3.27.1	Neni 115, 116 dhe 117	Projektligji për mbrojtjen e ajrit nga ndotja (amendamentim) i miratuar	Direktiva 2004/70/KE për arsenin, kadmiumin, merkurin, nikelin dhe hidrokarburet aromatike policiklike në ajrin mjedisor Direktiva 2001/81/KE për kufijtë kombëtarë të emisioneve për disa ndotës atmosferik Direktiva 2003/87/KE krijimit të një skeme për tregetimin e kuotave të emisioneve të gazrave serë brenda komunitetit me të cilën amendamentohet Direktiva 96/61/KE për parandalimin dhe kontrollimin e ndotjes industriale Direktiva 2004/101/KE me të cilën amendamentohet Direktiva 2003/87/KE e krijimit të një skeme për tregimin e kuotave të emisioneve të gazrave serë brenda komunitetit lidhur me mekanizmat e	MEA	MI MSh MF	K3 2020	P	5,940	0	5,940

		<p>Protokollit të Kiotos</p> <p>Direktiva 2008/101/KE me të cilën amendamentohet Direktiva 2003/87/KE krijimit të një skeme për tregimin e kuotave të emisioneve të gazrave serë brenda komunitetit</p> <p>Direktiva 2009/29/KE me të cilën amendamentohet Direktiva 2003/87/KE për të përmirësuar dhe zgjeruar sistemin e tregimit të emisioneve brenda komunitetit</p> <p>Direktiva 2009/30/KE me të cilën amendamentohet Direktiva 98/70/KE e në lidhje me specifikimet e benzinës dhe naftës si dhe naftës së gazit si dhe prezantimin e një mekanizmi për monitorimin dhe reduktimin e emisioneve të gazrave serë si dhe amendamenti i Direktiva 199/32/KE për specifikimin e karburantit të përdorur nga anijet për lundrim të brendshëm si dhe shfuqizimin e Direktivës 93/12/KEE rreth përmbajtjes së sulfurit në karburantet e lëngshme të caktuara;</p> <p>Vendimi 406/2009/KE për përpjekjet e shteteve anëtare në zvogëlimin e emetimeve e gazrave serë që ti plotësojnë obligimet e Komunitetit për zvogëlimin e gazrave serë deri më 2020</p> <p>Vendimi i Komisionit nr. 2011/278/BE për përcaktimin e rregullave kalimtare në nivel të Bashkësisë për shpërndarjen pa pagesë të kuotave të njësisive të emisioneve në përputhje me neni n 10, të Direktivës 2003/87/BE për krijimin e një skeme për tregimin emisioneve të gazrave serrë me kuota</p> <p>Rregullorja nr. 1005/2009 për materiet të cilat e dëmtojnë shtresën e ozonit</p> <p>Rregullorja nr. 842/2006 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian për gazrat serë të fluoruara të caktuara</p> <p>Vendimi i Këshillit nr. 97/101/BE me të cilën vendoset shkëmbimi reciprok i informatave dhe shënimeve të marra nga rrjetet dhe stacionet e veçanta të cilat matin papastërtinë e ajrit mes shteteve anëtare</p> <p>Vendimi i Këshillit nr. 2001/752/BE me të cilën ndërrohen shtojcat e Vendimit të</p>							
--	--	---	--	--	--	--	--	--	--

			<p>Këshillit 97/101/BE për shkëmbim të informatave për të dhënat mbi ajrin</p> <p>Vendimi i Komisionit nr. 2004/224/BE me të cilën përcaktohet mënyra e dhënies së informatave për planet ose programet të cilat kërkohen sipas Direktivës 96/62/BE për vlerat kufitare për materiet e veçanta ndotëse në ajrin mjedisor</p> <p>Vendimi i Këshillit nr. 2004/461/BE me të cilën përcaktohet pyetëtori për paraqitjen e raportit vjetor për cilësinë e ajrit sipas Direktivës së Këshillit 96/62/BE dhe 1999/30/BE si dhe sipas Direktiva ve 2000/69/BE dhe 2002/3/BE të Parlamentit dhe Këshillit Evropian (ka zëvendësuar vendimin 2001/839/BE)</p> <p>Vendimi nr. 280/2004/BE të Parlamentit dhe Këshillit Evropian për mekanizmin e përcjelljes së gazrave serë në Bashkësi dhe për zbatimin e Protokollit të Kiotos</p> <p>Rregullorja e Komisionit (BE) nr. 031/2010 për ndarjen, udhëheqjen dhe aspektet tjera të ndarjes së kuotave të emisioneve të gazrave serë sipas Direktivës 2003/87/BE për vendosjen e sistemit të tregtimit me kuota të emisioneve të gazrave serë brenda Bashkësisë</p> <p>Vendimi i Komisionit nr. 2007/589/BE me të cilën merren vendimet për përcjelljen dhe raportimin e emisioneve të gazrave serë sipas Direktivës 2003/87/BE, e cila është ndryshuar dhe plotësuar me Vendim të Komisionit 2011/540/BE</p>							
3.27.2	Neni 115, 116 dhe 117	Projektligji për parandalimin dhe kontrollin e integruar të ndotjes (amendamentim) i miratuar	Direktiva nr. 2010/75/BE (IED) për Emisione Industriale	MEA	MI MF	K3 2020	P	8,910	0	8,910
3.27.3	Neni 115, 116 dhe 117	Projektligji për ujërat e Kosovës (amendamentim) i miratuar	Direktiva Kornizë për Ujëra 2000/60/KE; Direktiva nr. 2007/60/KE e 23 tetor 2007 për vlerësimin e menaxhimit të rrezikut nga vërshimet (Teksti me relevancë të EEA); Direktiva e Këshillit nr. 91/271/KEE e 21.05.1991 që ka të bëjë me trajtimin e ujërave të ndotura e amendamentuar nga Direktiva nr. 98/15/KE dhe Rregulloret nr. KE/1882/2003 dhe KE/1137/2008; Direktiva e Këshillit nr. 91/676/KEE e	MEA	ZKM MBPZhr MI MF	K3 2020	P	8,910	0	8,910

			12.12.1991 që ka të bëjë me mbrojtjen e ujërave nga ndotja të shkaktuar nga nitratat nga burimet bujqësore, të amendamentuar nga rregulloret nr. KE/1882/2003 dhe KE/1137/2008; Direktiva nr. 2006/118/KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit të 12.12.2006 për mbrojtjen e ujërave nëntokësore nga ndotja dhe shkatërrimi							
3.27.4	Neni 115, 116 dhe 117	Projektligji për pyjet (amendamentim) i miratuar	Rregullorja (BE) nr. 691/2011 e Parlamentit dhe e Këshilli Evropian e datës 6 korrik 2011 mbi llogaritë ekonomike mjedisore evropiane; Rregullorja (BE) nr. 995/2010 e Parlamentit dhe e Këshilli Evropian e datës 20 tetor 2010 për detyrimet e operatorëve të cilët vendosin drurin dhe produktet e drurit në treg	MBPZhR	MEA MF	K4 2020	P	2,025	0	2,025
3.27.	Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative									
3.27.5	Neni 115, 116 dhe 117	UA për rregullat dhe normat e shkarkimeve në ajër nga burimet e palëvizshme të ndotjes (amendamentim) i miratuar	Direktiva 2010/75/BE për emisionet industriale	MEA	MTI MSh MF, MI	K3 2020	P	8,910	0	8,910
3.27.6	Neni 115, 116 dhe 117	UA për klasifikimin, etiketimin dhe paketimin e kimikateve të rrezikshme (amendamentim) i miratuar	CLP Reach	MEA	MTI MSh MF	K4 2020	P	5,670	0	5,670
3.27.7	Neni 115, 116 dhe 117	UA për menaxhimin e mbeturinave që përmbajnë azbest (amendamentim) i miratuar	Direktiva nr. 87/217/KEE e Këshillit të Evropës për reduktimin e ndotjes nga azbesti në mjedis	MEA	MTI MSh MF	K3 2020	P	3,780	0	3,780
3.27.8	Neni 115, 116 dhe 117	UA për kushtet, mënyrat, parametrat dhe vlerat kufizuese të shkarkimit të ujërave të ndotura në rrjetin e kanalizimit publik dhe në trupin uhor (amendamentim) i miratuar	Direktiva nr. 91/271/KEE për trajtimin e ujërave e ndotura urbane	MEA	MTI MSh	K3 2020	P	3,780	0	3,780
3.27.9	Neni 115, 116 dhe 117	UA për llojet e egra të mbrojtura dhe strikt të mbrojtura të faunës i miratuar	Direktiva nr. 92/43/KEE	MEA	MBPZhR	K3 2020	P	3,780	0	3,780
3.28. Kapitulli 28 i acquis-së: Mbrojtja e konsumatorit dhe e shëndetit publik										
3.28.	<u>Legjislati i kornizës</u>									
3.28.	Mbrojtja e konsumatorit									
3.28.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.28.	Mbrojtja e shëndetit publik									
3.28.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									

3.28.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.28.	Mbrojtja e konsumatorit									
3.28.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.28.	Mbrojtja e shëndetit publik									
3.28.1	Neni 106	UA vërejtjet e kombinuara në njësinë e paketimit i miratuar	Vendimi 2003/641/KE Vendimi C (2005) 1452 Vendimi C (2005) 1502 BE;	MSh	ZKM	K4 2020	P	20,000	0	20,000
3.28.2	Neni 106	UA për praktikatat e mira për shpërndarje, i miratuar	Direktiva 2001/83/KE për Kodin e Komunitetit në lidhje me produktet mjekësor për përdorim të njerëzve; Direktiva 2011/62 KE që plotëson Direktivën 2001/83/KE për Kodin e Komunitetit në lidhje me produktet mjekësor për përdorim të njerëzve për parandalimin e futjes brenda rrjetit ligjor të furnizimit të produkteve mjekësore të falsifikuara/ tekst relevantë me EEA	MSh	ZKM	K4 2020	P	20,000	0	20,000
3.29. Kapitulli 29 i acquis-së: Unioni Doganor										
3.29.	<u>Legjislati i kornizë</u>									
3.29.1	Neni 77 dhe 104	Projekt-Kodi doganor dhe i akcizave në Kosovë (amendamentim) i miratuar	Rregullorja e BE-së nr. 952/2013 e Parlamentit Evropian dhe Këshillit e 9 dhjetorit 2013 për Kodin Doganor të Unionit	MF	DK ATK	K4 2020	P	5,600	0	5,600
3.29.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.29.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.30. Kapitulli 30 i acquis-së: Marrëdhëniet me jashtë										
3.30.	<u>Legjislati i kornizë</u>									
3.30.1	Neni 11 - 15	Projektligji për tregtinë e jashtme i miratuar	Asnjë akt	MTI		K4 2020		0	0	0
3.30.2	Neni 11-15	Projektligji për ratifikimin e Marrëveshjes për Protokollin Shtesë V të Marrëveshjes për Amendamentim dhe Aderimin në Marrëveshjen e Hapësirës së Tregtisë së Lirë në Evropën Qendrore (CEFTA) i miratuar	Asnjë akt	MTI		K3 2020		0	0	0
3.30.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.30.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.31. Kapitulli 31 i acquis-së: Politika e jashtme, e sigurisë dhe e mbrojtjes										
3.31.	<u>Legjislati i kornizë</u>									
3.31.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.31.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.31.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.32. Kapitulli 32 i acquis-së: Kontrolli financiar										
3.32.	<u>Legjislati i kornizë</u>									

3.32.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.32.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.32.1	Neni 97	UA për certifikim të AB (amendamentim) i miratuar	Standardet e Institutit të Auditorëve të Brendshëm dhe Kodi i Etikës	MF	NjQH	K4 2020	P	5,358	0	5,358
3.33. Kapitulli 33 i acquis-së: Dispozitat financiare dhe buxhetore										
3.33.	<u>Legjislati i kornizës</u>									
3.33.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.33.	<u>Aktet nënligjore dhe aktet e tjera rregullative</u>									
3.33.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.34. Kapitulli 34 i acquis-së: Institucionet										
3.34.	Programi nuk mbulon këtë kapitull në këtë fazë të aderimit në BE.									
3.35. Kapitulli 35 i acquis-së: Çështjet e tjera										
3.35.	Programi nuk mbulon këtë kapitull në këtë fazë të aderimit në BE.									
MASAT ZBATUESE										
Nr.	Dispozitat e MSA-së	Objektivat	Treguesit	Institucionet përgjegjëse	Institucionet mbështetëse	Afatet kohore	Dokumentet referuese	Buxheti		
								BRK	onatorët	Gjithsej
1. BLOKU I: KRITERET POLITIKE										
1.1. Demokracia dhe sundimi i ligjit										
1.1.1. Kushtetuta, Parlamenti dhe sistemi zgjedhor										
1.1.1.	<u>Korniza e politikave</u>									
1.1.1.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.1.1.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
1.1.1.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.1.1.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
1.1.1.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.1.2. Administrata publike										
1.1.2.	<u>Korniza e politikave</u>									
1.1.2.6	Neni 120	Vazhdimi i reformave institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale në fushën e administratës publike, me qëllim të zbatimit të standardeve dhe parimeve të BE-së për AP	Koncept-dokumenti për Valën e Dytë dhe të Tretë të Racionalizimit të Agjencive dhe Institucioneve të Pavarura (ligji i ri), i miratuar	MPB		K3 2020		5,000	0	5,000
1.1.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.1.2.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
1.1.2.7	Neni 120	Vazhdimi i reformave institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale në fushën e administratës publike, me qëllim të zbatimit të standardeve dhe parimeve të BE-së për AP	Planit i Veprimit të SMAP për periudhën një vjeçare 2021, i hartuar	MPB		K4 2020		10,000	0	10,000
1.1.2.8	Neni 120	Përzgjedhja transparente, meritore dhe jopolitike për të	MM mes Kuvendit, Qeverisë dhe Mbretërisë së Bashkuar, i zbatuar	ZKM	MPB MEA	K4 2020		3,000	0	3,000

		gjitha institucionet e pavarura, agjencitë, organet rregullative dhe kompanitë publike			Kuvendi MPL					
1.1.2.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
1.1.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.1.3. Avokati i Popullit										
1.1.3.	<u>Korniza e politikave</u>									
1.1.3.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.1.3.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
1.1.3.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.1.3.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
1.1.3.1	Neni 3, 4 dhe 7	Monitorimi i zbatimit të rekomandimeve të Avokatit të Popullit	Numri i rekomandimeve të IAP të zbatuara nga autoritetet përgjegjëse, bazuar në indikatorin 7.3.2 të Kontratës Buxhetore Sektoriale për RAP	ZKM		K4 2020		30,000	20,000	50,000
1.1.3.2	Neni 3, 4 dhe 7	Monitorimi i zbatimit të rekomandimeve të Avokatit të Popullit	Numri i përgjigjeve të pranuar nga autoritetet përgjegjëse, bazuar në indikatorin 7.3.1 të Kontratës Buxhetore Sektoriale për RAP	ZKM		K4 2020		80,000	20,000	100,000
1.1.4. Mbikëqyrja civile e forcave të sigurisë										
1.1.4.	<u>Korniza e politikave</u>									
1.1.4.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.1.4.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
1.1.4.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.1.4.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
1.1.4.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.2. Bashkëpunimi rajonal dhe obligimet ndërkombëtare										
1.2.	<u>Korniza e politikave</u>									
1.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.2.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
1.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
1.2.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
1.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
2. BLOKU II: KRITERET EKONOMIKE										
2.1. Ekzistenca e ekonomisë funksionale të tregut										
2.1.	<u>Korniza e politikave</u>									
2.1.1	Neni 25, 43, 75, 93, 94, 96, 98, 106, 107, 121, 123	Rishikimi i Planit të Veprimit për vitin 2021 të SRMFP 2016-2020	PV i rishikuar për vitin 2021, i hartuar	MF	ZKM MPB ZKA KRPP	K4 2020	Programi për Reforma në Ekonomi	49,500	0	49,500
2.1.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
2.1.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
2.1.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
2.1.2	Neni 1, 75,	Masat për rimëkëmbje	Fondi për rimëkëmbje i themeluar, si linjë e	MF		K3 2020	Programi qeverisës	0	0	0

	93, 121,	ekonomike pas Covid-19	veçantë buxhetore në ligjin për Ndarjet Buxhetore për Buxhetin e Republikës së Kosovës				2020-2023			
2.1.3	Neni 39, 40, 70 dhe 105	Zvogëlimi i ekonomisë joformale	Ulja e transaksionit në para kesh prej 500 euro në 300 euro për biznese	MF		K4 2020	Programi për Reforma në Ekonomi	49,500	0	49,500
2.1.4	Neni 39, 40, 70 dhe 105	Zvogëlimi i ekonomisë joformale	Futjen e pagesës elektronike obligative për të gjitha pagat dhe mëditjet e punonjësve në të gjithë sektorët dhe punësimin, papunësinë dhe pagesat e sigurisë sociale / shëndetësore për të gjithë banorët e Kosovës	MF		K4 2020	Programi për Reforma në Ekonomi	66,000	0	66,000
2.1.5	Neni 39, 40, 70 dhe 105	Zvogëlimi i ekonomisë joformale	Aktivitetet inspektuese në sektorin e ndërtimit, akomodimit dhe kontrollit të stoqeve të mallrat në sektorin e tregtisë, si rezultat i zbatimit të Planeve Specifike Përmbyesë për sektorët me shkallë të lartë të rrezikshmërisë të zgjeruara	MF	ATK	K4 2020	Plani Strategjik i ATK-së 2015-2020; Plani Vjetor i Punës së ATK-së; Konkluzionet e NK për Tregti, Industri, Dogana dhe Tatime	114,986	0	114,986
2.2. Kapaciteti për t'u përballur me presionin e konkurrencës dhe forcat e tregut brenda Unionit										
2.2.	Korniza e politikave									
2.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
2.2.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
2.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
2.2.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
2.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3. BLOKU III: STANDARDET EVROPIANE – PËRAFIRIMI I LEGJISLACIONIT TË KOSOVËS ME ACQUIS TË BE-SË										
3.0. Korniza ligjore për përafrimin e legjislacionit të Kosovës me acquis-në e BE-së										
3.0.	Korniza e politikave									
3.0.1	Neni 74	Koordinimi i përkthimit të acquis të BE-së në gjuhët zyrtare të Kosovës	Kalendari vjetor i Përkthimit i hartuar	ZKM		K3 2020		0	0	0
3.1.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.0.2	Neni 74	Ngritja e kapaciteteve për përafrimin e projekt akteve normative të legjislacionit të Kosovës me acquis të BE-së për zbatimin e MSA-së	Së paku 4 cikle të trajnimeve për përafrim të legjislacionit, të mbajtura	ZKM	MPB	K4 2020		5,000	0	5,000
3.0.3	Neni 74	Digjitalizimi i procesit për përafrimin e projekt akteve normative të legjislacionit të Kosovës me acquis të BE-së për zbatimin e MSA-së	Funksionalizimi i platformës për përafrimin e legjislacionit vendor me acquis të BE-së	ZKM		K4 2020		20,000	30,000	50,000
3.0.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.0.4	Neni 74	Kontrolli i përafrimit të projekt akteve normative të legjislacionit të Kosovës me acquis të BE-së për zbatimin e MSA-së	Së paku 120 Opinione Ligjore të Përputhshmërisë (OLP) me acquis të BE-së, të lëshuara	ZKM		K4 2020		0	0	0

3.0.5	Neni 74	Koordinimi i përkthimit të acquis të BE-së në gjuhët zyrtare të Kosovës	Përkthimi, rishikimi dhe çertifikimi i akteve ligjore të BE-së të përkthyer në gjuhë zyrtare i miratuar	ZKM		K4 2020		100,000	0	100,000
3.1. Kapitulli 1 i acquis-së: Lëvizja e lirë e mallrave										
3.1.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.1.6	Neni 80	Krijimi i politikave për fushën e pa-harmonizuar	Plani i Veprimit për fushën e paharmonizuar (3436 TFEU) i miratuar	MTI	MEA MSh MPB MBPZhR AUV ARKEP	K4 2020	Konkluzionet e NK për Tregti, Industri, Dogana dhe Tatime	6,400	14,840	21,240
3.1.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.1.7	Neni 20, 80 dhe 74 pika 3	Ngritja e kapaciteteve administrative në Agjencinë Kosovare për Metrologji	Së paku 1 zyrtar i rekrutuar në Agjencinë Kosovare për Metrologji	MTI		K3 2020		10,800	0	10,800
3.1.8	Neni 20, 80 dhe 74 pika 3	Zbatimi i standardeve të adoptuara	Sistemi online për shitjen e standardeve i funksionalizuar	MTI		K4 2020		900	4,650	5,550
3.1.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.2. Kapitulli 2 i acquis-së: Liria e lëvizjes së punonjësve										
3.2.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.2.1	Neni 79, paragrafi 9	Inicimi/negocimi marrëveshjeve bilaterale per sigurime sociale	Inicimi i marrëveshjes bilaterale me shtete të BE-së	MPMS	MPJD MF ZKM	K4 2020		10,000	0	10,000
3.2.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.2.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.2.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.3. Kapitulli 3 i acquis-së: E drejta e themelimit dhe liria e ofrimit të shërbimeve										
3.3.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.3.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.3.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.3.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.3.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.3.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.4. Kapitulli 4 i acquis-së: Lëvizja e lirë e kapitalit										
3.4.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.4.2	Neni 89	Zhvillimi i legjislacionit në fushën e luftimit të pastrimit të parave dhe financimit të terrorizmit	Koncept-dokumenti për plotësim-ndryshimin e Ligjit 05/LO96 për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Luftimin e Financimit të Terrorizmit i miratuar	MF		K4 2020	Programi qeverisës 2020-2023	5,840	0	5,840
3.4.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.4.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.4.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.4.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									

3.5. Kapitulli 5 i acquis-së: Prokurimi publik										
3.5.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.5.2	Neni 79	Koncept-dokumenti për Ligjin për Prokurimin Publik me qëllim të përmirësimit të politikave në prokurimin publik i miratuar	Miratimi i Koncept-dokumentit për Ligjin e Prokurimit Publik	KRPP	OSHP MF	K3 2020	Analiza e Vlerësimit Projekti i Binjakëzimit, NK për Treg të Brendshëm	1,300	0	1,300
3.5.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.5.3	Neni 79	Plotësimi i Bordit të OSHP	Dy anëtarë të Bordit të OSHP, të emëruar	OSHP	Kuvendi	K4 2020	NK për Treg të Brendshëm,	0	0	0
3.5.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.5.4	Neni 79	Aplikimi i modulit për menaxhim të kontratave nëpërmes sistemit të e-prokurimit.	Zbatimi i menaxhimit deri në 50%, të kontratave të nënshkruara me vlera të mëdha, nëpërmes sistemit të e-prokurimit	KRPP	MF	K4 2020		25,000	0	25,000
3.6. Kapitulli 6 i acquis-së: E drejta e kompanive										
3.6.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.6.4	Neni 51, pikat 1, 2 dhe 3	Zhvillimi i politikave të qeverisjes korporatave	Kodi i Qeverisjes Korporative i miratuar	MTI		K4 2020		3,500	6,150	9,650
3.6.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.6.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.6.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.6.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.7. Kapitulli 7 i acquis-së: E drejta e pronësisë intelektuale										
3.7.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.7.3	Neni 77 dhe 78	Avancimi i legjislacionit në fushën e së drejtës së autorit	Koncept-dokumenti për legjislacionin në fushën e së drejtës së autorit i miratuar	MKRS		K4 2020		0	0	0
3.7.4	Neni 77 dhe 78	Avancimi i legjislacionit në fushën e pronësisë industriale	Koncept-dokumenti për fushën e pronësisë industriale, i hartuar	MTI	API	K4 2020		33,850	0	33,850
3.7.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.7.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.7.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.7.5	Neni 77 dhe 78	Tarifat për operatorët kabllorë për shfrytëzimin e lëndës së mbrojtur me Ligjin për të Drejtat e Autorit	Caktimi i skemave tarifore për operatorët kabllorë përmes ndërhyrjes së Qeverisë	MKRS		K3 2020		6,800	0	6,800
3.8. Kapitulli 8 i acquis-së: Politikat e konkurrencës										
3.8.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.8.	Konkurrenca									
3.8.5	Neni 74 dhe 75	Hartimi një Plani të Veprimit për avokimin e politikës së konkurrencës	Plani i Veprimit i miratuar	AKK		K3 2020		21,600	0	21,600
3.8.6	Neni 74 dhe 75	Zhvillimi i aktiviteve të evokimit	Konferenca për politikat e konkurrencës	AKK		K4 2020		1,000	0	1,000

3.8.	Ndihma shtetërore									
3.8.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.8.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.8.	Konkurrenca									
3.8.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.8.	Ndihma shtetërore									
3.8.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.8.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.8.	Konkurrenca									
3.8.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.8.	Ndihma shtetërore									
3.8.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.9. Kapitulli 9 i acquis-së: Shërbimet financiare										
3.9.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.9.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.9.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.9.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.9.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.9.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.10. Kapitulli 10 i acquis-së: Shogëria e informacionit dhe mediat										
3.10.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.10.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.10.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.10.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.10.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.10.10	Neni 109, 110 dhe 111	Shtirja e infrastrukturës telekomunikuese brezgjere në viset e pambuluara përmes programit KODE	Infrastruktura brezgjere me shpejtësi të lartë (në dhjetë lote/zona rurale të përcaktuara) e vendosur	MEA	ARKEP	K4 2020	Ligji për Komunikime Elektronike Agjenda Digjitale 2013-2020 Ligji për Ratifikimin e Marrëveshjes për Financim Midis Republikës së Kosovës dhe Asociacionit Ndërkombëtar për Zhvillim për Projektin e Ekonomisë digjitale të Kosovës	2,700,000	0	2,700,000
3.11. Kapitulli 11 i acquis-së: Bujqësia dhe zhvillimi rural										
3.11.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.11.4	Neni 102	Përmirësimi i politikave për tokën bujqësore	Koncept dokumenti për tokën bujqësore, i miratuar	MBPZHR	MEA AKK	K3 2020	Strategjia për Konsolidimin e Tokave Bujqësore	150	0	150
3.11.5	Neni 102	Përmirësimi i politikave për rregullimin e tokës	Koncept dokumenti për rregullimin e tokës, i miratuar	MBPZHR	MEA AKK	K4 2020	Strategjia për Konsolidimin e	4,500	0	4,500

							Tokave Bujqësore			
3.11.6	Neni 102	Përmirësimi i politikave për Organizimin e Tregut të Përbashkët	Koncept dokumenti për Organizimin e Tregut të Përbashkët, i miratuar	MBPZHR	MTI Dogana AUV	K4 2020	Plani i Punës së MBPZHR për 2020	4,500	0	4,500
3.11.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.11.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.11.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.11.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.12. Kapitulli 12 i acquis-së: Politikat e sigurisë së ushqimit, fitosanitare dhe ato të veterinarës										
3.12.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.12.5	Neni 102	Përmirësimi i mbrojtjes së shëndetit publik dhe shëndetit të kafshëve	Strategjia për avancimin e ndërmarrjeve agroushqimore e miratuar	MBPZHR	AUV MF	K4 2020	Ligji nr. 2004/21 për veterinarinë	6,600	0	6,600
3.12.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.12.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.12.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.12.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.13. Kapitulli 13 i acquis-së: Peshkataria										
3.13.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.13.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.13.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.13.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.13.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.13.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.14. Kapitulli 14 i acquis-së: Politikat e transportit										
3.14.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.14.13	Neni 113	Hartimi i politikave të zhvillimit strategjik të sektorit të transportit	Strategjia Sektoriale dhe Transportit Multimodal 2015-2025 dhe plani i veprimit e rishikuar dhe miratuar	MI		K4 2020		10,300	0	10,300
3.14.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.14.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.14.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.14.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.15. Kapitulli 15 i acquis-së: Energjia										
3.15.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.15.5	Neni 114	Zhvillimi i mëtejshëm i politikave në fushën e efikasitetit të energjisë me qëllim të zbatimit të dispozitave të MSA-së dhe acquis-së së transpozuar	Plani Kombëtar i Veprimit për Efikasitet të Energjisë 2019-2021 i miratuar	MEA	MEA MF ZRR KOSTT	K3 2020	Strategjia e Energjisë e Republikës së Kosovës 2017-2026	750	900	1,650
3.15.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.15.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.15.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.15.6	Neni 114	Zbatimi i masave për efikasitet	Investimet e para për Efikasitet të Energjisë, të	FKEE	MEA	K4 2020	Ligji për Efikasitetin e	0	500,000	500,000

		të energjisë nga FKEE	disbursuara		MF		Energjisë			
3.15.7	Neni 114	Krijim i parakushteve për funksionalizimin e tregut të përbashkët të energjisë elektrike me Shqipërinë	KOSTT si aksionar i tregut të përbashkët të energjisë i përzgjedhur	KOSTT	MEA	K3 2020	Strategjia e Energjisë e Republikës së Kosovës 2017-2026	413,741	0	413,741
3.16. Kapitulli 16 i acquis-së: Tatimet										
3.16.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.16.2	Neni 39, 40, 70 dhe 105	Inicimi i marrëveshjeve për Eliminimin e Tatimit të Dyfishtë në të Ardhura dhe Kapital, Luftimin e Evazionit dhe Shmangjen tatimore	Numri i marrëveshjeve të iniciuara për eliminimin e tatimit të dyfishtë në të Ardhura dhe Kapital, Luftimin e Evazionit dhe Shmangjen tatimore i rritur	MF	ATK	K4 2020	Plani Strategjik i ATK-së 2015-2020;	18,000	0	18,000
3.16.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.16.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.16.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.16.3	Neni 39, 40, 70 dhe 105	Reduktimi i borxhit tatimor	Përqindja e inkasimit të borxhit ndaj borxhit të përgjithshëm të mbledhshëm deri në fund të vitit 2019 i rritur	MF	ATK	K4 2020	Plani Strategjik i ATK-së 2015-2020; Plani Vjetor i Punës së ATK-së; Konkluzionet e NK për Tregti, Industri, Dogana dhe Tatime	543,654	0	543,654
3.17. Kapitulli 17 i acquis-së: Politikat ekonomike dhe monetare (referojuni Bllokut 2: Kriteret Ekonomike)										
3.17.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.17.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.17.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.17.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.17.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.17.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.18. Kapitulli 18 i acquis-së: Statistikat										
3.18.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.18.1	Neni 95	Përgatitjet për regjistrimin e popullsisë dhe banesave 2021	Koncept-dokumenti për regjistrimin e popullsisë dhe banesave i miratuar	ASK	ZKM	K3 2020	Konkluzionet e NK për Ekonomi, Çështje Financiare dhe Statistika 2019	17,500	0	17,500
3.18.2	Neni 95	Monitorimi i Planit të veprimit nga raporti Peer Review për vitin 2019	Raporti mbi zbatimin e rekomandimeve nga procesi "peer review" i finalizuar	ASK	ZKM	K4 2020	Raporti "Peer Review" 2017	500	0	500
3.18.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.18.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.18.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.18.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.19. Kapitulli 19 i acquis-së: Politikat sociale dhe punësimi										
3.19.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.19.4	Neni 82 dhe 106	Avancimi i politikave në fushën e punësimit	Koncept-dokumenti për përmirësimin e legjislacionit nga fusha e sigurisë dhe	MPMS	ZKM MSh	K3 2020		59,600	0	59,600

			shëndetit në punë i miratuar		MASH MF					
3.19.5	Neni 82 dhe 106	Ndërmarrja e masave për rritjen e pjesëmarrjes së grave në tregun e punës	Numri i grave të përfshira në masat aktive të tregut të punës i rritur krahasuar me vitin paraprak	APRK		K4 2020	Plani i Punës së APRK-së	3,600	0	3,600
3.19.6	Neni 82 dhe 106	Ndërmarrja e masave për rritjen e pjesëmarrjes së të rinjve në tregun e punës	Numri i të rinjve të përfshirë në masat aktive të tregut të punës i rritur krahasuar me vitin paraprak	APRK		K4 2020	Plani i Punës së APRK-së	900,000	0	900,000
3.19.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.19.7	Neni 82 dhe 106	Fuqizimi i kapaciteteve institucionale në Inspektoratin e Punës	Numri i inspektorëve i rritur	MPMS		K4 2020	Strategjia Sektoriale e MF 2018-2022	90,000	0	90,000
3.19.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.19.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.20. Kapitulli 20 i acquis-së: Ndërmarrjet dhe politikat e industrisë										
3.20.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.20.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.20.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.20.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.20.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.20.1	Neni 99 dhe 100	Funksionalizimi i grupeve të SBA-së	Së paku 1 takim i mbajtur për secilin nga 12 grupet punuese, dhe nxjerrje e konkluzioneve nga këto takime	MTI	MASH	K4 2020		7,500	0	7,500
3.21. Kapitulli 21 i acquis-së: Rrjetet trans-evropiane										
3.21.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.21.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.21.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.21.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.21.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.21.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.22. Kapitulli 22 i acquis-së: Politikat rajonale dhe koordinimi i instrumenteve strukturore										
3.22.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.22.2	Neni 121, 122, 123, 124 dhe 125	Programimi dhe zbatimi i instrumenteve financiare të BE-së.	Marrëveshja financiare trepalëshe mes BE-së, Kosovës dhe Maqedonisë së Veriut për vitin 2019, për programin e bashkëpunimit ndërkuftar IPA II mes Kosovës dhe Maqedonisë së Veriut e miratuar	ZKM	MPJD	K4 2020		1,000	0	1,000
3.22.3	Neni 121, 122, 123, 124 dhe 125	Programimi dhe zbatimi i instrumenteve financiare të BE-së.	Marrëveshja financiare trepalëshe mes BE-së, Kosovës dhe Malit të Zi për vitin 2018, për programin e bashkëpunimit ndërkuftar IPA II mes Kosovës dhe Malit të Zi e miratuar	ZKM	MPJD	K4 2020		1,000	0	1,000
3.22.4	Neni 121, 122, 123, 124 dhe 125	Programimi dhe zbatimi i instrumenteve financiare të BE-së.	Marrëveshja financiare trepalëshe mes BE-së, Kosovës dhe Shqipërisë për vitin 2018, për programin e bashkëpunimit ndërkuftar IPA II mes Kosovës dhe Shqipërisë e miratuar	ZKM	MPJD	K4 2020		1,000	0	1,000

3.22.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.22.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.22.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.22.5	Neni 121, 122, 123, 124 dhe 125	Përbushja e obligimeve të Kosovës për sa i përket Skemës së Profesionistëve të Rinj	Numri i bursistëve të punësuar	ZKM		K4 2020	Programi qeverisës 2020-2023	500,000	1,500,000	2,000,000
3.23. Kapitulli 23 i acquis-së: Gjyqësori dhe të drejtat themelore										
3.23.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.23.	Sistemi gjyqësor									
3.23.17	Neni 83 dhe 91	Rishikimi Funkcional i Sektorit të Sundimit të Ligjit me qëllim të identifikimit dhe përcaktimit të objektivave strategjike dhe zhvillimore për fushën e sundimit të ligjit, të rritjes së efektivitetit të institucioneve në zbatimin e ligjit	Strategjia Sektoriale e Sundimit të Ligjit, e miratuar	MD	KGjK KPK MPB ZKM MF AKK Kuvendi Presidenca	K4 2020		281,000	0	281,000
3.23.	Politikat kundër korrupsionit									
3.23.18	Neni 83 dhe 91	Avancimi i luftës kundër korrupsionit, si dhe zbatimi i reformave kyçe për drejtësi	Strategjia dhe Plani i Veprimit për Luftimin e Korrupsionit 2020 - 2025, e miratuar	AKKK	Kuvendi ZKM MD MF MPB KGjK KPK	K3 2020		3,000	0	3,000
3.23.	Të drejtat themelore									
3.23.19	Neni 3 dhe 4	Avancimi i kornizës së politikave për mbrojtjen dhe zbatimin e të drejtave të njeriut	Strategjia dhe Plani i Veprimit për të Drejtat e Njeriut në Republikën e Kosovës, e miratuar	ZKM	IAP MPL	K4 2020	Ligji për mbrojtjen nga Diskriminimi Ligji për Barazi Gjinore, Ligji për Avokatin e Popullit	13,000	6,000	19,000
3.23.20	Neni 3 dhe 4	Përmirësimi i gjendjes së komuniteteve rom dhe ashkali përmes zbatimit të Strategjisë dhe Planit të veprimit për përfshirjen e komuniteteve rom dhe ashkali në shoqërinë kosovare 2017-2021	Korniza e monitorimit e hartuar dhe raporti për vlerësimin afatmesëm të zbatimit të Strategjisë dhe Planit të veprimit për përfshirjen e komuniteteve rom dhe ashkali në shoqërinë kosovare 2017-2021, i hartuar	ZKM /ZQM		K4 2020	Strategjia dhe Planit të veprimit për përfshirjen e komuniteteve rom dhe ashkali në shoqërinë kosovare 2017-2021	1,000	0	1,000
3.23.21	Neni 3 dhe 4	Rishikimi i Strategjisë Kombëtare për mbrojtje nga dhuna në familje dhe Planit të Veprimit	Strategjia Kombëtare për mbrojtje nga dhuna në familje dhe Plani i Veprimit, e miratuar,	MD	KPK MPB MASH	K4 2020	Ligji kundër dhunës në familje	9,000	4,000	13,000
3.23.	Mbrojtja e minoriteteve dhe trashëgimia kulturore									

3.23.22	Neni 3 dhe 4	Avancimi i kornizës ligjore dhe dokumenteve strategjike për komunitete, kthim dhe integrim	Koncept dokument për përkrahjen e projekteve për komunitete	MKK	ZKM	K3 2020	PPQ 2020-2022	10,109	0	10,109
3.23.23	Neni 3 dhe 4	Avancimi i kornizës ligjore dhe dokumenteve strategjike për komunitete, kthim dhe integrim	Koncept Dokument për Ligjin për persona të zhvendosur	MKK	ZKM	K3 2020	PPQ 2020-2022	0	0	0
3.23.	Mbrojtja e të dhënave personale									
3.23.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.23.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.23.	Sistemi gjyqësor									
3.23.24	Neni 83	Avancim i mëtejshëm i performancës së sistemit gjyqësor dhe prokurorial	8 prokurorë të rekrutuar	KPK		K4 2020		10,560	0	10,560
3.23.25	Neni 83	Avancim i mëtejshëm i performancës së sistemit gjyqësor dhe prokurorial	3 gjyqtarë në Departamentin Special te Gjykatës Themelore Prishtine dhe 6 gjyqtare ne Departamentin Special Gjykata e Apelit	KGJK		K4 2020		406,228	0	406,228
3.23.26	Neni 83	Forcimi i mëtejshëm i performancës së divizionit për mbikëqyrjen e profesioneve të lira ligjore	3 zyrtarë të rekrutuar në Divizionin për Mbikëqyrjen e Profesioneve të Lira	MD		K4 2020		21,600	0	21,600
3.23.	Politikat kundër korrupsionit									
3.23.27	Neni 83 dhe 91	Avancimi i mëtutjeshëm i kapaciteteve profesionale të PSRK-së në veçanti të ritet më tej numri i prokurorëve në Prokurorinë Speciale të cilët hetojnë dhe ndjekin penalisht rastet e korrupsionit të nivelit të lartë	2 prokurorë ne PSRK, të avancuar	KPK	KGJK	K4 2020		5,392	0	5,392
3.23.	Të drejtat themelore									
3.23.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.23.	Mbrojtja e minoriteteve dhe trashëgimia kulturore									
3.23.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.23.	Mbrojtja e të dhënave personale									
3.23.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.23.	Sistemi gjyqësor									
3.23.28	Neni 83	Administrimi më efikas i sistemit prokurorial dhe fuqizimi i administratës	1/3 e prokurorëve dhe prokurorive të vlerësuar	KPK		K4 2020		39,539	0	39,539
3.23.29	Neni 83	Administrimi më efikas i sistemit gjyqësor dhe fuqizimi i administratës	1/3 e gjyqtarëve të vlerësuar	KGJK		K4 2020		23,840	0	23,840
3.23.30	Neni 83	Avancimi i mëtejshëm i sistemit	Zgjerim i vënies në zbatim të Sistemit (SML)	KGJK		K4 2020		204,800	0	204,800

		elektronik të menaxhimit të lëndëve	në të gjitha rajonet e gjykatave duke përfshirë Lëndët Civile dhe Penale							
3.23.	Politikat kundër korrupsionit									
3.23.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.23.	Të drejtat themelore									
3.23.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.23.	Mbrojtja e minoriteteve dhe trashëgimia kulturore									
3.23.31	Neni 3 dhe 4	Ofrimi i mundësive për kthim për personat e zhvendosur	Baza e të dhënave për numrin dhe lokacionin e të kthyerve dhe të zhvendosurve, e themeluar	MKK	Komunat	K4 2020	Rregullorja nr. 01/2018 për Kthimin e Personave të Zhvendosur dhe Zgjidhje të Qëndrueshme	53,699	0	53,699
3.23.32	Neni 3 dhe 4	Mbyllja e qendrave kolektive	5 Qendrat kolektive në Komunën e Shtërpcës, të mbyllura	MKK	Komuna e Leposaviqit Komuna e Zveçanit Komuna e Graçanicës	K4 2020	Rregullorja nr. 01/2018 për Kthimin e Personave të Zhvendosur dhe Zgjidhje të Qëndrueshme	240,438	1,400,000	1,640,438
3.23.	Mbrojtja e të dhënave personale									
3.23.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Kapitulli 24 i acquis-së: Drejtësia, liria dhe siguria									
3.24.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.24.	Menaxhimi i kufirit									
3.24.9	Neni 85	Përmirësimi i mëtejshëm i kornizës së politikave në fushën e menaxhimit të kufirit, me qëllim të zbatimit të dispozitave të MSA-së dhe të legjislacionit të përafuar	Plani zhvillimor i QKMK-së i rishikuar	MPB	MF ZKM	K3 2020	PPQ 2020-2022, Konkluzionet e NK DLS	5,000	0	5,000
3.24.	Vizat									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Siguria e dokumenteve									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Azili									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Migracioni									
3.24.10	Neni 85, 86, 87 dhe 88	Përmirësimi i mëtejshëm i kornizës së politikave në fushën e migracionit, me qëllim të zbatimit të dispozitave të MSA-së dhe të legjislacionit të përafuar	Plani për reagim në rast të fluksit me migrantë dhe refugjatë i përditësuar dhe miratuar.	MPB		K4 2020	PPQ 2020-2022	12,500	13,600	26,100
3.24.	Luftimi i shpëlarjes së parave dhe financimit të terrorizimit									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									

3.24.	Luftimi i narkotikëve									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Luftimi i krimit të organizuar dhe bashkëpunimi policor									
3.24.11	Neni 91	Përmirësimi i mëtejshëm i kornizës së politikave në fushën e luftës kundër krimit të organizuar, me qëllim të zbatimit të dispozitave të MSA-së dhe të legjislacionit të përafuar	Koncept-dokumenti për themelimin e Fondit të Konfiskimit, i hartuar	MD	MPB KGJK KPK	K4 2020	PPQ 2020-2022	5,000	1,000	6,000
3.24.12	Neni 91	Përmirësimi i mëtejshëm i kornizës së politikave në fushën e luftës kundër krimit të organizuar, me qëllim të zbatimit të dispozitave të MSA-së dhe të legjislacionit të përafuar	Koncept-dokumenti për kompensimin e viktimave të krimit, i miratuar	MD	MPB KGJK KPK MPMS	K3 2020	PPQ 2020-2022, Ligji për Kompensimin e Viktimave të Krimit	10,800	1,000	11,800
3.24.13	Neni 91	Përmirësimi i kornizës së politikave në fushën e sigurisë kibernetike	Strategjia Shtetërore për Sigurinë Kibernetike 2020-2024 e miratuar nga Qeveria	MPB		K4 2020	PPQ 2020-2022	15,000	10,800	25,800
3.24.	Lufta kundër terrorizmit									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Bashkëpunimi juridik ndërkombëtar në çështje penale dhe civile									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale									
3.24.	Menaxhimi i kufirit									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Vizat									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Siguria e dokumenteve									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Azili									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Migracioni									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Luftimi i shpëlarjes së parave dhe financimit të terrorizmit									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Luftimi i narkotikëve									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Luftimi i krimit të organizuar dhe bashkëpunimi policor									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Lufta kundër terrorizmit									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Bashkëpunimi juridik ndërkombëtar në çështje penale dhe civile									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									

3.24.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.24.	Menaxhimi i kufirit									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Vizat									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Siguria e dokumenteve									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Azili									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Migracioni									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Luftimi i shpëlarjes së parave dhe financimit të terrorizimit									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Luftimi i narkotikëve									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Luftimi i krimit të organizuar dhe bashkëpunimi policor									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Lufta kundër terrorizmit									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.24.	Bashkëpunimi juridik ndërkombëtar në çështje penale dhe civile									
3.24.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.25. Kapitulli 25 i acquis-së: Shkenca dhe hulumtimet										
3.25.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.25.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.25.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.25.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.25.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.25.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.26. Kapitulli 26 i acquis-së: Arsimi dhe kultura										
3.26.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.26.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.26.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.26.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.26.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.26.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.27. Kapitulli 27 i acquis-së: Mjedisi										
3.27.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.27.10	Neni 115, 116 dhe 117	Përmirësimi i sistemit të menaxhimit të mbeturinave në Kosovë	Strategjia dhe Plani i Veprimit për menaxhimin e mbeturinave 2020-2028 e miratuar	MEA	ZKM MI MF	K3 2020	Strategjia e Republikës së Kosovës për Menaxhimin e Mbeturinave 2013-2022	1,080	0	1,080
3.27.11	Neni 115, 116 dhe 117	Përmirësimi i politikave në fushën e ujërave	Plani i veprimit 2020-2022 për zbatimin e Strategjisë Shtetërore të Ujërave në Kosovë	MEA	ZKM MI	K4 2020	Strategjia Shtetërore e Ujërave në Kosovë	14,850	0	14,850

			2017-2036 i miratuar		MF MSh MPL MBPZhR MPB		2017-2036			
3.27.12	Neni 115, 116 dhe 117	Përmirësimi i politikave në fushën e ndryshimeve klimatike	Koncept-dokumenti për ndryshime klimatike	MEA	ZKM MI MF MBPZhR	K3 2020	Ligji për mbrojtjen e mjedisit Strategjia për Ndryshime Klimatike 2014-2024	4,455	0	4,455
3.27.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.27.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.27.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.27.13	Neni 115, 116 dhe 117	Përmirësimi dhe mirëmbajtja e rrjetit nacional për monitorimin e cilësisë së ajrit	12 stacione për monitorimin e cilësisë e ajrit, të servisuara	MEA		K4 2020	Ligji për Mbrojtjen e Ajrit nga Ndotja	152,160	0	152,160
3.27.14	Neni 115, 116 dhe 117	Lansimi i portalit nacional për cilësinë e ajrit në Kosovë	Portali nacional për cilësinë e ajrit i përgatitur dhe i qasshëm për publikun	MEA	MPB	K4 2020	Ligji për Mbrojtjen e Ajrit nga Ndotja	2,160	15,000	17,160
3.27.15	Neni 115, 116 dhe 117	Përmirësimi i menaxhimit të ujërave të ndotura urbane	Aglomeratet në Pellgun e Lumit Drini i Bardhë, të identifikuar;	MEA	MI MBPZhR MF MSh MPL	K4 2020	Strategjia Shtetërore e Ujërave në Kosovë 2017-2036	2,700	25,000	27,700
3.27.16	Neni 115, 116 dhe 117	Përmirësimi i menaxhimit të ujërave të ndotura urbane	Zonat e ndjeshme sipas direktivës për trajtimin e ujërave të ndotura urbane, të përcaktuara	MEA	MI MBPZhR MF MSh MPL	K4 2020	Strategjia Shtetërore e Ujërave në Kosovë 2017-2036	2,700	25,000	27,700
3.27.17	Neni 115, 116 dhe 117	Përmirësimi i menaxhimit të ujërave të ndotura urbane	Dymbëdhjetë (12) puse të reja për monitorim të ujërave nëntokësor, të funksionalizuara	MEA	MI MBPZhR MF MSh	K4 2020	Strategjia Shtetërore e Ujërave në Kosovë 2017-2037	540	65,000	65,540
3.27.18	Neni 115, 116 dhe 117	Monitorimi i gjendjes së mbeturinave të rrezikshme të inventarizuara në ish objektet industriale	Riambalazhimi i mbeturinave të rrezikshme, të inventarizuara	MEA		K4 2020	Ligji për Mbeturinave	1,080	0	1,080
3.27.19	Neni 115, 116 dhe 117	Ndalimi i shfrytëzimit ilegal të resurseve ujore	Numri i ndalesave për shfrytëzuesit ilegal dhe masat e ndërmarra	MEA		K4 2020		4,860	0	4,860
3.27.20	Neni 115, 116 dhe 117	Monitorimi i ndërtimeve pa leje në zonat e mbrojtura të natyrës në Parqet Kombëtare	Numri i ndalimeve të ndërtimeve pa leje në Prevallë, Brezovicë dhe Dragash	MEA	MPL	K4 2020		4,860	0	4,860
3.28. Kapitulli 28 i acquis-së: Mbrojtja e konsumatorit dhe e shëndetit publik										
3.28.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.28.	Mbrojtja e konsumatorit									
3.28.3	Neni 81	Avancimi i politikave në fushën e mbrojtjes së	Koncept-dokumenti për legjislacionin në fushën e Zgjedhjeve Alternative të Kontesteve	MTI		K4 2020	Programi qeverisës 2020-2023	5,400	4,650	10,050

		konsumatorit	i miratuar							
3.28.	Mbrojtja e shëndetit publik									
3.28.4	Neni 106	Avancimi i politikave në fushën e shëndetit publik	Koncept-dokumenti për sëmundje ngjitëse i miratuar	MSh	ZKM MF	K4 2020	Programi qeverisës 2020-2023 Strategjia Sektoriale Shëndetësore 2017-2021	10,000	0	10,000
3.28.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.28.	Mbrojtja e konsumatorit									
3.28.5	Neni 81	Përmirësimi i kornizës së politikave në fushën e mbrojtjes së Konsumatorit	Programi për Mbrojtjen e Konsumatorit 2021-2025 i miratuar	MTI		K4 2020		13,500	6,650	20,150
3.28.	Mbrojtja e shëndetit publik									
3.28.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.28.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.28.	Mbrojtja e konsumatorit									
3.28.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.28.	Mbrojtja e shëndetit publik									
3.28.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.29. Kapitulli 29 i acquis-së: Unioni Doganor										
3.29.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.29.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.29.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.29.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.29.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.29.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.30. Kapitulli 30 i acquis-së: Marrëdhëniet me jashtë										
3.30.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.30.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.30.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.30.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.30.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.30.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.31. Kapitulli 31 i acquis-së: Politika e jashtme, e sigurisë dhe e mbrojtjes										
3.31.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.31.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.31.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.31.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.31.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.31.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.32. Kapitulli 32 i acquis-së: Kontrolli financiar										
3.32.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.32.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.32.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.32.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									

3.32.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.32.2	Neni 97	Monitorimi i zbatimit të rekomandimeve të auditimit të jashtëm	Planet e veprimit të organizatave buxhetore të kërkuar nga ligji për të zbatuar rekomandimet e auditimit të jashtëm, të monitoruara	ZKA	Kuvendi	K4 2020	Konkluzionet e NK për Ekonomi, Çështje Financiare dhe Statistika 2019	81,000	0	81,000
3.33. Kapitulli 33 i acquis-së: Dispozitat financiare dhe buxhetore										
3.33.	<u>Korniza e politikave</u>									
3.33.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.33.	<u>Reformat institucionale dhe ngritja e kapaciteteve institucionale</u>									
3.33.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.33.	<u>Zbatimi në praktikë</u>									
3.33.	Në këtë pjesë nuk është planifikuar ndonjë masë.									
3.34. Kapitulli 34 i acquis-së: Institucionet										
3.34.	Programi nuk mbulon këtë kapitull ne këtë fazë të aderimit në BE.									
3.35. Kapitulli 35 i acquis-së: Çështjet e tjera										
3.35.	Programi nuk mbulon këtë kapitull ne këtë fazë të aderimit në BE.									
							Gjithsej (buxheti)	8,183,154	3,812,640	11,995,794